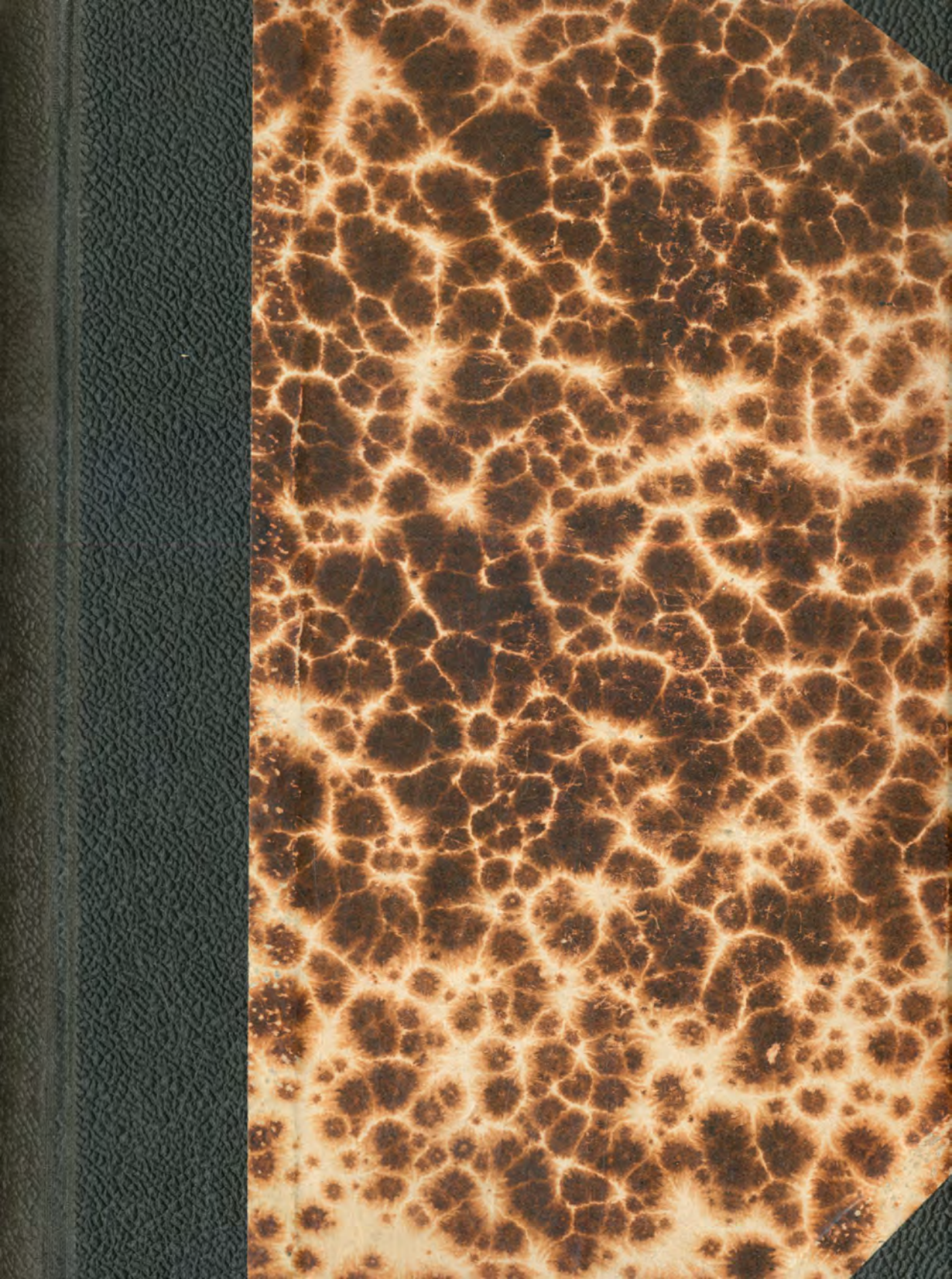

ЛННБ України ім.В.Стефаника

01158247 (S)

2012

556.
MONUMENTA LINGUAE NECNON LITTERARUM
UKRAINO-RUSSICARUM (RUTHENICARUM)
a collegio archaeographico Societatis Scientiarum Ševčenkianae edita.
VOL. II.

ПАМ'ЯТКИ
"УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ"

В И Д А Н

АРХЕОГРАФІЧНА КОМІСІЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

ТОМ II.

Апокріфи новозавітні. А. Апокріфічні євангелія.

 Ціна 5 корон.

У Львові, 1899.

Накладом Наукового Товариства імені Шевченка.

З Друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

ПАМ'ЯТКИ

українсько-руської мови і літератури

II.

MONUMENTA LINGUAE NECNON LITTERARUM
UKRAINO-RUSSICARUM (RUTHENICARUM)
a collegio archaeographico Societatis Scientiarum Ševčenkianae edita.
VOL. II.

ПАМ'ЯТКИ
УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

В И Д А Н

АРХЕОГРАФІЧНА КОМІСИЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

ТОМ II.

У ЛЬВОВІ, 1899.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

И. 34328/2

CODEX APOCRYPHUS

e manuscriptis ukraino-russicis collectus opera Dr Joannis Franko.
Vol. II, Evangelia apocrypha.

АПОКРІФИ І ЛЕГЕНДИ

З УКРАЇНСЬКИХ РУКОПИСІВ

ЗІБРАВ, УПОРЯДКУВАВ І ПОЯСНИВ

ДР. ІВАН ФРАНКО.

ТОМ II.

Апокріфи новозавітні.

А. АПОКРІФІЧНІ ЄВАНГЕЛІЯ.

У Львові, 1899.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

10р.

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА

АН УРСР

№ И- 36210

ПЕРЕДМОВА.

I. Зміст і характер отсего тома. Отсей другий том „Памяток українсько-руської мови і літератури“ містить у собі першу половину збірки новозавітних апокріфів, а власне апокріфи і легенди євангельського круга, тоб то на теми аналогічні з тими, про які говорять канонічні євангелія. Земне життя Ісуса, його матери і найближшого оточення, отсе зміст сих оповідань. Друга половина обійме оповідання про апостолів і деяких учеників Ісусових. Задля самого характеру зібраних тут матеріялів сей том має фізіономію значно відмінну від першого тома нашої збірки. Бо коли там мали ми переважно твори мало доступні для ширших мас народа, читані хіба більше письменними, важкі своєю мовою і темні нераз своїм змістом, тут зустрічаємо переважно річі, котрими цікавилися і доси цікавлять широкі верстви народа, надто річі оповідані дуже інтесно, нераз поетично і драматично, або ж такі, що сильно вдарили на фантазію. От тим то головне явище, яке бачимо в матеріялах сего тома — се багатство нових, популярних переробок старих апокріфічних історій. І коли в першому томі нам приходилося черпати в значній мірі з рукопису (Крехівської Палей), що хоч був уживаний в нашій країні, то про те і мовою і письмом виявляє чуже, північне походження, то тут, у другому томі, ми майже без виємка (крім одинокого невеличкого оповідання взятого з тойж Крехівської Палей) знаходимося на ґрунті українсько-руського письменства. Друга характерна прикмета отсего тома — багатство угорсько-руського матеріялу. Можна назвати щасливим випадком те, що дд. В. Гнатюк і проф. О. Колесса в часі своїх подорожей на Угорську Русь повіднаходили рукописи, з котрих мені довелося опублікувати поміщені тут оповідання. Та про те з самого факту, що в короткім часі, майже не шукаючи спеціально, вони могли повіднаходити такі багаті збірки, ми можемо догадуватися

про величезне багатство таких памяток на Угорській Русі і про велику популярність, яку, за недостаткою новітньої просвітної і артистичної літератури, має там досі отся література апокріфічних оповідань і легенд. Кінчаючи друк сего тома я чиню се в тій певності, що я тільки раз зачер з багатої криниці, з котрої щасливіші збирачі будуть могли черпати ще довго і видобудуть певно не один цінний і важний причинок.

II. Апокріфічні євангелія. Всі апокріфічні новозавітні оповідання євангельського циклю, які дійшли до нас в більш або менше повній формі, ґрунтують ся довкола двох моментів Ісусового життя — його вродження і молодечих літ і його смерті. Особливо про першу з тих епох канонічні євангелія говорять мало, то й не диво, що побожна цікавість християн з давна силкувала ся прояснити темряву. Може бути зрештою, що автори апокріфічних оповідань черпали де в чому і з дійсної традиції, передаваної з уст до уст (див. про се Hoffmann, *Das Leben Jesu nach den Apokryphen* стор. VII, 1 і далі).

До сеї групи належать два апокріфічні євангелія, що судячи по свідощтвам отців церкви, існували вже в третім, а може навіть у другім віці по Хр., то значить, були скомпоновані не о много пізнійше, як найпізнійше з канонічних євангелій. Се є Первоєвангеліє Якова, що дійшло до нас у грецьким тексті і в старім сирийським перекладі, і євангеліє Томи, твір первісно маніхейський, із которого нам лишили ся тільки витяги і вривки. На основі тих двох творів, що вже в III віці по Хр. були широко розповсюджені, повстали в III—V віках нові апокріфи, такі як „Історія Йосифа теслі“, захована в коптських перекладах з IV в., як Арабське євангеліє дитства, написане по сирийськи і заховане в арабським перекладі, що досі має велику повагу у Несторіян, — і в кінці євангеліє Псевдо-Матвія (*Pseudo-Matthaei evangelium sive Liber de ortu beatae Mariae et infantia Salvatoris*) і коротше євангеліє про вродження Марії Діви (*Evangelium de nativitate Mariae*), обое написані по латині, перше в V в., друге троха пізнійше і популярні в середніх віках у західній Європі.

Остатні дні Спасителя описані, що правда, в канонічних євангеліях дуже докладно. Але величезна важність, яку власне сему моментови надала пізнійша християнська догматика, зробила його осередком завзятих суперечок. Ми маємо відомости, що Жиди а потім Римляне з різних причин силкували ся подати в підозріне євангельське оповідане про процес і смерть Ісуса, публікували сфальшовані акти Ісусового процесу, реляції Пилата про сей про-

цес і т. и. Для противділяня сим публікаціям християни — звісно, не офіціяльна церков — і собі хапали ся за се оружие, і так повстали в III або IV віці ті Пилатові акти, що є тепер першою частиною тзв. Нікодимового євангелія. По думці Ліпсіуса ся первісна частина починала ся словами „В 15-тім році царювання Тиберія в Римі“ і обіймала тільки перших 11 глав нашого тексту, значить, кінчила ся смертю і похороном Ісуса. Автором виставлений був Нікодим, що буцім то написав се оповіданє по жидівськи. Незалежно від сего повстало оповіданє про вхід Ісусів до пекла. Се оповіданє написане було якимсь іностиком, про що свідчить назва іностичного писателя Левкія Каріна, виставлена в його заголовку. В часі імператорів Теодосія II і Валентиніяна III, значить, у другій половині IV в. якийсь Ананія або Еней переробив перше з тих оповідань, додавши новий вступ, далі долучив до Пилатових актів Левкієве оповіданє про Ісусів вхід до пекла, а може й додав ще розд. 12—16 для наданя цілому творови такої тенденції, що остаточно й самі найзавзятійші вороги Ісусові, жидівські архієреї і члени синаєдріону мусіли переконатися, що Ісус був Богом. Сей Еней подає, що він переклав Нікодимове, по гебрійськи зладжене писанє на грецьку мову. Оба ті вступи, Нікодимів і Ананійн, заховала нам найстарша дохована до нашого часу грецька редакція сего апокріфа. Вона була швидко потім перекладена на латинську мову і в VIII в. одержала на заході назву Нікодимового євангелія. На грецькім ґрунті в другій половині V в. повстала друга редакція сего апокріфа, в котрій не подано нічого нового, але стилістично перероблено Ананієву редакцію і у вступі додано, що на розказ римського топарха (намісника) сю книгу написав Жид Аней, а Нікодим переклав її на латинську мову. Інтересно, що власне ся редакція не була перекладена на латинську мову. Що зрештою на грецькім ґрунті було більше редакцій, ніж оті дві, доказують нам гомілії якогось Евзебія Александрійського, писателя зрештою незвісного, з V або VI в. (йому приписано 20 різнородних гомілій, а з них 4 на страстний тиждень), основані на Нікодимовім євангелію, хоча очевидно на тексті значно відміннім від тих, які дійшли до нас. На Нікодимовім євангелію основане також невеличке оповіданє Йосифа Ариматейського, заховане тільки по грецьки і незвісне на заході. В кінці доповненєм до апокріфічних оповідань сего круга треба вважати повість про успение Богородиці, звісну в кількох грецьких переробках. Найстаршою вважаєть ся повість, якої автор називає себе Іваном Богословом, написана не пізнійше V віку, згадана між апокріфами вже в Гелазієвім декреті. Вона послужила основою для

пізнійших переробок: псевдо-Мелітона Сардійського, Івана Солунського (VII в.) і Епіфанія монаха Каллістратового монастиря в Константинополі (з IX в.). (Див. про се Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой бібліотеки, С. Петербургъ 1890, стор. 10, 21, 27; Tischendorf, Evangelia apocrypha, ed. 2, Prolegomena; Lipsius, Die Pilatus-Akten kritisch untersucht. Kiel, 1886; Hauck, Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche, Leipzig, 1897, т. I, стор. 650—659 статя Apokryphen des neuen Testaments і т. V. стор. 603, статя Eriphanius von Alexandrien).

Але й на сьому не зупинила ся фантазія християнських писателів. Навязуючи до найріжкйіших традицій: єгипетських, перських, грецьких, римських і жидівських, вона витворила цілий цикл пророцтв про Ісуса, його матір, його вроджене і смерть. Грекоримські Сибілли, грецькі оракули і філософи, єгипетські містерії, перські боги, жидівські пророки — все те свідчило-б-то наперед про Ісуса. Деякі з тих пророцтв є пізні фабrikати монастирської побожності, та в інших, як ось у Слові Афродитяна, лунає відгомін живих взаємин між християнством і маздеїзмом, або, як у відірваних згадках про Гермеса Трієметіста, між християнством і єгипетськими віруваннями. Посунула ся апокріфічна творчість і в иньший бік, доповняючи оповіданє канонічних євангелій про час від хрещення до смерти Ісуса такими епізодами, як знівеченє Адамових записів і гадючих голов у Йордані підчас хрещення, як суперечка Ісуса з дияволом і поборенє диявола в пустині, як переписка Ісуса з Авгарем, царем Едеси. Пізнійша побожна легенда не лишила без уваги майже ані одної особи згаданої в євангеліях: дала нам і докладну історію трьох волхвів-царів зі сходу і історію розбійників розпятих з Ісусом, розповіла і про смерть Пилата, Анни, Каяфи, розповіла страшну історію Юди Іскаріотського і побожний кінець чотироденного Лазаря, Йосифа Ариматейського, Марії Магдалини, Самарянки, що розмовляла з Ісусом при криниці, сотника Лонгіна, що пробив ребра Ісусові, кровоточивої жінки Вероніки і т. и. Не поминула подати історію хрестового дерева, нешитої туніки Ісусової, миски, з котрої Ісус їв тайну вечерю, тернового вінця і гвоздів Ісусових, його крови зібраної під хрестом. (Див. Douhet, Dictionnaire des légendes du christianisme під темами: Abgare, Ahasverus, Annontiation, Croix du Sauveur, Graal, Judas Iscariote, Lazare, Marie Madeleine, Marthe, Notre Dame, Veronique, le voleur sauvé, а також A. Maury, Essai sur les légendes pieuses du Moyen Age, Paris 1843).

III. Індекси новозавітних апокріфів євангельського круга. Не можна сказати, щоб церков з давніх давен не силкувала ся визначити тим творам відповідне місце, а властиво відкинути їх геть від себе. Найдавніші церковні писателі, такі як Клімент Александрийський, Оріген, Епіфаній Кипрський, дуже добре розуміли їх єретицьке походжене і піднімали против них свій голос. Та про те, при загальній малій критичности тих писателів (особливо починаючи від Епіфанія) бувало так, що полеміка не все осягала свою ціль, не доторкала ся всіх апокріфів ані навіть усього тексту даного апокріфа, а бючи на якесь одно місце, що спротивляло ся якійсь прийнятій церквою і любій даному писателеви догмі, спонукувало иньших до очищування тексту апокріфа від єретицьких уступів і таким робом запевнювалася йому толеранція в церковній літературі. Правда, багато єретицьких творів, про які згадує прим. Епіфаній у своїй книзі „*Contra septuaginta haereses*“, пропало для нас на завсїгди, але не забуваймо, що так само пропала для нас із невеликими внемками вся християнська правовірна література перших віків, величезні маси писань Орігена, Клімента Александрийського і многих иньших. Можна сказати навіть, що апокріфічних писань, навіть із найдавніших, дійшов до нас більший процент, ніж правовірних, власне дякуючи тому їх очищуваню. (Див. про це А. Harnack, *Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius, erster Theil*, I, стор. XXIV—XXVII).

Коли переглянемо найстарші індекси заборонених книг, публіковані в грецькій церкві, то побачимо, що число творів з євангельського круга там дуже мале. Історик церкви Евзебій Кесарійський (ум. 340) подає в своїй історії між книгами, що „зложені єретиками і підставлені під імена апостолів“, три апокріфічні євангелія: Перпа, Томи і Матвія (Reuss, *Geschichte der heiligen Schriften Neuen Testaments*. Braunschweig 1877, стор. 352) і між сумнівними згадує євангеліє після Євреїв, та надто додає, що зовсім фальшивих євангельських оповідань в його часі було й більше (A Hilgenfeld, *Novum Testamentum extra canonem receptum*. Lipsiae 1884, стор VII—VIII). У апостольських конституціях, що були зложені не швидше 303 р. і не пізніше половини V в., згадано тільки загально про якісь апокріфічні писання ἐπὶ δόγματι Χριστοῦ (Pitra, *Juris ecclesiastici graeci monumenta* I, 324, *Constitutiones apostolicae* VI, 16). Найстарші канони святих писань: Афанасія (ум. 372 р.), Амфілохія (ум. коло 380 р.), Григорія Назіанзена (ум. 390 р.); Кирила Єрусалимського (ум. 386) вичислюють тільки канонічні книги, додаючи хіба загальні остероги в роді тої, що „що по над се, того

не слід знати" (Εἴ τι δὲ τούτων ἔκτος, οὐκ ἐν γνήσις). Ще в IX віці цариградський патріарх Нікіфор (ум. 828 р.) у своїй „Стихометрії“ знає тільки одно апокріфічне євангеліє Томи (Див. V. Jagić, Slovenski tekstovi kanona o knjigama staroga i novoga zavjeta podjedno s indeksom lažnih knjiga, Starine IX, 91—116). Аж геть пізнійше Нікон Чорногорець у своїм „Тактиконі“ виписує ось які апокріфи євангельського круга: Іяковля повість (Первоєвангеліє Якова), євангеліє Варнави, єв. Матвія (мабуть те саме, що инде назване єв. Томи) (V. Jagić, тамже стор. 105—106). Про апокріфічні Пилатові Акти і іноетичну повість про схід Ісусів до некла згадують церковні історики і полемісти від дуже давніх часів, а про те сих писем не уміщено в жаднім старім індексі почавши від Атанасієвого, а кіпчачи на Гелязиевім (Fabricius, Codex apocryphus Novi Testamenti I. 222—223). У сїм остатнім, що був першою рішучою пробою зводу канонічної традиції в західній церкві і відділення її від сумнівних і єретицьких примішок, знаходимо ось які твори, що належать до сего круга: Evangelium nomine Thaddaei (в иньших копіях Matthiae) apocryphum. Evangelium Thomae apostoli, quo utuntur Manichaei, apocryphum. Evangelium nomine Bartholomaei apostoli apocryphum. Evangelium nomine Andreae apostoli apocryphum. Evangelia, quae falsavit Lucianus, apocrypha. Evangelia quae falsavit Hesychius, apocrypha. Liber de infantia Salvatoris apocryphus. Liber de nativitate Salvatoris et de s. Maria et de obstetrice Salvatoris apocryphus. Liber, qui appellatur transitus S. Mariae, apocryphus. Epistola Jesu ad Abgarum regem apocrypha. В деяких копіях додано ще Evangelia nomine Jacobi minoris apocrypha, а надто в загальній формулі „Libri omnes, quos fecit Lenticus (у иньших копіях Lentius, Leontius, Lucius, Leicius, Seleucus) discipulus diaboli, apocryphi“ можна би від біди бачити також заборону другої части тзв. Нікодимового євангелія, де одним з авторів, а в иньшій редакції виключним автором являється власне Левкій чи Ліцій (Лициош у старословянськїм перекладі). Порівнявши сей реєстр з великим числом апокріфічних євангелій, про які згадують старі церковні писателі (Фабрицій позбирав звістки про 50 таких творів, та що у ріжних писателів одному творови дають ся часом ріжні титули, то лишить ся що найменше 40 апокріфічних творів, що називали ся євангеліями), побачимо, що в Гелязиевім індексі нема багато таких творів, що були більше або менше звісні (прим. євангеліє Єгиптян), а за те є такі твори, котрі мабуть ніколи не були звісні в західній церкві.

IV. Вплив новозавітних апокріфів єв. круга на літературу і штуку західної Європи. Не вважаючи

на ті церковні заборони ані на голошений нераз церквою принцип, що „*omne, quod dicitur, in libris canonicis quaeritur, et plus legisse peccatum est*“, апокріфічні євангелія не були забуті. Навпаки, в цілм християнськїм сьвітї від найдавніших часів ті твори були дуже розширені і популярні. Їх переписувано, перекладано на різні мови, перероблювано на поеми і драми. В самій християнській церкві вони дали багато мотивів до церковного культу; ними кормила ся залюбки церковно-релігійна штука на сході і на заході. „Яку славу мали ті твори від перших віків християнської церкви, — мовить Тішендорф — така не тільки перейшла до найблизших за ними часів, але тревала майже через цілі середні віки. Через се їх часто переписувано по грецьки і по латині і перекладано на різні східні і західні мови. А причина сеї слави і популярности була та, що зміст їх оповідань про Марію і иньших Ісусових родичів, далі про вроджене і дитячі літа Ісусові і про його остатні пригоди так сильно зацікавлював людей, що ріжними способами вшановували їх, передавали устними оповіданнями, відчитували в часі сьвят, переробляли на вірші, давали їм вираз у творах штуки, і не тільки приватно вірили їм і вважали їх правдивими, але навіть, хоч і на перекір канонічним євангеліям, вони мали вплив на само навчане і на обряди церковні“ (Constantinus Tischendorf, *Evangelia apocrypha, editio altera*. Lipsiae 1876, стор. VII).

Весь скарб старих переказів, побожних видумок, єретицьких фальсифікатів, написаних нераз з полемічними, то знов з пропагандовими, або й чисто літературними цілями, був для середньовікової Європи довгий час майже одиноким жерелом поезії, особливо тоді, коли народи навернені на християнство відвернули ся від своєї рідної, поганської поезії і мусіли для своєї юнацької вдачі шукати поетичної поживи на християнськїм ґрунті. От і не диво, що власне апокріфічні євангелія і легенди належать (обік канонічних євангелій) до перших тем, на яких пробували своїх сил найстарші поети Франції, Німеччини, Англії. Поема про „Пассію“ належить до найстарших памяток французького віршованя (писана коло 975 р.). З XII—XIII в. маємо віршовані переробки „євангелія про дїтство Ісусово“, легенди про Юду і про Пилата і кілька обширних поем про житє Марії починаючи від її дїда і кінчаючи успєнієм. Найстарша з тих поем, написана Германом із Валянсієн у XII в., має титул „*Romans de Sapience*“ і основуєть ся по думці Райнша крім канонічних євангелій на апокріфі De Nativitate Mariae. Також до XII віку належить обширна поема Нормандця Васа, автора героїчних поем „*Brut*“ і „*Le Roman de Rou*“. Інтересно, що Вас у опо-

віданню про родичів і зачатие Марії держить ся майже дословно Первоевангелія Якова, котре він мав у латинським перекладі, віднайденім аж у наших віці в Венеції і незвісним пізнійшим середньовіковим поетам. З XIII в. походять поеми Гільома Клерика з Нормандії „Радощі Марії“, „Житє Марії Магдалини“. Поема про радощі Марії починаєть ся оповіданєм про цїсаря Октавіяна, про будову Янусового храма і про вішуване Сибілі Тибуртини. Поетови з XIII в. Готіє де Куансі присуджують поеми „La nativite Nostre Dame“ і „La nativite Nostre Seigneur et ses enfances“, а також віршу про зуб, який випав Ісусови, коли ще був дитиною. Сей поет майже невідільничо перекладає апокріфічне євангеліє Псевдо-Матвія. З XIII в. походить ще кілька безіменних або в уривках захованих поем на теми апокріфічних євангелій. (Див. про се Dr. Robert Reinsch, *Die Pseudo-Evangelien von Jesu und Marias Kindheit in der romanischen und germanischen Literatur*. Halle 1879, стор. 14—90; Gaston Paris, *Littérature française au Moyen Age*, Paris 1888, 201—205 і ноти 139—141).

Не менше, коли не більше популярним у середньовіковій Франції було євангеліє Нїкодима. Про увязненє Йосефа Ариматейського на основі „Пилатових актів посланих кесарю Тиберієви“ згадує Григорій Турський, найстарший історик Франції, що писав ще в VI віці (ум. 594 р.). В поемі про муки Ісусові, написаній у X віці на границі між північною Францією і Провансом, знаходимо легенду про нешиту туніку Ісусову і про Ісусів схід до пекла. (Див. Diez, *Zwei altromanische Gedichte*, Bonn 1852, стор. 1—34). В XIII віці Роберт до Борон написав роман про сьв. Граля, се б то миску, з котрої Ісус їв тайну вечерю і котру переховував у себе Йосиф Ариматейський. Із Нїкодимового євангелія взято там епізод про увязненє Йосефа Жидами і про його чудесне виратуванє. Роман Роберта де Борона, написаний віршами, був швидко перероблений на прозу (див. L. Gledat, *L'épopée courtoise* у виданю L. Petit de Julleville, *Histoire de la langue et de la littérature française des origines à 1900*, t. I, 326), а з неї при кінці XIII в. знов якийсь незвісний поет зладив поему „Roman de St. Graal“, де між иньшим оповідаєть ся про Ісусів прихід до пекла і визволенє Адама і Еви на основі Нїкодимового євангелія (див. R. P. Wülker, *Das Evangelium Nicodemi in der Abendländischen Literatur*. Paderborn 1872, стор. 24—25)¹⁾. Той сам Роберт де Борон у вступі до своєї поеми

¹⁾ У Вількера зрештою є тут дві помилки. Він говорить, буцім то де Боронів „сьв. Граль“ був „ein Prosaroman“ і буцім то при кінці XII в. з того прозового

„Мерлін“ змалював нараду чортів у пеклі, також запозичаючи мотиви з другої частини Нікодимового євангелія. В початку XIII в. якийсь Кретьєн зладив віршовану переробку сего апокріфа, деджачись латинського тексту, не всюди добре розуміючи і декуди вкорочуючи його (поема має 2194 рядки). Коло половини XIII в. зладив Нормандець Андре де Кутанс другий, далеко кращий віршований переклад сего апокріфа. Третій переклад зладжений у Англії, де довгий час панувала французька мова, в XIV віці. Всі три оті переклади були видані з цінними поясненнями французьким „Товариством для старих текстів“ (Gaston Paris et Alphonse Bos, *Trois versions rimées de l'évangile de Nicodeme*. Paris 1885). Нема сумніву, що вже при кінці XII в. не тільки вчені могли читати се євангеліє по латині, але були й прозові переклади для невчених. Таких перекладів заховало ся досить значне число в рукописах (вони вичислені у Вількера *op. cit.* 27—28). Від кінця XV в. починають ся передруки прозового перекладу; перший зв'язний походить із 1497 р. Але ще перед тим надрукована була обширна компіляція пз. „*Vie de nostre benoist Sauveur Ihesus Christ*“, перекладена з латинської на французьку мову на жадане Жана князя Беррійського (Jehean duc de Berry) в р. 1380 і друквана у-перве в Ліоні 1476 р. Оповідане починаєть ся від сотворення Адама і Еви і доходить до смерті і воскресення Ісуса і до Успення Богородиці, подає надто історію Івана Хрестителя, Юди „і багато иньших гарних історій“. Сюди вперто велику силу апокріфічних оповідань узятих із євангелій Псевдо-Матвія, Томи і Нікодима. Ся книга була багато разів друквана в XV і XVI в. Остатнє повне видане було не пізніше 1550 р. (Див. Charles Nisard, *Histoire des livres populaires ou de la littérature du colportage*. Paris 1864, t. II, 262).

Так само бувало і з иньшими апокріфічними оповіданнями євангельського циклю; з латинського тексту йшли зразу віршовані переробки, а потім прозові переклади, що з часом робили ся популярними книжками. З XIII в. походить поема про збуренє Єрусалима, але зладжена не на основі історії, а на основі апокріфа

романа якийсь незвідний зробив поему. Що до дати, то ясна річ, що переробка не могла бути старша від оригінала Роберт де Борон жив у початку XIII в. і його три поеми, що складають разом цикл „святотого Іраля“, то б то „Йосиф Ариматейський“, „Мерлін“ і „Персеваль“, мусіли бути написані коло половини того віку. З „Мерліна“ і „Персеваля“ до нас дійшли тільки прозові переробки, але „Йосиф Ариматейський“ заховав ся в оригінальній віршованій формі. Див. Gaston Paris, *La littérature française au Moyen Age*, стор. 99 і Clédet, *op. cit.* 326—327.

звісного пз. *Vindicta Salvatoris*, що перекладено на „*La Vengeance Nostre Seigneur*“ (G. Paris et A. Bos, op. cit. XXII; *Revue critique* 1882, I, 346; *Romania* XVI, 56); з того ж часу походять поеми про Юду Іскаріотського, про хрестове дерево, про „бабу божу“ Анастасію (в наших текстах Соломію), про сотника Лонгіна, про сьв. Івана Хрестителя (G. Paris, op. cit. 203 і бібліографічні вказівки на стор. 267 першого видання).

На псевдо-Матвієвім євангелію основуєть ся латинська „*Legenda sanctae Annae*“, видана 1501 р. З неї зроблено тодіж французький переклад, що довгий час був дуже популярний і часто передруковуваний. До основи апокріфічного євангелія тут подавано нові фантастичні деталі. Мати Анни зовєть ся Емерантіяна, батько Емерантіяни Архос, а муж Столяно. Анна по смерті Йоакима виходить замуж за Клеопу і має з ним дочку, котрій також дає імя Марія; по смерті Клеопи на розказ ангела виходить у третє замуж за Соломія і має з ним також дочку, котру знов називає Марією; таким робом три Марії — Богородиця, Клеопова і Соломієва були рідні сестри по матері. (Див. Nisard, op. cit. II, 254—261).

Не менше важним матеріалом, як для епоса і для популярної літератури, були апокріфічні євангелія також для середньовікової драми. І тут Франція вела перед, дала взірці, показала стежку, по якій ішов дальший розвій у всій Європі. Одна з найстарших захованих містерій із XII в. мала темою воскресєнє Ісусове; на жаль із неї заховав ся тільки вривок з прольоґом, та власне з сего прольоґа можна пізнати, що в містерії був виставлений вхід Ісуса до пекла і визволенє праведників, значить, основою її була також друга часть Нїкодимового євангелія. (Wülker, op. cit. 60—61 і L. Petit de Julleville, *Les Mystères*, Paris 1880, I, 91—94). З XIII в. не заховали ся французькі релігійні драми на новозавітні апокріфічні теми. Та вже в XIV в. маємо не тільки сьвідoctва про вистави таких драм, але й деякі заховані текети. І так 1351 р. грали в Байє драму про вродженє Ісусове і другу про Успеніє Богородиці, 1376 у Камбре драму про воскресєнє, 1390 такуж драму в Парижі, 1398—1402 що року виставлювано тамже драми страстей і воскрасєня Ісусового (L. Petit de Julleville, op. cit. II, 3—7). До нас дійшов із XIV в. тільки один текст „міракля“ про вродженє Ісуса. Його основою є апокріфічне оповіданє про Соломію „бабу божу“, що не хотіла вірити в дівоцтво Марії по вродженю дитини, поки не переконає ся дотиком, та коли переконала ся, у неї відпали обі руки, що тільки потім наслідком горячої скрухи приресли назад. Французькі вчені стоять на тому, що основою сеї драми було

Первовангеліє Якова; др. Райнш звернув увагу на те, що вона більше відповідає тій версії легенди, яка є в євангелію Псевдо-Матвія (Petit de Julleville II, 236—237; Reinsch, op. cit. 94—95).

В XV віці, дякуючи розвоєви спеціальних корпорацій, тзв. Les confrères de le Passion, наступив властивий розцвіт містерий і розвій вистав до нечуваного доси ступня і розміру. Повстають величезні драми-циклі, де в ряді сцен виставляють ся цілу євѣяту історію від сотвореня євѣта аж до воскресеня Ісусового; такі вистави тривають цілий день, далі два й три дні. Так само оброблювано і виставлювано також життя євѣятих. Драми про страсти і воскресенє виставлювано 1413, 1427, 1445, 1455 р. в Ам'єні, 1430 в Ранні, 1434 і 1439 в Дратіняні, страсти і пімсту Ісусову 1437 в Метці, страсти 1445, 1452 і 1474 в Руані, пімсту Ісусову 1446 в Ам'єні, страсти 1447, 1485, 1487 в Ліоні, коло 1450 в Орлеані, 1455 в Аббевіллі, тамже 1458 і 1463 пімсту Ісусову, страсти 1462 в Оксеррі, воскресенє 1471 в Анжері, страсти і воскресенє 1471 в Ляні (Lens), страсти 1473 в Парижі, 1477 в Клермон-Ферранді, 1483 в Труа, 1484 в Діє, в Ліль, в Ремсі, 1485 в Турі, 1486 в Анжері, в Шальоні над Марною, в Пуатьє, 1490 в Комп'єні, в Парижі, в Ремсі, в Труа, 1491 в Перонні, 1492 в Ля Рошеллі, в Вітре, в Руані, 1497 в Труа, 1498 в Парижі, 1500 в Ам'єні, Аржантані, Дулліані, 1502 в Руані, 1505 в Дратіняні, 1506 в Шартрі, Труа і т. д. Остатня вистава страстей, про яку знайдено звістку, відбула ся 1580 р. в Модані. Менше популярні були драми на иньші євангелєські теми. Драма про вознесенє була 1416 р. виставлена в Лілі, про трьох царів 1433 в Дратіняні, про різдво Ісусове 1451 і 1474 в Руані, про стрітенє 1452 в Аббевіллі, про сошествіє євѣ. Духа 1453 в Діжоні, про Івана Хрестителя 1462 в Сомюрі, про трьох царів 1485 в Кайлю, про Лазаря, Марту і Марію 1491 в Шартрі, про різдво 1494 в Лявалі, про Івана Хрестителя 1500 у Шомоні, 1508 у Манді, про Марію Магдалину 1500 у Ліоні, про усненіє Богородиці 1501 в Бетюні, 1520 в Амбуазі, про Лазаря 1516 в Отюні, про Анніно зачатіє 1518 в Ліоні, 1556 в Ле Мані, про різдво Ісусове 1523 в Байє, про тайну вечерю 1524 в Лявалі, про наверненє Марії Магдалини 1530 в Монтелімарі, 1534 в Оріолі, 1600 у Грассі, про Юду 1530 в Руані, про хрещенє Ісусове 1551 в Дратіняні, про смерть Хрестителя 1569 в Оріолі, про різдво 1601 в Марселі (Petit de Julleville, op. cit. II, 8—172). Що до змісту тих містерий, то вже з самих тем видно, декуди, що вони мусіли основувати ся на апокріфах. Заховані до

наших часів текети, особливо величезних пасійних драм-циклів Арнольда Іребана і Жана Мішеля справджують сю думку в повні: автори черпали повними пригорщами не тільки з канонічних, але залюбки з апокріфічних євангелій, головнoж з єв. Нікодима. (Див. *Petit de Julleville*, op. cit. II, 379—460; *Wülker*, op. cit. 82—95; *Reinsch*, op. cit. 93—96).

І в Англії разом з першими проблесками національного письменства бачимо сліди впливу апокріфічних євангелій. Англьосаксонський поет з VIII в. Кіневульф зладив свою поему „Crist“ на основі латинських гомілій і апокріфів, а друга приписувана йому поема, захована тільки в уривку, має темою Ісусів вхід до пекла, значить, основана на Нікодимовім євангелію, хоча оброблює сю основу дуже вoбoдно. З X віку походить друга англосаксонська поема про Ісусів прихід до пекла; давнійше вона вважала ся частиною поеми „Христос і Сатана“, але тепер признано її окремою цілістю. До тої-ж поеми причислювано давнійше також поемку „Христова спокуса“, що має зміст де в чому подібний до нашого апокріфа про сперечку Ісуса з дияволом. (Див. *R. Wülker*, *Geschichte der englischen Litteratur*, Leipzig 1896, стор. 41, 60—61). Надто були прозові переклади Нікодимового євангелія — один на західно-, а два на північно-саксонський діалект, що заховали ся доси в рукописах (*Wülker*, *Das Evangelium Nicodemi*, 13, 1⁸).

Коли-ж по наїзді Норманів звільна виробила ся нова англійська література, знаходимо знов від XIII в. постичні переробки апокріфічних євангелій. Значний уривок (1854 рядків) із поеми про дїтство Ісусове являють ся переробкою не так самого євангелія ґоми, як радше Какетенової латинської книжки „*Infancia Salvatoris*“, написаної на основі того апокріфа з численними додатками, взятими з незвісних нам жерел. Поема мусїла дуже подобати ся, бо в XIV в. знаходимо ще кілька коротших поем на сю саму тему. (Вони опубліковані в збірках *Carl Horstmann*, *Altenglische Legenden*, Paderborn 1875 і *Heilbronn* 1878, пор. *Reinsch*, op. cit. 125—131). В першій четвертинї XIV в. була написана величезна поема (25.000 віршів) пз. *Cursor Mundi*, в котрій обїк канонічних біблійних книг жерелами були також апокріфічні євангелія, особливо євангеліє про вродженє і молодість Марії, що є головною героїнею поеми, далї євангеліє Нікодима і оповіданє про успеніє Марії. Крім самих текетів апокріфів автор користував ся також французькою поемою *Vasa*. З початку XIV в. походять дві віршовані переробки і один прозовий переклад Нікодимового євангелія. Про його популярність свідчить той факт, що поет *Уїлліям Ленглі*

покористувався ним у своїй поемі „*Vision of William concerning Piers Plowman*“. Джон Вікліф переклав Нікодимове євангеліє на англійську мову. Мотивами з него користувався також автор поеми „Чортівський парламент“ (*Develis parliament or parlamentum of feendis*). Із XV в. годить ся згадати поему Джона Лідтета про жите Марії (*The Life of our Lady*), що була написана на бажанє короля Генріха V і належить до найдавніших англійських друків; вона основана в головній частині на апокріфічних євангеліях псевдо-Матвія і *De ortu et infantia B. Virginis*. У XVI в. починають ся друковані переклади і переробки апокріфічних євангелій, особливо Нікодимового (1507, 1509, Пилатові акти 1520, остатнє виданє в популярній переробці 1767). З XIII в. походить також найстарша англійська драма „*The harrowing of Hell*“ (Збуренє пекла), основана на Нікодимовім євангелію. В XIV і XV в. повстали ті англійські драми, що дійшли до нас у трьох рукописних збірках, репертуарах трьох братств для даваня театральних вистав (із четвертої такої збірки лишились тільки титули драм). Найстарша з тих збірок, *Towneley plays* (гри Таунлі) має 32 драми, між ними одну *Extractione animarum ex inferno*, основану на Нікодимовім євангелію. В драмі *Crucifixio* є також натяки на Пилатові акти. Друга збірка *Coventry plays* має 42 драми, між ними Зачатіє Анни, Марія в храмі, Обрученє Марії, Благовіщенє і зачатє Марії, Поворот Йосифа; всі вони основані на євангелію *De nativitate Mariae*. Дальші пєси: Відвідини Єлисавети, подорож Йосифа і Марії і Різдво Ісусове основані на єв. Псевдо-Матвія, а Ісусів схід до пекла на єв. Нікодима. Третя збірка *Chester plays* має 24 пєс, у котрих також видно багато слідів апокріфічних євангелій. І так драма „Благовіщенє і різдво“ зачинає ся сценою між кесарем Октавіаном і Сибіллею, має далі сцену недовіретва і покараня баби Соломії і кінчить ся заваленєм ідолів і Янусового храму в Римі; Містерія про Ісусів схід до пекла є парафразою Нікодимового євангелія. (Див. Reinsch, op. cit. 124—138; Wülker, *Das Evangelium Nicodemi* 12—23, 66—68).

В німецькій літературі знаходимо ледво натяки на апокріфічні євангелія в найстарших поемах „*Heliand*“ і „*Krist*“, зложених у VIII—IX віках. Перший виразний слід уживаня апокріфічних євангелій бачимо в поемі гандерегаймської монахині Грозвіти з X в., що оповідає в 903 леонінських гексаметрах зачатіє, вродженє і молодість Марії на основі Псевдо-Матвієвого євангелія і иньших середньовікових писань. Правда, сей твір, так як і всі твори сеї вишкоталановитої монахині, написаний по латині, але сею мовою складано в Німеччині ще й пізнійше поеми подібного змісту. Аж

у XII в. появляють ся німецькі поеми про життя Ісуса і Марії, основані головню або переважно на апокріфах. Поема „Leben Jesu“ держить ся канонічних євангелій, але додає чудо в Римі, поломане ідолів у Єгипті і т. и. В поемі „Anegeenge“ оповідаєть ся про виведене Ісусом праведників із пекла, а в поемі „Driu Liet von der Maget“ (Три пісні про Панну) оповідає „піп Вернер“ обширно (коло 5000 віршів) про вроджене і молодість Богородиці на основі Псевдо-Матвія. За його приміром пішов при кінці XII в. якийсь „майстер Генріх“, що написав „Von unser vrouwen ein liet“ з додатком легенди про Анну, її потрійне замуже і її трьох дочок Марій; ся пісня пропала, тільки зміст її і назву автора заховав троха пізнійший поет Конрад фон Фуссесбрун. Сей Конрад в початку XIII в. написав поему про Ісусові дитячі літа, основану на єв. Өоми. З початку XIII в. походить також поема Конрада фон Гаймесфурт „Die Urstende“, оповідане про Ісусові муки починаючи від цвітної неділі, а кінчачи поновною смертю Левкія і Харіна. Автор держить ся Нікодимового євангелія, але вміє поданий там материял обробити так майстерно, що малює дуже живу і вірну картину старого німецького суду з його церемоніями і процедурою. Друга переробка Нікодимового євангелія з додатком повісти про покаранє Жидів, про Вероніку і Пилата, була написана коло 1250 р. Так само коло половини XIII в. написано в Гессії третю поему „Die Erlösung“, котрої автор в части черпав із Нікодимового євангелія. З того часу походить вірша „Van unser vrouwen bodescaph (Botschaft) unde van der bort (Geburt) sente Marien der juncvrouwen“, основана на єв. De nativitate, а в кінцевім оповіданю про успеніє на Мелітоні Сардійськім. Деякі апокріфічні оповідання вилетено також у обширну поему про життя Ісуса, зладжену в другій половині XIII в. Але найдалі в тім напрямі пішов автор величезної поеми „Das Passional“, зложеної при кінці XIII або в початку XIV в., найобширнійшої поеми в німецькій літературі (має коло 100.000 стихів). Ї се збірник легенд, розділений на три книги; в першій книзі оповідано євангельську історію з усіми тими легендарними прикрасами, які нагромадила апокріфічна і пізнійша середньовікова література. З XIII в. походить також „Житє Марії“, дуже популярна поема „брата Пилипа“ (Bruder Philipps Marienleben), основана на апокріфічних євангеліях про вроджене, житє і смерть Богородиці, дальше житє Марії описане в п.ч. XIV в. Швайцарцем Вальтером фон Райнау, иньше житє Марії якогось Вернера, що мабуть є не що, як переклад латинської, в Німеччині в XI або XII в. зложеної поеми Vita beatae Mariae virginis et Salvatoris rhytmica“. В XIV в.

зложено в Баварії, також головно на апокріфічних основах, поему „Der maget Kröne“, а ще і в XV в. знайшов Вількер слід поетичної переробки Нікодимового євангелія, переробки, що мала основою не латинський текст апокріфа, а німецьку поетичну переробку, правдоподібно поему Конрада фон Гаймесфурт; ця нова переробка була однак швидко переведена на прозу і в такій формі, тільки з деякими слідами віршів, дійшла до нас. Та від кінця XV в. починають ся друковані видання апокріфічних євангелій, розуміють ся, прозою і в популярних переробках. Найвчасніше, бо ще 1474 р. видано книжечку „Von der Kindheit und dem Leiden unseres Herrn Jesu Christi, auch von dem Leben Mariä seiner Mutter mit sammt der Legende von den heiligen drei Königen“; її передруковувано в різних німецьких містах у XV в. що найменше 5 разів. За часів Лютера вона мусіла бути дуже популярна, бо великий реформатор остро нападає на неї в одній із своїх „Tischreden“. При кінці XV в. надруковано також „Evangelium Nicodemi aus dem Latein in das deutsch gebracht“, що було часто передруковуване пізнійше. Ще в нашій віці апокріфічні євангелія не втратили своєї принади для простого люду і передруковують ся в популярних книжечках. Так само і в релігійній драмі німецькій видно значний вплив апокріфічних євангелій. Написана в XIV в. драма „Kindheit Jesu“ тільки декуди натякає на апокріфічні повісті; виразніші сліди апокріфів, головно єв. Псевдо-Матвія, видно в „Ludus de creatione mundi“ з XV в. Малі різдвянські драми з трьома царями і Іродом заховали ся між народом ще до недавна. Але далеко більший був вплив Нікодимового євангелія. Ним користували ся вже автори латинських „Ludus paschales“, що відправляли ся по церквах у великодну п'ятницю і суботу; на ньому основана найстарша містерія написана по німецьки в початку XIII в. і захована в уривках у одній рукописі монастиря Мурі в Швайцарії. В иньшій пасийній драмі з XIV в. автор користувався Пилатовими актами; в великодній драмі, виданій Гофманом фон Фаллерслебен, використано Descensus. Чотири пасийні і пасхальні драми з XIV—XV в. опублікував Моне і всі вони основані по части на єв. Нікодима, так само як і драми публіковані пізнійше Гауптом, Мільхзаком і иньш. Нарешті користується Нікодимовим євангелієм також та, в XVII в. написана драма, яку ще й доси виставляють селяне в Обераммергау. (Див. Reinsch, op. cit. 105—121; Wülker, Das Evangelium Nicodemi 34—57 і 68—71; Mone, Die altdutschen Schauspiele, Quedlinburg 1841; йорж Schauspiele des Mittelalters, Karlsruhe 1846, 2 томи; K. Weinhold, Weihnachtsspiele und Lieder aus Süddeutschland

und Schlesien, Wien 1853 i 1875; Schröer, Deutsche Weihnachtsspiele aus Ungarn; Milchsack, Heidelberger Passionsspiel, Tübingen 1880; його-ж Oster- und Passionsspiele; Aug. Hartmann, Das Oberammergauer Passionsspiel in seiner ältesten Gestalt, Leipzig 1880; Grein, Alsfelder Passionsspiel, Cassel 1874).

На сьому ми й уриваємо сей бібліографічний огляд, додаючи загально, що й літератури Прованса, Італії, Іспанії, Швеції, Данії, навіть кельтське письменство не оминули впливу апокріфічних євангелій і звязаних з ними легенд. Важно те, що той вплив усяди був рівнобіжний зі зростом людowego, національного характеру літератури і служив немов природним мостом, що провадив зацікавлене від строго церковних тем і інтересів до ширших, євїтських, лицарських, міщанських і національно-історичних. І коли такий шановний учений, як Р. Гофман говорить, що „по усталеню канона апокріфічні євангелія раз на все були наклеювані і стратили майже всякий інтерес; їх вартість від тепер могла бути тільки антикварська, так як усякої памятки старого часу“ — то се може бути правдиве в приложеню до фахових теологів (тай то, як побачимо далі, не зовсім); народні маси і їх інтелігентні євїточі довгі віки кормили ними свого духа, заплodнювали свою фантазію, знаходили в них красу, принаду, поезію християнства, той християнський епос і ту мітологію, що помагали їм забути або перетворити решти закиненого поганства. Можемо сказати єміло, що в середніх віках, а особливо в XIII—XV, апокріфічні євангелія займали фантазію, порушували чутє широких мас європейської людности далеко більше ніж канонічні. Се не парадокс, коли подумаємо, що канонічні євангелія задля латинської мови були недоступні простому народови і великій масі невченого лицарства та міщанства. Звісна річ, що духовенство, особливо папи і єпископи, не позволяли перекладати канонічних євангелій на живі людіві мови; Г. Парі вказує на факт, що кілька міщан з Метцу при кінці XII в. замовили собі переклад євангелій і ще деяких біблійних книг, та папа Іннокентій III окреим брєве з 1199 р. осудив сей почин як противний церкві і наказав спалити dokonаний переклад (G. Paris, La littérature française au Moyen Age, et. 202). На апокріфічні євангелія ніколи не було такої заборони, вони ширили ся без перешкоди, хоч церков і не признавала їх, а Гелязіїв декрет лежав собі присипаний порохом забутя. Навпаки, ми побачимо далі, що не тільки у простих людей, але навіть у духовних, істориків і писателів церковних дуже часто не існувала границя між канонічним текстом і апокріфом; посередницею була тут середньовікова

містика. Те саме можна сказати й про середньовікову штуку. Хоча в основі своїй строго церковна і навіяна духом щирої побожності, вона ніколи не вагалася брати теми із апокріфічних писань на рівні з канонічними. Досить буде згадати про малюнки Сибіль а також грецьких мудрців, що буцім то пророкували про Христа, малюнки, котрі доходять аж до Мікеля Анджеля з одного, до Новгороду і до Московських „подлинників“ (тоб то підручників іконографічних) з другого боку. Зачатие Анни, введенє Марії в храм, успеннє Марії — щоб згадати тільки найпопулярніші мотиви церковного малярства — основані на апокріфічних євангеліях. На Нікодимовім євангелію основується дуже популярний мотив: Ісус із хоругвою в руці, із хрестом у другій розбиває браму пекольную. (Див. особливо Didron, *Iconographie chrétienne*; Rio, *De l' art chrétien*, Paris 1855; Буслевъ, *Историческіе очерки русской народной словесности и искусства*, II, 281—330; Alwin Schulz, *Die Legende vom Leben der Jungfrau Maria und ihre Darstellung in der bildenden Kunst des Mittelalters*, Leipzig 1878; Покровскій, *Евангеліє въ памятникахъ иконографіи*. СПбургъ 1892).

V. Видання і наукові оброблення апокріфів євангельського круга. Ми зазначили в передмові до першого тому нашої збірки важливіші видання апокріфічних текстів і тут нам прийде ся тільки доповнити сказане там звітками спеціально про тексти обняті отсим томом.

Першу збірку новозавітних апокріфів зладив Неандер і видав її у-перве в Базилії 1564, потім ще раз 1567 р. п. з. *Apostolicae, hoc est narrationes de Christo, Maria, Joseph, cognatione et familia Christi, extra Biblia, apud veteres tamen Graecorum scriptores, Patres, historicos et philologos reperta (inserto etiam Protevangelio Jacobi graece in Oriente nuper reperto, nec dum edito hactenus), ex oraculorum et Sibyllarum vocibus, gentium etiam testimoniis, denique multorum veterum auctorum libris descripta, exposita et edita graeco-latine a Mich. Neandro Saraviense*“. Частину Неандрової збірки з додатком деяких нових уривків видав 1594 р. Глязер у Гамбурзі. Відси передруковано ті апокріфи в різних великих збірках житий і компіляціях церковної історії 16—17 віку. В 1677 р. видав Генрі Сайк (Henri Sike) арабський текст і латинський переклад арабського євангелія про дитство Ісусове, доси незвісного на заході. В р. 1703 вийшли перші два томи прекрасної і славної в своїм часі збірки новозавітних апокріфів Фабриція; 1719 р. видано третій том, а zároveň передруковано два перші; отсе виданє я мав під

рукою, влаштовуючи сей том своєї збірки¹⁾. Про вартість сего видання ми говорили в передмові до першого тому своєї збірки. Про неї свідчить уже те одно, що воно ціле століть лишило ся „standard work“ на тім полі, і досі ще не стратило своєї ваги. Що вийшло після Фабриція — видання Джонса в Англії 1722 і 1798, Шмідта в Гадемарі 1804, переклад аббе Біже на французьку мову 1769, не посунуло наперед ані збогачення, ані зрозуміння апокріфічних текстів. Виємком є томик, опублікований датським єпископом А. Бірхом у Копенгазі пз. *Auctarium codicis Apocryphi N. T. Fabriciani*; тут подано кілька нових текстів, але самому виданню пізнійші вчені роблять великі докори; „sane enim pessima est Berchii editio“ — мовить про него Тішендорф. На першій томику Бірх і зупинив ся. Тільки 1832 р. вийшов перший і, на жаль, одинокий том нової збірки новозавітних апокріфів Йогана Тільо (*J. Chr. Thilo, Codex Apocryphus Novi Testamenti*), що мала обіймати три томи, та була перервана через смерть її виорядчика. Праця Тільо може служити характеристикою великого поступу фільольогічної науки і видавничої вмілости від часу Фабриція. Тільо не публікує першого ліпшого тексту з першого ліпшого рукопису або старого друку, який йому попадеться в руки, але зводить до купи варіанти всіх доступних йому рукописів, друкує в повні окремі редакції одного і того самого тексту; таким робом він поклав першу основу для історії кожного тексту; надто він додавав багато пояснень до поодиноких місць, вияснюючи не тільки імена власні і географічні, але також спеціальне значінє поодиноких слів, користуючи ся при тім величезною начитаністю в старій церковній літературі і незвичайною критичною бистроумністю. Не даром учений Газе, розбираючи його книгу в „*Journal des Savants*“ (за червень 1833 р.) назвав її одною з найважніших фільольогічних продукцій від початку XIX в.

По смерті Тільо взяв на себе розпочату ним працю над критичною публікацією текстів новозавітних апокріфів Константин Тішендорф. Віддавши ся праці над критичним виданєм сьв. Письма Тішендорф відбув у 1840—44 роках подорож до Сирії, на гору Синай, був у Римі, Венеції, Парижі і ріжних місцях середньої

¹⁾ Ось його повний титул: *Codex Apocryphus Novi Testamenti, collatus, castigatus, testimoniisque, censuris et animadversionibus illustratus a Johanne Alberto Fabricio. Editio secunda, emendatior et tertio etiam tomo separatim venali aucta. Hamburgi sumptu viduae Benjam. Schilleri et Joh. Christoph. Kisneri, a. 1719.* Два перші томи передруковані в одному, що має 970 стор. малої 8-ки, а третій том сам має з початку 7 нумерованих карток, 1036 стор. тексту і 18 нумерованих карток покажчика предметів для обох томів.

Європи, що мають збірки старих рукописів, і зібрав величезний критичний апарат також для видання апокріфічних книг старого і нового заповіта. Про важність сего матеріялу для осягнення позитивних здобутків у таких темних доси питаннях, як час написання, перший вигляд і пізнійші редакції апокріфічних писань, дала добрий образ Тішендорфова диссертация „*De evangeliorum apocryphorum origine et usu*“, видана в Газі 1851 р. Ся диссертация одержала золоту медаль від „*Societas Hagana pro defendenda religione christiana*“ і не стратила доси своєї вартости. В р. 1853 Тішендорф видав перший том своєї збірки апокріфічних текстів „*Evangelia apocrypha*“. Сей том, значно менший від збірки Тільо головно тим, що Тішендорф не вдаєть ся в коментованє і пояснюванє текстів, але перед усім дбає про їх коректність, про повноту варіантів і визисканє всіх звісних рукописів, особливож найдавійших, з котрих деякі йому вдало ся у-перве віднайти. В 1876 р. вже по смерті Тішендорфа вийшло друге приготоване ще ним виданє сеї многоважної книги. Знаходимо тут окрім обширного вступу (стор. VII—LXXXIV) ось які тексти: Первовеангеліє Якова по грецьки, Євангеліє Псевдо-Матвія по латині, Історія Йосифа столяря з арабського по латині, Євангеліє Томи по грецьки редакция А, Євангеліє Томи по грецьки ред. Б, опублікована у-перве Тішендорфом, Євангеліє Томи по латині, також у-перве опубліковане, Євангеліє дїтства з арабського по латині, Пилатові акти по грецьки ред. А., те-ж по грецьки ред. Б (тут у перве), те-ж по латині, Ісусів зхід до пекла по латині ред. А. з листом Пилата до Клявдия, те-ж по латині ред. Б. (тут у перве), Лист Пилатів до Тиберія по латині, Поданє Пилатова до Тиберія по грецьки дві редакції, Покаранє Пилата по грецьки, Смерть Пилата по латині (тут уперве), Оповіданє Йосифа Ариматейського по грецьки і Пімєта Спасителя по латині (тут уперве). Надто один текст, що належить до сего круга, а власне Іваново оповіданє про Успєніє Богородиці, видав Тішендорф по грецьки в своїй другій збірці *Apocalypses apocryphae*, Lipsiae 1866. По сих капіталних працях для пізнійших збирачів лишило ся вже не багато що віднаходити. Деякі сирийські тексти опублікував Райт (*Wright, Contributions to the apocryphal literature of the New Testament*, 1865); деякі нові грецькі тексти, не узгляднені Тішендорфом, опублікував Васильєв (*V. Vassiliev, Anecdota graeco-byzantina*, Mosquae 1893); знаходимо тут у-перве видані: Сперечку Ісуса з дїаволом, Оповіданє про те, що стало ся в Персії, обширну статью, що містить у собі звісне у нас Слово Афродитіяна про чудо в перськїм краю і про подорож трьох волхвів до Вифлєєма, а надто

оповідане про те, як Христа зробили попом і апокріфічне оповідане про усїкновениє голови сьв. Івана. Фраґменти апокріфічного євангелія Гебрейців зібрав і обробив критично Гільгенфельд (*Novum Testamentum extra canonem receptum*); иньші фраґменти зібрав і опрацював Реш (*Ausserkanonische Paralleltexzte zu den Evangelien*, 1893). Між ученими працями про апокріфічні євангелія визначають ся особливо праці Гофмана (*Das Leben Jesu nach den Apokryphen*, Leipzig 1858), Гольцмана (*Einleitung in das neue Testament*, 3 Aufl. 1892), Цана (*Geschichte des neutestamentlichen Kanons*, т. II), Ліпсіуса (*Die Pilatusakten* 1871, друке вид. 1886, *Die Edessenische Abgarsage*) і цитовані вище літературно-історичні огляди Райнша та Вількера.

VI. Апокріфічні євангелія у Словян; словянські індекси. Вже в передмові до першого тома отсеї збірки апокріфів зазначено, що з апокріфічними творами Словяне знайомили ся майже від тоді, від коли прийняли християнство — одні в Візантії, иньші з заходу. Те саме треба сказати і спеціяльно про апокріфічні євангелія. Ми бачимо приміром у руській початковій літописи, що філзоф, котрий викладає сьв. Володимирови основи християнської віри, користуєть ся апокріфічними переказами на рівні з канонічними. Поява секти Богомилів у Болгарії, майже рівночасно з заведенєм там християнства, була сильним мотивом до перекладання апокріфічних писань з грецького на старословянський язык. Правда, богомилських ересей у тих апокріфах не знайдено, але вже те, що їх пізнійше (в XII в.) називано „болгарскими баснями“, показує, що таке вчасне присвоюванє тих творів ледво що наверненим на християнство Болгарам було в якімось звязку з тим великим ферментом, який внесло богомилство в народнє житє. З дослідів над самими текстами апокріфічних євангелій виходить, що вони були перекладані на старословянську мову дуже вчасно, старанно і по кілька разів, — значить, були люде охочі до такої праці. І так Первовангеліє Якова по языковим дослідям А. Н. Попова і М. Сперанского перекладено на старословянську мову у-перве може ще в XI віці, та перекладувано й пізнійше. Не много пізнійше і правдоподібно також у Болгарії перекладено євангеліє ґоми з грецького ориґінала повнійшого від тих, які дійшли до нас; сей один слов. переклад при частім переписуваню розколов ся на кілька редакцій, що розширили ся по Сербії, Україні і Великій Русі. До XI, найпізнійше до XII в. належить також переклад тзв. ширшої редакції Ніксдимового євангелія, dokonаний на південно-словянським ґрунті, але не з грецького, тільки, як думають др. По-

лівка і М. Сперанский, із латинського язика, в околиці, де панувало глаголицьке письменство. Сей переклад у XII в. через Болгарію дістав ся на Русь. Пізнійше, в XIV в. зроблений був із грецької мови переклад тзв. короткої редакції сего апокріфа, то б то тзв. Пилатових актів. (Див. про се М. Сперанский, Славянскія апокрифическія евангелія, Москва 1895, стор. 17—19, 23, 26, 46—48, 52, 56, 62, 64 і д; А. Н. Поповъ, Библиографическіе матеріали, N. XX, стор. 1—2; Dr. J. Polivka, Evangelium Nikodemovo v literaturach slovanských y Časopis Musea Kral. Českeho 1891—2).

Західно-словянські народи знайомили ся з апокріфами загалом, а також із новозавітними, поперед усього на латинській мові, що була мовою церкви, уряду, школи. І тут, як і в західній Європі, перші пробіски національної літератури показують сильний вплив апокріфічних евангелій. Правда, не були се дословні переклади, але переробки і то звичайно поетичні (у Чехів), або тільки натяки в казаннях (у Поляків). Дословно перекладано, і то пізнійше, в XIV—XV в. тільки евангеліє Нікодима з доданими до него статтями, що відповідають латинським *Mors Pilati* та *Vindicta Salvatoris*, або такі дрібніші статі, як Лист Лентуля, статю про 12 Сибіль, легенду про Юду, про хрестове дерево, про Вероніку, про вічного Жида Агасвера і т. н. Деякі з тих прозових текстів зробили ся популярними серед простого люду, прим. *Nikodemusova knížka* у Лужичан, вид. в Будишині 1843 р. Назву Нікодима в титулі має також польська популярна книжка „*Ewangelia Nikodema, czyli krótka wiadomość o bolesnej męce i śmierci, o cudownem zmartwychwstaniu i wniebowstąpieniu Odkupiciela i Pana naszego Jezusa Chrystusa, tudzież inne ciekawe i nabożne czytania*“. Ся книжка була десь у початку нашого віку перекладена з німецького, довго ходила в рукописах між пруськими Мазурами і тільки 1852 р. у перве була видана в Янсбурзі, потім пішли видання з 1855 і пізнійші. Але се не є текст Нікодимового евангелія, а радше скорочене якоїсь давнішої Пасії, зладженої між иньшим також на основі сего апокріфа. (Див. М. Сперанский, *op. cit.* 82—85; Polivka, *op. cit.* і йогож *Drobne příspěvky literárně-historické, v Praze 1891*).

Деяким, хоч не надто певним і не повним свідомством про істнуванє і вплив апокріфів у словянських письменствах можуть бути також індекси заборонених книг. Ми вже піднесли ту обставину, що ті індекси не відповідають звичайно фактичному станові даного письменства, тоб то забороняють нераз твори, котрих у данім письменстві ніколи не було, а не згадують про твори без сумніву апокріфічні і дуже розширені. Так було і в старім словян-

ським (православним) письменстві, до котрого відносять ся звісні нам старословянські індекси. Вони появляють ся дуже давно. Найстарший, захований у Сьвятославовім Сборнику з 1073, а принесений на Русь із Сборника болгарського царя Бориса (956—987), має титул „Богословьца ѿ словесъ“ і є властиво дословним перекладом грецької статі якогось Ізидора „ѿ ѿ. книгъ и ѿкоже свѣтъ тѣхъ“ (див. Памятки I, XXV). Тут показано тільки три апокріфічні євангелія, а власне: „дї. Іаковла повѣсть, кд. єуаггеліє ѿ Варнакы, кѣ. єуаггеліє ѿ Матѣа“. Треба заважити, що євангеліє Матвія тут по всякій правдоподібности не значить псевдо-Матвієве євангеліє, бо сей апокріф, як відомо, повстав на заході, був написаний по латині і Грекам був незвідний, але тут воно значить євангеліє про Ісусово дїтство, звісне під назвою Өоми; і справді в деяких рукописах воно має в титулі не імя Өоми, а імя Матвія (див. Fabricius, Codex Apocryphus Novi Testamenti I, 148—149¹⁾).

В Тактиконі Нікона Черногорця, перекладенім із грецького в XIV в. (найстарший слов. рукопис маємо з 1397 р.), реєстр апокріфів уложений на основі того самого Ізидора, апокріфічні євангелія тільки три, ті самі, що й у Сьвятославовім Збірнику. А далі додано: „Син новаго съ вѣхѣмъ оучитаєтъ сѧ ѿ Ізидора, въ дрѣгѣхъ же шѣрѣтаєтъ сѧ прѣднѣписанна Іаковла повѣсть ѿко Іакова єсть нѣкоєго євкринна, а не ѿпаа“. Зовсім не те ми бачимо в пізнійших словянських індексах. І так у 59 (recte 60) правилі Лаодикійського собора, поміщенім у Погодинським Номоканоні з XIV в. к. 186—189 ми знаходимо: „Єуаггеліє ѿ Варнакы. Єуаггеліє ѿ Өомы, єретици списали. Дѣтъство Хѣо, что Гѧ ѡтрочатѣмъ продамъ, єретики писалъ. Прѣкниє дѣаволи съ Хрѣтомъ. О дрѣкѣ крестникѣмъ изкѣщєніє сѣмъ Трїца. и ѿ Гдѣ нашємъ Ісѣ Хѣ, како въ попѣ ставленъ, тоже Ієрємїа что си изолга“. Як бачимо, анї Яковової повісти, анї Матвієвого євангелія тут не згадано, а натомість маємо відгук боротьби з богомильством з його попом Єремїєю, котрому виразно і безпідставно приписано оповіданє про те, як Христа настановлено попом, оповіданє грецьке, старше від Єремїї і поміщене вже в Суїдовім Лексиконі. Та маємо тут кілька загадок. Євангеліє Өоми є, як звісно, оповіданєм про Ісусові дитячі літа, але тут воно поставлене окремо, а в пізнійших слов. копіях сего тексту додано декуди обік него ще „О Рахманѣхъ Зосимово хоженіє“, може через асоціацію ідей, що й Өома був у Індії, та ледви для зазначеня якоїсь спільности

¹⁾ Інколи воно приписувало ся також Якову або Петрови, див. тамже 149, 153.

змісту. Оповіданє про Ісусові дитячі літа покладено окремо, з додатком, що там говорить ся „что Гѣ штрочатемъ продавалъ“; пізнійші слов. переробки сего тексту додають іще „и архистратига Мѣхѣила крести и что рыбки по сѣхъ ходили“. Сих епізодів у звисних нам євангеліях дїтства Ісусового нема. Тут знаходимо першу згадку про дуалїстичний апокріф „Прѣкнїе диаволе съ Хрѣтомъ“, також переведений з грецького. Дуже інтересна є дальша точка. Апокріфічні оповіданя про хрестове дерево звисні були в Греції з давна, хоча в індексах їх не знаходимо. Богомилська єресь, що відкидала шанованє хреста, звернула увагу на сї твори, хоча в них проведено думку зовсїм иньшу, роблено хрестове дерево живою ниткою, що звязувала Ісуса безпосередно з Адамом, Авраамом і Мойсеем. Може бути, що Богомили користували ся такими творами, як псевдо-Григорієве „Слово про хрестове дерево“, щоб показати абсурдність культу хреста, — досить, що грецькі індекси Х в. а за ними й словянські згадують уже про них. Але що значить доданє до сего титулу „извѣщенїе стѣмъ Трїѣмъ“? Легенди про хрестове дерево нічого не говорять про сьвяту Трійцю ані не мають сих слів нїде в титулі. Пізнійші копії пропускають сей додаток; у єстаті „Отъ апостольскихъ заповѣдей“, надрукованій Калайдовичем¹⁾, читаємо тільки „О древѣ крестномъ лгано“; так само не подає сего додатка і Пипін, зводячи варіанти індекса з різних російських рукописів; нема його і в наших індексах (Памятки I, 5). Чи не буде се титул окремого апокріфа, а власне Нїкодимового євангелія, котрий справді в рукописах має напис „Дѣланїе стѣмъ Трїѣмъ“ (див. у нас стор. 252 і 273)? Згадка про сей апокріф і з сим титулом, властивим так званий ширшій редакції, була би новим доказом на те, що в XIV віці він був уже звисний на Руси, де зладжено копію Погодинського Номоканона.

В иньших словянських, а спеціяльно руських індексах подавано ще деякі твори. І так у однім Соловецькїм рукописі додано „Явгарево посланїе, на шен носатъ неразѣмнїи“; в однім петербурьскїм рукописі: „Єписанїе Яфродитїана Персина на Рождество Христова, что Ира во чрекѣ зачала“; в кількох названо статію „что Христосъ пѣгломъ оралъ“; у однім показано якусь невідому близше статію „О мѣченицахъ и о благовѣщенїи“; в Кириловій

¹⁾ Конст. Калайдовичъ, Іоаннъ Екзархъ Болгарскій, изслѣдованіе объясняющее исторію словенскаго языка и литературы IX-ыхъ столѣтій. Москва 1824, Прил. стор. 208—212.

книжї друкованій у Москві 1644 р. подано надто „Что Провѣ царь дрѣгомъ Христа назвалъ“¹⁾. Опубліковані мною індекси не додають нічого нового, хоча дають деякі інтересні причинки до зрозуміння тексту. І так важна є увага в індексі в рукописі о. Теодора з Дубівця: „Ѣхт же ѡна многа ѡ лжи словесни сложенна словеса, их же разсматраючи чести“. Значить, читанє тих брехливих писань не заборонене так, як колись бажав собі Евзевій, „щоб не тільки до очей, але й до слуху вашого не доходило“, але звертаєть ся увагу, що їх треба читати обережно, з критикою. Індекс у рукописі Яремецького Білахевича ставить апокріф про дїтство Ісусове окремо навіть від оповідань про те, як Христа дитиною продавали і як риби по сухому ходили. Що до того продаваня Христа, про яке в жаднім зв'язнім досі апокріфі нема ніякого сліду, то чи не можливий буде здогад, що тут маємо тільки недоладний переклад грецького слова *παρθενοτι* — віддавали, себ то до школи? Бож справді, апокр. євангелія говорять часто про те, як Ісуса не раз, але що найменше три рази віддавали на науку до різних учителів.

VII. Вплив апокріфічних євангелій на словянські літератури і штуку. Коли б ми мали на увазі тільки вказані досі переклади і вказівки вживаня апокріфічних євангелій у Словян, то, що правда, мусіли б їм признати деякий вплив на духовий ровій тих народів, але не мали би ще повного і докладного образу того впливу. Ми мусимо слідити глибоше, брати на увагу ту літературу, ті прояви духового і артистичного житя, де проявляв ся протягом століть той вплив, а тоді побачимо, який він був глибокий і широкий, зрозуміємо всю важність дослідів на тім полі. Ми побачимо, що так само як у західній Європі, були і у словянських народів апокріфи, а головнo апокріфічні євангелія тим мостом, що провадив розвій національного письменства з під виключного панованя церковщини і більш або менше мертвої церковної мови до свободнійшого руху, до світських тем і інтересів. Ми побачимо далі, що сей процес у різних словянських народів відбував ся в різних часах в міру їх культурного розвою: у Чехів у XIV—XV, у Польків у XV—XVII, у Українців і Великорусів у XVII—XVIII в.

І коли про західню Європу можна з деяким правом сказати, що від часу реформації скінчила ся доба популярности сих творів, а почала ся доба їх наукового дослїду, то у нас доба їх

¹⁾ Н. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы. СПбургъ 1863, I, стор. IV—VII.

популярности тягла ся далеко довше: на Україні до кінця XVIII в., в Галичині до 30-их років нашого віку, а на Угорській Русі вона не скінчила ся й доси. В наших рукописах ми маємо інтересні вказівки про вживане апокріфічних творів сего круга і їх переробок. Найцікавійша і найстарша є приписка в титулі Нікодимового євангелія, поміщеного в Ковельській рукописі з XVI в., що містить також Палею (Від. надв. бібл. 9): „**чтѣмъ к сѣботѣ великѣю**“ — цінна вказівка на те, що вже в XVI в. у нас відчитувано сей твір для пригадки муки і смерті Ісусової. Чи відчитувано його в церквах, замісь тзв. Пасії, чи приватно по домах, — не можемо сказати. Та за те угороруські писаня кінця XVII і початку XVIII в. (рукопис Ст. Теслевцьового, Данилівське учительне євангеліє, Унгварський рукопис) не лишають ніякого сумніву про те, що угро-руські проповідники користували ся апокріфічними євангеліями (правда, не всіми звисними у нас) для своїх церковних проповідей, не то на рівні з канонічними, але навіть раднійше, бо тут знаходили більш інтересні, епічні теми, що мали силу зацікавити їх слухачів. Дуже важні з сего погляду слова знаходимо в однім „казаню“ поміщенім у Унгварській рукописі: „**Тѣтъ каждый май сѣла слѣхати, а хто смѣетъ писати, а ти совѣк переписи**“ (стор. 5) — вказівка на те, що ті казаня не тільки були виголошувані в церквах, але також переписувані і то не тільки сьвященниками (унгварська збірка, Ст. Теслевцьового і Т. Поповича Тухлянського і мовою і змістом належать до одного типу), але також їх парафіянами.

А. Пасії. До популяризації деяких апокріфічних легенд, а особливо Нікодимового євангелія і звязаних із ним творів причиняли ся дуже заведені в нашої церкви ще мабуть у XVI віці і уняті в ритуальну форму Петром Могилою так звані Пасії. Читанє Пасій по неділях великого посту і на страстнім тижні здавна закорінило ся в латинській церкві, а в XV—XVI віках розширило ся і в Польщі. Воно полягало на тім, що відчитувано уступи про терпіння і смерть Спасителя із канонічних євангелій на латинській мові, а потім вияснювано, викладано, розширювано і украшувано те оповіданє народньою мовою. Бесідники били не ефект, тож для збогачення змісту своїх пасійних промов стягали до них увесь можливий матеріял із отців церкви, із легендаріїв, запрягали й власну фантазію. Так повстали в середніх віках цілі романи про Ісусове житє, обширні компіляції найрізнійшого матеріялу, в котрих знайдемо і містичні екстази, відчуванє кожного удару, кожної рани, яку терпів Ісус перед смертю, і схолястичні мудрованя на тему;

чи довго пробувала Марія з дитиною в вифлеємській вертепні? де пробував Ісус у Єрусалимі в ту пору, коли його 12-літнього згубила мати і не могла відшукати три дні? Знайдемо докладні описи і дати, прим. такі, що сьв. сім'я вернула з Єгипту на сьвято *Trium regum*; що скінчивши 40-денний піст у пустині Ісус покликав двох ангелів, велів їм полетіти до Назарету і принести йому обід, і ангели справді принесли йому кілька риб усмажених його матір'ю. Знайдемо розмову Марії з Юдою, в котрій вона поручає свого сина його опіці. Нема що й мовити, що описи мук і знущання Жидів над Ісусом переходять тут усякі границі правдоподібності і характеризують те замилюване в мук і проливаню крови, яке в середніх віках панувало в західній Європі. В XII і XIII віках уже зложився сей тип пасивної історії, були написані головні жерела, з яких черпали пізнійші писателі і проповідники; се були дуже популярні тоді і довго ще потім ревелюції сьв. Анзельма люкканського († 1086), сьв. Бернарда († 1153), сьв. Гертруди († 1311), сьв. Бригіди шведської († 1373), сьв. Бонавентури († 1274) і інших. Апокріфічної традиції в тих ревелюціях не дуже багато, — головною основою, по котрій вони виводять свої узорі, є канонічні євангелія. Та все таки в сих працях границя між канонічним оповіданем і апокріфом не існує¹⁾. В компіляції сьв. Бонавентури приведено і лист Лентуля до Августа про вигляд Ісуса, і дословний текст Пилатового вироку, яким засуджено Ісуса на смерть, узятий із Нікодимового євангелія, котре тут же й цитується. В XVI в. на їх основі було написане обширне *Speculum passionis*, що своєю чергою служило як підручник для пасивних проповідників. Ті пасивні проповіді робили великий ефект і стягали маси людей до костелів. Не диво, що католицька церква користувалася ними дуже пильно, між иньшим і в боротьбі з реформацією, притягаючи до себе народні маси. Головні борці з реформацією, Єзуїти, роблять ся також головними пропагаторами пасивних проповідей. Так було в різних краях, прим. у Німеччині, де в XVII в. Єзуїт Мерерле (Абрагам а Санта Кляра) написав здоровенну книгу про самого Юду (*Judas der Ertzschelm*), а в XVIII в. другий Єзуїт Кохем видав велику компіляцію з середньовікових ревелюцій і апокріфів, приладжену для проповідницьких цілей, пз. *Grosses Leben Jesu*. І Польща пішла тут слідом за західною церквою. Маємо сліди, що вже

¹⁾ Поп. Ed. Reuss, *Die Geschichte der Heiligen Schriften Neuen Testaments*, стр. 371—2.

в XV віці списувано на народній мові життя Ісуса Христа, основані на середньовікових містичах і апокріфах¹⁾. Друкований твір в тім роді, переклад чи радше переробка книги єв. Бонавентури про життя Ісуса, доконана Бальтазаром Опецьом, появляється 1522 р. як одна з найперших книжок друкованих польською мовою і появляється пізнійше багато разів у що раз нових виданнях; у мене під руками є екземпляр з ушкодженою титуловою карткою; з котрої, як також і з передмови видно, що се є повторене видання з 1538 р. і що се видане було мабуть третє з ряду²⁾... „І в наших часах — говорить автор передмови, — охота до читання сеї книги є така велика, що в короткім часі отсе вже третій раз виходить з друкарської праси“³⁾. Само видане мабуть із XVII в. Та хоча книжка Опеця здобула собі таку тривку і широку популярність, то се не знеохотило пізнійших Єзуїтів до дальшої продукції на тім полі. В 1575 р. вийшла книга Якова Вуйка „Figury i modlitwy o umęczeniu Pana naszego Jezusa Krista“ без місця друку. В третій часті його книги „Postyla katolicka“ є також „Passia, to iest historia męki i śmierci Pana Jezusa Chrystusa“, розділена на девять частей. Того самого Вуйка вийшла 1597 р. „Żywot i nauka Pana naszego Jezusa Chrysta“, розложена на 150 розділів. Другий перекладач Біблії, що звав себе Леополита, видав 1592 р. „Żywot Pana Jezusa“; є се компіляція з ріжних середньовікових церковних писателів, „a osobliwie z ksiąg Ludwika Cyranaty“. В 1582 вийшла в Познані ще одна безіменна „Passia, to iest historia męki Pana naszego Jezusa Chrystusa“. Інша польська історія Ісусового життя, написана Глічнером, вийшла 1579 р. під латинським титулом „Chronicon vitae, doctrinae et operum Jesu Christi“. По латині написав Криштоф Варшевіцький для Баторія „De factis et dictis Jesu Christi commentarius“, виданий у Кракові 1583 і в друге в його книжці „De cognitione sui ipsius“. Віршами написав пасию М. Щеховіц „Jezusa Chrystusa, Messyasza a Boga prawdziwego, okrutne mordowanie“ (Краків 1609); коротенько вір-

¹⁾ Archiv für sl. Philol. XI, 620 і д. В капітульній бібліотеці у Перемишлі знаходить ся рукописне „Rozmyślanie o żywocie Pana Jezusa“, що по думці о. Петрушевича (автора каталога рукописів сеї бібліотеки) походить із XV в., а по думці проф. Брікнера з початку XVI в.

²⁾ Вішневський (Historya literatury polskiej, VIII, 165) потверджує, що видане 1538 р. було третє; коли вийшло друге — незвісно; дальші були 1687, 1688, 1692, 1701, 1731. Мабуть між третім і четвертим є люка.

³⁾ Інтересно, що остатній владитель сеї книги, Михайло Войцеховський, єстоляр із Любачова, зазначив на маргінесі, що в самім 1893 р. він прочитав її 14 разів „від першої букви до остатньої“.

шами і прозою Яков Островский (Jezusa Chrystusa Boga prawdziwego żywot krótko powiedziany). Самою пасею займає ся книжечка Авраама Рожнятовского „Zwierciadło smutne wyrażające wizerunek okrutney śmierci Pana i Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa“, видана в Кракові 1618 р. Та обширніша від усіх сих була книга Вухаліуша, „Żywot Pana Jezusa“, видана у Кракові у перве 1542; Вішневський знає тільки його „Rozmyślania na żywot Pana naszego Jezusa Chrystusa“, вид. в Кракові 1592, але подає сю дату як сумнівну.

Із отсеї, хоч певно далеко не повної бібліографії видно вже, що було б дивно, як би при великім впливі заходу на південно-руську, особливо уніятську, а далі й православну церков також звичай пасійних відправ, казань і відповідних писань не був прийняв ся у нас. Перші сліди сего звичаю в нашій друкованій літературі маємо в писаннях Йоаннікія Волковича, Львовянина, котрий видав у Львові 1630 р. книжочку віршів на страсти і на воскресенне Христово, а зараз слідуячого року „Размышланє о мѣцѣ Хрѣта сїи́телеа нашего, притомъ веселаа радость о тріумфальномъ его воскресѣніи“, друковану також у Львові. Першої з тих книжечок я не бачив. Екземпляр її, який бачив і описав Каратаєв (Описание славянорусскихъ книгъ, 418), не має титулової картки, але починаєть ся передмовою, котрою автор присвячує свій твір „Его милости Панъ П. Маркъ Гакнчъ Швагръ и Добродѣки своємъ ласкавомъ“. На третій сторінці є титул „Смѣтныи тренъ в' смѣтныи дѣи стрѣтей Хѣ Спасителя нашего“ а на 23 „Вѣрше на радостныи дѣи Воскрѣніа Хрѣта сїи́телеа нашего“. Вже з сего, а також із аналогії з слідуячим твором Волковича видно, що здогадний титул, який, ідучи за каталогом Демидова, дає сій книжечці Каратаєв „Вѣрше съ трагедїи Григорїа Богослова ко свѣткыи великїи Платокъ и на дѣи Воскресѣніа Христова“, не має ніякої підстави і що маємо тут перед собою оригінальний твір львівського Русина, а не переклад або переробку голосної трагедії Χριστός πάσχωι. Той сам Йоаннікий Волкович видав у 1631 р. у Львові другу книжечку віршів на страсти і воскресеннє. Каратаєв, здаєть ся, не бачив її, бо в своїм „Описаніи“ (стор. 428) не подає її опису, а тільки передруковує недокладно переданий титул із каталога Демидова і троха докладніший із „Опыта“ Сопікова (в нотці). Бібліотека Ставропігійського Інститута у Львові має два екземпляри сеї книжечки, от тим то я подаю тут її докладний бібліографічний опис. Є се брошура в 4⁰, карток нумерованих 32, текст у подвійних лінійних обвідках, на горі жива пагінація, в низу на розі кустоди, киноварі нема. Від 3-ої картки починаєть ся в низу на середині друкарська

сигнатура і йде так: к. 3 Я, к. 4 ЯѢ, к. 5 ЯѢ, к. 6 вас. к. 7 Б, к. 8 БѢ, к. 9 БѢ, к. 10 вас. к. 11 В і т. д. аж до к. 31 с, к. 32 сѢ.

Титул. Розмышляне | ѿ мѣцк Хѣ Єписцела нѣго. | При
тымъ | весѣлаа радость з' тримѣалного | ѿгв Воскрѣніа: | Вкр-
шами написаны през' многогрѣшного | Йоска Ісаникіа Волковича,
| Пропокд. слова Бжого: | Йкѣ Авекк | При Цркви Братской
Ѹспеніа Прѣтыа Дѣы | Мріа, през' ѡтрочат' Ѹправованыи: | Там-
же | За вѣвнѣемъ ѿго мѣти преподо | вѣкѣшого Ѹца Куръ | Пе-
тра Могилы | Воєводица земль Молдавскихъ: Белн | кого Архї-
мандрита Кѣвѣопечарскогв | до Дрѣкѣ поданыи | Рокѣ ѿ Рѣтка
Хѣа сѣла.

Verso: Касіанъ: Бѣшихъ сподобаетсѣ пріатію, йже
йскѣшихъ вѣдетъ совышла сѣ на немъ вѣгодѣніа вѣсѣгда
къ срдцѣ ймѣти. Примдрость, глак. сѢ.

Не вѣгодарно ѡупованіе, йкѣ зимный йній растаетъ, й йз-
ліетъ сѣ йкѣ вода неключима.

К. 3 г. і в. Покожномъ й вѣговѣрномъ мѣжѣ | Панѣ Гавріе-
лю Марковичѣ Лангншѣ, славномъ Кѣпцѣ й Мѣцанинѣ Авекскомъ,
Добродѣки своемъ ласкавомъ. В тій посвѣяті читаетмо між инь-
шим: „Йжѣ тѣды тыи Вкршѣ ѿ мене грѣко й неѣмѣетне напи-
саныи, за ѡусланою прозвѣю многихъ зезволилем до дрѣкѣ подати,
ѡныи на знакъ вѣачности за добродѣйства принатыи под йменемъ
Вѣмъ на свѣтъ подаю“ і т. д.

К. 4. Сѣмѣтныа трѣны в' сѣмѣтный дѣнь стрѣтей Хѣ Єписцела
нашегв. Виступають: Дѣша побожлаа ѡ. (Гѣвргѣевич). Вѣстникъ ѡ.
Дѣша побожлаа в. (Лангнш'). Дѣша побожлаа г. (Бѣнексій).
Милость вѣїа. Вѣстникъ в, г, д, е, з, й, ѡ, ї.

К. 23 в. рисунок: Ісус на хресті і підпис прозою, цитат із Ав-
густина.

К. 34. Вкршѣ на радостный дѣнь воскресніа Хрѣта єписцела
нашегв. Виступають: Ангѣлъ, Отрокъ ѡ., Милосердіе вѣїе, Ми-
лость Божїа, Розѣмъ, Памать, Вола, Звѣтазство, Тримѣфъ,
крѣтѣ, копїе, Трѣсть, Гвоздіе, Розныи ѡтрочата.

Вірші Волковича, треба признати, дуже слабї, мова незугарна,
повна польонїзмів, вислов млявий. Автор держить ся канонїчних
євангелїй. Але книжочка (а правдоподібно так само й попередня)
важна з иньшого погляду, як перша звїсна нам проба русь-
кої драматичної вистави на пасийну тему в загалї
і спеціально у Львові. Про те, що ті „вірші“ написані в драматичній
формі, були справді виставлені на сцені і що ролі відгравали діти

львівських міщан, членів Ставропігії, свідчить сам титул а також ремарки покладені при особах: **Дѣша побожна ѿ. (Георгієвич), Дѣша побожна ѿ (Ланґиш'), Дѣша побожна ѿ. (Буневскій).** Про руську сімю Ланґишів ми знаємо як про видних проводирів Ставропігії; певно до таких honoratiores зачисляли ся й Георгієвич та Буневскій, коли автор тільки при тих особах уважав потрібним зазначити, хто грав ту ролю; инші ролі грали певно менше видні „отрочата“, се б то ученики Ставропігійської школи. Маючи на увазі, що зі Львова, хоч із польських кругів, вийшли найстарші укр.-руські інтермедії (Гаваттовича, 1619) і отсей другий факт, що тут же, правдоподібно в Ставропігійській школі, в 1630—1631 роках відбували ся перші звісні нам пасийні вистави на руській мові, ми одержуємо інтересну вказівку, де саме розвинула ся у-перве найстарша руська драма.

В 1689 році видана була у-перве в Супраслі книжка „**Страсти Господа нашего Исуса Христа**“. Ся книжка, видно, дуже подобала ся, бо була пізнійше видавана ще нераз, особливо при кінці XVIII в.; Ундольський нотує видання з р. 1788, 1789, 1794 і двое з 1795. Чи між першим виданєм 1689 р. і виданєм 1788 не було ще яких инших? Російські вчені Порфірєв (ор. cit. 28) і Булгаков згадують про видання сеї книги dokonані також у Почаєві і Львові. Але ані у Ундольського, ані в „Дополненію“ Головацкого ніяких почаївських ані львівських видань сеї книги не показано і її, скільки знаю, нема в жадній із доступних мені галицьких бібліотек, от тим то я й не можу сказати про неї нічого близше. Не знаю також, чи та сама книга була в XVII і XVIII в. часто переписувана; Порфірєв говорить, що „у всіх рукописних бібліотеках у Росії знаходиться багато її копій з великою силою кольорових малюнків“. **Θ. І. Булгаков** присвятив сему творови спеціальну працю (див. Памятники древней письменности 1878—79 г.), котрої на жаль я також не мав у руках. Тут він порівняв текст „Страстей“ з текстом Нікодимового євангелія, виказуючи, де автор „Страстей“ черпав із апокріфа. До якого висновка дійшов **д. Булгаков** у питанню про походженє „Страстей“, я не знаю; проф. **Сперанскій** згадуючи про його працю (ор. cit. 76, нота) заявляє від себе, що не хоче вдавати ся в розбір питання про походженє „Страстей“, але висновки **Булгакова** видають ся йому не зовсім удатними. У мене в руках є рукопис „Страстей“, закуплений мною у липецкого антикварія **Гірземана**. Є се копія зладжена мабуть у XVII в., не повна, деякі картки значно пошкоджені, писмо гарне. Титул заховав ся неповний: „**Сѣѧ книга гл҃ма[а] Страсти Гдѣ нашего Ііс[с] Хтѣ**“ хо-

тацїемъ ѣхъ читат[. . .] страданїе всегда раз[. . .]. Далї йде без окремого титулу передмова — на тій самій сторінці: „Ѧце кто ѣго стра[данїа размы]шляетъ, то [. . . грѣ]ховъ своихъ Перша глава починаєть ся словами: Нѣкъ всѣхъ прѣкъ [. . . .] кѣа сѣмьстѣ са, ѣстиннѣ нѣкъ ѣсть всѣхъ писанїи исполненна совершиша са тиннѣ глѣбина Ѡ начала вѣка извѣстиша са“. Веїх глав є 105, а рисунків 106. При кінці рукопису додана „Мѣтва со вѣгодаренїемъ трѣдолюбца ко Гдѣ въ Трѣхъ єдиноѣ за то великое вѣгодѣканїе ѣго“ а за нею йде Слово Івана Злотоуста „Ѡ ѣже оѣзрите животъ вашъ висаѣтъ прѣдъ ѣчима вѣшима, ѣ на ѣретники. Во сѣѣѣ великій патокъ на часокохъ“; се „слово“ в рукописї не має кінця. Воно попереджене рисунком, що зображує єв. Івана Злотоуста (так що веїх малюнків у рукописї 107), але в тексті „слова“ рисунків нема. Судячи по рисунках і тексті думаю, що копія була зроблена в північній Руси (на се вказують також проби пера декуди по маргінесах, писанї російською скорописєю), але з південно-руського оригінала. Не вдаючи ся тут у розбір питання про походженє сїї книги зазначу тїлько те, що писана вона твердою церковною мовою, але з виразними слїдами південно-руської фонетики і термінологїї. Що до змісту, то в початкових 67 главах оповїданє держить ся канонїчних євангелїй, хоча є додатки подібні до тих, які маємо в угро-руських Пасїях (розмова Ієуса з Марїєю перед вїздом у Єрусалим і т. и.). В гл. 68 вєтавлено риданє Богородицї під хрестом, в гл. 69 уздоровленє сотника Логина і далї плач Богородицї; у гл. 70—72 оповїдаєть ся про знятє з хреста тїла Ієусового, плач Марїї і Йосифа над тїлом і похорон Ієусів — усе те майже дословно взятє із Епїфанїєвого слова в велику суботу (пор. стор. 4 2—415 отеего тома). Глава 78, є свободний переповїд гл. XIII Нїкодимового євангелїя, а гл. 79—86 передають досить близько глави XXI—XXVI тогож євангелїя. Далї йде надрукованє нами (стор. 349—358) оповїданє про прихїд сестер Лазарєвих до Риму і про покаранє Жидів. Уже з огляду на те, що ані Слово Епїфанїя не було звїсне в захїдній Европї, ані в звїсних нам захїдно-європейських Пасїях не передаєть ся так близько уступів Descensus'a, а також з огляду на те, що оповїданє про покаранє Пилата і Жидів у наших „Страстях“ зовсїм не подібне до тої версїї, яка була популярна в захїдній Европї і Польщї, ми можемо твердити, що наші „Страсти“ бодай у другїй частї, від 68 глави починаючи, були написанї незалежно від захїднїх, особливо польських взірцїв.

Крім „Страстей“ були в південній і західній Русі ще різні рукописні твори, де оповідалося про муку, смерть і воскресення Ісуса. До таких творів належить білоруське „**О сѣмѣнїи пана нашего Ісѣа Христа**“, заховане в двох рукописах Синодальної бібліотеки у Москві (див. Горскій і Невоструєвъ, Описаніе рукописей Синодальной библиотеки II, 636—637) і правдоподібно перекладене з польського. Оповідання в головному основане на Нікодимовім євангелію, але стилістично далеке від нього (див. Archiv für slavische Philologie XI, 600). Те саме треба сказати про південно-руський твір „Пасья або Гисторія о муцѣ Господа нашего Ісуса Христа“, як також про оповідання „О снятію сѣ креста тѣла Господа нашего Ісуса Христа презъ Никодима и презъ Іосифа“, що знаходяться в однім рукописі Духовної академії в Петербурзі. Проф. Полівка вважає ті твори перекладами з польського (Časopis Musea kral. českého 1891, стор. 451). Не перекладами, але свобідними переробками треба вважати угороруські Пасії, надруковані у нас, хоча і північно-угороруська (стор. 222—235) і керестурська мають деталі, яких не знаходимо в звисних нам польських пасиях, а північна спеціально дечим наближається до „Страстей“ і до статі „Плач Пресв. Богородици“.

Для бібліографічної повноти додамо, що і у Сербів, особливо у Сербів-католиків у Боснії і Примор'ю були популярні твори подібні до наших Пасій. Таким твором була книга Фра Матія Дивковича, Босняка (ум 1631) пз. „Плач блажене дивиче Маріе“, видана у перше у Венеції 1616, а потім ще 1698 і 1723. Ми не знаємо докладно її змісту; із опису Каратаєва видно тільки, що се була досить велика книга (402 стор. 12⁰), писана на перемену прозою і віршами. Три видання виразно говорять про її популярність серед католиків (Див. Каратаєвъ, ор. cit. 331—332; Ст. Новакович, Историја српске књижевности, Београд 1871, стор. 166). Так само зазначаю тут, що в бібліотеці грк. капітули є рукописне „Житіє Ісуса Христа“, зложене мовою близькою до народньої руської, копія зладжена в XIX в. Я сего рукопису не мав у руках.

До страстних статей близько підходить також оповідання про Юду Іскаріотського, що було друковане в Кнїві коло 1700 р. пз. „Сказаніє Іеронима о Іудѣ предатели“. Чи його текст ідентичний з тим, який надруковано у нас (стор. 343—346), чи може ширший, не знаю, бо докладної звістки про сей друк я не стрічав нїде; ані проф. Полівка (Drobne přispěvky 102), ані проф. Ієтрін (Archiv für slavische Philologie XX, 605—619) на сьому друку спеціально не зупиняють ся.

Б. Збірки легенд і хронографи. Годить ся тут згадати ще про одно жерело, з якого доходили до нас, зі сходу і з заходу, або цілі новозавітні апокріфи, або їх уривки. Се були так дуже популярні в давнину збірки житий святих, що переписували ся і видавали ся або з окрема, або в цілих книгах, упорядкованих звичайно по дням місяців цілого року. Такі книги житий так і звали ся місячними книгами, по грецьки *Μηνεῖα βιβλία*, звідки й пішла наша назва Миней або Миній. Були два роди збірок під сею назвою: збірка церковних відправ для кожного святаго в календарнім порядку цілого року, так звана Минея общая або праздничная, і збірка житий, що служили до набожного читання монахам по келіях або вірним дома — Минея Четѣй. Зрештою ті дві збірки мали з собою дуже тісний звязок; біографічний материял Четї Миней був основою пісень, канонів і величань відповідним святим у общій Миней. Отже в тих Минеях знаходить ся дуже багато апокріфічного материялу, не тільки такого, як життя апостолів і апостольських учеників, про котрі нічого не говорять канонічні книги, але також таких, що оповідають про Ісуса, його матір і рідню таке, чого нема в євангеліях. Лишаючи вже на боці таку монструальну компіляцію, як Великі Четї Миней митрополіта Макарія, де зібрано властиво весь скарб церковної літератури, що тільки дістав ся в руки сего ненаситного збирача, і де про якесь відмежоване правовірного від апокріфічного не було ані мови, — візьмімо хоча би Четї Миней Дмитрія Туптала, то між життями иньших святих знайдемо в них ось які апокріфічні легенди і оповідання з нашого циклю. В томі за січень житие Симеона Богоприємця, про котрого говорить ся, що жив 360 літ і був одним із 70 перекладачів Письма св. за часів Птолемея; жерела статі — Пролог і Нікіфор Калліст кн. I, гл. 12. В томі за лютий знаходимо житие Захарії, батька Іванового, де сказано, що він по різдві Ісусовім поставив Марію в храмі між дівчатами, з покликом на Григорія Нісського, Кирила Александрійського і Андрія Критського. В томі за март у слові на Благовіщенє оповідаєть ся, що ще перед тим Благовіщенєм, про яке говорить євангеліє, сам Бог у храмі сповістив Марію, що вродить його Сина (поклик на Георгія Кедрина); далі оповідаєть ся, як Марія не хотіла йти за муж, як єреї радили ся перед кивотом, що з нею зробити, як Захарія забрав палиці від 12 безженних мужів і поклав їх га ніч у святаїя святих, а рано Йосифова палиця зазеленіла і голубиця злетіла з гори і сіла на ній (поклик на Єроніма і Кедрина). Там же говорить ся, що Марія пробуваючи в храмі не їла нічого, тільки була кормлена ангелом. Того самого місяця під д. 26 у Си-

наксарі на собор архангела Гавриїла згадано про те, що Гавриїл заповів Йоакимови і Анні зачаття Богородиці і кормив її в храмі, а під д. 20 згадано коротко про Фотину Самарянку з покликом на Пролог. У книжці за червень під д. 24 у Синаксарі на рождество Івана Хрестителя оповідається, як Ірод почувши про вроджене Мессії хотів забити Івана, як Єлисавета втекла з ним у гори, як їй розступила ся гора і сховала її перед вояками, як у тій горі зробила ся печера, вибухло жерело і виросло фігове дерево повне плодів, котре прихилило ся кожний раз, коли Єлисавета хотіла їсти, а потім піднімало ся у гору. Оповідано далі, як Іродові слуги вбили Захарію в храмі і як його кров закам'їла на тім місці, і в кінці як Єлисавета по 40 днях умерла в печері, а Івана до повних літ кормив ангел і ховав у пустині. В книжці за липень під д. 22 у життю Марії Магдалини оповідається ся про її подорож до Риму і оскаржене Пилата і архієреїв, „и пріяша тїи по дѣломъ своимъ“ (з покликом на Нїкіфора кн. 1, гл. 10 і Пролог). З Риму Марія Магдалина пішла до Ефесу, проповідувала разом з Іваном Богословом, умерла там і була похована при вході тої печери, в котрій пізнійше сім отроків проспали 300 літ. У книжці за серпень під д. 16 знаходимо „Повѣствованіе о нерукотворенномъ образѣ Господа нашего Ісуса Христа и о пренесеніи его изъ Едеса въ Царьградъ“, де вміщено дословно текст переписки Ісусової з Авгарем, текст де в чому відмінний від того, який надруковано у Тихонравова і у нас, і оповідане про Ісусів образ на убрусї, також з деякими відмінами проти рукописних версій. Маляр посланий з Авгарем до Ісуса називається Ананія; Ісус запечатувє свій лист до Авгаря печаткою з написом „Божіє видѣніе, божественное чудо“; Өаддей не йде з Ананією до Едеси; нема епізодів про Єраполос ані про хромого; Авгар одержавши Ісусів образ не вздоровів від прокази зараз, у него лишив ся ще один струп на чолі; Өаддей по Ісусовій смерті приходить до Едеси, хрестить Авгаря і тоді зходить із него остатній струп; Авгар ставить образ Ісусів на брамі міста і кладе під ним напис: „Христе Боже, веякъ уповай на тя не постыдит ся“. Під д. 15 поміщено обширну компіляцію про Успение Богородиці, де є всі мотиви із оповідань псевдо-Івана Богослова, але цитовано тільки Івана Солунського, Мелітона Сардійського, Епіфанія, Ювенала Єрусалимського, Нїкіфора (кн. II, гл. 21, 22 і 23), далі Ігнатія Богоносця листи до Івана Богослова, Діонізія Ареопатита і в кінці Аеонську легенду про подорож Марії на Кипр, щоби відвідати Лазаря, що там був єпископом і про те, як корабель був

чудом занесений на Афон¹⁾. Під д. 29 у Синаксарі на усіченє голови Івана Хрестителя оповідаєть ся, що його голова вже відтята і в мисці принесена перед Ірода промовляла, далі те, що „плясавиця“ Іродіяна переходячи через ріку Сікоріс заломала ся в леді і лід відтяв їй голову, а врешті про те, що Ірода і Іродіяду проглинула земля, з покликом на Нїкіфора кн. 1, гл. 20. В книжці за вересень знаходимо під д. 9 житиє Йоакима і Анни, оповідане на основі Первоеквангелия, але з такими деталями, котрі вказують, що автор мав під руками праці основані на західніх апокріфах, на євангелію псевдо-Матвія і *De nativitate et ortu B. Virginis*. І так згадуєть ся тут про архієрея Ісахара, що відкинув жертву Йоакимову, а потім про якогось Жида з племені Рувима, що докоряв Йоакимови безплідністю; говорить ся, що Йоаким постив у пустині 40 день, що Анна по відході мужа також пішла в пустиню, але зараз потім оповідаєть ся сцена з Юдитою і з дафиновим деревом; Йоаким вертаючи стрічає Анну в Єрусалимі „у златыхъ вратъ“; по трьох роках родичі ведуть Марію у храм „со свѣщами“; Анна повдовівши переселяєть ся до Єрусалима; на початку статі подано генеальогію Йоакима і Анни основану на Епіфанію, а при кінці в ноті ще раз розібрано її з покликом на Пролог і Трефолог. У книжці за жовтень під д. 23 в житію Якова брата божого згадуєть ся, з покликом на Пролог і Трефолог, про те, що Йосиф умираючи розділив своїм дітям свою землю і хотів також уділити Ісусови частину, але діти не хотіли на се пристати, тільки Яков прийняв Ісуса на свою часть. Під д. 16 оповідаєть ся про жите сотника Лонгина (пор. у нас стор. 366) з покликом на Метафраста і інших істориків. Під д. 17 згадуєть ся про четвероденного Лазаря, що був єпископом Китейським на острові Кипрі. В грудневій книжці під д. 25 у слові на різдво Ісусове згадуєть ся з покликом на Маргарит про книжника Аннина, що застав Марію в тяжи і про пробу „водою обличенія“ (Первоеквангелиє гл. XV і XVI), далі оповідаєть ся про бабу вифлєємську, її недовірество і покаране, з покликом на Зенона єпископа. Подано тут далі з невідомих жерел звістку, що в печері, де вродив ся Ісусе, вибухло жерело води, що в Римі тої самої ночі вибухло жерело олію і попило в Тибер, завалив ся храм ідолєський прозваний „вічним“, поломали ся ідоли, на небі показали ся три сонця, в Іспанії явив ся сьвітлий облак, а в Юдеї

¹⁾ Здаєть ся, що те саме оповідане було 1661 р. видане окремою брошурою в Кїві пз. „О оуспїнію Богородици повѣствованіє“ 4^о, 30 карток. Я сего друку не мав у руках.

зазеленїв Енїадський виноград, хоч була зима. Під тим самим днем поміщено „Сказаніє о поклоненїї волхвовъ“, де згадано про звязок волхвів з Валаамовим пророцтвом і додано, що про Ісусову звізду пророкувала також індійська Сибїля Ерїтрея. Під д. 26 поміщено Слово про втеку Богородиці, де оповідаєть ся про пригоду св. єїм'ї з розбійниками на основі Галатовеского „Неба нового“. Коли св. єїма прийшла до міста Гермополя, перед брамою було дерево „персеа“, а в ньому сидїв біс; коли св. єїма наблизилася, біс утік, а дерево поклонило ся Ісусови і в місті попадали всї ідоли; так само в селі Сирен упало 365 ідолів і розбили ся; згадуєть ся про пророцтво Бремїї дане єгипетським жерцям (на основі Епїфанїя), про побут св. єїм'ї в Натареї, де фітове дерево роздерло ся на дві половинї і утворило шатро над св. єїмою, а близь його кореня вибухло жерело. Як бачимо, багато апокріфічних легенд знайшло тут поміщенє, прикритих авторітетом старих отців церкви, візантійських хронїстів та гимнографів.

На основі Миней повстали ще в Візантїї і перейшли на Русь та тут збогачували ся все новим і новим змістом тзв Синаксари або короткі спомини про святих також на кождий день цілого року, переплітані так само короткими моральними науками, упізнєннями, притчами та повістями взятими із ширших житий святих, або з иньших жерел. На Руси звала ся та книга Прологом від першого слова, яким починаєть ся грецький текст. Зміст Прологів бував ще більше різнородний і неоднаковий, ніж зміст Миней. Тут уже від переписчика і його пильности залежало, як і на скільки скоротити статю про якого святаго, чи помістити її в цілости або викинути в цілости і заступити тільки ляконїчною згадкою імени святаго. Майже кождий давнїйший рукопис Пролога подає щось нового, має якусь немаловажну відміну супроти иньших. При тій самовільности в твореню ріжних рецензий і редакцій сеї збірки (коли можна тут ужити сего терміну) не диво, що сюди повходило багато апокріфічного материялу. Хоча рукописні засоби, якими я міг хїєнувати ся при зладженю отсеого тома, були дуже вбогі і спеціально Прологів я мав під рукою тільки чотири, тай то неповні, то все таки читачі знайдуть тут з десяток проложних статейок, із котрих деякі подають досить свѣжі причинки до історії християнської легенди, прим. оповіданє про стрічу Ісуса-дитини при втеці в Єгипет з пізнїйшим апостолом Нафанаїлом у його саду або про сварку Йосифових синів із за Ісуса. (Див. про сю збірку: Памятники древне-русской церковно-учительной литературы. Выпускъ второй: Славяно - русскій Прологъ, часть I, С.Петербургъ 1896 і Вы-

пускъ четвертый, Пролога ч. II, СПб. 1898, видане А. Н. Пономарева).

Чим для східної церкви Миней та Санаксари, тим для західної були Легендарії і збірки житий святих. І в них також з давня знаходило захист багато апокріфічних оповідань. Згадаю тільки найголовнішу в середніх віках збірку Якова de Voragine „*Legenda Aurea*“, в когрій знаходимо вміщене майже ціле євангеліє „*De nativitate Mariae*“, дещо з псевдо-Матвієвого євангелія (див. *Legenda Aurea* ed. Grässe 1846, стор. 585—595 а також 40, 62, 87), а також дещо з Никодимового євангелія (імена розбійників розпятих з Ісусом у гл. 53, оповідане про ув'язнене і виратуване Йосифа Ариматейського у гл. 54 і в кінці ціле оповідане Левкія і Каріна про вхід Ісусів до пекла і виведенє праведників). Надто знаходимо тут оповідане про вздоровленє Авгаря і його переписку з Ісусом (у житю апостола Симона-Юди), оповідане про Юду Іскаріотського, котре сам автор називає витягом із якоїсь старої апокріфічної книги, про Марію Магдалину, її прибутє до Марсильї, її житє в пустинї і смерть, про Марту її сестру та дракона Тараска, оповідане про успеніє Марії на основі псевдо-Івана Богослова і т. и.

Здавалось би, що реформація, котра перша почала в середньовіковій традиційній літературі відділювати зерно від половини, змусить противників бути обережнішими в доборі матеріалів для таких популярних видань, як Життя святих. Се не зовсім справдило ся. Правда, під напором критичного духа гуманізму і реформації поветали такі збірки, як Сурія *De probatis sanctorum actis* і як кольосальне, розпочате 1627 року і доси ще не скінчене виданє „*Acta Sanctorum*“, де виказано неавтентичність великої маси легенд, а до поміщених текетів додаєть ся багатий критичний апарат. Але в виданнях призначених для ширшої публіки борці католицької церкви не могли зректи ся тої поезії, яку додає до церковного змісту апокріфічна епопея. І ось ми бачимо прим. у славній збірці іспанського Єзуїта Рібаденейри „*Flos sanctorum*“¹⁾, що швидко облетіла всю Европу, на самім початку житє Ісуса Христа, а в ньому оповідаєть ся про пророцтво Аполлона дельфійського про вродженє Ісуса і приводить ся дословний текст сего пророцтва,

¹⁾ Petrus Ribadeneira, *Flos Sanctorum, seu vitae et res gestae sanctorum exploratis scriptoribus selectae, in formati concionum*. Ся книга написана первісно по іспанськи і видана у-перше 1624 р., була потім передруковувана багато разів у оригіналі, а надто перекладена на мови латинську, французьку, англійську, італійську, німецьку і нідерландську.

оповідано про візю кесаря Августа за приводом Сибіллї Тибуртини, згадано про иньших Сибіль, що пророкували про Ісуса, про чудеса, які стали ся при втеці Ісусовій до Єгипту (нахилене дерево, поломане ідолів відповідно до пророцтва Єремїї), про силу йорданської води — очищати проказу, подано текет переписки Ісуса з Авгарем, згадано про 5000 ран завданих Ісусови при бичованю, про Веронїку, що подала Ісусови хустку, про те, що на Голгофі похований був Адам. Далі йде жите Марії матери Ісусової, основане в початку на апокріфічнім євангелїю *De Nativitate*, а в кінцевих уступах на апокріфічнім слові про успеніє Богородиці. Знаходимо тут жите Йоакима, батька Марії, основане на тїм самім апокр. євангелїю, і такеж жите Анни. В житю сьв. Івана Хрестителя згадуєть ся про втеку його матери з дитиною перед Іродом і про жите обох у кам'яній ясинї (пор. Слово о убієнім прор. Захарїя). В житю сьв. Марії Магдалини говорить ся, що вона зібрала кров Ісусову і оповідаєть ся, про її з тов. примусову подорож до Марсилїї. На основі апокріфа оповідаєть ся про успеніє Богородиці, а на основі євангелїя *De Nativitate* оповідано про введенє Марії в церков, її побут у нїй і заручини з Йосифом. Інтересно слїдити, як учений Єзуїт неначе отягаєть ся користувати ся тими оповіданнями; при кількох нагодах вертаючи ся до одної теми з початку заявляє, що буде держати ся самих канонїчних євангелїй, потім цитує якогось отця церкви, що передає коротенько зміст легенди, а в иньшій місці, вже без цитатів подає її всю. А з таких авторитетних книг оті оповідання переходили в тзв. промитуарїї, тобто збірки прикладів для проповідей, у такі компіляції, як „*Dialogus miraculorum*“ Цезарія з Гайстербаху, цитований у однім із надрукованих нами угроруських текетів, у проповіді, катехетичні науки і т. и.

Ще одну категорію книг годить ся згадати, що причинила ся багато до популяризації новозавітїх апокріфів. Історики християнської церкви від Евзебія і Епїфанїя до таких, як Баронїй, вміщували в своїх книгах багато апокріфічних оповітань; із них брали залюбки ті оповідання візантійські компілятори-хронографісти, такі як Нікіфор Калліст, Кедрин, Георгій Амартол, Іван Малала, Созомен і т. и. Не менше радо украшували ними свої історичні книги й старі західноєвропейські історики, такі як Григорій Турський, Беда, а за ними й такі енциклопедисти, як Вінкентий із Бове. В його *Speculum historiale* знаходимо значну часть євангелїя псевдо-Матвія (кн. VII, гл. 72, 87, 89, 94, 95, 103) і дещо з єв. *De Nativitate Mariae* (кн. VIII, гл. 72), значну часть Нїкодимового євангелїя (кн.

VI, гл. 44, 57—62) і багато інших легенд із євангельського круга. В хроніці Мартіна Поляка (Martini Poloni Chronica summorum pontificum imperatorumque) знаходимо між іншим обширне оповідання про сотника Лонгіна (див. Douhet, Dictionnaire des légendes du christianisme, Paris 1855, стор. 1277). А що всі ті книги в пізнішій середньовічній вважалися „богодуховенними“ і тішилися великою повагою, то й не диво, що поміщені в них оповідання приймалися як авторитетні і раз знайшовши їх у такій книзі пізніший письменник не дошукував собі вже далі їх жерела, а користувався ними на рівні з канонічною традицією.

В. Поетичні переробки. Апокріфи, а особливо апокріфічні євангелія мали великий вплив не тільки на вірування, обряд і церковне письменство та на розвій національних мов, але також, як ми бачили в західній Європі, на розвій літературної, поетичної творчості, головню епіки і драми. Те саме було і у Слов'ян, хоча, розуміється, не всюди в однаковій мірі. У православних Слов'ян панування візантійства і інші нещасливі обставини пригнічили розвій оригінальної літературної творчості; натомість у Слов'ян католиків, особливо у Чехів а по троха і у Поляків разом з розвитком національної літератури ми можемо слідити також вплив апокріфічних легенд. Старочеська література XIV—XV в. йшла тут слідом за німецькою, хоча черпала звичайно не з німецьких жерел, а перероблювала по своєму латинські або французькі взірці. До найстарших пам'яток чеської поетичної літератури належать поеми і легенди зібрані в тзв. Градецькій рукописі¹⁾, а між ними знаходимо чотири, що ближше або даліше доторкаються до нашої теми. Їх поеми: „Umučení Paně“, „Pláč svatě Mařie“, „Pláč Marie Magdalény“ і „Radosti svatě Mařie“. Поема „Umučení Paně“ оснований на канонічній євангелії Матвієвим, держиться досить близько оригіналу і не має ніяких апокріфічних деталей; у 654 нерівних римованих віршах автор оповідає події від тайної вечері аж до зложення Ісусового тіла в гробі. Поемка „Pláč svatě Mařie“ є переробка з латинської статті і має по троха форму діалогу, так що проф. Патера не без підстави зачисляє її до пасхальних драм (A. Patera, op. cit. XI). Текст не подібний до тих плачів, які є у нас, апокріфічних деталей нема. Обширніша від попередніх є поема про плач Марії Магдалини (має 1008 рядків), складжена на основі гомілії Оригена, яку

¹⁾ Hradecký rukopis, vydal Adolf Patera. V Praze 1881; в се 8-ий том видання „Památky staré literatury české“.

автор мав перед собою в латинській перекладі (латинські вірші обох плачів надрукував проф. Патера в додатку до свого видання, стор. 438—452). Поема „Radosti svaté Mařie“ (555 рядків) оснований також на якійсь латинській статі, яких було багато в середніх віках пз. „Gaudia B. Virginis Mariae“ і які часто були перероблювані також на пісні та гимни (пор. Моне, Lateinische Hymnen des Mittelalters, 1854, II, 160—170). Радості вичислені в сторочеській поезії такі: 1) Благовіщенє — тут знаходимо звістку, що архангел

Když přijde v Nazaret,
dievka jmieše čtrnacte let —

що хоча була заручена за Йосифа, але обоє потай одно від одного шлюбували Богу дівочу чистоту; що Марія в тій хвилі читала пророцтво Ісаїї — деталі, незвісні канонічним євангелистам. 2) Стріча Марії з Єлисаветою. Інтересно тут, що автор передавши пісню Марії „Величит душа моя Господа“, додає:

To věz každý bez omyla,
ktož jej bude tu piesň pěti,
všech zlých přihod ne bude jmiěti,
všeho dobrého nabude,
jenž mu na věky probude.

3) Різдво Ісусове, 4) приїзд трьох царів, 5) очищенє в храмі і стріча з Симеоном і Анною, — тут інтересний додаток, що Анна пророчиця була вдова, мала 84 роки і тільки 7 літ жила з мужем. 6) Стріча Марії з 12-літнім Ісусом у храмі; 7) воскресєнє Ісусове, котрий їй показав ся перший; 8) вознесєнє Ісусове; 9) зісланє сьв. Духа. Крім тих деталів, які тут зазначено, оповіданє держить ся змісту, але не дословного тексту канонічних писань. Порівнанє чеської поеми з керестурською статейкою про сїм радостей Марії (у нас стор. 369) показує, що угоруський текст вплив із иньшого жерела. Зрештою і у Чехів мусїли бути иньші статі чи поеми на сю тему, бо в поезії „Zdravas Maria“, захованій у тїм самім рукописї (Patera op. cit. 356—369) читаємо:

Matko, pro tvych sedm radosti,
rač býti v mém srdci hostí —

і далі вичислено ось яких сїм радостей Марії: 1) Благовіщенє, 2 і 3 брак, 4) стріча з Єлисаветою, 5) різдво Ісусове, 6) воскресєнє і 7) вознесєнє Ісусове. В описї тих моментів із життя Богородиці важне те, що при благовіщеню говорять їй ангел:

Buoh chce s tobú přebyvati
a ty budeš jeho máti.

Tot' věinř svatým duchem,
Žet' v tě vstúpí pravým uchem (стор. 356).

Відгомін сего вірування, що Дух св. ухом увійшов у Марію, знаходимо і в керестурській поемі (стор. 94, ряд. 746); воно взате з писань грецьких отців церкви (див. стор. 123). Друга пам'ятка старочеського письменства, се тзв. Св'ятовитеський рукопис, зладжений у другій половині XIV в.¹⁾ Маємо тут другу версію поеми „Sedmerá radost' panny Marie“, де знов сказано, що її зачатє буде доконанє „Skrzye tweho vcha slyssenye“ (стор. 61). Далі знаходить ся тут поема „Anselmus, to je Rozmluva panny Marie a sv. Anselma o umučení Páně“, зладжена на основі латинської ревеляції пз. „Dialogus beatae Mariae et Anselmi de passione Domini“, якої автором дехто вважає Анзельма Кентерберийського (ум. 1109 р.); проф. Патера сумніває ся про те; правдоподібно се буде твір (або ексерцит твору) Анзельма Люкканського. Зрештою чеський автор поводить ся зі своїм оригіналом досить свободно і збогачує його додатками взятими з иньших жерел або з власної фантазії. І так він мовить про Юду:

Judas byl lakomecz —
Nyeterzy tomu chtgely, by byl nyemecz, —
Tyech penyez yakz byl zazrzyel, tak gych zadal,
Gynak gych nemoha myety, sweho boha za nye prodal²⁾. (стор. 160)

В рядках 479—498 вставлено оповіданє про вічного Жида, котрого тут названо рицарем Яном; се оповіданє значно ріжнить ся від того, що було і досі є популярне в Німеччині, а відти перейшло й до нас (оповідання з уст галицько-руського люду вйдуть у VIII том Етногр. Збірника). В кінці маємо тут поему про успєнє Марії (Nanebewzetí panny Marie, стор. 109—143, віршів 543), основу на апокріфічних оповіданнях псевдо-Івана Богослова і псевдо-Мелітона Сардийського.

І в иньших рукописах та рукописних уривках з XIV—XV в. заховало ся багато слідів чеських поєм на апокріфічні теми. І так

¹⁾ Svatovitský rukopis, k vydání upravil Adolf Patera v Praze 1886 (Památky staré literatury české č. IX).

²⁾ Проф. Патера в передмові згадує про ті рядки (380—385), де оповідаєть ся, що стало ся з грішми, які дані були Юді і які сей потім кинув назад Жидам, і догадуєть ся, що той додаток чеського поєта „взятий із якоїсь иньшої легенди про Юду“ (стор. XXXII). Не треба шукати тої легенди, бо чеські вірші — майже дословний переклад євангельського оповідання (Матв. XXV, 6—7).

ми маємо відривки із двох поетичних опрацювань псевдо-Матвієвого євангелія, відривок із поетичної переробки єв. Θоми і цілу поему зложену на основі єв. псевдо-Матвія і *De Nativitate B. Mariae* (опубліковані Патерою в *Časop. Musea kral. Českého* 1879, 1885, 1889). Особливо інтересний фрагмент (дві картки пергамену, знайдені в лубках оправи двох різних книжок), що містить кінець віршованого опрацювання єв. псевдо-Матвія і майже половину єв. Θоми. Се очевидно часть великого і розкішно писаного рукопису, що містив у собі переробку цілого псевдо-Матвія і Θоми, правдоподібно роботу одного автора. Порівняне з латинським текстом апокріфів показує, що чеський поет користувався власне латинськими текстами, а не готовими вже німецькими чи якими иншими переробками, і що прекрасно вмів погодити вимоги поетичної техніки з вірною передачею оригінала (див. Сперанскій, *op. cit.* 85—86). Відривок другої поетичної переробки псевдо-Матвієвого євангелія (всього 87 рядків із поеми, котра, судячи по пропорції сего відривка до оригінала, мусіла мати 3—4 тисячі віршів) знайшов і видав з коментарієм проф. Ю. Файфалік (*Julius Feifalik, Studien zur Geschichte der altböhmisches Literatur, II. Über das Bruchstück eines altböhmisches Marienlebens. Sitzungsberichte der. k. Akademie der Wissenschaften, Wien, 1860, t. XXXII, стор. 300*). Його автор поводить ся далеко свободнійше з лат. оригіналом; Файфалік зближував його з німецькою поемою „попа Вернера“ схиляючись до думки, що Чех переробляв того баварського поета, але докази його більше дотепні, ніж основні і проти них виступив Патера (*Časop. česk. Musea* 1879, стор. 122—125).

Одинока в повні захована старочеська поема, де оповідається про вроджене Марії, різдво і молодість Ісуса, знаходить ся в бібліотеці університетській у Празі в рукописі зладженім також у XIV в. і має титул „*Kniha o božiem narození a o boží mladosti*“; Ербен видав її в своїм „Виборі“ (*Erben, Wybor z literatury české, Praha 1845, I, 387—420*) пз. *Ježíšovo mladi*. Жерелами сеї поеми, хоча не безпосередніми, були єв. псевдо-Матвія і *De Nativitate*. Докладніший розбір тої частини, що оповідає про Йоакима і Анну і вроджене Марії, я подам у статі про керестурську поему.

Інтересно, що віршованих переробок Нікодимового євангелія в старочеській літературі доси не знайдено. Поемка „*Umučení Paně*“ в Градецькім рукописі, як ми бачили, не має нічого апокріфічного. Так само поемка з XIV в., опублікована Ербеном (*Wybor, I, 351—354*) пз. *Život Ježíše Krista* (переробка твору єв. Бонавентури „*Meditationes vitae Christi*“) має хіба натяки на апокріфічні єван-

гелія. Оpubлікована Патерою пізнійша (але також іще з XIV в.) поема „O božím umučení“ (Časopis Musea král. Českého 1886, стор. 582—603) має більше лірично-паренетичний, ніж епічний характер; значну часть у ній займає плач Богородиці під хрестом, плач не позбавлений правдивої щирости і поезії, але без жадних апокріфічних деталей¹⁾. За те в кількох віршованих переробках заховали ся легенди про Пилата і Юду зрадника (див. Dobrowsky, Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur, 103; Časopis Česk. Musea 1829, III, 58—69; Wybor I, 169; Listy filologické, V, додаток; Časopis českého Musea 1888; Polívka, Drobné příspěvky, 100—115).

Рівночасно з тим розвитком епічних поем у старій чеській літературі бачимо також розвій духовної, спеціально пасивної драми. З початку XIV в. походить уривок латинсько-чеської драми „Mastičkář“, що являєть ся мішаниною поважної містерії (три Марії, що йдуть купувати масть, щоб помазати тіло Ісусове) з гумористичною інтермедією („майстер“ Северин, властитель складу мастей, його жінка і слуги). В тих гумористичних фігурах чеський автор змалював сучасних лікарів-шарлятанів і їх прибічників. Найкращою з тих драм є написана в pp. 1360—80 латинчеська гра „O Kristovu z mrtvých vstání a jeho oslavení“, основана в першій частині на Нікодимовім євангелію; автор крім традиційних чортів виводить і спеціальних чеських Врбату, Годяту і Косату і загалом збудував свою драму незалежно від чужих взірців; вона визначається при тім здержаним гумором і дуже гарним віршованем. Із пасивних драм чеських лишили ся тільки два вривки, один із XIV, другий із XV в. До них можна додати згадані вже плачі Богородиці (їх заховало ся три, всі з XIV в.) і Марії Магдалини. Гуситські війни заглушили в Чехії дальший розвій духовної драми; апокріфічний епос уже перед тим був завмер. Тільки слабкі відгомони апокріфічних легенд перейшли до чеської духовної пісні, що поставши ще в XIII в. під впливом латинських церковних гимнів

¹⁾ Завважу тут при нагоді, що вже в XIV в. на чеську мову була перекладена дуже популярна в зах. Європі книга Speculum humanae salvationis. В тій книзі оповідає на самперед про упадок ангелів, потім про гріх Адама, про вроджене, життя і смерть Ісуса, а нарешті про фігури, якими в старім заповіті заповідало ся життя Ісусове. В тій схолястичній компіляції знаходять ся відгуки деяких легенд, що потім перейшли і в наші Пасні. І так у 27 розд. згадано, що коли Ісуса розп'ято, чорт сидів на лівім розі хреста (пор. у нас. стор. 324, 327): в розд. 28 описуєть ся чотири відділи пекла і показуєть ся, що Ісус вступив тільки до одного з них (Див. A. Patera, Musejní zbytky staročeského „Zrcadla člověčího spasení“ ze XIV století, в Časop. Musea král. Českého 1887, стор. 464—481).

і секвенцій, пізнійше служила могутнім оружем як у руках Гуситів і Моравських братів з одного, так і в руках католицької реакції з другого боку (див. Jaroslav Vlček, Dějiny české literatury, t. I. V Praze 1893—1897, стор. 1—64; Josef Jireček, Hymnologia bohémica, Dějiny církevního básnictví českého až do XVIII století, v Praze 1878).

В польській літературі ми бачимо образ де в чому відмінний. Епічних польських поем на апокріфічні теми не стрічаємо. Література на польській мові розвила ся пізно (в XV в.) і то головню під впливом реформації, що нанесла смертельний удар середньовіковій фантастиці, в тім числі й наївному замилюванню в апокріфічних оповіданнях. От тим то в Польщі деяку аналогію до чеських поем на апокріфічні теми ми знаходимо — на латинській мові. Маємо в польських рукописних збірках віршовані латинські і навіть грецькі переробки апокріфічних євангелій, особливо Нікодимового, доконані Поляками (див. Wisłocki, Katalog rękopisów biblioteki uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków 1877—1881 стор. 704, N. 3206, де знаходить ся Evangelium Nicodemi a Stanisław Marennio carmine Graeco scriptum 16 Junii 1565; пор. М. Сперанскій, оп. cit. 94). Починаючи від XV в. в Польщі так само як і в Німеччині перестають читати і перероблювати апокріфічні євангелія, але за те тим пильнійше читають, перекладають та перероблюють готові вже західно-європейські переробки та компіляції. От тим то і в найстаршій польській гимнології майже не заховали ся сліди безпосередньої знайомости Поляків з апокріфічними євангеліями. І так у пісні „Bogarodzica“, що вважається найстаршою пам'яткою польського письменства, знаходимо строфу:

Iż przez trud Bóg swój lud
Odiął djabłej strożej,
Przydał nam zdrowia wiecznego,
Starostę skował pkielnego — ¹⁾

в котрій можна бачити натяк на другу часть Нікодимового євангелія. З XV в. з тзв. Лисогірського рукопису походить пісня „Żale Matki Boskiej pod krzyżem“, а в ній є дещо аналогічне до наших плачів Богородиці, але нема апокріфічних деталей. Із того самого

¹⁾ Дальші цитати беру з книги Mikołaj Bobowski, Pieśni polskie katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku (Wydawnictwo Akademii umiejętności w Krakowie). Kraków 1893. Тексти подаю в транскрипції на сучасну польську правопись.

віку походять: пісня про сїм радостей Марії (поч. Poszdrovyenye tho yesth pyrve), уривок пісні про вступленє Марії до неба, далї поемка про Ісусові муки, основана на канонїчних євангелїях, крім додатка ввятого з якоїсь пасийної історії (є і в наших „Страстях“):

Kiedy przez most bieżeli, sami po nim biegli,
A Jezusa milego w rzekę Cedron wlekli
Maczając i narzając bez żadnej lutości (стор. 84).

З XVI в. походить пісня про жите Ісуса, кілька разів друкована починаючи від 1532 р.; в нїй читаємо між иньшим, як Ісус

Po śmierci boską mocą na przedpiekle stąpił,
Piekielne wrota zborzył, czarta wnet zwyciężył (стор. 166),

а також натяк на легенду про Лонгіна:

Bok potym święty włócznią okrutnie otworzon,
Wyłynęła krew z wodą; tą rycerz jest ochrzcon
Gdy ią dotknął oczu swych, wzrok mu jest przywrócon. (ibid.)

В пісні на воскресєнє, поміщеній у рукописній збірці бібліот. Чарторійських у Кракові, зладженій 1521 р., знаходимо опис входу Ісусового до пекла, але досить далекий від тексту Нікодимового єв.; Ісус вивівши праведників із пекла дає їм свій хрест і говорить:

„Otoż macie знаміє mojej męki,
Weźmiecież je z mojej mocnej ręki,
Krzyża świętego,
Donieście je do raju ziemskiego.
Enochowi z Eliaszem dajcie“ i т. д. (стор. 244).

Далї оповідаєть ся, як Ісус передом післав Гавриїла, аби сповістив Марію про його воскресєнє, а потім сам явив ся їй перший (стор. 245). В иньшій рукописі з половини XVI в., що знаходить ся в Курницькій бібліотеці, є пісня про Ісусово рїздово, а в нїй ось які рядки:

Tego dnia cuda się stali,
I że trzy słońca nastali,
Dziecię boskie ukazali.

Sybilla prorokowała,
I że pannę w niebie widziała,
Dzieciątko w ręku trzymała.

Cesarzewi ukazała,
Wszechmocność mu powiedziała,
Którego panna trzymała.

Cesarz niebieski dziw widział,
Panu Bogu cześć, chwałę dał,
Ołtarz mu ku czci zbudował.

Ten cesarz był Octawian,
Nie był mu na świecie równy pan,
W tenczas wszystkim panował sam.

Toć było boskie zrządzenie:
W Rzymie w Boże narodzenie
Ciekl olej nad przyrodzenie...

Winnice tyż są kwitnęli,
Owoc z siebie słodki dali,
To dzieciątko ukazali.

Engadi winnice byli,
Które wtenczas zakwitnęli,
Jezusa nam przywitali. (Стор. 275—276).

В тім самім рукописі знаходить ся віршована „Коронка панни Mariey“, а в ній оповідане про 7 радостей Богородиці (стор. 303—306); далі „Pieśń o krzyżu świętym“, а в ній плач Марії під хрестом; далі „Nabożna pieśń o Panie Jezusie“, де оповідає ся про Ісусові муки знов з додатком;

Pchnęli go w rzekę Cedrową,
Umaczali go i z głową (стор. 318).

В однім співаннику виданім коло 1560 р. пз „Pieśni postne starożytne człowiekowi Chrześcijańskiemu należące“ знаходимо пісню „O koronce Panny Maryi“, а в ній оповідане про сім болістей і пять радостей Марії (390 - 392). Тамже в пісні пз. „Pieśń czwarta o siedmi słowach Pana Chrysta“ читаємо між иньшим:

Potym rzekł czartu onemu,
Który przyleciał na krzyż k niemu:

„A ty czarcie czego stoisz
Abo się moiey mocy nie boisz?“

„Jać się Panie twey mocy boię,
Ale patrzę na mękę twoię,
Już polecę do braciey swey

А оповiem im o mocy twey“ (378—379) —

уступ, як бачимо, майже дословно схожий з тим, який читаємо в угро-руській Пасні в рукописі Ст. Теслевцьового (стор. 324 отсего тома).

В пізнійших польських піснях, що або були перероблювані із старших, або компоновані в XVII—XVIII в., ще менше бачимо безпосередньої знайомости зі старшими апокріфами, хоча трапляють ся натаки на легендові теми апокріфічного походження. Приведемо тут кілька прикладів із збірки Т. Кльоновеского¹⁾ як причинки до історії християнської легенди. Про трьох волхвів говорить одна пісня:

Murzynowie, Arabowie,
Z Tarsu to są królowie
Nauczeni, oświeceni przez proroka Balaama,
Co potwierdza gwiazda sama (стор. 67).

В иньшій місці вони називають ся „Królowie z Saby, z Tarsu“. В одній різдвяній пісні згадуєть ся про запис (cyrograf) даний Адамом дияволу:

Kiedy cyrograf wypłaci Gabela,
Adam się wróci z dziećmi do wesela (стор. 167).

В одній страстній пісні ідентифікуєть ся хрестове дерево з деревом райським:

Krzyżu przedwieczny, drzewo poświęcone,
Drzewo żywota wśród raju stojące.

Часто згадуєть ся про Лонгина, що пробив бік Ісусів (стор. 254, 295); в однім місці оповідаєть ся про Вероніку:

Tylko Weronika święta
Litością i żalem zdjęta
Do Jezusa się zbliżyła,
Chustką mu twarz ocierała.
Na tej chustce wyraziła
Twarz się, jaka wtenczas była:
Poraniona, zakrwawiona
I okrutnie zeszpecona. (Стор. 323)

В піснях на честь Марії оповідаєть ся про її зачатие на основі псевдо-Матвія з пізнійшими додатками:

Przez lat dwadzieścia Anna w jednej stronie,
Joachim w drugiej w łzach obfitych tonie;
Od wschodu słońca płaczą do zachodu,
Że im żadnego Pan Bóg nie dał płodu.

¹⁾ Teofil Klonowski, Zbiór pieśni z melodyjami w Kościele rzymsko-katolickim od najdawniejszych czasów używanych. Poznań 1864.

Tak areykaplan niech Isachar stary

Z rąk twoich, Anno, nie bierze ofiary i t. d. (стор. 1233).

Пісня про Успение Марії основана також на звісних нам апокрифах (стор. 1133—1139).

Те саме, що про епічно-ліричну пісню, треба сказати й про польську релігійну драму: і вона розвила ся пізно і коли й доторкала ся апокріфічних тем, то оброблювала їх на основі готових уже чужомовних драматичних взірців або пізних переробок, а не на основі самих апокріфів. Зрештою найстарші памятки тої драми не дійшли до нас. І так затратив ся тзв. Домініканський діяльот, виставлений у Кракові 1533 р., зложений на взір циклічних драм Гребана та Мішеля; вистава тягла ся три дни; штука мала 108 відслон і показувала, здасть ся, насамперед сотворене і перший гріх людий, потім уроджене і ціле житє Ісусове, кінчаючи його воскресенем. Чи і кілька тут було підмішано апокріфічного елементу, не знаємо¹⁾. Крашевський опублікував (*Athenaeum* 1841 p.) релігійну драму „Joachim u Anna, Comedya o niepłodności Anny ś. z Joachimem mężem iey, ktorych w dziewiędziesiąt lat uraczył P. Bóg potomstwem Błogosławioną Panną Maryą między czorkami Syońskimi nigdy nieporównaną“. Хоча основа драми взята з псевдо-Матвія, але слідів оригінала лишило ся мало. Архієрей, що не приймає жертви Йоакимової, називає ся Izaphar — знак, що основа драми пішла з псевдо-Матвія, — зрештою автор поводить ся з легендою свобідно, радо розмальовує побутові сцени (розмову Анни зі слугами, розмову Йоакима з пастухами), пропускаючи легендові сцени такі як монолог Анни під дафиною або Йоакима на пустинї. Збірка Хелмінських шкільних драм, про котру подав відомість Хоментовський (*Wł. Chomętowski, Dzieje teatru polskiego od najdawniejszych czasów do 1750 roku. Warszawa 1870*), має на початку „Dyalog o męce pańskiej“; кінцеві сцени сего діяльота показують вхід Ісусів до пекла. І тут можемо переконатися, що автор черпав не безпосередно з Нікодимового євангелія, а з якихсь пізних переробок. Замість Ада і Сатани тут розмовляють Цербер і Люципер. Цербер остерігає Люципера:

Gościa mamy Lucyperze,
Jezusa Nazareńskiego,
Z chorągwią jakąś czerwoną
Krzyżem napieczętowaną —

¹⁾ Пару віршів із сего діяльота, не знати відки взятих, подає Вішневський (*Historia literatury polskiej VII, 240*).

очевидно натяк не на первісний апокріф, але на ту іконографічну традицію, яка під його впливом виробила ся в середніх віках. Люципер відповідає :

Jużci źle, bracie Cerberze,
Pewność nam wszystko pobierze.
Tu kapłani, prorokowie,
Więc znamienici panowie,
Biada, jeśli postradamy.

Cerber. Niezbędni dziadowie oni,
Chociaż tu są we zlej toni,
Śmieie sobie rozkazują,
Musi być, Jezusa czują.
A najbardziej pan Adamek,
U nas najprzedniejszy panek.
Trzeba by go poczęstować,
Z pół garnca mu smoły podać.

Adam. Wypijesz jej sam poczwaro! (Стор. 87).

Ся драма, перероблена троха, звісна була пізнійше під назвою Dyalog Częstochowski, мабуть тому, що виставлявано її на відпустанх у Ченстохові. З початку XVII в. приводить Вішнєвський виривки з опери про муку Ісусову (Wiszniewski, op. cit. VII, 286—287); судячи з них, апокріфічних примішок тут не було ніяких. Так само мало слідів апокріфічної легенди має інтермедія про смерть Іуди. Чорт продає Іуді шнур і радить йому повісити ся, а коли сей висить, він затыгає зашморк і співає :

A witajże Judaszu, nasz stary katana!
Jak ci to przyszło na to, po coś zgubił Pana?
A jużes zdechl, Judaszu, czyli jeszcze żyjesz?
Jeśliś omdlał, tej smoły trochę się napijesz.

Чорти шукають смоли; входить селянин, що продає смолу, чорти купують її у него, але за платою велять іти в пекло (Wiszniewski, op. cit. VII, 247—248). Мабуть відгомоном таких інтермедій була польська великодня пісня, захована в однім рукописі з XVIII в. (в моім посіданю), де Юда показаний жонатим і до того шинкарем; наводжу її тут усю :

Łukasz Kleofasza
Ciągnął do Judasza:
„Chodźwa z sobą na piwo,
Napijwa się co żywo!“
Chaleluja!

Kleofasz mu mowi:
„A jak się Pan dowie?
Bo nas odwóch połaje,
Gdy święcone da jaje.“
Chaleluja.

„Za coż ma nas lajać?
Lepiej pić, niż bajać.
Wszak nas lajał bających,
Toć pochwali pijących“.
Chaleluja.

„Judaszu, daj piwa!“
Sama ledwie żywa,
Mówi: „Niema Judasza,
Czart go wziął do Annasza“.
Chaleluja.

Skoro to wyrzekli,
Aż czarci, psy wściekli,
Nie wiem, skąd się wyrwali,
Judasiska porwali.
Chaleluja!

Idą do Annasza,
Aż widzą Judasza
Wiszącego jak byka,
Pies z niego kiszeki smyka.
Chaleluja.

„Ze psamiś przestawał,
Gdyś Pana wydawał, —
Zjedz że czarta y z niewa,
Nie chcemy pić twego piwa!“
Chaleluja.

„Niech cię czart dobija,
Który z tobą pija!
Lepiej ci on dogodzi,
Bo on czart, a ty złodziej.
Chaleluja!

„Byś nie wyrzał z piekła,
Psia sobako wściekła!
Zaprzedałeś nam Pana,
Psia ci mać zaj.....!“
Chaleluja!

Варто пригадати, що жонатим представляєть ся Юда і в апо-
кріфічних легендах, а в одній легенді жінка Юдова не хоче вірити
в воскресенє Ісусове, хіба би запіяв той когут, що лежав перед
нею печений — і когут справді запіяв (Thilo, Codex apocryphus
Novi testamenti, стор. CXXIX, пор. Polivka, Drobne přispěvky,
110—115).

Дуже інтересний образ розвою виявляє з сего погляду руська
література. Одержавши християнство з Візантії при посередництві
Болгарії вона тим самим підпала на довгі віки й візантійському
духовому впливови. Низький рівень освіти, мале число її огнищ,
темнота широких мас і некористні зовнішні обставини, все те спи-
няло розвій оригінальної літературної творчости, хоча не могло зов-
сім здусити її. Інтензивне політичне житє, що кипіло в кругах
боярства-дружинників та в таких містах, як Київ, Галич, Чернігів,
Новгород, Полоцьк, мусіло знайти собі вираз і в літературі. Правда,
нещасні обставини пізнійших часів знищили багато памяток тої
старої літератури, особливо таких, що займали ся на скрізь світ-
ськими темами. Уратоване випадково „Слово о полку Іговевѣ“

певно не було одинцевим явищем у старій Руси; крім свідoctва сего самого пам'ятника про співака Бояна і свідoctва літописі про співака Митусу ми маємо ще один, також припадком уратований пам'ятник того рода — уривок „Слова о погибелі земли русекія“. Мені здасть ся, що до тих двох пам'яток поетичної творчості дружинної епохи ми можемо зачислити ще один, а власне надруковану у нас на стор. 315—316 „Псѣкти стѣхъ аплѣхъ ѡ Лазаревѣхъ кѣскрѣніи“. Маємо тут твір незвичайної поетичної стійности, що енергією вислову, плястикою образів і цілим складом виявляє близьке свояцтво зі „Словомъ о полку Игоревѣ“, що завважив уже й Порфірєв (ор. cit. 48—49), твір без сумніву оригінальний руський, і хоч оснований на апокріфічній темі — пробування праведників у Аді і виводу їх відси Ісусом, — усе таки високо оригінальний у своїй композиції. Лишаючи собі детальний його розбір до иньшої нагоди завважу тут лише те, що істнованє його виявляє нам інтересну аналогію старої Руси з західною Европою: як там, так і тут у початках розвою національної літературної творчості обік чисто національних тем (Ролянд у Франції, Нібелюнгі в Німеччині) бачимо поетичні переробки апокріфічних тем. Татарське лихолітє, слабосильність інтелігентної верстві і загальний політичний упадок Руси в XIV—XV в. зробили те, що розвій не тільки не пішов далі, але й давніші первопочини пропали з виємком невеличких уривків.

Зрештою й староруські проповідники і иньші церковники користували ся нераз апокріфами, особливо ж апокріфічними євангеліями в своїх творах. Між творами Кирила Туровского знаходимо „Слово о плачі Богородици“, мабуть наслідуванє з візантійських взірців. Данило Паломник у своїм описі Палестини дуже часто наводить епізоди з апокріфічних євангелій — чи то з наслуху, чи може як ремінісценції лектури. А коли в XV в. з митрополітами Кипріаном та Григорієм Цамблаком до нас доходить нова болгарська школа з її риторикою і „плетенієм словес“ і релігійно-поетична творчість проявляєть ся в складаню акафистів і канонів рижним св'ятим, то й тут на рівні з канонічними елементами виплітають ся мотиви взяті з апокріфів. І так у акафисті Непорочному зачатію Марії, що був зложений на Україні вже за часів Унії (див. Историческое обозрѣніе богослужебныхъ книгъ греко-россійской церкви, Кієвъ 1836, стор. 185) про неї говорить ся: „Радуй ся невещественный угле, иже сожже Адамово рукописаніє“. В акафисті на Благовіщенє Марія запитує ангела: „Изъ боку чисту сыну како есть родити ся мощно, рци ми?“ В акафисті Ісусу сладчайшому говорить ся: „Идолы бо, Спасе нашъ, не терпяще твоея крѣпости,

падоша“ — очевидно натяк на епізод із оповідання про чуда показані дитиною-Ісусом у Єгипті. В акафисті „о усопших“ використано ревелюцію Пафнутія про число ран Ісусових, з інтересними зрештою відмінами супроти тексту надрукованого у нас: „Благоточныя капли крове твоея единонадесятькратъ сто тысящей двѣстѣ двадесять и пять при вольной ти смерти истоцилъ еси“. „Ослѣпленный родъ еврейскій безчестно двадесять и осмькратъ удари тя по ланиѣхъ“. „Дивныя и неисповѣдимыя въ казни отъ смрада, зноя и мраза претерпѣлъ еси, егда ты неукротимая ярость Іудей всади въ темницу на ночное поприще: недоумѣвають бо явити писанія, яко многи понеслъ еси смрады, бѣды и ночныя мечтанія“. Сей уступ виказує залежність отсего акафіста від якоїсь західної Пасії, з якої пішли й польські страстні пісні, в яких часто згадується, що по переслуханю у Анни Ісуса всаджено до темниці, про що нема згадки ані в канонічних, ані в апокріфічних євангеліях. Пор.

Więc prowadzon (Annasz) do łożnice,
A nasz pan pchnion do piwnice;
Jaki tam był nocleg jego,
Nie śmie kościół zjawić tego (Bobowski, 319).

Далі читаємо в тім самім акафисті: „Вездѣ и по всемъ тѣлѣ твоємъ святомъ избіенный, не имѣяй цѣлости, раны понеслъ еси, егда ты къ столпу каменному единому привязаша, другому меншому приковаша воины, розгами, бичми, цѣпами желѣзными шесть тысящей шесть сотъ шестьдесятъ и шесть біенія пріялъ еси, плоти отъ костей отрывающей ся, всю землю кровію омочилъ еси“. Далі згадується про те, що одна тернова шпичка ранила Ісуса в язик, що тернову корону вісім разів накладали на Ісуса і знов знимали, що Ісус п'ять разів падав під хрестом. Далі читаємо: „Пѣніе плачевное идущу ти на гору лобную въ вратахъ Іерусалимскихъ приношаше ти Вероніка, видящи лице твое кровію затекшее, отре обрусомъ, на немже изобрази ся окровавленная тварь твоя святая“. Оповідать ся, що коли Ісуса розпинали голого, його мати обв'язала його платком; що піднімаючи його з хрестом кати п'ять раз пускали його до долу і тільки за шестим разом підняли (див. **Сокраніє К. акадистовъ, Львовъ 1864**). Південно-руські писателі і проповідники XVI—XVIII в. часто користуються апокріфічними євангеліями, і то деякі в західно-європейських переробках, а деякі в старих перекладах із грецького. До першої групи треба зачислити таких, як Транквіліон Ставровецький, Галатовський, Радивилівський, Туптало (автор Житий св'ятих), до другої тих безіменних, що пе-

перобляли старі апокріфи на проповіді, втягали уступи з них до учительних євангелій, далі авторів деяких релігійних драм і деяких пісень „Богогласника“.

Ми вже згадали про найдавніші руські пасхальні містериї, виставлювані у Львові в Ставропігійській школі 1630—1631 р. і написані Йоаннікієм Волковичем. Апокріфічних елементів у них, особливо в другій із них, нема. Так само нема їх у тій „Містериї страстей Господніх“, що віднайдена мною в одній рукописі в с. Смерекові Жовківського пов. і опублікована в „Кіевской Старинѣ“ (1891, т. XXXIII, стор. 131—154); рукопис походить із половини XVII в. Що найбільше можна вказати на деякі місця, ближші до польських Пасій, ніж до канонічних євангелій, прим. опис Ісусових мук, якими хвалить ся „Окруценство“:

А то бовѣмъ и teraz тожем учинило,
 Колим твого Ісуса гвоздми пригвоздило.
 И копѣя, и гвозди, и трость и корона
 Острем аже през кости его проражона.
 И кровъ тая з Него то, котрая потокомъ
 Жилами протѣкала и пробитымъ бокомъ.
 Тѣло Его от костей аже отпадало,
 Не мало ся и костей в ним покгрухотало (стор. 149).

Близька залежність деяких уступів тексту сеї містериї від польських духовних пісень XV—XVI в. (пор. рядки 130—151 і Bobowski, op. cit. 48, куплет 6) а також велика сила польонізмів і польський прольот нашої містериї показують, що її автор коли сам не був Поляком, то в усякім разі писав в дусі традиції польської шкільної драми і держав ся польських взірців.

Те саме треба сказати про те „Дѣйствіє на страсти Христовы списанное“, що заховало ся в рукоп. Київ-Софійського Собора N. 362 і було по думці проф. Петрова написане не пізнійше 1686 р. Сцен муки Ісусової тут не показано, а вся акція обмежаєть ся на розмовах різних аллегоричних фігур, в тім числі деяких узятих із класичної мітології (зміст див. Петровъ, Очерки изъ исторіи украинской литературы XVIII в. Київъ, 1880, стор. 29—30, докладнійше П. О. Морозовъ, Очерки изъ исторіи русской драмы XVII—XVIII стол. С. Петербургъ 1888, ст. 112—115). По думці Морозова се був „без сумніву (?) переклад єзуїтської шкільної драми, котрої ліричні части були написані польською, а иньші латинською мовою“. Безсумнівним було би се твердження тільки тоді, як би

знайшов ся польський оригінал сеї драми, та сего д. Морозов не міг доконати.

Зовсім не те ми бачимо в иньшій пасхальній драмі, тоб то в віднайденій мною драмі „О буреню пекла“ (вона надрукована в „Кіевской Старинѣ“ 1896 р., т. LIII, стор. 380—412 і т. LIV, стор. 1—29). В своїй статі про сю драму я показав її близьку і безпосередню залежність від Никодимового євангелія і її значну оригінальність супроти аналогічних польських „дняльогів“ і для того не буду тут довше зупиняти ся при ній.

І в „Рождественській драмі“, котрої автором признавано сьв. Димитрія Ростовського, бачимо більше латино-польського шаблону, ніж самостійного користання з жерел — канонічних і апокріфічних євангелій. Для нас у тій драмі интересна ява пята, де „любопытство звѣздочетское“, побачивши невидану доси звізду на небі, викликає з гробу Валаама і розпитує його про неї. Валаам відповідає на запит:

Не вѣси, яко еще во Араві сущій
Прорекохъ о сей звѣздѣ сѣце глаголющій:
„Егда вѣсхъ послѣднѣйшо вѣковъ время прійдетъ,
Тогда отъ Іакова нова звѣзда възійдетъ“

Любопытство. Что же есть въ ней за сила? Нѣтъ въ ней звѣз-
[дна чина,

Ниже когда явит ся звѣзда такъ едина --
Ближає вѣсхъ отъ земли, найвишь облакъ ходить
И не къ западу себе, но къ югу приводитъ¹⁾.

Нема апокріфічних деталів і в популярнім колись укр.-руськім вертепі, та за те тим більше їх у віршах, що в XVII—XVIII в. повстали по части на основі старших драм (пор. віршу „Егда Юда Жидам Христа продав“ і драму „О буреню пекла“, див. М. Драгоманов, Изъ історіи віршів на Украинѣ, Ватра, Стрий 1886, стор. 122—129 і мою статію „Южнорусская пасхальная драма“, Кіевская Старина 1886, т. LIII, стор. 380—412), а по части незалежно від них. Особливо воскресні вірші всі основані на Никодимовім євангелію, хоча автори їх поводять ся зі своїм оригіналом дуже свобідно, беручи з него тільки основний мотив Ісусового приходу до пекла і розмальовуючи його живими колірами українського гумору²⁾. Тут оповідаєть ся,

¹⁾ Николай Тихонравовъ, Русскія драматическія произведенія 1672 - 1725 годовъ. С. Петербургъ 1874, т. I. стор. 360—361.

²⁾ М. Драгомановъ, Матеріали для історії віршів українських (Житє і Слово 1894, т. I, стор. 436—451).

Як Христос був на роботі,
 Попалив зовсім чоботи,
 Покуль пекло погасив
 І Адама воскресив (стор. 437).

Визволений із пекельного огню Адам —

Він сльозами весь залив ся,
 Христу в ноги поклонив ся,
 Гірко, гірко заривав
 І на Бву поглядав.
 Взяв Христос його за руку і т. д. (стор. 437—38).

Як бачимо, єї вірші дуже близькі до тексту Нікодимового євангелія, пор. стор. 301—302 сего тома. В другій воскресній вірші оповідає легенду про Юду, незвісну нам з ніяких інших жерел:

В Юди сей знак:	Злюю мару
І міх заляк	Пік у жару,
З грішми за плечима;	Так не загорів ся:
За його гріх	Міцно пошит,
Той клятий міх	Чортом підбит,
Всегда пред очима.	Що й не загорів ся.
Землю копав,	З огню, з печі
Щоб міх пропав,	Впяць на плечі
Та окаменіла, —	Береть ся на Юду,
Посох там цвѣт	І з тим мішком
І трави нїт,	Ходить пішком
Більш не зеленіла.	У пеклі повсюду.
В воді рибу	Бог повелів,
Міх із глибу	Щоб міх не тлів
Разпужав і раки;	До страшного суду. (стор. 447).
Вирнув злий дух	
Із води сух	
До Юди і паки.	

Варто заважити, що в рукописній книзі „Страсти Господа нашого Ісус Христа“ на двох або трьох рисунках (один в тім місці ушкоджений) Юду змальовано, як несе перед собою мішок з грішми. Легко може бути, що отсе оповіданє є тільки поетичним розширенням іконографічного мотива.

Чим на Україні були вірші, тим у західніх частинах Руси, в Галичині і в Білій Руси були „орації“ або „рації“, виголошувані на різдвяні та великодні свята „отроками“ (школярями) по хатах. Таких орацій у нас доси звісно мало; вони визначають ся мовою не такою чистою як вірші, і складом не гумористичним, а більше дидактичним. Апокріфічних елементів у них мало, але знаходять ся розмахи власної фантазії авторів, як ось приміром у отсій строфі різдвяної орації, що знаходить ся в рукописі Іллі Яремецького-Білашевича :

Квѣтокъ росквѣтлїй, Христосъ Богъ в жлобѣ проквѣтаєтъ,
А нас земнихъ радостю всѣхъ витаєтъ.
Того Геродъ окрутнїй шукає забити
І дѣтокъ насъ невинныхъ не хочеъ живити.
Але ми на Герода ізнайдемо штуку,
Такъ же ему зададутъ в пеклѣ великую муку.
Зберѣмо ся і поїдемъ на него з шаблями,
А другіє будемъ бити твердими кіями.
Нехай болше не будетъ дѣтей забивати, —
Годѣ ему на свѣтѣ уже пановати.
Тое ми вамъ веѣмъ голосимъ,
А о коляду уклонне просимъ.

Наведемо ще з того самого рукопису з великодної орації уступ, де описано Ісусів вхід до пекла :

І Адамъ бовѣмъ въ пеклѣ тоє днесъ спѣваєтъ,
Гди самъ Христосъ отъ Ада его визволяєтъ.
Котрїй в темнихъ пекелнихъ мукахъ зоставалъ,
Котрїй з болемъ великимъ Збавителя взивалъ.
Отожъ его Синъ божїй с пекла вибавляєтъ,
І пекелніє врата мужне истираєтъ.
Усѣхъ святихъ отъ вѣка и во гробѣ спящихъ
Воводить до палацовъ Сїонскихъ свѣтящихъ,
Наполяєтъ веселя тихъ, що били в смутку,
Которіє в ляментѣ и жалосномъ skutку.
В тотъ день Синъ божїй з моцарствомъ виходить,
Адама і всѣхъ бившихъ со нимъ производить.
Которихъ смокъ пекелнїй в антиподахъ трималъ,
Тихъ Синъ божїй предвѣчнїй самъ до неба послалъ,
Аби вси тамъ веселя гоїне заживали,
З ангелами сполечне Бога вихваляли.

Ту саму двоїстість бачимо і в тих духовних піснях, що були складані в XVII і XVIII в. і в 1790 р. були зведені почаївськими Василями в одну цілість і видані пз. „Богогласникъ“. Обік пісень, що були простими перекладами з польських, зглядно латинських гимнів, ми знаходимо тут твори зложені незалежно від польсько-латинських взірців, під більш або менше безпосереднім впливом греко-візантійських та церковно-словянських апокріфічних текстів. Приведемо тут декілька прикладів апокріфічного елементу в тих піснях¹⁾. І так у одній рождественській пісні говорить ся про Ісуса:

Отъ боку Дѣвицы,	Прошедшее Слово
Нескверной агницы	Возвести готово
Погибшу натуру (N. 1)	

Під ч. 4. поміщено пісню-дияльот, „въ нейже — як говорить ся в титулі — Рахиль плачетъ о отрочатахъ отъ Прода избѣненныхъ, пѣвецъ ю утѣшаетъ“. В пісні N. 6. сказано, що дітей убитих Иродом було чотирнацять тисяч; в N. 17 читаємо:

Гди сына породила Панна,
Падаетъ в' Ёфесъ Діанна —

деталь незвісний з иньших легенд, але утворений по аналогії оповідань про поломане ідолів у Єгипті і в Римі. В тій самій пісні згадуєть ся зрештою, що „в' Єгипті балвани крушат ся“. В пісні на Богоявление (N. 25) згадуєть ся, що Ісус „грѣхи оmyваетъ и главы стираетъ змѣвья“. В иньшій пісні (N. 27) говорить ся, що підчас Ісусового хрещеня

Вспятъ Иорданъ ся возвращаше,
Море въ бездны своя бѣжаше.

Те саме повторяєть ся в N. 28, де також сказано:

Днесъ грѣхъ Адамовъ оmyваетъ ся,
Глава змѣва сокрушаетъ ся.

В польській пісні зложеній якимсь Василянином (N. 46) читаємо про Ісусові рани: „Sześć set sześć tysięcy sześćdziesiąt i więcej ran okrutnych z Brygidą liczę“. В піснях на воскресение ми стрічаємо натяки на Ісусів вхід до пекла, найвиразнійший в пісні Івана Гешицкого (N. 49):

¹⁾ Див. Богогласникъ, пѣсни благоговѣйныя праздникомъ Господскимъ, Богородичнымъ и нарочитыхъ Святыхъ чрезъ весь годъ приключаяющимся содержащихъ.... Почаев 1790.

Гмахи пекелнія, верей вѣчныя крушат ся,
 Врата мѣдная, узя желѣзная ломают ся;
 Се бо с крестомъ грядеть Царь славы,
 Отцы вознесѣтъ въ радость главы;
 Ты Аде плачи и горко ридай,
 Же Христосъ воскресъ, повѣдай.

Обширнѣйше говорить ся про се в піснї N. 51, але з тексту видно, що автор не мав перед очима старого апокріфа, а користувався тільки самим мотивом входу Ісусового до пекла, обробляючи його по своєму. В піснї на вознесение (N. 60) бачимо повторене тої самої сцени, як при входї до пекла, що часть ангелів не пізнає Ісуса і не хоче його пустити:

Взыде Богъ къ Глеонской горѣ,
 Срѣтають ангелекіи хоры:
 „Кто сей?“ недоумѣють,
 Другъ ко другу вопіють:
 „Возмите врата князи ваша,
 Грядеть бо се утѣха наша“ і т. д.

Пор. угороруське слово на вознесение на стор. 333. В Клебановецькій піснї на воздвиженє ч. хреста (N. 71) читаємо:

Логгінъ темный приведеный Спасу прободѣ ребра
 Истече кровь дражайшая паче злата и сребра;
 Паде капля єдина на тварь темна Логгіна,
 Очи отворила, благодать явила єму спасительную.

Піснї на різдво Марії не виявляють у їх авторів знайомости з Первовангелиєм ані навіть з тими його деталями, які перейшли в Минею Димитрія; за те автор уніят з натиском підносить (N. 79), що Марія „Безъ грѣха зачата, во рождествѣ свята“, що її мати „Се неплодна, благородна раждаетъ дщерь избранну, без порока зачату“ (N. 82). В піснї на введенє Марії (N. 88) згадано, що її прийняв архієрей Захарія, що її в храмі кормив ангел; те саме читаємо і в піснї N. 92:

Спѣшитъ во храмъ дѣва Марія,
 Пріємлетъ ю Захарія,
 Трилѣтвующу отъ Анны,
 Питаему хлѣбомъ манны
 Отъ руку ангель.

Так само з пісень на непорочне зачатє Богородиці не видно, щоб їх автори безпосередно знали Первовангеліє; тільки глухі натяки нагадують се жерело. В пісні N. 94 говорить ся, що Анні

Ангель благовѣсти сицевыя вѣсти;
„Породишь миру радость зъ Емпиру“,

що Анна плакала перед тим „воздѣвши руцѣ къ небу“, що Йоакимови

Гавріилъ вѣщаєть, же вамъ Богъ общаєть
Плодъ святой дати, дщеръ воспріяти.

В пісні N. 95 говорить ся, що через зачатє Марії „Анна неплодна поношеній свободна перебуваєть“, а

Іоакимъ бо святой дѣйствіємъ благодати
З веселою новиною
З смутной пустынь изыде нынѣ.

Слабі відгомони апокріфів бачимо і в піснях на успеніє Марії. І так у пісні N. 105 (Тростянецькій) читаємо:

Народъ злый не ужаснул ся
Єврейскъ, одра прикоснул ся,
Но вскорѣ посрамленный
Бысть Аеоній рукъ лишенный,
Падъ ницъ слѣпо...

В пісні N. 106 згідно з апокріфом говорить ся:

Апостолы суть облаками
Принесени и со слезами
В Геѳсиманіи предетали
И Царицы тамъ ридали —

та незгідно з ними говорить ся, що Ісус тільки в небі зустрів душу своєї матери. Близша до апокріфа пісня N. 107, де читаємо, що Ісус наперед заповів Марії час її смерти через архангела, що Марія молила ся на Оливній горі, що апостолів принесли облаки до Геѳсиманії і що

На воздусѣ царь с небесными вои
Пріять матере душу в руцѣ свои.

Ще більше апокріфічних деталів має пісня N. 109. Оповівши, як апостоли зібрали ся о одній годині коло ложа Марії, пісня мовить далі:

Петръ у одра стаєть, и горко ридаєть,
 Глаголя с слезами: „Буди Матко с нами!“
 Царица вѣщаєть, ему обѣщаєть:
 „Что хочешъ у Сына упрошу едина“.

Поминувши опис самої смерти Марії пісня веде річ далі:

Бвреніъ оный, лютый Аѳоній
 Дерзну хулити, лєсть сотворити,
 Тѣмже бѣжаше, одръ постизаше
 Низвержи тѣло, но казнєнь зѣло:
 Ангелъ предстояше, руцѣ отсѣкаше.
 Аѳоній волаєть, Дѣву прославляєть...

Өома ревнивый въ Индіи бывый
 Тамъ забавил ся, здѣ не ставил ся.
 По семъ приспѣвши и гробъ узрѣвши
 Зѣло ридаєть, плачъ прилагаєть.
 Но плачъ предложи ся, въ радость обрати ся,
 Гробъ бо отверзають и не обрѣтають:
 Царева палата до неба єсть взята,
 Онъ поясь пріймаєть, уже не ридаєть.

Інтересні дві пісні про Йоакима і Анну. Вони цілком основані на апокріфах, та характеристичні деталі показують, що їх автори не мали перед собою Первовангелія, але черпали з західно-європейських переробок, може по просту з Димитрієвої Минєї. І так у пісні N. 143 Йоаким з Анною

Убо в новомѣсячїи говяди приведоша,
 Свѣщи даша до ківота, ницѣ на землю падоша,
 Но отъ церкви изгнаша, офѣръ не прїяша,
 Свѣщи отвергають и ихъ укаряють,
 Зане бяху неплодни.

В пустинї Йоакимови являєть ся ангел і сповіщає його:

„Надѣ надежду Анна благодатствованна
 Дщерь всѣхъ предизбранну, міру пожаданну
 Зачала въ той годинѣ —

зовсім у дуї доми про непорочне зачатє. Анні ангел не являєть ся; Йоаким стрічає її дома і сам сповіщає її про те, що чув від ангела, сам обіцяєть ся віддати дочку до храму. В другій пісні (N. 144) написаній Дмитром Левковским, сказано, що Йоаким

був з покоління Юди, а Анна з покоління Леві — рефлекс тих проб, які роблено, щоб погодити традицію про походження Ісуса з царського роду і про його єрейство. І тут обоє старі приносять жертву, та архієрей проганяє їх зі сльозами. Анні в саду заповідає ангел зачатє дочки і велить назвати її Марія. І Йоаким зачуває ту вість

Отиде в церковь отложивъ тугу,
Тамо обрѣте свою супругу —

відгомін західно-європейських апокріфів, по яким Йоаким з Анною зустріли ся в Єрусалимі „у златыхъ вратъ“. Кінчить ся пісня хронологічною вказівкою, що

Іоакимъ святъ бѣше осмдесять,
Анна праведна бѣше седмдесять
Лѣтъ всѣхъ житія, и духъ предаша,
Во веселія Господу предсташа.

Інтересно, що ту саму двоїстість впливів, як у Русинів-Українців, бачимо також у Румунів. І тут апокріфічні твори виявляють ся в перекладах на зорі зародження національної літератури, а при тім обік творів перекладених із церковно словянської мови, таких як лист Пилата до Тиберія, знаходимо апокріфи латинського походження, такі як лист Лентуля до римського сенату про зверхню подобу Ісуса. На жаль, я не маю під руками новіших публікацій румунських учених, щоб міг дати троха докладніший огляд засобу апокріфів євангельського круга у Румунів і їх впливу на румунську літературу. (Див. Dr. M. Gaster, *Literatura populara Romana*. Bucuresti 1883, стор. 349—356).

Г. Малярство. Не менше важний вплив, як на слов. літературу, мали апокріфічні євангелія також на слов. штуку, спеціально на малярство. Правда, слов. церковне малярство йшло за візантійськими взірцями; мотиви, їх трактуванє, техніка, все те було вироблено в Візантії, усталено в „подлинниках“, що мали майже канонічне значінє; відступленє від них уважало ся нераз, особливо в північній Руси, признаком єресі¹⁾. Отжеж по дослідах російських учених „циклъ малюнків основаних на Первоєвангелію, перенятій Русинами з Візантії, істнував на Руси правдоподібно від самого заведення християнства“ (В. Н. Щепкинъ, *Памятникъ золотого шитья начала XV в. Древности И. М. А. О. т. XV*, стор. 20). Відси

¹⁾ Див. О. Буслевъ, *Историческіе очерки русской народной словесности*. С. Петербургъ, 1861, т. II, стор. 281—283, 288 і далі.

пішов звичай малювати при різдві Ісусовім бабу Соломію, далі малюнки Благовіщення коло криниці; рідше трапляють ся й инші сцени, як ось проба Йосифа і Марії „водою обличенія“ (Щепкинъ, *op. cit.* 14), а від XV і XVI в., певно зразу під впливом Новгорода, а далі під впливом південно-руським, зглядно польським, попадають ся сцени і надписи взяті з псевдо-Матвія, як ось прим. на іконі в с. Кожині Тверської губ., де намальовано Йоакима в храмі і підписано: „Принесе Іоакимъ дары Господу Богу въ церкви. Иссахаръ же, архіерей сый тогда, не хотя пріяти даровъ“. Звісно, що в Первоєвангелію нема згадки про Іссахара, а тільки про Рувима (Жизневскій, Описаніе Тверскаго Музея, Москва 1888, стор. 130). На основі Нікодимового євангелія мальовано у нас Ісуса з хоругвою яко побідителя Ада, а в одній рукописній Псалтирі з XIII або XIV в. знаходимо Ісуса розпязого, а під хрестом дві фігури з підписами „Каринъ і Лицеошъ“ (Покровскій, Євангеліе въ памятникахъ иконописи стор. XLVI, 335 і 370). На основі легенди про хрестове дерево малюєть ся Адамова голова в низу під хрестом, на котрім розпятий Ісус, а на основі легенди про Вероніку та про Авгаря — поличе Ісусове, звісний „Ликъ Господень на убруєхъ“. В кінці стаття про пророцтва грецьких мудрців сама повсталала первісно з підписів уміщуваних під іконами, де були зображувані ті персонажі клясичного євѣта, в котрих пізнійші християне раді були бачити вісунів Ісусового життя і Божества (про се читав реферат проф. Корольков на XI археологічнім з'їзді у Києві с. р.). Про Сибіль, що буцім то пророкували про Ісуса і Марію і за се були часто мальовані на церковних іконах на Заході, а також у Новгороді, ми вже згадували више. На наших церковних малюнках ми бачимо часто вознесене Ісуса, де видно на землі витиснені сліди стіп Ісусових (пор. текст угороруської проповіді на сю тему стор. 33²). Між рисунками поміщеними в початківськім Богогласнику 1790 р. знаходимо різдво Богородиці, її введенє в церкву „со свѣщами“, її серце пробите сімома мечами як символічне зображенє сімох болістей, її успеніє: Марія на ліжку, довкола неї апостоли, Петро в головах з кадильніцею, в середині Ісус; на инших іконах на сю тему намальовано, як Ісус бере в руки душу Марії в виді маленької дитини, з правого боку Жид Аѡнїй без рук, обік него ангел з мечем і руки відтяти прикипіли до ліжка. (Див. М. Сперанскій, *op. cit.* 31—34, 81; Покровскій, *op. cit.*; Буслевъ, Для исторіи русской живописи XVI в. і Литература русскихъ иконописныхъ подлинниковъ у другім томі його Историческихъ очерковъ; Е. В. Барсовъ, О воздѣйствіи

апокрифовъ на обрядъ и живописъ у Журналъ Минист. нар. про-
свѣщ. т. CCXLII; Кирпичниковъ, Сказанія о житіи Дѣвы
Маріи и ихъ вираженіе въ середньовѣковомъ искусствѣ, тамже, 1883,
іюль; Maryan Sokołowski, O malarstwie ruskiem у виданю
„Wystawa archeologiczna polsko-ruska we Lwowie“ 1885; Sygma
(W. Łoziński), Malarstwo cerkiewne na Rusi, Kwartalnik histo-
ryczny, I, Lwów, 1887, стор. 149—209). Треба додати, що історія
руського, а спеціально українсько-руського малярства, так важного
для зрозуміння не тільки розвою штуки, але і взагалі розвою релі-
гійних поглядів і вірувань на Русі, досі розсліджена дуже мало
і являє з себе вдячне поле для праці.

VIII. Наукові досліди над апокріфами у Словян.
„Давно вже між творами, що появили ся в південно-словянськім
письменстві із Візантії, показують ся ті народно-апокріфічні пере-
кази (преданія), що загалом грали дуже важну ролю у середніх
віках і у нас дождали ся досить оригінального розвою. Їх популяр-
ність не обмежала ся на самі тільки писані пам'ятки і не залежала
виключно від них; основані первісно на чужих традиціях ті опо-
відання розходили ся не стільки письменно, як радше шляхом усної
переповіді, і тому не дивно, що в тій формі, як ми знаємо їх із піз-
нійших копій, вони виявляють деяке свояцтво з формами і навіть
змістом чисто-народного епоса“. Так писав у 1857 р. молодий тоді
російський учений А. Н. Пипін у своїй майстерній праці „Очеркъ
литературной истории старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ“
(Ученыя Записки русскаго отдѣленія Академіи, кн. IV, стор. 6—7).
Ся книга була епохальною в своїм часі для російської науки і по-
давала немов програму обширних студій у новім, порівняно-літе-
ратурнім напрямі, що мусів виперти з поля давнійші школи націо-
нально-мітольоґічну і безнаціонально-естетичну; вона була також ви-
хідною точкою в дослідах над апокріфами. Висше наведені слова дуже
характерні і показують автора на розстайній дорозі від старого до
нового шляху. Він завважує дуже вірно походжене тих творів, шлях,
яким вони йшли до нас, їх свояцтво з творами руської (головно
великоруської) національної епіки, хоча й зупиняєть ся перед про-
бою — визначити степенъ того свояцтва. Той епос у него ще „чисто-
народний“, отже й свояцтво його з апокріфами якесь загадкове. Тут
була загадка і над її розвязкою повинна була почати ся дальша праця.

Від того часу минуло звиш 40 літ, заповнених невтоминою
і багатою на гарні здобутки працею цілого ряду словянських уче-
них над збиранем, критичною провіркою і коментованем апокріфів,
і здобутки тої праці не тільки дали досить несподівану відповідь

на зазначену Пипіном загадку, але кинули багато світла на інші, далеко ширші поля людських вірувань і людської творчості. Ми не тільки зрозуміли, що російський нар. епос, навіть у таких, здавалось би, наскрізь національних виплодах, як Соловей Будимирович і Соловей розбійник, являєть ся перетвореним відгуком апокріфічних ідей і образів; студії над тими творами розломали — можна сказати — ті мури національної виключности, серед яких бучім то жила і розвивала ся давня Русь, показали нам її духові зносини не тільки з Візантією і південним Словянством, але також із європейським заходом (кількома шляхами: з півдня через Дубровник і Далмацію, з півночі через Новгород і в кінці через Чехію і Польщу) і з азіатським сходом (через Візантію, Персію, Монголів, Татар, Кіргізів, Бурятів і особливо через Жидів). Наука здобула масу нових і перед тим або незвісних або хіба здогадних фактів для історії руської і загалом словянської цивілізації, тай навпаки, літератури сусідніх не-словянських народів (Румунів, Греків) здобули з тих студій не одно цінне для себе.

Російські вчені вели перед у тих студиях. Крім Пипіна в 50-их роках нераз звертав увагу на важність апокріфів проф. Буслав, хоча його погляд на них далекий був від тої тверезости і ясности, який бачимо у Пипіна. З кінцем 50-их років два вчені, Пипін і Тіхонравов, приготували перші систематичні збірки апокріфічних текстів. Пипінова збірка вийшла 1861 р. пз. „Ложныя и отреченныя книги русской старины“ як III том „Памятниковъ старинной русской литературы“ виданих Костомаровим коштом гр. Кушева-Безбородка. Уже в першій томі тої збірки надруковано апокріфічну „Легенду о Марѣ и Маріи“, а Костомаров у окремій монографії „Легенда о кровосмѣститѣ“ ще вчаснійше займав ся легендою про Юду, хоча стояв ще тут зовсім на давнім націоналістичнім погляді. В Пипіновій збірці із новозавітних апокріфів євангельського круга були надруковані: 1) Сказаніє Афродитіана з рукопису Публ. бібліот. XIII в. (стор. 73—75); 2) Слово на рожество Господа нашего Ісус Христа, зложене з двох частей, а власне з риторичної промови з полемікою против Жидовина (стор. 76—78 шпальта а) і з частини Первозвангелія, гл. XVII до кінця (стор. 78 шп. а в низу до стор. 80); 3—5) три тексти повісті про хрестове дерево, один з імям Григорія Богослова, другий Северіяна Авасьського, а третій — полемічне, антибогомильське „Написаніє Аѳанасія мниха къ Панкови о древѣ разумнѣмъ добру и злу“ (стор. 81—95); 6) оповіданє про сперечку Ісуса з дияволом пз. Слово и І. Христѣ о Господѣ нашѣмъ (стор. 86—89); 7) Нікодимове євангеліє тзв. короткої

редакції пз. „Написаніє Господа нашего Іс. Христа, иже воспомянувъ сврѣйскимъ языкомъ и философскимъ“ (стор. 91—102) — текст узятий із рукопису XVII в. з Румянцівського музею, з многими люками; до него долучено 8) лист Пилатів до Тиберія і повість про покаранє Пилата та Жидів (стор. 102—104) і 9) повість про прихід Марії, Лазаревої сестри, до Риму, покаранє Пилата і Жидів (стор. 104—105); 10) иньшу редакцію листа Пилатого до Тиберія і повісти про покаранє Пилата (стор. 106—108).

В 1863 р. вийшла двотомова збірка Н. Тихонравова „Памятники отреченной русской литературы“; в її першій томі надруковано дві редакції повісти про хрестове дерево, а в другій ось які тексти з нашого циклю: 1) Сказаніє Афродитіана (стор. 1—4), видане з того самого рукопису, що й у Пипіна; 2) Посланіє Авгаря къ Іисусу Христу (стор. 11—17); 3) О іерействѣ Іисуса Христа, два тексти, з XV і XVIII в. (стор. 164—172); 4) Прѣніе Господне съ діаволомъ, два тексти, з XVII і XVIII в. (стор. 282—288). Як звісно, збірка Тихонравова лишилася не скінченою; він розпочав був ще тодіж друк третього тома, але не скінчив його; надрукована ним частина була по його смерті видана петерб. Академією в прилозі до LVIII тома „Сборника второго отд. Имп. Академін. Тут нема текстів з нашого циклю, та ми знаємо, що Тихонравов приготував був для сего тома Нікодимове євангеліє тзв. обширної редакції, взявши за основу найстаршу звісну копію сего твору з рукопису Новгород-Софійського собора з XIV або початку XV в. (див. Сперанскій, *op. cit.* V і 53). Звісно також, що видана ним збірка апокріфічних текстів мала бути прилогою до обширної праці про ті твори. Тихонравов багато працював над ними, вертав ся до них нераз і в своїх університетських викладах і в спеціальних нарисах, але повної, заокругленої праці не написав. Лишило ся з неї тільки декілька, що правда, дуже цінних розділів, що були видані по його смерті проф. Сперанским (Сочиненія Н. С. Тихонравова, т. I, Москва 1898, стор. 127—225). Але про новозавітні апокріфи в тих уривках нема мови.

Із пізнійших праць Пипіна на тім полі заслуговують на особливу увагу його праця про слов. індексе (А. Н. Пыпинъ, Для объясненія статьи о ложныхъ книгахъ, друковано в Лѣтописи занятій Археографической комиссіи 1861, вып. 1, стор. 1—45), розділ про апокріфи та богомидьство в „Исторіи славянскихъ литературъ“, котрої перше виданє вийшло 1865 р. і в кінці цінний розділ про апокріфи в недавній його книзі „Исторія русской литературы“. Перша з тих праць була важна головню як збірка матеріалів для історії

руського індекса, вибраних із різних рукописів і старих друків, друга як перша проба ввести сю безіменну літературу в загальний курс історії слов. літератури в короткім, систематичнім викладі.

Поза межами Росії перше місце на полі збирання і розслідування апокріфічної літератури заняли Сербо-Хорвати, особливо від пори, коли основанє Югословянської Академії в Загребі витворило там огнище наукової праці і помогло розвинути ся таким сьвіточам словянської науки, як Данічіч, Ягіч, Рачкі, Кукулевич-Сакцінскій. В 1867 р. вийшла в Загребі дуже цінна книжка „Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga, napisao V. Jagić“ — перший (після шематичних та бібліографічних праць Шафарика) справді науковий і критичний огляд хорватосербського і болгарського письменства старої доби (на жаль, продовження доси не було!). Автор іде стежкою проложеною Пипіном і дає нам пробу суцільного, на рукописних жерелах основаного огляду болгарського богомільства, його впливу на житє і письменство, питання про словянські індекси, про попа Єремїю, а також огляду тих апокріфічних творів, які приписують ся йому в індексах. Проф. Ягіч ділить ті писаня на дві категорії: легенди, перекладені з грецького, хоч і з деякими відмінностями та додатками, в тім числі оповідання про хрестове дерево, про те як Ісус плугом орав, як його настановляли попом, як Пров Христа назвав братом, — і ложні молитви або заклинання. „Розумієть ся — пише автор — що ті другі для нас далеко важніші, бо тут заховав ся деякий, хоч і невеликий слід народнього вірування, що в давніх часах було заразом також змістом народньої поезії. Бачимо в тім новий доказ, як хитро вмїло богомільство покористувати ся народніми елементами, щоби тим легше притягати народ до своєї науки. Та із сього боку воно також увійшло по троха в вірування народні і зробило ся його другим надбанєм, його народнім добром“. (V. Jagić, *op. cit.* 84—85). Треба справді подивляти биєтриєсть погляду і певність, з якою проф. Ягіч радше відгадав, ніж індуктивно оцінив дійсний стан справи, — бож не забуваймо, що не тільки дослїди над тими творами в Сербії і Болгарії „були не то що не скінчені, але навіть не розпочаті“, як каже сам автор, але навіть публікація текстів не посунулась далі по за збірки Пипіна і Тїхонравова, а про твори попа Єремїї можна було говорити тільки на здогад. Не минув рік від виходу сеї книжки Ягіча, і Загребська Академія розпочала видавництво, що між иньшим мало служити для такої публікації, якої потребу висловлював її автор. Се були „Starine“, котрих перший том, накладом Академії, вийшов 1868 р. і котрі від того часу а властиво від 1872 р. опублікували

велику силу апокріфічних творів і через те кинули багато світла також на первісну історію болгарської і сербо-хорватської літератури. Та ще перед тим, у тім же 1868 р. в своїй хрестоматії (*Prilozi k historiji književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga*), виданій також як IX том серії „*Arkiv za povjestnicu jugoslovansku*“ проф. Ятіч надрукував збірку апокріфічних текстів сербської редакції, взятих із одного глагольського рукопису з р. 1468 і з одного кирильського з 1520. Між тими текстами знаходимо власне ті легенди, що їх приписувано попови Бремїї: про хрестове дерево, про те, як Пров назвав Ісуса братом, як Ісус орав плугом і як Ісуса настановлено попом.

Загалом 1872 рік можна вважати другим важним моментом після 1857 р. в дослідях над апокріфами у Словянщині. В тім році появили ся в Росії дві важні праці, що на довго мали бути вихідними точками для дальших дослідів, а з котрих одну можна вважати немов науковим маніфестом нової історико-літературної школи. Ті праці, то була диссертация А. Н. Веселовского „Славянскія сказанія о Соломонѣ и Китоврасѣ и западныя легенды о Морольфѣ и Мерлинѣ“, що має також загальніший титул „Изъ исторіи литературнаго общенія Востока и Запада“, — і диссертация І. Порфірева „Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ“, видана в Казані. Перша з тих праць далеко важніша від другої, безмірно більше талановита, написана з величезною ерудицією, із молодечим запалом, та при тім з великим критичним талантом. Її автор обіймаючи широкі горизонти європейської науки бере ся до дослїду словянських апокріфів з таким багатим порівняним матеріалом, який і для Пипіна і для Ятіча в часі, коли вони писали свої перші праці, був хіба *primum desiderium*. Далекий від усякої шабляновости автор роздивляє в своїй праці цикл Соломоновських легенд у звязку з найрізнійшими иньшими, доторкаєть ся питання про Богомилів і богомильські апокріфи, розбирає легенду про хрестове дерево (стор. 170—176) і деякі „вопросоодвіти“.

Значно відмінне вражінє робить книжка Порфірева. Її автор не блискучий, але совісний, терпливий і скромний робітник. Він не протоптує нових стежок, не вказує нових перспектив у науці, формально боїть ся всяких ширших висновків і сьмілих здогадів, але за те дає масу материялу і вміє згрупувати його хоч і не все прозоро, то все таки досить систематично. Книжка дає значно більше, ніж заповідає титул. Детальному оглядови старозавітних апокріфів присвячена тільки друга її половина (стор. 16²—294); перша і більша вияснює загальні питання: що таке апокріфи, відки брали

ся вони в старій жидівській і християнській літературі, їх вплив на жидівську, грецьку і візантійську літературу, їх значінє для первочинів слов'янського письменства, і кінчить оглядом питань про індекси і про богомилство. Розумієть ся, що тут усеюди автор не обмежаєть ся старозавітними апокріфами, але говорить і про новозавітні, приводить прим. звісне свідощтво Курбського про Нікодимове євангеліє¹⁾, говорить про сліди новозавітних апокріфів у візантійських хроністів, про хрестове дерево і т. и. Ця книга важна була особливо тим, що у-перве подала Росіянам у докладних переповідках зміст цілої маси апокріфічних легенд зібраних на Заході, головню на основі Міневого „Dictionnaire des Apocryphes“, а також показала величезну європейську літературу предмету і через се зробила ся правдивим *vademecum* для кожного, хто хотів займатися сею галузю історико-літературних дослідів.

Того самого 1872 р. появилася в Росії ще одна праця, темою подібна до дисертації Порфірєва. Це була стаття архимандрита Михайла „Библейская письменность каноническая, неканоническая и апокрифическая“, надрукована в „Чтеніяхъ въ обществѣ любителей духовнаго просвѣщенія“. Не знаю, чи рідкість та мала популярність сего видання, чи може конфесійний та мало науковий характер самої праці був причиною, що вона якось загубила ся і була забута в дальшій ході науки. В кінці годить ся згадати, що в тім самім році в IV томі *Starine* опублікував Данічич два новозавітні апокріфи — Нікодимове євангеліє тзв. короткої редакції (стор. 130—149) і повість Йосифа Ариматейського (стор. 149—154).

Від тепер ідуть майже рік за роком нові публікації текстів і нові наукові праці над ними. В 1873 р. проф. Ягіч розпочинає в „*Starine*“ публікацію своїх важних „*Opisi i izvodi iz nekoliko južnoslovinskih rukopisa*“ і подає на перший раз збірку апокріфічних статей приписуваних у індексах болгарському попови Бремїї, в тім числі оповідання про те, як Ісус плугом орав, як знайшов Адамову голову, як його клали попом, про Прова і про Авгаря (стор. 88—95) з берлінського рукопису XIV в.

¹⁾ „А повѣсть оу прочтохъ глаголеу Никодимову. Довольно, мно, четьремъ (євангеліямъ), не надобе пятое.. воистинну ложь есть сіє писаніє и неправда и отъ нѣкого неискусна и неправа написано. А се жєплєтеніє и прєждє азъ видахъ польскимъ языкомъ написано“ (ор. cit. 133). М. Сперанскій (ор. cit. 76) догадуєть ся, що ті слова ще не значать, буцім то Курбський читав по польськи справдішній переклад Нікодимового євангелія, бо нїякого иншого слїду істнованія такого перекладу ми не маємо; швидше можна допустити, що він читав якусь Пасию, де в титулі було ім'я Нікодима.

Б 1875 р. у виданню сербського наукового товариства у Білграді „Гласник“ появило ся перше і досі одинокє виданє повного тексту Нікодимового євангелія тзв. ширшої редакції, доконанє Л. Стояновичем із двох сербських рукописів віденьської надв. бібліотеки. На жаль, се виданє дуже некритичне і досить недбале, без ніякого наукового апарату.

Від 1877 р. починають ся у „Starin“-ах публікації сербського вченого Стояна Новаковича, котрий ще в своїй історії сербської літератури (1 вид. 1867, 2 вид. 1871) ледво натяком згадував про „єретицькі“ пам'ятники, але зовсім поминув апокріфічну літературу незалежну від богомільської єресі. В VIII книжці „Starin“ він подав важний сербословянський текст Өоминогo євангелія пз. Mladenstvo Isusa Hrista (стор. 48—55). В IX книжці в числі иньших виписок із сербо-словенського рукопису часів деспота Лазареви́ча він опублікував „Повѣсть Никифора Калиста о вечерахъ Христовихъ“ (стор. 13—14) — статю більше герменевтичного, ніж повістєво-апокріфічного змісту, і компілятивну статю (стор. 14—20), де оповідаєть ся грецькі пророцтва про Ісусове різдво (відмінний текст від тих, які надруковані у нас) і перські пророцтва про те ж (виривки із слова Афродитіана), до чого додано коротеньке оповіданє про різну дітей, а далі, ні в пять ні в девять, приточено оповіданє з книги Судий про Левіта, його жінку і вимордуванє із за неї племені Веніяминового (Судий XIX—XX). В тій самій книжці в продовженю своїх „Opisi i izvodi“ проф. Ягіч дав цінну працю „Slovenski tekstovi kanona o knjigama staroga i novoga zavjeta podjedno z indeksom lažnih knjiga“ (стор. 91—115), де для поясненя двох сербських індексів він зібрав і критично переробив усе, що було до того часу опубліковано про словянські індекси в звязку з грецькими і західно-європейськими. В X кн. „Starin“ 1878 р. Ст. Новакович видав у-перве текст Первoєвангелія (із Шішатовацького рукоп. XV в., стор. 61—71) і повний текст Слова Афродитіана з Шішатовацького ркп. XVII в. (стор. 72—80). Від тепер публікація нових апокріфічних текстів євангельського циклю в „Starin“-ах на якийсь час уриваєть ся.

Друга половина 70-их років і 80-ті роки в російській історико-літературній науці характеризують ся працями. А. Н. Веселовського, що обхопили широкий круг історико-літературних тем і внесли в їх обробленє порівняний метод, тверезу критику і величезне багатство материялу. Найважніші з тих праць, се „Опыты по исторіи развитія христіанской легенды“ друковані в „Журналѣ министерства нар. просвѣщенія“ 1875 і 1876 р., „Южнорусскія быliny“

друковані в „Сборникъ второго отд. И. Акад. наукъ“ 1882—1884, „Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ“, друковані зразу в „Запискахъ“ Академії 1879—1883 р. (N. I—X), а потім у „Сборникъ“ 1889 р. (N. XI—XVII) і два томи монографії „Изъ исторіи романа и повѣсти“ (друк в „Сборникъ“ 1891—92 р.). З вимком першої з тих праць Веселовский ніде не виходить у своїх студиях спеціально від апокріфів; вихідна точка його або якісь уступи, мотиви, деталі російських духовних стихів, або оброблені в них легенди, або знов він ставить собі ширші теми, прим. у історії романа, де він пробував роз'яснити (в першому томі) темну пору переходу від пізнього греко-римського романа доби унадку клясичної літератури до новітньої епопеї і повісти, користуючи ся для цього християнськими легендами і апокріфами. Але всюди в своїх працях проф. Веселовский раз у раз доторкаєть ся найрізномроднійших апокріфічних тем і мотивів і студіює їх у звязку з усною традицією та віруваннями різних народів з одного і в звязку з писаною літературою з другого боку. Незвичайна начитаність позволяє йому втягти до тих студій кольосальний материял, та з другого боку буває так, що за багатством сврого материяла гине прозорість пляну, а обережність у висновках нераз доходить до того, що автор немов губить ся в своїм багатстві і ми не знаємо, по що він громадить його так багато. Та все таки праці Веселовского є і довго будуть певичерпаною копальною плідних вказівок і інформацій, вірних спостережень і цінних наукових здобутків для кожного, хто працює на тім полі. Він зорав дуже обширний лан, на котрім знайде занятє багато рук для детальної обробки порушених ним питань. Окрім сих головних праць він надрукував велику силу так само цінних рецензій на різні праці з обсягу фольклору і історії літератури в „Журналь мин. нар. просвѣщенія“ (згадаємо хоч би лише рецензії на Кіріпичнікова „Варлаама і Йоасафа“, на Коскенову збірку казок, на книгу Роде про грецький роман і т. и.) і статей у „Вѣстникъ Европы“ та Ягічевім „Archiv für slavische Philologie“.

Праці Веселовского мали великий вплив на ціле покоління молодших російських учених, можна сказати: витворили школу. Сей вплив його видно на працях проф. Дашкевича з обсягу романістики („Легенда о св. Гралѣ“), Жданова, Халанского, Сумцова, Мочульского, а за границями Росії на працях проф. Полівки. Правда, обік традиції виробленої Веселовским держить ся в Росії друга традиція, котру можна би назвати московською. Її репрезентантом був Тихонравов і в троха иньшій змислі Буслєв. Прихильники сеї

школи з одного боку напірають на конечність детального фільольогічного і історико-літературного досліду над кожним поодиноким пам'ятником перед тим, заким тягти його в водоворот широких порівнянних комбінацій та узагальнень, а з другого боку радо шукають льокального, автохтонного ґрунту для витворів рідного письменства і устної творчости, хоча, розуміється, не загорожують себе муром і від порівняного їх трактованя. Треба сказати, що в Москві справді зроблено дуже багато для студий спеціально над апокріфами. Тіхонравову і його ученикам Попову та Сперанському належить ся честь критичної публікації та солідного наукового оброблення багатьох дуже важних текстів. Окрім згаданої вже публікації Тіхонравова згадаємо тут публікації Попова друковані в „Чтеніяхъ Общества исторіи и древностей“ і видані окремо в трьох випусках (з них два по смерті Попова редактовані М. Сперанским) пз. „Библиографическіе матеріали“ (N. I, вид. 1879, N. II—VII, вид. 1880). Ще перед тим, у описі рукописів бібліотеки Хлудова виданім 1872 р. Попов опублікував декілька важних апокріфічних текстів, в тім числі євангеліє ґоми. В „Библиогр. матеріалахъ“ опубліковано між иньшим: „Слово Іоанна Богослова на Успеніє пресв. Богородици“ в двох редакціях: югословянській (з рукоп. XIII або XIV в.) і руській (з рукоп. XIV в.) і „Слово Іоанна архієпископа Солунскаго на Успеніє пресв. Богородици“ (з рукоп. XIV в.). Виданя Попова визначають ся не тільки старанно прочитаним і провіреним текстом, але надто багатим критичним апаратом (сконстатованем жерел, зводом варіантів) і цінними фільольогічними та історико-літературними введеннями до кожного тексту, ільоссаріями і т. и. Йому маємо завдячити не тільки публікацію багатьох найстарших звісних старослов текстів даних легенд, але надто установлене часу, коли многі з них були перекладені на слов. мову, цінні вказівки що до оригіналів, із яких доконано перекладів, що до філіїяції текстів і копій і т. и. Пізнійші робітники, що займали ся опублікованими ним текстами, звичайно мали дуже мало що додати до його праці.

З половини 80-тих років знаходимо нові публікації апокріфів євангельського круга в „Starin“ах. І так 1888 р. Ст. Новакович публікує в кн. XVI переписку Ісуса з Авгарем (стор. 60—61), „Чудо о святомъ убрусѣ Господнемъ и керамиди“ (61—63), Імена Ісуса і Богородиці (63—68) і Препреніє Ісуса съ діаволомъ (86—89). В XVIII книзі (1886 р.) той сам учений опублікував „Слово Григорія чудотворца о успеніи Богородици“ (стор. 176—179), ідентичне

з апокріфом зв'язним під назвою Слова Івана Богослова на Успение Богородиці.

Я лишив на боці видані в тих часах у Росії підручники історії російської літератури Галахова (перше від 1863, третє 1894) і Порфірєва (третє вид. першого тома вийшло в Казані 1879), бо хоча там присвячено депо місця апокріфам (у Порфірєва I, 224—280), то головну часть сего місця займає переповід змісту деяких із них (головно старозавітних; ново-завітних, а спеціяльно євангелій навіть не згадано всіх, може з цензурних причин), але для дослїду над тими творами там нема нічого, а навіть про їх значінє і здобутки дотеперішніх дослїдів сказано дуже мало. Те саме треба сказати також про видану 1886 в Липську історію російської літератури на німецькій мові (A. Reinhold, *Geschichte der russischen Litteratur*, Leipzig, 1886), де про апокріфи і працю над ними ледво згадано (див. стор. 116--122).

Натомість годить ся тут спеціяльно згадати про книжку румунського вченого М. Гастера про „грекословянську літературу“ вже хоч би задля того, що се була перша проба популяризації здобутків праці словянських учених над виясненєм початків словянської літератури. Д. Гастера запрошено 1886 р. читати курс лекцій у Оксфордї про словянську літературу (коштом тзв. Ільчестерського фонду). Він обмежив свою тему на те, щоб, як сам подає в передмові, „показати важність старословянської літератури для літературної історії сучасної Європи і таким робом звернути увагу на обширний матеріал, не визисканий доси, що містить ся в літературах і фольклорі словянських народів“. Оттак із університетських лекцій повстала книжка видана 1887 р. в Лондоні пз. *Greeko-Slavonic. Pchester lectures on greeko-slavonic literature and its relations to the folklore of Europe during the Middle Ages... by M. Gaster*. Розумієть ся, що апокріфічній літературі тут було присвячено досить місця. З огляду на своїх англійських слухачів д. Гастер мусїв раз у раз покликати ся на аналогічні появи в старій англійській і французькій літературі; от тим то його праця, держана в легкій, популярній тоні і не навантажена деталями, дає про те ясний образ трактованого предмету і може вважати ся добрим вводом до студий над сею літературою. Про новозавітні апокріфи євангельського круга там сказано не багато (стор. 47—52), піднесено головно важність Нікодимового євангелія і його звязок із середньовіковою пасивною драмою.

Рівночасно з книжкою Гастера вийшла в „Кіевскої Старинї“ 1887 р. і окремо 1888 р. цінна праця проф. Сумцова „Очерки исто-

рії южноруських апокрифических сказаній и повѣстей". Новозавітним апокріфам євангельського циклю тут присвячено досить багато місця; проф. Сумцов покориствовав ся головню галицько-руськими текстами, опублікованими О. Калитовским із рукопису бібл. Оссолінеських. Та коли О. Калитовский, публікуючи ті тексти (Матеріали до рускої літератури апокрифичної, Львовъ 1884), добачав у них не тільки „чисто народні начала“, але деякі з них уважав „плодом фантазії руського простолюдина“ (стор. 6) і в загалі про само походженє апокріфів висловив погляди дияметрально противні до тих, які піддержують наукові дослїди¹⁾, — то проф. Сумцов користуючи ся богатою науковою літературою російською і західно-європейською, перший впровадив ті наші тексти на поле серіозного наукового оброблення.

Для бібліографічної повноти згадаю тут іще деякі російські праці про новозавітні апокріфи євангельського круга, опубліковані в 70-их і 80-их роках. Недоступна мені була праця Альбова про апокріфічні євангелія, поміщена в журналі „Христіанское чтеніє“ за 1871 рік. У „Журналь министерства нар. проєвѣщенія“ за 1883 р. була поміщена праця проф. Кіріпнічкова „Сказанія о житіи Дѣвы Маріи и ихъ выраженіе въ средневѣковомъ искусствѣ“. Головною основою сеї праці була монографія Альвіна Шульца „Die Legende vom Leben der Jungfrau Maria und ihre Darstellung in der bildenden Kunst des Mittelalters“, але російський учений значно розширив обсяг дослїдів і доповнив Шульцову схему фактами із словянської іконографії і апокріфічної літератури. Далеко менше значінє має видана рівночасно книжечка Владміра Сахарова „Апокрифическія и легендарныя сказанія о пресвятой Дѣвѣ Маріи, особенно распространенныя въ древней Руси“. Автор не вдаєть ся в критичні студії, але передає вірно і систематично цілий цикл оповідань про Марію, звисних на Руси.

При кінці 80-тих років вийшла в Росії ще одна важна праця, що доторкаєть ся обсягу наших апокріфів. Се була книжка Матвія Соколова „Матеріали и замѣтки по старинной славянской литературѣ, выпускъ первый“, вид. у Москві 1888 р. Із старого сербського рукопису з XIV в., тзв. збірки попа Драголя, що знаходить ся тепер у посіданю білградського проф. Срєчковича, він опублікував

¹⁾ У передмові проф. Калитовського читаємо між иньшим: „Апокріфи не мали з разу того злого значіння, яке прийняли були пізнійше; противно, церков поважала їх як цікаві і поучаючі оповідання і прокляла їх що-но тоді, коли ними почали користуватись єретики і на їх підставі творити собі нові догмати віри“ (стор. 5).

цілий ряд рідких і цінних апокріфічних текстів, в тім числі повну збірку тих апокріфів, які в старших індексах приписано Єремії попови болгарському, отже компіляцію про хрестове дерево, оповідане про те, як Христос орав плугом, як його настановили попом, як Пров назвав його братом. До тих текстів проф. Соколов додав обширну розвідку, що свідчить про велику начитаність і опановане багатого матеріялу а zarazом про незвичайний критичний талант. Автор ще раз роздивляє питане про пана Єремію і його літературну діяльність, виказує повну неоригінальність приписуваних йому творів і брак богомільської закраски в них, — що більше, вказує декуди навіть антибогомільську тенденцію. Порівнюючи оповідане про хрестове дерево з Палеєю проф. Соколов доходить до того, що текст сего апокріфа був зладжений під впливом Палеї. З попереднього виходить, що під Єремія не міг бути ідентичним з попом Богомилом, тим, що „при Петрі царі болгарським прийняв манїхейську єресь і розсіяв її в болгарській землі“ (Синодик Бориса з 1210 р.). Ті висновки, з виємком залежности слова про хрестове дерево від Палеї, котрої походжене доси не є ясне, треба вважати фактами вкріпленими зовсім на певно аргументацією проф. Соколова, хоча вони були висловлювані вже й давніше, проф. Ягічем по троха ще 1867, докладніше в університетських лекціях у Петербурзі 1882, і проф. Веселовским. У своїй рецензії на працю Соколова проф. Ягіч підняв питане, чи не писав часом Єремія первісно по грецьки, бо всі здогади про його приналежність до болгарського письменства опирають ся тільки на тім, що про него говорять словянські індекси, але й тут нема жадного сліду якогось виразного свідощтва на те, що Єремія писав по болгарськи. (В. Ягічъ, Отчетъ о тридцать третьемъ присужденіи наградъ гр. Уварова 1892 г. стор. 23).

Рік 1890 зазначив ся в російській науці виходом книжки Порфірева „Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой бібліотеки“. Книжка видана була по смерті Порфірева в ЛП томі Сборника відділу рус. яз. и слов. Акад. в Петербурзі і від разу зробила ся обік давніших збірок Пипіна і Тихонравова необхідним підручником для кожного, хто займає ся студіями над новозавітними апокріфами. Хоча що до рукописного матеріялу Порфірев обмежив себе тільки на рукописи бувшої Соловецкої бібліотеки, перевезеної до Казані, то про те він дав у тім томі першу систематичну і багату збірку новозавітних апокріфів, особливож із занедбаного в давніших збірках євангельського круга. Книжка ділить ся на три часті: передмова обіймає

135 сторін, тексти євангельського круга дальших 175, а тексти есхатологічного і дидактичного змісту 160 сторін. Як бачимо, оповідань про апостолів нема зовсім. Із апокріфів євангельського круга тут поміщено Первоевангелиє, Сказаніє Афродитіана, Слово на рождество Христово о пришествіи волхвовъ, євангелиє Нікодима (тзв. короткої редакції), лист Пилата до Тиберія, Оповіданє про прихід Марти і Марії до Риму, Слово Евзебія про прихід Ісусів до Ада, Слово на вел. суботу Епіфанія, Слово о воскресеніі Лазаря, Оповіданє про Юду зрадника, оповіданє про те, як Ісуса настановлено попом, перениска Ісуса з Авгарем і збірку легенд про нерукотворений образ Ісусів, Слово Івана Богослова на Успение Марії, легенду про Вероніку і статую Ісусову в Панеаді, Слово на успение Богородиці Івана Солунського і Житє Марії описане монахом Епіфанієм. У передмові подано насамперед короткі загальні уваги про новозавітні апокріфи, їх тексти і видання, а також про копії їх перекладів, які знаходять ся в різних рукописних збірках у Росії, а потім ідуть спеціальні уваги про кожний поодинокий текст. Хоча Порфіреві мав під рукою тексти не все в добрих, а нераз у дуже плохих копіях і редагуючи свою збірку до друку зробив далеко не все, що було потрібне для доброго видання, то все таки його збірка довго ще не стратить своєї ваги, головню задля богатих бібліографічних вказівок на паралельні копії в иньших бібліотеках, які Порфіреві повибирав із друкованих каталогів тих бібліотек, а надто задля цінної передмови написаної чоловіком добре обізнаним зі станом ученої праці над апокріфами в Західній Європі.

В 90-тих роках виступає цілий ряд молодих робітників на полі історико-літературних студій над апокріфами; інтерес до тих студій будить ся в краях, де вони доси дрімали. В польській науці ініціатива виходить від проф. Брікнера, котрого довели до апокріфів студії над найстаршими пам'ятками польської мови, ріжними казаннями, поученнями, приповістями, піснями і релігійними драмами, яких немало повіднаходив проф. Брікнер. Иньший польський учений Радліньський розпочав обширну працю над апокріфами (згадану в передмові до першого тому сеї збірки), та на жаль він розволік її дуже широко і застряг у Сибіллінських пророцтвах. Між Чехами обік згаданих висше публікацій Патери першим ученим, що займає ся апокріфами, є проф. Ю. Полівка. Він опублікував ряд сербохорватських текстів у „Starin“-ах: кн. XXI, 1889 р. Оповіданє про хрестове дерево (стор. 216—218); кн. XXII, 1890 р. Слово Афродитіана (стор. 195—200) і Суперечку Ісуса з дияволом (стор. 200—203), а у кн. XXIV з 1891 р. три тексти оповідання про прихід

Марти і Марії до Риму і покаранє Жидів, з доданєм варіантів із иньших друкованих давнїйше текстів (стор. 113—135). Знаходимо тут текст найблизший із уєїх звєних доси до того, який надрукований нами із книги „Страсти Господа нашего“ на стор. 349—357. В рр. 1891—92 вийшла його головна праця про Нікодимове євангеліє в „Časop. Musea Kral. Českého“, а 1894 його „Drobne přispěvku“, де з великою ерудицією і визисканєм головно чеських та польських матеріялів у звязку з руськими і західно-європейськими оброблено легенди про Юду, про Веронїку і т. и. Легенду про Юду-кровосумішника в звязку з иньшими легендами сего круга обробив 1891 р. М. Драгоманов у своїй праці „Славянскитѣ прѣправки на Едиповата история“ (Сборникъ за нар. умотвор. т. V—VI).

В р. 1895 вийшла праця М. Сперанского „Славянскія апокрифическія євангелія (Общій обзоръ)“, праця, котрою гідно завершуєть ся дотеперїшній хід дослідів над новозавітними апокріфами євангелійського круга в Росії. Хоча проф. Сперанскій у прилозі до своєї праці і подає декілька нових текстів, то про те ціль його праці не є публікація текстів, а огляд того, що зроблено доси для їх вивченя. Праця складаєть ся з трьох розділів. У першім автор дає погляд на те, що таке є апокріф, які були відносини між апокріфом і канонїчними текстами і оглядає тексти апокріфічних євангелій, головно на основі видань Тільо і Тішендорфа, користуючи ся надто працями Морі, Ліпсіуса, Кольофа і иньш. Другий розділ, властива *pièce de resistance* книги, се огляд апокріфічних євангелій у старословянських перекладах. Автор бере тільки три апокріфічні євангелія: Первоєвангеліє, єв. Өоми і єв. Нікодима, студіює всі звєні доси тексти кожного з них, особливож найстарші, детально роздвляєть ся їх мовні властивости, ріжниці текстів між собою і супроти грецьких та латинських оригіналів і висловлює на тій основі свої висновки що до часу перекладу на старослов. мову, місця, де і оригінала, з якого перекладено даний текст, в кінці що до змін, яким підпав він на словянськїм ґрунті протягом віків. Як і слід ждати від ученика Тїхонравова, проф. Сперанскій у своїх висновках дуже обережний, не вдаєть ся в смілі гіпотези, але за те ми певні, що всюди у него маємо під ногами солідний ґрунт і що його висновки — правдиві здобутки наукового дослїду. Третій розділ дає огляд апокріфічних євангелій у західнїх Словян, що йде паралельно, а декуди доповнює праці Полівки. В додатках надруковано два тексти єв. Өоми, один текст короткої редакції єв. Нікодима, два тексти Послання Пилатова і один текст Первоєвангелія. Надто в доповненнях подано ще укр.-руську переробку Первоєвангелія (передруковану у нас), розбір

Слова о убієнні пророка Захаріи і розібрано ще три тексти єв. Өоми (один Софійський і два наші)

Обік Сперанского працює в Росії над апокріфічними темами ще цілий ряд молодих учених. Назву тут тільки В. І. Мочульського, котрого праця „Слѣды народной Библии въ славянской и древнерусской письменности“ доторкає декуди апокріфічних євангелій. Темою сеї праці є тзв. Вопросыодвити. І так в „Бесѣды трехъ Святителей“ ми стрічаємо між иньшим питання: 43. Яке було імя баби, що була при рїздві Ісусовім? Відп. Саломія. 44. Відки взяло ся миро, що ним помазала Марія ноги Ісусові? Відп. Коли родив ся Ісус, баба скупала його, зілляла ту воду в посудину і закопала в вертепі; по 33 літах відкрило ся те місце, ведений запахом пастух знайшов посудину, а від него одержала її Марія Магдалина (стор. 85). Д. Мочульскій не знає тої версії сеї легенди, яка є в польській вірші і в нашім текстї (ст. 416—417) і являєть ся важним причинком до виясненя жерел „Бесѣды“. В питаню 45 установлено дату воскресєня Ісусового, в пит. 46 означено вартість Іюдових срібняків (стор. 86). В сербськїм катехізмі в рукописї Сречковича в пит. 2. подано назви волхвів; пит. 3: Яке чудо перше зробив Ісус? Відп. Суху руку бабі Соломії утвердив. Пит. 4: Кілько літ пробув Ісус у Єгипті? Відп. 12 місяців. Пит. 5: В чийм домі пробував Ісус у Єгипті? Відп. В домі Өелоновім. Грецькі тексти мають Ἀφελῶνος. Відєи очевидно пішов той Алфей, про якого згадуєть ся в „Слові о убієнні Захаріи“ (у нас стор. 146). В пит. 20 сказано, що Юда повісив ся на тамаріску; пит. 21. слуга, перед котрою Петро відрік ся Ісуса, звала ся Балила; 22. той що пробив Ісуса, звав ся Логин (стор. 94); 23. розбійники розп'яті з Ісусом звали ся Сила і Гласта; 25. ангели, що відвалили камінь з гробу Ісусового, звали ся Азаїл і Калул (стор. 95); 34. ремесники, що зробили хрест Ісусів, звали ся Амбріянос і Алтас (у грецьких текстах Αμβροσιος καὶ Τάλας, стор. 97) і т. д.

З иньших учених, що в своїх працях доторкають ся апокріфічних тем, треба назвати Кірпичнікова і Покровского, що дали цінні праці про стару руську іконографію, Істріна, що тільки принагідно порушує теми з апокріфічних євангелій (легенда про Юду), але дав цінні монографії про Александрію, про Откровєніє Меөодия, про жерела Палєї і т. и.; С. Соловєва, що дав монографію про Юду, Щєголева (праця про повість Афродитіяна) і иньш. Як бачимо, робітників не мало — знак, що теми притягають їх до себе. І не диво: адже на ті теми натикаєть ся кождий, хто берєть ся студіювати чи то історію літератури, чи історію штуки, чи історію

релігійних поглядів та вірувань, чи загалом розвій нар. духового життя. Пізнане того, що внесли апокріфи в наше народне жите, є конче потрібне для пізнання самої сути народности.

На сьому ми й закінчуємо свою передмову. Деякі детальні розвідки, обіцяні в примітках до поодиноких текстів (стор. 98 і 274 нота 1), а також опис рукописів, із яких узято більшіну текстів сего тома, лишаємо до иньшої нагоди.

I. Пророцтва про Ісуса.

А. Крехівська Палея, стор. 1133—1134.

[Оповіданє про Гермеса Трімегіста] ... ѿ Халдѣемъ ѿ Персѣмъ даж[є] ѿ до Вавилонѣ, також[є] ѿ Асією ѿ Европѣю ѿ Скифією рекше Козары, на всѣ воевавѣ примучѣ а. Прѣ томъ быс[ть] Єрміе треславный.

Ѡ Єремїи. По смѣрти ж[є] Давѣкѣ сѣа Кронова цѣркова въ Италїи сѣѣ єго Єремїи ле[т] лѣ. бѣ ж[є] мѣжѣ хитрѣ ѿ оумоу оученѣ, ѿже ѿзѣбѣрѣте рѣдѣ златѣю прѣвѣ і ковати злато. І разумѣ ꙗко закидатѣ ємѣ братїа єго, иж[є] Ѡ многихъ сѣтѣ женѣ, ѿже имѣ Пикѣ ѿцѣ єго, ѿ хотѣтѣ ѿ оубити. бѣ бо ѿхѣ болѣ ѿ, многихъ бо женѣ примѣси сѣа Пикѣ ѿцѣ єго. а Єремѣи бѣ ємѣ Ѡ прѣвѣа жены. Єремѣи же разумѣвѣ нанѣ творащѣ сѣа братїю, ѿнде вземѣ златѣа много ѿ ѿнде въ Єгипетѣ къ колѣнѣа Хамовѣ. І прѣѣша ѿ сѣа чѣїю. І живѣашѣ тѣ въ велицѣ чѣї, ризѣ ж[є] нѣсѣа златѣ, вѣлѣхѣовѣашѣ, повѣдашѣ имѣ хотѣщѣе быти. бѣ ж[є] ѿ хитрѣ бесѣдамъ, мѣжѣ дивенѣ ѿ мѣдрѣ і трѣвеликѣ нарицаемѣ Єгиптѣаны, иж[є] сказа ѣ. великѣа силы сѣра. сказѣетѣ бо въ различныхъ своихъ словесѣхъ єже къ Асканїю ѿ вѣтѣвѣ сице.

Єремїи ѿ сѣѣки Трѣци. „ѿще не бы строенїе къ мнѣ было тако всѣхъ Гѣ Ѡкрыти ти слово сѣ, ни вамъ бы любо было тако, да ѿ немѣже прѣшаєте. не достоїно бо сквернымъ тайны повѣдати, нѣ [зам. ни] оушима слышати точїю. бѣ свѣтѣ разумныи прѣж[є] свѣтѣа разумнаг[о]. І бѣ прѣно оумѣ, разумѣ свѣтѣа, а ѿного ничѣ ж[є] не бѣ. сего єдинѣство прѣсно въ сѣбѣ сыи, своимъ оумомъ ѿ сѣвѣтомъ всѣа ѿдрѣжай. развѣ сего ни аггѣли ни

вѣси, ни іна вѣщъ никакаж[ѣ]. всѣху во Гѣ и Ѡцѣ Бѣ, вса ѡ немъ и ѣго сѣт. Слово во ѣго прошѣд всѣху свершитель вѣ и родітель и зижитель в роженѣи вѣщи. пад на роженѣи водѣ вѣкжю водѣ створи". І се рекъ помолн сѣ глѣ: „Заклинаю тѣ ѣко, Бѣ великаг[о] мѣроѣ дѣло, мѣтвѣ вѣди. Заклинаю тѣ Ѡцѣ[ѣ] глѣ: сѣ иж[ѣ] проглѣ первое, ѣгда мирѣ створи всѣхъ и ѡтверди волю". глѣ: „сѣ Ѡцѣ проглѣ кѣ ѣночадомѣ слово [sic! зам. словѣ] своѣмѣ". си на Ѡуліана цѣрѣ Ѡ прѣстаго Кирила пѣщѣема на ѡуказаніѣ ѣстоѣ, іако і тревѣлкынъ вашъ Іѣремїи не вѣдѣи вѣдѣщаго Трію ѣдиносѣчнѣ и ѣспокѣда.

Про Гермеса Трісметіста, що є витвором зілляня староегипетського бога Техуті і грецького Гермеса, гл. дисертацію Пічмана (Richard Pietschmann, Hermes Trismegistos nach ägyptischen, griechischen und orientalischen Überlieferungen dargestellt, Leipzig 1875). Назва Trismegistos дала християнським писателям, особливо Кирилові Александрийському, привід до твердження, що Гермес вірив у сѣв. Трійцю (Cyrillus Alex. Contra Julianum V, стор. 176 В, у творах вид. у Парижі 1638 р., гл. Pietschmann op. cit. 36). Сѣв. Кирило покликаєть ся на приписуваний Гермесові діалог про Асклепія (він виданий Партеєм, гл. Pietschmann 34 нота). Оповіданє анальоґічне до нашого знаходить ся у Суїдаса, далі в літописі Малали, котрий додає, що Гермес жив у Єгипті за панованя Состра. Те саме є і у візантійського історика Кедрена і в Chronicon Paschale.

Б. Замоїський рукопис, стор. 779—780.

Прѣченіѣ Ѡ Хѣ вѣ коумирниці ѣлин'скаго вѣа Іполона.

Бывшю гладоу вѣ ѣлинѣстѣй землі¹⁾ великоу сѣлау, и не бывши помощи ни Ѡ ѣдиного же ѣмѣ²⁾ вѣа, храмѣ сѣтворивше³⁾ вѣ⁴⁾ градѣ Іфинѣ вѣлкнѣ и красенѣ. вѣпрашааше⁴⁾, шѣдше⁵⁾ в коумирницу вѣ⁶⁾ Финѣ, Ѡ⁶⁾ Іполона⁷⁾, коѣмоу вѣоу нарѣци храмѣ. вѣпрашахоу во Ѡ сѣмѣ⁸⁾ дѣѣмѣмѣ, и Ѡвѣщѣваше ѣмѣ ѣс коумира вѣсѣ. нѣѣ же⁹⁾ вѣпрашаюцимѣ ѣмѣ¹⁰⁾ и глѣюцимѣ: „прорци намѣ, прѣче¹¹⁾ крѣпкий, Ѡ фивѣскѣ[и]¹¹⁾ Іполонѣ, чий воудеть сѣй храмѣ и чѣсѣмоу ѣсть быти?“ Іполонѣ же не поушѣаемоу¹²⁾ молчати, роженомоу¹³⁾ Ѡ ѣвоудѣ Ѡ ѣнзгѣмѣмѣ¹⁴⁾ силы, Ѡвѣща ѣмѣ глѣ сице: „ѣлико ѣсть на добрѣ нравѣ и на красѣ нарѣчено, тво-

рите азъ во проповѣдаю¹⁵⁾ триедино вышняго црѣ Бгѣ¹⁶⁾, еже¹⁷⁾ слово бес тлѣннѣ¹⁸⁾ въ чѣтѣхъ дѣци носимоу [sic !]¹⁹⁾ коудеть, его же слово аки рожаникъ ѿгненъ посреди въздохъ²⁰⁾ прошедъ, всь миръ оумоливъ²¹⁾, ѿцю принесетъ²²⁾ даръ²³⁾. томуу коудеть храмъ²⁴⁾. има же дѣци два²⁵⁾ сѣдмьдесятъ²⁶⁾ шесть“. се²⁷⁾ же има протолокоудетъ сѣ Мрїа. сѣ же прореченіе въквѣано ёсть Ифинѣими въ мормораны подбоѣ въ незавываемоу памат[ъ] на славоу стѣхъ Трѣци и на похвалоу*) Бци Мрїи, ёмаже млтвами дай же намъ Гї причастити сѣ црѣвїѣ твоёго въ вѣкы. аминь.

Варианты: 1) во бѣлннѣхъ 2) ни ѿ коегоже 3) сотворише 4—4) вас 5) ѿ вшедше 6—6) вас. нѣомісць: вѣпросити 7) дод. кумира своего 8) его ѿ ѿ всемъ 9) Тѣмъ же 10) вас. 11—11) вас. 12) поспѣшемъ 13) нѣ женомъ 14) неизглаголаннѣ 15) покѣдаю вамъ 16) единого Бгѣ вишнѣго црѣ 17) егоже 18) бес тлѣнъ а 19) носимъ 20) вас. 21) оуловитъ ѿ 22) принесетъ 23) домъ 24) дод. мой 25) дважди 26) дод. дважди 27) Починаючи відси йде відмінне закінчене: ѿни же сотвориша кумиръ ѿ нарекоша его: невѣдомъ Бгѣ. Того пророчество йнѣхъ виписанно во Индинѣхъ на подбоѣ церковникѣмъ (подѣ).

В дотеперішніх збірках апокріфічних творів сего оповідання нема. Варианти виписано із рукопису о. Яремецького Білахевича, стор. 398—399, де ся статейка має титул: Пророчество ѿ Хрѣстк и ѿ прѣтей Бци в кѣмирницѣхъ еллінскаго кѣмира Яполонѣ. Статейка поміщена разом з кількома иньшими під спільним заголовком: Починаетъ сѣ книга Кирилъ Йерѣсалимскій.

В. Замойський рукопис, стор. 769—779.

Сказаніе Яфродитїѣна ѿ бывшемъ чюдеси въ персѣхъ землі. Гї блѣкнѣ ѿ чѣ**).

Ѿ Персѣхъ оувидѣнъ¹⁾ въ Хѣхъ исперѣва. не оутаѣеть²⁾ во сѣ ничтоже соуцихъ в нихъ книгѣхъ, ѿ сѣмъ любезнѣхъ³⁾ троужаюцимъ сѣ имъ, якоже⁴⁾ ёсть въ златахъ дѣскахъ⁵⁾ вѣлно⁶⁾ ѿ лежить въ стѣлахъ⁷⁾ црѣкхъ. сѣ⁸⁾ глѣ оувѣдѣнѣ⁹⁾ еже¹⁰⁾ слышахъ ѿ¹¹⁾ соуцихъ в нихъ жерцѣхъ. коумирница¹²⁾ ёсть¹³⁾ зокомъ¹⁴⁾ Йрѣ¹⁵⁾, си же¹⁶⁾ вѣсть ѿконоу страноу цесарьскыхъ¹⁷⁾, юже¹⁸⁾ Коуръ црѣхъ свѣдетели всего блѣгѣтїѣ вѣхъ сѣтворилъ¹⁹⁾ ѿ поставилъ²⁰⁾ в неї²¹⁾ когы своѣ²²⁾, ѿбразы²³⁾ златы ѿ сѣверены, оутворѣвъ²⁴⁾ [sic!] ѿ каменїемъ многоценнымъ. но да не сповѣдаѣ оутвари

*) В ркп. хибно пахвалоу.

**) На маргінесі кіноваромъ: глак[а] ѿ.

продол'жую словоу²²⁾. в ты д'ни написан'ныѣ дѣски сказаеъ²³⁾: влѣзшю²⁴⁾ цр'ю въ коумирницю тоу раздрешеніе сномъ приѣти, реч[е] жрець Проупи: ²⁵⁾ „порадую са с тобою влѣко, іако²⁶⁾ Ира зачала естъ во оутровѣ“. цр'ь же ѡскавив са [sic! зам. ѡскавив са] реч[е] ёмоу: „оумерша²⁷⁾ ли въ оутровѣ имать?“ ѡн же рече ёмоу: ²⁸⁾ „Гй²⁹⁾, и³⁰⁾ оумершіѣ ѡжила естъ и³¹⁾— жизнь ражаеъ³¹⁾“. цр'ь же реч[е]: „что се естъ, скажи ми“. ржець [sic!] реч[е]: „истинною, влѣко, годъ приспѣлъ естъ сдѣ. всю во ноць превыша ѡбразѣ³²⁾ ликъ точаще³³⁾ и моужескъ ѡбразъ и женескъ³⁴⁾, гл'юще сами к совѣ: „ходите, да са радуюмъ съ Ирою!³⁵⁾ и³⁶⁾— рекоша ми: „пррче³⁶⁾, иди, радуй са съ Ирою, іако възлюблена въ³⁷⁾“. азъ же ѡрекохъ³⁸⁾: „кто имать възлюбити несоудн'ю?“ ѡнн же гл'ахоу: „ѡжила естъ, и потомъ не наречет са Ира, но Оураніѣ. великое во сн'це възлюбило ю естъ“. женестій же³⁹⁾ ѡбрази³⁹⁾ ко моужескымъ гл'аахоу акы⁴⁰⁾ похвалающе дѣланіе, іако источникъ естъ⁴¹⁾ възлюбленъ. „нѣс[тъ]⁴²⁾ бо Ира за древодѣлю ѡбѣщала са“. и⁴³⁾ гл'ахоу моужь сицій, іако⁴³⁾ источникъ⁴⁴⁾ въ правдоу нареченъ въ⁴⁵⁾ пріемлемъ, но имѣ еи Мр'іѣ естъ, іаже во лесеснѣхъ акы въ морѣ многа добра полнѣ⁴⁶⁾ корабль носитъ. аще ли источникъ та естъ, да са сице разоумѣваеъ: источникъ во воды источникъ дѣхъ пр'но истачаетъ, единоу рыбоу ймоуши⁴⁷⁾ вж'іею оудею емлемоу, имже всь миръ акы въ мори жикоуцѣ⁴⁸⁾ своею плотію кормить. добре реч[е], іако древодѣлю имать тайноу⁴⁹⁾. не ѡ моужа ёго же⁵⁰⁾ ражаеъ древодѣлю⁵¹⁾. тои⁵²⁾ во ражани са древодѣла, старейшины древодѣла⁵³⁾, ѡтрокъ тригоуенѣ съставленъ нейый кровь сдѣла премоудры[ми] хитростями на трое⁵⁴⁾ вселенныѣ, стропъ словесемъ⁵⁵⁾ състави⁵⁵⁾“. премоудриша же⁵⁶⁾ ѡбрази праще са ѡ Ирѣ и⁵⁷⁾ ѡ источниці, единоголѣнкъ же рекоша: „скончавлющю⁵⁸⁾ са д'ни вси⁵⁹⁾— всѣ оувѣмъ“. и⁵⁹⁾ реч[е] жрець: „и⁵⁹⁾къ оуко влѣко прекоуди проч[і]ѣ д'ни⁶⁰⁾, боудеть во конечный разоумъ дѣланію⁶¹⁾. іакншеё ко са⁶²⁾ нѣ престо тако“. прекышю же цр'ю тоу и видѣши⁶³⁾ ѡбразы коумирныѣ боудущіе⁶⁴⁾ и начаша⁶⁵⁾ гоусти в гоусли и пѣснивица⁶⁶⁾ пѣти. елико же вѣше въноутрь четкероножныхъ и птицъ сребренъ и златъ, коёждо съвершаше свой глас. цр'ю же грозноу выв'шю и всемоу наполнившоу са⁶⁷⁾ страха и хоташю⁶⁸⁾ ѡйти, не терпаше ко самозрачнаго матежа, реч[е]⁶⁹⁾ ёмоу жрець: „проповѣждь⁷⁰⁾“, цр'ю, приспѣло во естъ конечное іавленіе, ёже ко Бгѣ всѣхъ изволилъ естъ іавити намъ“. семоу же тако съвѣѣдованоу ѡкры са стропъ и видѣ звезда съвѣтла и ста над коумиромъ источника. и гласъ въ тако слышати⁷¹⁾:

„источниче, ГИ, великое сѣнце поустило ма естъ к⁷²⁾ тобѣ⁷²⁾ повѣдати ти⁷³⁾ коупно и слоужити⁷⁴⁾. бескверное писаніе, слоужю⁷⁵⁾ тобѣ, мѣти старкѣшаго⁷⁶⁾ всѣхъ чиновъ, выкаюци нектѣста⁷⁷⁾ трийменѣному⁷⁸⁾ и⁷⁹⁾ единому⁸⁰⁾ вѣство соущи⁸¹⁾, прозываетъ же сѣ нектѣписанный⁸²⁾ младенецъ⁸³⁾, зачало спїи⁸⁴⁾ и⁸⁵⁾ конецъ же⁸⁶⁾ пагоубѣ⁸⁶⁾“.

Гемоу⁸⁷⁾ глас[оу] възданоу вси коумири падоша ниць⁸⁸⁾, единомѣ источникуо стоащю, на⁸⁹⁾ немже ѡбръктѣ почтенъ⁹⁰⁾ црѣкый вѣонецъ имы[и] на⁹¹⁾ сѣбѣ⁹¹⁾ ѡ камыка нареченаго анѣфрактѣ и ѡ смарагда, и⁹²⁾ к' каменема сима прилепленому мѣздоу⁹²⁾. верхоу же источника стоаше звѣзда. повелѣ же црѣсѣбрати⁹³⁾ всѣ прѣмдрыѣ раздрѣшающаѣ знаменїѣ, еанко же ихъ баше под црѣтвомъ его. Звателемъ же троубами подцавающимъ⁹⁴⁾ приидоша в коумирницю всѣ. и іако ѡзрѣша звѣздоу над источникомъ⁹⁵⁾, вѣонецъ звѣздный с⁹⁶⁾ каменїемъ⁹⁷⁾ и коумиры на тлахъ⁹⁸⁾ лѣжаща⁹⁹⁾, рекоша црю: „корене¹⁰⁰⁾ вѣжскый црѣскый¹⁰¹⁾ вѣсклонна сѣ естъ, ивснаго и земнаго цра ѡбразъ приносѣ. источникъ ко каринъ¹⁰²⁾ Еифлаѣмскы земля естъ дѣщи¹⁰³⁾, вѣонецъ же ѡбразъ црѣскый¹⁰⁴⁾, звѣзда¹⁰⁵⁾— же неѣо¹⁰⁵⁾ естъ проповѣданїе, на земли чюдоу творимому¹⁰⁶⁾. иъкъ иудей ко¹⁰⁷⁾ вѣстало естъ црѣтво, еже жидовскою памать ѡвержеть. а еже падоша вѣи на тлахъ¹⁰⁸⁾, скончанїе чѣти ихъ приспѣло естъ.¹⁰⁹⁾— прїшедый [sic!] ко постарейши чѣти достойнъ сѣ[и] како ѡставить новоу соущаѣ в нѣи не ѡвергъ?¹⁰⁹⁾ ииѣ ѡво, ѡ црю, поустѣ¹¹⁰⁾ въ іерлѣмъ и¹¹¹⁾ ѡбращени¹¹²⁾ сѣѣ вседержителя тѣломъ¹¹³⁾, держима телесныма роукама женьскама“.

Превѣ звѣзда та над источникомъ наричемымъ неѣный, дондеже поидоша волѣви¹¹⁴⁾, и тогда с тѣми поиде¹¹⁵⁾. вечероу¹¹⁶⁾ же сѣкло поздѣ іави сѣ имъ¹¹⁷⁾ въ той же коумирници Диѡнискѣ¹¹⁸⁾, с хороуговью глѣ коумиромъ¹¹⁹⁾: „источникъ¹²⁰⁾ ѡуже¹²¹⁾ не единъ по сѣмъ ѡ [зам. ѡ] васъ, но над вами естъ, иже понавлаетъ члѣкоу¹²²⁾ вѣщъ, вѣиѣ слоуженїѣ¹²³⁾ соуща. жрецъ¹²⁴⁾ Проупе, что сѣдиши здѣ! дѣланїе вѣписанїе¹²⁵⁾ доспѣло естъ на ны, и¹²⁶⁾ естъ намъ ѡ сѣновита лица ѡбличеномъ быти, еже лжущѣ мечтахомъ и еже¹²⁷⁾ владохомъ¹²⁸⁾. к сѣмоу¹²⁹⁾ не даемъ пррчества, ѡтѣта [sic! зам. ѡтѣта] естъ ѡ нѣ чѣтъ, без славы и вѣс цѣсти [sic!] вѣхомъ. единъ точиоу вѣзѣ естъ свою¹³⁰⁾ чѣтъ“. рече же: „не глѣ¹³¹⁾, ѡуже¹³²⁾ ко¹³³⁾ к сѣмоу¹³⁴⁾ не спросати Прѣси дани земныѣ¹³⁵⁾ ни въздошныѣ ѡуставикъ, иѣо¹³⁶⁾ то прїшелъ естъ даныѣ дани поустившему¹³⁷⁾ и¹³⁸⁾ приносати¹³⁹⁾. первый¹⁴⁰⁾ ѡбразъ потвораи¹⁴¹⁾, новыи понавлаи

приспѣлъ ѣсть дѣхъ. ꙗко съ землей веселитъ сѧ¹⁴²), земля¹⁴³— же хвалитъ сѧ¹⁴³) нѣиоую славою¹⁴⁴) пріемаючи. его же¹⁴⁵) горѣ, въ долѣ¹⁴⁶); его же благоумны[и] чинъ не видѣ¹⁴⁷), злоумный видить¹⁴⁸). ѡнѣмъ во пламы късприцаеть, а симъ роса приидеть кариноу. благословенный источникъ роди сѧ къ Вифлиѡмѣ. каѧ¹⁴⁹— ѣсть источника благодѣ? любезнѣ нѣномоу быти ѡ благодѣ въ благодѣ мѣсто пріати¹⁴⁹). жидовска земля процвѣте, ѡже¹⁵⁰) разоумевають¹⁵⁰) страннымъ иноплемѣнникомъ сѣсъ прійде, троужающимъ сѧ покой ѡбновлюеть. подевнѣ жены¹⁵¹) ликъ точать¹⁵²) глѡще: гѣ¹⁵³) источникѣ, питіе¹⁵⁴) приноситъ. вышла мѣти свѣтила¹⁵⁵) нѣнаго, ѡблакъ ѡ зисѧ ѡбращаѡ¹⁵⁶) въ мирѣ, поминай своѧ любезнаѧ¹⁵⁷) гже рабы“. црѣ же ни мало поноудивѣ¹⁵⁸) поустѣ¹⁵⁹) соущаѧ волхвы под црѣтвомъ его с дары, звѣзды ѡставляше ѡ¹⁶⁰). ꙗко сѧ възвратиша, повѣдаша ёмоу ѡ¹⁶¹— томъ всѧ слоучившаѧ сѧ ѡмъ, ѡ тоѣ же¹⁶¹) вписа¹⁶²) на златоу дѣскоу сице:

„Пришедшимъ намъ¹⁶³) въ Іерлѧмъ подвиже¹⁶⁴) знаменіе пришествіѧ нашего глѡщимъ Іерлѧмѧномъ: „что се ѣсть, ꙗко премѣрымъ перѣскомъ приити съ ѡблеченіемъ звезднымъ?“ въпрашахоу же насъ¹⁶⁵) старейшины жидовскы ѡ боудущемъ, егож[е]¹⁶⁶) дѣла ѣсте приши? ѡ ѡвѣщахомъ, ꙗко¹⁶⁷) егож[е]¹⁶⁸) наричете Месію, родилъ сѧ ѣсть¹⁶⁹). ѡни же сворокахоу¹⁷⁰), но не дерзѧ¹⁷¹) противити сѧ. ти же рекеша намъ: „такѡ¹⁷²) нѣнаго соудѧ, повѣдите ны, что ѣсте¹⁷³) разоумели?“ мы же ѡвѣщахомъ ѡмъ глѡще: ¹⁷⁴) „вы невѣрованіемъ волите ѡ не ѡмате¹⁷⁵) въкры ни с клятвою ни безъ клятвы, но вослѣдоуете¹⁷⁶) безсвѣтнѡмоу¹⁷⁷) своёмоу¹⁷⁸) разоумоу¹⁷⁹). Хсѣ во ѣсть¹⁸⁰) сѣкъ вышнаго, родилъ сѧ ѣсть рассыпѧ законъ вашъ ѡ зборѣ. ѡ того дѣла волхвованіемъ крѣпкимъ¹⁸¹) стрѣлаѣми не крѣпѣе послушаѣте ѡмени его¹⁸²), ѣже вънезапоу прійде на въѣ“. ѡни же сами в сѣкъ свѣщавше сѧ молиша ны, да воземше¹⁸³) дары¹⁸⁴) потаймъ¹⁸⁵); тако¹⁸⁶— во творахоу странамъ, да не боудеть зазора в нхъ¹⁸⁷). мы же ѡвѣщахомъ ѡмъ¹⁸⁸): „мы дары¹⁸⁹) на чѣтъ ёмоу принесли ѣсмы, ꙗкоже проповѣдати вышнѣ¹⁹⁰) чудо к нашѣй странѣ ѡ величество, вѣгда же¹⁹¹) ражаше сѧ. ѡ глѣше¹⁹²) възклѣше¹⁹³) дары ѡбложеноѧ намъ нѣнымъ Бгѡмъ¹⁹⁴) потайти ѡ престоупити своёго црѧ заповѣди! или нѣсте почли¹⁹⁵), колико ѡскоушеніе пріймше асоурійско?“ ¹⁹⁶) ѡни же оубоѡвше сѧ зклѡ¹⁹⁷— много помоливше¹⁹⁷) поустѣша ны. црю же жидовскоу привѣдшоу ны к себѣ ѡ глѣвшоу к намъ ѡ въпрошавшоу насъ¹⁹⁸) ѡвѣщахомъ ёмоу¹⁹⁹) ѡнѣмъ же ѡ възмоути сѧ велми зклѡ²⁰⁰).

и ѿидохоу ѿ него не послоушавше его ни²⁰¹) аки радняка. приидоу же амо ж[е] поуцени и видѣхоу рожьшоу ю и роженнаго, звѣздоу²⁰²) оуказуюци вѣдчьскы младенца²⁰³). рикохоу же ко мѣтри его²⁰⁴): „како са прозываети преславнаа мѣти?“ ѿна же ѿрече: „Мѣтамъ“. мы же рекохоу²⁰⁵): „ѿкоудоу еси²⁰⁶) чадо?“ ѿна же реч[е]: „ѿ сеа²⁰⁷) вифлиѿмьскы[а] земля²⁰⁸)“. мы же пакы к ней²⁰⁹): „не²¹⁰) име ли оубо²¹¹— николи же²¹¹) моужа?“ ѿна же рече²¹²): „точію ѿвѣщана быхъ прежде брачнымъ бывшеимъ²¹³) знаменіемъ. размышляюци²¹⁴— же мы ѿ сихъ²¹⁴) соувотѣ ѿсвѣтши и сѣнцю вшедшю²¹⁵) прииде ангѣлъ²¹⁶) вѣговѣствоуа ми предивно²¹⁷) рожденіе нѣкобѣ. изглаголиши²¹⁸) възпихъ: „никакоже да²¹⁹) оудеть се мнѣ, гдѣ, моужа бо не имамъ“. и извѣща ми, яко изволеніемъ вѣи[и]мъ²²⁰) рожденіе имѣти“²²¹). мы же рѣкохоу: „мѣти мѣремъ, вси вози перьсци бѣжиша тѣ. хвала твоа велика, превѣзнесла бо са еси паче всихъ славныхъ²²²)“. ѿтроча же сѣдѣше на земли второе лѣто и мѣи²²³), яко же самъ глаше, малъ приклад имѣи ѿбразъ родившиа²²⁴). сама же бѣше кѣсока тѣломъ, смагла влѣскъ имоуци, кроути²²⁵) лицемъ и власы имоуци оубѣсты. има ж[е]²²⁶) ѿбличіе мы²²⁷) къ строу свою занесоу и въ положено нашими роуками. еже²²⁸) вѣ проречено²²⁹) писано сие ко Диѿпетовѣ²³⁰) коумирници: сѣнце²³¹), вѣоу, великомъ црю прѣска держака въписа. и вѣахоу²³²) ѿтроча и каждо насъ подержа и на роукоу и поклонивше са²³³) дахоу ёмоу злато и измоурноу и ливанъ, рекоуци ёмоу: „тебѣ творимъ любезнѣ чѣмъ²³⁴) нѣнѣи [sic!] їсе! инако²³⁵) не быша оустробѣна была неоустробѣнаа, аще бы ты не пришелъ; инако не смѣшаоу са²³⁶) вышна съ нижними²³⁷), аще бы ты не слѣзѣ²³⁸). не толма бо са спѣеть слоужба, аще кто раба поуститъ, ёма же аще кто самъ приидеть²³⁹). лѣпо се²⁴⁰) ёсть твоёи премѣри²⁴¹) хитрости соупостаты тако²⁴²) прѣхитрити“. ѿтроча же смѣаше са и плѣскаше хваленіемъ противоу словесемъ нашимъ²⁴³). и поклонивше са²⁴⁴) мѣтри его и та же ны почествовавшихъ²⁴⁵) и мы²⁴⁶) ю славивше²⁴⁷) приидоу на мѣсто и дѣже²⁴⁸) вѣхоу ѿвѣтали. бывшю оубо вечероу приде к намъ страшнѣи оубѣстнѣи ангѣлъ²⁴⁹) гла намъ: „скоро изидите, да не подоиметь²⁵⁰) сего²⁵¹) съвѣта²⁵¹) на са“. мы же съ оубѣстію рекохоу²⁵³): „кто ёсть твораи съвѣтъ на великий солъ вѣи²⁵⁴)?“ ѿна же реч[е]: „Ирѣд. и²⁵⁵) въставше авіе идете с миромъ сїсаеми“. мы же оуѣскоривше и²⁵⁶— всѣдѣше на силнѣи конѣ²⁵⁷) ѿидохоу ѿтоудоу съ вѣмъ потца[и]емъ и сповѣдахоу все еже видѣхоу въ іерѣмъ“.

Ге оубо толико ѿ Хѣ сповѣдахомъ вамъ. вѣмъ же¹⁵⁸) оубо
Хѣ сїса намъ бывша, и¹⁵⁹— ксѣмъ вѣроуѣющимъ вонъ¹⁵⁹). то-
моу¹⁶⁰— слава и держава въ вѣки вѣкомъ¹⁴⁷).

Варианты: 1) Тіховр. Пип. оуѣдѣнъ, Порфф. оуѣдѣнъ 2) Тіх. Пип. Порфф. оутѣнъ 3) Тіх. Пип. ѿ вселюбеніѣ, Порфф. ѿ вселѣ любеніѣ 4) Тіх. Пип. Порфф. дод. ко 5) Порфф. васѣ, Тіх. Пип. коуѣзѣхъ 6) Тіх. Пип. Порфф. вѣкѣмъ 7) Тіх. Пип. Новак. полатахъ, Порфф. анстѣхъ Льв. сѣмъ црѣвахъ 8) Порфф. вас. 9) Тіх. Пип. Порфф. вас. 10—10) Тіх. Пип. вас. Порфф. ѿ 11) Тіх. Пип. Порфф. в кумирници 12) Тіх. Пип. Порфф. оубо 13) Тіх. Пип. намѣнныма, Порфф. намѣрнима, Новак. мѣрнимъ. Порфф. без потреби поправив у своїмъ текстѣ на каменнаѣ 14) Тіх. Пип. еже, Порфф. вас. 15) Тіх. Пип. дод. дворятъ, Льв. вратъ Порфф. црѣскаго двора 16) Тіх. Пип. сїю же коумирницею сказыють сѣ всакоу кѣ чѣмъ створена, Порфф. створилъ црѣ Льв. вѣсѣлѣгѣстїѣ ѡвѣ сѣтворилъ 17) Тіх. Пип. дод. бѣ 18) Тіх. Пип. дод. црѣ 19) Тіх. Пип. вас. Порфф. бѣмъ многы 20) Порфф. вас. 21) Тіх. Пип. Порфф. и оутворилъ 22) Тіх. Порфф. слово 23) Тіх. Пип. сказыю, Порфф. сказыють 24) Тіх. Пип. дод. бо 25) Тіх. Пип. Порфф. Прѣпѣ Льв. Прѣпѣкѣ 26) Тіх. Пип. вас. Порфф. кѣи 27) Тіх. Пип. оумершна, Порфф. оумершла 28) Тіх. Пип. вас. 29) Тіх. Пип. ни, Порфф. вас. 30) Тіх. Пип. Порфф. вас. 31—31) Тіх. Пип. Порфф. вас. 32) Тіх. Пип. Порфф. вкрази 33) Тіх. Пип. анкѣстѣ оуѣще, Порфф. анкѣстѣ оуѣще 34) Порфф. моужѣсти и жнѣстни 35) Тіх. Пип. Порфф. дод. ѡко тѣзѣноу каѣнѣ [тъ] 36—36) Тіх. Пип. вас. 37) Новак. дод. Прѣпѣннѣ 38) Тіх. Пип. рекохъ 39) Тіх. Пип. Порфф. вас. 40) Тіх. Пип. Порфф. ѡко 41) Порфф. вас. Льв. истѣннѣ жѣсть 42) Тіх. естъ, Порфф. и глѣхѣ моужнѣ: ѡнкѣ 43—43) Порфф. вас. Тіх. Пип. и глѣхѣ мужнѣ Льв. моужейст[и] вкрази 44) Тіх. Пип. Порфф. дод. естъ 45) Тіх. Пип. Порфф. вас. 46) Тіх. Пип. Порфф. вас. 47) Порфф. имѣстѣ 48) Порфф. ѡко и море живѣще 49) Тіх. Пип. Порфф. тѣннѣ, Льв. тѣннѣ 50) Тіх. Пип. Порфф. вас. 51) Тіх. Пип. древодѣла 52) Тіх. Пип. і тѣ 53) Тіх. Пип. дрѣводѣлѣскы, Порфф. дрѣводѣлѣскы, Льв. ѡ страшнѣмъ дрѣводѣлѣскаѣ 54) Тіх. Пип. Порфф. стрѣвнѣе всѣѣ 55) Порфф. словеснѣ 56) Тіх. Пип. Порфф. прѣкѣшнѣе же оубо, Льв. прѣмѣдрнѣша сѣа] 57) Тіх. Порфф. тѣ, Льв. тѣи 58) Тіх. Порфф. дод. же 59—59) Тіх. Пип. вас. Порфф. сн всѣ оуѣтѣмъ, и, Льв. сѣа всѣ 60) Порфф. днн сн 61) Порфф. дѣннѣ 62) Тіх. Порфф. вѣзѣвнѣшѣе сѣа оубо, Новак. дѣннѣ ко ѡвнѣшѣ сѣа 63) Тіх. Пип. видѣщю, Порфф. видѣщю, ваг. вѣдѣщѣ 64) Тіх. Пип. Порфф. вас. 65) Тіх. дод. гудѣщнѣ, Порфф. гудѣщнѣ 66) Тіх. а пѣснѣннѣ, Пор. пѣснѣннѣ, Льв. пѣснѣннѣ пѣкѣдѣ 67) Тіх. дод. емѣ 68) Тіх. хотѣше 69) Тіх. дод. же 70) Тіх. Порфф. пѣжднѣ, Льв. прѣоуѣждѣ 71) Тіх. Порфф. такоуѣмъ слышѣнѣ 72) Тіх. Порфф. вас. 73) Тіх. тѣѣ, Порфф. тѣѣ 74) Порфф. дод. тѣ 75) Порфф. слоужнѣ 76) Тіх. Порфф. старѣннѣ, Новак. старѣннѣ 77) Тіх. Порфф. невѣстѣ 78) Тіх. Порфф. трнмннѣтѣмоу 79) Тіх. Порфф. вас. 80) Тіх. єдиномѣ, Порфф. вас. 81) Тіх. Порфф. вѣстѣмоу сѣщю 82) Тіх. Порфф. нѣвнѣснѣннѣ 83) Тіх. Порфф. дод. началѣ і коннѣ 84) Тіх. Порфф. сїсѣ, Новак. сїснѣ 85) Тіх. а, Порфф. вас. 86) Тіх. Порфф. вас. 87) Тіх. оубо 88) Тіх. Пип. нннѣ 89) Тіх. Порфф. вѣ 90) Льв. потѣчѣннѣ 92—92) Тіх. Порфф. вас. Льв. дод. и самѣрѣи и ... звѣздѣ 93) Тіх. Порфф. сѣзѣтнѣ 94) Льв. подѣоуѣннѣ 95) Тіх. Порфф. дод. и 96) Тіх. Порфф. вас. 97) Порфф. дод. оуѣрашенѣ 98) Тіх. на дѣсѣхѣ 99) Порфф. лежѣше. Тіх. Порфф. дод. и 100) Тіх. Порфф. корѣнѣ 101) Тіх. Льв. вѣжскнѣ и црѣскнѣ, Порфф. црѣскнѣ и Бѣга небѣснаго 102) Тіх. карннѣ, Порфф. карннѣ, Новак. корѣнѣ Льв. ѡдѣрнѣ 103) Льв. дод. сѣѣ ѡбразѣ 104) Тіх. Порфф. ѡбразѣ црѣскаго 105—105) Тіх. Порфф. вас. 106) Тіх. Порфф. чюдѣтворнѣмоу 107) Тіх. Порфф. ѿ Иудѣ 108) Тіх. на дѣсѣхѣ 109—109) Тіх. Порфф. вас. 110) Тіх. Порфф. послѣ 111) Тіх. вас. 112) Тіх. дод. ко 113) Льв. дод. ѡблѣжѣннѣ 114) Тіх. Порфф. дод. ѿ Персѣ 115) Порфф. дод. звѣзда 116) Тіх. Порфф. вечерѣ 117) Тіх. Порфф. єдиномѣ 118) Тіх. днѣннѣ 119) Порфф. дод. и 120) Тіх. Порфф. истѣчннѣ

121) Тіх. Порф. вас. ¹²²⁾ Тіх. члбцю, Порф. члбцю ¹²³⁾ Порф. слоужниа ¹²⁴⁾ Тіх. Порф. жерче ¹²⁵⁾ Тіх. Порф. писання Льв. на написаніе ¹²⁶⁾ Порф. вас. ¹²⁷⁾ Тіх. вас. ¹²⁸⁾ Тіх. Порф. владѣхомъ, Льв. лжюще мечтахомъ и мечтахомъ и еже владѣхомъ и владѣхомъ ¹²⁹⁾ Тіх. ѡже, Порф. же ¹³⁰⁾ Тіх. Порф. точно бѣтъ іже вза свою ¹³¹⁾ Тіх. Порф. не пачишю ¹³²⁾ Тіх. Порф. вас. ¹³³⁾ Тіх. вас. Порф. да ¹³⁴⁾ Тіх. дод. бо ¹³⁵⁾ Тіх. не испросати персида ни земныа, Порф. не испросати прѣси дани земныа ¹³⁶⁾ Тіх. Порф. оуставити бо ¹³⁷⁾ Тіх. еси дани, дани, — далѣ Тіх. і Порф. пустияшю ему ¹³⁸⁾ Тіх. Порф. вас. ¹³⁹⁾ Тіх. пресати ¹⁴⁰⁾ Тіх. перен ¹⁴¹⁾ Тіх. потварамъ, Порф. претварамъ ¹⁴²⁾ Тіх. Порф. радѣта са ¹⁴³⁾ Тіх. вас. ¹⁴⁴⁾ Порф. хвалоу ¹⁴⁵⁾ Тіх. дод. не кѣ. Порф. кѣ ¹⁴⁶⁾ Порф. долѣ ¹⁴⁷⁾ Тіх. Югоже умѣти не видѣста, Порф. гоже не видѣсте оумини, Льв. дод. чинове ¹⁴⁸⁾ Тіх. Порф. телесѣи видита, Льв. дѣло же на землиа злооумный видитъ ^{149—150)} Тіх. Порф. вас. ¹⁵⁰⁾ Тіх. Порф. вас. ¹⁵¹⁾ Тіх. подобно женѣ, Порф. женѣ ¹⁵²⁾ Тіх. Порф. ликостычють ¹⁵³⁾ Тіх. Порф. гжѣ ¹⁵⁴⁾ Порф. пѣніе ¹⁵⁵⁾ Порф. свѣтълиакоу ¹⁵⁶⁾ Тіх. Порф. ѡршамъ ¹⁵⁷⁾ Порф. любагыа ¹⁵⁸⁾ Тіх. Порф. премедлнѣ ¹⁵⁹⁾ Тіх. Порф. посла ¹⁶⁰⁾ Тіх. звѣздѣ наставлени ахъ, Порф. звѣзда наставляющіи ^{161—161)} Тіх. Порф. вас. ¹⁶²⁾ Тіх. Порф. вписавше ¹⁶³⁾ Тіх. Порф. Принидаше оубо ¹⁶⁴⁾ Тіх. і, Порф. подвизаша са (зам. подвизаша са?) ¹⁶⁵⁾ Тіх. ѿ, Порф. вас. ¹⁶⁶⁾ Тіх. Порф. чго ¹⁶⁷⁾ Тіх. Порф. се ¹⁶⁸⁾ Тіх. Порф. вас. ¹⁶⁹⁾ Льв. дод. ѿ ѡже прїиде ¹⁷⁰⁾ Тіх. Порф. пачивахон ¹⁷¹⁾ Тіх. не смахон, Порф. не дръзнахон ¹⁷²⁾ Тіх. Порф. дод. вы ¹⁷³⁾ Порф. естъ ¹⁷⁴⁾ Тіх. Порф. вас. ¹⁷⁵⁾ Тіх. имѣте, Порф. имѣте ¹⁷⁶⁾ Тіх. вѣсѣжаєте, Порф. послѣдоуете ¹⁷⁷⁾ Тіх. вѣсѣтъному, Порф. вѣсѣтъному, Льв. в текеті безсовѣтному, на марі. беззмнемѣ ¹⁷⁸⁾ Порф. вас. ¹⁷⁹⁾ Льв. за сим дод. на марі. ѡбаче да повѣмъ вамъ всю істинѣ: Кышнаго бо ѡтрокѣ ¹⁸⁰⁾ Тіх. Порф. вас. ¹⁸¹⁾ Льв. на марі. дод. ѡ заветіи прѣмнога ¹⁸²⁾ Тіх. Порф. сего ¹⁸³⁾ Тіх. Порф. возмемъ ¹⁸⁴⁾ Тіх. Порф. дод. и ¹⁸⁵⁾ Тіх. Порф. дод. такъ-же чудо ^{186—187)} Тіх. вас. Порф. тако стрѣтныи кыша, да ... задора... ¹⁸⁸⁾ Тіх. вас. Порф. Протнвоу же ѡвѣщана ¹⁸⁹⁾ Порф. злато много ¹⁹⁰⁾ Тіх. Порф. кышше ¹⁹¹⁾ Тіх. Порф. вас. ¹⁹²⁾ Тіх. Порф. Льв. кы же глѣте ¹⁹³⁾ Тіх. Порф. кызѣтъ ¹⁹⁴⁾ Тіх. Порф. црѣмъ ¹⁹⁵⁾ Тіх. почули, Порф. ни ете почли, Льв. ли не вѣсте ¹⁹⁶⁾ Льв. колыкы лѣски прїаєте ѡ Ясирій? ^{197—197)} Тіх. Порф. вас. ¹⁹⁸⁾ Тіх. Порф. вас. ¹⁹⁹⁾ Тіх. Порф. к нему ²⁰⁰⁾ Тіх. ѡинуѣ, Порф. о немже возмѣти ся ѡиноуѣ, Льв. ѡ немже въпрошае нас ²⁰¹⁾ Тіх. Порф. вас. ²⁰²⁾ Тіх. Порф. звѣздѣ ²⁰³⁾ Тіх. дод. і ²⁰⁴⁾ Тіх. Порф. вас. ²⁰⁵⁾ Тіх. имы ²⁰⁶⁾ Тіх. Порф. вас. Льв. на марі. дод. ѡ кѣа страны еси ²⁰⁷⁾ Тіх. Порф. вас. ²⁰⁸⁾ Тіх. Порф. еси ²⁰⁹⁾ Тіх. мы же, Порф. мы рекохомъ ²¹⁰⁾ Тіх. Порф. вас. ^{211—211)} Тіх. Порф. вас. ²¹²⁾ Тіх. Порф. ѡвѣра ²¹³⁾ Тіх. кышннмъ, Порф. немкышнмъ ^{214—214)} Тіх. Порф. вас. Льв. размышляющіи ж[ѣ] азъ в мыслн моеи не извоухъ в концѣ мѹждѣ счѣтати с[а]. размышляюще же мнѣ ѡ снхъ ²¹⁵⁾ Тіх. Порф. кышнншо Льв. соубѣтѣ бсвнтанши і т. д. ²¹⁶⁾ Тіх. архігѣлъ ²¹⁷⁾ Тіх. Порф. преславно ²¹⁸⁾ Тіх. вас. Порф. воспѣнцашн, Льв. възмѣтнши с[а] ²¹⁹⁾ Тіх. Порф. дод. не, Льв. и како вѣдѣте ²²⁰⁾ Тіх. Порф. сего ²²¹⁾ Льв. дод. ймашн ²²²⁾ Тіх. Порф. превознесе са паче всѣхъ члкъ, Льв. паче всѣхъ славныхъ жен, іако всѣмъ црцалъ црца іави с[а] ²²³⁾ Тіх. Порф. іако второе лѣто емѹ ²²⁴⁾ Льв. Імѹще ж[ѣ] съ сокою хитра живописца і ѡбонхъ подобіе написа. ²²⁵⁾ Тіх. круглоавтомъ ²²⁶⁾ Тіх. Порф. мѹже ²²⁷⁾ Тіх. Порф. якою написано имѹщи ²²⁸⁾ Тіх. иже ²²⁹⁾ Тіх. пронаренено ²³⁰⁾ Тіх. Порф. диѡптогѣ ²³¹⁾ Тіх. Порф. сѣнцо ²³²⁾ Тіх. вза ²³³⁾ Тіх. Порф. дод. емѹ и цѣловаше ²³⁴⁾ Тіх. Порф. и чтѣмъ та ²³⁵⁾ Порф. дод. бо ²³⁶⁾ Тіх. не смаху, Порф. не смѣхон ²³⁷⁾ Тіх. Порф. свѣзкуплати са ²³⁸⁾ Тіх. Порф. пришеа ²³⁹⁾ Порф. дод. владыа ²⁴⁰⁾ Порф. бо, Тіх. бо се ²⁴¹⁾ Порф. премоудрости и ²⁴²⁾ Порф. вас. ²⁴³⁾ Тіх. Порф. хлаелнѣ ймѣти словеса нашихъ ²⁴⁴⁾ Тіх. Порф. поклоинѣмъ са ²⁴⁵⁾ Тіх. поѣтнши, Порф. почитнши ²⁴⁶⁾ Порф. дод. же ²⁴⁷⁾ Тіх. Порф.

прославивше²⁴⁸⁾ Порф. на немже²⁴⁹⁾ Тіх. Порф. бѣнша²⁵⁰⁾ Тіх. подѣмѣте, Порф. подѣмѣте²⁵¹⁾ Тіх. Порф. вас.²⁵²⁾ Порф. дод. зла²⁵³⁾ Тіх. Порф. Фрекохѣмъ²⁵⁴⁾ Тіх. Порф. на кланкѣ снаги и воекодѣ кѣл²⁵⁵⁾ Тіх. нѣ, Порф. нѣ^{156—158)} Тіх. вас. Порф. и вѣдѣ на борзѣ конѣ¹⁵⁷⁾ Тіх. Порф. вѣмѣ^{158—159)} Тіх. Порф. вас.^{159—159)} Порф. вас. Порфірев має на кінці ще досить обширну риторичну приціпку (стор. 154—155), та ми не вважаємо потрібним її тут виписувати.

Апокріф звівся під назвою „Слово Афродитіяна“ був уже друкований Пипіном (А. И. Пыпинъ, Памятники старинной русской литературы, вып. III, стор. 73—75), Тихонравовим (Н. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы, т. II, стор. 1—4), оба рази з одного рукопису XIII в. (Имп. Публ. Библиот. F. I. 39), далі Новаковичем (Starine, na svet izdaje Jugoslovanska Akademija znanosti i umetnosti u Zagrebu, кн. X, стор. 74—80) і Порфіревим (И. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библиотеки, С. Петербургъ 1890, стор. 149—155). Отсеми виданнями (Новаковичем лиш о стільки, о скільки його визискав Порфірев) ми користувалися зводячи варіанти до нашого тексту. Крім того ми виписали деякі важніші варіанти з другого рукописного тексту, що був у наших руках, а власне з Львівського рукопису, списаного в р. 1603, що зберігається в бібліотеці Оссолінських (Інв. ч. 38, пор. Katalog rękopisów biblioteki Zakładu Nar. im Ossolińskich, т. I, стор. 25—40), де се оповідане має титул „Слово на рождѣство Хѣо. Сказаніе Ѳфридина ѡ бывшемъ чудеси къ прѣстѣи зимни. кѣдко стѣи кѣли. Оповідане Афродитіяна без сумніву перекладене з грецького; про се свідчить такий грецизм, як ужите два рази слово „каринъ“ з грецького *καρῖνος* — голова. Та грецький оригінал сего оповідання доси незвіданий, а без него словянські тексти, перекладені кимсь мало тямущим у грецькій мові, являють ся темні і були переписчиками значно перероблювані, скорочені або розширювані, чого доказом є величезне число варіантів зведених під нашим текстом. Само оповідане зложене було по части на основі канонічного євангелія св. Маеєя (оповідане про прихід волхвів, гл. II, 1—2), по части на основі пізнішого апокріфічного Євангелія дитства Спасителя (Evangelium infantiae Salvatoris). У старих Отців церкви згадується про Афродизія, єгипетського воеводу, котрому при приході Ісуса до Єгипту один ідол виявив, що Ісус є правдивий Бог; отсега Афродизія зробив автор нашого апокріфа Персом Афродитіяном, хоча в самім апокріфі про него нема згадки, а навіть виходить так, що списав ціле оповідане жрець Пруп. В старій Руси се оповідане

було таке популярне, що вчений Максим Грек уважав потрібним посвятити его розборowi окрему статю. Та воно було популярне і в Греції, про що свідчить єрусалимський монах Епіфаній, автор вомпільованого із старших апокріфів Життя Матери Божої, вказуючи між своїми жерелами обік Первобангелія сьв. Якова також Афродитиянове оповіданє. Сим оповіданем користував ся також автор апокріфа звисного під назвою „Лѣствица“ (гл. нашу збірку, т. I, 108—120), що на Руси був звисний тільки як складова частина Палеї, а по грецьки доси не віднайдений (Гл. про се И. Я. Порфирьевъ, *op. cit.* 13—17).

Г. Львівський рукопис к. 447 v. — 450 v.

[*Волхви і Ирод*]. Имоуши таковоє вѣсьви прѣчество*) по прїятію оуцахоу с[а] всѣмъ прѣскїа вѣсьвы и смотраху, когда оузрѣтъ таковоу звѣздоу. ѡбїе же ѡбїи сѣмъ имъ такова звѣзда на вѣстоцѣ сїююще паче сїнца, и не видѣше [sic! зам. йдѣше] ѡкоже ѡныа звѣзды ѡ вѣстока на западѣ, но на полоудне йдѣше, и разумѣша, ѡко рождество великого црѣ ѡбѣлѣтъ. ѡбїе же сїи три вѣхѣ Геснар, Балтасарь, Мелхишъ помолвише с[а] Коу и вземѣше ѡ злата и ѡлика и смирно, и пойдѣша съ звѣздою наставницею ихъ**). с нею йдѣху никако ж[е] ѡстоупахъ ѣд. ѣгда ж[е] ѡни ѡ поути своего починаху, и тако с ними стоѣше, а ѣгда ж[е] ѡни йдѣху, и тако с ними йдѣше. вси же ѡбычныа звѣзды на запад йдоут, сїе же чрез ѣстество на полоуденїе йдѣше. ѡбычныа ж[е] звѣзды ѡ сїнца ѡмрачахоу с[а] и невидими бывають, сїи же сїнцныа лоуча ѡмрачаѣ. и шедши и ста идеже Ирод црѣтвоуетъ, вѣсьви ж[е] къ град шедше и въпрошаху глѣюще: „где ѣсть родившїи сѣмъ црѣ іѡудескѣ? видѣхомъ вѣ звѣздоу ѣго на вѣстоцѣ и прїйдохомъ поклонити с[а] ѣмоу“. ѡни ж[е] оудивиша с[а] и глѣхоу имъ: „нѣкѣтъ] зде егоже вы ищете. Ирод вѣ црѣтвуетъ въ странѣ сїи, и сїа ѣдиногѣ имѣтъ давно родивша с[а]“. ѡни ж[е] речеша: „мы не ѡ Иродовѣ сїѣ въпрошаемъ вѣ, но ѡ роженимъ сѣмъ нѣнѣмъ цри, ѡ немже прѣри глѣша: вѣзыйде звѣзда ѡ ѡкова и вѣстанетъ чѣкъ ѡ ѡлѣа и сѣкроушнѣтъ начатки Моѡмовы [sic!] и плѣкнѣтъ всюдоу“. и шедше слоугы повѣдаше Иродоу црю глѣюще: „се вѣсьви прїйдоша ѡ Персиды и въпрошають ѡ рождѣ-

*) Више було згадано про звїєне пророцтво Балаамова.

**) Пропускаемо 8 рядків риторичних рефлексій авторових.

шеть сѧ нѣнымъ црѣ. Иродъ же оубоже сѧ и повелѣ при-
звати ѧ.

Слоути же пришедше и рѣша имъ: „црѣ вы зоветь“. ѡни
ж[е] скоро прѣидоша къ црѣ. и въпросѣ ѧ црѣ глѧ имъ: „гдѣ
ѣсть ѣго же вы глѣте рождѣнаго сѧ црѣ въ странахъ нашихъ, ѣго
ж[е] црѣтѣ глѣте нѣкъ конца? да ѡце извѣсто вѣсте, повѣ-
дайте намъ, гдѣ ѣсть родивый сѧ?“ ѡни рекоша: „мы оубо, црѣ,
сѣоке ѣсмо прѣсти и всѧ предѣлы землѧ тѣа добре свѣмъ. ты
же по что въпрошѣши ны? ѣгда свѣдители ѣсмы страны твоѣа?“
црѣ же възѣрникъ сѧ реч[е] имъ: „да по что не извѣсто вѣсте?
възмоутили ѣсте страну нашу и нас“. ѡни ж[е] рекоша: „црѣ,
мы оубо не свѣлазнихомъ сѧ и доселѣ зраще на прѣходы звѣзд-
ныхъ и всѧ знаменїе извѣсто вѣмъ и вѣ кой странѣ прилоучше
с[ѧ], ѡкож[е] ѡцѣ наши предѣла намъ оученїе. извѣсто бѣ видѣ-
хомъ звѣздоу на вѣстоце прѣвеликоу въ звѣздахъ въсѣпѣшоу
и ѡмрачающе [в]сѧ звѣзды, ѣже ѣсть знаменїе нѣнаго црѣ. се ѣсть
наставница намъ, сѣю ж[е] градемъ, дондеж[е] наставитъ ны
на предложенное наше шествїе, и тоуда поклонимъ сѧ нѣно-
мѣ црѣ“.

Слышавъ же Иродъ се ѡ вѣхъвохъ слоути с[ѧ] и всѣ іерѣимъ
сѣ нимъ. и нача лестїю и кроткими словесѣ глѣти кѣ нимъ: „ѡце
по истиннѣкѣ градете поклонити с[ѧ] рождѣшему с[ѧ] црѣ на
земли, ѣгда же ѡбращете ѣ, възвративше с[ѧ] повѣдайте ми, да
и азъ шедъ поклоню с[ѧ] ѣмоу“. се же глѣть лестїю, ѡ не истинною.
вѣскѣ ж[е] пойдѣша съ црѣвыми слоутѣми, ѡко ж[е] повелѣ имъ
црѣ. и шедши предъ врата граднаѧ и пойдѣша по пѣти, и ѡвѣ
погибѣ водаша звѣзда. посланныи ж[е] слѣги възвратиша с[ѧ]
къ црѣ глѣюще: „мы оубо сѣе разумѣемъ вещь сѣю бывающею,
ѡко сѣи моужи вѣшествова своѣго промысленїемъ оуставиша тако
знаменїе прѣчюдно. ѣгда бѣ начахомъ шествїе повелѣнїа твоѣго
поут[ъ] творити, тоу ѡвѣ ищезѣ звѣзда водаша моужи ты.
и нѣкъ да размыслитъ ѡ нихъ дрѣжава тѣа, црѣ“. црѣ же
въспалѣ сѧ и повелѣ ихъ вѣ темницу въверещи и стражѣ тем-
ничномѣ повелѣ твердо стрѣи ихъ. приставиша ж[е] моужѣ ѣдинъ
оумѣюще ѡзыкъ прѣскѣй, да слышитъ, что сами совѣкѣ глѣютъ и то
да възвѣститъ црѣ. ѡнемъ же сѣдѣшимъ вѣ темници скорѣаху
глѣюще: „ѣгда свѣлазнихомъ сѧ ѡ знаменїи сѣмъ?“ и пакѣ глѣ-
хоу: „ни оубо, но Иродова ради злѣг[о] вѣшнѣа и посланныхъ
ѣго съкри сѧ таковое знаменїе. мы же и доселѣ на звѣздоу
зраще не свѣлазнихомъ сѧ, ѡко ж[е] ѡцѣ наши добре оумѣюще
и намъ предаше. нѣкъ же послемъ къ Иродоу, да ѡце поустѣитъ

своим црѣвичом перским, которіе ся оу нѣм оучили звѣздо-
четства, вѣгов нѣсных, которихъ помираючи оупоминал, аби
читаючи тоти кнѣги пиновали того слова, которое пишетъ
такъ: „Воснаеть звѣзда ѡт Іакова“, — іакови с полночѣной
страни на полѣднѣ, понеже Іако[во]вѣ дом был на полѣночи,
ї мовить: „воснаеть звѣзда прекраснаї ї предивнаї ѡт Іакова
ї повстанет члѣк с поколѣна жидовского в сторенахъ полѣднѣихъ
ї тон оупасеть людеи своихъ, ї томѣ поклонять ся вси црїе
земстїи ї вси ѣзици поравоатают емѣ. тон вѣдет Бгѣ над коги
ї црѣ над црѣ, которого црствѣ нгдї не вѣдет конца. а хто
сѣ емѣ оупередъ поклонить, гдї сѣ тот црѣ сватїи народит,
тот вѣдет великѣ славѣ мѣти ї ласкѣ невимовнѣ іакъ тѣтъ на
земли, такъ по смерти на нект“. тые то слова были написани оу
тихъ Балаамовыхъ кнѣгахъ. тоти кнѣги держачи оу себе три црѣ
перскїе, котрим имена сѣтъ: першомѣ имѣ било Кашперѣ, дрѣ-
гомѣ Елиамѣ, третемѣ Еликѣрѣ, которіе по смерти ѡцевъ своихъ
прїавши столицю королевскѣ пановали цасїивѣ. а завше читаючи
ѡ той звѣздѣ пиновали, оу которыи би то час и іакого годѣ
мала би сѣ звѣзда ѣвити и іаким способом и ѡвнчаем и іакою
славою. аж пришло до лѣта того, которого сѣ Хсѣ Гн Божїй
народилъ*).

Я коли сѣ Хрѣс Гн Бож[ни] народил, тогда сѣ звѣзда
ѡнымъ тремъ королемъ перским оуказала, ѡ которїи читали часто-
кратъ, во сна вѣт звѣзда ѡ Іакова и возстанет члѣк ѡ Іїла
и вѣдет вѣчнїи црѣ. Єлиши пино, іаким способом тимъ королемъ
показа сѣ тѣмъ звѣзда преславнаѣ, а то такимъ способом. єдинои
нощи, гдї ѡнѣє три црѣ читаючи кнѣги — а било юж в ноцѣ
глубоко — и читаючи издрѣмали сѣ и не ѣгашаючи свѣчкѣ при-
снѣли мало, и выдѣли во снѣ, іако би стоѣ[т] оуцѣк три оу божнїци
своєи передъ своєю когнїєю Оуриєю. и здало сѣ им, іакови пришла
звѣзда вѣрзо великаѣ ї чѣднаѣ и пресвѣтлаѣ велѣми и оуїшла

*) Тут у рукописі о. Поповича вставлено уступи про Різдво Христово, про
звізду, що стояла на голові Богородиці і про стрічу Пилата з Богородицею; сї
уступи будуть у нас поміщені далше, кожний у відповіднім місці, а тепер пропу-
скаючи стор. 26—42 рукопису (стор. 10—17 вид. Калитовського) подаємо в одноцільнім
зв'язку оповіданє про перських царів. Се продовженє повісти має в рукописі окремий
титул: „Частъ третїѣѣ тогѣжъ казанѣ ѡ тон звѣздѣ, котораѣ прикела трѣхъ кооли из
перскїи далекїи країни на поклонїнїє Хрѣс новорожденномѣ црѣю и ѡ богинѣ перскїи
Оури, и тѣт каждїи имѣкаї оухо слїшати да слїшнїѣ. Бгїє нанїмашнїє мѣи слѣдѣачи
предѣлѣжнѣ нам дїсѣ вѣсѣда оутѣшнаѣ ѡ трѣхъ крѣлѣхъ перскїихъ, и вертаєм сѣ до перскїи по-
вѣстїи до Персїди. Здѣ начинаємъ повѣстѣ.“

оу божицію нх ѿкном полднѣи́ним и ѿсвѣтила всю божицію
яко сонце и походила довго по божици и по всѣхъ вогинахъ
и пришла до старшей нхъ вогинѣ Оури́и и сѣла на головкѣ, а по-
том из головы сѣла на [правомъ] плечи, а потомъ с пракого плеча
сѣла на лѣвомъ плечи, а з лѣвого плеча стѣпила зновѣ на головѣ
и посидѣвши на головкѣ оустѣпила Оу́рии во оуста, а повѣ[ви]в-
ши сѣ в неѣ зновѣ виходитъ, и вийшла из божицѣк полдѣннымъ
ѿкномъ оу велицен слави [sic!]. и тѣ оу тоѣ божици вшитки
волкани оупали на землю и покрѣшили сѣ на порохъ, токмо єдина
сама Оу́риа зостала. и таки[н] сен ѿныѣ три крѣли видѣли и тоѣи
же ноци тоѣ ж видѣние и попъ нхъ видѣл. о томъ сѣ ѿни про-
вѣдили и почла єден повѣдати сен дрѣгимъ, [а дрѣгинъ] рече:
„востѣни́нѣ, братѣ, и ажъ тоѣ вѣдѣкѣ!“ ѿ третинъ рече: „великѣ мои
Бѣѣ, и ажъ тоѣ видѣ и всѣ триѣ видѣлисмо сѣ оу божици“.
И тоѣ имъ глаголюще приидѣ попъ нхъ и тоѣж видѣние стал
повѣдати, и нападѣ на нхъ страхъ и трепет. Я потомъ рече попъ:
„господари мои, подме до божици, что сѣ чинитъ, ци не сѣтъ
явне тоѣ ныѣ вѣденіе?“ И оу́завши свѣщы вийшли на дворъ, ажъ
ѿно оукидѣли свѣздѣ вѣрзо прекраснѣю и предсвѣтлѣю надъ
инихъ свѣздѣ, стонтъ ѿ востока на полдѣнне, променемъ надъ
божицію нхъ вперла, ясностъ ѿсвѣтила божицію, а ѿни вѣдѣв-
ши такѣю звѣздѣ прѣславили Бѣѣ. а коли ѿворили божицію,
ажно оускѣ волкани лежатъ на землѣ, покрѣшили сѣ на порохъ,
тиако сама єдина вогина Оу́риа*) стѣйтъ. ѿнѣ то видѣвши
здѣмѣли сѣ и рекал: „О братиѣ, востѣни́нѣ таѣ то ѣтъ звѣзда,
ѿ которонъ читаемъ! ѿтоѣж теперъ пришолъ часъ, кужто сѣ народилъ
црѣѣ велики, црѣѣ новорожденни. Идѣмѣ жъ спѣшно, искаимѣ єго
и поклонѣмъ сѣ ємѣ, ѣвсѣмѣ завѣгали ѿ него ласки“. и прорекли
оустѣи своими: „Оу́риа зачала сѣѣ и породила и жѣдетъ насѣ до
сєбє на поклонѣнїє“.

(ѿход ѿнихъ трѣхъ кроулеи ѿ Персиды до
Іероусалимоу). Оу́завши тѣди подарѣнки ѿниѣ три побожниѣ
крѣлѣ, єдинъ оузалъ подарѣнки злото ѣравитско, дрѣгинъ оузалъ
мѣро**) вѣрзо дорогоценное и з дорогами ѿлѣйками, третынъ
оузалъ [sic!] змирнѣ пахнѣчѣю, которою сѣ и теперъ кролеви и црѣ-
ви кѣратъ и митрополитовѣ и пѣрхѣи кадат. тотѣи подарѣнки
дорогие оузали лишивши своє крѣлѣкѣство, скарби, жени и дѣти

*) На маргінесі додано увагу: Оу́риа персѣмъ ѣзикомъ зовѣтъ сѣ Мрїѣ.

**) На марг. написано: мастми помазанїє крѣвєско, велики даръ. Змірна сѣтъ до-
рогоє кадило сѣтиѣско.

и слѣги, [и] помоливши сѧ нѣсноу Бѣс пошли оуѣ дорогу да-
лекю, а ишли и сами не знали гдѣ и кѣди. И скоро сѧ ѡны рѣ-
шили, заразъ тота звѣзда передъ ними ишла днѣ и внощѣ, пѣтъ
ѡмѣ показѹючи: гдѣ ѡны станѣтъ почивати, то и здѣзда сѣбѣ
стоитъ, а коли ѡнѣ сѧ рѣшатъ, то ѡ звѣзда сѧ рѣшитъ. а тотѣ
крѣпѣ не брали изъ собою жадного слѣги, бо такъ сѧ оуѣ покороу
оуѣдали, сами сѣбѣ единъ дрогоу оуѣ дорожѣ слѣжили. И коли южъ
пришли до Іерусалимѣ, оуѣвоишовши оуѣ мѣсто почали мѣшанъ пи-
тати: „гдѣ еѣтъ црѣ новорожденни? тѣтъ сѧ гдѣс оуѣ кашонъ
сторонѣ народилъ, космо видѣли звѣздѣ его на востоцѣ“. слы-
шавши то мѣшанѣ дивовали сѧ и рекали имъ: „ми того іако живо
не знаемъ, ѡ цю насъ питаеѣ. нѣтъ оуѣ насъ нишого крола кремъ
Ірода“. а ѡны рекали: „не ѡ Іродѣ ми васъ питаемъ, але ѡ ново-
рожденномъ црѣ“. И донесло сѧ то слово до Ірода и казалъ ихъ Іродъ
просити до сѣбе на гостинѣ. а гдѣ ихъ гостилъ, станетъ питати ре-
кѣчи: „ѡ монъ милии гостевѣ, велможные кроливе, прошѣ васъ,
повѣчте [sic!] ми, гдѣ есте сѧ такъ далекихъ краевъ сами триѣ пѣстили
сѧ безъ жадного во[и]ска и слѣги?“ рекали емѣ королеве: „велмож-
нии кролю Іродѣ, ми ідемо поклонити сѧ новорожденномъ црѣ-
ви, которого то вѣдѣлисмо звѣздѣ на востоцѣ, котораѧ то насъ
ведетъ, и тѣ гдѣс маєтъ бити тѣй црѣ оуѣ вашихъ сторонахъ“. то
слишавши Іродъ здѣмѣла сѧ и повѣдѣлъ лицемъ и зъ рѣкъ своихъ золо-
тыйъ кѣсокъ вышѣтилъ. и тѣтъ не даючи сѧ имъ оуѣ знакъ іако лѣкавши
лисъ рече: „ѡ вѣда мнѣ, ижъ то ѡ ѡ томъ не зналъ, аби и ѡ зъ вами
пошедши поклонилъ сѧ емѣ! але то емѣ теперъ не готовъ, претоужъ
прошѣ васъ, братіѣ, ідѣте и докѣдайте сѧ некиѣ ѡ томъ вѣро-
чати, ѡ вернѣвши сѧ оуѣ задъ повѣчте ми ѡ немъ, да и ѡ шѣдъ
поклоню сѧ емѣ“. а тѣтъ хитванникъ миславѣ, іакъ би забыти Хѣта,
ѡнъ бо ѡ каанникъ докниамалъ, ижъ то Хѣ исъ престолъ неѣкѣсти на-
родити сѧ мѣла, аби то его сѧ царской стѣлици не зогналъ.
ѡ миславѣ: „вѣда мнѣ, ижъ то волъшии црѣ ѡ мене сѧ наро-
дилъ! але і ѡ его — мовитъ — дознавши сѧ забю“. а такъ ѡпѣ-
стѣл гостѣн.

И гдѣ ѡныѣ три кролѣ выѣхали изъ мѣста Іерусалимѣ, тѣтъ
сѧ скрила передъ ними звѣзда за тоѣ, ижъ со Іродомъ вѣсѣдовали.
тѣтъ стали барзо смѣтти ѡныѣ три кролѣ и почали горко пла-
кати рекѣчи: „горе намъ, братіѣ, согрѣшили есмо нѣсноу Бѣс,
оуѣтратили есмо даръ его стѣи оуѣ тои чѣжонъ сторонѣ! цюжъ
теперъ почнемъ? вернѣли бе-сѣ сѧ назадъ — сѣмота намъ велика
бѣдетъ, ганѣа и порѣганѣ“. а потомъ зновѣ явила сѧ имъ звѣзда
и пошла передъ нѣми, а ѡны прославили Гѣа Бѣа и пошли

зновѣ по тои звѣздѣ и пришли до Вифлемѣ. а коли звѣзда пришла, станѣла над вертепом и променѣ скон роспѣстила ї ѿперла са своєю ясностію оу вертеп, где Гдѣ родил са, видачи то ѿныѣ три кролѣ, иж то звѣзда не идѣт нѣгде ѿтол далей, ѿни позсѣдавши не кони своихъ постѣпили мало, почѣли пѣсни аггаскїѣ вѣдчнїѣ, и ближе и ближе, ажно оуѣрѣли вертеп и вошли к него, и тѣ оувиѣдѣли вѣдѣт вѣію спасителнѣю, оувиѣдѣли прѣстѣю Бѣс и мѣдѣца на рѣкахъ, и видѣли тѣ ясностѣ невидимовнѣю, Іѡсифа старѣшка, и падши поклонили са Хрѣс предвѣчномѣ црѣю и подали тоти дорогнѣ подарѣнѣки, наклонивши свои королевскїѣ гѣрки [sic! зам. карки]. и тѣт рече їмъ Прѣстѣа Бѣа: „ѿ витантѣ ж, витантѣ, милнѣ гостѣвѣ, нашлахѣтнѣкишнѣ кролевѣ! милѣ вамъ дѣкѣю, иж естѣ менѣ навидѣли при моемъ порожденїю. а за тнѣ вѣдчннѣ дорогнѣ подарѣки, с которими нахїлантѣ [свои] королевскїѣ карки, вѣдѣт[ѣ] мѣкти ѿ моего сѣна вѣчннѣ, неслѣтѣлнѣ корони, где сѣтѣ его превисокнѣ кролевскїѣ трони“. Ї вѣгнѣвалъ ихъ Хрѣс, и тѣт са ѿсѣатили. и превили тѣт ѿныѣ трнѣ црѣи два дни и двѣ ноци вѣгнѣдѣрашѣ нѣснѣаго Бѣа, оу тои пѣцѣркѣ або в шопѣкѣ або в нѣвѣкѣ. а потомъ третей ноци во снѣк ѣвил са аггѣлъ Гѣѣ и рече: „не йдѣтѣ тимъ пѣтемъ, котрымъ естѣ їшли, ї до Ірода не идѣтѣ, хоцѣт во ѿнѣ ѿрѣча погѣбити“. Ї показа имъ аггѣлъ Гѣи нини пѣтѣ правни оу ихъ сторонѣ, котрымъ за помѣчѣ Бож[ою] оу рѣхѣломъ часѣкъ пришли*). тѣди ѿнѣ кролевѣ поклонивши са Хрѣс пошли зѣ великою радѣстію проповѣдаючи всюди рождѣство Хрѣо, собѣк неслѣтѣлнѣаго вѣнѣца достали, а с прокѣлатого Ірода са насмѣкали, идѣчимъ многимъ проповѣдали Хрѣо рождѣство, за которихъ повѣстію оуѣвѣрило во Хрѣа народѣвъ множѣство. и королевѣали оу великомъ щѣстію и в покою и оу старѣсти великонъ доконѣли животѣа своего. и принаѣли собѣк корѣнѣ оу королевѣствѣк нѣснѣомъ, которого то црѣствѣа нѣснѣаго рѣч и нас домѣстити Хрѣе Бѣѣ, Сѣс дѣвнѣа, и текѣ тамъ вѣчнѣ хвалити во Тронѣи єдиноаго Бѣа ѿца и Сѣа и стѣа Дѣа, всегда и нѣѣк и прѣсно и во вѣки вѣкомъ. amen.

Отсе оповіданѣ, друкованѣ вжѣ в виданїю дра Ом. Калитовсѣаго „Матѣріалѣ до рускои лїтерѣтуры апокрїфїчнои. Львѣвъ 1884,“ стор. 9—11 і 17—21, є популярною перерѣбкою „Слова Афрѣ-

*) На марї. додано: Повѣдають їнѣ їсторикѣвѣ, иж ѿнѣ црѣи їшли два роки, а до домѣа принаѣли за два мѣа.

дитияна", хоча тут домішано дещо і з інших жерел, а дещо мабуть треба покласти на карб поетичної творчості самого Т. Поповича. Західно-європейський, латинський вплив видно в тім, що з євангельських волхвів, що в „Слові Афродитяна“ являють ся по просту слугами і висланцями перського царя, тут зроблено трьох царів — ідея розвита широко в популярній, та наскрізь фантастичній повісті Івана Гільдесгаймського (Johannes Hildesheimensis, *Historia de translatione trium regum*), що вмер 1375 р. Їго книжечка була ще в XV віці друкована по латині і то кілька разів, і по німецьки (перший друк вийшов 1480 р.) і в наших часах передрукована Зіпроком (K. Simrock, *Die deutschen Volksbücher*, Bd. IV, стор. 421—474).

Е. Рукопис о. Яремецького Білахевича, стор. 392.

(Ѡ црѣхъ Перскыхъ како прійдоша со дари).
 Колски персидетїи прійдоша поклонити сѣ Хѣс на рождество:
 Явнелихъ принесе злато ѣко црю, Йелисѣрь принесе ливанъ ѣко
 Бѣоу, ѡ Єлиѡвъ принесе змириѣ ѣко мертвѣцѣ. И поклониша сѣ
 ємѣ [и] рѣша: „тебѣ твоѣмъ принесохомъ, нѣмнихъ силѣ Ісѣ, никто
 же во ѣнѣ ѣсправилъ [ви] ѣисправленнѣмъ, ѡще не ви ти пришелъ
 ѣ смѣсилъ долнѣмъ со вишними. А кто [sic! зам. лѣпо] твоѣмъ
 всепремѣдрѣстной хитрѣсти сопровитвника сице повѣдити ѣ низ-
 ложити“. І индѣ же пишеть: пришедше колски глѡхъ: „се єсть
 перстѣ вѣїи“.

Отся статейка зложена очевидно на підставі Слова Афродитяна, хоча автор мав під рукою ще якесь інше жерело, з якого взяв остатній цитат, а також назви волхвів відмінні від тих, які подає звичайна церковна традиція (Каспар, Мельхіор і Валтасар).

Ж. Рукопис віденьської надв. бібліотеки ч. 88, XVII в.
 стор. 44—48.

(Сказанїє ѡ двѣнадцатихъ Сивиллахъ, сирѣчь
 прѣрочицахъ, ѣже пророчествовахъ ѡ прѣѣтѣи Дѣѣ
 Мрїи ѣ ѡ воплощенїи Сѣѣ Бѣїѣ). Сѣи пророчество-
 вахъ в разныѣ времена до Хрѣтва рѣтѣѣ. ѡще сѣтъ и невѣрни,
 но чистаго рѣди житиѣ ѣхъ ѡкрывахъ сѣ ѣмѣ; земныхъ рѣди
 глѡша прѣди вѣдѣцѣмъ.

д. Сивілла йменемъ Персіка, йже ѿ персіахъ страны высть, ходила в' златѣхъ ризахъ, зрака была младообразнаго, красотою была складъ добра. а было пррочество еѧ до Хѣа рѣтва за лѣмъ. лѣтъ. Сїце рекла: „Гокршѣны вѣдетъ Сатана, ѧко йсполни са слово недовѣдомо, й родит' са ѿ прѣтыа Дѣы Мрїи й вѣдетъ на земли пррокъ велики' й насъ к' Бгс ѿцс примиритъ, й к намъ на жребѣти ѡсли прїидетъ, й з темноти ѡцѣвъ изведетъ, й члѣки заблѣдшиа ѡбратитъ, й себѣ самого за всѣхъ дастъ, й вкрѣпимъ к негѣ грѣхъ ѡдастъ“.

е. Сивілла йменемъ Любіка, ѧже вѣ ѿ страны африкїйскїа ѿ града Люкска, была взора средняго, ходила в зелѣномъ вѣнцѣ, а была радостна й смѣла са всегда. Сїце рекла: „Прїидетъ гнѣ свѣтлости й разгонитъ всѣ темноти, за всѣхъ грѣхъ на вселѣннѣ вѣдетъ дань новы' даръ, Бгъ превѣчны' воплотит' са й ѿ Дѣы чїстыа родит' са, ѿ сосцс еѧ воспитанъ вѣдетъ, нѣкимъ дѣстѣ ѡверзетъ й слѣпымъ прозрѣніе подасть, храмъ Бжїи разорѣный исправитъ; егда егѣ воздвигнетъ, ктоѣс оуже не подвижетъ [са], но во вѣки станетъ“.

г. Сивілла йменемъ Делдіка, была младообразнаго лица, ходила во ѡдѣанїи черномъ, имѣла главѣ ѡбѣзана своимн власы, а в рѣкахъ носила всегда колѣвый рогъ. Сїце рекла: „[Вѣ] Прѣтѣю Дѣс Бгъ вселит' са й в рабїи ѡбраз Гдѣ ѡблечет' са, того оуразмѣютъ людіе по прорѣчествѣ дрѣвнихъ пррокъ Гдѣ своего, того й азъ рекс. Ѿ члѣче, познай Гдѣ своего! Се прїиде Гдѣ пррѣкъ ради твоегѣ избавленїа, йже весь миръ оученїемъ своимъ просвѣтитъ й всѣхъ вкрѣпныхъ срѣца возвеселитъ, й вкрѣпѣи к негѣ живѣтъ вѣчныи наследствѣтъ“.

д. Сивілла йменемъ Хивїка (или Химѣра), родомъ [изъ] страны волешна, ходила распѣстивъ власы свой, в синемъ ѡдѣанїи. Сїце рекла: „Вѣдетъ дѣца во младѣхъ лѣтѣхъ, чѣстна й велика й вѣчноѣс похваленїю достойна, ѿ всѣхъ жѣнскихъ родѣкъ вѣженство прїиметъ, на свойхъ рѣкахъ великаго Црѣа понесетъ, емѣже Дхѣомъ стымъ приведѣны вѣдѣтъ три црїи й поклонят' са емѣ с' дары совершенною вкрѣоу й воздадѣтъ емѣ славѣ, хвалѣ й чѣстъ, й вся тваръ томѣ возрадѣет' са“.

е. Сивілла йменемъ Сивїа, ходила в' цвѣтнѣмъ ѡдѣанїи, а мечъ голой под неги свой метала. Та Сивїлла была до воплощенїа Бжїаго Слѣва за лѣтъ. Сїце рекла: „Снїдетъ на землю Бгъ великїи, родит' са в' члѣвѣхъ ѿ Дѣы чѣтыа, всякое живѣотно томѣ славѣ воздадѣтъ, йкса й земля того прославятъ. вѣженно врѣмя людемъ тѣмъ воздастъ, йже егѣ оученїа

ѣго во оубогихъ вмѣнитъ сѧ, ѿ праведнѣи тогда оублажаеми вѣдѣтъ“.

Г. Сивѣлла ѿменемъ Тыбѣртына, родомъ странѣи волоскѣа, ходила въ красномъ ѡдѣканѣи, а на главѣ своей носила козловѣ кожь, а была до Хрѣтва рѣтва за дѣ. лѣт. Снѣе рекла: „Гдѣхъ Бгѣхъ долготерпѣливый ѿ праведный далъ ми ѣсть во оустѣи истинное слово, ѣже ми ѿзвѣщати вѣснѣвѣстнѣю ѡтроковѣицѣ, ѣже въ Вифлиомѣ Бжѣе Слово породитъ. Сего ради честнѣи ѿ досто-влаженнѣа сѧ мати наречетъ, ѡ сесець во своихъ питати ѿматъ, ѿ дѣвство ѣѧ прѣно превѣдетъ“.

(Сказаніе ѡ той же Сивѣллѣ). При Августѣ Кесарѣ римстемъ вѣстъ по всей землѣи смиреніе ѿ сего ради Римляне хотѣхъ ѣго вѣомъ нареци. призвавъ же Кесарѣ Тыбѣртыню повѣда ѣй вѣци, ѡна же ѡвѣтъ времени прошаше, ѿ по трехъ днѣхъ паки прѣиде къ немѣ ѿ глѣ ѣмъ: „Зри выспрѣ!“ Ѣнѣже воззрѣвъ на нѣво ѿ видѣ на ѣере чюднѣ црѣвъ ѿ въ ней дѣицѣ на рѣкахъ своихъ держащѣ мѣднѣа. видѣвъ же Кесарѣ оубѣжасѣ сѧ ѿ паде ниць. Тыбѣртина же воздвиже ѿ рече ѣмъ: „Сего людѣе нарежѣтъ Бгѣомъ, ѣко той ѣсть вѣистиннѣ, ѣгоже ради вѣстъ смиреніе на землѣи. Дѣицѣ ж[е], ѣже ты видиши, снѣа сего породитъ ѿ на рѣкѣ тако понесетъ“. Кесарѣ же призва Рѣми ѿ заповѣда ѿмѣ творити вѣци. потомъ же Римляне вопросиша Тыбѣртынѣ, долго ли ѿнѣсовѣ костелѣи стоять? ѡна же ѿмѣ рече: „Ѣгда чѣла Дѣа мѣднѣа породит, тогда ѿнѣсовѣ костелѣи падѣтъ“. ѡни же не размѣкша глѣюще: „Чѣтой дѣицѣи не лѣзѣ родити, а ѿнѣсовѣ костелѣи не падыкати“. ѿ того ради написаша на немѣ снѣе: „Ѣнѣи костелѣи вѣчнаго покоя“. А егда Гдѣхъ ѿнѣхъ ѿнѣхъ Хрѣтосѣ ѡ прѣчѣтѣа Дѣви родѣа сѧ, тогда ѿнѣсовѣ костелѣи вѣсѣ закалѣа сѧ.

дѣ. Сивѣлла ѿменемъ Агрѣда, вѣзраста была среднѣаго, ходила во ѡдѣканѣи красномъ ѿ прижавъ держала къ грѣдемъ рѣцѣи своей. снѣе рекла: „Такѣ сѧ Бгѣхъ полюбило, чѣто Слово сѧ ѣго воплотило. ѿ егда совершѣнъ Бгѣхъ ѿ члѣвкѣи родѣтъ сѧ, сего ради тако вѣгволилъ, да ѡ грѣхѣи вѣсѣхъ свѣводитъ“.

вѣ. Сивѣлла ѿменемъ Ѣретры (или Ѣродилѣа). пишѣтъ ѡ ней, чѣто житнѣмъ размѣна была ѿ честнѣа, а ходила въ черно-мѣ ѡдѣканѣи, а въ рѣкахъ носила всегда голо[ѣи] мечѣ ѿ ѣвелоко крѣгдѣи ѣки свѣздами оубѣрашено, мечемъ сѧ подпирала ѿ ѣвелоко всегда подъ ноги сѣвѣкъ метала, а была въ лѣтѣ Гедеѣна сѣдѣи ѿже во Ѣсрѣили, а пророчѣство ѣѧ было ѡ сѣднѣмъ днѣи вторѣаго ѿ стрѣшнаго Гдѣна прѣшествѣа. Снѣе рекла: „Гдѣхъ Бгѣхъ Вседержитѣлѣи

Ѡ нѣсе на зѣмлю сѣднѣи снѣдетъ Ѡ всѣмъ свою бѣтвеннѣю силѣ
и самѣс покажетъ. тогда всѣмъ возрастъ бѣгнѣи Ѡ зѣмля своимъ
ѡчиномъ оѡзратъ, тѣснѣснѣе же Ѡ гордостъ[ь] всѣ погнѣнетъ.
Ѡ пакѣ зѣмля гѣбѣко сѣ разстѣпнѣтъ Ѡ адъ Ѡс пропѣсти выстѣ-
пнѣ. тогда трѣмъ востѣбнѣтъ Ѡ всѣмъ чѣвчѣское родѣство Ѡз
мѣртвѣмъ востѣнѣтъ Ѡ кождѣ свое крѣмѣ понесѣтъ. Страхъ великъ
Ѡ оѡжасъ нѣисповѣднѣмъ на всѣхъ чѣвчѣхъ вѣдетъ, сѣнце Ѡ лѣна
Ѡ звѣзды свою свѣтлѣстѣ сокрѣютъ, горы Ѡ холми Ѡ доли всѣ
равнѣ вѣдѣтъ, рѣкѣ ѡгнѣннаѣ Ѡ востѣка до зѣпада потѣчѣтъ,
нѣ чистѣтелнаѣ нѣ мѣчитѣлнаѣ. тогда Ѡ скрѣжетъ зѣбѣмъ вѣдетъ
...ѡтъ*), Ѡ по своимъ дѣлѣбмъ кождѣ воспрѣмѣтъ, закрѣтѣмъ
сѣдѣца тайно всѣ показѣтъ сѣ ѡвно. тогда вѣдетъ бѣгнѣмъ благо
вѣчно, такожде зѣмля сло вѣчно“.

Отсей текст — очевидно перероблений з польського на українсько-руську книжну мову XVII в., та переписаний Великорусом, що в акцентах і деяких формах („голої“, „падывати“) надав йому великоруську закраску, яку зрештою має й весь рукопис, з відки вписано отсею статью**).

Сибілля — витвір грецького людového вірування, первісно уособлене божої постанови (в еолійським діалекті Σίβη βούλη зам. Δίς βούλη), пізнійше, в творах Геракліта, Евріпіда, Арістофанеса, Платона являєть ся німфою, що пророкує будуще. С часом на грецькому і римському ґрунті Сибіль чим раз більше, так що вже М. Теренцій Варро (коли вірити Ляктанцієви Divinae Institutiones I, 6) знав їх десять, а то: перську, лібійську, дельфійську, кіммерійську в Італії, ерїтрейську, самійську, кумейську, гелеспонтеську, фригійську і тібуртинську. Павзаній у своїм описі Греції знає їх лиш чотири. У Греків і Римлян було чимало книг з сибіллінськими пророцтвами і деякі виривки з них дійшли й до нашого часу (в цитатах у Плутарха, Павзанія, Флєгона Традєського). Вчасно почало ся й фальшованє тих сибіллінських пророцтв у Греків і Римлян; се фальшованє відбувало ся в великім розмірі аж тоді, коли центром грецької осьвіти зрѣбѣла ся Александрія. Тут особливо Жиди в двох остатніх віках перед Хр., а потім християне виплодили велику купу псевдосибіллінських пророцтв, зложених так само як і старі Сибіллїни грецьким гексаметром, але в дуєі жидівського і християнського монотеїзму і єго релігійних та громад-

*) Тут одна буква на початку слова зовсім витерта.

**) За зладженє копії складаю тут щирѣ подяку дру Миронови Кордубі.

ських ідеалів і з метою пропаганди тих думок між Греками і Римлянами. Сих псевдосибіллівських віршів дійшла до нас велика сила, поділена на 12 книг. Перших 8 книг видав у перше ще Ксест Бетулей у Базелі 1545 р. (*Xystus Betulejus, Oracula Sibyllina*, грецький текст, а в слідуючій році видав тамже Кастелліо латинський переклад). Ті два тексти були видавані часто в XVI, XVII і XVIII віках. Тільки в нашій віці віднайшов учений кардинал Анджели Май книгу 14-ту, а потім ще 11, 12 і 13, так що тепер маємо властиво 12 книг тих пророцтв (кн. 9 і 10 не віднайдено). Повне видане зладив у перше К. Александр у Парижі 1841—56 у двох томах; найновіше видане Ржаха вийшло в 1891 р. Із обширної літератури про ті пророцтва згадаємо тільки Райссову статтю „Sibyllen“ в Герцоговій теологічній енциклопедії, Цанові „Apokalyptische Studien“ в „Zeitschrift für kirchliche Wissenschaft und kirchliches Leben“ 1886 і Гутшмїдову недокінчену працю в *Kleine Schriften*. Коротко зібрано здобутки дотеперішніх дослідів у Цеклера (*Otto Zöckler, Die Apokryphen des alten Testaments, München 1891, стор. 477—484*). В середніх віках отая стара традиція розросла ся і помішала ся з иньшими мітологічними образами; число Сибіль дійшло до 12, до них почали як тринадцяту причисляти ще й царицю Савську звісну з оповідань про Соломона; в Франції і Німеччині покомпоновано цілі поеми, де описувано одяг, привички і цитовано пророкованя поодиноких Сибіль, а з тих поем в XV і XVI віках поперероблювано книжечки для люду, що по часті не втратили своєї популярности й доси. Німецька людова книжка „Zwölf Sibyllen Weissagungen“ повстала з поеми „Von Sibylla Weissagung und Salomonis Weisheit“, що походить мабуть із XIV віку, а також з иньших жерел, і була надрукована у перше 1531 р. (Див. K. Simrock, *Die deutschen Volksbücher, Bd. XIII, 442—506*, а також Mussafia, *Sulla leggenda del legno della Croce in Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Classe der k. Akad. der Wissensch. 1869, т. 43*). Французька поема „Dit des Sibilles“ була зложена в XII або XIII віці. На якихсь иньших жерелах була основана популярна поемка „Dit des douze Sibilles“, що знаходить ся в рукописі при кінці обширного „Mistère du Viel Testament“ з половини XV в. і була кілька разів друкована в початку XVI в. в додатку до поемки „Le Giroufflier aux Dames, ensemble le Dit des Douze Sibilles“ (передруковано в збірці A. de Montaignon et James de Rothschild, *Recueil de poésies françaises des XV-e et XVI-e siècles, t. XIII, 240—280*). Там же див. звістки про иньші оброблення сеї теми в XVI в. Про словянські переробки сих

творів доси зібрано мало звіток. Статя А. К. Веселовского „Опыты по истории развитія христіанской легенды II, 1. Сивилла — Самовила — reine Pedauque — Берта“ (Журн. мин. нар. просв. Февраль 1876) відносить ся до тої легенди про „Сивидлу“, що надрукована у нас між старозавітними апокріфами (Памятки I, стор. 277—279). Польська популярна статя про сибілліньскі пророцтва була друкована ще в XVI в. в Кроніці Бельского (M. Bielski, Kronika, to iesth Historya świata na sześć wieków a cztery monarchie rozdzielona. — Kraków 1564). Я подаю тут сей самий текст із рукопису бібліотеки Оссолінських XVII віку ч. 113, стор. 263—270; до прозового опису кожної Сибіллі додано в ньому віршову переробку її пророцтва.

O Sybillach.

Sibilla rzeczona iest słowem greckim prorokini, bo to nie iest własne imię niewieście, ieno od tajemnice Bożey rzeczone, tak Sybilla albo Theobulia, a wszystko to iedno, wyklada się „rada albo wola Boża“. A to ie k temu sprawowało, iż miały chęć serdeczną ku Bogu, a czystość miłowały, chociaż poganki były. Starzy ludzie ie zwali Mulieres entheos po grecku, to iest niewiasty, ktorych serce Boga przyięło. A było takich niewiast pierwey wiele u pogan, ktore też dawały odpowiedzi, niektóre czartowską sprawą, iako było u Delfu niewiasta na wierzchu iamy siedziała ludziom odpowiedź dając. Niektóre też za czasów proroków y mężów SS. były nauczone poznać Boga prawego, z kąd im P. Bóg dawał ducha prorockiego, iż pisma święte po sobie zostawowały o przyściu Chrystusa Pana, o NP. Maryey, o sądnym dniu y inych. Drudzy się tak domyślaią, że to ony umiały i proroków żydowskich czytać. A chociazby y tak było, przecię by to było z Ducha S. a nie z czarta, abowiem Marcus Varro, wielkiego uczenia człowiek pogański, który był na świecie dobrze pierwey, niż P. Chrystus przyszedł, ten ich wylicza 10 (z Laktancyusza) y pisze tak, iż Rzymianie posłali do Grekow, do żydowskich, greckich y łacińskich miast męże zacne y uczone Gabiniusa, Valeryusa y Octalicyusa, iż by gdziekolwiek znajdą Sybilline xięgi, wszystkie przepisali a do Rzymu przynieśli. Tak że uczynili. Potym Cesarz ustawił, aby do tych xiąg nikt nie chodził tylko ci mężowie, ktorych na to było wybrano 15, a pochowano ie było do iednego miejsca świętego za ieden skarb do złotey almerzey. Kazał był potym Cesarz Octavian popalić wszystkie xięgi wieszczków okrom Sybillinych. Vergilius wielki poeta cesarski uprosił to był sobie ledwo u Cesarza, iż do tych xiąg mógł chodźć Sybillinych; tamże znalazł u Sybille Kumee y wiersze, napisał to w Elogiey swojej; „Jam nova progenies caelo demittitur alto“, iedno

iż on nie rozumiał, na co to było proroctwo, przypisał to Pollionowi z pochlepstwa, gdy mu się syn Solinus urodził, co nie mogło być, bo było nikiemne y rychło umarło, — ale to proroctwo ściągało się na Chrystusa Pana przyście. Pisali też już o nich ludzie uczeni przed Bożym Narodzeniem jeszcze, iako Ennius poeta, Heraclides, Valerius Maximus przeciw Katylinie y innych wiele. Tu możesz obaczyć, iż tych rzeczy poganin nie mógł wymyślić ani żyd, iedno to była wola Boża, gdyż oni nie wiedzieli ani rozumieli, co się miało dziać. Aż kiedy Rzymianie stali się krześcianie, tedy obaczeli wszyscy prawdę w swoich księgach pełnić się, toć ie między lud iawnie puścili. Po Bożym narodzeniu już ich żaden nie mógł wymyśleć, gdyż przedtym o nich zmiany bywały.

O lidźbie a wywodzie Sybil. Marcus Varrus pisał w swych księgach do Juliusa Cesarza 10 Sybil bydy od Boga nazwanych, które są: Persica, Libica, Delphica, Hunea [sic!], Eritrea, Samia, Europea, Hespontika, Phrigia, Tiburtina, o których będzie z osobna napisano. Nałazły się 2 k nim z historyków, które się z drugimi zgadzaia, to jest Hymeria y Aggrippa. Wszakże z nich nayszlachetniejsza, która iawnie przyście Chrystusowe y mękę obiawiła y o sądnym dniu wiele po grecku pisała wierszem.

I. Persica Sybilla. Persica rzeczona, że była w Persyey, która była w trzecim wieku świata, według Mirandule przed Bożym narodzeniem lata 1248. O niej pisał Nikanor poeta grecki, który W. Alexandra dzieje pisał. Chodziła w złotym odzieniu świętno, wdzięczney y piękney urody, wieku młodego, chędogość y cnotę zachowując. Między inemi proroctwy tak mówi: Ecce Bestia conculcaberis — oto czarcie będziesz podeptan, bo słowo niewidome będzie dotkniono. Na drugim mieyscu: Virgine matre natus, to jest:

Przejdzie na świat wielki Prorok
Z wysokich krain przez obłok.
Z Panney się czystey narodzi,
A nas z Bogiem Oycem zgodzi.
Na ołtarzu k miastu przejdzie,
Z ciemności, Oycze, wywiedzie;
Upadek ludzki naprawi,
Bo się za wszystkich zastawi.
Święty to czas przydzie na nie,
Ktore na swiecie zastanie:
Pierwy im grzech nie zaszkodzi,
Szkołę wierzącym nagrodi.

2. Sibilla Libica. Przeto rzeczona Libica, iż była z Libity z Afryki, tegoż czasu kiedy y Persica, którą mianuie poeta Euripides. Była wieku średniego, chodziła w wieńcu zielonego kwiecia, w płaszczu białym pocziwym, zawsze wesola z daru Boskiego, iż miał posłać takiego, który z czartowskiej mocy lud wyjąć miał. Między inemi proctwy tak pisze: Ecce dies, venit quo Aeternus tempore princeps, to iest:

Oto przejdzie dzień swiatłości,
Rozpędzi wszystkie ciemności,
Ktorego czasu wieczny Pan
Dla wśzech ludzi będzie posłan.
Na widok swiatu objawi,
Sam się za wszystkich zastawi,
Nisko się swiatu ukorzy,
Nieme im usta otworzy.
Będzie chowan według ciała,
A Panna go będzie miała,
Swymi pierśiami karmiła, —
Tajemnos Boska sprawiła.
Ktorego koscioł zacmiony
Będzie przezen naprawiony,
A będzie trwał aż na wieki,
To mu uznał człowiek wszelki.

3. Sibilla Delphica. Do tego rzeczona, bo się w kościele Salomonowym u Delfu urodziła (wszakże nie ta, która ludziom dawała przeszczarta odpowiedzi). Była w trzecim wieku świata, ieszcze przed trojańską walką, którą bitwę trojańską pierwy dostatecznie objawiła, nisz się stała, y królestwo trojańskie bydz skażone. O tey też Kryzyppus pisał w swoich xięgach, gdzie pisze o Boskich rzeczach. Będąc młoda chodziła w czarnym stroiu, myśląc, obwiązawszy włosy około głowy, róg w rękę trzymając. Piszą tak drudzy, iż gdy był Atticus do niey posłał, żeby była iego małżanką, posłał iey też kubek złoty w dary, wzgardziła iego małżeństwem. Między inemi pismy też to pisała grecką rzeczą: Ex servo nascetur Deus, ipsum tunc cognosce Dominum, to iest:

O człowiecze, poznay Pana swego!
Przydzie Prorok — dzień zbawienia twego.
Ten wszystkie świat nauką oświeci —

Miey go kazdy na dobrej pamięci.
 Boską sprawą z Panny się narodzi,
 Swoim wiernym swe serca ochłodzi.

4. Sibilla Chimica albo Kimeria, o której Gunius poeta łaciński pisał, była rodem z włoskiej ziemie, według niektórych w piątym wieku świata, chodziła w barwie niebieskiej, to jest modrej, włosy rozpuściwszy. Tak mówi: In teneris annis, facie presignis, honore — to jest:

Będzie Panna w młodym lecie
 Godna wielbienia na świecie.
 Z nas wszech godność będzie miała,
 Króla w rękę piastowała.
 Ktoremu przyniosą dary
 Trzej królowie pełni wiary,
 Chwałę y cześć iemu dając,
 Przez Ducha S. znając,
 Gdzie każde stworzenie jego
 Będzie się weselić z tego.

5. Sibilla Samia, od wyspu Samu tak rzeczona. Ta najdawniej była na świecie, według niektórych w starym wieku świata, to jest przed Bożym narodzeniem około dwu tysięcy lat, za czasu Trysmeg[ist]a filozofa uczonego pogańskiego. Ta chodziła cudnie ubrana w substelnym odzieniu y w zawiciu, miecz goły pod nogami mając na znak, iż się miał na świecie rozmóc. O tey to pisał Eratostenes historyk, iż o niey znalazł w Samickich księgach wiele, co się zciągało na W. Alexandra y na inne monarchie. Między innymi proroctwy też to pisała: Haec veniet dies et nascetur ex paupercula, to jest:

Oto przejdzie bogaty Pan
 Narodzi się z ubogiej dziewczki nam.
 Zwierzęta mu chwałę będą dawac,
 Niebo, ziemia z Anioły wyznawac.
 Według pism żydowskich Proroków
 Ukaże się w swym ciele z obłoków.
 Fortunni to ludzie w ten czas będą,
 Ktorzy na jego kazaniu siedą,
 A cielesnym okiem oglądają,
 Dziwną sprawę Boską w nim uznają.

6. Sibilla Kumea. Kumea Sibilla albo Demophile, nieznaïoma, była w czwartym wieku świata, według niektórych przed Bożym narodzeniem 620 lat. Była stara, w prostym odzieniu chodziła, grubey twarzy a srogiey. Ta była przyszła przed króla Tarquiniusza 5-go, przyniesła 9 ksiąg na parganinie [sic!] pisanych prosząc go, aby ie kupił. Spytał iey król, co by za nie chciała? Trzysta wielkich złotych. Król się rośmiał. Ona uczyniwszy ogień przed iego oczyma spaleła ich 3, rzekła zasię ku królowi: Królu, kup te drugie, radzę. Spytał: Za co? — 300 wielkich złotych. Król się rośmiał, iuż mniemał, by szalała. Ona drugie troie spaliła. Rzekła: Królu, kup te troie xięgi, będziec potym tego żal. Spytał iey: Co za nie? Rzekła przecię: Trzysta złotych. Król widząc iey stałość a roztropność, gdy ostatnie chciała spalić, dał iey 300 złotych a xięgi wziął. Potym gdy w nich czytano o Boskich rzeczach, żałował król, iż wszystkich nie kupił, y schowano ie do mieysca świętego. W tych to xięgach Wergilius poeta znalazł, iż Bóg miał na świat posłać swoy rodzaj y napisał w Egliocach swych: Jam nova progenies etc. Między inemi prorocctwy tak pisze: Jam mea certa manent et vera novissima verba etc., to iest:

Już me słowa ostateczne
Prawdziwe są, będą wieczne,
Ktore Krola znamienują,
Na świat Go przysc obiecują,
Który w pokoju będzie żył,
Wszystkiemu światu będzie mił,
Przeymie na się ludzkie ciało —
Tak się Bogu podobalo.
Pannę za matkę wybierze,
Bo ią pozna w prawey wierze.
Przeydzie nas z oney godnością.
Cnotą, pokorą, cudnością.
Przeło zwabi Pana swego
W żywot z nieba wysokiego.

7. Sibilla Helespontica, na troiańskiej dziedzinie urodzona w mieście Gergicium, była za czasu króla Cyrusa perskiego y proroka Mahahiasa, Agea y za Okawiasa, przed Bożym narodzeniem lat 530. Była niewiasta stara, gruba, w prostym odzieniu kmieczym chodziła, iakoby od świata wzgardzona. O tey pisał Heraclides Ponticus. Między inemi prorocctwy to pisze: De excelsis caelorum habitaculo prospexit Deus humiles etc.

Weyzrał P. Bog z wysokosci
 Na ciche ludzie w niskosci,
 A tak wieku ostatniego
 Posle na swiat sprawcę swego.
 Ten się z żydowki narodzi,
 Łaską występki nadgrodzi.

Na drugim mieyscu:

Gdym też nieco rozmyślała,
 Pannę-m wielkiey czci widziała,
 Ktora godna daru swego
 Z przeyrzenia Pana wiecznego.
 Tak uważy swą sługę Pan,
 Iż iey żywot nawiedzi sam,
 A ten rodzaj znamienity
 W Boskiey sprawie tak zakryty,
 Iż się to za dziw okaże
 Pannę bydz w takiey powadze.

8. Sibilla Frigia, z Frygiey, gdzie była Troia, była przed Bożym narodzeniem lata 1248, stara, sroga, żalosna, z nagiemi ramiony, rozpuściwszy włosy, twarz zchyliwszy palcem ukazuje, dając się powoli, tak mówi: Flagellabit Deus potentes terrae etc. to iest:

Pan Bog na ziemi mocarze
 Dla ich chardosci pokarze;
 Rada Boska mocą sprawi,
 Rod swoy na ziemi obiawi.

Na drugim mieyscu:

Widziałam wszech naywysznego
 Na swiat bardzo gniewliwego:
 Miał ludzie zlosliwe strawic,
 Zas się z nimi chce poprawic.

Znowu na drugim mieyscu:

Posle do Panny Aniela,
 Aby go z wiarą przyięła.
 Tak się Bogu podobało:
 Gdy On wezmie z Panny ciało,
 Ma ie za swe ofiarowac,
 Upadłe ludzie ratowac.

9. Sibilla Europea. Ta się w Europie narodziła przed Bożym nar. roku 133, była wzrostu cudnego, płeć rumianney, wdzięczney twarzy, w zawiciu subtelnym w złotogłowie chodziła. Piszze tak: *Virginis aeternum veniet de corpore Verbum*, to iest:

Przydzie na świat Słowo wieczne,
 Wiernym swoim pożyteczne.
 Z nieba od Boga posłany
 Przez żywot cnotliwej Panny.
 Przeydzie gory, wielkie wały,
 Pobędzie tu czas niemaly,
 Będzie w ubostwie krolował,
 By się swoich uratował.
 Tak wierzę y wiedzieć dawam,
 Boga w ciełe bydz wyznawam.

10. Sybilla Tyburtina, naypoślednieysza, ta była z Włoch rodem, jedno przed Bożym nar. w Rzymie była lat XIX za Octawiana Cesarza. O tey to Solinus pisze: gdy Rzymianie za Boga chcieli chwalić Cesarza Octawiana, iż za niego pokoy był po wszystkim świecie y drugi kościół iemu pokoyu ku chwale chcieli zbudować, wezwał do siebie Sybille Tyburtyny, powiedział iey tę rzecz, którą sobie wzięła do trzeciego dnia na odpowiedź, a w onych trzech dniach pościela, modły czyniela, prosiła P. Boga aby dał uznanie prawdziwe Cesarzowi. A gdy przyszedł 3 dzień, wiodła Cesarza na osobne miejsce, kazała mu wezreć w niebo, gdzie tam uyrzał Pannę piastując dzieciątko. Rzekła mu: *haec ara est Filii Dei*. Cesarz padł, zdumiał się, a gdy wstał, zapowiedział wszystkim Rzymianom, aby tey rzeczy dali pokoy, co umyśleli. Pytali potym Rzymianie Tyburtyny, długo li kościół pokoia, który był Janusowi boszkowi zbudowali, będzie stał? Odpowiedziała: poki Panna nie porodzi. Oni potym rozumieli, iż na wieki napisali na kościele: Kościół wiecznego pokoia, ale potym upadł, gdy się Chrystus narodził. Na tym miejscu dziś w Rzymie, na którym miejscu Oktawian widział Pannę Maryą z dzieciątkiem stoi kościół, który zowią Marya [sic. zam. ara] caeli. Tę Sybillę piszą chodzić w czerwonym odzieniu a skórę kozłową nosić na plecach, skrywszy włosy; czyniela to na przyście Jana według niektórych domysłu. Między inemi proroctwy też to pisała:

*Verax ipse Deus dedit mihi haec numina fandi
 Carmine quod potui sanctam monstrare puellam.
 Pan Bog prawdy dał mi tę wymowę,
 Żem przez swoją objawiła głowę*

Pannę, która w Bethleem porodzi,
 Paniństwu iey nigdy nie zaszkodzi.
 O święta to, dostojna, szczęsna mac,
 Ktora Mu swoy pokarm będzie dawac!

11. Sybilla Agrippa. Była wieku średniego, chodziła w czerwonym odzieniu rękę trzymając na piersiach, iakoby się zdumiała. *Invisibile verbum palpabit*, to iest:

Tak się Bogu podobało,
 By się Słowo ciałem stało,
 Jako człowiek urodziło,
 A z grzeszniki społem było.

12. Sybilla Eritrea albo Erofile, nayszlachetniejsza ze wszystkich, była za czasu Gedeona, kiedy wybawił lud żydowski z mocy Amalekitów. Tę to Apodollorus [sic!] Eritreus powiadał bydz swoją mieszczkę z miasta Eritrea. Pisała też wiele o Troiey, iż miała bydz zkażona, y o inych monarchiach. Chodziła w mieyskim odzieniu y velum na głowie nosiła. Była wieku średniego, smutney twarzy, w ręku miecz goły miała, a pod nogami iablko okrągłe z gwiazdami na kształt nieba. Tak mówi: *In ultima aetate humiliabitur proles divina et puellari officio educabitur etc.* O tey to Sw. Augustyn pisze w xięgach *De civitate Dei cap. 18*, iż o sądnym dniu dostatecznie pisała po grecku te wiersze, ktore się z proroeki zgadzają: *Iudicii signum tellus sudore madescet caeloque adveniet etc.* to iest:

Znamię sądneho dnia będzie:
 Ziemia się zapoci wszędzie,
 Bowiem przydzie Pan stworzenia
 Na swiat z nieba dla sądenia,
 Sądzie uczynkow każdego,
 Obiawi moc panstwa swego.
 Uyrzą-c Go wszysecy swym okiem,
 Zli, dobrzy, każdy swym tokiem
 Z wielkimi zastępy świętych
 K tey sprawie od Boga wziętych.
 W maiestacie swym usiedzie,
 Różne dusze sądzie będzie.
 Puszcza bałwochwalstwa wszytki,
 Srebro, złoto, ine zbytki,

Aby wszech umarłych ciało
 W iasności z grobu [po]wstało.
 Serca skryte tajemnością
 Otworzy ie Bog iasnością,
 Bo kto czynił potajemnie,
 Okaże się na nim iawnie.
 Tam będzie zębów zgrzytanie,
 Na matkę swą narzekanie!
 Bieg niebieski będzie staci*),
 Iasność swoją słońce straci.
 Zniży góry, wzniesie dołu,
 Wyrowna to wszystko spólu.
 Zbędą pychy okrutnicy,
 Ktorzy złupili lud wszyscy.
 Zgore ziemia, wyschnie woda,
 Stanie żeglarzom pogoda.
 Spadnie ogień z siarką z nieba,
 Wyczyni czego nie trzeba.
 Trąba wzbudzi plemię wszelkie,
 Będą w ludziach strachy wielkie.
 Głębokość ziemi otworzy,
 Piekło przez przepaść wymoży.
 Staną na sąd przełożeni,
 Wszyscy od Boga stworzeni:
 Tak młody iako y stary
 Wezmie zapłatę swej miary.

В Польщі звісні були мабуть і інші тексти статі про Сибіль. Просто з латинських середньовічних теологів черпали свої компіляції про Сибіль і їх пророцтва Єзуїти Смаржевський (X. Smarzewski, Nowy Adam) і Хмельовський (X. Chmielowski, Nowe Ateny, Lwów 1745), котрий у своїй книжці присвятив Сибіллям окрему статтю из „Nowy fronceymer z starożytnych Sybill panien, albo scyencya o Sybillach (стор. 43—50), де подає загалом інші тексти пророцтв, ніж у Бельського. Наш руський текст очевидно залежний від тексту Бельського, навіть пророцтва Сибіль декуди показують сліди віршованого оригіналу, та про те се не є дословний переклад того оригіналу, який маємо в Kronice.

*) В рукоп. staczy.

3. Рукопис о. Яремецького Білахевича, стор. 395—398.

(Ѣ) елинскихъ мудръцехъ, иже ѿ часты пророчествоваху ѿ превишнемъ Бжествѣ и ѿ рождествѣ Хвѣ ѿ пречистїѣ Бцїи). Подвигше во сїа человекскїѣ вещи їзѣвѣрѣсти, таже воздушнаѣ и вишлаѣ, тѣмъ же и Бгъ проявляше симъ ѿ части коснѣти сїѣ їстиннѣ.

Балаамъ волхвъ прорече ѿ Хтѣ: „Возсіяетъ звѣзда ѿ Іакова и востанетъ члвкъ ѿ Іїзїѣ и їзици нанѣ оуповають. поспѣ іако левъ ї іако скименъ, и кто возставитъ и“. Левъ ко егда родит сїѣ, скуменъ, мертвъ лежитъ три дни, и паки востаетъ и царствуетъ надъ всѣми звѣрми. Тако и Хѣ во гробѣ лежа три дни и воста и воцри сїѣ надъ всѣми їзиками. И паки левъ спитъ єдинимъ ѿкомъ, а другимъ зрит. Тако и Хѣ оуєнѣ плотїю по человекѣству, а бжествомъ всѣѣ зрит.

Фикидыдъ рече: „Єдино три и три єдино безплотно ѿбразно єсть Троица“.

Єрмїй Тревеликій рече: „Заклинаю тѣѣ ѿко, великаго Бга дѣло, заклиная тѣѣ гласомъ ѿчимъ, иже провѣща прежде, егда всѣхъ миръ оутвердити. Заклинаю тѣѣ во єдинороднаго єго Слова и Дхѣ“. Той же: „Бгѣ развѣмѣти єсть недобно, сказати же невозможно. Єсть во трисоставенъ и несказаненъ свѣществомъ, не їмѣющъ во человекѣхъ оуподобленїѣ“. Сїей Єрмїи ѿ древнихъ црїей по раздѣленїи їзикъ во скорѣ вѣсть, прежде Іакова великаго. Сїей повелѣ во своемъ црѣтїи мѣжѣ єдинѣ женѣ держати, и добродѣтели єго ради спадоша ємѣ желѣзнаѣ клѣща съ нивесе, ими же коваши ѿрѣдїѣ на противники.

Аристотель рече: „Неснипно єстество вѣїѣаго свѣщества и не їмѣючи начала, ѿ него же все крѣпкое свѣществит сїѣ слово“. Той же: „ѿз во грѣшенъ вѣти не єво ѿмѣєш сїѣ; Хтѣ же во ѡдѣ сходящѣсѣ ни єдинъ прежде мене вѣрова. Нєнзглаголанно зачатїє в три лица совокупити сїѣ имать“.

Ієтїиѣ рече: „Почтемъ Мрїю іако доврѣ сокрившюю талантъ таинство, ѿ неѣѣ во хоцет родити сїѣ Хртосѣ“.

Филандосъ рече: „Прежде Бгѣ, таже Слово и Дхѣ с ним“.

Платонъ рече: „Бгѣ понеже вѣгъ єсть и вѣгословенїю оуво вѣновенъ, злимъ же никако же“. Той же Платонъ рече: „ѿполонъ нѣкѣсѣ Бгѣ, но єсть Бгѣ на нивесехъ, їмѣже снїити на землю и воплотити сїѣ ѿ дѣви чистїѣѣ, в него и азъ вѣрѣю. И по четирѣхъ стѣхъ лѣтѣ по бжественнѣмъ єго рождествѣ мою кость вѣсіяетъ снѣце“.

Сивила црца рече: „Ћ тревлаженное древо, на немже распят сѧ Хртось, црѣ ѿ Гдѣ!“

Сивилѧ в Римѣ рече: „В рѣцѣ невѣрнихъ послѣди прїидеть, да вѣдѣтъ же Гдѣ задѣшенїе рѣкама сквернима, ѿ брѣнїе воспрїимѣ молчитѣ“.

Сивилла Ериктерїѧ рече: „Ѣгда знамѧ вѣдетѣ, земля возмолкнет ѿ ѿ нѣсѣ црѣ прїидеть во вѣки црѣствующїй не ѿмѣїѧ конѣѣ“. Таже рече: „Ћ безневѣстнїѧ ї всечистїѧ дѣѧ Бгѣ ѡвїт сѧ низѣ во адѣ сѣцимъ сѣдѧщимъ ѿ ѿбавит ихъ“.

Солонѣ рече: „Непостижима ѿ бгѣначалнѧ зарѧ снїде с висѣѣ ѿ просвѣтитъ сѣдѧщїѧ во тѣмѣ ѿ сѣни смѣртнїѧ“.

Еврипидїѧ рече: „Язѣ чаю непрѣкосновенномѣ родити сѧ ѿ дѣѧ ѿ воскресити мѣртвїѧ ї пакѧ сѣдити“.

Слорѣ рече: „Первїе Бгѣ, потомъ Слово ѿ Дхѣ с нимѣ, єдинобѣзрастнѧ всѧ“.

Лисимахѣ рече: „Древнїй новїй, а новїй древнїй ѿчѣ плодъ“.

Аполонѣ рече: „ѿ не хотѧща мѧ їже здѣ да мѧ ѿгонятѣ ѿ чѣднїѧшаго Бгѧ ѿ днхѧнїѧ. Сѣма земли мѧ нѣдїтъ, нѣнїѧ свѣтъ ѿ пострадавїѧ Бгѣ, ѧ не вѣжество пострада само“.

Менандрѣ рече: „Неїзсѣдѣованно ї неїзреченно ї неразрѣшенно Бгѣество, в три лица раздѣлаѣмо, ѿ чѣловѣкѣ внемлемо, прославляѣмо ї покланяѣмо“.

Дїѡгенѣ рече: „Начало роднїмъ гѣвїтель вѣгѣчествнїѧ девици всѣѧ сѧ во стрѣвѣ; начало роднѣ ѿцѣ Снѣ Слово вѣїе“.

Хелонѣ рече: „Нераздѣланого їстества вѣжественнаго рожденїѧ не ѿмѣщїѧ начала“.

Плѣтархѣ рече: „їїс мужъ мѣдрѣ, ѧще мѣжа того нарицати подобаетѣ превнїшнѧго вина превнїанїе“. Тойже: „Свѣщїѧ прѣпростїѧ свѣршествомѣ ѿ всѣѧ чистїѧ дѣѧнїѧ, бгѣѡбразнїѧ невѣсти, ѡвѣрїе воскресенїе всѣмѣ дарѣїѧ“.

Афродитїѧнѣ рече: „Хтѣ Бгѣ родити сѧ на земли ѿ дѣѧнїѧ чистїѧ Мрїѧ“.

Смїрѣ рече: „Свѣтїло земнїмъ косїаетѣ во ѧзїцѣхѣ Хсѣ, ѿ ходити начнетѣ странно, совокупити хотѧ нѣснаѧ со земнїмѧ“.

Дїѡнїсѣ рече Прокѣпїю жерѣсѣ: „Ѣѧт сѧ ѿ насѣ чѣсть, ѿво ѿ невѣтїѧ в вїтїе прїведше Слово вѣїе прїїде, новѣтворїѧ всѧчѣскаѧ“.

Нѣкїѧ фѣлѣѡзофѣ, ѿмѧ же єго не написанно, їже ѡбѣрѣтоша грѣбѣ єго мраморнѣ во дни вѣгѣчествнѧго Кѣстантїна ѿ мѣтерї єго їрїнї во Адриѣнѣ, ѿ во грѣбѣ мѣртвѣцѣ, ѿ писанїе словеса

істѣканна сице: „Хѣту хѣтиѣс рѣдити сіа ѣ кѣрѣю в него. во дни же Константина ѣ Ирнии, ѡ сѣнце, паки ѡзриши ма“.

Сего тексту я доси не стрічав друкованого. Тексти з рукописів петербурської публ. бібліотеки зібрав і опрацював Павло Щоголів в додатку до своєї праці „Сказаніє Афродитіана Персеянина сравнительно съ греческою повѣстью о событіяхъ въ Персидѣ“. Ся праця поки що не друкована, зміст її подано в книжці „Годи́чный актъ Имп. С. Петербургскаго университета 8-го Февраля 1898 года“ стор. 22—24. Д. Щоголів знайшов сю статю в текстах двох редакцій. Автор нашого тексту черпав по части з візантійських жерел, а власне з Палей, з оповідань про Гермеса Трісметиста та з Слова Афродитіана, а по части з статі про дванацять Сибіль. І ся статя, бодай в основі своїй, прийшла до нас із заходу. Здаєть ся, що аналогічна статя була в старім польським письменстві, хоча я тепер не можу віднайти її. Та я пригадую собі на певно, що читав друковану польську статю пз. „O mędrach rozańskich, którzy prorokowali o Chrystusie i N. Pannie“, здаєть ся, в додатку до книжечки „Wiadomość historyczna o domku N. Panny Maryi Loretańskim“, виданої 1840 р. в Варшаві. На жаль, сеї книжечки нема в жадній львівській бібліотеці, то я й не можу сказати, чи польський текст схожий з нашим, чи ні.

Зведені тут апокріфічні пророцтва про Христа відносять ся до двох кругів: греко єгипетського і перського. Пророцтва з третього круга, старозавітно-жидівського, були вже подані нами в першій томі нашої збірки (Заповіти 12-тих патріархів, пророкуванє Сивидли, Єремії і т. и.). Крім них мають ся в Палейх статті: пророцтва Давидові про Ісуса, Богородицю і т. и. і такіж пророцтва Соломонові, та се є зою и виривків із писань тих знаменитих старозавітніх царів з властивою палейною їх інтерпретацією, — значить, вони не підходять під програму нашого виданя.

II. Ісусові родичі.

А. Львівський рукопис XVI в. к. 265—280.

(Слово на рѣтво прѣтыа влѣчца нашеа Бѣа ѿ
прѣно дѣы Мрѣга. вѣкн ѿѣ. глав. 5)

[I]. В лѣто написанѣ¹⁾ ѿбоюнадесяте кѣлѣнѣ Іїлекоу вѣ
Іѿакимѣ вѣать сѣло, ѿ принесѣ²⁾ дары своа Гѣи³⁾ глѣ⁴⁾ вѣ сѣвѣ:
„да вѣдетъ ѣже ѿ ѿмени твоѣм⁵⁾ вѣскѣм людем, а ѣже за ѿпоу-
щенѣ мнѣ⁶⁾ Гѣи Бѣоу моѣмоу, вѣ⁷⁾ ѿчищенѣ мнѣ“. приближи
бо с[а] днѣ Гнѣ⁸⁾ великый ѿ принесоша сѣове Іїлеви дары своа.
ѿ ста прѣд нимн⁹⁾ Роувим глѣ¹⁰⁾ „не достойтъ тѣвѣ прѣвѣ
даров своихъ принести¹²⁾, занѣ сѣмене нѣси сѣтворилѣ вѣ Іїли“.
ѿ ѿскорби са¹³⁾ Іѿаким сѣло ѿ иде вѣ ѿвѣнадесяте кѣлѣнѣ
Іїлевѣ глѣ вѣ сѣвѣ: „да виждоу, аще¹⁴⁾ ѣдинѣ не сѣтвориѣхъ вѣ
Іїли сѣмене“. ѿ ѿскавѣ же¹⁵⁾ ѿ ѿвѣрѣте вѣсѣ праведникы, іако сѣмѣ
вѣ Іїли вѣскрѣсиша. ѿ поманоу патриарѣха Авраама, іако вѣ по-
слѣднѣа днѣ ѣго да ѣмоу Гѣ¹⁶⁾ Бѣ сѣа Ісаака. ѿ печалѣн кѣ Іѿ-
акимѣ сѣло ѿ не іави сѣа женѣ своѣй Аннѣ, нѣ шѣд вѣ поуѣты-
на ѿ постави си клѣтище¹⁷⁾ ѿ постѣ сѣа м. днѣ ѿ м. ноцѣй¹⁸⁾
глѣ: „не снѣдоу нѣ на вѣрашѣно ни на питѣ¹⁹⁾, дондеже постѣ-
титѣ мене Гѣ Бѣѣ, ѿ боудѣт ми мѣтва²⁰⁾ вѣрашно ѿ питѣ²¹⁾“.

[II]. Жѣна ж[ѣ] ѣго Анна²²⁾ двоѣю сѣтованиѣм сѣтокаше ѿ двоѣю
плаканнѣю плакаше с[а]²³⁾: „сѣтоую вдовства моѣго²⁴⁾ ѿ плача са
[sic! зам. плачѣ са] вѣсчадіа моѣго“. *) приближи же²⁵⁾ с[а] днѣ

*) В тѣм же Львівскѣм рукописѣ, в „Словѣ на вѣведенѣ вѣ црѣковѣ прѣтыа Бѣы
ѿ. лѣт соури“ (к. 363 v. — 365 v.), де досѣть свѣбѣдно переповѣдано отсе саме „Пер-
вовѣангелиѣ“ (перших VII роздѣлѣв), читаемо до отсѣго мѣсця доданѣ ось якѣ уваги:

Како поношенѣ прѣимши печалѣю не ѿпадоша, не ѿстоупѣша вѣтры ни вѣзыскаста
врачевѣ, не призваста вѣлѣховѣ, нѣ ѿвѣрѣзанѣ нѣ чарѣдѣй вѣзыскаста, ни вѣмѣлѣ сѣмѣшенѣ
испиаста.

Гнь великій, реч[е]ть же ей Йѹдит²⁶⁾ ѡтроковица еѡ: „доколѣ ѡскрѣблѣши дѣѣ свою? се приближи сѡ днь Гнь великій, ѡ не подобает ти сѣтовати, нѣ прїйми главогѡ²⁷⁾ сѣ, ѣже дас[тъ] ми²⁸⁾ господьни дѣлоу²⁹⁾, ѡко не подоваѣт ми ѡвазати с[ѡ]³⁰⁾ ѡмь, зане рака ѣсмь, ѡ³¹⁾ ѡбраз ѡмѡтъ црѣскыи³²⁾ ѡ реч[е] ей³³⁾ ѡнна: „ѡстоупи ѡ мене, азъ ко³⁴⁾ сего не сѣтворю, ѡ³⁵⁾ Гѣ Бѣ³⁶⁾ мой³⁷⁾ смѣрит³⁷⁾ мѡ сѣло. ѣгда к'то³⁸⁾ вѣдѡ ти лѣстник³⁹⁾ ѡ прїидет ѡ причастит мене грѣсѣк сѡем⁴⁰⁾ ѡ реч[е] ей⁴¹⁾ Оѹдит⁴²⁾ рабѣ⁴³⁾ еѡ: „доколѣ смѣрѣши⁴⁴⁾ дѣѣ свою? почто не послоуша⁴⁵⁾ гласа моѣго? ч'то⁴⁶⁾ коле клѡтвы сѡ⁴⁷⁾, зане затвори⁴⁸⁾ Бѣ лѣжесна твоѡ не дати⁴⁹⁾ тебѣ плода вѣ ѡни! ѡ печал'на бѣ ѡнна сѣло, ѡ сѣвлече ризы сѡѡ сѣтованны⁵⁰⁾ ѡ кѣ⁵¹⁾ годинѣ ѡ-ѡ ѡде⁵²⁾ вѣ сад свой*) прохѡдити сѡ⁵³⁾. ѡ видѣ дафинь ѡ сѣде под нею⁵⁴⁾ ѡ мѡи сѡ⁵⁵⁾ кѣ Бѣоу гѣлши: „Бѣѣ ѡцѣ нашихъ, бѣв[и] мѡ ѡ ѡслыши мѡвѡу мою, ѡкоже бѣви ложесна Сар'рина ѡ да[ст] ей сѡа ѡсаѡка!“

[III]. ѡ вѣздрѣкши на ѡбо видѣ гнѣздо п'тиче на дафинѣ⁵⁶⁾ ѡ сѣтвори рыданіѣ⁵⁷⁾ в' сѡѣ гѣюще: „Лютѣ мнѣ, коуж ѡуподобихъ сѡ⁵⁸⁾ азъ ѡ⁵⁹⁾ к'то мѡ рѡди ѡни коѡ ложесна ѡз'несоша мѡ! ѡко азъ клѡта⁶⁰⁾ рѡдихъ сѡ прѣдъ сѣмьѡ ѡнѡвьѡми⁶¹⁾, ѡ поносиша ми ѡ пороугаѡа ми сѡ, ѡз'гнаша мѡ ѡз' црѣве Гѡ моѣго. Лютѣ⁶²⁾ мнѣ, комоу ѡуподобихъ сѡ азъ? ѡнѣ⁶³⁾ птицамъ нѣнымъ, ѡко ѡ птица нѣнѡа плодѡиты сѣт⁶⁴⁾ прѣдъ тебою, Гѡ! ѡ⁶⁵⁾ лютѣ мнѣ, комоу ѡуподобихъ сѡ азъ? ѡи звѣремъ земнымъ, ѡко ѡ звѣрѣ зем'стѡнѣ⁶⁶⁾ плодѡит[ы] соут⁶⁷⁾ прѣдъ тебою, Гѡ. ѡ не ѡподобихъ сѡ ѡнѣ⁶⁸⁾ кодамъ, ѡк[о] воды сѡа плодѡиты соут⁶⁹⁾ прѣдъ тебою, Гѡ**), кол'ны бѡ⁷⁰⁾ ѡутишѡище сѡ ѡ глѡумѡище сѡ⁷¹⁾ тѡ бѣвѡтъ, Гѡ⁷²⁾. оувѣ мнѣ, комоу ѡуподобихъ сѡ азъ? не ѡуподобихъ сѡ азъ ѡнѣ⁷³⁾ земли сѡи, ѡко⁷⁴⁾ землѡа приносит плоды сѡѡ⁷⁵⁾ на всѡко врѣмѡ ѡ тѡ бѣвѡтъ⁷⁶⁾, Гѡ!“

[IV]. ѡ се аггѣ Гнь ста прѣдъ нею гѣлѡ: „ѡнна, ѡнна, ѡу-слѡиша Гѣ⁷⁷⁾ мѡтѡу твою, зачѡти ѡмѡши ѡ родити, ѡ вѣз'бѣвѡит' сѡ⁷⁸⁾ сѣмѡ⁷⁹⁾ тѡѣ по всѡй вселѣн'нѣи“. ѡ реч[е] ѡнна: „живѣ Гѣ Бѣѣ мой⁸⁰⁾! ѡко ѡще приживѡу моуж[е]скѣ пол ѡни женѣскѣ пол⁸¹⁾, принесѡу в дар' Гѣ⁸¹⁾ Бѡѡ, ѡ коуди⁸²⁾ слоужѡ кѣ всѡ дѡи

*) В „Глѡвѣ на Бѡвѣдніѣ“ се мѣсце читаѣмо осьѣ якъ:

ѡ ѡскорѣѣ ѡнна, ѡ ѡбѡч[е] послоуша гласа ракинѡа сѡѡѡ ѡ сѡвлече ризы сѡѡа жѣлѣвѣннѡа... ѡ ѡзѡмы главоу ѡ ѡбѡлѣ сѡ в ризы сѡѡа посажѡннѡа ѡ ѡшѣдши кѣ в ѡноград...

**) Отсе речѣнѣ дописѡне на маргїнесѣ курсѡвомъ.

живота свого⁸⁴. й се прїйдеша два вѣстника⁸⁵): „се Іѡâким⁸⁴) моуж твой градет съ стады своїми“. аггль во Гнь сьнїдет⁸⁵) къ нему⁸⁶) глâ⁸⁷): „Іѡâкиме⁸⁸), оуслыша Гѣ Бѣ мѣткою твоєю, й сьниди ѡсждоу, се во жена твоя Іѡâна въ оутробѣк прїимет й родит, й възвлѣит сâ⁸⁹) сѣма твоє по всей земли⁹⁰). й сьниде Іѡâким й призва пастыра своа й глâ: „приведи ми ѡ.⁹¹) агнець неклосных⁹²), и боуджт ѡ.⁹³) агнець Гѣ Бѣоу⁹¹) моємоу. й приведита ми сѣмо вѣ. телца неклосна й непорочна, й вждета ѡба-надесят телца йѣроуш й старцем. й⁹⁵) сто козель, й боудет сто козель в сѣм людѣм“. Й се Іѡâким йдыше съ стады своїми, й ста Іѡâна при вратѣхъ й видѣ Іѡâкіма градоуца, й текши ѡбхвати сâ ѡ выи єго⁹⁶) глѣючи: „йнк видѣ, іако⁹⁷) Бѣ мои блви мâ зѣло. се во сжрла вдова⁹⁸) — не вдовица, безчад'на⁹⁹) — въ оутробѣк прїимоу“. й почн Іѡâким прѣвыи днь в домоу своемъ й разуmk Іѡâноу женоу свою*).

[V]. Й въ оутрѣи днь принесе Іѡâким дары своа глâи в собѣ: „аще Гѣ Бѣ ѡцѣстила мâ єсть, петель іерѡвѣ¹⁰⁰) іавит мнѣ“. й принесе дары рекоша петалоу іерѡвѣж¹⁰¹), дондеже внидет къ ѡлтарѣ Гнь, й не видѣ на собѣ грѣха. й реч[є] Іѡâким: „йнк видѣ, іако Гѣ Бѣ ѡцѣсти¹⁰²) мâ й ѡстави ми всâ грѣхи моа“. й зыиде йс' цркви Гня ѡправданьи¹⁰³) в домоу своем. йспланиша сâ днѣ Іѡâнк родити, й роди Іѡâна. й реч[є] вавѣ: „что родих?“ ѡна же рече: „женескъ цоль“. и реч[є]**) Іѡâна: „възвеличи сâ дша моа днь!“ й взâ єже¹⁰⁴). йспланившии сâ днѣм й йзмы сâ Іѡâна й дастъ сосѣць ѡтровокицы й нарече ймâ ен Мрїамъ.

[VI]. Врѣклаше¹⁰⁵) же сâ ѡтровокица. Ёгда ж[є] выс[ѣ]тъ|ей ѡ. мѣць й постави ю лѣти на земли йскоусити, станет ли. й седмїжды стоупаши прїиде на лоно єâ. й въсхити¹⁰⁶) ю лѣти єâ глѣючи: „живѣ Гѣ Бѣ мон! й не ймаши ходити по земли той, дондеже приведоу¹⁰⁷) тâ къ цркови Гню.“ й сѣтвори Іѡâна сѣщенїє на ложи своем, й с'крѣноу¹⁰⁸) й нѣтотоу й¹⁰⁹) не дадаше

*) До сего мѣся в „Словѣ на Роквѣдїи“ додано ось яке упїмненє:

Темоу порекнуѣтѣ, ѡ моужїє, како не понеси женѣ своей бесчадїа ради, не изгна ни ѡстоуни єâ, іако ж[є] йнк мнози коуїци творят не бѣище сâ Бâ. такожде жены сѣ да подражають, како не притѣе к волхвом, како не призва чародѣйныхъ вавѣ, да ж не мажеу г злою тою мастїю пада ради. До остатнїхъ слів дописано в Замоїськїмъ рукописї на марг. ось яку увагу: Зрѣ, читателю, шатанїє сѣмѣдренїє плѣкнїныхъ ѡмомъ Латїнцѣ! — очевидно подмѣчна стрѣлка на латїнську догму про непорочне Анїино зачатїє.

**) Сї слова, пропущенї в Львівськїмъ, доповнюємо з Замоїського рукопису. Вони є і у Порфірева.

минувати мѣ¹¹⁰⁾. и призва дщери ѳвренскыя, а'щажѣ¹¹¹⁾. ѳгда¹¹²⁾ высть пер'вое л'кто ѳтроковици и с'твори пирь великъ ѳѡакым и призва иереѡ и книж[ни]ки и старца и всѡ люди ѳйлевы. и приведе ѳтроковицю ѳѡакым съ [зам. къ] иереѡм и влѣвиша ю глѡущи: „Бжѣ ѡцѣ ишихъ, влѣви ѳтроковицю сѣю и дщи ж[ѣ] еи и мѡ именито в'чно къ¹¹³⁾ всѡ роди земныѡ“. и р'кша вси людѣе: „да боуди! аминь!“ И приведоша и¹¹⁴⁾ глѡущи: „Бжѣ съ высоты призри на ѳтроковицю сѣю и влѣви [в ркп. хибно: влѣвиша] ю послѣднымъ влѣвнѣемъ, иже и зм'кнѣнѡ не имѡт“. и въсхити ю мѣти ѳѡ въ сѣнѣ¹¹⁵⁾ ложа и даст с'сати ѳтроковици*). и с'твори ѳн'на п'кс[нь]¹¹⁶⁾ Гоу Бѣж глѡущи: „въспою п'кс[нь] Гѣи Бѣоу моемоу, ѡко посѣкти мене Гѣ и ѡмѣть ѡ мене помышленіе¹¹⁷⁾ врагъ моихъ и дастъ мѣи Гѣ Бѣ¹¹⁸⁾ правды своеѡ. и кто възвѣститъ снѡмъ Роувиновымъ, ѡко ѳн'на родит¹¹⁹⁾!“ и оугодждиш¹²⁰⁾ ю на ложи сѣнѣи и зыде и послѡужаше всемъ. кн'якини же с[ѡ] речери с'книдоу¹²¹⁾ веселѡще с[ѡ] и прославиша Бѣ ѳйлеву.

[VII]. ѳтроковици ж[ѣ] прилагаюу с[ѡ] мѣци, и выстѣ] двѣма л'ктома¹²²⁾. и реч[ѣ] ѳѡакым ѳн'нк: „ведевѣ¹²³⁾ ѳтроковицю къ црков¹²⁴⁾ и дадевѣ ѡвѣщаніе, ѳже ѡвѣщаювѣ. ѳгда како послѣтъ ны¹²⁵⁾ Гѣ и не принѡт¹²⁶⁾ боудеть дѡр наю“. [и рече ѳн'на]: „пождике ѳще¹²⁷⁾ л'кта третїаго, дабы не иискала ѡца и мѣтре, и тогда вед'вѣ ю въ црковъ Гѣ Бѣ“. бывшимъ же¹²⁸⁾ трѣм л'ктом реч[ѣ] ѳѡакым: „привед'кте¹²⁹⁾ дщерѣ ѳвренскыя нескрѣны и да възмоу¹³⁰⁾ сѣща горѡща, да не възвратитъ сѡ ѳтроковица въспѡт, и пѡкнѡт срдцемъ¹³¹⁾ ѳѡ ѡ цркви Гѣ Бѣ“. и с'твориша тако, и възыде¹³²⁾ въ црковъ Гѣю и прїѡт ю іерѣи и лѡвѡзѡв¹³³⁾ ю и влѣви и рече: „да възвеличитъ Гѣ Бѣ и мѡ твое въ всѡ роды и къ послѣднѡмъ дѣи! и да¹³⁴⁾ ѡвѣитъ Гѣ Бѣ и зѡвѡленіе свое на твоѣ снѡм ѳйлевымъ!“ и посади ю на третѣемъ степенѣи ѡлѡтарѡ¹³⁵⁾. и влѡжи Гѣ Бѣ влѣдѡтъ на нѡ, и потрепа ногама своимѡ. и възѡвѡи ю вес дѡмъ ѳйлеву.

*) В „Глѡрк на Рѡведеніе“ читаемо тут ось що:

И въсхитѣ ю мѣти ѳѡ ѳнна въ ѡсѣненіе легѡл'ница ѳѡ и даст дѣтицю сѡещѣ. гдѣ ѳѣко и нѣк соут жыи, иже своихъ некроуци чѡдъ дѡити и дарѡмъ влѣимъ мѣиущи, но рабынѡ мѡкомъ питаѡща ѡ. но ѡ безстоудѡ того величїѡмъ и неистѡвство и немѡрдїѡ, к нимъ же речемъ: безѡмныѡ к женахъ, своихъ дѣтици рабынѡ мѡкомъ въспита. и кїи звѣръ сице сѡей породъ къзнинакѡдъ и ѡверзе ѡ себе, ѡко ж[ѣ] вы, покѣжете намъ? кѡмъ мѣти въ сѣихъ женахъ? но ѡсѡлѣ постидите сѡ ѡбѡнѡчѡм[и] ѡ вѣхъ жыи сѣихъ, ѡко сице тѡрѡщи ѡвѡлѣт[ѣ] сѡ не и мѡущи ѳѣтрѡвы мѡрдїѡ къ своимъ чѡдомъ.

[VIII]. И сѣнидета¹³⁶) родителя ѣа поюща. [и] вѣщаща Бѣ, ꙗко не вѣзврати сѧ къ ним ѡтроковица*). вѣ же Мрїа къ цркви Гни¹³⁷) ꙗко голоуѣ питаѣма¹³⁸) и прїимаше пицоу ѡз ржкы аггловы. кыши ж[е] ен двѣма надесатома лѣтома съвѣтъ сотвориша архїерен глїюще: „се Мрїа вѣ дванадесате лѣтома¹³⁹) къ цркви Гни, что ѡубо сътворим ей, да не ѡскръѣнит стлїща Гѣ Бѣ ниѣго?“ и рѣша іерен¹⁴⁰) Захрїї: „ты стоиши при ѡлтари Гни¹⁴¹), вѣниди¹⁴²) въ стлїще и помѧи сѧ ѡ ней, и ѣже аще ꙗвити тѣ Гѣ Бгѣ, се¹⁴³) сътвори“. вѣниди [sic!] іерен ѡблече сѧ¹⁴⁴) въ рнзжъ въ двана[де]сатъзвон'ноу въ стѣа стѣхъ, помѧи сѧ ѡ ней глѧ¹⁴⁵). И се аггль Гнѣ¹⁴⁶) ста прѣд¹⁴⁷) нимѣ¹⁴⁷) глѧ ѣмоу: „Захрїе, ѡзыди¹⁴⁸) и съверн соущаа в'довица¹⁴⁹) въ людехъ, и да принесоутъ расны жезлы. ѣмоу же аще покажетъ¹⁵⁰) Гѣ¹⁵¹) знаменїе, сѣмоу вѣдетъ жена“. ѡзыдеша ж[е] проповѣдницы по всей странѣ¹⁵²) іоудейсткїи и вѣстрѣжи трѣва Гнѧ, и се притекоша вѣси.

[IX]. Иѡсифъ же поврѣгъ тѣслоу ѡзыде въ стрѣтенїе ѡмѣ¹⁵³). и събракише сѧ прїидеша къ нѣреѡви ѡмоуше жезлѣ. вѣзем же іерей жезлы и¹⁵³) ѡ когождо нѣх вѣниде въ стлїще и помѧи сѧ. ѡско[нча]в же мѧтвоу прѣать¹⁵⁴) жезлы і ѡшед¹⁵⁵) дастъ им. и не ꙗви сѧ къ нѣх знаменїе. послѣднїи жезла¹⁵⁶) прѣат Иѡсифъ, и се голоуѣ ѡзыде ѡ жезла и полетѣ на главоу Іѡсифовѣ. и глѧ іерей Іѡсифови¹⁵⁷): „тебѣ¹⁵⁸) жреѣи спаде дѣж Гнѧ прѣати въ съблюденїе себѣ“. и противоу рече Іѡсифъ глѧ: „снѣи ѡмамъ и стар ѣсмѣ, се ж[е] ѣсть дѣца. ѣгда смѣхжъ коудет¹⁵⁹) снѣомъ Іѡлѣкимъ?“ и реч[е] іерей¹⁶⁰): „ѡубои сѧ Гѣ¹⁶¹) Бѣ и помани, что сътвори¹⁶²) Дафамоу и Авироноу, како просаде с[ѧ] землѧ и пожрѣт ѧ за прорнцанїе¹⁶³) ѣа¹⁶⁴) [зам. ю]. и ннѣ¹⁶⁵) ѡубои сѧ Іѡсифе, да не такоже вѣдетъ въ домоу твоѣмъ!“ ѡубоѡв же сѧ Іѡсифъ поят ю въ соблюденїе себѣ. и рече ей: „Мрїе, се прѣахъ

*) В „Словк на Воведенїе“ маємо сей уступ в дещо відмінний версеї:

Бывшоу ж[е] дѣтищѣ й. лѣта реч[е] мѣти Янна къ моужѣ своѣмоу: „да съвѣршию ѡубо ѡбѣтъ свѣ[е] ѡбѣраѣхъ къ Гни Бгѡу моѣмоу, вѣдѣвѣ ѡтроковицю в дом Гнѣ“ и реч[е] Іѡлѣкимъ: „пожидивѣ ѡтроковицю до трѣѡ лѣтъ, ѣгда како дѣтищѣ взышетъ родителю“. кыши ж[е] ѣй трѣѡ лѣтъ вѣдѣста родителѧ къ црковѣ съ славоѡ, и ѡтроковицы ѣсты проважаѡще дѣтищѣ къ црковѣ Гнѣ, и не вѣзыска родителю ни вѣзпи по мѣти. и прѣат ю іерей и локзав ю посади на вышнемъ степенїи внѡустрнѣи завѣскѣ стѣа стѣхъ. и не вѣзыска мѣтре своѣа Мрїа, но и потрепа ногама своѣима. и ѡужасаху сѧ и чюжаху с[ѧ] в'си людѣ, како Захрїе кѣнде ѡтроковицоу въ стѣа стѣхъ, идѣ ж[е] вѣ ковчѣгѣ завѣта и в немъ роуѣка злата ѡмоуѣѧ мѧнноу, и жезлъ Іѡроновъ прозѣкшїи [и] бѣѡписанныа скръжали.

тѣ ѿ цркви Гѣ Бѣа, ѿ ннѣ¹⁶⁶) ѿставляю тѣ въ домоу твоём¹⁶⁷), ѿдоу зданїа здати ѿ прїдоу к тебѣ. Гѣ¹⁶⁸) сѣхрани тѣ“.

[X]. ѿ выс[тъ] же сѣх[тъ] іерей¹⁶⁹) гл҃оуцѣ: „да сѣтворимъ катапетазма цркви Гнїа“. рече іерей слоугам¹⁷⁰): „призовѣте мнѣ нескрѣны¹⁷¹) ѿ колѣна іудеа¹⁷²)“. ѿ ѿдоша слоугы ѿыскавши ѿврѣтоша зѣ¹⁷³) ѿ неманоу іерей Мрїю, іако въ ѿ сѣмене Дѣда ѿ чста¹⁷⁴) [ѿ ѿдоша слоугы и приведоша ю] въ црков Гнѣа. ѿ реч[ѣ] іерей: „кѣшнѣ¹⁷⁵) мнѣ сѣа зде, кто ѿмать прѣсти злато нескрѣно ѿ всѣа іисоурика¹⁷⁶) ѿ ѿакнѣта, істинноуа¹⁷⁷) прѣфѣра ѿ кѣкнѣ“.

[ѿ паде Мрїи воускъ и перфѣра и кокинѣ] ѿ кѣземши Мрїа ѿде къ домъ свои. Къ врамѣ [sic!] же ѿно Захарїа ѿумолча ѿ выс[тъ] къ него мѣсто Еумейн¹⁷⁸), донде же Захарїа проглѣа. Мрїа же кѣземши кокинѣ прѣдѣаше¹⁷⁹).

[XI]. ѿ кѣземши кобель¹⁸⁰) ѿзде почрѣкнѣсти воды, ѿ се глас Гнѣ¹⁸¹) къ неи: „Радѣи сѣа ѿвѣдованнаа, Гѣ с тобою, бѣвена ты къ женахъ“. ѿ врѣкти сѣа¹⁸²) ѿдесноую ѿ ѿшоуую, ѿ ѿкоудоу¹⁸³) глас сѣ¹⁸⁴), ѿ трепетна кыкнѣ¹⁸⁵) въниде въ домъ свои, ѿ поставѣши воденосъ кѣземши перфѣроу сѣа на прѣтѣ ѿ прѣдѣаше¹⁸⁶). ѿ се а҃ггѣл Гнѣ ста прѣд нею глѣа: „не кон сѣа, Мрїе, врѣкте вѣ¹⁸⁷) вѣгдѣ прѣд бѣдѣю кѣсѣхъ¹⁸⁸). зачнешѣи вѣ ѿ роднѣи сѣа е҃го¹⁸⁹)“. Мрїа же слышавши помышляше кѣ совѣтѣ глѣаще: „како¹⁹⁰) коудет, ѿже¹⁹¹) моужа не знаю? а҃ще ѿвѣ¹⁹²) зачѣноу ѿ Дѣа сѣа¹⁹³), и [ли]¹⁹⁴) рѣждѣ іако ѿ всѣа жена рѣждѣтъ?“ ѿ авѣе ѿкѣца къ неи а҃ггѣл Гнѣ глѣа: „не тако. Мрїе, сила во Гнѣа¹⁹⁵) ѿскнѣт тѣа, тѣмъ же¹⁹⁶) ѿ рѣждѣемое сѣо наречет сѣа, снѣ кышѣнаго, ѿ наречѣши ѿмѣ емоу Ісѣ. тѣи вѣ сѣсѣтъ люди своѣа ѿ грѣхъ ѿхъ“. ѿ реч[ѣ] Мрїа: се раба Гнѣа, коуди мнѣ прѣд нимъ по гл҃оу твоёму“.

[XII]. ѿ сѣтвори¹⁹⁷) перфѣроу ѿ кокинѣ ѿ донесе іерѣѣви¹⁹⁸), ѿ кѣви ю¹⁹⁹) ѿ рече ен: „Мрїе, кѣзвеличѣа вѣс[тъ] Гѣ Бѣ²⁰⁰) ѿмѣа твое ѿ коудѣши бѣвена къ²⁰¹) кѣкы²⁰¹) къ кѣсѣхъ рѣдѣхъ земскыхъ ѿ до рѣда²⁰²)“. радос[тъ] же прїемши Мрїа ѿде²⁰³) къ ѣлисаѣфеѣ ѿужницѣ своѣи. ѿ толкнуѣ въ двѣри, ѣлисаѣфеѣ²⁰⁴) же слышавши тече ѿ ѿврѣзе²⁰⁵) ен ѿ кѣви ю ѿ реч[ѣ] ен: „ѿкѣдоу се мнѣ, да прїидѣтъ мѣи Гѣа мѣе҃го къ мнѣ? соуше вѣ въ мнѣ кѣзыгра сѣа къ чрѣтѣ мѣемъ радѣшамъ вѣкѣа тѣа²⁰⁶)“. Мрїа же зѣвы тѣнноу, іаже²⁰⁷) глѣ ен Гаврїла а҃рхѣггѣл ѿ кѣзрѣвши на ѿно реч[ѣ]: „Гнѣ, кто е҃смѣ аз. іако всѣа жены земскыя вѣкѣають²⁰⁸) мѣа?“ ѿ сѣтвори ѣ. мѣцѣ ѿ ѣлисаѣфеѣ. днѣ же іако днѣ²⁰⁹) ѿтрока ен расташе. ѿ ѿѣѣѣвши сѣа Мрїа²¹⁰) ѿде къ домъ свои

и скры сѧ ѿ снѡвъ Іїлѣвъ. вѣ же сї. лѣт, ѣгда выша тѧ-
наа си²¹¹).

[XIII]. И выс[тъ] же їй З. мѣцъ, и се²¹²) прїиде Іѡсифъ ѿ зиданїи
своихъ [и] ѡбрѣте²¹³) Мрїа неправднѣ соуща. и ви сѧ по лицу
своемоу²¹⁴) и паде²¹⁵, на земли на вѣртици и плакаше с[ѧ] гор'ко
г[л]ѧ²¹⁶): „книмъ лицомъ вѣзрю къ²¹⁷) Бѡгу моемоу. како же по-
мѧи²¹⁸) ѡ дѣци сей? како²¹⁹) дѣкою поухъ ю ѿ црѣккѣ Гѧ²²⁰) Бѧ
моего и не сѣхранихъ²²¹)! кто оуловихъ²²²) мѧ? кто злое се сѣтвори
въ домоу моемъ и ѡскверни сѧ²²³)? ѣгда на м'нѣ ѡбновит сѧ
сказанїе Іадамово, іако ж[ѣ] то вѣ къ часъ словословенїѧ²²⁴) сво-
его и ѡбрѣте змѧ женоу єдиноу [sic!] и прѣлѣсти²²⁵)? тако
и мнѣ прикаючи сѧ“. и къста Іѡсифъ ѿ вѣртица и призѧ Мрїю
и рече къ²²⁶) ней²²⁶): „набидѧа Бѣи²²⁷), что се сѣтворила єси
и смѣрила єси дѣшъ мою? зѧвы ли²²⁸) Гѧ Бѧ своего? и вѣспи-
танѧа къ стѧа стѣхъ и прїем'шоу²²⁹) нищюу ѿ рѣкы аѣгловы
что се створила єси?“ ѡна же плакаше с[ѧ] гор'ко г[л]юци: „іако
мѣта єсмь азъ и моужа не знаю“. и реч[ѣ] Іѡсифъ: „да ѡкоудю
сѣи²³⁰) єсть, єже²³¹) єсть²³¹) въ оуѣрокѣ твоєи?“ ѡна ж[ѣ] рече:
„живъ Гѧ Бѧ мон, іако не вѣде, ѡкоудю сѣи²³²) ес[тъ], єже²³³)
ес[тъ]²³³) въ мнѣ“.

[XIV]. И оувоі с[ѧ] Іѡсифъ зѣло и оумолча ѿ неѧ²³⁴) по-
мышлѧа, что сѣтворити єи. и реч[ѣ] къ²³⁵) сѣвѣ²³⁵): „ѧще сѣкрыю
грѣхъ²³⁶) єѧ, ѡбращюу сѧ свара²³⁷) съ закономъ Гѣимъ. ѧще ли
іавлѧ²³⁸) снѡмъ Іїлѣвымъ, вою сѧ, ѣгда како аѣгльско вѣдетъ²³⁹)
соущее въ ней, и ѡбращюу сѧ кровъ неповин'ноу прѣдѧа²⁴⁰) на сѣдъ
сѣмрѣти²⁴¹). нѡ что²⁴²) сѣтвори [sic!] єи? да ѡпоущѧ ѧ²⁴³) ѡтай
ѿ сѣе“. и постыж[ѣ] [днѣ] и ноцѣ, и се аѣгль Гѣи іави сѧ ємоу
въ снѣ г[л]ѧ: „не оувои сѧ къ²⁴⁴) ѡтроковици сей! сѣще²⁴⁵) въ
ней ѿ Дѧ стѧ єсть. Родитъ вѣ²⁴⁶) снѣ и наречешѧ²⁴⁷) и мѧ ємоу
Іс. тѣ вѣ сѣсѣтъ люди ѿ грѣхъ ихъ“. и къста Іѡсифъ ѿ сна²⁴⁸)
и прослави Бѧ Іїлѣва²⁴⁹) давшаго ємоу вѣгдѣти тайноу²⁵⁰).

[XV]. Прїиде ж[ѣ] Іѧнѣ²⁵¹) книжникъ и рече къ Іѡсифови:
„почто не іавиши с[ѧ] пришедъ сѣи'моу²⁵²) нашѣмоу?“ и рече Іѡ-
сифъ: „трѣденъ вѣхъ с поутѣ²⁵³) и почихъ прѣквыи днѣ“. и ѡбращѣ
сѧ Іѧнѣ²⁵⁴) видѣ Мрїю чреватю²⁵⁵) іидѣ²⁵⁶) съ тощанїемъ къ²⁵⁷)
іѣрѣѡви и²⁵⁸— реч[ѣ] ємоу²⁵⁸): „Іѡсифъ. ѡ немѣ же ты свѣди-
телствоуєши, вѣзаконїе сѣтвори єс[тъ] зѣло“. [и рече іѣрѣи]:
„како[въ] грѣхъ?“²⁵⁹) ѡнѣже рече: „дѣвѧ²⁶⁰) иже вѣ пошлѧ²⁶¹) ѿ
црѣккѣ Гѣѧ, ѡскверни єс[тъ]²⁶²) [и оуѣраде бракъ єѧ и не іави снѣмъ

Іїлѣвымъ“. ієрей реч[є]: „Іѡсифъ ли се естъ сѣтворилъ?“*). и рече Янень:²⁶³⁾ „посли слоугы²⁶⁴⁾ и ѡбращени дѣоу чрѣкатоу²⁶⁵⁾“. и іѡдоша слоугы и ѡбръктоша також[є]²⁶⁶⁾. іакоже реч[є] Янанен²⁶⁷⁾. и вѣдоша²⁶⁸⁾ ю съ Іѡсифом на сѣднице. и реч[є] ієрей къ Мрїи: „закы ли²⁶⁹⁾ Гѣ своего? къспытаннаѡ къ сѣла сѣхъ и прїймавшн²⁷⁰⁾ пїцж иъ ржкы аггловы и слышакше нѣс[ни]²⁷¹⁾ нхъ что сѣтворила єси?“ ѡна ж[є] плака са горко глѡщи²⁷²⁾: „іако чѣта єсмь и моужа не зную“. и рече ієрей къ Іѡсифоу: „что се сѣтворилъ єси?“ и рече Іѡсифъ: „живь Гѣ Бѣ мей. іако чѣтъ єсмь ѡ немъ“. и рече ієрей: „не лжи²⁷³⁾, нж свѣдѣтелствоуи²⁷⁴⁾, глї истинноу. оукрал єси бракъ ѡ и не явил сѣом Іїлѣвымъ [и]н²⁷⁵⁾ поклонилъ єси²⁷⁶⁾ главы своеѡ под крѣпоу [sic!] рѣкж Гѣѡ, іако да кѣлено воудѣтъ сѣма твоѣ²⁷⁷⁾“. и оумолча Іѡсиф.

[XVI]. И реч[є] ієрей: къзврати дѣу, юже пош²⁷⁸⁾ из цркви Гѣѡ!“ и прослезн с[ѡ] Іѡсифъ. и рече ієрей: „напою вы***) воды ѡблчєнїѡ. и да явить Гѣ грѣх²⁷⁹⁾ каю прѣд ѡчима каппїма²⁸⁰⁾“. и къзем ієрей напои Іѡсифа и посла и къ грѣнїцу. и прїиде цѣла. напои же Мрїю и²⁸¹⁾— поустї ю въ грѣнїцу²⁸¹⁾ и прїиде цѣла. и дивиша²⁸²⁾ са къси людїе, іако грѣх не яви са ю²⁸³⁾. и реч[є] ієрей: „ѡще не явить²⁸⁴⁾ Гѣ Бѣ грѣха на ваю, ни ѡзь ѡсоудѡю каю“. и ѡпоустн ѡ. и пошат²⁸⁵⁾ Іѡсифъ Мрїю и иде въ дом свой радоуѡ са и слава Бѣ Іїлѣѡ.

[XVII]. Повелѣнїе же быс[тъ] ѡ кесарѡ Іѡвоуѡта написати са ѡліко же соутъ²⁸⁶⁾ къ Бифлѡмѣ Оудїи²⁸⁷⁾. и реч[є] Іѡсифъ: „се ѡзь напишю²⁸⁸⁾ сїмъ мѡѡ, се же ѡтроковнїи²⁸⁹⁾ чѣд сѣтвор[ю]. како напишоу ѡ? жєноу ли сѣвѣ? стыдоу вѡю са²⁹⁰⁾. дїѣрк ли? вѣдѡтъ вѡ сїке Іїлѣѡ, іако нѣс[тъ]²⁹¹⁾ дѣри. сѣи²⁹²⁾ дїѣ Гѣѡ да сѣтворитъ, іако ж[є] хоцїтъ“. и ѡсѣдѡвк ѡсѡ и късѡди ю и вѣдѡше²⁹³⁾, и сїѣ єго Ѣмѡи къ сѣд єго иѡдѡше. и прїѡдоша ѣ. поприца и ѡбращъ са Іѡсифъ видѣ ю²⁹⁴⁾ драхлѡу. и реч[є] Іѡсифъ²⁹⁵⁾ въ сѣвѣ: „ѣда како сѣще къ нен троужает ю?“ и [ѡбращъ са Іѡсифъ видѣ ю смѣющс са]***)]. И²⁹⁶⁾— ѡбрати са Іѡсифъ²⁹⁶⁾ и реч[є] єи: „Мрїе, что се ес[тъ], іако лице твоѣ виждоу ѡли²⁹⁷⁾ драхлѡ, ѡво ли смѣюще са?“ и рече ємоу Мрїѡ: „двоѣ люди виждоу прѣд ѡчима мѡїма: єдинн плачѡща с[ѡ], ѡ дроугнѡ смѣюща с[ѡ] и²⁹⁸⁾— кесѡлаща са²⁹⁸⁾“. бына же²⁹⁹⁾ на полѣ³⁰⁰⁾ поутн³⁰¹⁾ и рече Мрїѡ къ Іѡсифоу: „сѣсѡди

*) Пропущено в Львівськїм рукоп., доповняемо з Замоїського.

**) В рукоп. хибно: напои ю.

***) Пропущено въ Льв., доповняемо з Замоїського рукоп.

ма съ ѡсладе, ѡко выѣше³⁰²⁾ въ мнѣ ноудит ма изыти³⁰³⁾ а.
и рече [Иѡсифъ]: „где та имамъ въвести и скрыти та³⁰⁴⁾. ѡко
мѣсто се поусто ес[ть]?“

[XVIII]. И ѡбрѣте теѹ вертепъ и веде³⁰⁵⁾ ю тамо Иѡсифъ,
и пристави теѹ сѣмъ своѡ. и ѡде ѡскати клѣмъ Евреѡнина ѡ Би-
флѡма. Изъ же Иѡсифъ ѡдѣи не ѡда³⁰⁶⁾, и къзрѣкъ на ѡко
и видѣхъ крѣж¹⁾ нѣныи стѡишь. и^{307—} къзрѣкъ на ѡко видѣхъ е³⁰⁷⁾
моутно и птица нѣныа молчаща. и къзрѣхъ на землю и видѣхъ
крыницю³⁰⁸⁾ стѡищ²⁾ и³⁰⁹⁾ дѣлатели лежащ³⁾ и вѣша³¹¹⁾ рѣжы
ихъ въ криници³¹²⁾, и жоуѡще не жваху и къзимлюще не пр[ин]о-
шахъ е³¹³⁾ оустомъ своимъ, нѣ въсѣмъ лица³¹⁴⁾ горѣ зраще.
и видѣхъ ѡвца ж[ен]имыа³¹⁵⁾ стѡища³¹⁶⁾, и къза³¹⁷⁾ пастырь
жизль³¹⁸⁾ оударити е хотѣ³¹⁹⁾ и рѣжа еѡ ста³²⁰⁾ горѣ. и ви-
дѣхъ³²¹⁾ постѣкъ и видѣхъ оуста козлащ⁴⁾ прѣле[жа]ще и не пѡю-
ще, и къса неприкаснѣмъ³²²⁾ и^{3—} теченѣмъ своимъ³²³⁾ женѣ-
хоу с[а]³²⁴⁾.

[XIX]. И видѣхъ женоу ѡ герницѣ ѡсходѡщюу и реч[е] ми:
„ѡлче³²⁵⁾, камо³²⁶⁾ ѡдѣши? и рѣхъ ей³²⁷⁾: „бабы Евреѡнина
ѡщ³²⁸⁾ а. и ѡвѣща³²⁹⁾ рече: „ѡ Ёрѡма ли еси?“ и рѣхъ ко
ней³³⁰⁾: „ей“. и реч[е] ми: „кто е раждающѡа въ вѣртепѣ?“
и рѣхъ ей³³¹⁾: „ѡброушенаа ми жена. и нѣс[ть] ми жена, зне за-
чатѣ имат ѡ Дѣа ста“. и реч[е] баба: „ѡще оуко³³²⁾ къ истин-
ноу³³³⁾ есть?“ и рече Иѡсифъ: „гради и выждѣ!“ и ѡде с нимъ
баба, и се ѡбалакъ свѣтел ста надъ вѣртепомъ и свѣтъ велѡй³³⁴⁾
въсѣа къ вѣртепѣ, ѡко ѡчиамъ не трѣпѣти. и реч[е] баба: „къзвѣ-
личитъ сѡ дѣла моѡ дѣнь, ѡко^{335—} ѡки сѡ ѡсенѣе въсемоу ми-
роу!“³³⁵⁾ и ѡвѣ ѡбалакъ къзимаше сѡ ѡ вѣртепа [sic!] и въсѣа
свѣтъ велѡкый. и ѡки с[а] младенецъ и прѣатъ сесенъ ѡ мѣре³³⁶⁾
Мрѡ. и къзѡни баба глѡци: „великъ ми дѣнь дѣне³³⁷⁾, ѡко видѣхъ
чюдо съ³³⁸⁾ ново!“ и ѡзвѣде ѡзъ вѣртепа славащи Бѡ. и срѣте
ю Галомѡй³³⁹⁾. [и рече баба³⁴⁰⁾]: „Галомѡи³⁴¹⁾, Галомѡи! ново чюдо
ѡмамъ ти повѣдат³⁴²⁾. дѣлаа родитъ, еѡ ж[е] не къмѣстит
тѣло³⁴³⁾ а. и реч[е] Галомѡи: „жикъ Гѣ Бѣъ мои! ѡще не разумѣю
ѡ сконхъ вѣрей³⁴⁴⁾, не ѡмамъ вѣкры ѡти³⁴⁵⁾, ѡко дѣлаа роди“.

[XX]. И кънѡде баба къ Мрѡи глѡци: „ѡкры сѡ, не мала
бѡ тоуга належитъ мѣнѣ тебе ради³⁴⁶⁾ а. и видѣ ю³⁴⁷⁾ Галомѡи
и къскликноу³⁴⁸⁾ глѡци: „лютѣ безаконѡю моѡмоу и некрѡю мо-
ѡмоу, ѡко ѡскоушихъ Бѡ жива, и се рѣжа моѡ ѡпаде*)³⁴⁹⁾
ѡ мене!“ и поклонши³⁵⁰⁾ колѣнкъ своимъ³⁵¹⁾ мѡи сѡ Гоу³⁵²⁾ глѡци:

*) В рукописѣ хибно: не ѡпаде.

„Бѣ ѡцѣ моихъ³⁵³), помани мѧ³⁵⁴), іако сѣ[мѧ] есмь Аврааме і Іаково [і] Іакове. не ѡбличи мене прѣд сѣмѣи Іїлевы, нжъ кѣзрати мѧ кѣ ницимъ. іаже вѣси, вѣдо, ѡмже³⁵⁵) ѡмнемъ тѣмъ ѡсѣлениѧ³⁵⁶) творахъ³⁵⁶) ѡ мздоу мою чаю ѡ тебе прѣйти“. ѡ двѣ пристѡупи кѣ ней аѣгѧ гѣа: „Саломѣ, Саломѣ, оуслыша Гѣ мѧненіе твое³⁵⁷), принеси роукѧ твоѣ кѣ ѡтрочати ѡ ѡсѣлаеши ѡ бѡдетъ ти сѣсеніе“. радес[тъ] же прѣемши Саломѣ ѡ поклони сѧ ёмоу гѣици сице³⁵⁸): „Ты цѣрь роди сѧ Іїлѣвъ!“ ѡ поношнѣ³⁵⁹) ѡ цѣлкѣ³⁶⁰) ѡзвѣде изъ вѣртепа ѡправдана, ѡ се глас гѣа³⁶¹) кѣ ней: ³⁶²) „не вѣзвѣсти, іаже видѣ³⁶³) дѣнь, дондеже вѣнѣдетъ ѡтрочѧ³⁶⁴) кѣ Іерѧлимъ“.

[XXI]. ѡ се ѡсѣфъ оуготовки сѧ ѡзвѣсти³⁶⁵) ѡ Іоудѣѧ, ѡ прѣидѡутъ³⁶⁶) вѣски ѡ вѣстока гѣаце: „гдѣ ёсть рождѣн³⁶⁷) сѧ³⁶⁷) цѣрь Іоудѣнскъ? видѣхомъ вѣ ёго звѣздоу на вѣстоцѣ вѣсѣакшоу ѡ прѣидѡхомъ поклонити сѧ ёмоу“. Слышавше се Іродъ смѡутѣ сѧ³⁶⁸) ѡ посла слоугѧ кѣ архѣиѣрѡмъ, ѡ³⁶⁹— вѣпросиша ѧ кѣ прѣтворѣ³⁶⁹) гѣа: „что³⁷⁰) писано ёсть ѡ Хѣтѣ, гдѣ раждѣетъ сѧ? ³⁷¹) ѡни ж[ѣ] повѣлаша ёмоу³⁷²): „кѣ Вифлѣѡмѣ Іоудѣн³⁷³). тако вѣ писано ёсть³⁷⁴). ѡ ѡпоустѣ ѧ, ѡ призва вѣлѣхъ вѣпросѣ³⁷⁵) ѧ гѣа: „чѣто видѣте знаменіе³⁷⁶) рождѣшаго сѧ цѣря?“ ѡ рѣша вѣски: „видѣхомъ звѣздажъ великоу вѣсѣакшоу кѣ звѣздахъ ѡ ѡмрачаѡща ѧ іако³⁷⁷— не сѣкѣтити сѧ ѡм³⁷⁷), ѡ мы развѣмѣхомъ, іако цѣрь роди сѧ Іїлѣвъ ѡ прѣидѡхомъ поклонити сѧ ёмоу“. ѡ рече ѡмъ Іродъ: „ѡдѣте, ѡцѣте³⁷⁸), ѡ аце ѡбращѣте, повѣдите ѡ мѣнкѣ, да ѡ азь прѣшедъ поклонѣ сѧ ёмоу“. ѡ ѡзвѣдѡутъ³⁷⁹) вѣски, ѡ се звѣзда, юж[ѣ] видѣша на вѣстоцѣ, вѣжашѣ³⁸⁰) ѧ, дондеже привѣдоу [sic! зам. привѣде] ѧ³⁸¹) вѣ вѣртепѣ³⁸²) ѡ ста надъ главою ѡтрочате, ѡ видѣвше ѡтрочѧ вѣлѣски сѣ Мѣріѡю мѣтрѣжъ ёго ѡзаша³⁸³) изъ вѣрѣтищъ³⁸⁴) скѣихъ злато ѡ ливанъ ѡ змирънжъ ѡ даша ёмоу. ѡ вѣстѣ прѣемши ѡ аѣгѧ не ѡти вѣ Іерѧлимъ³⁸⁵), нжъ ѡнѣмъ поутѣмъ ѡдоша вѣ землю³⁸⁶) свою.

[XXII]. Тогда оувиѣдѣ Іродъ, іако пороуганъ бысть ѡ вѣлѣхъ развѣкѣ сѧ ѡ посла оуѣница гѣа ѡмъ: „ѡзвѣстите вѣсѧ младенца³⁸⁷) ѡ дѡю лѣтѣ ѡ³⁸⁸) ниже³⁸⁸)“. Слышавъши ж[ѣ] Мѣріѧ, іако младенца оуѣнкаѡтъ, ѡ оуѣѡвѣши сѧ вѣзѧт ѡтрочѧ ѡ покѣвши ѣ положи³⁸⁹) кѣ ѡслѣхъ вѣлоуѣхъ. Сѣисавѣды же слышавши, іако Іѡѧнѧ ѡцѣжѣ, вѣземѣши ж[ѣ] вѣжа³⁹⁰) вѣ горѡу ѡ гладѣше мѣста, даѣмъ скѣла ѡ³⁹¹), ѡ не вѣ мѣста тайна, тѣгдаж[ѣ] вѣзд[ѣ]ноуѣвши Сѣисавѣдъ гѣа: „горо Гѣтѣ, прѣими мѣтрѣ сѣ ѡтрочатѣмъ! ³⁹²) не можашѣ вѣ ктомоу Сѣисавѣдъ вѣзѣти³⁹³), ѡ двѣ прѣсѣде сѧ³⁹⁴)

гора и приат ѿ. и вѣ³⁹⁵⁾ гора³⁹⁶⁾ сѣдоущи³⁹⁷⁾ и ма свѣтъ³⁹⁸⁾,
аггль вѣ Гнѣ вѣ³⁹⁹⁾ съ нима храниа ѿ.

[XXIII]. Иред же ица⁴⁰⁰⁾ Іѡанна посла слоугы своа⁴⁰¹⁾ къ
ѡлтарѣ Гнѣ къ Захаріи глѣ: „где еси скрѣпъ снѣ⁴⁰²⁾ твой?“⁴⁰³⁾
ѡн же ѡтвѣщае реч[е] им⁴⁰⁴⁾: „азъ слоуга вѣи есмь и прѣсѣда⁴⁰⁵⁾
къ цркви Гни; како азъ вѣде, где ес[тъ] снѣ мой?“ и шедше
слоугы и кѣзкѣстиша⁴⁰⁶⁾ Иредови сице. посла же Иред къ Заха-
ріи третицею⁴⁰⁷⁾ глѣ: „гдѣ естъ снѣ твой? не вѣси ли. іако
кров твоа*) къ роукъ мою ес[тъ]?“ И рече Захаріа: „мѣчкѣ
есмь⁴⁰⁹⁾ кож[у]и. прелѣи⁴¹⁰⁾ кров мою. и дѣхъ мой прииметь Илѣка,
іако кров неповинноуа прелѣте въ прѣдъ двер[и]и црковными
Гниими“. и противъ скѣтоу оубѣиъ бысть Захаріа, и не вѣда-
хоу снѣ Илѣки, іако оубѣиъ ес[тъ]⁴¹¹⁾.

[XXIV]. И⁴¹²⁾ въ часъ ловзаніа⁴¹³⁾ прійдоша⁴¹⁴⁾, и не ѡбрѣте⁴¹⁵⁾
ихъ по ѡбычаю блѣвнѣ Захаріиноу. и ждаша⁴¹⁶⁾ ждоущіе цѣлоуаніа
его⁴¹⁷⁾. медалцоу емоу⁴¹⁸⁾ оубѣиша сѣ вѣси. дрѣзноу же єдинѣ⁴¹⁹⁾
вѣиінде къ сѣилищю и видѣ при ѡлтари Гни кровъ скѣдши сѣ.
и гласъ глѣ⁴²⁰⁾: „іако⁴²¹⁾ Захаріа оубѣиъ бысть, и не пострѣитъ сѣ⁴²²⁾
кровъ его, дондеже прійдетъ мѣстник⁴²³⁾“. и слышавъ словеса сѣ
и оубѣи сѣ и шед⁴²⁴⁾ кѣзкѣсти іерѣмъ, ѣже слыша и видѣ⁴²⁵⁾.
и дрѣзноуше вѣси вѣииндоша, и видѣише вѣише на стопени
[sic!] црковнѣмъ и вѣскрѣчахъ⁴²⁶⁾ и растрѣзаша ризы своа
ѡ горы до низъ. и не ѡбрѣтоша телесе его, кровъ же его ѡбрѣ-
тоша іако каменъ соуща⁴²⁷⁾. и оубѣише сѣ изыидоша и кѣзкѣ-
стиша вѣскѣмъ, іако Захаріа оубѣиъ бысть. и слышаша кѣлѣна
Илѣва и плакаше сѣ его⁴²⁸⁾ три дѣни и три ноци. по трѣхъ же
днѣхъ свѣтъ скѣкориша⁴²⁹⁾ іерѣи, кого поставѣмъ [sic!] ⁴³⁰⁾ къ За-
харіа мѣсто⁴³¹⁾? и паде жрѣви на Гѣмиѡна, темоу вѣ⁴³²⁾ вѣ⁴³²⁾
кѣзкѣиено Дѣомъ сѣмъ не видѣти сѣмрти, дондеже видитъ Хѣ
къ пакти.

[XXV]. Изъ же Іаковъ написавъ⁴³³⁾ казаніе⁴³⁴⁾ сѣ, матежю
сѣишъ⁴³⁵⁾, ѣгда оумираше⁴³⁶⁾ Иредъ, скрѣпъ сѣ къ поустѣ мѣ-
стѣ⁴³⁷⁾, дондеж[е] прѣстанеть мѣкѣа къ Іерѣмѣ. слава да вѣио-
моу ми прѣмѣдрости⁴³⁸⁾ писати тайны сѣа. Бѣоу нашемоу⁴³⁹⁾
слава вѣ вѣи. аминь.

Варианты: 1) Порф. в лѣтописани 2) Порф. Зам. приносѣ 3) Порф. Зам. дод.
соугоуки 4) Зам. и глѣ, Порф. глѣ (?) 5) Зам. мѣмѣ, Порф. ѡ имѣни мѣмѣ и
6) Порф. Зам. мѣе 7) Порф. вѣс. 8) Порф. вѣс. 9) Зам. прѣдъ нима 10) Порф. Зам.
додъ Іакими 11) Зам. Порф. прѣже 12) Порф. Зам. приносити 13) Зам. вѣскрѣкѣ, Порф.

*) В рукоп. хибно: твоѣж.

прискоренъ вѣсть ¹⁴⁾ Порф. Зам. дод. азъ ¹⁵⁾ Порф. Зам. Изыскавъ же ¹⁶⁾ Зам. вас. ¹⁷⁾ Порф. Зам. коѣроу ¹⁸⁾ Порф. дод. и помышляше къ себѣ ¹⁹⁾ Зам. пинко ²⁰⁾ Зам. дод. моѣ ²¹⁾ Зам. пинко ²²⁾ Порф. вас. ²³⁾ Порф. Зам. дѣлма сѣтоканнема сѣтокаше са и дѣлма плачѣма плакаше са ²⁴⁾ Порф. Зам. дод. рече ²⁵⁾ Порф. ко ²⁶⁾ Зам. Юдиѣ, Порф. вас. ²⁷⁾ Зам. Порф. глаголюще, в грецькимъ то *κεφαλὸδότης*, повязка на голову ²⁸⁾ Зам. йми же дасть ²⁹⁾ Порф. вас. Зам. дѣла; Порф. дод. и рече ³⁰⁾ Порф. оуластн са ³¹⁾ Зам. дод. се ³²⁾ Зам. цѣккы ³³⁾ Порф. Зам. вас. ³⁴⁾ Зам. вас. ³⁵⁾ Порф. Зам. ѣко ³⁶⁾ Порф. Зам. вас. ³⁷⁾ Порф. Зам. смири ³⁸⁾ Зам. Порф. ѣда како ³⁹⁾ Зам. лестецъ ⁴⁰⁾ Порф. Зам. твоемъ ⁴¹⁾ Порф. вас. ⁴²⁾ Зам. Юдиѣ, Порф. вас. ⁴³⁾ Порф. Зам. рака ⁴⁴⁾ Порф. Зам. смиренши ⁴⁵⁾ Зам. послѣшавши ⁴⁶⁾ Порф. да не ⁴⁷⁾ Порф. Зам. покланюу тѣ ⁴⁸⁾ Зам. дод. Гѣ ⁴⁹⁾ Порф. не да ⁵⁰⁾ Порф. сѣтоканыма и шкелче са ко ризы скоа брачныма; Зам. и сѣкаче ризы скоа брачныма ⁵¹⁾ Зам. къ ⁵²⁾ Порф. Зам. снине ⁵³⁾ Порф. походити ⁵⁴⁾ Зам. и сѣде подъ афиною, Порф. подъ лафиниѣ, — грецький текстъ дословно згідний з Льв. ⁵⁵⁾ Порф. Зам. помоли са ⁵⁶⁾ Зам. над афиниѣ ⁵⁷⁾ Зам. дод. каниѣ ⁵⁸⁾ Порф. оуподобяю са ⁵⁹⁾ Зам. ни ⁶⁰⁾ Порф. Зам. клатка ⁶¹⁾ Порф. Зам. прелъ сыны Изаки ⁶²⁾ Зам. ѣкы ⁶³⁾ Зам. Порф. не оуподобихъ са азъ ⁶⁴⁾ Порф. вас. ⁶⁵⁾ Порф. Зам. вас. ⁶⁶⁾ Порф. Зам. зимны ⁶⁷⁾ Порф. вас. ⁶⁸⁾ Порф. азъ ни ⁶⁹⁾ Порф. вас. ⁷⁰⁾ Зам. оуко ⁷¹⁾ Зам. дод. и рыкы ихъ ⁷²⁾ Слѣв: колы... аж до Гѣ нема в грецькимъ оригиналѣ ⁷³⁾ Порф. Зам. вас. ⁷⁴⁾ Порф. Зам. дод. и ⁷⁵⁾ Зам. плодъ скоѣ ⁷⁶⁾ Зам. теке блѣнцъ Гѣ ⁷⁷⁾ Порф. Зам. Бѣ ⁷⁸⁾ Порф. кѣзгѣтъ са, Зам. кѣзгѣнтъ ⁷⁹⁾ Зам. нма ⁸⁰⁾ Порф. Зам. вас. ⁸¹⁾ Порф. Зам. вас. ⁸¹⁾ Порф. Зам. Гѣн ⁸²⁾ Порф. Зам. кѣдѣтъ ⁸³⁾ Зам. сѣктн-ка, Порф. і Зам. дод. глѣюще ѣи ⁸⁴⁾ Порф. Зам. йкимъ ⁸⁵⁾ Порф. Зам. сине ⁸⁶⁾ Зам. вас. ⁸⁷⁾ Зам. и глѣ емѣ ⁸⁸⁾ Зам. дод. Іоакимѣ ⁸⁹⁾ Порф. кѣзгѣтъ са Зам. кѣзгѣтъ ⁹⁰⁾ Зам. келѣкий, Слѣв: и родить... аж до зиман нема в грецькимъ оригиналѣ. ⁹¹⁾ Порф. і ⁹²⁾ Зам. никласны, Порф. никласнѣ ⁹³⁾ Порф. і ⁹⁴⁾ Порф. вас. ⁹⁵⁾ Зам. привѣдѣтъ ми ⁹⁶⁾ Зам. Порф. ѡхапи са выи ѣго ⁹⁷⁾ Зам. Порф. дод. і ⁹⁸⁾ Зам. Порф. дод. кѣмоу ⁹⁹⁾ Зам. и кесчадна, Порф. и кешадна ¹⁰⁰⁾ Зам. петалъ *ῥεωνται*, Порф. петалъ нерекъ, Мак. ЧМ. петалъ *ῥεωνται*, по грецьки то *πέταλον τοῦ ἱερῆως* ¹⁰¹⁾ Зам. и принесе дары скоа и зра къ петалоу *εὐρέκεως*, Порф. принесе.. зраше ¹⁰²⁾ Зам. ѡцѣстна ¹⁰³⁾ Зам. дод. и къ, Порф. дод. и къ Іакимъ ¹⁰⁴⁾ Зам. Порф. и вѣзлаже ¹⁰⁵⁾ Зам. дѣй же ѡче хънъ крѣчалаше са, Порф. дѣй же ѡ хънѣ ¹⁰⁶⁾ Порф. кѣз ¹⁰⁷⁾ Порф. кѣдоу ¹⁰⁸⁾ Порф. скерноу ¹⁰⁹⁾ Порф. вас. ¹¹⁰⁾ Порф. мимо нѣ ¹¹¹⁾ Порф. нѣ-гослахоутъ ю, Мак. ЧМ. глаголюхъ ю, грец. *διεπλάωνον αὐτὴν* ¹¹²⁾ Порф. дод. же ¹¹³⁾ Порф. вас. ¹¹⁴⁾ Порф. ю къ архіерѣмъ и блѣвши ю ¹¹⁵⁾ Порф. есѣина ¹¹⁶⁾ Порф. дод. къ ¹¹⁷⁾ Порф. поношеніе ¹¹⁸⁾ Порф. дод. плодъ ¹¹⁹⁾ Порф. донѣхъ отроковицъ ¹²⁰⁾ Порф. положиши ¹²¹⁾ Порф. изидоша ¹²²⁾ Порф. двою лѣтъ ¹²³⁾ Порф. кѣдѣте ¹²⁴⁾ Порф. дод. Гѣю ¹²⁵⁾ Порф. поселѣ гнѣкъ на ны ¹²⁶⁾ Порф. неприятнѣ ¹²⁷⁾ Порф. до ¹²⁸⁾ Порф. выши же ѣи ¹²⁹⁾ Порф. призвѣте ¹³⁰⁾ Порф. дод. рѣсны ¹³¹⁾ Порф. сѣдце ¹³²⁾ Порф. киндоша ¹³³⁾ Порф. цѣлоуаеъ ¹³⁴⁾ Порф. ѣгда ¹³⁵⁾ Порф. ватариѣмъ ¹³⁶⁾ Порф. син-дѣста ¹³⁷⁾ Порф. вас. ¹³⁸⁾ Порф. литѣма ¹³⁹⁾ Порф. кі. лѣтъ ¹⁴⁰⁾ Порф. дод. къ ¹⁴¹⁾ Порф. предстоиши ватарию Гѣю ¹⁴²⁾ Порф. да вшедъ ¹⁴³⁾ Порф. теже ѣи ¹⁴⁴⁾ Порф. шкелъ са ¹⁴⁵⁾ Порф. вас. ¹⁴⁶⁾ Порф. вас. ¹⁴⁷⁾ Порф. вас. ¹⁴⁸⁾ Порф. шедъ ¹⁴⁹⁾ Порф. вдовѣца ¹⁵⁰⁾ Порф. емѣ же ѡантъ ¹⁵¹⁾ Порф. дод. Бѣ ¹⁵²⁾ Порф. земан ¹⁵³⁾ Порф. прѣ-тнѣжъ ¹⁵⁴⁾ Порф. вас. ¹⁵⁴⁾ Порф. кѣзѣтъ ¹⁵⁵⁾ Порф. шедъ ¹⁵⁶⁾ Порф. же жезѣтъ ¹⁵⁷⁾ Порф. Носифѣ ¹⁵⁸⁾ Порф. на тѣкъ ¹⁵⁹⁾ Порф. ѣгда како смѣхъ кѣдоу ¹⁶⁰⁾ Порф. дод. Носидѣ ¹⁶¹⁾ Порф. вас. ¹⁶²⁾ Порф. дод. Корю ¹⁶³⁾ Порф. плекослѣкѣ ¹⁶⁴⁾ Порф. вас. ¹⁶⁵⁾ Порф. и ты ¹⁶⁶⁾ Порф. вас. ¹⁶⁷⁾ Порф. сѣомъ ¹⁶⁸⁾ Порф. дод. да ¹⁶⁹⁾ Порф. іереевъ ¹⁷⁰⁾ Порф. вас. ¹⁷¹⁾ Порф. ескверны ¹⁷²⁾ Порф. дѣла ¹⁷³⁾ Порф. дод. нхъ ¹⁷⁴⁾ Порф. и несквернѣ Бѣж ¹⁷⁵⁾ Порф. изкѣстите ¹⁷⁶⁾ Порф. воуъ і соуѣка, по грець. *καὶ τὴν βίβαν καὶ τὸ ση-*

ριζόν¹⁷⁷) Порф. истояюю¹⁷⁸) В грец. Σαμουήλ¹⁷⁹) Порф. скаше¹⁸⁰) Порф. читае:
 вземъ шакобелъ, по грец. κάλην — відро.¹⁸¹) Порф. вас.¹⁸²) Порф. wзрѣ сѧ¹⁸³)
 Порф. дод. естъ¹⁸⁴) Порф. вас.¹⁸⁵) Порф. и оубомаши сѧ¹⁸⁶) Порф. скаше¹⁸⁷) Порф.
 нѣо обрѣла еси¹⁸⁸) Порф. предъ Бѣгомъ¹⁸⁹) Порф. вас.¹⁹⁰) Порф. дод. ли се¹⁹¹) Порф.
 нѣже¹⁹²) Порф. дод. азъ¹⁹³) Порф. ѿ Бѣга жила¹⁹⁴) Порф. и¹⁹⁵) Порф. Кышнаго¹⁹⁶)
 Порф. да тѣмъ¹⁹⁷) Порф. сътворихши¹⁹⁸) Порф. къ Іерус¹⁹⁹) Порф. дод. Іерн²⁰⁰)
 Порф. дод. мѣтѣх²⁰¹) Порф. вас.²⁰²) Порф. къка²⁰³) Порф. и принде²⁰⁴) Порф.
 Слнсквѣда²⁰⁵) П. ѿтѣри²⁰⁶) Порф. и кѣрки ю²⁰⁷) Порф. юже²⁰⁸) Порф. злымиъ кѣжати²⁰⁹)
 П. ѿ дне²¹⁰) Порф. вас.²¹¹) Порф. танны сѧ²¹²) Порф. егда²¹³) Порф. видѣ²¹⁴)
 Порф. и прискорбѣнъ кыстѣ зѣло и испадъ лицемъ²¹⁵) Порф. покерже сѧ²¹⁶) Порф. дод.
 къ сокѣ²¹⁷) Порф. дод. Гѣѣ²¹⁸) Порф. помолю сѧ²¹⁹) Порф. ѿко²²⁰) Порф. вас.²²¹)
 Порф. дод. еѧ²²²) Порф. оулови²²³) Порф. ю²²⁴) Порф. слакесловѣи²²⁵) Порф. к²²⁶)
 Порф. вас.²²⁷) Порф. Бѣгомъ, по грець. μεμελημένῃ τῷ Θεῷ²²⁸) Порф. забыла еси²²⁹)
 Порф. принимаша²³⁰) Порф. се²³¹) Порф. вас.²³²) Порф. се²³³) Порф. вас.²³⁴) Порф.
 къ нѣи²³⁵) Порф. вас.²³⁶) Порф. грѣхн²³⁷) Порф. скарѧ сѧ²³⁸) Порф. ѧ лю²³⁹) Порф.
 естъ²⁴⁰) Порф. предавъ²⁴¹) Порф. на осѣжденіе смѣртное²⁴²) Порф. дод. оубо²⁴³) Порф.
 ли²⁴⁴) Порф. Іосифъ²⁴⁵) Порф. дод. ко²⁴⁶) Порф. же²⁴⁷) Порф. наричет сѧ²⁴⁸) Порф.
 дод. своего²⁴⁹) Порф. вас.²⁵⁰) Порф. такъ кѣдѧ²⁵¹) Порф. Янна²⁵²) Порф. съборѣх²⁵³)
 Порф. ѿ поутн²⁵⁴) Порф. Янна²⁵⁵) Порф. нпразднѣхъ соуиъж²⁵⁶) Порф. шедъ²⁵⁷)
 П. и рече^{258—259}) Порф. вас.²⁵⁹) Порф. къ то грѣхъ сътворилъ естъ?²⁶⁰) Порф.
 лѣцѣ²⁶¹) Порф. юже помятъ²⁶²) Порф. ю²⁶³) Порф. Янна²⁶⁴) Порф. дод. тѣмъ²⁶⁵)
 Порф. нпразднѣхъ соуиъж²⁶⁶) Порф. вас.²⁶⁷) Порф. Янна²⁶⁸) Порф. привѣдѧша²⁶⁹) Порф.
 забыла²⁷⁰) Порф. принимашн²⁷¹) Порф. нѣмѧ²⁷²) Порф. дод. живн Іѣ Бѣга мой²⁷³)
 Порф. не ажесвидѣтилетѣн²⁷⁴) Порф. вас.²⁷⁵) Порф. дод. нѣси²⁷⁶) Порф. вас.²⁷⁷)
 Порф. дамы кыло сѣмѧ тѣое кѣгѣно²⁷⁸) Порф. помятъ²⁷⁹) Порф. грѣхн²⁸⁰) Порф.
 нашима^{281—281}) Порф. вас.²⁸²) Порф. чюдиша сѧ²⁸³) Порф. на нѣго²⁸⁴) Порф. не яви
 нѣи²⁸⁵) Порф. Пѣмже²⁸⁶) Порф. сѣрѧа къ нѣхъ кѣи²⁸⁷) Порф. нюдѣнѣемъ²⁸⁸) Порф.
 напиши²⁸⁹) Порф. дод. не кѣдѣ²⁹⁰) Порф. не стѣждѣхъ сѧ²⁹¹) Порф. дод. ли²⁹²) Порф.
 се²⁹³) Порф. дод. ю²⁹⁴) Порф. Мрѣю²⁹⁵) Порф. вас.²⁹⁶) Порф. вас.²⁹⁷) Порф. ѿкогда²⁹⁸)
 Порф. вас.²⁹⁹) Порф. ѿгда же кыша³⁰⁰) Порф. посрѣди³⁰¹) Порф. дод. нѣоуиъ³⁰²)
 Порф. сѣише³⁰³) Порф. д.д. И съсѣди ю съ ѿсѣмѧ³⁰⁴) Порф. кѣкъ тѣ вѣдѣ скрѣтъ³⁰⁵)
 Порф. вѣведе³⁰⁶) Порф. вѣдѣхъ³⁰⁷) Порф. вас.³⁰⁸) Порф. оуца³⁰⁹) Порф. дод.
 видѣхъ³¹⁰) Порф. къмѣжѣи³¹¹) Порф. кѣмѣхъ³¹²) Порф. еп ници, грець. σκάρη —
 мѣсѧ³¹³) Порф. къ³¹⁴) Порф. дод. вѣи³¹⁵) Порф. же нѣмѧ³¹⁶) Порф. сѣоуѣхъ³¹⁷)
 Порф. вѣзведе³¹⁸) Порф. дод. сѣи³¹⁹) Порф. и оударитъ ѧ³²⁰) Порф. дрѣжѣи сѧ³²¹)
 Порф. вѣзрѣтъ къ³²²) Порф. прикснобѣнѣмъ^{323—327}) Порф. вас.³²⁴) По грець.
 καὶ πάντα ἐπὶ θῆξιν τῷ δούλῳ αὐτῶν διελαύετο³²⁵) Порф. вас.³²⁶) Порф. кѣ³²⁷)
 Порф. вас.³²⁸) Порф. нѣсѧхъ³²⁹) Порф. вас.³³⁰) Порф. вас.³³¹) Порф. вас.³³²) Порф.
 вас.³³³) Порф. дод. ли се³³⁴) Порф. вас.³³⁵) Порф. вас.³³⁶) Порф. дод. сѣи³³⁷)
 Порф. Гѣи (?)³³⁸) Порф. вас.³³⁹) Порф. Саломѣи³⁴⁰) Порф. вас.³⁴¹) Порф. вас.
 342) Порф. да ти повѣдѣ чѣдо нѣо³⁴³) Порф. нѣо³⁴⁴) П. виши сѧ³⁴⁵) Порф. и не нѣоу
 вѣрѧ³⁴⁶) Порф. не мала ми тѣжа на тѣѣ, Макал. ЧМ. належитъ мѣѣ ѿ тѣѣ³⁴⁷) Порф.
 видѣши³⁴⁸) Порф. кѣспн³⁴⁹) Порф. ѿпадѣтъ³⁵⁰) Порф. пр клоши³⁵¹) Порф. вас.
 352) Порф. мѣише сѧ к Бѣхъ³⁵³) Порф. нашихъ³⁵⁴) Порф. вас.³⁵⁵) Порф. ѧже цѣлѣхъ
 сѧ³⁵⁶) Порф. вас.³⁵⁷) Порф. мѣтѣхъ тѣоу³⁵⁸) Порф. вас.³⁵⁹) Порф. понѣсиши же
 360) Порф. и аѣи нѣцѣлѣ³⁶¹) Порф. вас.³⁶²) Порф. дод. Саломѣи, Саломѣи³⁶³) Порф.
 дод. славѣи³⁶⁴) Порф. дѣтише³⁶⁵) Порф. нзыде оуѣтѣока сѧ³⁶⁶) Порф. принѣоша
 367) Порф. вас.³⁶⁸) Порф. сѣмѧ сѧ³⁶⁹) Порф. вас.³⁷⁰) Порф. дод. кѣ³⁷¹) Порф.
 кѣкъ естъ рѣждаиъ сѧ?³⁷²) Порф. они же рѣи³⁷³) Іудейстѣмъ³⁷⁴) Порф. вас.³⁷⁵)

Порф. въпрашааше ³⁷⁷) Порф. вас. ³⁷⁸) Порф. вас. ³⁷⁹) Порф. изиците изкѣстно
 въ вѣрочатѣ ³⁸⁰) Порф. изидоша ³⁸¹) Порф. ведаше ³⁸²) Порф. пришедиши ³⁸³) Порф. надъ
 вѣрѣномъ ³⁸⁴) Порф. изисоша ³⁸⁵) Порф. ѿ сѣкровищъ ³⁸⁶) Порф. людею ³⁸⁷) Порф.
 ѿидоша въ страну ³⁸⁸) Порф. дод. соущаа въ Бидломѣ ³⁸⁹) Порф. вас. ³⁹⁰) Порф.
 скры ³⁹¹) Порф. кѣжашн ³⁹²) Порф. гдѣ скрѣти ³⁹³) Порф. чюдомъ ³⁹⁴) Порф. възвѣ-
 рѣтити сѣ ³⁹⁵) Порф. раскѣде сѣ ³⁹⁷) Порф. вас. ³⁹⁸) Порф. снѣше ³⁹⁹) Порф. дод. въ горѣ ⁴⁰⁰)
 Порф. вас. ⁴⁰¹) Порф. искааше ⁴⁰²) Порф. вас. ⁴⁰³) Порф. сѣ ⁴⁰⁴) Порф. вас. ⁴⁰⁵)
 Порф. ѿкѣша ⁴⁰⁶) Порф. сѣдѣи ⁴⁰⁷) Порф. повѣдаше се ⁴⁰⁸) Порф. третѣ ⁴⁰⁹) Порф.
 дод. рѣи ⁴¹¹) Порф. бѣдѣ ⁴¹¹) Порф. аще пролѣкш ⁴¹²) Порф. сѣена сѣи ⁴¹³) Порф.
 но ⁴¹⁴) Порф. цѣлованѣ ⁴¹⁵) Порф. йери идѣша ⁴¹⁶) Порф. не сретѣ ⁴¹⁷) Порф. стѣхѣхѣ
 йери ⁴¹⁸) Порф. еже въ мѣстѣ испросити оу Къшиного ⁴¹⁹) Порф. же сѣ Захарѣи ⁴²⁰) Порф.
 дод. ѿ нихъ ⁴²¹) Порф. глѣбѣи ⁴²²) Порф. вас. ⁴²³) Порф. въстрѣкт сѣ ⁴²⁴) Порф. дод.
 его ⁴²⁵) Порф. вас. ⁴²⁶) Порф. еже видѣ и еже слыша ⁴²⁷) Порф. стаи и възопѣша ⁴²⁸)
 Порф. сѣдѣи сѣ ⁴²⁹) Порф. вас. ⁴³⁰) Порф. сѣкѣшаши ⁴³¹) Порф. поставѣа ⁴³²)
 Порф. на мѣстѣ Захарѣи ⁴³³) Порф. вас. ⁴³⁴) Порф. напѣсакши ⁴³⁵) Порф. сказанѣ ⁴³⁶)
 Порф. мѣстѣ бѣиши ⁴³⁷) Порф. оумѣ ⁴³⁸) Порф. вас. ⁴³⁹) Порф. мѣстѣ ⁴⁴⁰) Порф.
 яко томѣ подекаетѣ.

Отсе оповѣданє є знаменитий апокрѣф звѣсний в лїтературѣ під
 назвою „Первоєвангелїє Якова“ (Protevangelium Jacobi). У вступ-
 ній студїї подано докладнїше єго лїтературну історїю. В україн-
 сько-руських рукописах воно стрїчаєть ся часто в тзв. Сборниках
 і Прольогах; крім Львівського рукопису з 1603 р. (Оссол. 38) і За-
 мойського рукопису з XVI в. (бібл. львівського університету I. F. 15)
 воно маєть ся в Прольозі XVII в. в бібліотекѣ перемиського крило-
 шанського собора N. LIH, B. 5, в одній рукописній збірцї в бібліотекѣ
 Крехівського монастиря і т. і. Церковно-словянський текст сего
 апокрѣфа надрукований петербурською Археографічною Комісією
 в першій томї Макарієвських Четїх Миней під днем 8 вересня.
 Вривок (починаючи з XVII глави) надрукував ще перед тим Палїн
 у своїй збірцї апокрѣфів (Памятники старинной русской литера-
 туры, вып. III, стор. 76—80) із дефектного рукопису XV в. У третє
 надрукував повний текст апокрѣфа Порфірев у своїй збірцї „Апо-
 крифическія сказанїя о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ“, С. Пе-
 тербургъ 1890, стор. 136—148. Інший переклад, значно відмінний
 від звѣсного нам грецького тексту, надрукував Новакович (Starine,
 кн. X). Грецький текст находить ся у Фабриція, т. II, 66—126,
 у Тїльо I, 159—273 і у Тїшендорфа, Evangelia apocrypha, стор.
 1—49. Основою отсеґо виданя ми поклали Львівський рукопис
 з 1603 р., декуди тільки поповнюючи пропуски, які поробив у тексті
 переписчик, із Замойського рукопису. Варянти виписано головно
 з Порфірева і Замойського рукопису; тільки декуди подавано
 варянти Макарієвських Четїх Миней і грецького тексту. Приди-

са везчадства моего". Потом также пришел днь Гнь великій, и рекла къ ней слоуживница ей Іудидъ: „гдѣ же, доко ѣ такъ томиши дшѣ свою въ печали великой? Се приближи са днь Гнь великій, не годит са тебе такъ тоужити по обычаю старого закона". И вземши рантихъ и да ей завити са, она же не хотѣла прѣнати егѡ на свою главу и рекла: „ты егѡ положи на главу свою и почти праздникъ вмѣсто менѣ". И рекла ей Іудидъ слоуживница: „гдѣ же моя, не мнѣ гѡдно завити са оу него, аковѣмъ ты образъ цркви имѣвши". И рекла ей Аїна: „встоупи ѿ мене, не оучію сего, аковѣмъ Гь Бѣ покорна ма во всемъ родѣ жидовскомъ и чада ми не даде, и мужа моего не вѣдаю, гдѣ пошел". И также оу самый положень пошла во виноградскій и ставши под древомъ дафиною начала плакати са и млати са Бѡу и рекла: „Гди Бѣе ѿцѣ нашихъ, вѣки ма и оуслыши мѣтвѣ мою, яко же вѣкиа ѣи Габрѣ Авраамовъ жонѣ и даде еси во старости ей плодъ и родила сѣа Ісаака".

[III]. И посмотрела на нѣю и оузрѣла на дрѣвѣ гнѣздо птичье и начала сіа нѣю плакати са речыи: „горе мнѣ, что ма родила и ѿ которой оутробы вышла есмь, иж есмь единая въ клѣткѣ межѣ племенемъ своимъ? поругаѣа и выгна есмь ѿ цркви Гѣ моего. Бѣда мнѣ, комъ са могу рожнати? Птицамъ ли? но и тѣи гнѣзда маютъ и дѣтки маютъ, оу почтливости соутъ предъ тобою, Гѣ. Ѿ вѣда мнѣ окаянной, комъ есмь подобна? водамъ ли? но и тѣи плодевити соутъ предъ тобою, Гди, и ѿны къ часъ весны великіе рѣки испуцаютъ. Горе мнѣ, комъ са могу рожнати? И земля, по которой ходимо, и таа плодъ даетъ во время себѣ и хвалитъ Бѣ во всѣхъ".

[IV]. Такъ сѣла Аїна плачаше млачи са Бѡу. в той часъ стала аглакъ предъ нѣю и рекъ ей: „Аино, Аино, мѣтвѣ твою высасуа Бѣ. зачнши в животѣ своемъ и родили, и вѣдетъ славно и хвалою дитѣ твою по всемоу свѣтѣ". И рекла Аїна: „живѣ Гь Бѣ мой, только рождѣ мужескій полъ или женскій, не хочѣ имѣти его собѣ, але дамъ егѡ в даръ Гдѣ Бѣ своему[8]. и вѣдетъ до живота егѡ къ цркви сажаящѣ іеріѡмъ". И когда встоупила ѿ ней аглакъ, тогда пришелъ к ней два вѣстники повѣдаючи ей, иж Іѡкимъ идетъ к ней въ домъ свой съ стады скотныхъ. Емоу же вѣдѣчи въ пѣстыни аглакъ прішѣла къ Іѡакимѣ и рече: „Іѡакимѣ, высасуа Бѣ мѣтвѣ твоѣ: пойди ѿсѣлакъ въ домъ свой, жена твоѣ Аїна начала къ животѣ своему и родити имѣеть сѣснѣе всемоу міру". И пошелъ Іѡакимъ радуѣа са къ женѣ своей и рекъ пастухомъ своимъ: „пріженѣте мнѣ вѣ. выкѣвъ сѣтѣхъ, а сѣдѣ козловъ

сѣтѣхъ іеріѡм и старцемъ ѿ всѣхъ людемъ, и боудѣтъ вѣ. выхвѣ іеріѡм и старцемъ, а сто козловъ всѣмъ людемъ. И гды ѿшолъ Іѡакимъ къ домови своему со стады своими, тогда Анна стояла оу корот, и ѿкъ оуѣдѣла Іѡакима мужа своего, и притѣкши ѿ шнѣмши повѣсила сѧ на шнѣ его и рекаа: „се ѿнѣ, гнѣ мой, оуѣдала есми, ѧко ГѢ блѣнѣла мѧ, оуже ко есми не вдова, кдыж тѣвѣ вгладаю, и не безчадна, почала ко есми в жѣвотѣ ѡ слова агглова“. Іѡаким же реч[е] Аннѣ: „И мнѣ теж агглатъ исповѣдалъ, блѣмъ ѿшолъ в дом свой ис пѣстыни къ тѣвѣ“. И шпочил Іѡакимъ в домъ свое[м] днѣ.

[V]. И наутрѣ принѣслъ даръ Боу ѿ вшелъ со іерей в црковъ, занѣже не ѿмѣла грѣхѧ, чис[итъ] ѡ жены своей. и рекаа Іѡакимъ: „се ѿнѣ оуже зная, ижъ ГѢ Бѣ шчистила мѧ и ѡпоустила всѧ грѣхѣ мои“. И пошолъ шправданъ ѿ цркви в домъ свой. И такъ мешкали по всѧ днѣ безпрестаннѣ мѣлаше сѧ Бѣ и мѣтѣню даючи шгоимъ. И кдыжъ сѧ выполнило девѧтъ мѣсѣцѣй, и породила Анна ѿ испѣтала бабы речѣи: „ѡю есми родила?“ Она же рекаа: „женскѣ полѣ“. И рекаа Анна: „козвеличила сѧ дѣла мои в ѿнѣшнѣй днѣ“. И покнѣвши баба стѣю дѣвѣцѣ и положила. И гдыжъ исполнили сѧ дѣ. днѣ, очистила сѧ Анна и далаа сесѣцѣ своей ѡ перси стѣй дѣвѣцѣ и нарекаа ѿмѧ ей Мрѣамъ. И почала стѣа Мрѣа днѣ ѡ дне растѣи.

[VI]. И гдыжъ было ей шестъ мѣсѣцѣй, поставила ей мѣти на земли искѣшаючи ю, штанетъ ми на ногахъ своихъ; она же шостоупѣлаа сѣдмѣ стѣпенѣй ѿ пришла на колѣнѣхъ мѣтре своей. И похвѣтивши ея рекаа: „жнѣ ГѢ Бѣ мой, оуже не ѿмаеши ходити по земли сей, донѣдеже вѣведѣ тѧ въ црковъ Гнѣю и дамъ в даръ ГѢ Бѣ ѧко сѧ есми ѡвѣдала“. И сотворила Анна мѣтѣхъ в домъ своему ѿ нѣкомъ же не далаа нѣтѣномъ и шкврѣномъ въ домъ свой прѣходити. И зкнѣрѣла Анна чѣтѣи дѣвѣцѣ къ ней на дѣховное веселѣе, агглы же стѣмъ стерегли прѣчѣтѣю дѣвѣцѣ. И коли было дѣвѣцѣ годъ, ѿ оучѣнѣла ѡцѣ ея Іѡакимъ великѣй шѣѣдъ и созкѣлаа сѣнѣи ѿ старѣшнѣхъ поповскѣа, кнѣжнѣи ѿ старѣцы ѿ всѣхъ іѡѣтанѣ. И прѣнесла Іѡакимъ со Анною стѣю дѣвѣцѣ къ іеріѡмъ ѿ старѣшнѣамъ поповскимъ; ѡни же оузрѣкли стѣю дѣвѣцѣ и познали блѣдѣ стѣго дѣа на ней и блѣвили ей великѣмъ блѣвѣнемъ: „Гѣдѣ Бѣ ѡчѣе, виждѣ дѣвѣцѣ сѣю и даждѣ ей ѿмѧ ѿменѣто ѿ вѣчно во всѣхъ рѣдѣхъ, кѣторѣе ѿзмѣни не ѿмаетъ“. Всѣ жъ людѣ рѣкли: „ѡминѣ“. И оучѣнѣла Анна пѣсѣнь рѣкѣи такъ: „пѣнтѣ Гѣи Бѣ мои, ижъ навѣдѣла мѧ ѿ ѡтѣгѣлаа ѡ мене прѣганѣхъ врагѣвъ моихъ и дала ми ГѢ Бѣ плодъ правды чѣтѣи прѣдъ собою всегда ѿмѣти; ѿ кѣто ѿскажитъ

сѣомъ Іїлѣвимъ, ижъ Анна породила во старости дитѣ? Слышите, плама вѣ. Іїлѣвѣхъ!“ И воспѣвши пѣснь и положила сѣіное дитѣ свое в лѣглавицѣхъ. И тако сѣініци всѣ пошли радующе сѣ и славаще Бѣа Іїлѣа. И тако росла стѣла дѣвица оу мѣри своей, и лѣгла Гѣхъ завжди была предъ стѣлымъ дитѣтемъ.

[VII]. И гдѣ была лѣтѣмъ двѣю, и рекъ Іоѣкимъ къ Аннѣ женѣ своей: „отдаймо Бѣоу іако сѣ есмо овѣцали и не замешкаваймо оврока своего: если замешкаемъ, не оугѣдѣмъ всѣмъ дѣръ нѣмъ Бѣоу“. И рекла Анна: „пождѣмо до третѣго годѣ, тогда кокедемъ ю въ црѣковѣ Гѣню, жѣкы не тоужила по ѡци и по мѣри“. И тако Іоѣкимъ и Анна воздали хвалѣ Бѣхъ творящимъ дивнаа чюдеса. Іако темѣ подоваеъ всѣа слава, честь и поклонѣе, ѡцѣ і Бѣоу и стѣмоу Дѣху, нѣмъ и нрѣно и во вѣки, аминъ.

Отсю українсько-руську переробку першихъ сѣмохъ главъ Первоєвангелія, виняту з рукопису Йосифа Григора зладженого в селѣ Хорунжівцѣ 1662 р. і перехованого теперъ в бібліотецѣ Новоросійського університету в Одесѣ, опублікувавъ проф. М. Сперанскій у своїй працѣ „Славянскія апокрифическія евангелія, общій обзоръ“, Москва 1895, стор. 120—122, відки ми й передруковуємо її. Проф. Сперанскій бачить в ній одинъ ізъ ступнівъ переходу відъ староцерковного тексту до народнього оповѣданя. По моїй думцѣ важнѣйшій тутъ фактъ католицької пропаганди, який бачимо в переробцѣ IV-го роздѣлу в дусѣ латиньскої доіми про непорочне Аннино зачатіє — порівняй IV роздѣлъ попереднього тексту і полемічну увагу Замойського рукопису, приведену у насъ в нотѣ на стор. 38.

В. Рукописъ Петра Кизикевича з XVIII в., стор. 103—123.

(Повѣщеніє на рождѣство прѣстѣи Бѣи). Слакнѣи и веселѣи дѣнь пришлоу народѣви людскомѣ, а звацѣа хрѣстіанскомѣ, котерѣи презъ прѣрѣкы ѡповѣданыи ѡ прѣстѣи дѣвици Мѣри, котраа имала намъ породити Хрѣта Месію, Бѣа мѣшкаючого. Но лѣто, къ неже прикѣлѣж[и]ло сѣ ѡбъявленіє таемницѣкъ въ Бѣхъ единого скрытѣи [sic!] ѡзъявленіѣа людского закладѣетъ сѣ фѣндаментъ.

[I]. Былъ чѣкъ въ Іїланъ іменемъ Іѡхѣимъ, сѣи Панхировъ съ поколенѣа Дѣвѣевого, женѣ имѣла Аннѣ, дочкѣ Матѣановѣ ѡ Бидѣѡма зъ тогожъ поколенѣа Ідѣчѣю, и были ѡбоє справедливыи предъ Бѣомъ и ходили в приказанихъ его. И была Іѡла-

кимъ барзо богат и приносилъ ѿпфите з маѣгности своен ѡферы Бгѣ не толко за ѿнщивіе грѣховъ и ѿчищене дѣши своен, але ѿсобоаніе и ко всѣмъ ѡубогымъ и ѡутрапленнымъ людскости з мѣр-
днѣ. Мешкали з собою Іѡакимъ и Анна лѣтъ ѣ. не маючи потом-
ства и дла того ѿ всѣхъ въ Іїли вѣзгорждены были и даровѣ
ѿ нихъ сщениици прїимовати не хотѣли прѣто, ижѣ не вѣзвѣ-
дали потомства во Іїли. и зафрасовалъ сѣ ѿ томъ барзо Іѡа-
кимъ и пошолъ межѣ вѣ. поколини іїльскыхъ мовачи: „нехай
ѡбачѣ, если єдно ѡ не счинилъ плодѣ въ Іїли?“ ѡ гдѣ таковое
вывѣданѣ ѡчинилъ, ѡбачилъ, иже кѣкъ спракѣдливѣ[и] въ Изра-
илѣ насѣна възвѣдали. и вѣдѣчи въ Іерлѣмѣ въ день праздника
ѡновленїѣ, гдѣ сѣ мѣла въ цркви и фрасовалъ сѣ, иже не имѣла
потомства, споманѣлъ на патріарха Авраама, же в глѣбокои ста-
рости єго далѣ емѣ Бгѣ сѣа Ісаака. и натыхмѣсть ѡуслышалъ
голосъ з нека мовачи до него: „вѣдѣши имѣти потомство!“
И ѿ того часѣ не врынѣла сѣ Іѡакимъ до домѣ своего, але ишѣла
въ горѣ и трѣла тамъ въ постѣкѣ и мѣтѣкѣ дѣни мѣ. мовачи собѣ:
„не понѣдѣ ѡтѣла на пожиканѣ покармѣ и напою! мѣтѣла до Бгѣ
неган [sic!] мене посилѣетъ!“

[II]. Я жѣна єго Анна двоакымъ фрасѣнкѣмъ знѣта вѣдѣчи
ѡплаковала вдовнство свое и вѣз'потомностъ свою, повѣдаючи
себѣ быти ѿ всѣхъ вѣзгорженюю и ѿ цркви Гдѣ Бгѣ своего ѡда-
ленюю. ѡ гдѣ пришѣла дѣнь єдиногѣ сѣта великого и рѣчистого,
рече до неѣ сѣдѣбница єѣ именемъ Юдиѣ: „попыжѣ, гѣже моѣ,
вѣдѣшь фрасовати дѣшѣ своѣю? ѡто ковѣмъ сего дѣнѣ великое ѡу-
рѣчистѣе сѣто, в которое не фрасѣнкѣ але радости и веселїѣ за-
живати годитъ сѣ“. Сѣмѣтѣкомъ єднакѣ вѣдѣчи Анна зѣѣта ишѣла
до садѣ своего въ дѣ. часъ дѣнѣ, хотѣчи нѣкое фрасѣнкѣ и волю
своегѣ срдѣчного ѡулѣжити [sic!], и сѣла подъ єдинымъ дрѣвомъ
дафиномъ названымъ, и вѣставши почѣла мѣити сѣ Гдѣ Бгѣ мо-
вачи: „Бжѣ ѡцѣкѣ нашихъ, высѣдѣхѣ[и] мѣтѣсѣ мою и блѣгѣсѣи ме-
нѣ, ѡко вѣлѣилъ є: и Саррѣ и дла єсѣи єѣ сѣа Ісаака!“

[III]. И то гдѣ мовѣла и позрѣла в небо и ѡбачѣла на дрѣвѣкѣ
гнѣздо пѣтѣи. и ѿ того єще вѣржеѣ розжалѣла сѣ [и] почѣла
мовѣти: „вѣдажѣ мѣнѣ, и комѣжѣ естѣ-ємъ ѡ подѣкнѣ! и кто мене
ѡурѣдѣлъ, ижѣ ємъ сѣ прокѣлатѣю стала межѣ сѣньми іїльскимѣ!
вѣгардѣаютъ ковѣмъ мнѣю и насмѣвѣютъ сѣ с мѣнѣ и ѡдѣлаютъ
мѣ ѿ цркви Гдѣ моего. и вѣдажѣ мѣнѣ, комѣжѣ есѣ[тъ] ємъ
ѡ подѣкнѣ! лѣовѣмъ и пѣтѣвѣсѣ нѣномѣ не стала ємъ сѣ подобною,

гдыж ѿ ты[и] плодны сѣтъ*) предъ тобою, Пане! Бѣда мнѣ, жем' сѣ свѣратомъ земнымъ не сподобила ѿ выдѣлатомъ на полѣ мѣшкающимъ оуподобити не могла! ѿ свѣрата воемъ ѿ выдѣлата не бесплодны предъ Гмѣ Бгмѣ, навѣтъ ѿ самыя воды, хощеъ бездѣшныѣ ѿ нечѣстивныѣ сѣтъ*), але еднакъ жредло сѣ посрѣдѣхъ горъ выпѣрають ѿ рыкъ ихъ хвалѣтъ тебѣ, Пане, наконецъ ѿ самыя той землѣ не ес[тъ] емъ под[о]бною, а́векѣмъ ѿ ѿна насѣна з' сѣе выдѣе ѿ в члѣскѣ ѿвоцѣ выдѣе". ты ѿ ѿна слова под[о]бныѣ скрѣшнымъ срдцѣмъ мѣлачи сѣ до Гдѣ Бга своего мокала.

[IV]. Ѿто аггѣль кжѣи станѣтъ предъ нею ѿ рече: „Ѿно, Ѿно, выслѣхала Бгѣ мѣтѣ твоѣ, зачнешъ ѿ породнишь ѿ прославленѣъ вѣдетъ ѿвоцѣ жѣвота твоего по всемъ свѣтъкѣ". ѿ река Ѿнна: „жѣвъ Гдѣ Бгѣ, ѿжѣ ели порождѣ мѣжеское а́во нечѣстѣи пѣсти дѣта, принѣсѣ ѿ ѿдамъ его к' подарѣноу Гдѣ Бгѣ, а́вѣмъ сѣжѣло емѣ по всѣмъ днѣмъ жѣвота своего". На тѣхъ мѣстѣ пришла до нѣи таѣ новина, ѿжѣ ѿвакимъ мѣжѣ еѣ до домѣ ѿдетъ, а́векѣмъ аггѣль кжѣи показа' сѣ емѣ мокачи: „ѿвакиме, ѿвакиме, выслѣхала Бгѣ мѣтѣ твоѣ! вынди ѿтѣдѣ ѿ понди до домѣ твоего, Ѿто воемъ жѣна твѣѣ Ѿнна зачнетъ ѿ породѣтъ ѿ повѣдѣно вѣдетъ насѣна тѣе по всемъ свѣтъкѣ". Ѿнна тѣжѣ зѣ веселѣемъ ѿчекаваючи прѣистѣ мѣжѣ своего, ѿ ѿбѣлѣвши его ѿдѣцѣго к' домъской ѿ мѣле поздравѣвши река к' немѣ тыѣ слова з' радѣстѣю ѿ сѣ плачемъ: „Тѣперѣ познала еѣмъ, ѿжѣ Гдѣ Бгѣ гоине мѣѣ ѿбѣлѣти рѣчѣмъ. Ѿто воемъ котрѣѣ сѣ перѣкѣ розѣмѣла вытѣи вдовѣю, тѣперѣ вижѣ сѣе вытѣи малѣженѣю! котрѣѣ перѣкѣ была неплодѣю, тѣперѣ зачѣсѣ кѣ чрѣкѣ моемъ!" ѿ такъ сѣ стало. мѣѣа дѣѣ. вѣ дѣ. днѣ зачала к' жѣвотѣкъ своему.

[V]. ѿ принѣсѣ дары ѿвакимъ ѿ стадъ своихъ на ѿфѣтѣсѣ цѣлѣ-падѣнѣю: ѿ варѣноу непокалѣныхъ ѿ кѣ. тѣлѣцѣкѣ ѿпитѣныхъ ѿ рѣ. козѣсѣкъ на чѣстѣкана дѣсѣмъхъ людѣи. ѿ рекѣ ѿвакимъ: „Тѣперѣ ѿбѣлѣла еѣмъ, ѿжѣ Гдѣ Бгѣ ѿчѣстѣл' грѣхѣи мои". ѿ вышѣл ѿз ѣркѣѣ ѿбѣлѣгѣсѣловѣн. ѿ былъ к' домѣ своему ѿчекаваючи вынѣста на тотъ свѣтъ зачатѣго к' неплодѣнѣѣ ѿутрѣвѣ, дѣховное неплодѣство ѿ срдѣцѣ нашихъ выкорѣнающѣго плодѣсѣ. Выпѣлѣнили сѣ днѣ Ѿннѣ до порождѣнѣѣ ѿ ѿ родѣла прѣбѣвѣннѣю дѣнѣсѣ ѿ вѣтѣковъ ѿ ѿ всѣхъ' родѣковъ, е́динѣ Гѣи выбѣрѣннѣю, ѿ назѣвала еѣи ѿимѣнемъ Мѣрѣамъ. ѿ река Ѿнна: „ѿвесѣлѣнна ес[тъ] дѣша мѣѣ ѿ того часѣ!"

[VI ѿ дальшѣи]. ѿ порѣдѣнѣи ѿко сѣ сѣ мѣжѣмъ своимъ ѿвакимомъ сѣтѣнна[а]! ѿко ѿвѣтѣнѣцю своѣю Бгѣ ѿчѣнѣннѣю выпѣлѣна-

*) В рукоп. хѣбно: сѣдѣ.

ючи въ г. лѣта по нареждиню [sic!] прѣтсѣю и прѣстсѣю Бѣомъ избраннѣю ѡтроковицю з великимъ веселѣмъ и ѡздоровнымъ церемонїамъ до цер'кви въ Іерлѣмъ за даръ многоцѣнный и ѡфѣръ прикѣвор'нѣю Бѣс творцѣ своимъ ѡдали! Иѣко прѣлакъ еѣ з радости и бѣгодарачѣ Бѣа и бѣвачи великїи архїерей Захарїа, до сѣла сѣмъхъ допрѣвадилъ, гдѣ толко разъ к' рѣкѣ едикъ архїерей не бѣзъ ѡфѣры кровно[и] к'х'одити было позволено! А іакъ тамъ не презъ мало лѣтъ безъ всякого тошнѣна и засмѣченна мешкаючи ѡ рѣкѣ агг'л'скихъ прїимовала, котрый еѣ іакъ прѣдъ вѣки назначеной пана своего матцѣ [со] страхомъ сѣзжана! Иѣко том[s] чѣномъ старѣс Іѡсифъ послѣблена была не на малѣженъство, але на захѣвана непѣкаланной и кышнѣ згг'л'ней панѣн'стка еѣ и чистѣти! Иѣкъ радѣс[ть] бѣгѣк'цінїа ѡ Бѣа презъ архїагг'ла Гаврїила изъ іакѣю вѣрѣю и мѣдрѣстю и покѣрѣю и любовїю прѣавши погдѣвѣчного и непѣстижимаго и соприсносѣцнаго безначал'номъ ѡцѣс Бѣа и Слова и ѡ сѣаго Дѣа зачавшїи породїла! Иѣкъ вѣр'нѣ а любовнѣ презъ кшїтокъ часъ на томъ свѣтѣкъ мешкана Бѣа Бѣмъ сѣзжана! іакъ ѡуставнчнѣ Бѣа была насѣдѣковнїцю и всѣхъ, котри для звѣа'кна нашего подїмовала вѣды, працъ, невчасѣвъ, ѡутѣканїа, прѣсѣдѣкана и самой мѣки и смѣрти Бѣа правднѣю ѡучастнїцю! Иѣко напредъ надъ нїнхъ прѣславное и трїднѣвное измѣрѣныхъ вѣснѣнѣ Бѣа ѡг[л]адала! Иѣкимъ спѣсѣкомъ презъ много лѣтъ по хѣа'вѣномъ Бѣа на іѣса вѣзнесенїи на горкнїци Бѣомъ названнѣ[и] в домъ Іѡанна Бѣослова мешкала, котрый еѣ іакъ чистѣ[и] дѣквѣтннчїи и вѣзлюбленнѣ[и] ѡчѣннѣкъ прѣчѣон Дѣнцїи, нлїмнїа'шѣй матцѣ ѡ Бѣа и ѡ Бѣа еѣ на тѣстамѣнтѣкъ былъ поданнѣ! А потомъ презъ тогожъ архїагг'ла Гаврїила тѣю вѣкѣтъ и некинѣ ѡ Бѣа ѡуслышала, ижъ с того земного мешкана прѣсѣлїти сѣа имала, прѣчѣтсѣю и прѣстсѣю дѣшъ своєю к' рѣки Бѣс и Бѣс своимъ ѡдали. зъ іакымъ набоженствомъ ѡ всего избраннаго и сѣтирѣхъ свѣта того крайнѣ на ѡбѣацѣ нѣномъ до Іерлѣмъ вѣоначалнымъ манѣвнѣмъ згромаженѣго апѣстѣлѣского дѣкѣ ѡ Бѣомъ до Гѣцїманїи прѣтѣое и вѣопрїатное еѣ тѣло прѣвадили! іакъ презъ три днїи на ѡномъ мѣксѣ солодкаа агг'л'скаа мѣзїка слышана была! іакъ засѣ зъ радѣстю и веселѣмъ невѣмѣвнчїымъ и ѡ всего двѣрѣ нѣного и самого Црѣа и Творѣца прїимована была! И іакъ до нерѣсѣкѣтворѣныхъ сѣла сѣмъхъ ѡ Бѣа и Бѣа своего впрѣвадж[ѣ]на к' славѣ и вѣа'можности невѣмѣвнчїой не толко дѣїю, але и тѣломъ пѣспѣа з дѣїю до свѣа'вѣна правѣднѣмъ з сѣсѣа[и]вого дарѣ и прїикнїаїю Бѣа вѣдѣ [sic!] мѣтѣвою и прїичнїною своєю кшїко шѣтокалѣкъ ес[ть] намъ на пожитѣкъ и звѣа'внїа намъ

потрібного єднаєт! Ласкою ѿ добротливостю єдинороднаго Сїна
своего Г҃а наш[его] Іс Х҃а съ Оцѣм ѿ сѣмъ Дх҃ом н҃га[и] вѣдѣт
чес[ть] ѿ хвал[а] ѿ поклонѣ ннѣ прѣно. аминь.

Є се популярна переробка Первоевангелія, а властиво перших
V розділів, є коротким зазначенем змісту дальших. Характер і зміст
рукопису, де знаходить ся вона, показує, що се оповіданє справді
було зладжене для виголошеня в церкві замість проповіді. Мова
народня з слідами підгірського диялекту (рукопис походить із ни-
вишнього самбірського повіту), густо підсипана польонізмами, а по-
троха ѿ церковщиною. Конець оповіданя про Успєніє Богородиці
оснований також на апокріфі, на тзв. Слові сѣв. Івана Богослова
про Успєніє Богородиці, що знаходить ся при кінці отсеого тому.

Г. Перемиський рукопис в XVIII віку, стор. 498—505.

(Казѣнка на Рждєво Прєстои и Главной Бл҃дча
нишєа Б҃ца ѿ прѣно Дѣвы Мрїи, мѣа сен[такра] днѣ ѿ).
[I]. Прѣведный Іаковъ і Анна сѣа сѣтъ с поколѣна Дѣдоваго*).
И снѣ Іилвы жер'тѣв свою Б҃гѣ ѿфкровали тамо въ цркви сѣаа
сѣмх. там'же сѣый Іѡакимъ и Анна въ Іерусалимѣ жили, ко
там' свой дом мали, ѿ безчадны были, а барзо вогатъ [sic!]
зѣло. Гды до цркви жер'тѣв єднаго часѣ принєсѣ Іаковъ, снѣ
же Іилвы не прѣаша жер'тѣв ѿ него, но рѣша ємѣ: „[ѿди] ѿз
цркви пречъ, ко тѣбѣ не достѣнт дары Гдѣвы приносить, ко ты
ѿ[с] своевъ женовъ не воставилѣ сѣмени въ Іилѣ“. ѿскорѣ же
Іѡакимъ ѿ пойдѣ на пѣрѣ и речет ко сѣтѣ: „ѿко єдин' єстєм'
грѣшенъ ѿ колѣна Іисаѣаго! всѣ Іилтѣне чадѣ мають, а ѿ со
своею женою безчадный“. и помандѣ Іѡраѣма, ѿко далѣ ємѣ
Б҃гѣ на старость снѣ Ісаѣа. И сотвори сѣтѣ на пѣци колѣвѣ
и мѣа сѣа Б҃гѣ со слезами мѣ. днѣи не ѿстѣ ни питѣ.

[II]. Жена же єго Анна мѣа сѣа Б҃гѣ ко домѣ своем', а не
знаше, гдѣ єй мѣжѣ. ѿ прѣближи сѣа велѣй днѣ Гнѣ, ѿ взавѣши
сѣа сѣаа Анна иде въ цркѣ сѣаа сѣмх. ѿ вниде въ цркѣ, снѣ
же Іилвы ѿзнаша єй ѿз цркѣ конѣ. Анна же сѣаа иде ко дом

*) Далі пропускаємо дві сторони цитатів з письма сѣв., що не належать
до річи.

свой ѿ плака са со слезами, ѿко безчадна, ѿ ѿблече са во ризѣ ѿ вийде под садъ свой во ѡ. час, ѿ припаде на колѣна свой под древомъ фадунномъ мѣще са Бѣсѣ и гл҃юще: [III]. „Оу҃вы мнѣ, Гїи, комы оу҃подоблю са, ѿко азъ неплодна е҃стемъ, ѿ поносиша ма сн҃ове Іїа҃вы и ѿзнаша ма из цр҃кве Гд҃а Бга моего! Ізъ же не оу҃подоблю са нї птицамъ, нї рыбамъ, ни водамъ, ни земли. Но вса тварь плодна на всако время ѿ приносить предъ тѣмъ Гд҃и. Но тебе, Бѣдко, славлю, всесѣтый, Гд҃и милый, мѣю тѣмъ, дажъ ми всчаждество по мѣти твоей“.

[IV]. п послалъ Бѣсѣ ѿзъ неа ст҃го архѣг҃ла Гавріїла, ѿ ста предъ нею гл҃а ей: „Ін҃но, Ін҃но, оу҃слыша Бѣсѣ мѣтвѣ твою ѿ значеши въ чревѣ твоємъ Дх҃омъ ст҃ымъ, ѿ родившее сѣма твое возлѣтъ по всей земли“. и рече стѣмъ Ін҃на къ архѣг҃лѣ: „живъ Гд҃ъ Бѣсѣ мой! аще рожде плодъ любѣ мѣжескїй любѣ женскїй, и вѣдѣ ѿфкрвати Бѣсѣ сѣжити на вѣки“. ѿ во той часъ зачала Бѣсѣ во чревѣ своемъ Дх҃омъ ст҃ымъ. и ѿиде ѿ ней архѣг҃лъ, ѿ в той же години прииде на пѣщѣ ко стѣмъ Іѡакїмъ ѿ рече: „Іѡакїме, Іѡакїме, оу҃слыша Бѣсѣ мѣтвѣ твою: се жена твоя зачала во чревѣ, ѿди до дома своего!“ ѿ возрадова са Іѡакїмъ ѿ вѣрова Бѣсѣ, ѿко зачала жена е҃го во чревѣ своемъ Дх҃омъ ст҃ымъ, ѿде не пѣщи до дома своего со радостїю великою. ѿ вийде на поле не пѣщи ѿ видѣ ѿвѣща своя ѿ пастырей своихъ пасѣщїй стадо ѿвѣще. ѿ призва ко сѣбѣ два пастѣхи ѿ рече имъ: „Прїведѣте ми до дома два ѿ. агнець ѿ два ѿ. телець тѣчѣныхъ, и да вѣдетъ трапеза всѣмъ людемъ во домъ моемъ.“ ѿ се Іѡакїмъ ѿде со стады своими до дома, ѿ стала Ін҃на стѣмъ предъ враты, видѣ Іѡакїма грядѣща и рече е҃мъ: „ѿко Гд҃ъ бл҃гослови насъ!“ Почнѣ Іѡакїмъ во домъ своемъ ѿ разсѣмъ, ѿко бл҃гослови ѿхъ Гд҃ъ.

[V]. п возахъ дары ѿ принесе во цр҃ковѣ вѣжїю ѿ рече: „вѣдаю Гд҃и, ѿко ѿчисти грѣхи мои“. и вѣпроси сѣениковъ ѿ оу҃чителей цр҃ковныхъ [ѿ] ѿныхъ людей на трапезѣ, ѿзыиде из цр҃кве ѿправданъ во домъ свой со всѣми людемъ на трапезѣ и возвесе са зѣло. Гды ѿполниша са ѡ. мѣцїй, ѿ породе Ін҃на Бѣсѣ, ѿде Іѡакїмъ до цр҃кви стѣмъ стѣхъ ѿ призва сѣениковъ ѿ ѿкрестиша ѿ даша ѿма ей Мрїа. ѿ рече Ін҃на стѣмъ: „ннѣ възрадова са дѣша мои ѿ Гд҃а!“

[VI]. Мрїа же ѿтроковица крѣплаше са Дх҃омъ ст҃ымъ. ѿ вѣ ѿтрочати ѡ. мѣцїй, ѿ постави ю Ін҃на мѣти на земли ѿ подни са, ѿтроча же стѣпи на земли ѡ. степенъ прииде на лоно мѣтре своего. ѿ восхити ю мѣти ѿ гл҃ючи: „живъ Гд҃ъ Бѣсѣ мой, ѿко не

ймавши ходи[ти] по зем'ли, ден'деже воведѣ та во црковѣ
вжїю“.

[VII]. Ёгда ѿполни сѧ ѿтроковици ѿ. лѣта, ѿ призва Іѡ-
аким' сїеников ѿ всѧ люди Іїлвы ѿ воведѣ со радостїю во цр-
ковѣ стѧ стѣх, іако црѣ Дѣдѣ свѣт'читѣ оу ѡлмѣ мѣ.:
„Приведѣтъ сѧ црю дѣмъ ко слѣдѣ ѡ, ближ'наѧ ѡ. Прїведѣтъ
сѧ тѣбѣ, приведѣтъ сѧ ко веселїи ѿ радости, вѣведѣтъ сѧ во
црковъ црѣвѣ“. п рече Іѡаким' со Інною: „да вѣдетъ вѣ цркви
служити Бгѣ на вѣки“.

[Із розд. VI]. п сотвори Інна пѣснь Бгѣ гл҃юще: „Іако по-
сѣкти ма Бгѣ ѡти поношенїе ѡ [снѡвѣ] Іїлевыхъ, дастѣ ми
плодѣ правды моеѧ“. п разыйдоша сѧ вси людїе славаще Бгѣ ѿ
ржѣство прѣтой Бци Мрїи на вѣки. Іминѣ*).

Є се свободна переробка перших VII розділів Первовангелїя
на мову зближену до народньої з відтїнком надєянського дїалекту
ї з деякими відскоками від тексту основного апокрїфа. Переробка
була зладжена також для виголошеня на проповідї. Рукопис, відки
винято отсе оповіданє, находить ся в бібліотеці гр. кат. єпископ-
ської капїтули в Перемишлї під знаком LI. С. 8. Копїю тексту був
ласкав зладити др. Гр. Величко, котрому тут за се складаю
подяку.

Д. Дрогобицький рукопис XVIII в. стор. 9—14.

(Житїє Гдѧ Бгѧ ѿшего Іс Хѧ і Мтрѣ єго. глава ѧ.
аїгли просят Єтворителя ѿ милосердїи за родъ
чл҃вчскїй). Іди третїя тисячѣ лѣт ѿ колше мѣзерний народъ
людскїй сказаний билѣ на топлєнїа для грѣху першаго чл҃вка,
так же жаденѣ чл҃кѣ не моглѣ до црствїа нѣснаго внийти,
аїгли стїни жалѣючи оупадку створєнїа такѣ шлахѣцкаго, спѣсто-
шенїа црства нѣснаго а до того часто и с пилностїю мїли,
а в тои частѣ найбільше, коли сѧ виполнїалѣ [вырокѣ] волѣ Бж҃їи, при-
ближали сѧ пилнѣ и набожнѣ, падаючи на своє ѡблича предъ маи-
статомъ Бж҃имъ такѣ мовили:

*) На кінці дрібнїйшимъ письмомъ додано: Єіє можеш повѣдати и на Бовєдєнїє
прїєтой Бци, токомо дємѣ выверзи с писмѧ стѧго ѿ на рацїи оума своєго казанѧ людємѣ
повѣждѣ, а на кон'каюзни людєй до скрѣхи прївѣци.

„Ѣ Створителю всего створенна ѡкъ ѿшаго такъ людскаго! Подобаю сѧ твои бжѣи добротливости члвкъ на подобие свое сотворити, аби з нами бжѣи твои хвали оучастником. а ѡто кѣм идѣтъ до пекаа а не до нека! През так много лѣтъ жадного смо не видѣли сѧго, а неприѣтелъкъ ѿшѣи моцѣ оузыали над нами, и не ѿшѣи оунадокъ, але пекао з ними наполняють. Милый Пани, не змиаѣши сѧ над ними? чему и родити сѧ допѣскаеш? чему даешъ оу рѣки ворогам дѣшевним над члвком? але ведаѣтъ в[еликон] справедливости чинишъ ѡкъ црѣи ѿ пани. ѡто южѣ, милый Пани, час милосердїи приходит. Рачѣ сѧ ѿзмиловати и за помнѣти гнѣвъ, рачѣ ѡпустити з мѣки мѣзернаго члвка! Спомни, Пани, же твое ест створенна ѿ на подобенство свое оучинил ес его! ѡкори рѣку милосердїи твоего! помни гнѣвъ своему! измиауи сѧ над ними, бо оу тобѣ надѣи свои [sic!] покладают. Рачѣ гнѣву своего помнѣти!“

И вислухал Гдѣ Бгѣ милосердне тое [sic!] жалоснѣю прозвѣ аггласкѣю ї рекъ Гдѣ Бгѣ: „жал ми барзо, жем сотворил члвкъ, бо мушѣ сам за него терпѣти ѿ горко оуѣрти*) на страстѣ волнѣю“.

При том розмишляти можемо житие Прѣстои Дѣи Бжѣи Марии, которая гди в троухъ лѣтѣхъ до тринацати лѣтъ родичѣ сѧ ѿѡаким и Ян[н]а ѡфѣкрокали Бгѣу и ѡдали до сѧи сѧх. Там приимѣючи ѿ сѣщенникъ мовил до неи: „чѣишъ, цорко, и видиш и приклони оуѣхо твое... и небу родѣ свои и дом ѡца твоего жеби тѧ не ѡдмовили ѡ сѧго мѣсца сего!“ а Прѣта Дѣа Бжѣа зрозѣмѣла тое: оуѣклякнѣвши змислила сѣбѣ Бгѣа за ѡца и за матку, мишлячи горячим срдцем и навожним словом, цю би чинити мѣла, жеби сѧ Бгѣи всемоуцѣму оуподобала ї его ласку нашла. Потом вставши до ѡлѣви приказанїа сѧ бжѣго оузыала и двое сѣбѣ к навишѣму выполнѣню**) вѣбрала: ѡ-ѣ. будѣишъ любити Гдѣа Бгѣа твоего оуѣсѣм срдцем твоим и всею дѣшею твоею ї ближняго своего ѡко сам сѣбе. тое двое приказанїа заховаючи такъ прѣдко оуѣсѣм цнотам навикла, же сѣбѣ ровѣсницѣ дѣици и товаришки свои, котрѣи Бгѣу з нею сѣзжили, своим сѣим житием переходила и з сѣго срдца ї з сѣи дѣшѣи и сили своей любила. дрѣга, аби родинѣ свою ведлѣтъ розказанїа бжѣаго ѡкъ сама сѣбе любила. ї-ѣ аби того в ненаисти мала***), цю сѧ

*) В рукоп. хибно: и горком оуѣ сѣрти.

**) В рукоп. хибно: выполняла.

***) В рукоп. хибно: мала.

Бг҃у не вподобало, а того любила и чинила, що Бг҃с мило вѣло. Д-є аби покорною и терпливою ѿ оу҃сѣм цнотливою показала [сѣ] и его сѣи мѣти сѣ оу҃подобила. Ї. просила, аби далѣ еи Бг҃ъ тот часѣ вѣдати, котрого сѣ наредит дѣца таѣ, котраѣ маєт Сѣа Бж҃аго породити, просѣчи, аби ѿчи еи видѣли, оу҃ха еи чули голос дитетѣ [sic!], ѣзык — аби ним колишучи емѣ спѣвала, рѣки — аби еи пѣствовала, и прочии. Шестое Бг҃а просила, аби старшим могла оу҃служити ѣкѣ наилу҃тше; З-є аби црковѣ и народѣ свои рачи [sic!] ѡхрѣпити могла з рѣкѣ неприѣтѣльскихѣ и сѣа своего послати на теи свѣт. І так сѣ Бг҃у своєю покорною чистою оу҃подобила, же Сѣа своего даровалѣ еи и породила его, але не [в] прожнованю, бо з ранку ажѣ до третей години над днѣм мѣла сѣ Бг҃у, а ѿ 7. години ажѣ до 8. ровила, ѿ 8. зновѣ на мѣтѣк сѣ бавила, поки сѣ а҃ггѣл с покармом не показал. бо еи а҃ггѣл живил оу҃ сѣа сѣтих, ѿ дивно вѣло всѣм, же такѣ покорною [вѣла] и цнотю, постом, мѣтвами, непрожнованнем всѣ ровесницѣ свои переходила.

Гди еи 7. лѣт вѣло, тогди старший жидове мовили еи, аби сѣ ѡдала за мѣжа, котрий би сѣ еи оу҃подобалѣ. Прѣтаѣ дѣнца с того сѣ зафрасовала, же тварѣ еи ѣснаѣ потѣмнѣла. по том зотхнѣвши до Бг҃а, тим старшим мовѣчи: „свою чистостѣ Бг҃у ховаючи чѣвка ѿпрочѣ Бг҃а не хощѣ знати и присѣгнѣ сво[ю] ломати. Бг҃ъ мой ѡблюбленецѣ, мужѣ и сторожѣ дѣства моего. в сего земли завжди рожѣ цвѣтѣт и невиповѣдимою волностю [sic! зам. конностю] пахнѣтѣ! там ест роскошѣ и весѣла а҃ггаское. нема там лѣта горячого ѿ зими студеноѣ. там не плачѣт, бо весѣлий завжди, крику анѣ боѣзни, голоду анѣ хороби анѣ конни, скарѣ анѣ фрасѣнку, бо там вѣчнаѣ памѣт і радост, там ест Бг҃ъ сотворитѣл, тому а҃ггѣли і арха҃ггѣли, сѣнце и мѣсяцѣ и звѣзди ѿ оу҃сѣ створенѣи кланѣет сѣ. ѿ іѣ тому волю его чинити послѣвила“.

Оу҃чѣвши старшиѣ дивовали сѣ мовѣ еи такои мѣдрои ѿ мовили: „ѿ дѣвице, що ти чинишѣ! хочешѣ оу҃чинити початокѣ ѿшим дочкам, котри[ѣ] ѿ вѣка не бѣвѣ, аби за мужѣ не ити? а оу҃ кнѣгах Моисѣевихѣ пише: жена неплоднаѣ ест негодна оу҃ Бг҃а“. Мрѣна тому ѡповѣла: „тѣлко „жена из мужем мешкаючи*“ написано ест, а дѣнцѣм нѣ“. не знали потом, що из нею чинити. пошли до ради радѣчи сѣ: гди еи позволимо дѣницю бити, то неѡдна згордит станом мѣлѣнским, [а] сили еи трѣдно

*) В рукоп. хибно: мешкающим.

чинити“. оўдали ся на мѣтвѣ и пост на три дни, іакъ старимъ такъ малимъ приказали ѿ просили Вседѣржителя ѿ порады. і-о дня оўчѣли голос оўсѣк сѣ цркви, аби сѣк молодіе и старіе с поколѣня Дѣидока, або Юуди, яго дѣда, до цркви идучи с палцатом. чѣи би палцат закѣтнѣла, то неханъ вѣдетъ ен за шпѣккѣна. тогѣ ся стало, же Йѡсифѣи ѡдали во і-і. лѣто. а тот Йѡсифѣ мѣшкалъ во Вифлѣшмѣ, сѣи Іѡкова, сѣи ѡбичаеъ навик з молодости своѣи, оўсѣкмъ покорнии ѿ жичнѣи оўсѣкмъ добре, не завидѣла на чѣже, свою ся працею живил, билъ тѣслю мѡдрим, ласкавимъ словомъ и[с] старимъ и з молодимъ. не в жертахъ говорил, бо и слова непотрѣбнаго нѣгди не мовил. алаужнѣ хочъ би ѡстатний сребраникъ, и тои оўбогомъ дал. потомъ и мѣтвѣи ся Бѣу оўподобѣла, для того Бѣи шпѣккѣномъ ся стал.

І Йѡсифѣ гди Прѣтѣу Бѣи Дѣу до дома своего привѣл, почалъ ся мѣти такъ мовѣи: „ѡ Створителю, всемогущи[и] Бжѣ, поможи мнѣ сию дѣицѣ твоѣ ѡфкрѡванѣю а мнѣ во шпѣккѣ ѡданѣю [sic!] чисто ѣи послужити!“ в тои мѣтвѣ а҃г҃ла ся єму показал и мовил: „Іѡсифѣ, слѣго Гдѣи, на твоѣ и дѣици воля [вѣла] виполнѣетъ ся. не вонъ сѣ! Бѣи всемо[г҃с]щии ѡ початкѣ свѣта оўлюбилъ*) рожанъ члѣвкѣи, ѡпустити его оўмисли“. и послал а҃г҃ла до [дѣ]ици, аби Слово его въ оўтробѣ**) свою приняла и мѣрѣю***) Бѣу вѣла. тогда Йѡсифѣа дома не вѣло, робѣи доми оў иншомъ мѣстѣ, гди дѣца сама оў хатцѣи шила заслони до цркви и читала книгѣ Исѣѣи пророка. и нашла слова: „ѡто дѣица****) почнетъ и породитъ сѣа ѿ нарекутъ їмѣ єму Єманѣла, іакѡ с нами Бѣи“. и почала ѡ томъ мислити мовѣи: „ѡ бѣгословенѣи дѣице! ци вѣду ѣа годна того видѣти тебе, с покорою послужити тебе!“ мѣи ся а в нево часто погладаючи ся пошла по водѣ и оўчѣла голосъ з ѣва: „Радѣи ся не вѣсто не не вѣстнаѣ!“ а ѡна оўлакивѣши ся оўпустила водѣнос и пошла прѣдко до дому своего и стала на мѣтвѣ. тамъ показалъ ся а҃г҃ла рѣпкѣу много оўтѣкѣи принѣши ѡ Бѣа, же Єѣа Бѣомъ зачетъ и породитъ. и дѣи Бжѣи ѡсѣнилъ ѣи, зачала дѣца сѣа во дхновеи[и]. ѡна не вѣрила дѣица а҃г҃лови, же зачала сѣа и а҃г҃ла рѣкъ до неѣ: „не вѣришъ? идижъ до твоѣи тѣтки Єлисаветѣи, старѣи жени, котраѣа прѣдчѣла, оўже то третинъ мѣцѣ, іакъ зачала во

*) В рукоп. хибно: оўлюбила.

**) В рукоп. хибно: во оўтробѣ.

***) В рукоп. хибно: мѣтвѣю.

****) В рукоп. хибно: дѣда.

чревѣ сна^а. потомъ зникъ аггль, а дѣца прѣдко поншла до Ели-савиди.

И оуѣконшовши до дому Захариннаго и с тѣткою ся своєю цюловала и дѣти в животѣ нхъ играли тѣшачи ся с приходѣмъ мѣтрии своихъ. и рекаа дѣца: „Матусю, пришла том до тебе видѣти тебе. правду, цюм ѿ аггла чѣла, же ѿ. мѣцен шкъ естъ зачала?“ и ѿна сама признала, же естъ правда. и мешкала Мрѣна оу тѣтѣскъ три мѣцъ и сажжила еи при порожденю и купала сѣаго Иѿана и тѣшила*) его. потомъ оузрѣвши, цю правду аггль мовил, зафрасокавши ся до дому Ѿходит. ко оу дому своемъ нѣчого не мали, чимъ би ся поживити, а в Захарий всего, всего то в него було. оу дому своемъ мѣскла заробити своимъ рѣкама совѣтъ покармѣ. потомъ Иѿсифъ до дому пришол докончивши бѣдинокъ. оувидѣвши безмѣрнѣ [sic! зам. беремѣннѣ] Мрѣню хотѣла ю покинути. и явила ся ему аггль мовячи до него: „Иѿсифѣ, слишѣ, не бои ся, ко то ѿ Дѣа сѣаго зачала ся і породитъ сна и нарекутъ имя ему Ісѣ Хсѣ“.

Іди часъ пришолъ рождѣству, розказано ѿразѣ, аби оуѣсе людѣ**).... тежѣ Иѿсифѣ поншовъ з Бѣю. и пришовши до мѣста не могли ся оупросити нѣгдѣ на господѣ и поншли до кошарнѣ ѿ мѣста далеко. а Бѣа оуже хорою була ко порожденю. тѣю кошаркѣ пѣстѣ найшли, ко вѣ[в]чарѣ тѣю збѣдовавши, а потомъ изгрѣзивши тѣю оу нивѣ пойшли ѿз вѣвцями, тѣако зоставили вола и ѿсла. а Иѿсифѣ поправивши дахъ шопи надъ пѣслами, вола и ѿсла привязавъ, в томъ стѣрбованнѣ заснѣвъ, а Прѣчистаа пан[и]а оувидѣла Хѣ лежащаго на землѣ и плачущаго. Сама не знаетъ, шкъ ся породивъ, ко волѣсти жадной не чѣла. аггли почали [в] нѣк спѣвати; вѣвчарѣ оучѣвши вѣгли до вертепа. тамъ бѣли вѣвчарами на той часъ Петрѣ, Павелѣ, Іаковѣ, котриѣ зоставили апостолами, и познали Бѣа в пѣленахъ и принесли дари ѿ ѿвѣцѣ. оу той часъ поживили ся Бѣа [и] Иѿсифѣ ѿ вѣвчаровѣ. а на оутро пойшолъ спитовати волѣвъ, гдѣ му вола оузято за спасѣ, и поншолъ до вертепа, пришовъ, и бѣли тамъ перскѣи црѣкѣ ворожебитѣ, котриѣ ѿшли поклонити ся. и ѿни рекли оубоному дитяткѣ, котровъ маетъ на всемъ сѣкѣ цѣтовати. а Иродѣ с того засмѣтилъ ся и мекитъ: „идѣтежъ ви, дознайте правди, а вернѣвши ся оуповѣстѣ минѣ, ко и ѿа понду с поклономъ“. а црѣкѣ. днѣа по рождѣствѣ Хѣкѣ поклонили ся Гѣи, а вернѣвши ся на-

*) В рукоп. хибно: пѣшла.

**) Тут у рукоп. щось пропущено.

задѣ не туди [а] инуди, провадила ихъ звѣзда [и] не вѣли оу
 Йрода. видячи теди Йрод црѣ, же порѣганъ вистѣ, питаѣ въ-
 роженцевъ, іакъ давно зорницѣ оувиѣли ѿ гдѣ сѧ Хс̄ наро-
 дилъ; не могли сѧ допитати, дави Хс̄ найшол. розказав дѣти
 маленьке во двоух и во троух лѣтѣх стинати. оӯ тои час аггѣ
 во снѣ показав сѧ Іѡсифови и рекъ: „Іѡсифе, оутѣкаѣ ѿз Мрї-
 ею ѿ з дитятем!“ а Іѡсифъ застраши сѧ, наглѣ з Хр̄том оу-
 тѣкалъ, извѣдив Мрїю ѿ оутѣкаѣ ноцѣ темною. а гдижъ
 оӯже стѣкал. киконацѣт милъ оубѣгли, наишли члѣва, котрій
 сѣмъ ниву. ѿ рекъ Іѡсифъ: „члѣче, ѿди по серпъ и жни свою
 нивѣ“. колю бжю стало сѧ, пристигла нива, а члѣкъ оӯзвѣвши
 серпъ из дому ѿ пошолъ до ниви ѿ начне жати. а оӯ тои час
 жолнѣре Йродови оуганили за Хр̄том, жеви его загубили, и пи-
 тали члѣва: „давно тот члѣкъ из дитятем и жоню ѡслоу
 оутѣкалъ?“ а члѣкъ радъ бувъ нивѣ тои, ѡповѣ: „тогда,
 коли іа ниву тую сѣмъ, то ѡнъ оӯ мене тогда ночовалъ“.
 ѿ рекли жолнѣри: „не того ми шукаемо“, и вернули сѧ назад.
 а гди би було не так сѧ стало, то би були оугонили Хс̄ и за-
 вили, во жолнѣре на конѣх добрих вили, а оӯ Іѡсифа ѡселъ
 худий бѣвъ, а сами зомлѣвши не могли ѿти по пѣстинѣх ѿ на
 скалахъ и горах. дивно тоє було, чѣмъ не оӯзвали тий дари, цю
 ѡ црѣй перскихъ мали. не дивно то, во оутѣкали и запомѣли
 злато, миро ѿ кадило, во Іѡсифови милнѣший бувъ Хс̄, нѣжъ-
 ли злато ѿ для того не [з] златом, але з Хр̄стом оутѣкал.

ѿ гдижъ до мѣста прийшли в землю Єгипетскую, найшли
 совѣ дуже оубогѣ хатки, чдѣ мешкали з. лѣт, барзо оубогие.
 а потом аггѣ вжѣи оӯ снѣ іави сѧ Іѡсифъ глагола: „востани,
 Іѡсифъ, пойми ѡроча ѿ мѣтръ его [и] їди из Єгипту во землю
 Израилевъ, измогша [sic! зам. изомроша] во їдущѣи [зам. иѣс-
 щѣи] дѣша ѡрочатѣ“. ѡнъ же воставъ ѿ поятъ ѡроча ѿ мѣтръ
 его їде в землю Израилеву. восѧ [зам. вѣся] же ѡ нихъ совер-
 шивъ Єнѣ Бжѣи, исполни писання ѿ крѣстъ ї страсти Хс̄и
 и смѣртъ пострада, на нѣвеса вошедъ сѣде ѡдѣснѣю ѡца [и] С.
 Дх̄а, и паки поїдет сѣдити. ѿ да сподобит же нас вѣчний Бг̄ъ
 во вѣки вѣкомъ. Аминъ.

В отьому оповіданю тільки де-де видно мотиви взяті з Пер-
 вовангелія. Початок виглядає немов прозова переробка з якоїсь
 різдвянської драми, а при кінці вставлена популярна легенда про
 ниву засіяну і вижату одного дня, яку ми стрічали вже в угро-
 руськім оповіданю про пророка Ілію (Апокріф старозавітні

301—302) і яку стрічаємо в інших новозавітних апокріфах, впр. в „Хожденіи апостоловъ“ (Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы II, 6—8). На основі оповідання близького до нашого тексту зложена також польська і (перекладена з неї) укр.-руська колядка (див. Я. Головацкій, Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси, II, 9, N. 13; Чубинскій, Труды I, 152—153); словянські паралелі до сего чуда див. А. А. Потебня, Объясненія малорусских и сродных народных пѣсень. II. Колядки и щедровки. Варшава 1887, стор. 112—113.

Е. Рукопис Стефана Теслевцьового, стор. 4—15.

(Мѣа сен'теврѣм ѿ. днь н[а] рожество прѣстой Бѣи, ѿкъ са ѿна народила). Гѣа Бѣа прѣшѣ ѿ помѣчѣ ѿ прѣстой Бѣѣ ѿ поратѣнокѣ, а каших мѣстей ѿ пилное выслахана, православныи хрѣстіанѣ.

Намина'шіе православныи хрѣстіанѣ! Дѣсь нам' празникѣ радостный ѿ веселое сѣо дѣа ѿнѣшнего; дѣсь оуѣсе створена весело игратѣ ѿ вѣдчыи пѣсни Хѣ Бѣ спѣваеѣ. Дѣсь оуѣ ѿкимомом домѣ стала са великаѣ радост[ь] ѿ вѣковѣ неслыханнаѣ. Тylko са пилно прислѣхайте! и вы са пилно прислѣхайте, безплодные жоны, котораѣ дѣтей не маєѣ ѿ мовит хѣдачи промеже ѿнѣшыи жоны, говорѣчи ѿ жалѣючи са, иж дѣтей не маєѣ, ѿко вы то ѿна ѿ том ѿко жикѣ не знает. Але за такѣи свѣтныи земныи справы вѣдетѣ Гѣѣ Бѣѣ на сѣдѣ вѣжомѣ такомѣ каждомѣ ѿдавати, ѿкъ совѣ хѣто цѣо заслѣжит.

Оуѣ Галилейской стѣорѣнѣ былѣ един члѣкѣ славный, покожный, на ѿма ѿѡакимѣ, зѣ црѣкого поколѣна, з домѣ [Дѣда]*), на ѿма ѿкимѣ з женою на ѿма ѿнною**). Тыи были родѣ славного ѿ были ѿкое покожного мѣшкана, которые завѣше давали ѿфѣрѣ Гѣѣ Бѣѣ зо вѣсѣо маєѣкѣ свѣбѣо, каждого рокѣ надѣлали нищих, оуѣбогих, сѣротѣ, калѣкѣ, чѣжосторонныхѣ, перехожыхѣ приймали оуѣ дом свой, ѿ жыли меже собою оуѣ великой любѣви лѣтъ 3., а потом оувѣйшли оуѣ сѣмѣ десѣт лѣтъ, до старѣсти своей. почали ѿкимѣви попы говорѣти и коикѣды црѣковныи ѿ вѣсѣи собѣорѣ жѣдовѣскѣи тыми словы мѣвѣчи: „слѣхай

*) Се слово щезло під чорнильною плямою.

**) В рукописі через помилку: ѿнноѣ.

Іѡакіме, юж ты-сь оў старости глѣбокой нѣз' своюю жоною Ін'ною, а потемкѣ межн совою не маєте. Я Бгѣ приказалъ пречѣ таковыхъ Ѡ цркви Ѡлѣчати ѣ жадного приносѣ Ѡ таковыхъ не приймати ѣ с такіми анѣ кѣти анѣ пити". И так Ѡлѣчили Іѡакима і Ін'нѣ Ѡ цркви ѣ Ѡ зкорѣ. Вндачи то Іѡаким і Ін'на такѣю свою великѣю ган'ѣсѣ, а ѣще ѣсѣдѣчи предный члѣкѣ оў людеѣ ѣ славный, а теперѣ zostав оў неславѣ, плакали того вар'зо ѡбѣе. Ѣѣышол Іѡакимѣ всѣды помеже народомѣ жыдов'ским, ци [ѡнѣ] ино един такій, ѣ нѣгде кѣнѣде не з'найшол, ѣ пришѣвши до домѣ речет жонѣ: „Мѣ наймилшѣ жоно, знаѣ ѡ томѣ добре, нж то ѣ тѣе лишаю, ѣ поѣдѣ ѣ ко пѣстыню, гдѣ мене ѣ люде не ѣсѣдѣтъ знати, ѣ там ѣсѣдѣ сѣ покѣтовати до смѣрти моѣй, нѣжли маю с тобою тѣт оў ган'ѣк жыти. Я ты ѣсѣдѣ дома, полецаю тѣ Бгѣ нѣсномѣ в опѣкѣ“.

Слышав'ши то Ін'на речет со плачем: „Оўѣ мнѣ вѣдной! цож ѣ теперѣ маю почати, нж то на старост ѣз моѣмѣ любым гѣздем рѣстѣти сѣ маю ѣ ѣ великомѣ жалю зѣстѣти! Горѣ мнѣ ѡкланной! цож ѣ маю почати!“ И так з великим плачем ѣ жалостію пожѣгнав'ши сѣ со Інною, пошол оў пѣстыню ѣ так зайшол далеко, гдѣ люде не заходѣт, стал жыти со звѣр'ми молачи сѣ Гѣ Бѣ ѣкѣ оў днѣ так н к' нѣчи со слѣзами; вѣмѣсто погодѣв'кѣ его было ѣмѣ тажкоѣ в'здыхѣнѣ, а мѣсто напѣтѣ слѣзы. И там переѣывалѣ Іѡким два роки оў той пѣщи на покѣтѣ. а жоно его Інна терѣз тотѣ два роки рѣвно плакала своѣ оўдѣствѣ, нж то зѣстѣла нѣ к' Бгѣ, анѣ ко людем, з великоѣ поваги зѣстѣла оў великоѣ неславѣ ѣ ѣ знеѣзѣк ѣ в' порѣганію Ѡ всѣх людеѣ.

И во един днѣ на сѣо оўрѣчѣстоѣ сидѣла Ін'на оў домѣ своемѣ оў великом клопотѣ ѣ в' жѣрѣ, нж то нѣх'то не могѣ ѣѣ оўтѣшѣти; а через тѣе три роки анѣ мыла сѣ, анѣ шѣт свѣтѣлыхъ на сѣе не вѣрѣла, ѣ была оў великом смѣтѣкѣ плачѣчи сѣ горѣко, споминаючи своѣго наймилшого мѣжа, гдѣ сѣ ѡѣртаѣтъ. И там пристѣпѣвши ко Ін'нѣ една дѣѣѣка сѣѣжѣница на ѣмѣ Юдыѣ, поклонѣвши сѣ ѣй станѣт говорѣти рѣкѣчи: „Ѣ пѣни мѣ наймилшѣ, юж то два роки, ѣк ты дѣш свою фѣрѣсѣшѣ ѣ плачѣш, а не маѣш совѣ с того жадной помѣчи, ѣлѣ ѣще совѣ горѣше здоровѣ зѣѣшѣш ѣ нам оўшѣтѣким жал зѣѣдаѣш. Я теперѣ ѣс сѣо великоѣ, ѣ ты, пѣни мѣ, возмѣ на сѣе днѣш шѣты ѣ ѣтоли сѣ хочѣ мало Ѡ тоѣй жѣѣры, ѣ помѣли сѣ нѣсно-мѣ Бгѣ, оўтѣкѣши нас мало, чѣлѣд свою, а чѣй ти дѣс, пѣни мѣ,

даколи*) Бгѣ по твоей жѣрѣ великой ѣ радѣ“. Тое рекѣши дѣвѣка поклонѣи сѣ оуѣ ноги. Слышѣши то Янѣна мало сѣ оутѣшила ѣ ѣ великой жалѣсти пришѣла до малѣй радѣсти. Послѣхѣла дѣвѣки, сѣзѣла на сѣбѣ шѣтьѣ ѣ стѣшила сѣ мало. Я коли было по шѣдѣ, оутѣавѣши Янѣна пошѣла оуѣ сѣей сѣдѣ, абы то сѣ могла мало оутѣлити ѣ плачѣ. Ё ставѣши подѣ единымѣ деревѣмѣ дафѣномѣ ѣ там почѣла мѣтѣвы говорѣти до Гѣ Бѣ. Я потомѣ посмотрѣтитѣ горѣкѣ деревѣмѣ, ѣ свѣдѣла на томѣ деревѣкѣ гнѣздо потѣчѣе, ѣ так почѣнетѣ Янѣна сѣлно плакѣти рекѣши тыми словѣ : „Ѣ Бжѣ, Сотворѣтелѣю, комѣ а ѣкаанѣна на томѣ свѣтѣкѣ естѣ подѣвѣнаѣ, бѣдѣнаѣ, мѣзерѣнаѣ, нещѣснаѣ ѣ неплодѣнаѣ ѣ ѣ людѣй згорѣннаѣ ѣ проклѣтаѣ? Не естѣемѣ подѣвѣнаѣ ѣ потѣтомѣ анѣкѣ зѣкрѣтемѣ, во зѣкрѣы ѣ потѣта на сѣмѣ свѣтѣкѣ плодѣ маѣютѣ ѣ хѣвалѣтѣ тѣ, Гдѣ. Скѣты безѣсловѣсныѣ маѣютѣ плодѣ ѣ хѣвалѣтѣ тебе, Гѣ; рыбѣы безѣгласныѣ оуѣ водѣкѣ, ѣ тыѣ маѣютѣ плодѣ ѣ хѣвалѣтѣ тѣ, Гѣ; навѣтѣ всѣкое дѣхѣнѣе чѣстѣе ѣ нечѣстѣе маѣетѣ плодѣ ѣ хѣвалѣтѣ тебе, Сотворѣтелѣю сѣоего. Я а, проклѣтаѣ ѣ негодѣнаѣ естѣемѣ, Гѣ, ѣ единомѣ ѣ тыхѣ!“ Ё почѣнетѣ барѣзо горѣко плакѣти ѣ перѣси сѣей вѣти ѣ сѣма сѣбѣ проклѣнѣти. Ё вѣ той дѣнѣ, оуѣ которѣй сѣ барѣзо ламѣнѣтовѣла, ѣ там Бгѣ высѣхѣхѣвъ Янѣнины слѣзныѣ мѣтѣвы, такѣже Ёвакимѣвы щѣрѣсти, щѣ сѣ Гдѣ Бѣ молиѣвъ ѣ ѣфѣкрѣ сѣою завѣжды щѣрымѣ сѣрѣцемѣ даѣвалѣ. Ё такѣ зарѣвѣ послѣалѣ Бѣ аѣгла сѣоего, ѣ пришѣвѣши аѣглѣ до сѣдѣ сталѣ передѣ Янѣною ѣ ѣсѣктѣивѣ еѣ радѣстѣно ѣ красѣно ѣ рѣчѣ ко Янѣнѣкѣ тихѣимѣ словѣмѣ : „Радѣй сѣ, Янѣно, Гѣ сѣ тоѣкою! престѣанѣ ѣ плачѣ ѣ жалѣсти, высѣхѣлѣ Бгѣ молиѣтѣвы ѣ слѣзы тѣоѣ ѣ постѣы вѣша, а то зѣчѣнѣши дѣнѣ во стрѣвѣкѣ тѣоей ѣ породѣишѣ дѣвѣкѣ ѣ нарѣчѣетѣ сѣ ѣма ѣй Мрѣа, ѣ вѣдетѣ тоѣ дѣтѣа оуѣ похѣвалѣ самѣомѣ Бгѣ ѣ радѣстѣ оуѣсѣмѣ свѣтѣ видѣимѣомѣ ѣ невидѣимѣомѣ. ѣ дѣстѣ вѣмѣ Бгѣ за вѣшѣ зѣнеѣвѣгѣ великѣю слѣвѣ ѣ поѣвѣгѣ“. Тое рекѣши арѣханѣгѣлѣ Гѣвѣрыѣнѣлѣ слѣвѣга бѣжѣй ѣишѣлѣ ѣ Янѣны. Ё вѣ той чѣсѣтѣ наполѣниѣла сѣ Янѣна радѣсти барѣзо великѣй, ѣ вѣ томѣ чѣсѣкѣ зачѣла во стрѣвѣкѣ сѣей. Ё была всѣсѣлаѣ, аѣ еѣщѣ жалѣовѣла по Ёвакимѣмѣ мѣжѣ сѣоѣмѣ, не зѣнаѣючи, гдѣ ѣнѣ естѣ.

Я того жѣ дѣнѣа пошѣлѣ аѣглѣ бѣжѣй во пѣшѣ до Ёвакимѣа ѣ зѣнайшѣлѣ еѣго смѣтѣнаѣго на молиѣтѣвѣкѣ ѣ сталѣ передѣ нимѣ ѣ рѣчѣ : „Радѣй сѣ, Ёвакимѣ! Быслѣхѣлѣ Бгѣ мѣтѣвы тѣой, Янѣна во зѣчѣнѣетѣ ко стрѣвѣкѣ сѣей чѣрѣзѣ Дѣа сѣѣаго, оуѣродѣитѣ во тѣ дѣвѣнѣцю

*) Формѣ : дѣволи, дѣщо, дѣхѣто, дѣдѣ — харѣактернѣ для гѣрѣсѣкого, бойкѣвѣсѣкого ѣ лѣмѣкѣвѣсѣкого говорѣу.

и наречиши ѿ ма еи Мрїа, и вѣдет ти чѣсть и слава великаѧ и по-
вага. И ты иди до дому своего“. Слышавши то Іѡакимъ на-
полнилъ сѧ радости великой и бѣгодарникъ Гдѣ Бѣ [мовачи]: „Если
бы то сѧ такъ стало, ѿ кымъ то то дитѧ ѡбѣщала Бгѣ ѿнесомъ
оу подарѣнокъ“. И востави пошелъ сѧ пѣрѣ до дому радѣючи
сѧ. А коли пришолъ, тамъ его стрѣтила Анѣна з радостію великою
на коротехъ, и цѣловали сѧ любезно бѣгодарачи Бгѣ. И повѣдала
емъ Анѣна, какъ до ней приходилъ аггѣлъ вѣій, тоежъ Анѣнѣ Іѡ-
акимъ повѣдалъ, ѿкое сѧ имъ дитѧ народитъ і акое емъ ѿ ма вѣ-
детъ. И такъ ждали часъ и ласки ѡ ѿнесаго Бгѣ. А по девѣтѣхъ
мѣсѣхъ породила Анѣна дитинѣ оу старости своей, дѣвицю барзо
краснѣю. А коли сѧ тое дитѧ народило, ставши на ногахъ своихъ
постѣпало три стѣпнѣ и вѣзавши само цнцѣкъ мѣринѣ почало
заразъ само сѧти и весело почало на вѣсѣхъ смотрити.

Прислѣхай же сѧ теперѣ каждый, що сѧ стало! Коли сѧ тое
дитѧ народило, была в садѣ Іѡакимовомъ една ѡблонъ сѣхѣла,
ѡ килко роковъ не розвивала сѧ. А коли сѧ имъ тое дитѧ наро-
дило, тои сѧ ночи Іѡакимови сонъ прїснилъ, ѿко бы сѧ оу его
садѣ тота ѡблонъ розвила и зацвила красно и силно. И шни оу-
ставши ѡ томъ советѣ вѣсѣдѣютъ и чѣдѣютъ сѧ, що бы то могло
быти, и в томъ часѣ пришолъ слѣга ѿз садѣ и почнетъ ѿ ма повѣ-
дати, Іѡакимови і Анѣнѣ, мовачи тыми словами: „Оу пане, що сѧ
стало оу нашомъ садѣ преславное чѣдо, ижъ то сѧ тота сѣхѣла
ѡблонъ розвила барзо красно и зацвила силно, и барзо красныѣ
потѣта на ней спѣкваютъ весело и стѣшно, ижъ то такихъ голосовъ
и вѣмъ члѣвчїи не постигнетъ“. Тоѣ слышавши Іѡакимъ почѣдѣвалъ
сѧ велми и вѣставши пошолъ скоро до садѣ, и вѣидѣвши такое
преславное чѣдо забѣл сѧ и вѣпавши на землю прославила Гдѣ Бѣ.
И вѣзавъ Іѡакимъ оу домъ свой сѣйниковъ, сѣсѣдовъ своихъ
и приѧтелей, оубогихъ, нищихъ, сиротъ, оудовицъ, калѣкъ, чѣжосто-
ронныхъ вѣднѣхъ, и вѣчинилъ вѣнкетъ достѧтнѣй, ижъ то Бгѣ далъ
такїй даръ Іѡакимови і Анѣнѣ оу старости ихъ, и нарекли еи ѿ ма
Мрїа. И речетъ Іѡакимъ передъ дѣховными: „Жывѣ мой Бгѣ
и живѣ естъ дѣша моя, ижъ то ѧ по трѣхъ роцѣхъ то то мое дѣ-
тѧтко ѡбѣщѣаю дати Гдѣ Бгѣ ѿнесомъ на ѡфѣрѣ, абы то слѣжыло
Бгѣ оу чистости своей до смѣрти“. Тоѣжъ слово рѣкла і Анѣна.

И такъ Мрїа росла бжѣимъ дѣхомъ и силою. А тота ѡблонъ,
коли часъ пришолъ ѡблѣкамъ быти, и такъ оуродила три ѡблѣка [sic!]
барзо прекрасныхъ. Тоѣ прожвило и проѡбѣразило презъ тѣѣ три
ѡблѣка стѣсю Тройцѣ, а иншиѣ оушитѣки ѡпали прожѣвѣляючи, ижъ
то Іѡакимови і Анѣнѣ всѣ грѣхи ихъ ѡ нихъ ѡпали, а ѡни сами

стой Тройци родичами са вѣчными найшли и стѣми вѣйми
 зостаи. И тотѣ ѿбелонѣ и до днѣс стойтъ зеленаѣ и нѣгды юж
 болше ѿбелок' не зродит; и ѿ того часѣ толко сама стойтъ оу ве-
 ликой славѣ, як ѿвакимъ и Анна и прѣѣстаѣ Пан'на раз свой плод
 пѣстивши, сами оу великой славѣ ѿзостаи. И тоты ѿбелока
 едино са зостало Мрѣи, а тоты двѣ ѿвакимъ ѿдавъ до цркви
 вѣй на ѿфкрѣ на ѿщениѣ, а попы ихъ ѿстивши роздали вкрѣ-
 нымъ людемъ вмѣсто доры, але тылко тымъ, которые были сто-
 бливыми и чѣстыми и непорочными, непокалан'ными. И ѿ того
 то часѣ оустановлено ѿ садовъ перше до црквы ѿвоцк' приносить,
 тож самымъ кѣсти. И тоѣ то третее ѿбелико Прѣѣстаѣ дала Ёли-
 саведк' оу подарбнок, своей прижителцк, ѿкобы ткѣт'цѣ, которое
 то дер'жала Ёлисавета оу поцтивости и показк' поты, аж поки
 ѿвана Прѣдтечѣ стого такъже оу старости ѿз Захарѣемъ породила,
 свѣтильника свѣтѣ и ден'ницѣ слнцѣ. И коли Ёлисавета на рѣкахъ
 носила стого ѿвана Прѣдтечѣ, в той часъ ѿродъ за Хѣ тративъ
 оу Выфлѣм'скомъ повѣтѣ дѣтей малыхъ, хотачи Хѣ оубити,
 меже которыми хотѣлъ Хѣ оубити. И той часъ Ёлисавета оутѣ-
 кала со ѿваномъ оу горы, и тамъ за нею единъ жол'нкръ гонивъ
 с копѣю, Ёлисаветѣ самю и дитѣтко провити. Видѣвши то
 Ёлисавета помолила са со слезами Гѣ Бѣ рѣкчи: „Горо, горо,
 растѣпи са и прѣйми ма со ѿтрочаткомъ!“ И заразъ са гора ра-
 стѣпила, и тамъ са Ёлисавета стѣпила оу той горѣ, а жол'нкръ
 са назадъ вернѣлъ; и тамъ Ёлисавета со ѿваномъ оу той горѣ си-
 дѣла, поки са война оутолала. И тогды при совѣкъ занесла тоѣ
 ѿбелочко и положила его тамъ оу тѣю ѿскиню оу единѣ скалѣ-
 винѣ оу каменнѣю. И в той часъ промысломъ вѣйимъ ѿс того
 ѿбелч'ка ѿс той скалѣвины выросло двѣ галѣзѣ предивныѣ и пре-
 пышныѣ бар'зо*).

Теперъ са каждый пиано ещѣ прислѣхай, вѣдишъ знати, цю
 са стало. И тамъ една галѣза выросла и зродила плодъ бар'зо
 предивный: вѣлые вѣрн'ки якъ свѣтѣ, на подобен'ство горохового
 стрѣча, а солодокъ якъ цѣкеръ албо мовачи сахаръ, и бар'зо сытно,
 и то са называетъ языкомъ тѣрецкимъ акрыды, а по грѣцкѣй
 вѣрон'цы, а по словенскѣй прѣжѣ, а по рѣскѣй вѣрон'ки, а по згор'-
 скѣй вѣрекинѣ, и тоѣ то вѣйи[м] промысломъ оуроженныѣ. И з дрѣ-
 гоѣ галѣзки ѿшолъ мѣдѣ нашталтъ [sic!] ѿлвы зеленоѣ, и то са
 называетъ мѣ[д] дивый, тотѣ вѣстъ дикѣй, самородный и див'ный,

*) На марі. приписано: Цезарей книга, роздѣла дѣ.

Бѣом оуѣрожен'ный*), але не ѿ пчелъ, якъ инше розѣм'ють быти медъ дикихъ пчелъ. И зновѣ тежъ вѣжимъ промысломъ оу дрѣгомъ оу҃глатъ тоѣй печары истекла ѿс камена вода солодкаа бар'зо. И в' той печары [sic!] жылъ сѣый Іѡанъ Предтеча ѿ. лѣтъ, и тоты берекинѣ 'кдав', и тотъ медъ Бѣомъ оуѣроженный оужывалъ, и тѣю водѣ пивалъ, але и тоѣ под мѣрѣ.

И придало сѣ едного часѣ, по смѣрти Іѡановой, коли цесарѣ Ав҃густъ изъ слѣгами своїми 'кз'днѣ по той пѣци за ѿленами, и ѣдарыла на нѣхъ великаа тѣча, и той Ав҃густъ цесар' оуѣвойшолъ оу тотѣ печарѣ изъ слѣгами своїми передъ тою тѣчою страшною и великою, и ѣвид'кѣвши тоѣ дерево самъ цесаръ, на которомъ были берекинѣ ѿкъ стрѣча гороховое и вѣклое ѿко снѣгъ, а коли нѣхъ почалъ ѣсти, ано такого смакѣ нѣгды нѣколи не заживалъ. И дивовалъ сѣ бар'зо таковома плодѣ, и насытилъ сѣ доволно того ѿвоцѣ, и пилъ тотѣ водѣ, которымъ то смакомъ три дни и три ночи были [сытые]. И вынѣкъ нѣхъ кесаръ Ав҃густъ того плодѣ до своего панѣства и расплодилъ той ѿвоцѣ.

И такъ то сѣ, братѣе, сподобилъ Іѡакимъ і Ян'на ласки вѣей, ижъ то черѣзъ ласкѣ вѣію породила Ян'на пречистѣю Дѣѣ Мрїю, с' которой то сѣ народила Хс' Снѣ вѣій. И народила сѣ на сѣй темный свѣтъ ден'ница бар'зо ѿснаѣ, и засвѣтила в' темной ночи, котораа то намъ всѣмъ додала своей помочи. И тотѣ ден'ница оуѣродила сѣнце, которое то сѣнце нѣколи не ѣгасѣтъ на вѣки вѣч'ные. Пресвѣтлаа ден'ница — прѣстѣа Бѣѣа, а сѣнце правѣдное — Хс' родилъ сѣ з' неѣ. Бѣѣ же нѣіѣмъ слава во вѣки вѣкомъ. Аминѣ.

І се оповідане основане на Первѣевангелїї Якова, хоча основа старохристияньского апокрїфа майже зовсѣмъ затемнена додатками самого угроруського автора або лѣгендами вилетеними в оповідане і взятими з' иньшихъ жерелъ. Цитована нашимъ авторомъ „книга Цезарей“, се певно якийсь твір звѣсного кельньского монаха і писателя Цезарія Гайстербахьского, що вмер коло 1240 р. і лишив по собі чимало писань, з' котрихъ найпопулярнѣйші були: *Fasciculus moralitatis*, вид. 1615 р. — руковід для складаня проповѣдей в' середньовѣчно-схолястичнѣмъ дусѣ, і *Dialogus miraculorum*, вельми розширена в' рукописахъ а видана тѣлько 1851 р. в' двохъ томахъ збїрка середньовѣковихъ лѣгенд і чудеснихъ оповідань, дуже важна для історїї культури і лїтературнихъ зносин мїжъ заходомъ і сходомъ. (Див. Al. Kaufmann, Cäsarius von Heisterbach, 1862, а такожъ Cruël,

*) На марг. приписапо: Книга Рай мысленный.

Geschichte der deutschen Predigt im Mittelalter, 1879). Що се за книга „Рай мысленный“, яку цитує наш автор — не вмію сказати. В староруській писемстві звісна була „Книга Рай“, зложена з проповідей свв. Івана Золотоустого і иньших отців церкви (опис і зміст рукопису сеї книги з XVI в. див. Архим. Леонидъ, Описаніе рукописей гр. А. С. Уварова, т. I, стор. 488—491), та чи сю книгу мав на думці наш автор, я не вмію сказати. Судячи після змісту книги Рай, поданого архим. Леонїдом, книга „Рай мысленный“ в якийсь иньший твір.

Рукопис Ст. Теслевцьового, стор. 92—97.

(Мѣа ноевріа, кѣ. днѣ, на воведеніе Престѣи Бѣи. Мѣки Бжѣи прошѣ ѿ помоч, а вашнх Мѣтей ѿ пѣлноє выслахаѣа).

Наймилшіе православные хрѣтіане, послахаѣте ваша мѣсть с писма сѣго ѿ семѣ сѣкѣ, ѿ воведенію прест. Бѣи. Єст то, братіе, сѣо сѣе самоѣ Мѣки Бжѣи, црѣкѣ нѣсноѣ ѣ земноѣ, нашоѣ великоѣ заступницѣ. Тylko сѣа каждыѣ прислахаѣи, ѣ зрозумѣешѣ, чомѣ то сѣа зовет тоє сѣо воведеніе, а зрозумѣвши знати вѣдѣи ѿ томѣ презацном сѣкѣ.

Пѣркѣ стый црѣ Дѣдѣ через Дхѣа сѣго такѣ написав вѣ ѣламѣ мѣ. мовачи: „Приведѣт сѣа црѣви дѣѣ, приведѣт сѣа з вѣсѣламѣ и з радостію, оуведѣт сѣа оу црѣковѣ црѣвѣ“. Тоє слово пѣрка сѣго ѣншомѣ нѣкомѣ не належыт, тлько самоѣ мѣры Бжѣи, прест. Бѣи. Бо з давнѣх вѣкѣв пророки сѣый розмаѣто пѣрковали, не тлько нѣшѣ, але ѣ поганскіє пѣрки ѣ пѣрциѣкѣ, ѣко то Секретасѣ ѣ Снеклѣла ѣ иншіє з нею пѣрковали ѣ ѣповѣдали тоє людем, ѣж то сѣа мала народити прѣчѣтаѣ Дѣа, котораѣ то маєтѣ оуродити Хѣа Сѣа Бжѣого, пастыра великаго вѣсемѣ свѣтѣсѣ, через которѣю то панѣсѣ маєтѣ быти с пѣклѣа вызволен народ людскѣи. Шо сѣа теж такѣ ѣ стало досытѣ справою бозкою, ѣж то сѣа народила Іѣакимови ѣзѣ неплодноѣ Іѣнѣ дѣѣѣѣѣ прекраснаѣ, из староѣ вѣрѣзо, свхѣи ѣѣвлони, из старого а заматѣрѣлого ѣ залишеного садѣ, котрый то плодѣ нѣгдѣ не родив. Іѣ коли юж оуродив раз, тогдѣ сѣа зараз оувѣс свѣтѣѣ звеселивѣ, не цѣовѣ сей свѣтѣѣ видимѣй, земнѣй, але ѣ невидимѣй, то єст небеснѣй. Преславное ѣ предивноє чѣдо вѣжѣ сѣа стало, ѣж то веселѣ ѣ радост великаѣ оу домѣ старого Іѣакима сѣа показала, ѣж то из домѣ єго денница пресвѣтлаѣа восылаѣа ѣ всемѣ темномѣ свѣтѣсѣ

ясно засвѣтила: прѣстѣла панна, з дав'ныхъ вѣковъ пожаданна и прѣрами вѣйиими проповѣданна.

Коли Ян'на породила оу старости своей дѣвчат'ко, ѡбѣщали тотъ плодъ свой Іѡакимъ і Ян'на, выдѣржав'ши при собѣтры роки, ѡдати на ѡбѣтѣхъ Гдѣхъ Бгѣхъ, абы то завѣше емѣ сазжыла оу чистости своей Пана Бгѣхъ ѡснѡмѣ, цю са такъ и стало. Коли са сполнило той дѣвчинѣ тры роки, рекъ Іѡакимъ Ян'нѣ жонѣ своей: „Слѡхай, Ян'но, жоно моѣ, гдѣ естъ ѡбѣтница ѡша, которѡ-сѡ ѡбѣщали Гдѣхъ Бгѣхъ? И то са южъ той часѣ выполнивѣ, южъ намѣ часть тѣю ѡбѣт'ницю ѡдати ѡснѡмѣ Бгѣхъ, абы то насъ Бгѣхъ ещѣ горѣше не каравъ“. Рекла емѣ Ян'на: „Ѡ пане мой наймил'шій, добраа естъ твоѣ радѣ, чини тоѣ, цю ты самъ хочешъ, бо то с'ѡ ѡбѣщали ѡше дитѣтко дати оу подарѡнокъ Бгѣхъ. Дай-можъ, бо южъ томѣ часѣ пришлоѣ, нехай южъ не бѣдетъ оу нашѡмъ домѣ“.

И такѣ Іѡакимъ і Ян'на оучинили весѣла оу домѣ своемѣ такимъ ѡбѣчаемъ: оушит'ко справили ѡко бы на выданѣ дѣтѣхъ своей. И зовравъ Іѡакимъ дѣховныхъ, своихъ приѣтелей и свѣдѣхъ и ѡбогихъ чѣжесторонныхъ, сироты, оудовицѣхъ и калѣки, и далъ оушиткимъ ѣсти и пити достатокъ, и подарѡнкы каждѡмѣ давалъ. И зоврав'ши Іѡакимъ сорокъ дѣвчѡкъ выбранныхъ, чѣстныхъ и брав'ши Мрїю дѣвкѣхъ свою красно власне ѡкъ женихѣхъ и такъ со свѣщамы и сѣ пѣснями вѣйиими сѣ пѣтливѡстью великою провадили еѣхъ з радѡстїю до цркви до сѣла сѣыхъ, и тамъ чѣли голосъ: на воздѣсѣхъ спѣвали агглы невидимо. Тамѣ естъ домѣ вѣйи алѣбо житїѣ вѣїѣ и прѣстѣла Мѣка вѣжаа естъ скинна, то естъ домъ вѣйи, бо в ней жыдло вѣїѣ, Слѡво вѣжѡе во стрѡвѣхъ Мрїиномѣхъ, власне ѡкъ оу ѡкомъ вѣдынкѣхъ и ѡкъ оу домѣ. Называетъ са прѣстѣла Бѣда и каланникомъ королевскимъ, бо гдыжъ во стрѡвѣхъ Мрїиномѣхъ [sic!] жыла црѣхъ славы Хсѣ. Называетъ са прѣст[ла] Бѣда и ѡкомѣхъ, поневажъ Хсѣ Снѣхъ вѣйи, вѣїѣ Слѡво, Бгѣхъ естъ прав'дивый ѡ Бгѣхъ прав'дивѡго, зоставивши ѡсѣа оувоишлоѣ во стрѡвѣхъ дѣчѣхъ и воплотивъ са ѡ Дхѣ сѣта изъ Мрїѣхъ Дѣвы и сталъ са члѣвомѣхъ*).

И припровадив'ши Іѡакимъ і Ян'на дитѣтко свое наймил'шѡе, прѣст. Мрїю, оувели еѣхъ оутѣш'но во црковѣхъ Гдѣхъ, и тамъ еѣхъ оузавѣхъ Захарїѣа сѣенникѣхъ и вѣвнѣхъ еѣхъ. И тамъ са дѣвокали агглы вѣйи, ѡкъ ѡ томъ пише гим'ниста сѣхъ оу днѣшней пѣснѣ: „Ігглы вовѣденїѣ прѣчѣтыа зрѣще оудививша са, како дѣлаа воходитъ во сѣла сѣыхъ“. Чѣдовали са агглы вѣйи, ижъ то дѣв-

*) На марг. приписано: Снмѡл', испѡвѣданїѣ вѣхъ сѣхъ собѡровѣхъ.

чат'ко оўходит во црковъ жыти, а того аґглы бжій не знали, иж то хочет быти тото д'кв'чатко стое Мткою бжією, ѡкспителкою ншію и кролевою нсною и земною. Ѣ премѣдрости бжїа и таемнице закрыта! *)

И так Захарїа влвнши Мрїю дѣцѣ посадив еѣ оўднѣ [sic! зам. однѣ] оў цркви стѣа стѣхъ, гдѣ тѣл[ко] сам оў роцѣ раз сѣжыв Захарїа за в'сѣхъ людїи. И там Мрїю посадив на третемъ стопнѣ близ вѣтара стого, и там ѡстави'ши Іѡаким и Іѡна свое наймилшое дитѣтко и цѣловавши его любезно, поклонивши сѣ Бгѣ нсному, поїшли оў домъ свой з великою радостію влгодарѣе нсного Бга Саваша пана в'сѣхъ. И там сидѣчи Марїа оў цркви сама едина оўчѣла голос через ангѣла вжого такъ мовачого ко ней: „Слѣхай, пан'но, наклони оўхо твое и заведи люди твоѣ и дом ѡца твоего, в котором еѣ родила сѣ. Не смѣти сѣ тѣт' сидѣчи, але сѣ весели! Не кой сѣ нѣчого, Бгѣ с товою ест', во ты вѣдиш велика оў Бга. Поманѣ — рече Бгѣ — имѣ твое во всяком родѣ и родѣ“. Почвѣвши тое Мрїа напоунила сѣ великою радости, и вкрѣпило сѣ срдце еѣ.

Слѣхайте ж далѣ, іакой сѣ ласки сподобило тото д'кв'чат'ко ѡ Бга стого. Коли Мрїа там сидѣла оў цркви дванадцѣт роков, іако бы лѣтѣ, слѣхай же, чим' ѡна там была жива! Там ей не посылаѣ ѡцѣ анѣ мти анѣ їсти анѣ пити, так же и родина ал'ко еѣ приѣтелѣ, анѣ жадный сѣсѣдѣ, але каждого днѣ аґглѣ вжїи приносил ей маннѣ нсною солодкѣю. То такіи был погодовок черезъ дванадцѣт лѣтѣ. Только Захарїа сцїенникъ был патрон тоей цркви и подавал сам томѣ д'кв'чаткѣ ѡсцїенной воды длѣ вѣлготности срдца приреженного. Я вина не пила и разѣ. И там прѣывала днѣ и ноцѣ на молитвахъ стѣхъ, мѣла сѣ и 8... [ріг картки віддєртив] ѡца и за мтерѣ и за приѣтелей свойхъ и н...ныхъ и за вѣс мирѣ. И поты тамъ сидѣла, аж поки тамъ на Мрїю пришла влгодѣт Дха стого ѡ нсного Бга. И потом ишоул на Мрїю Дхѣ стїи и зачала оў животѣ своемъ Гда ншего Іса Хѣ Гна вжого и стала сѣ Мткою бжією и ѡкспителкою ншією и застѣпницею великою и црцею нсною и земною.

Ѣто ж то ест, наймилшїи православные хрїтіане, ии'кшнє стѣ, воеденїе во црковъ Престѣ. Бци Мтки бжїи. Знайте ж в том и стѣкте оў почтливости, если хочете ласкѣ мти ѡ еѣ

*) На марг. приписано: Великаѣ таемница вжѣа естѣ.

сѣй Мѣсти, ко то ест нѣа великаа по Бозѣ застѣпница. Коли
 вы Мѣка Хѣа не пресла за нас Хѣа Сѣа своего, то вы сѣмо дав'но
 погинѣли. Але то еше за еѣ сѣыми мѣтвати свѣтъ сѣй видимый
 стонт. Оумѣймо ж еѣ сѣстю Мѣтъ оумажати ѣ сѣа еѣ сѣый
 сѣити ѣ празновати! Помолѣмъ сѣа Престѣ. Бѣи Мѣры Хѣой
 сѣго сѣа еѣ великости оумеденѣа сѣого, тай ѣна оумедет нас до
 цѣства нѣснаго, гдѣ ѣна теперѣ сама живетъ ѣ цѣстветъ со
 Хѣмъ Сѣомъ своимъ ѣ со агглы сѣыми. Дай то Хѣа цѣс ѣ нам
 грѣшнымъ такого пожаданного дарѣ, абысѣмо оумѣк достѣпили
 нѣснаго раю жыти! Бѣе вѣсемогѣый, Троице сѣаа, просимѣ та
 грѣш'ный, прѣйми нас до цѣства нѣснаго во вѣки. Аминѣ.

Отся проповідь зложена на основѣ VII і початку VIII розд.
 Яковового Первоевангелія з деякими додатками мабуть із фантазії
 самого автора.

Ж. Керестурський рукопис XVIII в.

(Сказаніє ѿ зачатїи и рождєстви прѣстыа Бѣы
 и присно Дѣвы Марїи).

Богоѡцы Іѡакимъ и Ана
 ѿ коренѣ Давидока града
 въ Назаретѣ градѣ пребивахѣ,
 безпорочно животъ провождахѣ.
 изобилно блага сѣа имали,
 сѣтостію сѣе оумрашали.
 на всѣакъ празникъ ѿ своего имениа,
 самомѣ Бѣс изѣ почитаниа,
 по два части навикли взымати,
 10 по законѣ цѣрквѣ даровати:
 частъ единѣ на жертвѣ принести,
 дрѣгѣю же нищимъ роздѣлити.

Многи лѣта тако прѣжившиа
 и безчадни въ сѣпрѣжєствѣ быша.
 ѿ вѣ[з]чадїи своимъ сѣтѣющимъ
 и на долго время скорѣающимъ,
 потщѣа сѣа Іѡакимъ стар[и]й
 во Иерѣсалимѣ дати Бѣс дарыи

- въ цркви стѣи на празникъ велики,
 20 коли прыздѣ [sic!] Евреанинъ всакї.
 архїерей именемъ Ісахаръ
 не восприавъ принесена на даръ,
 к томѣ еще оукори стѣго
 ѿ неплодствїи шнѣ приносѣщаго.
 „недостойно бо — рече — прїимати
 ѿ рѣкѣ твоихъ дари прїимати,
 бо ты не машъ ѿ срца порода,
 а претъ Бгѣмъ тое не погода.
 ты еси лишенъ вѣжїа благословен[ї]а
 30 ради нѣкихъ потлиныхъ грѣховъ“.

- І еще сѣ нѣкій Евреанинъ нандѣ,
 ѿ племени Рѣвимова приидѣ,
 иже дары свои при[н]ошаше,
 Бгѣ жертвѣ людми ѿдаваше,
 стѣтеле и тон оукораше,
 предъ народомъ явно глаголаше:
 „што ти гладашъ шора оулапити,
 съ твою жертвѣ мене претпредити?
 40 кетъ сѣ твои не прїймаю дары,
 оужъ оу вторѣ идѣ твой ствари.
 и не ѿставилъ еси ты сїмена,
 Ісраилю нїакого спомена“.

- І ѿакимъ коли слиша сын речи,
 ѿ жалости сердце мѣ заплаче.
 оуничиженъ, посрамленъ претъ всми,
 не можаше празновати с нима.
 wskорби сѣ и наполни еда,
 рїданїю и плачѣ сѣ преда.
 празникъ мѣ сѣ на жалостъ претвори,
 50 и жалостъ великѣ ѿвори.
 пакъ изыде изъ стѣго храма,
 не иде дворѣ, где е стѣ Анна,
 але ѿнѣ иде ко своимъ ѿвчаромъ
 оу пѣстиню, своего стада пастїромъ.
 три днѣ хода ѿ Іерусалимѣ
 пѣшо иде, докѣ не приде къ нима.

Коли его слагги оукѣдѣше,
 вси на ноги горе восташе,
 дочекаше своего господара,
 60 але са боа, да нхъ што не каре,
 бо его вѣдатъ гнѣвна, невесела.
 акаа нѣжда его принесла
 башъ на празникъ великѣа пасхи,
 коли празниѣ вшикокъ*) родъ евренски?

И снесли мѣ тѣ погача:
 не хоше ести, но хоше да плаче
 ѿ безчадномъ своемъ оукоренѣи
 ѿ безчадномъ въ цркви ѿвеличени.
 оустреми са далей, патри....,
 70 за молитвѣ мисто соби глада
 оу пѣстини, гди никого нема,
 да его слыша, ни птица допива.
 состаривша колѣна прекланѣа,
 старѣ главѣ наслони на травѣ
 ѿ младѣ подобн са мравѣ [sic!],
 из ѿчию горки слози лѣе,
 не двигне са с землѣ [и] вопиѣ:

„Бжѣ благи, вседержителю,
 творче нѣа**) и всихъ створителю!
 80 на что мы е избеило благо,
 вещественно богатство предраго,
 кетъ ѿтъ срѣца а порода не имамъ,
 оу бгѣствѣ мѣсимъ да заснивамъ.
 ктомѣ еще терпимъ оукоризнѣ
 ѿ Бѣра ѿ хѣлѣ поноснѣ.
 архирей жертвѣ ми не приими,
 с недѣлѣ ма ѿвеличи претъ всима,
 да есмъ лишень бжѣего благослови
 ради нѣкыхъ потаемныхъ гриховъ.
 90 за то не имамъ а ѿ срѣца чада,
 нима стой [sic!] жертвѣ дати.
 Кѣди но ты выси [зам. вѣси], да есмъ непорочень,

*) В копіі Ф. Шовѣора: вшидокъ.

**) В рукоп. через помилку: ѿ бѣа.

- оу законѣ Мосео[во]мъ точенъ !
 ѿ тераз не хоуѣ оукѣсити хлѣба,
 поуѣ та ако треба,
 со слезами бѣдѣ са пѣтати,
 оу каменю тѣ шептати.
 не хоуѣ а ѿтади ѿити,
 изъ пѣстинѣ ѿтале ѿити,
 100 докѣ не бѣдѣ ѿ Бѣга оуслишанъ,
 ѿ Гѣда вишнаго помилованъ,
 да са ѿцемъ а назвати могѣ
 и подѣ старостѣ жертвѣ дати Бѣс.
 Бѣе благи, помилѣи мѣ сама,
 акѣ што еси правѣца Авраама:
 оу старости далѣ си емѣ сѣа,
 и чресѣ него славенъ бы предѣ всима”.

Тако сѣы Бѣс са молаше,
 шестѣ недѣлкѣ пици не вкѣшаше.

- 110 Такожде ѿ сѣаа ѿнна
 оу дворѣ ѿстала е сама.
 коли оучѣла за своего гѣина,
 да ѿ него не приаѣша дари,
 архирей же его оукори,
 оу великѣ жалостѣ са ѿбори.
 ѿда своимѣ дворѣ не приходи,
 оу пѣстиню ѿтамалѣ приходи,
 да извигне ѿ стида и срамоти
 безѣ нѣкатораго чиненого грѣха.
 120 свѣтлѣ ризѣ изъ секе свлачи,
 оу чернѣ са сѣаа ѿблачи,
 затвори са сама оу дворови,
 ситованю са приготоуи.
 неоутѣшно зачала плакати
 и пиние тако нарицати:

- „Оу бракѣ есмѣ патѣ десатолѣтна,
 не имамѣ ни щери ны сѣа!
 нынѣ есмѣ стратила ѿ моего старца.
 жалосной мнѣ! да ташко оударца!
 130 или есѣ мене далѣе ѿ Бѣа?

на моемъ срдцѣ превелика жалостъ.
 Ишакимѣ, мой мыли свпрже,
 по законѣ и по Бгѣ држе!
 гдѣ сѣ подѣлѣ и гдѣ еси пошолѣ?
 за до*) своей старици не придешъ,
 да за едно оу свитѣ пстѣмо
 ѿ за едно жалостъ ридѣмо!
 оужъ ма самѣ оу дворѣ ѿстави,
 оу жалостномъ станѣ ма постави.
 140 нѣсмѣ мати, нѣсмѣ ни вдовѣца,
 но безъ мѣжа една сиротница.
 есть ли дагди такова несретнѣца,
 да ми бѣде нѣкны дрѣга....?
 азъ едина на томъ свѣтѣ
 дочекала сѣдениѣ про[к]латѣ!
 архіерей жертвѣ примити не хоче,
 ѿ мене сѣ вшитокъ народъ ѿметіе [sic!].
 подѣ Невре[и] ма старецъ напѣстилъ,
 да сѣ мѣчимъ, самѣ ма ѿставиля“.

150 Оу дворѣ плакала є тако,
 со своего миста двигне сѣ полєгко,
 пакъ оу бацѣ зеленѣ ѿиде
 ѿ подѣ древомъ дафѣновѣмъ сѣде,
 горко плаче, ѿ сѣца стѣнаше.
 двигне ѿчи къ нѣбѣ мало повише,
 а кедѣ види гнѣздо на дафѣни
 и вѣ немъ птѣнци малѣни,
 то сѣ єѿ на жалостъ надало,
 вѣкшѣ жалостъ прооузрековало.
 160 пакъ на ново почала плакати,
 смѣтнимъ гласомъ къ нѣбѣ вопѣати:

„ѿ птици свои птѣнци ѿмаю,
 оу своимъ гнѣздѣ вѣсѣлѣт сѣ с нима!
 ѿ землѣ єсмѣ земли неподобна:
 ѿ ѿна є оу сименѣ плодна.
 азъ єсмѣ една, котраѣ неплодна,
 Бгѣ, цркви, мѣжѣ не ѿгодна.“

*) В рукоп. хибно: зато.

- Ядонай, Саваѡде Бжѣ,
 то безъ тебе ничто бити може!
 170 призри съ ѿба, призри на ма,
 да ми срѣце зо вснмъ не ѡзене,
 да понесемъ ѿ азъ женско бремя.
 дамъ ти его на родъ, на все време“.

- Тако Анна оу ващри плакаше
 ѿ претъ Богомъ са твердо закицаше.
 Яггелъ Гаврилъ предъ ню са появи
 оу блистаню ѿ великой слави.
 „Анно, Анно, всди оутишена!
 молитва е твоя возвишена.
 180 Слезни твоя въздухъ проидоша
 и на небо претъ Бга въздоша.
 родити ты вѣдешъ небеснѣ царицѣ,
 присно Дѣвѣ и Бѣцѣ.
 призоветъ са именемъ Марїа,
 приметъ ю пророкъ Захарїа
 во храмъ божи на воспитанїе,
 всемъ мирѣ дати спасенїе“.

- Оуслишавши сѣла старица
 дивнїи речнѣ ѡ ангелска лица,
 190 поклонн са Бгѣ, приговори:
 „Живѣ Бгѣ Гдѣ, котри ма сотвори!
 ако вѣдемъ а чадо родити,
 Гдѣ его на вѣкъ поклонити,
 да сѣлжи Гдѣ и Бга
 въ вся лѣта за живота своа“.

- Радостню ѿ[с]полнена Анна
 вѣтро*) тече въ Йерусалимъ сама,
 да молитви воздасть Гдѣви,
 благодари ѡ семъ посѣщенїи.
 200 Тон же аггелъ ѿ того же часа
 Іѡакимѣ во пѣстинѣ [а]ви са.
 „Іѡакимѣ, ты праведны старче,
 превосходни богов[го]днїче!

*) Може: вѣстро?

МОЛИТВА Є ТВОА ОУСЛИШАНА
 Й БЛАГОДАТЬ БЖІА ТИ ДАНА:
 СЕ БО ЗАЧНЕТЬ ТВОА ЖЕНА ІНА,
 ѠТЪ КОТОРІЙ ЗМІЙА ВЪСТЬ ПОПРАНА.
 ПРОЗОВЕТ СЯ МАТИ ПРЕБЛАГАА,
 ВСЕМЪ МИРЪ ВЕЛИКАА.

- 210 ТЪ ТЕБЕ МОЄ ЗНАМЕНІЕ
 И ІСТИНО БЛАГОВѢЩЕНІЕ:
 ИДИ ОУ ГРАДЪ ІЕРУСАЛИМЪ СТЫ,
 КЪ СОБОР[Н]ЕЙ ЦРКВИ ВЪДЕШЬ СТАТИ,
 НАЙДЕШЬ ІННЪ ВАШЪ НА ЗЛАТИ ВРАТА,
 КОТРИА ХОЩЕ ТЕБЕ ТО ІСТО СКАЗАТИ“.

- ЧУДАШЕ СЯ ВЪДѢНІЮ СТАРИЦЪ
 ІѠАКІМЪ ДИВНІЙ БОГОМОЛЕЦЪ.
 ПАКЪ ѠНЪ ИДЕ ХРАМЪ ВЕЛИКОМЪ
 КЪ ІЕРУСАЛИМЪ СТОМЪ.
 220 НАЙДЕ ІННЪ ПРИ ВЕЛИКИ ВРАТА,
 НАПРАВЕНИ Ѡ САМАГО ЗЛАТА,
 ГДИ СЯ КЛАНА И МОЛИ СЯ БГЪ,
 БЛАГОДАРЫ ЗА МИЛОСТЬ ПРЕМНОГЪ.
 РАДОСТНЮЮ СОВѢЩИ НОВИНЪ
 Ѡ ІГГЛА ЄМЪ ВОЗВІЩЕНЪ.
 ѠНА ЄМЪ ТАКОЖЕ ПОВИДА
 Ѡ ЗАЧАТІИ СВОЕМЪ ПРОПОВѢДА,
 ЯКО ВИДѢ БОЖІА АНГЕЛА,
 ѠТЪ ВЕЛИКАГО ОУСЛИША ГАВРИЛА,
 230 КОТРИ ПРЕДСТА И ПРИНЕСЕ ВИСТИ:
 ХОЩЕ МАТЕРЬ БЖІЮ ПРОИЗВЕСТИ.

- ПРОСЛАВИША БГА ЄДИНАГО
 ТАКОВЮ МИЛОСТЬ СОТВОРШАГО,
 ПОКЛОН'ШЕ СЯ ОУ ХРАМЪ СТОМЪ
 ВРАТИША СЯ СЪ РАДОСТІЮ ДОМЪ.
 ЗАЧАТЪ ІННА СЪАМ СТАРИЦА
 ВЪ ДЕВЯТИ ДЕНЪ ДЕКЕМВРА МНСАЦА.
 ПОРОДИЛА НЕБЕСНЪ ЦАРИЦЪ,
 СПАСЕНІЕ Й ХОДАТАНЦЪ.
 240 [И] ПРИНЕСЕ ІѠАКИМЪ ДАРИ;
 НЕ БИ КТОМЪ ОУКОРА НИ СГАРИ [sic!].
 БЛАГОСЛОВЕНЪ ВЪСТЬ АРХІЕРЄЕМЪ

кожѣмъ благоволеніемъ.
 ѿ сотвори велико веселѣ
 въ своймъ дворѣ на честѣ и поштенѣ.

Сказаніе ѿ введеніе во храмъ прѣстѣа Бого-
 родицы и присно дѣви Маріи.

- Коли е прошло три лѣтнихъ дни,
 поманѣвши Іоакимъ ѿ Анна,
 што съ ѿни Богъ ѡбнищали,
 оу молитвѣхъ своей завищали:
 250 хоцѣ ѿни Бгѣ поклонити,
 когда бѣдѣ чадо породити.
 что рекоша*), дѣломъ исполниша,
 вси средници въ Назаретѣ созваша,
 оу томъ градѣ, гдѣ сами живиша.
 ѿ плѣмена призваша царскаго
 и ѿ рода архіерейскаго, —
 и сами съ того плѣмѣ бѣли,
 за то съ ѿхъ ѿни призывали.
 ктомъ ещѣ и дрѣгѣмъ лица
 260 собрали множество и дѣвици.
 многи свици на то приправили,
 дѣвицами ѿни раздѣлиша
 прѣтѣсю дѣвѣ ѿблѣкоша,
 родители свѣтло оукрашиша
 барзо красно богатимъ ѿдѣломъ,
 сѣвнимъ златомъ и дробнимъ енѣромъ.
 подоваше тако ѿдѣати,
 векшѣ славу и красотѣ дати:
 не земномъ црю приводитъ сѣ,
 270 но самомъ Бгѣ отдѣлетъ сѣ.
 великъ ѿвѣтъ и оучрежденіе
 сотвориша на оугощеніе:
 прѣтелѣхъ свой почастиша,
 что ѿмъ треба на пѣтъ приправиша.
 изводитъ сѣ изъ ѿтѣскаго
 благолѣпно до домѣ стѣго,
 вси дѣвици сѣвоксѣлени

*) Вар. вписаний в той самъ текстъ: ѿбнищана.

попрѣмаша свѣти запалени,
 пакъ поидоша оу гратъ Іерусалимъ,
 280 идѣже естъ Гдѣ ѿ свихъ славимъ.
 три днѣ хода пѣтовати има
 до святаго Іерусалима.

Достигше же бж҃аго града
 нареди са ещѣ лѣпше парада:
 все два и два оу ретъ поставиша,
 стѣи цркви чиновно поидоша.
 дѣвници сѣ свѣтло предъ ходили,
 запалѣни свички сѣ носили.
 за нѣма сѣ богородители,
 290 междѣ сокомъ водятъ стѣители
 кротко, чесно трилѣтствующю
 за рѣки благословеню...
 великое множество сродниковъ
 ѿ граждана много Назаретовъ:
 оу рѣкахъ вси [свѣ]щи держахъ,
 Пречистю Дѣвѣ ѿкрѣжахъ.
 посретъ града оумилно пнахъ
 во тимпанѣхъ Давидови ѿлалми,
 да оуслышатъ вси предѣли дални,
 300 како входить во стѣла стѣихъ
 честнѣйшаа аггеловъ безплотныхъ.

Всѣхъ гратъ стѣи стече са на сѣе
 видѣти славѣ и воведѣнїе
 трилѣтнїа Марїи дѣвници
 прѣстѣла ѿтроковици,
 таковою славѣ ѿблачаемю,
 свитеносно почитаемю.
 не точию во земни граждани,
 но исты ангелскїи чини
 310 провождахъ пренепорочню
 въ храмъ слави богонзбраню.
 невидимый ликъ оумовъ безплотныхъ
 приближив са ликѣ дѣвицъ чистихъ.
 родители водѣще дѣвицъ
 ко церковнимъ дверемъ владичицъ,
 изидоша предъ нею свѣщенници

вси славѣющій церковній чредниці.
 с[в]ѣтъ пророкъ Захаріа с нима,
 архіерей начални надъ всима, —
 320 изыдоша вси на сритеніе
 ко прѣстон на воведеніе.

Блѣхъ тамо пѣтьнадесятъ степени
 при црковномъ входѣ сотвореній,
 на всякомъ са еденъ ѿломъ пов
 ѿ сїенстра, коли на нимъ стон,
 ѿ Левитонъ, коли гори виходи
 ѿ на славѣхъ до цркви оуходи.
 поставиша оубо родители
 Пречистѣю на первомъ степені;
 330 сама сокомъ на прочимъ взиде,
 скоро тече, по степенамъ приде.
 востекши же на степенъ грѣшши,
 дивиша са зрители множайши,
 наипаче стїтель велики
 Захарїа съ*) црквини лики,
 яко вѣдѣ ѿтрековицѣ,
 ѿ трѣхъ лѣтъ свѣдѣю дѣвицѣ,
 ни ѿ кого ѿна возводима,
 ни рѣками ѿ кого придержима,
 340 по степенамъ самѣ востекшѣю
 и на горній степенъ изъшетшѣю.

Приавъ стѣмъ рѣками своѣмъ
 благослови дѣвицѣ претъ всѣмъ,
 еше еднѣ сотвори вѣщъ странѣ
 Захарїа всѣмъ оудивителнѣ:
 пречистѣю воведѣ дѣвицѣ
 во стѣа стѣхъ голѣвицѣ.
 во внѣтрѣнѣстѣ храма Гдѣнаго
 по второй же зависи бывшаго,
 350 гдѣ не само ни полѣ женскомѣ,
 но ни чинѣ священническомѣ
 дозволено не бѣло вхѣдити,
 ниже комѣ молитви творити.

*) В рукоп. через помилку: сѣтъ.

архїерей даде мѣсто тамо
 кромѣ всѣхъ одной Дѣви само.
 праведни же родители стари
 по-край Дѣви принесоша дарн,
 Бгѣ жертвѣ и всеоуженїа.
 восприавше благословъ за тѣа
 360 ѿ пророка скѣтла Захарїа
 и ѿ прочїй славящїй їерей,
 пакъ съ своимъ домъ возвратиша,
 Создателю всѣхъ благодариша.
 сотвориша сродникомъ келїе
 веселїе ѿ оучрежденїе.

Житїе Прѣстѣа Бїи во велицїи цркви їерусалимстѣ до совершеннаго возраста.

Потребное еще едно знати,
 что тѣ нынѣ хощѣ сказовати,
 акаа [то] была црква сїа
 ѿ премѣдра црѣ Соломона
 370 оу бжїемъ гради оустроена,
 со храминами дивно оукрашена.

Гора бжїа Мора съ звала,
 башъ на востѣ Сїѡна лежила,
 гди Авраамъ возношавалъ жертвѣ,
 самомъ Бгѣ исполнительъ заклатѣ.
 сїа гора верхомъ тѣсна баше,
 ровна пола мало имѣаше,
 цркви мѣста дати не можаше.
 ревностїю Соломонъ копаше,
 380 каменїе ташко разметаши
 и пространство на гори твораши.
 на тѣмъ мѣстѣ црква ѿснована,
 ѿ премѣдра царѣ создана,
 чудесно е. бѣла направена
 ѿ различна мрамора каменѣ;
 всѣ е. была златомъ покривена
 и со гвозди злати покована,
 да не може на покровъ стѣни
 никака скверна птица стати.

- 390 коли сонце всѣ́ло,
окомъ зрѣти на сѧ не ѣ́дало.
котра мѣ́ста не бѣше позлащена,
ѿ прѣвила ѿ драга каменѧ:
из далака [sic!] была ѣ́вѣдѣна
ако гора снѣ́гомъ покривена.
двери двѣѣ црѣ́ква сѣ́мъ мала,
с котрима вшитокъ народъ прѣ́ймала.
перви двери со южнѣ́мъ страни
мѣ́жескомъ полѣ́ быша дани;
400 ѿ сивѣрнѣ́мъ страни быша направѣни
и женскомъ полѣ́ быша дозволѣни.
а посреди ѿ била камена
црѣ́ква сѣ́мъ была прѣ́греждѣна.
мѣ́жескиѧ двери не смѣ́ прѣ́йти жены,
а женскѣѧ двери не смѣ́ прѣ́йти полѣ́ мѣ́жескаго.
великиѧ врата были всѣ́мъ ѿ злата,
оу висотѣ́ пѣ́тнѣ́йстѣ́мъ лакти,
оу широкѣ́ [sic!] доволно прѣ́страни,
хѣ́тростѣ́ю всѣ́мъ содѣ́лани.
410 и зависѧ чѣ́дно изтканѧ
ѿ порѣ́фри дивно оу́строѣна,
червленици, синѣ́та и висѣ́на*),
всѣ́мъ сѧ скитли ѿ драга каменѧ.
червленица ѿ́генъ изѣ́влѣше,
висѣ́нъ землю изѣ́образѣше,
а синѣ́та воздѣ́хъ знаменѣше,
порѣ́фра же море изѣ́влѣше.
ничѣ́ сѧ тамо не видѣ́ло,
что чловека не би оудивило.
420 котомъ бѣ́хѣ́ по всѣ́мъ тои зависѣ
подѣ́бѣ́е ако на ѿ́бси:
кромѣ́ звѣ́зди и дрѣ́ги планѣ́ти
хѣ́дожѣ́сткомъ оу́ченаго свѣ́та
хѣ́рѣ́вими на ней изаткани,
пачѣ́ оу́ма изѣ́образѣани.
ѿ́писати**) красѣ́тѣ́ подро́бно
чловекиѣ́ естѣ́ то не оудѣ́бно.

*) В рукоп. хибно: висѣ́та.

**) В рукоп. хибно: ѿ́писати.

В томъ црковъ Іерусалимскѣа
 Соломономъ царемъ созданаа
 430 много своа ими ѿбители,
 гдѣ живѣху церкви слѣжители.
 шкрьстѣ церкви тридесѣтъ храмини
 церковномъ стѣнѣ приплени,
 раз[с]тоаще една ѿ другѣа,
 престрасивѣ [sic!] и весма крашна.
 на тихъ живѣху храмини другѣа,
 на другѣхъ же храмини третѣа.
 три расѣ [sic!] взати по тридесѣтъ соби,
 девѣтъ десѣтъ чини всѣа дова [sic!].
 440 висота же тѣхъ возвишаше сѣ,
 со црковномъ стѣнѣ сравнишѣ сѣ.
 аки столпѣ при стини стоаху,
 црквы сѣ пола весма оутврждаху.
 в храминахъ тѣхъ живѣху црквы жители
 и различни церкви слѣжители.

Юсовѣ же дѣвѣци живѣху,
 иже бѣху на слѣжѣхъ даваху
 до времена и возраста своего,
 мѣситѣ зати мѣ за мѣжа акого
 450 оудати сѣ, коли би прѣде время,
 сѣпрѣжества да понесе время.
 Юсовѣ же живѣху вдовѣци
 и стѣа жены прерочици
 завищани безмѣжно пожити,
 до кончини чистотѣ хранити.
 Юсовѣ же мѣжѣ живѣху,
 Назорѣи сѣе нарицаху,
 безсѣпрѣжний животѣ прокождаху
 въ подовѣѣ едномъ монаху.
 460 вси ѿни гдѣ слѣжили,
 ѿ церковнаго добра препитали.
 прочѣа же храмини во ѿградѣ
 дани быша Іуденскомъ народѣ,
 всѣмъ пришелецѣмъ въ оупоконенѣ
 приходящимъ на поклоненѣ.

Ю дѣвическѣ ѿбитель въведе сѣ,
 ако ѿ томъ више предрече сѣ,

присно Дѣла триа́тсѣюща [sic!],
голова́ца ко́го извѣрала.

- 470 [и] придана была дѣвѣцами
оу возрастѣ болшима лѣтами,
оу читаню и писаню оученимъ,
въ рѣкодѣлѣй благовоспитанимъ,
иж би она оу самой младости
пров[о]дила животъ оу сѣсти.
и сама ѣ скоро наѣчила,
совершено кнѣгѣ изѣчила,
еврейское сѣо пѣсаніе,
покрай того и рѣкодѣлѣе:

- 480 шити, ткати, иглицю вѣсти,
памѣтъ, чадванъ, само злато прѣсти.
сѣои цѣкви что трекковаше [sic!],
сама сокомъ рѣками дѣлаше
ко сѣдженію всащениическомъ [sic!],
нарочито архіерейскомъ;
снѣ своемъ, Гдѣс Іисусѣс
хитонъ нешикенъ по наилѣпшемъ вѣкѣсѣс,
блистающе все шдѣканіе,
бисеръ, злато, драго каменіе
490 прѣстаа Дѣа воздѣлаше,
своимъ дѣломъ всакаго оудивлаше.

Часто тамо приходили
благодатны ей родителіи.
наипаче Анна прихаждаше,
присно Дѣс видѣти желаше,
родителски ю совитоваше,
Пречистѣю мѣдро побчаше.

- Вакое прочимъ пища даваше са
и цѣковнѣи народъ питаше са,
500 такава са Прѣстои даваше, —
исти ѡна тѣю не хоташе,
сиротинамъ, нищимъ раздаваше.
Гдѣс са прилѣжно молаше,
на всакий дѣнь до цѣкви хаждаше,
оу давирѣс молитви твораше,

хлѣбомъ себѣ ѿснѣнымъ питаше,
ѿ ангела таковы приймаше.

Такое житіе имѣла,
дѣвство свое въ цркви проводила.
510 ѿ свѣтана па до часа девятаго
стоала прѣстаѣ Мѣи
на молитви во стѣѣ стѣхъ
на избраномъ мѣстѣ ѿ всѣхъ прочіихъ;
ѿ девяти же до три часы
доразъ наче молитви творити,
ѿ молитви не хоще престати,
докъ са ангелъ вѣій не подви
и донесе ей свѣсти оу своей слави:
пакъ ѿнѣ даеъ пречистой Дѣвици,
520 непорочнои Бѣи.

Тако Дѣва въ цркви пребѣвала,
дванадесатъ лѣта житіе проведла.
за тѣмъ дванадесатъ дѣвическі лѣта
Іѡакимъ послѣднѣѣ бысть черта:
преложи са ко вѣчнои сладости,
ѿсѣмъ десатъ своихъ лѣтъ старости.
стѣ Анна вдовицою ѿста,
и вона пожила доста:
седемъ десатъ лѣта,
530 своей дщери видѣла е сина.

Сказаніе ѿ ѿбръченіи прѣстыѣ Бѣы Іѡсифомъ
праведникомъ.

Совитъ трима сѣнедримъ велики
со членови, свои совитники.
оу совитѣ совопрошахъ са,
ѿ Маріи совитовахъ са,
что да сотворѣ со Пречистою
Дѣѣ [sic!], со тщирою Іѡакимовою,
родители котрѣю сѣ придали,
ѿ Гдѣмъ храмъ воспитали.
»доросла е до свои лѣта,
540 треба ѿ нынѣ жениха да има,

- по законъ брачити ся може
и имити нескверное ложе.
али тѣ что са ѿ неи чѣе:
бракъ презире, дѣвствѣ почитѣе!
то са еще ни са догодило,
ни са дагди во свѣтѣ видило,
да встанѣ [sic!] безбрачна дѣва
ѿ племѣ и рода царева.
та единая перва ѿбѣща са,
550 дѣвство бгѣ дати завила са;
сама себе бгѣви ѿвержи,
царица са вѣшнѣмъ препорѣчи.
возлюбила оу дѣвствѣ ѿстати,
паче неже сѣпрѣжестѣ дати.
что да творимъ со Пречистою
Дѣвѣ, со дщирою Іѡакимовою?
прописана лѣта исполнила,
сѣпрѣжеско житиѣ достигла;
560 что ей треба, все е наѣчила,
совершенъ кнѣгъ*) изѣчила,
евренское сѣто писаніи,
ктомъ еще ѿ рѣкодѣланѣ.
не можетъ ктомъ при церкви ѿстати.
непорочнѣ комъ хоѣемо дати?
родителя давно оужъ преставилъ,
дѣк сироти тѣ вставилъ
бгѣ: Іаннѣ ѿсемѣдесатѣ лѣтнѣ
и Марию дѣвѣ благолѣпнѣ".
- Архирей ѿверзѣ оуста своа
570 сказовати видѣнїа тоа,
како вѣдѣ бжїа ангела,
нарочито великаго Гаврила,
которїи во храмъ прихѣжаше,
небеснѣю пищѣ приношаше,
присно дѣвѣ**) тѣю подаваше,
часто с нею собесѣдоваше.
зѣло чѣдно животъ провождаше,

*) В рукоп. хибно: кнѣвѣ.

**) В рукоп. хибно: дѣвѣ.

непрестано Бг҃ъ са молаше.
 580 „не можемо дѣвѣ силомъ дати,
 но треба намъ на молитвѣ стати
 и Гд҃ъ ѡ томъ вопрошати,
 да намъ яви, да можемо знати,
 акъ бѣдемо с нею оуправляти“.

Ко кивотъ во цркви пристѣпѣша,
 прилѣжно са Бг҃ъ помолиша,
 ѡ Гд҃а ѡвѣтъ*) полѣчиша
 [и] ѡ него наѣчени быша:
 590 да са найдѣ мъжѣе избранне,
 ѡ царскаго племѣа достонни,
 непорочни, китри [sic!] сѣ безъ жени,
 оу которихъ и дѣша влажена;
 избранїи потомъ содѣлаати,
 чрезъ жребїе изъ нихъ избирати.
 всаки своей [sic!] жезлъ да постави
 во ѡлтари, въ церкви да ѡстави.
 Чїи са видїи жезлъ да процвите,
 томъ Дѣс сватѣ треба дати,
 дѣвство еи да може храни
 и чистоти свѣдѣтелѣмъ быти“.

600 Прхїерей посла на вса страни,
 да мъ пошлѣ люди избрани
 ѡ всакого колѣна еднѣа
 непорочна мъжа праведнаго.
 коли мъжи вси собрани были,
 ко великомъ сѣдѣ приѣхали, —
 междѣ ними баше Іѡсифъ стѣй,
 ѡ колѣна царскаго избрати:
 непороченъ и праведенъ баше,
 ѡсмъ десѣтъ лѣта достигаше.
 610 високѣю заповѣтъ прїаша,
 всаки себе жезлъ**) начиниша
 и имена своя напѣсаша,
 аковаго рода и племѣна

*) В рукоп. хибно: ѡ вѣкѣ.

**) В рукоп. хибно: жезлъ.

баше всакій, на своемъ жезлѣ напѣсали,
дванадцать жезли чїсломъ съ придали.
архїерей всѣ жезли предложи,
во ѡлтари на ношѣ ихъ положи*).

„Гдїи, ави намъ достонна,
которомъ мѣжъ дѣла**“ естѣ пристонна!“

- 620 День ѡсвѣти и слонце ѡзыде,
архїерей во храмъ Бжїи вниде:
Іѡсифовъ є жезлъ процвѣталъ,
служителя тайнствъ избралъ.
архїерей всѣ жезлы изнесе,
изъ ѡлтара претъ соворъ принесе.
и взѣ всаки жезла своего,
позна колю Бг҃а единого.
- Захарїа коли є оувѣдалъ,
же є жезлъ тайнъ ѡбавилъ,
630 кончавши [sic!] сїнедринъ заклѣчи,
Іѡсифа со дѣвою ѡбрѣчи,
праведномъ старцѣ вѣрѣчи,
сохранити дѣвство препорѣчи.

- Коли била дѣва ѡбрѣчена,
сїтителю старцѣ коврѣна,
дѣломъ сїмъ ѡсвѣщена била,
во оутробѣ сына зачала,
неисксомѣжна оубо свѣща,
во зачатїи своемъ не знающа.
- 640 приатъ Іѡсифъ ѡрѣкъ їеревыхъ,
воспитанъ во сїлѣ сїихъ,
во Назаретъ домъ своемъ ѡиде,
со Пречистою ѡжитати вниде.

Сказанїе благовѣщенїа Престыа Бж҃ы.

Богъ превичный советъ ѡкриваетъ,
архангела своего призываетъ:
„слиши тайнъ, чиноначалниче,

*) В рукоц. хибно: положиты.

**) В рукоп. дика.

сажителю, вѣрный посланниче!
 коли ѿ диволѣ Сѹс прикедолѣ,
 согрѣшити ю наведолѣ,
 650 своего мѣжа на то склонила,
 ко не[на]висть мою ѡбратила;
 ѡбонхъ есмѣ зѣ раа исключилѣ,
 оу совѣтѣ моемѣ заключилѣ:
 воздвигнѣти благодатно время,
 прославити паки женско сима,
 с нимѣ со[т]рети геенскаго змѣа,
 котрѣи народѣ человическѣи изѣна,
 враждебнѣю сокрѣшити главѣ,
 ѡбновити Адамовѣ славу.
 660 перво мо [sic!] то благовѣстие
 сказалѣ Сѹи древле извѣстїе.
 нынѣ приде во кончина лѣта
 ѡбавити тайнѣ моего совѣта.
 иди во градѣ ко дѣвици ѡбрѣченон,
 праведномѣ старцѣ ковѣренон,
 и возвѣсти радоснаго гласа
 благодатнон, безѣ всякаго оужаса,
 же ѡна хоше вмѣстилище быти,
 во створѣ Сѣа моего прѣмити,
 670 безъ болѣзни того породити,
 клѣчи дѣвства своего не вредити,
 всю вражѣю силу сокрѣшити,
 человекѣкомѣ спасение дати.
 назива сѣ именемѣ Марїа,
 вѣдетѣ Сѣа имати Бжїна".

Поклони сѣ ангелѣ Всевишнемѣ,
 повини сѣ гласѣ владичномѣ.
 во шести мѣсѣцѣ Гаврилѣ благовѣстникѣ
 слетѣ ѡ крѣговѣ небесныхъ
 680 во Назаретѣ, во градѣ галиилени,
 гдѣ живаше народѣ азычески.
 ко пречистой Дѣви ѡбрѣченной.
 Іѡсифѣ стѣомѣ ковириной.
 во недѣлю единастого часѣ
 предста ангелѣ Престѣон на двери
 оу блистаню и великой славы

- и вшедъ оубо к ней по должности ави,
 былъ [sic!] цвѣтъ во рѣцѣ донесе,
 знакъ радоснй ѿ неба принесе.
 690 нача дѣвѣ дивно цѣловати,
 архангелскимъ гласомъ поздравляти:
 „Радѣи сѧ, ѿвѣрадована,
 междѣ женами благословена!
 вознишена славою многою,
 яко бышни гдѣ есть с тобою“.
 Архангела ѿна оувѣдѣла,
 странѣ речи ѿ него слышавши,
 совѣстию и лицемъ смѣти сѧ,
 700 Пречистаѧ вѣсма ѿскорби сѧ.
 всѧ глаголи на срѣцѣ слагаше,
 прелесныѧ быти поминаше;
 „какое то цѣлованіе,
 да ма ведеть во искѣшеніе!
 мислитъ ма с тимъ превести
 завищанѣ въ чистотѣ живити“.
 тѣмъ же ѿна лицемъ возмѣщенимъ
 710 позри его ѿ ѿкомъ гнѣвливымъ
 и бесиди конецъ ѿжидаше,
 глаголати к' немѣ начинаше:
 „Иди, иди ѿ пред[в]ѣрей монахъ!
 лѣкае сѧ речи оустенъ твоихъ.
 ты ма мыслишь преварити дѣвѣ,
 яко змѣя праматеръ
 720 Исна свѣтлостъ, зракъ твоего лица
 покинути не могъ моего срѣца.
 илѣ есѣ человекъ или котри стѣи
 дѣла кротки, не чѣе мои стари,
 и възвѣститъ чеснимъ іереемъ,
 кто мѣ кѣпно жити не имнемъ,
 па за тимъ плачѣ и ситованіе
 слѣдовати горко риданіе“.

Тако дѣва ангелѣ ѿрече:

„иди со бгѣмъ ѿ мене, человекѣ!“

Ангелъ рече: „не кон са, Маріе, гдши и
 прѣвѣстити Бгъ ма послаахъ сѣ*).
 оушъ тайства ѡпрѣдѣленіе
 650 начинаеть приѣмати**) явленіе. Д, ыри 049
 азъ есмь пришель, да ти благовѣстимъ,
 Іисово рождество возвѣстимъ.
 730 ѡбѣрила еси благодатъ ѡ Бга,
 что во свѣтѣ не би такова.
 ты вѣдѣшъ дѣва Бдина зачати,
 ѡ Ядама древнѣйша родити.
 наречеши имя емо Іисусъ,
 Бгъ Вышняго, и той сходитъ съ небесъ,
 вѣдетъ великъ законоподатель,
 680 человекъска рода испопитель.
 всели са во чрево матерне,
 да исправитъ грѣхъпадѣніе
 740 праматери Еви и Ядама,
 котрихъ держи пренеподнаа тма.
 ко твоему правцу Давидъ
 древле рече: „престолъ твой созиждѣ“.
 на текъ са пророчество звыло,
 770 провѣщано нынѣ са исполнило.
 оуже слѣхомъ вѣшелъ во чрево твое,
 чѣдно творитъ зачатіе свое.
 разумѣи ми нынѣ сказаніе
 твѣ, Дѣво, недоумѣніе***).
 750 повинни са и вырши [sic!] словесемъ!
 архистратихъ, Бжій слѣга есмь“.
 ѡвѣщала Дѣва ко ангелъ,
 бжественнымъ архислѣжителю:
 „како можетъ что таково быти,
 безмужнаа ѡроча родити,
 800 кедъ а хранимъ дѣвство непорочно
 и за мужа не знамъ всеконечно?
 Іисифъ есмь ѡвѣрѣченъ
 и до нынѣ не совокупленъ.

*) В рукоп. хибно: прѣвести та Бгъ ма не послаахъ.

**) В рукоп. хибно: приѣмаетъ.

***). В рукоп. недоумѣніе.

- 760 естъ ли дакто во свѣтъ видѣтъ роу-
 ниско сомѣжно зачатіе? можетъ*)
 можетъ*) быти что противъ естества,
 нарощено ѿ самага Б҃га? свѣтоносенъ ты са нынѣ видишь,
 ж[е]ниха ми с небесе приводишь и
 и чѣдовно предо мною стоишь, не ѿбичи
 ричи ми говоришь. каковое то женско
 естество, котре може пріати вожество?
 770 како можетъ Б҃гъ со мною быти?
 безначални начало имити?

Паки Дѣва ко [а]г҃лѣ глаголетъ:

- Ѿ пресвитли, велики Гавриле,
 бж҃ственаго чина архангеле,
 та повичъ ми, молимъ тѣ, яснѣше,
 разбѣити да могу краснѣше.
 различни сѣ бивали чѣдеса
 послана на зѣмлю [сѣ] нѣса;
 сѣ чѣдо еше нѣ е било,
 да са чѣдо безъ ѿца родило.
 780 давно слышамъ славы твои речни,
 за некрѣс и совистъ ма мѣчи,
 что не могу легко вѣровати,
 величество стѣна**) приати.
 оумомъ, дѣшомъ оужасно са воримъ,
 да са како во томъ не приводимъ,
 іако бѣа и прамати моа
 преведена лишила са раж,
 мѣдраго змиі нажкѣ прилаа,
 бж҃ственѣши оутратила.
 790 пакъ за то са толико препираемъ,
 претъ токою бесидѣ простираемъ,
 бо са вонимъ лѣзаніа твоего,
 послешъ ма далеко ѿ Б҃га".
 Ангелъ бж҃ій къ Дѣви ѿвѣщава,
 архангелскимъ гласомъ прокищава:

*) В рукоп. хибно: можемъ.

**) В рукоп. хибно: стѣна.

- „Хошъ тебѣ яснѣше казати,
 приклонѣ духо мене послашати.
 Духъ всѣхъ придетъ съ небесъ*) на та
 ѣ Бишнаго сила ѡснѣтитъ та.
 800 раждаемо стѣ**) наречетъ са
 ѣ Бѣ Бѣй тойже призоветъ са.
 сѣ ѣ твоѣ сродница
 Єлисавета ѡ теткѣ сестрица,
 ѣ ѡна є неплоднаѣ была,
 оу старости сына зачала.
 шестъ мѣсѣци нынѣ са спол[н]ило,
 пакъ со бременомъ са находитъ.
 мѣситъ бити, что Бѣ изрече,
 его речи всѣ са исполнаю.
- 810 Что са конишъ, да са не преведишъ,
 ѣ за примиръ праматеръ приносишъ?
 возми примиръ праѡца Ядама,
 сотвориша его Бѣ оу раю сама,
 чрезвѣчайно ѡтвори мѣ нѣдро,
 безъ колизни возме ємѣ ребро
 ѣ ѡ того созда ємѣ женѣ,
 человекѣ на помощьъ блаженѣ,
 благолѣпнѣ, стидомъ оукрашенѣ,
 сѣпрѣжеской любекѣ ѣ споменѣ.
- 820 изъ нихъ двѣхъ вшитѣхъ ротъ человекѣй, -
 кто можетъ томѣ да противорѣчи?
 тако єдетъ Хрѣтова рождество:
 проидетъ двѣри, не повредитъ дѣкство.
 не чѣдишъ са ты сама єдина,
 но ѣ на нѣсѣ чѣдо нама всима,
 како Гдѣ сходитъ изъ небеса,
 да покажетъ велика чѣдеса“.

Прѣстаѣ Богородица:

- „Ємѣшаваетъ ма тѣни величество,
 но понеже изволи божество
 830 вселити са во мнѣ паче оума,

*) В рукоп. хибно: съ небеса.

**) В рукоп. раждаема стѣ.

азъ есмѣ сѣцемъ ѿ дѣюю готова
послѣжити Гдѣ моему.
по глаголю вѣди мнѣ твоему!"

Сѣа Дѣва изрече словеса
и ѿиде ангелъ на небеса.
ѿста Дѣва размишляваючи,
ѿ ангелъ разсѣждаючи.
двоумне, да са ли не прелести,
сама сокомъ оу соби говорит.

Перваа бесѣда Бѣи оуедин[ен]а:

840 „Мили Бжѣ, дивно вѣдиніе
и преславно тайни явленіе.
что во свѣтѣ николи не было,
ниже нигди въ кнѣги са видѣло,
да са слово когда коплотило,
созданіе Творца создало.
маемъ ли комъ то ѿкрыти,
нечувенъ тайнъ сооперити *)?

а са стидимъ ѿ томъ говорити.
кто ми вѣде сѣе вѣровати?

850 посвидочити чѣдо не могѣ,
кот[р]ѣ единомъ познато естѣ Бгѣ.
Іѡсифъ шкѣ вѣдемъ казати?
свѣдѣтельства не ймамъ доказати.
хочетъ ли то еще и истина быти,
или хочетъ слѣчай мимонти?
лемъ са вѣдемъ ѿ томѣ скоренти,
что не могѣ старца оувирити.
вѣдетъ **) лѣпше, да са то премол[ч]нимъ,
покла са лѣпше еще не ѡсведочимъ“.

Вторая бесѣда Прѣстна Бѣи оуединена:

860 „Комъ бы емъ могла чѣдо сооперити
и размно посовитовати
ѿ толкикомъ преславному видѣніи,

* В рукоп. хібно: сооперити

**) В рукоп. хібно: вѣдемъ.

божественныхъ тайнъ Вкровеніи? 22
нѣкомъ другомъ, но моеи сродницѣ
Елисаветѣ, ѡ тети сестрицѣ.

870 до великой пришла е старости".

[Кінця бракує].

Жерелами сего, з многих поглядів загадкового твору були по части Первовангеліє Якова, а по части иньші апокріфічні євангелія, як ось „Pseudo-Matthaei evangelium de ortu beatae Mariae et infantia Salvatoris“ (розд. I—IX) і „Evangelium de nativitate Mariae“ (також розд. I—IX). Тексти цих апокріфів див. С. Tischendorf, Evangelia apocrypha, Lipsiae 1853, стор. 54—112. Докладнійше про сю віршовану переробку див. в передмові до сего тому.

I. Угроруське учительне євангелиє, рукопис XVII в.
стор. 323—327.*)

(Мѣца сѣптекрѣа на рѣство прѣства Бѣа поуче-
нїе ко православному христїаном. Гї вѣви ѿчѣ).
Послѣхайте, православный хрѣне, слова стго ѿ рождествк прїстої
Бїи Мтрѣ Гї нїего Іс Хѣ. заступник нашїи.

Бѣ́ оубо́ І́о́акимъ ѿ покая́ннѣ Дѣ́да ѿ Авраа́мова, ю́жъ при-
стары были, ко́терымъ по рѣ́. лѣ́тъ было, ѿ не ѿма́ли пло́да. ѿ бы́ли
ба́рзо бога́ты ѿ прино́шова́ли жръ́твы Бѣ́ мо́ваци: „нега́й мо́ѣ
жръ́тва, що́ ѿде́тъ изъ ѿма́на мо́его, ве́сѣмъ лю́демъ мо́имъ на ѿ-
пѣ́щеніе грѣ́шнѣмъ мо́имъ и къ Бѣ́ приви́жи сѣ́“. Бѣ́ же прѣ́иде ве-
ли́кій дѣ́нь Гѣ́нь, ѿ при́несли сѣ́нове жи́довскі́й да́ры сво́ей Гѣ́ни до
црѣ́кви, ѿ на́рѣ́кали на ѿ́кима, ѿ да́ров при́несены́хъ до црѣ́кви не
прѣ́имали ѿ него́ за то, ѿже пло́да не ѿма́ли. За што́ вели́кого
жа́лю ѿ фара́онѣмъ трѣ́пѣ́ли, мо́ваци І́о́акимъ: „Ви́жъ ѿ, що́мъ грѣ́-
шенъ па́че ве́сѣхъ въ І́и́ди, ѿже не сѣ́твори́хъ пло́да“. ѿ помы́сли
совѣ́ за Авраа́ма, що́ оубо́ послѣ́дни дѣ́ни его́ да́лъ ѣ́моу Бѣ́ сѣ́на
І́са́ака. І́о́акимъ сме́юта́чи сѣ́ ѿ не ѿви́л **А́нѣ́** жѣ́нѣ́ сво́ей,
ѿ по́йде въ по́устыню пла́кати сѣ́ ѿ по́стити, ѿ по́стивъ сѣ́ мѣ́.
дѣ́ній ѿ рече́: „не бѣ́де́ ни ѣ́сти ни пи́ти, до́ки не о́услы́шитъ Бѣ́
мѣ́твѣ́ мо́ю; бѣ́детъ ми мѣ́тва мѣ́сто бра́шна“.

*) Два попередні тексти через недогляд зле понумеровані: на стор. 71 має бути Ж, а на стор. 74 м. б. З.

Жена же его Анна оу двоє плачем великим плакала са в домоу своем, мовачи: „плачѣ са в докства своѣго, и безчадства“. Приближи во са днь Гнь, и рече ей Іоудифъ, ѡтроковица: „доколе ѡскръбѣаши дѣсь свою? не годит ти са оуже тѣлако плакати и жѣрити са. али возьми главоу твою и покрый голову твою“. рече ей Анна: „не годитъ ми са покрывати им, понеже раба есмь неплодна, а сѣе покрывало имает црковный ѡбраз“. Рече дѣца Іоудиф: „чом не слоухашъ вѣсѣды мои? чомъ тѣлако каниш са? затвори Бѣ ложе сна твоа“.

И смѣтачи са Анна взяла на са ѡдежъ простѣю и пошла до сада. и была юж девятла година на днь, и походила по саду, и саде по[д] древом дафиною мола са Бѣоу мовачи: „Гди, великой вѣды трѣплю и безчадство! народила ем са неплодна раба. и никомъ не подобна: ни птицамъ нѣснымъ, ни рыбамъ, ни водамъ ни земли. вса тварь плодъ сътвораетъ и тебѣ приноситъ Бѣ своему. ѡ вѣдко Гди Бѣе мой, творче всакого дыханія, тебѣ са молю, всесѣйный црю и милрдный Бѣе, оубажи на мнѣ мѣть свою, возьми ѡ мене поносъ*) снѣвъ Іилевыхъ, навиди мене, рабѣ свою, ласкою своею сѣю!“

Иши ѡна то говорит, и се аггль Гнь стааъ предъ нею и мовитъ ей: „Анно, миръ тебѣ боуди! оуслышалъ Бѣ молитву твою. Зачнешь женскій полъ и породиш, и сѣма твоѣ прославитъ са и велико вѣдетъ по всей земли“. Рече Анна: „живѣ Гдѣ Бѣ мой, если зачноу и порождѣ, и пак[и] принесѣ даръ тотъ Гдѣ Бѣоу моему, и вѣдетъ Бѣоу слоужити по вса дни живота своѣго“. и ѡ того часѣ зачала Анна в животѣ своемъ прѣтѣю Мѣрѣ Бѣю, прѣтѣю Дѣоу. а потомъ архаггль Гавриѣлъ послан ѡ Бѣ во поустыню ко Іоакимови і рече ему: „Іоакиме, оуслышала Бѣ мѣтвѣ твою, зачала жена твоа Анна въ чревѣ своемъ, иди южѣ до дому своѣго“. а коли Іоакимъ пришолъ в домъ свой, и рече ему Анна: „Іоакиме, вѣнчалъ ма Бѣ радостию великою!“ Тогда развѣмѣвъ женѣ свою, іако зачала въ чревѣ своемъ, и призва два пастѣхи и рече имъ: „приведѣте ми вѣ. агнатъ и вѣ. телицѣ чистыхъ, сътворю даръ Гдѣ Бѣ. ииѣ развѣмѣю, іако Гдѣ ѡчисти ма ѡ грѣховъ моихъ“. и изыйде ис црквы ѡправданъ.

А коли са наполнило ѣ. мѣций, и породи Анна прѣтоую Дѣцу, и рече бабѣ: „что родихъ?“ рече баба: „женскій полъ“. и рече Анна: „днѣсь возрадовала са дѣша моа ѡ Гдѣ!“

*) В мадирскѣмъ такожъ panasъ — нарікане.

Дѣца росла ѿ крѣпила сѧ. ѿ призвала ѿ ѿакима поны жи-
довскій, ѿ нарекли дѣцѧ Мрїа. а коли ей было ̑. мѣцїи, поставї
ю мѣти на земалю ѿ оубидаѣ, гдѣ ѿна стоѧ, ѿ постѣпи ̑. стѣпи-
нїи ѿ прїиде на рѣки мѣтки своєї. ѿ оухватї ю мѣти ѿ рече: „живѣ
Гѣ Бѣ мой, іако не вѣдѧш ходити по земаи, поки не ѿдам тѧ
вѣ црков Гнїю Бѣ слобужити“.

А кол юж было дѣвни ̑. лѣта, рече ѿ ѿакима ѿнѣк: „во-
ведѣмо сесю дѣцю вѣ црков, іако есмо сѧ ѿвѣцѧли даровати
Бѣ, што бы прїѧтенѣ былѣ дар нашѣ Боѣ, ѿ там вѣдет воспи-
тана ѿ рѣки аггѣлской“.

Чом Гѣ Бѣ барзо гнѣвает сѧ на таких, котрых ѿвѣцѧют
дати дар его стѣи мѣти ѿ пакѣ не полѣнат. Таких Гѣ Бѣ в[ы]-
нищѣтъ ѿ выкоренюет из их племенемѣ.

Тогды призвавѣши ѿнѣших дѣвиц жидовских, чистых, не-
скверных, ѿ вовели дѣвицю во црков съ свѣцѧми ѿ кадиломѣ,
вѣ Іерусалимѣ. Такѣже сѣѣник Захарїа любезно ѿ стѣовиле прї-
ѧлѣ ѿ цѣловалѣ ю ѿ бѣви мовачи: „Возвеличила Бѣ ѿма твоѣ
во всяком родѣ ѿ родѣ, іако на потомныи часы народит сѧ Гѣ,
ѿзбавленїе сѣом їллевым“. ѿ поставилѣ ей на стѣпени ѿлтарѧ
црковнаго ѿ возложилѣ на ню короунѣ, вѣкнѣцѣ бѣгодати, ѿ ѿ-
сѣкни ей Дѣхѣ стѣи, ѿ там возлюбилѣ ей вес двѣм їллевѣ.
Тогды ѿ ѿакима ѿ Янна ѿ всѣ людѣе поклонивши сѧ ѿ давѣши
чест ѿ хвалѣ Гѣ Бѣ, ѿ ѿишли до домѣ своег[о].

То есте слышали, хрѣне милый, ѿ рождествѣ Пречистой,
знаки ѿ чѣда ѿ аггѣла вѣего, котрый повѣдал ѿ ѿакимови ѿ Яннѣ
радост ѿ рождество Пречѣтой, ѿ іакѣ ей почесно ѿдавали до цр-
ковѣ стѣла стѣих, Гѣ Бѣ славити, то вс[ѣ съ] свѣцѧми ѿ кади-
лом. Такѣже ѿ мы, хрѣтіане милый, постараймо сѧ ѿ принесѣм
стѣи Прѣтой такѣужѣ почестѣ, то ест покорѣ, оучинѣки добрый,
свѣчѣ ѿ кадило, мѣтвню оубогим, любов до Хѧ ѿ до каждого
хрѣтіанина, црков есмо тої же ласки достали оуб его стѣи мѣти
ѿна ей, Гѣ нѣего їѣ Хѣ, ѿ штобы есмо мишкали зо всѣми
стѣими оуб црѣвѣк нѣном за мѣтвами Прѣтой застѣпникѣ нашѣи.
Бѣ нашѣмѣ слава вѣ вѣки. амин.

Ѣ се скорочений перепоѣд перших сѣмох глав Первѣевангелїя
Яковового з деякими додатками (прим. про те, що їоакимови
ѿ Аннї було по 100 лѣт при вродженю Марїї), взятими незвѣсно
з яких жерел.

И. Угрюмское учительное евангелие, рукоп. XVII в.

стор. 349—352.

(Мѣѡ тогож, кѣ. Оувѣденіе прѣтыѡ Бца. бѣви ѡче). Быст ѡтроковица Мрїи вѣ лѣта, реч[е] Ан'на Акимови: „оувѣдѣмо ѡтроковицю сїю оу црковѣ Гнїю, іако есмо ѡбѣщали сѡ ей Бѣ дати“. и рече Іѡаким: „повѣдѣмо!“ и пакы рекоша къ себѣ: „пождѣмо еше третїе лѣло дѣци, цювы не жадала ѡца и мѣре“. и быст ей г. лѣта, и реч[е] Іѡаким: „призовѣмо дѣи поповскїи нескврѣныйи, и возмѣт по свѣщи, и ѡдаймо дѣцѡ къ црковѣ, и не вѣзвратит сѡ ѡтроковица назад ѡ цркви Гѣ нашого“. и оувѣдоша ю къ црковѣ Гнїю, и прїемь ею сїѣеник Захарїа и поцѣлока ю и бѣви ю и реч[е] ей: „возвеличит Гѣ имя твоѣ въ всемѣ родѣ въ послѣднѡм днїи, іако въ тѣбѣ іави Гѣ извавленїе свое сїомѣ Іїлевым“. и поставї ю на третем степенїи олтарѡ, и возложиша на ню Гѣ Бѣ вѣдѣть свою и посажѣ ногѣ еѡ, вѣзлюбникѣ еѡ вес домѣ Іїлевѣ. изыйдоста же родитѣлѡ еѡ во дома своѡ веселѡще с[ѡ] и поюще Влѣкоу и Гѣ. и не возврати сѡ дѣца Мрїа къ ѡцѡ и мѣри своей, іако голѣвица питаема къ цркви Гнїи, прїимаше ѡ рѣки аггѣлѣскѣи пицѡ.

И быст ей вѣ. лѣт въ цркви, и оучинили радѡ сїѣеники глѡше: „что сѣтворим Мрїю дѣвицѡ: да изведем ис цркви Гнѡ ци-ли ни?“ рекоша сїѣеници Захарїи: „Ты ѡче помолѡ сѡ ѡ ней къ Гѣ, что іавит ѡ ней Гѣ“. и вѣнїиде Захарїа и вѣ. іерей съ ним, ѡбѣлоша с[ѡ] въ ризы сїѣеныѡ [и] помолѡ сѡ ѡ ней. и быст глас къ Захарїи: „призови свѣцѡ вдовицѣ, иже сѡт во людѣх, да принесѣт рожны желѣзныѡ сѡм: комѡ же покажетъ Бѣ знаменїа, томоу воудет дѣца“. и пойдѡша проповѣдники по всей странѣ іѡудейской, вострѣби трѣба Гнѡ, и вси оудовицѣ прїидѡша.

Іѡсифѣ же повѣрѣже тѣсло свое, во быѡ іаць*), прїиде къ іерешѣи. и даша емоу жезлы всѡ, вѣнїиде въ стнїю Захарїа, помолѡ сѡ и скончав мѣтѡ и вѣзем жезлы изыиде с нима, и [не] іави сѡ знаменїе на ннѣх. послѣд[и] же дастѣ жезлѣ Іѡсифови и рече: „на тобѣ паде жрѣвїи, пойми дѣцѡ ѡ цркви на съблѡденїе еѡ“. и рече Іѡсифѣ против іереев: „азѣ їсмѣ стар, а сѡ дѣца млада, а снѣы їмаю молодыи, вѣдет смѣхѣ снѡм Іїлевим“. рекоша емоу іерей: „Іѡсифе, оукой сѡ Бѣ сїе глѡти! помысли, цю оучинилѣ Бѣ Даданѡ и Авиронѡу: расѣсѡде сѡ зѣмѡ и ѡбѡ

*) З мадярского ас — тесьля.

погибоша за непослушанство. Ани прїйми дѣцѣ, да вѣдетъ ко дому твоѣмъ“. и оукоа сѧ Іѡсифъ и поахъ дѣцѣ, рече Іѡсифъ Мрїи: „сей поахъ тѧ ѡ цркви Гїа, ино*) ѡставляю тѧ ко дому своѣмъ. и ѧ иѣдѣ на ракоу и паки прїйдѣ, негѧ Гї съхрани тѧ!“

И рекоша сїїеници, аѣмъ зрѣвѣла Прѣта запонѣ въ црковъ Гїю, иѧи: „призовѣте и. дѣѣ ѡ колѣна Дѣдка чистыхъ и нескверныхъ“. И ѡверѣтоша ѣ. дѣѣ. и воспоманѣ іерей Мрїю, іако нескверна Бѣ, иѣдоша сѧбги, привѣдоша въ црковъ Гїю. и рече конї іерей: „котраѧ хощетъ ѡ вѣс злато прѣсти нескверно, истинноу фѣрфирѣ?“ и оузала Мрїѧ и иѣде ко дому свой хвалачи и славачи Бѣ ѡ вѣсѣхъ въ вѣки. Бѣ нашѣмъ слава въ вѣки.

Є се скороченїй переповїдъ главъ VII—X Первовангелїѧ Якова зъ деякими відмїнами супроти оригіналу, а въ VII главї такожъ де въ чому суперечно зъ тимъ, що говорять ся въ тїмъ самїмъ рукописї въ проповїди на Рождество Богородицї. Переповїдъ декуди поплутаний, мабуть роблений зъ памѧти.

К. Рукописъ о. Яремецького Білахевича стор. 389—390.

(Родословїє Прѣстїѧ Бїи ѡ котораг[о] колѣна).
Ѣ колѣна Нафанова сїѧ Дѣдова. Матданъ іерей сїѣ Левїи ѡ Вїдлеѣма роди Левїю, Левїѧ же роди Мелхїѧ і Пандира. Пандиръ роди Іѡакима ѡца Бїи. Оу Мелхїи первѧѧ жѣна оумре вѣзчаѣна ѡ колѣна Соломонїѧ сїѧ Дѣдова. Маданъ сїѣ Єлизаровъ роди Іѧкова і змре. И поїтъ жѣнѣ Матдановѣ Мелхїѧ братъ Пандировъ і роди Ілїю. И вїсть Ілїѧ братъ Іѧковѣ по матерї, по ѡци жѣ разнѣ. Ілїѧ жѣ оумре вѣзчаѣнъ, и поїтъ жѣнѣ его Іѧковѣ і роди Іѡсифа ѡврѣчнїка і Влѣѡнѣ. Сего ради нарече єїгїпѣст Матдѣи его сїѧ Іѧковлѧ, а Лѣѧ Ілѣѧ. Вїсть жѣ Іѡакимъ і Ілїѧ братїѧ двоюроднїѧ, а Бїи Іѡсифѣ ѡврѣчнїкъ вторѧѧ братѣчаѧ. По мѣри жѣ родъ Бїи: Матданъ іерей ѡ Вїдлеѣма роди дщери три ѡ жѣни Марїи: Саломїю, Софїю, Аннѣ. Саломїю жѣ посагнѣ замѣжъ и роди паки Саломїю баѣѣ Гдїю; Софїѧ жѣ роди Єлїсавѣдъ, мѣтрѣ Іѡана прѣдтечи; Аннѣ жѣ посагнѣ за Іѡакима, и житѣ съ нимъ лѣтъ иѣ. и не вїсть ѣ нїхъ чаѧѧ. И помолїста сѧ Бѣ, и по вѣговѣщенїю архѧггловѣ родїста Бїѣ Мрїю. И по семѣ іако Бїи Саломїѧ баѣѣ и Єлїсавѣдъ и сѣѣѧ Бїи дщериѧ

*) В рукоп. хибно: и не.

родних трієх сестрениць, Хс же [и] Іѡанъ прѣтеча двоюродних сестръ дѣти.

Отся, а також слѣдуюча статя взята з якогось Хронографа, що черпав із церковної історії Никифора Калліста, див. Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, стор. 7.

Л. Рукопис о. Яремецького Білахевича стор. 388—389.

(Сказаніє ѡ Іѡсифѣ ѡвръчникѣ прѣтѣа Бѣи). Іѡ ѡ том многія книги стѣа црковнѣа свѣдѣтельствуютъ, іако Іѡсифъ ѡвръчникъ Бг[о]р[о]дичин ѡмѣ оу себе брата ѡименем Клеѡп[с]. Клеѡпа же безчаденъ оумре, ѡи взялъ оу сѣенника Яггѣа дщерь за себе ѡименем Галомію. ѡи змре Клеѡпа безчаденъ, по смрти же єго поіатъ женѣ єго Іѡсифъ братъ єго по древнемъ законѣ, ѡи роди ѡ неѣ чѣтири сѣи: Іакова, Іѡсѣю, Гемейна, Иудѣ, ѡи три дщери: Марѣѣ, Есдирѣ, Галомію. Гію же Галомію Іѡсифъ дщерь свою вдаде браку мѣжѣ Заведію, ѡна же роди двохъ сѣновъ: Іакова і Иѡанна Бгослова. Потом же змре Іѡсифова жена Галоміѣа, Іѡсифъ же тогда бивъ лѣтъ ѡ. ѡи не поіатъ інѣ женѣ, но пребиваше во вдовствѣ. вистъ же єгда прѣтѣа Маріѣа вѣ. лѣтъ пребиваше єще в домѣ вѣжій іи начаша іерейи тогда ѡ прѣтѣи Мрїи совѣтъ творити, іако оуже лѣти в возрастѣ прїйде, іѡво в службѣ єѣа ѡи в дарѣ Бг[с] даннѣю чѣс ѡи без грѣха совалюи. ѡи ѡвръкте сѣѣ ізволеніемъ вѣжнимъ таковомъ дѣлавити: Іѡсифъ доводѣа, того же колѣна Дѣдова, із него же ѡи прѣтѣа дѣѣа Мрїѣа, єѣа же Іѡсифъ по совѣтѣ іерейскомъ взїатъ на совауденіє іи попеченіє свое. В той часѣ, єгда же роди сѣѣа Хс ѡи прѣтѣа дѣѣи Мрїѣи, тогда Іаковъ сѣѣа Іѡсифовъ доволно со Іѡсифомъ ѡцемъ послѣжи рождѣствѣ Хсѣвѣ, іако виша дѣти оу Іѡсифа до прѣтѣа Бѣи.

Пор. Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, стор. 3.

М. Рукопис Степана Теслевцьового стор. 353—362.

(Казанѣ на рождѣство стѣого Іѡана Крѣстителя, Прѣдтечи, мѣѣа Іюна дѣѣа кѣ-го. Стѣый Іѡане, прїйди ми на помочѣ, а вашихъ Млѣстей прошѣ ѡи пилное vysлѣхана). Намѣстѣиша зорница коли сѣодитъ, то людѣ говораѣтъ: свѣтъ южъ корѣзо вѣдетъ. ѡи по свитанію зарѣнокъ сѣа чинитъ, а потомъ сѣнце сѣодитъ ѡи вѣсю вселеннѣю свѣта

сего видимого и всю подслѣпнѣшю ѡсвѣщает. И тогда са все створена раддет. Ден'ницею са, братіе, называет стый Іѡанъ Предотеца, кото[ро]го то ест сто оѹрочистое, его стое рождество, коли са тота ден'ница ѡснаа рѣшила иза горъ высокихъ, то ест коли са стый Іѡанъ народивъ з набожныхъ людей варзо старыхъ, ѡ Захаріи сна Барахїианна и зъ Елисаветы. Оѹ той часъ ѡно и знач'но на оѹвес свѣтъ засвѣтила тота ѡснаа ден'ница. Ик пишеть: ден'ница снѣцъ предтеца; потом ставъ свѣтъ, крещеніе стое, а потом сходит снѣцъ; то ест, перше са оѹродивъ стый Іѡанъ Предтеца, ден'ница пресвѣтлаа, а за тым са оѹродивъ Хсѣ Гнѣ вѣій, снѣцъ прѣдное, которое то ѡсвѣтило оѹвес свѣтъ. Бгѣ естъ самъ свѣтъ, ик его стѣа Млѣсть сам Хсѣ мовитъ тыми словы: „И естемъ свѣтъ миру; хто ходитъ оѹ днѣ, тотъ са не пош'потитъ, во свѣтъ видитъ; а хто ходитъ в ночи, тотъ са пош'потитъ, во свѣта не видитъ“.

Коли са Хсѣ народивъ, прѣдное снѣцъ, тогда са все сотворена зарадокала и веселила и грало. Яле то не каждое створена радо свѣтъ и днѣи. Слѣхай же пил'но каждый на том моемъ казаніи! Не ради свѣтови излы люде, ик то злодѣе, разбойници, блѣд'ники, хищ'ники, чужолозци; таковы то не ради свѣтъ, абы то ихъ не захвативъ свѣтъ на ихъ злыхъ дѣлахъ, абы то ихъ нѣх'то не знавъ, де идѣтъ и цо чинатъ, и таковы то ради ночи, абы то все ночь была, таковы то во т'мѣ ходатъ. Не ради свѣтъ еретыки, невѣр'никове, поганы, колвофалци, идолопоклонники; тоты то ѡставиши свѣтъ прав'дивого Бга оулюбили совѣтъ тмѣ, кланяютъ са инышимъ Бгомъ, а не Сотворителю, чинатъ совѣтъ идолы, даютъ ѡфѣры чер'томъ, дѣволомъ а не Бгѣ. Таковы то люде не ради свѣтъ, то ест прав'дивомъ Бгѣ, и такіе то оѹ т'мѣ ходатъ. Не ради свѣтъ и Жыды ани снѣцъ. Бо коли Іѡанъ стый на сей свѣтъ пришовъ а Жыдовъ набычавъ крещенію, покаянію и з ними анѣ пивавъ анѣ ѣдавъ, ѡни говорили, ижъ вѣса оѹ совѣтъ маетъ, и не хотѣли Іѡана слѣхати и набы его стѣи и крещеніа ѡ него пріймати. Зновѣ коли Хсѣ пришовъ, ѡни говорили: „[Гнѣ] члѣвкъ естъ иадца и винопійца, дрѣгъ мытаремъ и грѣш'никомъ“, и не хотѣли зловѣр'ный Жыдове кѣрыти и слѣхати набы Хсѣ Гна вѣжого, ик ихъ его стѣа Млѣсть набычавъ: „И естемъ свѣтъ, во миръ пришодемъ, хто едетъ во м'нѣ ходити, той во т'мѣ не превѣдетъ“.*) Жыдове зловѣр'ный и ѡкаянный зневаживши свѣтъ снѣца Хсѣ прѣднаго клубили совѣтъ ночь

*) На марг. дописано: Іѡанъ зачало.

и тем'ност' мрач'нсю, оу' которой то и теперь живѣтъ и воло-
чат са ѿко выгнанцѣ; и слѣпы сѣтъ, во Жыдове нѣгды сѣнца не
видат; а то который са з меже Жыдовѣ ѿкрѣстит, то зараз
сѣнце оу'видит, во крещеніе — просвѣщеніе дѣи грѣшнои и те-
мнои. Сѣтъ и теперь Жыдовѣ, оу' т'мѣ ходат а не во свѣтѣ.
Ненавидат свѣта и тоты люде, которые са кохают оу' грѣхах
солодких и живѣтъ на сем свѣтѣ без покаяніа, не хотат са
ѿвер'нѣти до Гѣ Бѣ. Ненавидат свѣта Гѣа и паницѣ насытые,
которые пют' через оу'сю ноцѣ и говорат: „Пийме до свѣта, до
днѣ, а в' днѣ вѣдемо спати!“ И запив'ши са гдѣ зайде оу' аксю
тѣснинѣ як свина оу' аксю мер'вѣ і акѣ медвѣдѣ оу' гав'рѣ,
лежыт, спит через оу'вѣс днѣ, не тамитѣ, коли емѣ днѣ минет.
Коли са змер'кает, а паници са тогды здает, иж то свитаетѣ.
И такіе то во т'мѣ ходат и живѣтъ и ненавидат свѣта ласки
бжїи. Ненавидит свѣта и сока, во ѿна оу' днѣ оу' дѣпле са схо-
вае, а в' ноци смѣле совѣк лѣтаетѣ и поговор'кѣ совѣк гладае.
Не рад свѣтѣ и лѣнакѣ, той то пѣгачѣ, во хочай ѿн ест стат-
ком великій, а в' днѣ и малые потата его оу'бивают. Не рад
свѣтѣ и сычѣ, не рад днѣви и свѣтови лилик албо пер'гачѣ*),
во ѿн в' ноци рад грати и лѣтати, а в' днѣ ано са по за ска-
лѣвы оу' порохно са тѣлает. Не рад[ы] свѣтѣ и днѣви дрѣм'лют
и ноч'ный воронѣ и лелетѣ, во то в'се ноч'ный потата, лѣп'ше
любят совѣк ноцѣ, анѣж'ли днѣ. Не рады свѣтѣ полухѣ и кир'-
тица и кжове и зѣм'скіе цината — ест оу' полах такіе свѣрк'и
на ш'тал'тѣ цинате малого, а тоты свѣрк'и слѣпы сѣтъ а та-
кой злои кди, если бы кого оу'кѣсило, то са нѣколи не загойтѣ,
але лютою смѣртію погинет, — и для того то емѣ Бѣѣ ѿчїи не
дав, а члѣка дхѣомѣ закрѣтит.

Еще ест оу' кнѣздыских сторонах оу' пѣшах един свѣрк'
чѣд'ный и див'ный, которомѣ то има Еродїи албо, ѿкѣ тамош'-
ный люде их зовѣтъ его, боцанѣ, которого то споминает црѣ
Давыдѣ [ва марі. дод. ѿалом рѣ.]: „Еродїево жылицѣ“. Але не
в' сых то пѣшах боцаны са плодат и знайдѣютѣ, во тот бо-
цан страшен ест', ноги емѣ як шарканіовы, а ног'ты емѣ ѿстры,
же то ажѣ оу' кам'кнѣ оу'страбают, а сам док'гїи а товстый
и крѣглый як бочка и грѣбый бар'зо ест боцанѣ, а по двое дѣ-
тїи плодит. И той боцанѣ свѣта не любитѣ и сѣнце емѣ ш'ко-
дитѣ. И такїи ѿбычай той Еродїи має: оу' днѣ а ѿн лежыт'

*) На марі. дописано: Лилик, пергач, кожан.

оу́ своемъ жилищи, то ест оу́ вер'тепѣ, черезъ оу́весъ днь лежыт ѿ спитъ; а коли сѧ измѣр'кнет, то той Еродій выйшов'ши з логовиска ходит по пѣстыни ѿ пасет. Я зрокъ его такой, ижъ то на мѣ. саж'ный передъ собою видит, ѿ ѿ его зрокѣ звѣрата помирают. Я коли почнетъ свитати, заразъ оут'кчетъ до своего жилища, абы то его сѣнце не зах'ватило. Но скоро его сѣнце зах'ватитъ, то заразъ здох'нетъ. Я тамошный люде ѿндыае такѣю з ними маю мѣрстѣ: коли схочетъ того воцана оуловити, то намачае вареною смолою з лоемъ кимача ѿ где бы зналъ его переходъ, кѣды воцанъ ходит, тамъ наметъ того кимача смоланыхъ много, ѿ той воцанъ коли найдетъ тое кимача, то настранѣ емѣ на его пазнок'тѣ ѿстрые, а ѿн сѧ тогда лютитъ ѿ далѣ пазнок'тами запинаетъ, а потомъ збѣома станетъ грызти ѿ настранѣ емѣ смолы в збѣы его ѿ ѿколо пѣсенъ налипнетъ ѿ такъ малоѿ ночи вѣдетъ працювати презъ цѣлю нощъ, а потомъ его свѣтъ ѿбѣиметъ ѿ не можетъ пойти. Я коли сѣнце зыйдетъ ѿ того то воцана пригрѣтъ, то заразъ сѣмретъ. И пришов'ши тамошный члѣкъ готогого ѿбѣдретъ, а тоты кож'кѣ кар'зо естъ моц'ные, ѿ чинатъ изъ нихъ до вѣт'вы каф'таны, пан'церы; во тоѣй кож'кѣ не можетъ ѿмѣсти саблѣ ѿ провити ѿ не можъ коп'ю; анѣ стрѣл'ѣ, анѣ м'ч' тоѣй кож'кѣ Еродіевы не ѿметъ. ѿтожъ маешъ ѿ Еродѣ ѿ жилище его во ѿндыйской сторонѣ оу́ непроходныхъ пѣщахъ ѿ страш'ныхъ велми.

Такъ же, братіе, ѿ приходъ сѣго ѿвана Предотечи не любѣ былъ злымъ людемъ ѿ невѣрнымъ поганомъ. Коли сѧ тотѣ зор'ница ѿснаѣ на сѣй свѣтъ видимый показала, то естъ коли сѧ сѣый ѿванъ народитъ, тогда в ѿнѣ сѣнце сѧ ѿграло. И тепѣръ каждого рока на его сѣо сѣнце коли сходитъ, то сѧ красно граетъ.

Оу́ старости главокой Елисавета сѣго ѿвана породила ѿ свѣтианика на свѣтъ поставила; а за ѿваномъ Хѣ сѣнце праведное засвѣтило ѿ загрѣло. Такимъ сѧ спосовомъ сѣый ѿванъ народитъ, ѿк пишетъ сѣый еѿглнстѣ Мар'ко в зачалѣ первомъ тыми словы мовачи:

Былъ — мовитъ — за Иродоваго панована ѿцен'никъ на ѿма Захарыѣ, сѣтъ Паракхильевъ, который маѣ женѣ на ѿма Елисаветѣ. И были ѿбѣе старыѣ в лѣтѣхъ своихъ ѿ не мали меже собою плодѣ ѿкого, нащадка. Трафило сѧ томѣ ѿцен'никови Захарыѣ быти оу́ цркви ѿ антор'гю сѣю сѣжыти; ѿ говорывъ молитвы за людіѣ оу́ ѿлтары. И коли хотѣлъ Захаріѣ покадити ѿлтаръ, ѿ вѣдѣлъ каѣачи, ано стойтъ аѿггѣ Гднь оу́ престола по правей сторонѣ. Вѣдѣвши то Захаріѣ засмѣтила сѧ ѿ вѣола сѧ

вел'ми. И рекъ до Захаріи аггль: „Не бой са, Захаріе, оўслышана ест оў Бѣа мѣтва твоа, ѿ жона твоа Елисавета начнет во чревѣ своемъ, ѿ народитъ ти са снъ ѿ наречиши ѿма емѡ Іванъ, ѿ многіе возрадуютъ са ѡ рождествѣ его, вѣдѣтъ са радовати“. Рекъ Захарыа ко аггль: „Чомѡ то маєтъ быти, ѿ ко ест старыи, а жона моа заматерѣвши в лѣтѣхъ свойхъ неплодна ест, ѿ а томѡ не ѿмѡ вѣры“. Рекъ до Захаріи аггль: „ѿ естемъ Гаврыилъ слѣга бжій, который ма послаа до тебе ѡповѣсти тоѡ тоѡкъ. ѿ если ты томѡ не хочешъ вѣрвати, вѣдѣ же ѡ сего днѣ нѣмъ ѿ глѣхъ поты, поки са ѡроча народитъ“. И такъ са стало. Заразъ тамъ Захарыа ѡнѣмѣвъ ѿ ѡглохъ ѿ выишолъ изъ ѡл'тара, помахава на людѣи рѣкою; заразъ людѣи ѡпознали, же то Захаріа видѣніе видѣвъ.

И пошовъ ѿсѣ церкви до домѡ ѿ былъ нѣмъ ѿ глѣхъ поты, поки са тота дѣтина народила. Ѣ братіе наймилише! Великаа то ест ласка вѣла, сотворителя нѣснаго! За непослѣшенство наше ѿ за ѿшѣ злыѡ справы ѿ за ѿшѡе нѣкѣр'ство ѡкъ насъ Бѣъ сѣтый не понѣмѣтъ ѿ не поглѣшитъ на вѣки! ѿ акъ насъ Бѣъ каменемъ не поставитъ ѡкъ Лотова жонѡ! Захаріа ѿ Лотова жона не простѣпили были Бѣѡ велми. Лотова жона каменемъ солонымъ стала, цю не ѡтерѣкла, ѡкъ ей Троица сѣтаа розказала, ѡвѣрѣла са назадъ видѣти ѡчизнѡ свою, коли са западавъ Бодомъ ѿ Гоморѣ за ѿхъ безаконіе; ѿ тогды Бѣъ Лотови розказавъ ѿ вѣ дѣвѣкахъ его, сѣ которыми оўтѣкали оў горѡ Сигорѣ, абы са назадъ не ѡвѣзирали, хочай бы са цю чинило оў мѣстѣ Бодомѣ ѿ Гоморѣ. И коли выишолъ Лотъ на горѡ за варышъ, оў той часѣ почало мѣсто гинѣти, стало шѣмѣти, грѣмѣти, трѣщати, страшнѡ ѡгнемъ горѣти, сталъ са великій грѣмѡтъ, крькъ, плачѣ, горе ѿ вѣда. И вѣ той часъ жона Лотова не ѡтерѣкла, ѡвѣрѣла са назадъ по-смотреть, тамѣ заразъ того жъ часѡ стала каменемъ солонымъ, который то ѿ до днѣ сѡйтѣ. Захарію засъ аггль бжій ѡнѣмѣвъ ѿ ѡглѣшивѣ, цю лише мовла: не ѿмѡ а томѡ вѣры, абы то мало оў ѿшой старости тоѡ намъ стати ѿ дѣтина са намъ мала народити. Цюжъ мы, братіе, за сѣбе гадаѣмо, цю мы завѣше грѣшимо ѿ розказѡ бжѣго слѣхати не хочѣмо? Лежимо ѡкъ тоты товѣстыѡ боцаны оў гаврахъ свойхъ, вѣлаѣмо са, ѡкъ сквинѣ оў калѡ, оў нечистыхъ справахъ ѿшихъ. ѿкъ ѿ насъ такъ Бѣъ не затратитъ ѡкъ Бодомъ ѿ Гоморѣ? ѿкъ ѿ насъ Палъ Бѣъ не поставитъ каменемъ ѡкъ Лотова жонѡ? ѿкъ насъ южъ зѣмла розѣдѣвши са живыхъ до ада пекѣльнаго не пожретъ за ѿшѣ грѣхѣи безчисленѣ-

ный и за ншое незаконіе? О чом' сѧ, братіе, не каємо злыхъ дѣла' ншихъ, що с'мо много простѣпили Бг҃с?

И коли выстоало время, породила Елисавета Фроча оу старости своей. И стала сѧ радост оу Захарійномъ домѣ и во в'сей варѣмеди Іерусалимской, и зовѣрали сѧ до Захарійи вшитки приател'к и знаемыи и дх'овныйи, и хотѣли ѿма наречи Щев'ское: Захаріа. Мѣти же его рек'ла: „Нехай ѿма его Іѡан' вѣдет“. Чѣдокали сѧ вшит'ки люде, иж то оу нхъ родѣ нѣх' то сѧ не называет ѿменемъ тымъ Іѡанѣ. Потомъ написали Захарійи, якъ бы хотѣла ѿма дитати, а Захаріа написал на дощитцѣ: „Нехай вѣдет ѿма емѣ Іѡан“. И в' той часѣ Захаріа зновѣ почавъ говорити и чѣсти и став'ши рекъ: „Бл҃венъ Бг҃ъ Іѡлевъ, ѿко посѣкти и сотвори намъ мѣть свою во домѣ Дѣда раба своего слѣбги, во нхъ же посѣкти насъ востокъ совыше!“ Зновѣ рекъ до Фтрочате: „И ты Фроча пророкъ Бж҃и'наго наречиши сѧ, предъидеши во предлицемъ его оуготовати пѣти Г҃а“. И вшитки сѧ тамъ чѣдокали и говорили: „Что оуко Фроча сѣе вѣдет!“ И такъ сѧ годовало и росло до авленіа своего ко Жыдомъ. И коли выросло тоѣ Фрочат'ко, ставъ проповѣдати людемъ крещеніе и поканіе, и гого-рывъ до людей и до Жыдовъ: „Покайте сѧ, приближы во сѧ цр҃ство нѣсное! Южъ во и секира при корени дереваномъ готова лежыть. Всякое дерево, которое доброго плода не пѣщает, тоѣо дерево бываетъ порѣвано и ѿг'немъ спалено“.

И ѿдежа была ѣтого Іѡана косматаѧ изъ скоры вер'блюжой, носивъ еѣ на соѣхъ горѣкъ сер'стю. И поасѣъ былъ на немъ ѿмил'ный, а напою нѣгды не пивавъ кремъ воды, и то мѣрю. Постникъ былъ великій, початокъ пророкомъ, початокъ былъ и пѣстынникомъ. Сподовна сѧ ѿ Х҃а бл҃годати: крѣтивъ Х҃а во Іѡрдани, zostавъ приателемъ вж҃и'имъ. Не народилъ во сѧ межѣ невѣстами волшій на свѣтѣ надъ Іѡана Крѣтитѣла. Але тыжъ и в' цр҃ствѣ нѣсномъ не естъ болшого надъ Іѡана ѣтого: стоитъ заѧше близко при Х҃ѣ оу маестатѣ Бж҃ого. Которого то естъ днѣсь сто нарочито, рождество его чѣстное, которое то сто, братіе, повиннисмо ѣтити и в' почѣтливости его мѣти, мѣти сѧ емѣ, просити его ѿ причинѣ, абы сѧ за насъ грѣшныхъ причинивъ до Г҃а Бѣ, абы то и насъ грѣшныхъ Бг҃ъ принавъ до цр҃ства своего нѣсного со сѣтymi жити и тамо его хвалити. Оу сѣтый Іѡане Крѣститѣлю Хѣъ, аг҃гле зем'ный а чл҃вече нѣсный, стань намъ до Бг҃а Сотворытелѧ причиною, абы то за твойми мѣтвами сѣтymi zostалисмо Фчичами во цр҃ствѣ нѣсномъ вѣч'не жити, на вѣки вѣч'ный! Аминь.

Отсе оповіданє, основанє на канонічних євангеліях, цікаве головню уступом про зьвірів, що не люблять сьвітла, опертим по части на Фізіолозї, а по части на місцевих народніх віруванях (про зінське щєня). Не менше цікавий є уступ про мітичного зьвіря Єродія, взятий нашим автором не знати відки. В псалмі 103 говорить ся про бузька, що гвіздить ся на кипарисах. В коментарі до сего псалма, поміщенім у Толковій Псалтирі, списаний в р. 1760 о. Іваном Прислопеським на мові близькій до народньої, Єродий вияснено: рарог, а далі — вороблєк. В усякім разі в псалмі се — птах, коли тимчасом у оповідаю Ст. Теслевцьового се зьвір подібний до алігатора.

Н. Комарнянський Пролог, стор. 229—233.

(Рождѣство сѣго Іванѣна Прѣдѣла). Въ дѣни Йрода цѣркѣ іудѣйска бѣ въ іерусалимѣ жрецѣ Захарїа, мѣжъ прѣркѣ въ племєнѣ Леввина, ѣ жена ѣмоу бѣ неплоды. ѣ сѣдѣжѣмоу ѣмоу въ цѣркѣ іави сѣ ѣмоу аггѣль [и] вѣговѣсти ѣмоу сѣа родити въ неплодѣ [sic!]. ѣмоу ж[е] не вѣкроуѣщѣ старости ради вѣсть глѣоуѣ ѣ пакы прѣгла рождѣшоу сѣа Іванѣноу въ Єлисаветѣ. сѣ во Іванѣнѣ вѣлѣшій вѣсѣхъ прѣркѣ. ѣ ещѣ вѣс[ѣ] въ іатровѣ мѣтрини, позна Гѣ въ ложеснахъ дѣвѣа носим[а] ѣ мѣтрини оустнами вѣзыгравѣ сѣа прорече. ѣ пакы рождѣшоу сѣа ѣ ѣцѣоу ѣзыкъ раздрѣши сѣа. ѣ вѣжѣав Йрода въ горѣ аггѣльмѣ питан вѣс[ѣ]. ѣ лѣтѣ въ поустыни Івѣрданѣскѣа [sic!] вѣннѣ. ѣмѣкше ж[е] ѣтолѣ власнѣ ризоу ѣ посла рѣмѣнѣ, ѣм же по[а]сѣш[е] сѣа. крѣмѣкше тѣкло зелѣемъ соуровою невареномъ, не ѣмѣше во сѣсѣда ѣни лѣтѣкы. сѣмоу посла Бѣ прѣжгы на работѣ ѣ показа ѣмоу дивнѣ мѣдъ, рѣкши свѣпѣтнѣй. никѣмоу ж[е] ни видѣши помѣсѣ сквернѣа сѣа жоуѣжѣлица крѣмѣкшѣа сладѣстїю прѣрка, ѣ вѣсѣхъ во дивнѣ вѣс[ѣ] Бѣ творѣи такоѣа. тѣ во Ілѣжъ вранѣмъ прѣкрѣмѣни, Ілѣтанѣмъ манѣнѣ сѣ ѣкѣе посла, дѣѣда цѣра паѣоукомъ въ пѣцѣркѣ прѣдъ Єаѣѣломъ сѣхрани, мнози ж[е] во новѣмъ законѣ ѣ сѣтѣхъ ѣцѣ на змѣахъ ѣздаѣхъ, ѣспиды, ѣѣнны ѣ вѣкы сѣдѣжѣоу ѣмъ, ѣхъ же на-ка[за]нїе намъ грѣшнѣмъ поуѣцѣетъ Бѣ, ѣ воимъ сѣа ѣхъ; ѣще во Бѣ во-жѣли сѣа вѣхѣомъ, то вѣси вѣшѣа воли сѣа насъ. ѣнѣкъ вѣзвѣсѣлимъ сѣа ѣ рождѣствѣ прѣдѣчѣкѣ, прѣйде во прѣдъ Хмѣа ѣк[о] зара свѣтъ повѣдаѣа въ тѣмѣ грѣхѣовнѣкѣ ѣсѣдѣшнѣмъ намъ. ѣ ѣмѣй сквернѣа вѣзакѣонѣй нашнѣхъ сѣтѣмъ крѣпнѣемъ ѣ вѣсѣ миръ радѣсти ѣ вѣсѣлѣа ѣспѣани сѣа.

Отся проложна стаття зложена на основі канонічних євангелій, та показує знайомість автора з апокріфічним оповіданем про вбійство Захарії, що основане на Первозвангелію Якова (див. розд. XXIII, XXIV на стор. 46), та розвило далі сю легенду. Се оповідане друкуємо далі.

О. Перемиський рукопис XVIII в. стор. 506—507.

(Життя сѣхъ праведныхъ Бѣоуцѣ Іѡакима і Анны). Бѣ ѡма ѡца ѡ сѣа и сѣа Дѣа. Ямин. Сѣын праведныхъ ѡцы Іѡакимъ ѡ Анна сѣын праведно жили, на свѣтѣ по законѣ вѣмѣхъ ходили, заповѣди бѣи хранили, грѣхъ жадѣ не хотѣли оучинити, днь и ноци Бѣс слѣжили, постомъ ѡ мѣткою ко Бѣс прагнѣли. Бѣ Іерлѣимѣ житіе своє провадили в чистости, тамо ѡхъ моци вѣ Іерлѣимѣ похованы вѣ цркви каменной. Я гды сѣаа Єлена црца довѣдала сѣа ѡ сѣого патріархи Петра Іерлѣимскаго, же ѡхъ моци тамо похованы, ѡ пошла сѣаа Єлена до Іерлѣимъ ѡ вѣзавѣши сѣын моци ѡзъ Іерлѣимъ и припровадила до Костантина Пола ѡ казала поховати [вѣ] Блахѣрнахъ цркви, и тамо поховали со бѣговѣніемъ моци сѣыхъ Бѣоуцѣ Іѡакима і Анны, гдѣ знайдѣютъ сѣа ѡ до сѣого часа.

В отей статейцѣ цѣкаве хѣба те, що Іоаким і Анна живуть у Єрусалимі, а не в Назареті, як у иньших апокріфічних євангеліях.

П. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 20.

(Успеніє сѣыа Анны). Сѣаа Анна вѣ ѡ племене Левітїнна, дѣщи Мѣрдана жрѣца ѡ Мрїа жены єго ѡ Кнѣзѣмъ іудейскаго. сѣа ж[ѣ] Мѣрдан жречествова вѣ цртва Клеѡпатра ѡ Гапарѣ црѣ перскаго прежде цртва Іродова сѣа Антипатрова. тын оубо Мѣрдан ѡмашѣ г. дѣщери: Мрїю, Говианію ѡ Анноу. посагнѣ же прѣвѣла вѣ Ефлѣмъ и роди Соломѣю какоу вѣію; вторѣа вѣ Назарѣдѣтѣ, Анна ж[ѣ] вѣ землю Галилейскоу ѡ роди сѣоу ю Бѣж; ѡкож[ѣ] выти Соломѣи ѡ Єлисаветѣ ѡ Бѣи г-и сѣстрѣи. родивши ж[ѣ] Анна великоу ползоу намъ ѡ всемъ мирѣ сѣіє сѣоу Бѣоу, вѣспитаѣши ю, ѡ кѣ Бѣ сама прѣстави с[ѣа].

Хронологічні деталі, якими визначає ся отся статейка, незвісні старим апокріфам і взяті очевидно з якогось Хронографа.

Так само цікава є назва середньої сестри Анниної Совианія, якої не знаходимо ані в інших апокрифах, ані в церковній традиції.

Р. Рукописний Требник Якова Казиницького, XVIII в.
стор. 108.

(Оўспєніє сїѣа І́нны, [мѣре] прѣтыа Бѣа). І́же выст ѿ колѣна Левїина, дщи Матѣана їерѣа и Марїи жены его, во царство Клеопатра и Гапора царей перских. Имаше же сѣа І́нна и двѣ сестры: Марїю и Євѣи, посагнѣвших во Вирлеемѣ, сѣа же в Галилен. Повнегда же родити ѣй, по шѣкїпанїю ѿ Гѣа, всего мїра сїсенїе Бѣс и возложити ю во сѣаа сѣых Гѣви їако даръ непорочен, потом мѣтвами и бѣготворенїи ко трѣвѣющим прочее время живота своего провождаше, и прежде радостнаго бѣговѣщенїа ѿ архїагѣа Бѣи с миром оуспє.

Отея статейка є очевидно дуже близькою парїєю попередньої. Середуща сестра Анни зоветь ся тут Євѣи — а се є буквально транскрипція грецького Σωφί, як виглядає се ім'я у Нікіфора Калліста, див Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, 7.

III. Ісусове рїзтво.

А. Угроруське учительне евангелие XVII в.

стор. 359—379.

(Мѣца декерїа вѣ кѣ. днѣ на Рождество Гдѣа
ншѣго Іѹ Хѣ, вѣлѣе, которое рачна ѡзнанмити Гѣ
наш Іѹ Хѣ стѣм вѣглистомѣ Мадѣ. зач. ѡ.). Книга
рѡдства Іѹ Хѣа сѣа Дѣда ѿ сѣа Івраама. на перед ѿменѣет сѣ
сѣомѣ Дѣдвым, нѣжли Івраамовымѣ. про то пише стѣм вѣглист
Мадѣ. до жидов, штовы вырозмѣли, ажѣ ѡ поколѣна Івраа-
моваго ѿ Дѣдоваго народилѣ сѣ Хѣ. чом? Івраам ѿ Дѣдѣ
были люде стѣм. Івраам был патриархѣм, а потом Дѣдѣ был
посѣщенѣ на цѣтѣ по Гаоулѣ ѿ был тогды цѣрем ѿ прѣком межи
жиды. ѿ дѣла того так пишетѣ сѣ сѣом Івраамовым ѿ Дѣд-
вым, гдѣ мовит: Івраам роди Ісаака, Ісаакѣ роди Іакова,
ѿ далѣ пиш[ет]: ѿ было родовѣ дѣ. цѣрѣ Дѣдѣ Соломона родѣ,
ѿ дал[е] пиш[ет]: до преселѣнѣ вавилонскаго зас родовѣ было дѣ.
ѿ потом роди Іаков мѣжа Марїїна, ѡ которой то народилѣ
сѣ Іѹ Хѣ, тѣ зновѣ вышлѣ родовѣ дѣ. Протожѣ ѿншѣх жен не
ѿменѣет сѣ, толѣко мѣжѣм. чом? ѡ старѣм законѣ не личено рѡд
по женѣ, крем прѣчистой Мрїи Бѣи, которая почалѣ ѡ Дѣа
стѣго, не ѡ мѣжа. ѿ всѣх тѣх родов было ѡ Івраама до
Хѣ мѣ.

ѿ Хѣ вышлѣ ѡ вариша Вифлѣема. Іс Хѣо рѣдество так
было: коли ѣго мѣти Мрїа порѣчена была Іѡсифѣ, котраа была
донѣка Іѡакимова ѿ Янниина, ѡ неплодных ѡца ѿ мѣре. Бо коли
ѿмала родити прѣчала Мѣти Бѣїа, за панована цисарѣ римского
Октавіана, котрый тогды мало не вишѣтѣкому сѣктѣ па-

номъ былъ; а такъ тогда Римляне и вшитки ѿколичный карышк панства его хвалили и в немъ са кохали, панове и простый люде, иже такою радъ межн събою имали, штобы его за Бѣ хвалили. Оуслышавши цесаръ пославъ събѣ по Египтѣ, котрыхъ было пророкии дѣ, Колошки родомъ, котрый mocno прѣковали ѿ нарожденію Еѣа Бжїю, иже имаетъ народити са на земли Месїа, Еѣа бжїи, црѣ жидовскїи. Протожъ цесаръ радилъ са старшей Египтѣ мовачи: „Если бы то годило са и допре бы было, штобы мене люде за Бѣ собѣ имали и хвалили?“ Тогда тота прѣкина взяла собѣ тотѣ ѿповѣдъ до третего днѣ. тогда ѿна за три дни и за три ночи непрестанно молила са Гдѣ Бжѣ, цювы юи [sic!] Бжѣ всемогущїи на роздѣ далъ, икъ бы найлѣпше цесаревѣ ѿповѣдала. И коли пришолъ днѣ третїи, пославъ по ню цесарѣ и звѣдывалъ еѣ ѿ томъ. Тогда ѿна пришла в тотъ часъ, коли снѣце сходило, и взяла цесарѣ на ѿсобное мѣсце и рече емоу: „смотри, црю, пилѣно в снѣце!“ тогда цесаръ видѣвъ оу снѣци дѣцѣ, котра пѣстѣ дѣла малое на рѣкахъ своихъ. и рече емоу тота прѣкина: „знай же, црю, ѿ томъ и твердо, иже то ѣ Бжѣ иѣа и земля и вшиткой твари, котра ѣ на нѣскѣхъ и на земли“. И коли то оуслышала цесарѣ*) и выдачи то знаменїе въ снѣци, и розослала листы по вшиткихъ дрѣжавахъ своихъ, штобы вшитки тотъ свой оумислъ занехали, штобы его николи за Бѣ не роздѣкали и не хвалили. И то са чинило предъ рождествомъ Прѣтой Мрїи дѣцѣ на чѣтыри лѣта, предъ рождествомъ Іс Хвѣмъ Еѣа Бжѣго на дѣ. лѣт то са дѣлало.

Потомоужъ былъ в Назаретѣ человекъ бѣгоушный и бѣгоушный именемъ Іѡакимъ і Анна ѿ поколѣна Дѣда і Авраамова, южъ пристары были, котрымъ по сто лѣтъ было и не имали плода — не про чары ани про жкїи оучины, але то са чинила вола бжїа.

[Далѣ пропускаемо 121 рядкѣв рукопису, в котрыхъ мїстить ся те саме оповїданє (майже дословно) про вродженє, вихованє і обрученє Богородицї, що подано висше (стор. 98—100) із того самого рукопису. Надто пропускаемо ще 180 рядкѣв рукопису, в котрыхъ оповїдаєть ся на основї канонїчнихъ євангелїй про Благовѣщенє, Рїздво Ісусове, прихїдъ пастухів і подорож трьохъ волхвів, їх розмову з Іродомъ у Єрусалимі і звїстку дану Іродови жидівськими рабїнами, що Месїя має народити ся в Вифлєемї].

*) З мадярьского: császár.

Тогда Ірѡдъ призвавши до себе тѣхъ црѣй пилю оу нихъ звѣдоуаа, котораго часѣ звѣзда ѡмъ сѣмъ оуказала, ѡ которой сами емоу повѣдали ѡ оуказали межѣ ѡишними звѣздами, котораа звѣзда перешла шитки на ѡвѣхъ звѣзды великостію ѡ красотю скою. Тоужъ заразъ Ірѡдъ послаа савгъ своихъ оу едно зъ ними ажъ на мѣсте, штобы забити Хѣ. а коли выхъали изъ Іерлѡма, тогда тѣта звѣзда, котраа предъ тѣмъ нѣхъ вела, скрыла сѣ. Тогда оуказало сѣ ѡ дало сѣ знати, ѡже то дла зрады Іродовой звѣзда сѣ скрыла, а ѡни зновѣ моуѣли сѣ вернѣти назадъ до Іерлѡма, ѡ савги повѣли тѣто Іродовы. Тогда Ірѡдъ разгнѣваши сѣ повелѣа тѣхъ црѣй поймати ѡ до темницѣ посажати, ѡ поставилъ стражѣ при нихъ, котрый оумѣли перскій ѡзыкъ. Чѣмъ? тѣты моудрѣцѣ были сѣ трехъ шрѣахъ*): одинъ изъ Ефиѡпѣи, а дрѣгій изъ Тарсїи, а третій изъ Іравїи, а ѡмена ѡмъ были: першѣмъ Мелѣхишѣ, вѣмъ Балѣтасѣ, гѣмъ Яспар. ѡ рассказалъ Ірѡдъ стражѣмъ, штобы пилюе слоухаа, што ѡни сѣбѣ вѣдѣтъ говорѣти сѣдѣмъ оу темници, ѡ такъ штобы емѣ повѣа. Тогда ѡни рекаѣ единѣ до дрѣгого: „Брата, такъ чинѣмо, штобы еѣме сѣ на томъ не ѡмыслили, а то еѣмо вѣ рѣкахъ Іродовыхъ“. дрѣгій рече: „не ѡмыслимо сѣ на томъ, брата, а вѣдѣ***) ѡ томъ писмо ѡмаемо ѡ своихъ предѣковъ“. Третій рече: „али тѣта звѣзда скрыла сѣ дла Ірода ѡ савгъ его, але мы не ѡмыслимо сѣ на томъ! чѣмъ? ѡмаемо немало ѡ томъ писма ѡ прѣрѣство. а еѣли наѣ Ірѡдъ пѣститѣ, единакѣ мы тѣго глѣдаѣмо, на што еѣмо сѣ пѣстили, а коли найдемо, тогда повѣмо тѣе Іродовѣ. Чѣмъ? знаѣте, брата, коли былъ еденѣ вѣщѣокъ оу нашої землѣ перской, которѣмъ ѡма было Балѣамъ; знаѣте, ѡкѣ ѡ томъ прѣрѣваа, ѡжъ засвѣтитъ сѣ звѣзда изъ Іакова ѡ вѣстанѣтѣ чѣвѣ ѡ Іїла ѡ зсѣчетѣ панѣство Мѣавитскѣе ѡ попѣкнѣтѣ всѣ сыны Еифѣвы, вѣдетъ Едомѣ наслѣдѣ еѣго, Ісавъ врагъ еѣго, Іїла крѣпѣсть еѣго“. То нѣхъ вѣсѣда была оу темници. Тогда тѣтѣ стражѣ што ѡ нихъ слышала, повѣдѣа тѣ вѣнтѣ Іродовы. ѡ заразъ вѣла Ірѡдъ пѣститѣ нѣхъ ѡ ѡпѣшаючи прѣсѣла нѣхъ, коли сѣ вѣрноутъ, штобы повѣли емѣ, гдѣ народнѣа сѣ црѣ жидѣвскїи. ѡ мѣвила: „ѡ а поклѣню сѣ емоу“. Але Бѣ стѣи знаѣтѣ сѣрдѣе ѡ помышлѣна кѣждѣго чѣвѣка, знаа, шѣ Ірѡдъ хотѣа шрѣча бѣвити, гдѣ сѣ на томъ оумылѣа ѡмысли ѡ на вѣчнѣю сѣ погнѣѣа приправиа. а коли ѡныхъ моудрѣций пошала ѡ скоро вышѣли изъ Іерлѡма,

*) З мадарьского: ország — край.

**) Пор. польське wždy або wždy — адже.

зарав ѿм сѧ ѡвѣла ѡнамъ свѣзда, ѡуказѡючи ѿмъ, де родил сѧ Хѣ, ѿ ѿшла напередъ нѣхъ ажъ до того мѣста до Вифлѣѣма ѿ пришедши стала. тогда ѿ ѡни стали. потомъ спѣстила сѧ низъ на землю, вдарѣла свѣтлостію надъ самого Хѣ, а ѡни зрадовали сѧ карзо ѿ пришедши въ домъ ѿ ѡувидѣли ѡтроча изъ матерію его Мрїю, ѿ падши поклонили сѧ емоу. ѿ ѡкрывѣши кинчк*) свой, злато ѿ сребро ѿ кадило ѿ миро, ѿ даровали его стѡюю мѣ. а коли поклонили сѧ, чѣхъ ѿ хвалоу дали его стѡю мѣти, ѿ хотѣли вернути сѧ тоужъ дорогою назадъ ко Іродѣ, тогда аггѣхъ вѣхъ ко снѣхъ розказалъ ѿмъ, шобы сѧ не вертали ко Іродѣ, але шобы ѿнѣшою дорогою ѿшли въ землю свою. а ѡни черезъ сѡнъ извали розказъ такъ власнѣхъ ѡкъ бы ѿ на аггѣхъ ѿ моцно ѡувѣрили. чѡмъ? Всемогѡщїй Бѣхъ ѿ черезъ сѡнъ моцнѣхъ ѿ грознѣхъ. тогда ѡни черезъ вшитко пошли ѿнѣшимъ поутѣмъ до землѣхъ своей, не ѡпокрѣдаючи сѧ Іродови. Тогдажъ розгнѣвавши сѧ Іродъ црѣхъ послалъ слѡгѣхъ свойхъ ѿ мовилъ ѿмъ: „ѿидѣте до Вифлѣѣма ѿ гладайте црѣхъ ѿ ѡудейского, а коли его найдете, тамъ же на томъ мѣстѣхъ забїйте его“. Тогдажъ аггѣхъ вѣхъ ѡуказалъ сѧ Іѡсифови ѿ мовилъ емоу: „Іѡсифе, пойми, ѡтроча ѿ мѣтрѣхъ его ѿ вѣжи до землѣхъ Египетской. чѡмъ? хочетъ Іродъ ѿскати ѡтрочате, шобы поѡуѣбилъ его. ѿ вѣди тамо, доки а тоѣхъ не розкажѣхъ“. Тогдажъ ѡуставѣши Іѡсифѣхъ ѿ взявши ѡтроча ѿ мѣтрѣхъ его Мрїю ношїю ѿ пошолъ до Египта ѿ былъ тамъ за три годы, доки Іродъ загинѣлъ. а то все чинило сѧ для того, шобы наполнило сѧ тото слово, што речено ѡ Гѣхъ прркомъ: „ѡ Египтахъ вѣзва сѣа моего“.

Тогда ѡувидѣхъ Іродъ, ажъ ѡужъ тоты трѣхъ црѣхъ посмѣшковали сѧ него, ѿ розгнѣвалъ сѧ велѣми ѿ послалъ воѣнники ѿ позавивали множество дѣтїхъ малыхъ ѡу Вифлѣѣмѣхъ ѿ по вшиткой ихъ повѣтѣхъ, такихъ, котрымъ было два годы, ѿ пакъ менѣшїхъ, дѣла той повѣсти, што вывѣдалъ ѡ тѣхъ колѣховѣхъ. Тогда наполнило сѧ слово Еремѣхъ пррѣхъ, ѿже великїхъ крикѣхъ слышанъ былъ на высокости, плачъ ѿ рыданїе ѿ крикѣхъ многїхъ, Рахиль плачѡучи сѧ дѣтїхъ своихъ ѿ не хотѣла[а] ѡутѣшити сѧ, ажъ ихъ нѣмашѣхъ. Чѡмъ? тамъ великїхъ плачъ ѿ жалѣхъ былъ, коли матерѣхъ видѣли нагѣбю сѣмрѣхъ дѣтїхъ своихъ, котрымъ нагло трачены, едны стѣнаны, а дрѡгїхъ на полахъ розрѣзованы, а нѣкоторыхъ на копѣхъ ѿстыканы, а ѿнѣши ѡ камѣнахъ роцѣваны, ѿ ѡу роженѣхъ метано. ѿ закито ихъ „дї“. Тѣмъ тѣхъ младенцїхъ дѣлѣхъ ѡу роцѣхъ вѣхъ, ѿ не прикоснетъ сѧ ихъ моука, а Іродъ проклатый злѣхъ загинѣлъ: на-

*) З мадарського kincs — скарб.

поустилъ на него Бѣ лютьсю коростѣ, ѿ такъ беззаконный с тымъ
 ѿпѣхъ ѿ резеклъ сѧ. а коли южъ Ирѡдъ згинуа, тогда аггѣлъ
 вѣѣи ѡвѣа сѧ къ снѣ Иѡсифѣ оу Египтѣкѣ ѿ росказовалъ ёмоу:
 „збирай сѧ ѿ возми дѣтинѣ ѿ мѣтрѣ ёго Мрїю ѿ йди до землѣ
 Іудейскѣ! чомъ южъ померли тотѣ, котрый ѿскали загубити
 тебе [ѿ] ѡтрочѣ“. а Иѡсифъ такъ оучинилъ. оузвавши ѡтрочѣ Іѣ Хѣ
 ѿ мѣтрѣ ёго Мрїю ѿ посадилъ ихъ на ѡслицѣ ѿ пришѡа до землѣ
 Іудейскѣ. ѿ слышалъ, ажъ Прѡрѣа цѣтвѣтъ ко Иѡудѣи ко мѣсто
 Ирѡда ѡцѣа сѡеѣго. ѿ коавъ сѧ тамъ ѿйти, ѿ росказана оу ко снѣ
 оузвавъ ѿ пошолъ до повѣтѣ Галилейскѣго, ѿ пришѡвъши ѿ ѡсѣлъ
 оу ёдиномъ карыши, которѡмъ ѿмѧ Назаретъ, цѡеѣ ѿ того слово
 выполнило сѧ, котрѡе прѡрѣи прѡрекѣа, ажъ Назарѣанинъ нарече сѧ.
 ѿ тамъ прѣывѣалъ Иѡсифъ годѡуѣчи Хѣ*).

Жерелами сеї проповідї крім канонічних євангелій і Перво-
 євангелія Яковового (в пропущеній нами частині) були подані вже
 више апокріфи: Сказаніє Афродитіяна і єго переробка подібна до
 тої, яка подана у нас із Львівського рукопису на стор. 11—13,
 а також оповіданє про Сивиллу Тибуртинну (стор. 21) або Кумейську
 (стор. 30). Назви трьох волхвів, титулованє їх раз царями то знов
 волхвами і мудрцями показує, що автор проповідї хитав ся між за-
 хідним і грецьким впливом, але все таки підлягав більше латин-
 ському впливови, ніж грецькому.

Б. Львівський рукопис XVII в. к. 447 в.

[Ісусово Різдо]. Видівъ¹⁾ чѣколювѣцъ късѣдрѣжити²⁾ [sic!] Бѣ
 родъ чѣчъ ѡ дѣѡкола моучимъ, ѿ мѡрѡвакъ посла арѣхаггѣа
 своѣго Гаврїѣла ѿ рѣч[ѣ] дѣвѣ Мрїѣ: „радоуи сѧ вѣгодатнаѣ,
 Гѣ с токою!“ ѿ в томъ часѣ³⁾ зачатъ сѧ⁴⁾ Гѣ нашъ Іѣ Хѣ, Слово
 вѣѣе къ прѣѣтей оуѣтвѣ⁵⁾ ёѡ. ѿ ѿсполнѣшимъ сѧ ѡ-мъ мѣцѣи ѡ за-
 чатїѧ ѿзыйде повелѣніє Явѡуѣста кесарѡ⁶⁾ написати всю вселѣннююю.
 ѿ послѧаи вѣст[ѣ] Кириѣи⁷⁾ къ Іѣрѡслимъ ѿ въ Вифлѡмѣ⁸⁾. авѣ же
 прѣспѣ ёнъ вѣремѡ родити Гѡ. і ѿскавѣше сѣкровѣннаѣ мѣста ѿ не
 ѡвѣрѣте, занѣ ж[ѣ] сѣидѡша сѧ вси людѣе написѧнїѧ ради цѣрѣѡ.
 ѿ того ради вѣнїдѡша в хоудъ вѣртепъ ѿ тоу роди нѣизречѣннаѣго
 Гѡ нашѣго Іѣ Хѣ цѣрѡ всѣхъ, ѿ пелѣнами повѣтъ ёго ѡко мѡладѣнца⁹⁾

*) Пропускаємо 25 кінцевих рядків, що містять проповідницьку, зрештою
 зовсім шаблянову науку.

ѡдѣваюцѣаго ѡво ѡблаки ѡ море мѣглоу, ѡнѣ к хоудемь вертепѣ кѣзлежит*).

1) Кидѣ 2) вас. 3) ѡ словом 4) зачатъ емс[ть] сѣѣ Слово бжїе. 5) въ чѣстнѣй жтробѣ 6) царѣ 7) Киринїй 8) дод. сѣтворити пожеланїе ѡ написанїи людѣи. ѡ прїїде ѡ Назареда ѡ ѡснѣф хранила Бжїи написати сѣ кѣ Вифлемѣмѣ. 9) Відси закінчене відмінне: ѡ зжидителѣ ѡ положи єго кѣ ѡслѣх скотїах, хотѣи ны ѡзвѣстити ѡ безсловаєсѣа.

Вариянти виписано із перемиського Пролога XVI в. (Sign. LI. В. 5.). Про Киринїя, властиво Квїринїя (Quirinius) згадує тільки один євангелист Лука; перепис людности в Палестинї вїн переводив в 6 р. нашої ери. Див. про него А. Hausrath, Neutestamentliche Zeitgeschichte, Heidelberg 1873, Bd. I, 292—293.

В. Рукопис о. Теодора Тухлянського, стор. 26—38.

(Зде позоставїкши покжстѣ персидскоу ю тїхѣ трєх кролей**) начнемъ казанїѣ предївномъ ї невїмовномъ рождєствѣ Хѣом. Гдѣа Бгѣа прошѣ на помоч, ѡ мѣтей кашїх ѡ мойхѣ презацїнїх слѣговѣ [sic! маб. зам. слѣхачовѣ] ѡ вислѣханы). Їсѣ Хѣо рождєство такимъ спосєкомъ вїло ведлѣгѣ повжєсти стѣго ївѣгелїта Матрѣа. Гдѣи была порбченна оу ѡстрєжностѣ прѣчїтаа панна Марїа мѣжєкѣ єдиномѣ повожномѣ ѡснѣфови старшєкови, лєи дохѣвала чїстѣти дѣкнїчєства єї, ѡжрѣте сѣ дѣа їмѣщїи во чрєкѣ своємъ ѡ Дхѣ стѣго, по рєчїнномѣ єї ѡ аггѣа посланца кожѣго, коли єї рєк: „Мрїє господжє, дочкѣ домѣ ѡѡакїмова, радѣи сѣ! а то Дхѣ стѣий найде на тѣ ѡ сила Вїшнїаго ѡсѣкнїт тѣ. прїїмєши во чрєкѣ своємъ ѡ народїши сѣа ѡ нарежєт їмѣа ємѣ Їсѣ, ѡ которѣго то рождєствѣ оурадѣет сѣ оуѣсє свѣтѣ, а црєствѣ єго не кѣдєт концѣ“. тотѣ Дхѣ стѣий оуїшѣл оу Прєчїтїю паннѣ ѡ мѣшкал в нєї, ѡ ѡ того Дхѣ стѣго почлѣ ѡрѣчѣа во оутрѣбѣ своєї бєз похѣти ѡ бєз кровї мѣжєскѣи, лєи Слово бжїє всєлїло сѣ к нєю ѡ стало плѣтїю.

Ї коли вїла прєсвѣтаа Мрїа нєпразна, вїдїачї то ѡснѣф ѡвѣрѣчнїкѣ єа чѣдовал сѣ томѣ, слѣкашє Бгѣа танѣкѣ тѣємнїцтѣво ѡ хранил дѣїцѣ. лєи вѣзкѣаї сила не можєт сѣ втѣїти нгдѣи, н запалєннїи ѡгнѣ, которїи сѣ Дхѣом стѣимъ запалїл оу жїкотѣ прєчїстѣи Панны, не можєт сѣ оуглєсїти, лєи прєз моц ѡ справѣ

*) Далї пропускѣемо 7 рядкѣв цїтатїв із Ісаїї і Судїїв (прѣрѣцтѣво Вѣлаама), по чїмъ їдє оповїданє про волхвїв, надрукѣванє вїсшє стор. 11—13.

**) Сѣ повїєстѣ надрукѣвана вїсшє, стор. 13—14.

боскѣю мает из ни на тотъ мѣзерний падол земний преславно
вийти ѿ ясності возства своего стого всемъ свѣтѣ засвѣтити,
и тыхъ, которые сидятъ оу темности ѿ вѣки смертельномъ, хо-
цетъ ѿсвѣтити.

За панованы ѿ королевства Англетс кесара благочестиваго
и покровнаго, цесаря келможнаго, былъ розказъ по всей вселенной,
аби было переписано црство его, аби каждого члвка имя было до
речствъ написано. ѿ такъ заповѣданно всюди, аби каждый ѿшолъ
ѿз женсю ѿ з дѣтми ѿ челядью своею написаты сѧ оу книгѣ це-
сарские. сталъ тѣди Іѡсифъ мислити ѿ фрасовати сѧ, ѧкъ маетъ
пойти з Марією передъ нѣи ѿ межъ людѣ, ѿжъ ѡна естъ не-
празна. „Гди — мовить — рекъ: „дочка моя“, то вшиткы зна-
ютъ, ижъ не дочка; гди рекъ: „жена“, то ми рекъ: „ти старъ еси
ѿ не подобаетъ ти ѿмѣты такъ паннѣ“, ѿ стидъ ми вѣдетъ. гди
рекъ: „ѡпѣкхъ емъ еѧ“, и тоу ми рекъ: „да по что чести дѣ-
воцкѣ не ѡстерѣгъ еси?“ и тѣтъ ми вѣдетъ срамота ѿ ганка. ѿ
мѣзерний — мовитъ — и самъ не знаю, цю чинити маю ѿ такъ сѧ
маю ѡмовити. самъ вѣхъ пошолъ, а Марію дома лишиа, — по-
грозы кесарскѣю бою сѧ. а такъ Іѡсифъ старецъ оучинилъ: ѡсвѣ-
длавши ѡсѧ свое ѿ посадиа на него Мрію пречистѣю ѿ оузнав-
ши провѣнт*) пошолъ до Вифлѣема мѣста написати сѧ. а коли
быа на дорожѣ, карзо былъ оу великомъ фрасѣнкѣ, ѿ до такого
ѡчавнѣа былъ Іѡсифъ пришолъ, ижъ хотѣа Мрію на дорожѣ позо-
ставити ѿ пойти потаеменѣ къ инѣмъ сторонамъ чужбѣю, далебѣю, гдѣ
его нѣгди не знаютъ. ѿ емъ то помылкхъ ѿ оу клопотѣ томъ
заснѣа, а гди спалъ, ѿ тѣ емъ сѧ ѧки аггѣа кожѣи во снѣ ѿ рече:
„Іѡсифе, Іѡсифе, не бой сѧ, не ѡставляй Мрію, во цю маетъ во
чревѣ своемъ, то естъ презъ Дѣа стого ѿ вѣдетъ то оу сѣмъ часѣ
закрито ѡчѣмъ людскимъ, але то не на велики часъ. теперъ ти маешъ
смѣтокъ, а на оутрий дѣнь вѣдешъ сѧ веселити посполѣ ѿз неомъ
ѿ з землею ѿ со аггѣами небѣними“. потомъ сѧ Іѡсифъ ѡвѣдѣа
ѡ сна ѿ возрадоваа сѧ радостію великою ѿ прославила Бѣа.

И пришовши до Вифлѣема написалъ сѧ по ѡвѣчаю ѿ не рекъ
емъ нѣкто нѣкого. ѿ потомъ ѿзновѣ ѡтолъ вийшолъ чесно оу по-
вазѣ ѡ всѣхъ ѿ пошолъ до дома. а коли ѿшолъ дорогою, ви-
дѣа Іѡсифъ Мрію — ѡко сѧ смѣе, ѡко плаче. ѿ рече Іѡсифъ:
„Мріе, что се чиниши? виждѣ ти: еденъ часъ смѣеши сѧ, а дрѣгий
часъ плачешѣ. повѣжъ ми, цю томъ за причина?“ рече емъ Пречѣа:
„ѡ Іѡсифе, виждѣ на свѣтѣ двое людѣ: едний сѧ смѣютъ,
ѿ з тѣми сѧ смѣю ѿ радѣю, а которые плачѣтъ, ѿ ѧ ѿз тѣми

*) Очевидно зам. провѣнт.

плачѣ ѿ смѣхѣ сѧ. И тѣмъ оу мене оуже приспѣкъ часъ воплотити сѧ Глаголю въи́ю нашего ради спасѣнїѧ“. а потомъ рече Мрїѧ до Їсифа: „О Їсифе, изсади ма со ѡслатѣ, сѣщево во мнѣ нѣдит.“ ѿ тѣ близъ пѣте лежитъ камень великій плоскій, ꙗко ѡна, еѣ сѣла мѣстѣ, нѣла великаѧ Господаринна со ѡслатѣ зстоу́пила на тотъ камень ѿ тѣ еѣ сѣой мѣти оугрѣзли ноги оу той каменѣ ꙗко оу тѣсто. познала бо ѿ каменѣ вѣдѣшнїй на совѣтъ Творца своего еѣще во оутробѣкъ матерней. ѿ тѣ до днѣсѣ лежитъ той камень, а въ немъ стопи ногѣ прѣтой Бѣи, ѿ тамъ теперѣ ѡпочивокѣ страннїмъ. ѿс подъ того каменѣ ѿстекла кирица прѣчѣднаѧ, ѿ вода еѣ естѣ вѣла ꙗко млеко, а сладка ꙗко медѣ. ѿ тѣмъ сѧ заразъ стало преславное чѣдо прѣктой Бѣи, ѿ тѣмъ стоитъ црковѣ во ѿмѣ еѣ сѣое на вѣчнѣю славу ѡ врода [sic!] въ родъ до вѣка. ѿ тѣ естѣ великаѧ благодатѣ кожѣѧ ѿ процѧ.

И ѡ того каменѣ постѣпила Мрїѧ прѣчитѧ ꙗкови каменѣмъ верѣчи человекѣ, ѿ тѣ оуви́дѣла Прѣтаѧ вертепѣ, погрѣкъ или шопѣ, старое становиско нѣкакѣсѣ, гдѣ пастѣхѣ скотѣ ѿли ѡвци за-пирали. а въ томъ вертепѣ тогди не било нѣкого, толко нѣкото-риесѣ пастѣхѣ ви́флеемскїе лишили при асѣлѣ вола ꙗко ѡсла, а сами поѣшли за ѡвечками оу полѣ. ѿ коли южъ приспѣкъ часъ поро-жденѧ Хтѣс Бѣс, ѿ тѣмъ прѣтаѧ Пѣѧ оувоѣшла оу тотѣ вертепѣ, ѿ тѣ породила црѧ Хѣта. ѿ скоро породила ѡрочѧ, тѣмъ сѧ весь [?] ѡннїй вертепъ, тогди [маб. замъ тотѧ] оукогаѧ стайна вѣт сѧ на-полнила прѣдивного ѿ ѡбѣхъ ханнаго запахѣ прѣкраснаго.

Тѣмъ рече Прѣтаѧ сѣла: „О Їсифе, ѡгдѣтъ вож[ѣѧ] по-стигла насъ, прѣтежѣ прѣсѣ тѧ, вѣгдаѣ оу мѣсто ѿ приведи ми вѣсѣ“. тоѣ гдѣ сѧ стало, въ томъ часѣ ѡгдѣтъ вож[ѣѧ] про[г]лагола единой нѣкото́рой вѣвѣкѣ ви́флеемской, ко[то]рой ѿмѧ было Гало-мѣѧ: „скоро — мѣвит — Галомѣѧ ѿди оу полѣ, ѿ знайдѣшъ тамъ дѣцѣ, породила ѡрочѧ ѿ ти возпрїѣми еѣ ѿ вѣдиши благосло-венна на вѣки“. Слїшавши то вѣба Галомѣѧ гѣлѣ ѿзъ нѣва скоро порѣкавши сѧ силою вѣи́ею повѣгла за мѣсто на полѣ. а коли Їсиф ѿшѣл по вѣсѣ, мѣла совѣтъ: „Бжѣ всемогѣщнїй, ѿ гдѣ вѣи знайти вѣсѣ, ѿ ꙗко еѣ маю привести?“ ѿ то емѣ помислившѣ, ѿ мало ѡишовѣ, ажъ ѡко стрѣтитъ на пѣти вѣсѣ. И рече вѣба: „ѡ чѣловеѣ, ѡколъ ти ѿдишъ? повѣжъ ми, гдѣ еси слїхалъ, а вѣи дѣвѣ дитѣ оу поли породила? слїшахъ во гѣлѣ ѿзъ нѣва, а вѣи тамѣишла ѿ послѣжила тѣи дѣци при еѣи пороженїю, ѿ то ѿдѣ ѿ не вѣѣмъ, гдѣ ѿдѣ“. слїшавши то Їсифѣ почѣди сѧ ѿ прослави Бѣѧ и рече: „Глѣва тоѣвѣкѣ Бѣѣ, ꙗко творѣши преславнаѧ ѿ дивнаѧ во мѣрѣ!“ ѿ привѣде вѣсѣ, ѿ тѣ вѣдѣ Галомѣѧ благодатѣ въи́ю

и ясностъ велию оу вертепѣ, и падши поклони сѧ Бг҃с и Прѣтон стѣн. и приемиши Фроча сотвори по законѣ, и повиши пел҃нами Х҃та и положи его во ясли, и тѣ вол и ѡселѣ познали П҃ла с҃го и дихали на Фрочатко. ѿ премѣдрости неизг҃лава! такѣ сѧ смири' для нашего спасенїѧ добротливий Бг҃ъ! Зостав[ив]ши н҃еса прийшолѣ до ниского падоу земного. Слїшите, наймилшїе сл҃хаче, іакоа покора Х҃та п҃ла нш҃его! не изкак' [sic!] вѣкѣм Х҃с розкошних и пишных полат' и домѣ королевского, гдѣ би сѧ мѣла народити, але виврал совѣ оубоженкий вертеп, п҃ла сѧ повикает и во яслех*) сѧ полагаєтѣ, оу жоловѣ скотичомѣ. на него тамѣ дыхалѣ волъ і шєлѣ, во знали его, їжѣ то вилѣ нєснї посєлѣ ѿ Бога.

А коли сѧ Х҃с народилѣ с пречїтон Паниї, слїши пил҃но кожди, іакѣ сѧ Х҃с народилѣ. не розмѣн, іако тепер і ѿ вѣкѣс Фрочата сѧ родятѣ ѿ матерї своїхъ. А Х҃с Сн҃ъ вжї[и] оустѣпилѣ оу пречїтѣю Паниѣ през тѣмѣм [sic!] дх҃ом стїм і справою своего вожества, и вийшолѣ изъ вѣкѣ Пречїтон, нєзѣрєчєнно вѣчѣлокєчи сѧ. а вєдѣгѣ ст҃аго Іѡана Дам҃кина, котори написалѣ оу книгахъ своїхъ вторїхъ во Єѡпомїронѣ**) тїми слови: „плотню ко намѣ пришєдша изъ вѣкѣ дѣвичѣ нєзѣрєчєнно сталѣ чловекомѣ“. х҃тожѣ можєтѣ пѣтиг҃нѣти гл҃винѣ вжїню і х҃то можєтѣ вписати справи Х҃а Бг҃а нш҃его! во гдїжѣ и ангєловє вжїни не вєкѣ знали ѿ рожѣдєствѣ Х҃ѣомѣ, але Слово вжїє плотню сѧ стало, вжїий Сн҃ъ єстѣ, Слово вжїє, вєз[с]мєртєнѣ воплотилѣ сѧ ѿ ст҃ыѧ Бг҃а и п҃ро дѣм Мрїѧ. Х҃с Сн҃ъ вжїий гдї сѧ оуродилѣ с Пречїтон, не нарѣшилѣ єї дѣвѣтѣства ст҃аго и чѣтѣты. але такѣ знай кождий простакѣ і ты малооумный нєвѣрнїкѣ, знай и розмѣнї вєзкожнїй гєрєтичє, вѣдоузнїкє, знай и розмѣнї ѿ прєскатѣи Мрїи Бг҃и, їжѣ ѡна іакѣ была прєд рожѣдєствомѣ Сн҃а вж҃ого дѣвою, и по рожѣдєствѣ дѣвою, гдї Фроча оуродила — дѣвою зновѣ зостала, не тїлѣко чистою, але и пречїтою, іако сѧ пишєт и називаєтѣ Пречїтою***). а гдї сѧ Х҃с народилѣ, тогѣда аг҃ли вожии почали спѣвати на повѣтѣрю тїми слови: „хвала на високѣсти Бг҃с и на землї покѣн, а мєжи людми добрата волѣ!“

И тѣтѣ не подалєкѣ того вертепа были пѣтѣхн, которїє ввєчѣкн пѣли; почѣли тѣн голѣсѣ прєкрѣнї ангєлѣски и н҃бо свѣтло

*) Відси йде письмо відмінне від попереднього і зближене до курсива і иньша правопис, характерна частим уживанем букв ѣ.

**) На марг. допис.: Іѡан кнїгн в. во Єѡпомїронѣ, стїх' ҃.

***). На марг. допис.: Іѡан Дам҃а. кнїгн ҃. во Єѡпомїронѣ.

и всѣа твар оумилєнна, и ѿвѣтила ихъ ѿностъ вѣина. козѣлища с потока вода пиюще, швечѣки кротко стоѣще в неко позираютьъ. видѣвши то пѣтѣху такое прѣлавноє чѣдо здѣмѣли сѣ велѣми, що би то бѣло? и рекѣли межѣмъ собою: „вратне, нѣгди оу нашѣмъ повѣтѣ видѣлишѣкомъ того не бѣвало, що то сѣ днесъ стало!“ и тѣ аггѣ Гнѣ ѿви сѣ їмъ и рече: „что стоите, в неко смотрите? днесъ спїнеє всемъ мрѣ бїтъ и стало сѣ: народилѣ сѣ новонарожѣдїні црѣ всемъ свѣтѣ. и ки идѣте до вифлєемъ и войдѣте во вертепъ ї швачѣте тамъ ѿроча лежащее оу їлєх и матер єго, дѣвѣ прєкрѣнѣ и прєчїтѣю, и шедше поклонїте сѣ ѿрочати и матери єго“. то слишавши пѣтѣху наполнїли сѣ великон радѣти, и ѣзавши їгѣнїатѣкѣ прєкрѣнїхъ двое ї зѣтавивши швечѣки свои пошѣли. и коли пришѣли до вертепѣ ї свидѣли тамъ ѿнѣтъ великѣю и запаху прєдївнїи ї ѿтрочатко лежащее оу їлєхъ, свѣтащее сѣ ѿно їко слєнце, и Прєчїтѣю стѣю сѣдѣщю прєкрѣнѣ, и видѣли звѣздѣ на челѣ прѣвїатон Бїи варзо ѿнѣю, и прїтѣ[пи]ли [и] рекѣли: „Глѣва тѣвѣ, нѣнї панє, їжѣ то вертепѣ неомѣ сталѣ сѣ! Но истєннѣ, вратне, їзїишолѣ Бгѣ на земѣлю и ѿвилѣ сѣ чєлєвѣкомѣ! во їтєннѣ чѣдо прѣлавно!“ и падше поклонїли сѣ Хсѣ ї матери єго, такѣ тїжѣ ї ѿсїфови. ї ѿвѣтили сѣ пѣтѣшѣки и сподєвили сѣ лѣски Бжїєи. и тѣ їмъ мїлє Прєчїтаѣ подѣковала и ихъ блягѣловїла. и тѣ пѣтѣху прєбили оу той блягѣдати днѣ и нѣчѣ и пошѣли. Пришли, знайшли швечки свои на томъ мѣсци, гдѣ бѣли ихъ ли [сє слово не докїнченє] встѣвили, оу цѣлѣти, во ихъ анѣгєлѣ вѣи стєрѣгѣ и пилѣ нєвалаѣ до прїходѣ ихъ. ї шнїє пѣтѣху прєсѣлавили Хѣ Гнѣ вѣина за такѣю блягѣтѣ єго.*)

(О звѣздѣ, которѣю мѣєтѣ Прѣвѣтѣа Бїа на совѣ и что сѣ на нѣй значат три звѣ[з]дѣ). Слиши пїлно ѿ тїхъ звѣздахъ, которє и тєпєр видїмо пишѣт сѣ на шатѣ Прѣвѣтон Матки вѣж[єи], ѣто та єстѣ прїчина. во гдѣ Хсѣ Гнѣ вѣжїи ѿтѣкал сѣ и ѿвѣишол' Дхѣм стѣм ѿ прєчїтѣю Наннѣ, тогда прѣчїт[а]ѣ Бїа стоѣла оу колодазїа, хотѣла почєрпѣти водї ѿ сосѣдѣ, и тѣ прїшол' аггѣ Гѣподїнѣ к нѣй и рече: „Радѣи сѣ ѿбравѣваннѣа, Гдѣ с тобою! днесъ наполнїши сѣ Дхѣ стѣго“. а ѿна ѿвєзрїт' сѣ на аггѣ и ѿвїдѣла звѣздѣ великѣю и прєсѣктаѣю, которѣа то звѣзда прїшєдши к нѣй сѣла

*) Далї їдє знов прєвїсєнє пїсьмѣ и прєвїсєна правѣпїсь.

на головокъ ей, а потом з головы сѣла на правомъ плечи, а потомъ
и с правого плеча иѣстѣла [sic!] на лѣвое плече, а з лѣвого зый-
шла зновѣ на головокъ, а з головы оѣстѣла во бѣста. И тѣтъ сѣ
Прѣтаѣя наполнила радѣти великои ѣ тогда во оѣтрѣкѣ своѣй за-
чала Сѣа Бѣжѣа. И тѣта звѣзда пребивала в ней при Ѣрочати,
дондеже породила Хѣта. ѣ тогда юж познала Мѣта благодатъ
бѣжѣа, ѣ того никомѣ не повѣдала ѡ той звѣздѣ, анѣ Іѣсифѣ
ѣ крѣпкимъ своимъ, дондеже роди Сѣа своего первенца. И днѣс на
тою стѣднѣю звѣдѣованна цѣрковѣ великаа каменнаа, прѣчѣднѣаѣ,
храмъ Блѣщеніе прѣтонъ Бѣи, всѣа списанна мѣснѣю прѣкрѣано. И
тамъ тепер на каждый рѣкъ двѣичи иѣзходитѣ звѣзда прѣсвѣтла
барзо: единѣтъ разѣ на Благѣѣѣщеніе прѣтонъ Бѣи, дрѣгий разъ на
рождѣтѣкѣ Хѣѣ, коли сѣвѣжатъ литѣргию ѣ Ѣправѣютъ иѣзрадноѣ
прѣтой Бѣи. тогда полѣдѣннымъ ѡкномъ оѣѣѣѣѣѣѣѣ звѣзда
иѣс прѣдикнимъ свѣтломъ походитъ по цѣркѣи той ѣ пришедши на тѣтъ
стѣднѣю погрѣзѣитъ сѣа трикрѣтъ оѣѣѣѣѣѣѣѣ ѣ сѣходитъ вѣнѣтъ. стѣднѣа
сѣа називаетъ прѣчѣтла Мѣти Бѣжѣа. ѣ биваетъ тогда радость великаа
хрѣстианѣомъ.

И коли сѧ Хс̃ народилъ съ пречѣтоу Мрїи, тогда ѿ тота звѣзда,
которая была оуѣшла въ ню, визгнѣла [sic!] з нею през оустъ
ѿ склси на головѣ розвѣстила променѣ свой: единѣ променѣ пѣ-
стила на правое плече, и тако дрѣгѣю променъ на лѣвое плече.
И тако оучинило сѧ по нарощенію шрочате на Пречѣтой три
звѣздѣ пресвѣтланыхъ, іако на невѣ. во пречѣтаѣ Мті Божѣ називаетъ сѧ іѣомъ, поневажъ Хс̃ почивалъ во оутровѣ ей іако въ невѣ.
и тѣ прешерализла тота звѣзда Троицѣ: іакъ въ невѣ сѣтъ три
великіе свѣтила, Ѡтець и Сынъ и Дхъ стый, такъ и при по-
рожденію Хс̃омъ било то знаменіе на невѣ словеномъ, то ѣтъ на
прѣтой Бці прешерализла сѧ Троица стѣа: Ѡцъ совишше, Снъ
на рѣкѣ, Дхъ Стый посередѣ. и то розсмѣй каждый ѡ тихъ
звѣздахъ, которѣ видиши на шатѣ прѣ Бци. и такимъ то даромъ
пречѣднимъ оукрасила и оударовала Хс̃ Маткѣ свою наймилѣшѣ не
токмо при рождествѣ своемъ стѣомъ, але и по рождествѣ, предъ
воскресеніемъ. и по воскресеній своемъ лишила бл҃годатъ своего бозтва
пресѣтого Мтері своей, таковыя знаки предикніе, три звѣздѣ,
ави то знали, ижъ то ѡна естъ Мтка Бож[а] и црїца іѣвесная
и земная всего свѣта.

Автор отсего „казаня“ черпав крім канонічних євангелій і Первоеквангелія Яковового ще з якогось „Ексапомарона“, котрого автором він називає Івана Дамаскина, хоча між творами сего отця

Зновѣ стѣй и҃глистѣ вѣогласный Аѡка оу своем стѣм и҃глаи
в зачалѣ патѣм мовит: Во един часъ былъ такийъ росказъ ѡ кесарѣ
Ав҃гвста, абы-то былъ переписъ по вѣсей его державкѣ. А тойъ былъ
перѣписъ перѣвый, во тогды цесарѣ православный пановалъ: не лише
единою стороною ѡбладалъ великою Асырию, дръгою стороною
кирынейскою, третью стороною ерѣслимскою. И тогды оушитѣки
люде ишли записовати самѣ себѣ до рейштѣ кесарѣского; ишолѣ
каждый члѣвкѣ, хтѣ былъ оу повѣтѣ оу тойъ сторонѣ, до своего
города написати сѣ, каждый члѣвкѣ по именѣ. И такъ ишолъ Іѡ-
сифѣ изъ варыша Назарѣтѣ ѡ Галилейѣ во жидѣвскій повѣтѣ до
города Давыдова до Вѣфлеѣмѣ, во тамѣ была Іѡсифѣова ѡчизна
оу Вѣфлеѣмѣ. И такъ пошолѣ Іѡсифѣ изъ пречистою Мрїю на-
писати сѣ до кесарѣского рейштѣ. А прето Дѣа южъ тогды была близъ
порожѣна Хѣа. А коли были на дорожѣ, мыслиа Іѡсифѣ, що мавѣ
чинити? А то идѣ написати сѣ меже люде, а Мрїа черевата,
и тамъ ми бѣдетъ зневага і оуѣстыдъ, ижъ то дѣвкѣсѣ иѣ сокою
вожѣ череватѣю, и не знаю, якъ еѣ написати маю: ци жоною,
ци донкою? Если бѣдѣ писати жоною, то сѣ бѣдѣтъ насмѣквати
изъ мене, шѣмъ карѣзо вѣстъ старый, а Мрїа вѣстъ дѣвица, и бѣдѣтъ
изъ мене смѣхѣ чинити. А написалъ былъ еѣ дочкою, ти ми ре-
кѣтъ: „чомъ же то дѣвкѣ твоѣ черевата и сѣ кимъ то ѡна навѣла
тѣе?“ И то ми сорѣмѣ великийъ бѣдетъ. И що тамъ маю ѡповѣсти
ѡ еѣ черевѣ?“ И хотѣлѣ Іѡсифѣ тогды лишити Мрїю на пѣти.
Зновѣ сѣ Іѡсифѣови показалъ аг҃лъ Гиѣ во снѣ и рекъ: „Іѡсифѣ,
що ты сѣ жѣрышъ за Мрїю? не лишй [sic!] еѣ, во то, що маєтъ
во стрѣвѣ своей, ѡ Дх҃а стѣго, и породитъ сѣа и нарекѣтъ иѣмѣ
емѣ Іѣ Ѣмманѣилѣ, то вѣстъ сказѣемо: сѣ нами Бг҃ъ. І ѡ его
рождѣствѣ возрадѣетъ сѣ оувѣсѣ свѣтѣ“. Тогды Іѡсифѣ иѣмѣвѣ
вѣрѣсѣ, сталѣ пиано безпечѣнѣ, ѡсѣдлаѣвши ѡслѣтѣко и посадиѣвши
на него Мрїю пошлѣ во пѣтѣ свой. И коли ишли пѣтемъ, тамѣ
видѣвѣ Іѡсифѣ: единѣ разъ смѣетъ сѣ, а дръгій — а ѡна пла-
четъ. Рекѣ ей Іѡсифѣ: „Повѣжъ ми, Мрїе, но по истынной правдѣ,
що то сѣ чинитъ? вижѣ та не единаковѣ на сѣмъ пѣти: разъ та
вижѣ, а ты сѣ смѣишѣ, а дръгій разъ — а ты плачѣишѣ“. Рекла
ко Іѡсифѣсѣ Мрїа: „О Іѡсифѣ, повѣмъ ти всю свою истынную. вижѣ
а на свѣтѣ двѣ люде: едины сѣ радѣютъ, а дръгїе плачѣтъ;
а то сѣ і а иѣ тыми радѣю, котры сѣ радѣютъ, а котры
плачѣтъ, то и а иѣ тыми плачѣ.“

А коли пришли до Вѣфлеѣмѣ и тамѣ написалъ сѣ Іѡсифѣ
со Мрїю до кесарѣского рейштѣ, и тамъ нѣхѣ то Іѡсифѣ нѣ ѡ
не звѣдовавѣ за Мрїю, закрыла сила вѣѣа прѣдъ оушитѣкихъ ѡчи-

ма. И коли тамъ были, не могли совѣкъ знайти салаши¹⁾ спокойного оу томъ варыши предъ множествомъ люда, ко тогды было повѣно оу варыши людей подчасъ написѣ кесарьскаго, и мѣсѣи выйти с того мѣста. Я коли были на пѣти, рекла Мрїа ко Іѡсифѣ: „Іѡсифе, изсади ма з ѡслате, сѣщее ко во мнѣ нѣдѣтъ ма“. Бо южъ часъ былъ приспѣлъ родити са Хрѣс Гнѣ бжѣомъ. Я были пол милѣ ѡ Быфлемеа, и тамъ занѣдила собою прѣстѣ. Бѣа. И зсадила еѣ Іѡсифъ зъ ѡслате. И тамъ ест при пѣти и до днѣсъ лежитъ камѣнь великій, на который з ѡслате изѣла прѣстѣ. Бѣа и стоала на немъ. И на томъ камени и до днѣсъ знати стопнѣ еѣ стѣи мѣсти, которыми то была оуѣстрала оу камѣнь якъ оу тѣсто ногами своѣми, бо мала тажкестъ сили бжѣи в совѣ. И тамъ ест преца, который то са камѣнь называетъ всѣдалное, и не терпѣлъ камѣнъ здѣржати силы бжѣи, але са подавъ под ногами прѣстои Бѣи.

Ѳтола мало постѣпикъши на правѣю сторону къ полѣдню, якъ можетъ члѣвкъ камнемъ доверечи, и тамъ оувидѣли печарѣ, то естѣ верѣтепъ алѣбо по простѣ шопѣ, которѣю то были оучинили пастѣхѣ для непогоды пасѣчи марѣс²⁾! И тамъ оувойшла прѣстѣ Бѣа оу той верѣтепѣ со Іѡсифомъ и со ѡслаткомъ, на которомъ ей стѣла мѣтъ ишла. Я вѣ той шопѣ не было нѣчого кремъ единого кола, которого были тамъ пастѣхѣ лишили немочного; а то все справыла была сила Бжѣа для того, абы то са выполнило, якъ написано: колъ і ѡселъ познали Сотворытелѣа своего, а жыдове Хѣ не познали. И тамъ оувойшовъши прѣѣтаа Бѣа оу той верѣтепѣ породила Хѣ Гнѣа бжѣа. И наполнил са верѣтепъ иѣсности невымѣной и стал са [зам. дал са] чѣсти голос на воздѣсѣ: алѣглы спѣвали пѣсни веселыи.

Чѣи же тѣ каждый и слѣхѣи пѣлно, православный члѣвче, якъ са Хѣ Гнѣа бжѣи народникъ, его стѣла мѣтъ, с прѣчистой Дѣы Мрїи! Але не такъ, якъ то тепѣрѣшныи жоны дѣти родѣтъ, але Хѣ Гнѣа бжѣи оу прѣстѣ Дѣѣ оувойшолъ тѣмамъ Дхѣомъ стѣымъ, коли мовѣла до ней алѣглы Гнѣа: „Дхѣ стѣый найдет на та и сила Бышнаго ѡскнитъ та и покрѣтъ та“. И вѣ той часѣ Слово бжѣе оувейшло тѣмамъ якъ роса на травѣ невидимо, справою и моцѣю Бгѣа Саваѡѣда, и стало са Слово бжѣе плотѣю. Я потымъ выйшолъ Гнѣа Бжѣи с прѣчистой Дѣы з лѣвѣго еѣ вокъ, якъ то ѡ томъ пишетъ стѣый Іѡанъ Дамаскинъ оу пѣснѣхъ своѣхъ, где

¹⁾ З мадярьскаго szállás — квартира, господа.

²⁾ З мадярьскаго marha — худоба, скотина.

так мовит: „Рождѣство ти нетаѣнное їви сѧ, Бгѣ изъ вѣкѣ тво-
его пройде, плот' носѧ їви сѧ на зѣмли, со члѣви по жылъ естѣ.
Ѣтожъ знай, ижъ то Хѣ кыйшолѣ изъ вѣкѣ дѣвичего. И тамъ рекла
до Іѡсифѣ прѣстѣ Бгѣ: „Іѡсифе, їди ты бор'зо до Ѣффлеѣмѣ по
бавѣ!“ И Іѡсифѣ мыслилъ, кого бы то могѣлъ привести? И в' той
часѣ, коли сѧ Хѣ народилѣ, мовилъ Дхѣ стѣй вѣкѣ Ѣффлеѣмской,
которой было їмѧ Галомеѧ, и рекъ ей Дхѣ стѣй: „Оустанъ, Га-
ломѣе, и вѣргай за мѣсто, а то дѣвица оу вер'тепѣ сѧ поро-
дила, и ждѣтъ тѧ“. Пилю по чѣр'ши то Галомеѧ бѣла, оу став'ши
пошла бор'зо а бор'зо и стрѣтила на пѣти Іѡсифѣ, рекъ ей Іѡ-
сифѣ: „Галомѣе [кѣды спѣшын?]“¹⁾. И Галомеѧ рекла: „Ѣ
члѣвче вѣїй, повѣжѣ ми, [коли] знаешъ, гдѣ дѣвица сѧ породила?
Бо ѧ чѣла голѣсъ изъ їѣа, абымъ тамѣ їшла.“ Слышав'ши то
Іѡсифѣ радѣ кылѣ и прослакилъ Бгѣ і оу вѣлъ ко вер'тепѣ бавѣ
Галомею. И счинила бѣла по ѡбычаю ведѣлѣгѣ члѣвчества. Але
нехай ти не вѣде не вѣкр'но сѣе! Все тоѣ Хѣ Бгѣ вѣїй, на земли
по прирождѣнїю члѣвкѣ, [а] плотїю естъ сотворѣнъ крѣмъ грѣха презъ
Дхѣ стѣго, родилъ сѧ, ѡвѣр'залъ сѧ по законѣ, крестилъ сѧ, стран-
ствоваѣ, по земли ходилъ члѣвчествомъ, а вѣжѣствомъ чѣда чинилъ.
Члѣвчествомъ материнныѣ пер'си с'сѧлъ, а [кожѣствомъ ѣ.] хлѣбъ
пѣтъ тисѧчѣй народа нагодоваѣ. Члѣвчествомъ сипѣлъ, кѣда, пи-
вавъ, быв'ши на землѣ зъ людьми, плотїю страсти терпѣлъ и на
крѣстѣ кылъ распѣтъ, а вѣжѣство тоѣо нѣчѣго не чѣло. Плотїю
сѣонаѣ на крѣтѣ, а вѣжѣствомъ землѣю трѣсъ и свѣтъ зат'мивѣ
и камѣна крѣшивѣ. Плотїю ко грѣбѣ за тры дѣни лежавѣ, а вѣжѣ-
ствомъ ада пѣкнигѣ, смѣртѣ поправѣ, дѣавѣла и аѣглы его повѣ-
динѣ. Оушнѣт'ко тоѣ Бгѣ сотворивъ ѧкъ на їѣвѣсѣхѣ такѣ и на
земли и в' прѣисподныхъ подъ землею.

Коли сѧ Хѣ Бгѣ вѣїй народилъ ко вер'тепѣ, и тамъ оу той
сторонѣ пѣстѣхнъ пасѣи стадо ѡвѣцѣ, и почѣлѣнъ голѣсъ красныѣ
на вѣздѣсѣ, що аѣглы спѣквали красно пѣснь Хѣ Бгѣ [. . . .]²⁾:
„Глѧва ко вышнихъ Бгѣ и на землѣи спокойностъ, а межнъ [людѣми]
добраѧ вола!“ И тамъ ѡсвѣтила пѣстѣховѣи ѧсностъ [и почѣлѣнъ]
голѣсъ изъ їѣа: „Идѣте до вер'тепа на становиско [свое] и тамѣ
знайдѣте дѣвѣцѣ стѣю і Іѡсифѣ і ѡрѣча повѣтоѣ въ аслѣхѣ, во тамъ
сѧ народилъ кѣсѣмъ свѣ[тѣ] панѣ и зѣавѣтель Хѣ Бгѣ вѣїй, црѣ
прѣвѣчнѣи, котѣромъ то црѣствѣ не вѣдетъ конѣца, во то естъ Бгѣ
надъ вѣами и крѣоль надъ крѣолами“. Чѣр'ши тоѣ пѣстѣхнъ, сѣзѣав'ши

¹⁾ Сї слова затерті такъ, що лишив ся тїлько слїдъ остатнїхъ буквъ.

²⁾ Одно слово виблїдо зовсїмъ.

по агнат'кѣ, ѿ пошан поклонити сѧ Х҃сѣ. И коли оувоишан оувер'тепѣ, ѿ там оувидѣли Мрїю, Іосифа ѿ дѣтинѣ повѣстѣю пеленами: лежало ко аслеу повѣстѣю пеленами ѿ свѣтило сѧ як сѣнце. Пеленами повѣстѣю сѧ Х҃сѣ, которій то повѣстѣю ѿ вѣлаками ѿ море мѣлаю ѿ земаю! И над ним стоѧ кола ѿ вѣла, дыхали на сотворителя своего. И там пастѣху пак'ши на земаю поклонили сѧ Х҃сѣ Снѣ Бжѣомѣ, ѿ там переночовавши вѣстѣю сѧ ѿ пошан до вѣчокъ сконѣхъ, повѣдаючи людемъ вѣгодат' вѣжю сѣстѣленѣю вѣсѣмъ члѣком. И знойшан вѣчѣки сконѣ цѣлы, як нѣ были лишиан, во тотѣ вѣчѣки аггѣ Гднѣ стѣрѣгѣ нѣхъ. вѣпо-вѣли тоѣ пастѣху оушитким людемъ, иж то сѧ народил Х҃сѣ Спасѣ мирѣ. Дотѣ конецъ второй части ѿ рождѣствѣ Х҃бом.

(Третьѧ част ѿ явленію свѣзды ѿ вѣ трѣх кро-
лехъ). Блѣшали естѣ, православный хрїтианѣ, на первом моемъ казанію ѿ на дрѣгомъ, як сѧ Х҃сѣ Снѣ вѣжій народилѣ. Вѣче сѧ ваша мѣстѣ прислѣхайте ѿ свѣз'дѣ ѿ вѣ трѣх кролахъ пер'скихъ, которые пришан поклонити сѧ Х҃сѣ Снѣ вѣжѣомѣ из далекой стороны, ѿ сѣходѣ сѣнца, из земаѣ перской. Бо коли сѧ Х҃сѣ, его стѣла мѣстѣ народил, тогдѣ сѧ показала свѣз'да кар'зо прекраснаѧ над вѣсѣ инѣшнѣ свѣзды, ѿ которой то свѣз'дѣ читаючи много мѣдрѣцѣ, тѣе то трѣ кролаѣ, единѣ Іспарѣ, дрѣгій Балтасарѣ, третій Мелхирѣ, по смѣрти Балаама пророка ѿ оучителя своего, которій то помираючи вѣказал имъ книгу свою свѣз'дочѣт'скѣю вѣггѣокъ ѿ вѣснѣхъ ѿ приказал имъ пил'но стѣрѣчи ѿ той свѣз'дѣ, ѿ которой то написано тѣми словѣи мѣвѣчи: „Вѣсѣмѣтѣ свѣз'да ѿ Іакова ѿ вѣстанѣтѣ члѣкѣ сѧ поколѣна жидѣв'ского“. Іѣ одной ночи тотѣ трѣ королаѣ оуѣ единой полатѣ оуѣскѣ трактовали ѿ той свѣз'дѣ ѿ вѣсѣдовали, коли тоѣ вѣдетъ: ци [на нашемъ] ¹⁾ вѣкѣ, ци по насѣ? И читаючи книгѣ подрѣмали [сѧ ѿ оуви]дѣли оуѣскѣ трѣе сонѣ единѣ: як бы то здало сѧ [имъ быти] ¹⁾ оуѣ нѣхъ кожници, ѿ видѣли во снѣ, ано пришла свѣз'да краснаѧ ѿ великаѧ ѿ оуѣкойшовѣши [до кожницѣ..] ¹⁾ ѿ вѣномъ ѿ вѣсѣктила кожницю свѣтѣомъ яснѣмъ, ѿ [пошла по] ¹⁾ кожници по вѣсѣхъ волѣвахъ поганѣскихъ, которые были [в земаѣ] ¹⁾ перской. И пришла тоѣ свѣз'да до единой [старшей вѣжинѣ], которой было ѿма Оуѣрѣа, ѿ пришевши стала [тамъ] на головѣ Оуѣрїиной, а зѣ головы зѣстѣпѣвши [на правѣе] плѣче, а с правого плѣча зновѣ зѣстѣпила на головѣ, а зѣ головки оуѣвойшла во зѣта Оуѣрїи страшной кожници, Оуѣрїа [же] толѣкѣт сѧ Мрїа. И скоро свѣз'да выишла Оуѣрїи

¹⁾ Письмо від частого уживани затерте, так що ледво слід знати.

[...из]¹⁾ о р'та оў кожници, оў той часъ вѣи пер'скіе, которые были оў той кожници, оўшит'ки оўпали на землю ѿ росыпали са на пороух, тылко са сама Оўрыа, вѣнна стар'шаа, сама зостала. Тое значило, иж коли прѣст Бѣа Марѣа пришла со Хѣмъ до Егип'тс, ѿ там оўшит'ки воги египет'скіе оўпали ѿ покрѣшили са на пороух.

Що са во снѣ снѣло, тое на ажѣ тые тры кролеве видѣли ив'не. Слѣхай же далѣй, що са стало! Продрѣмак'ши са тоты тры кролѣ, ано юж им свѣча догарала, почнет з меже нѣх единѣ той див'нѣй сонѣ повѣдати, а по нем дрѣг'ий тоеж видѣнѣ [почнет] повѣдати, а трет'ий почнет говорить моважи: „Ѣ братѣ моа наймилшаа, во ѿстѣнѣ ѿ а тоеж вѣд'каѣ!“ И рек: „оўстанѣ ѿ выйд'каѣ с полаты на дворѣ ѿ посмол'к'мъ на ѿно, що са чинит“. Я коли выйшли, ано оўвидѣли свѣз'дс, [которой то] з дав'нѣх часовъ чекали: ано свѣз'да [вар'зо] таснаа ѿ предик'наа ѿ великаа, котораа то [всѣ] свѣзды ѿнѣше в' ѿвѣ ѿсностю своєю покрѣла. [Там тоты] тры королѣ вар'зо са зрадовали радост'ю [великою] ѿ прославили ѿснего Бѣа, ѿ рекли: „Ѣто ест' [знак'] предвѣч'наго Бѣа ѿ цѣа в'сего свѣта видимаго ѿ невидимаго! Я то са народил цѣрѣ новорожден'ный ѿ прѣвѣч'ный. Ид'каѣ, братѣ, ѿ поклон'к'мъ са емс, змысѣ Ѣ него совѣ ласки достѣпили вѣчноѿ на ѿвѣсѣхъ“.

Слѣхайтеж еѣ далѣй, що са с того снѣ ѿвѣ показало! Оўстав'ши рано попы пер'скіе пошли до кожницѣ до завтрѣднѣ. Ѣворив'ши кожницѣ засвѣтили ѿ свидѣли, ано нѣх вѣи оўшит'ки лежат на земли ѿ покрѣшили са на пороух: гдѣ котромс голова, гдѣ ѿкомс рѣка, гдѣ нога, гдѣ ѿкомс рѣбро, гдѣ котромс колѣно, гдѣ ѿкомс голѣнѣка; тылко са Оўрѣа стар'шаа вѣнна цѣлаа зостала ѿ стоала на своем мѣстѣцѣ. Видѣв'ши то попы пер'скіе злѣкли са вар'зо ѿ пришовши перед королѣ стали тое повѣдати. рекли к ним королѣ: „Мы то во снѣ оўшит'ко видѣли, а Бѣѣ тое показал на ѿвѣ“. И расповѣли тое королѣ в'сѣ що видѣли, ѿ оўвоали са страхом великим оўшит'ки Пер'сиданѣ. И рекли кролеве попом ѿ людем: „Поднесѣте ѿчи вашѣ в' ѿно ѿ смол'тѣ!“ Я попы поганскіе ѿ Пер'сиданѣ оўвидѣв'ши свѣздс Хѣс чѣсдовали са вѣльми, ѿ напавѣ на в'шиткѣх Пер'сиданѣ страх ѿ трепетѣ. Я в' том ставѣ свѣтѣ, а свѣз'да стоитѣ над вар'шом пер'сидским; потом восѣало сѣнце, а свѣз'да стоитѣ, ждала, заки рѣшатѣ королѣ оў дорогѣ. И так тоты тры королѣ попро-

¹⁾ Шматочок рукопису видерто, бракуе половини слова.

цав'ши са зо в'шит'кими Пер'сидамы, оузава'ши сов'к Бѣ йбного на помоч' пошли во п'ст' свой в'лгодарачи Бѣа, не [ве]р'ши из' собою жадной войны ан'к же жадных' сл'бг' ан'к челади, тол'ко сами трые. И где их' ноч' ѿб'жала, там начовали. Я скоро са ѿни р'шили, зараз й св'кз'да са р'шила й шла перед' королами д'нь й ноч' ѿв'не: где ѿни стали спочивати й кон'к пасти, тамъ и св'кз'да стояла; а коли корол'к р'шили, тогда са й св'кз'да р'шила й поперед' ними йшла п'ст' им' показуючи, й вела их' ѿ востока на пол'денн'ю сторонѣ до Йерусалимъ, во Йерусалим на пол'денной сторонѣ. И коли пришли до слав'ного с'того м'ста Йерусалимъ, оувойшов'ши оу м'есто почин'тъ св'ѣдовати м'ѣшан'к мовачи такъ: „Пов'ѣж'те намъ, где ѣ новорожденный цр'к' ? тот' са где оу ваших' сторонах' народил. вид'к'н'с'ме св'ѣздъ его на востоц'к' й по ней йдемо поклонити са емъ“.

Слышав'ши то м'ѣшане йерусалимскіе ч'довали са вел'ми й рекли им: „Мы ѿ том ѿко живо не ч'ли й не знаемо. Не маемо мы ин'шого крола крем' Йрода“. И донесло са тоє до Йрода корола. Слышав'ши то крол Йрод засм'тил са карзо й рассказал тых' трох' кролей просити до себе. Я коли их' гостил оу себе пристойне, станет' их' св'ѣдовати мовачи: „Мой наймил'шие красные гостеѣ, велможный перскіе кролеѣ! пов'ѣж'те ми ваша м'л'т', где са есте с' таких' далеких' [краев] без' жадной войны й без'к' сл'бг' сами сте са трые зап'стили? може оу пос'елств'к' гд'с'к' идете?“ Я корол'к рекли Йродови: „Мы, кролю Йродѣ, йдемо цр'ки новорожденномъ поклонити са“. Слышав'ши то Йрод засм'тил са вел'ми й золотый погар'к' з'р'к'к' своих' на землю вып'стилъ, й мыслла в' сов'к: „ѿ в'гда мн'к, що то са стало, иж' то вы са вол'шій крол ѿ мене макъ народити! И що маю чинити?“ Я т'ст' хитрый й гам'ѣшний*) лисъ ѿверн'в'ши са до тых' трох' кролей й рече: „Б'гда мн'к, братіє, иж' то я т'ст' близко живѣ, а ѿ том не знаю, иж' то са такій крол народил**). Але прош'с' васъ, братіа моя любла, оучин'кте вы так' ласкаѣ: ид'кте вы сп'ѣш'но а дов'ѣдайте са п'нано ѿ том дитат'к'с', где са ѿно народило, й дознайте са п'в'но, й поклонивши са емъ вер'н'кте са до мене й мн'к' ѿзнайм'кте, нехай и а пойд'с' й поклоню са емъ, ачей й мене пріймет' посл'ѣднаго, як' й васъ пер'шихъ“. Я т'ст' мыслит' злыи й безбожный Йрод за-

*) Гамішний, з мадярського hamis, фальшивий.

**) На марі. приписано: Аскакетю д'волек. Йрода.

вити Хѧ, его стѣю мѧть. И выпровадил Ірод тых трох кролей з великою честію. А коли тоты тры кролк выйшли ізъ Єрса-лимѧ, оу той час тота са звѣзда стѣлила передъ кролами за тоє, що з Іродом оушнѣкс правдѧ вѣсѣдовали і ѿ звѣздаѣ емѧ Хѣой повѣдали. Бо тота звѣзда не вѣм (не) была іав'наѧ, тыл'ко тым тром королем и тым, котріє вѣкрыли Хѧ Єнѧ Бжѧ-мѧ, нж то са маєть народити. Але то не звѣзда была, але то была аггль Гнѧ мѣсто звѣзды и моц' то нѣкотораєсь воз'каѧ была, котораѧ вела тых трох кролей на поклоненіє Хѧ Єнѧ Бжѧ-мѧ. И той же аггль и до домѧ их ии'ншим правым пѣтемъ при-провадил, до и'хъ пер'скої зем'лѣ поперецным пѣтем.

Плакали ѿныє королѣ, коли не свидѣли звѣзды и не знали пѣте [sic!], кѣды ити. Потом са им знѧс іавила тота звѣзда и привела их до вер'тепа, где са Хрѣтос его стѣл мѧть народил. Королѣ изскѣ'ши с коней свойхъ оу'войшли до вер'тепѧ и свидѣли оу' вертепѣ свѣтлѣсть великѧю, і ѿрочатко Хѧ Єнѧ Бжѧмъ повитѣє, свѣтит' са іако сѣнце, і Мрїю мѣтеръ его, Іѡсифа сѣл Дѣдова, волѣ і ѿселѣ дѣхали на сотворытелѧ своего. И пак'ши поклонили са емѧ и принесли емѧ подарѣнки: един принѣсѣъ злото аравитское, дрѣгій принѣсѣъ миро многоцѣнное, третій принѣсѣъ змир'нѧ до кадила іако Бжѧ вѣзмѣртномѧ и црѣки прѣвѣч'номѧ и трыднѣвномѧ мерт'цѣви. И пакъ река им прѣст. Бѣдѧ: „ѿ витайте ж, мой мнѧмъ, красныє гостѣє, тры велможныи крѣлеє! Дакѣю вам за такѣю лас'кѧ, нж то ма естѣ навѣднали днѣє оу' моемъ порож'кѣю. Але вы ѿ моего Єнѧ [....] іете в' иѣк' вѣч'ныє короны крѣлевства нѣснаго“.

И там переночовали днѣ и нѣцѣ, и тамъ са ѿстѣли. І авилѣ са тым тремъ кролем в ночи аггль Гнѣ во с'нѣ и рек им: „Не идѣте вы ко Іродѧ, ко Іродъ хочет Хѧ дитѧ'ко заг'бити“. И показалъ им ии'ншій пѣть, котрымъ пришли оу' борзом часѣ в радости до своей стороны, преповѣдаючи вшит'ким лю-дем, нж то са народил Хѧ Єнѣ Бжѧмъ, црѣь моц'ный и крол над кролкѣ и Бжѧ прѣвѣч'ный, которомъ црѣствѧ нѣтѣ кнѣца. Тоты тры королѣ достѣпили себѣ ѿ Бжѧ вѣи'нцѣвѣ несмер'тельныхъ, а зъ Ірода са вѣзможного насмѣкали. Бжѧ же ишомѧ слава і ии'к' и прѣно и ко вѣки вѣком. Аминѣ.

Жерела сего казаня бѣльше менше такі самі, як і поперед-нього. Завважу тут, що поясненє Христової звѣзди як ангела, що вмисно провадив волхвів а для иньших людей був невидний, стрі-чаєть ся у старших отцѣв церкви, як Івана Златоуста, Теофілакта,

а з середньовікових у Цезариевім Dialogus Miraculorum, 2, див. R. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, 129.

Д. Перемиський Пролог XVI в. стор. 715—716.

(Нѣ тож [є] днѣ поѡченїе на предпразднество Стрѣтенїа Гѣ Бѣ нашего Ісѣ Хрѣта). Но да ѣсте вѣдоуше, вѣзюмленїаа братїе, іако в сїй днѣ предпразднество стрѣтенїа Гѣа в црков Гѣ нїего Іс Хѣ. ѣже сѣтвори закон, сѣврѣшиши, сам сѣй законодавецъ. и того ради сѣ сѣтвори: закон сѣврѣшиши повинѣа са законѣ. законѣ вѣ безаконѣх ради данѣ вѣ, да сѣда вѣмѣши са хранѣт законѣ. нѣ и сѣвѣ писав вѣ законѣ: жена, іаже [в рукоп. хибно: ѣго] родѣше дѣтицѣ, не велѣше и законѣ іако нечѣтѣи вѣлазити в црков до м. днѣи. сѣаа же дѣца Бѣа вѣшше ѡбѣчаа чѣка рождѣши не ѡ похоти чѣкаа, нѣ ѡ стѣго [Дѣа] зачѣши [в рукоп. зачѣши] и роди паче помысла Слово вѣжїе вѣплѣщїе са неизреченѣно вѣ двѣх сѣврѣшеннѣ ѣстествѣх, и прѣвѣ законѣ вѣнѣ хранѣще, до м. днѣи не вхѣдаще вѣ сѣаа сѣых, аїглом вѣлѣдома и хранѣма вѣ Егїптѣ ѡ дѣтодѣица Иродѣа*).

Отся проложна статейка цікава для нас тим, що автор її чув очевидячки суперечність між євангелиєм Луки про введенє Богородиці в храм 40 день по різдві, і євангелиєм Матвія про відвідини волхвів, різню вифлєемських дітей і втеку сѣв. сїм'ї в Єгїпет і сидкував ся погодити сю суперечність, подаючи, буцїм то від Ісусового різдвѣ до введеня вго в храм справдї минуло 40 день, але в тїм часї відбули ся відвідини волхвів, різня дітей у Вифлєемї, втека Марїї до Єгїпта, смерть Ірода і поворот сѣв. сїм'ї з Єгїпта. Се очевидячки і фізично неможливе і суперечне з обома євангелиями, бо Лука оповїдає в тїм переконаню, що Ісус родив ся в Вифлєемї в часї цензу провадженого Квїрїнїєм, отже 10 лїт по смертї Ірода, а Матвій кладе Ісусове різдво за житя Ірода, отже що найменше о 10 лїт вчасїїше, велить Ісусови з родичами пробувати в Єгїптї довший час і додає виразно, що вернувши з Єгїпта вже по смертї Ірода Йосиф бояв ся йти до Брусалима і Вифлєема, де володїв Архелай, а пішов до Галилеї, до Назарета. Див. про се

*) Конець статейки, де оповїдаєть ся словами євангелия про поворот сѣв. сїм'ї з Єгїпта і до сего додано моральне упїмненє про милосердє, пропускаємо.

Е. Reuss, La Bible, Nouveaux Testament, Histoire Évangélique, стор. 140—144, 149—157. Зрештою в тім самім Прелозі в иньшій статі (стор. 606) сказано, що тікаючи до Єгипта Ісус мав два роки. Дав. про се R. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, стор. 121, 125—126.

Е. Рукопис Степана Теслевцьового стор. 238—244.

(Казана на Стрѣтеніє Гдѣ ишего Ісѣа Хрѣста).
Мой наймилшіє православные хрѣстіане, снѣже цркви кресточной сишнскої! Наклонѣте оуѣха вашѣ, а прислѣхайте сѣ пил'но, що то за сто днѣсь, которое то сѣ называет Стрѣтеніє Гдѣне, а по простѣ Стрѣчинѣ. Естѣ то сто великое, чести ї свѣаги годное; ест то сто оуѣрочистое самого Хдѣ, Єиѣ бжого. Гдѣ Бѣ прошѣ ѿ помощѣ, а вашѣх мѣтѣй ѿ пиланѣе выслѣхана.

Коли выстоало Хдѣи мѣ. днѣй, коли сѣ его сѣла мѣть оуѣроднѣ с прѣстой Бѣи, оузаваши теда еѣ сѣла мѣть Бѣа Хдѣ дитатѣко пошла сѣла сѣмѣх ѿчистити сѣ по законномѣ ѿбычаю, и там понесли до цркви їаковы два голбецѣ на ѿѣѣрѣ и на поклонѣ Бѣс. І ѿ тогды то сѣ оуѣстановили оуѣводины жонѣм каждой жонѣ, як то и теперѣ каждая жона по рождествѣ своемѣ повинна їти до цркви оуѣ сорок днѣй с крещеною дѣтиною, абы сѣ ѿчистила, и повинна там принести ѿѣѣрѣ Гѣ Бѣ за свое ѿчищеніє, а не пороженѣ їти до цркви. їако то теперѣшныє жоны не знают того законѣ и тажко то сѣ им чинитѣ: коли сѣ оуѣводит з' дитинкою, то їдет пороженѣ и не хочет нѣчого дати Гѣ Бѣ на ѿѣѣрѣ за свое ѿчищеніє, що сѣ ѿчистит ѿ пер'вородного грѣха як сама, такѣ и дитатко еѣ. Але то, братіє, глѣпе и непорадне совѣ та кѣе люде совѣ чинат; таковыє то люде спротивляют сѣ Гѣ Бѣ и за тоє грѣшат. Бо Хдѣ Єго сѣла мѣть так нам приказал; чѣм же сѣ Бѣс противимо? Але ты члѣве слѣхай, що нам Гдѣ Бѣ приказал оуѣсѣмѣ хрѣстіанѣм: коли вѣдет то время и выстойтѣ жонѣ сорокѣ днѣй по пороженію дитины, потреба ей їти до цркви з дитиною на ѿчищеніє, то ест оуѣводити сѣ. Але нам не по и не голбецѣ велит носити Хдѣ, але хлѣбѣ чыстый на зготованный; зновѣ с того домѣ повинны быти просѣры, свѣчка, ладанѣ, повинна быти за того члѣка слѣжба бжїѣ и за жонѣ его и за и зараз слѣжеѣ бжїѣ причастити тотѣ дитинѣ сѣмѣх тайнѣ бжѣественных ї оуѣвести сѣ

до совершенного хрѣстіан И до шести лѣтъ тота дитина такъ маетъ быти [везъ] причаста. Чом же мы не слѣхуемо ѿ так не ? Злаа ест наша справа, не хрѣстіанская! И за то смѣтеане грѣшиме Бгѣ, за такій простѣпок. Ётож то для того то са ёто называетъ Стрѣтеніе, то ест ѿфкрѣвана пріѣт. Бѣи. Чѣтаа бо была Бѣа породивши Бѣа Хѣа наймлашого, ѿ не потреба ей было ѿчница, але мѣкла ведлабѣ писма сѣгоа тоа чинити ѿфкрѣ Гѣ Бѣ нѣснома приносить.

Иакъ жеж зновѣ пишетъ писмо сѣое, то ест ѿглаіе сѣое? Была оу Брѣсалимѣ единъ сѣенникъ на ѿма Гемини, оу лѣтѣхъ своихъ вар'зо старый, который то просилъ Бѣа, абы то юж емѣ оумерати. але же емѣ речено черезъ Дѣа сѣгоа: „Не змрѣш, Гемини, поты вѣдѣш живѣ, поки не звидѣш Хѣа Бѣа вѣѣа“. Шо ж са такъ ѿ стало по вѣкт'ниці вѣжой: ѿко то дѣа ѿнѣшнего сѣо, коли было принесено ѿроча Хѣа Бѣа вѣѣа до црѣве, ѿ там са тота вѣкт'ница Гемининова [сполнила]. Оувидаѣвши Гемини Хѣа оузавѣ его на рѣки своей старый ѿ похваливъ Бѣа з радостію вар'зо великою, почалъ говорить тоты слова мовачи: „Нѣк ѿпѣцаешъ раба своего Бѣдо по гѣбъ твоимѣ со миромѣ, юж бо ѿчи мой оувидаѣли сѣеніе твое, которое то еси зготовлялъ передъ оушнѣ-кими; свѣтъ са ѿкрылъ вѣрнымъ во славу людѣй твоихъ ѿла“. ѿлаем са называютъ людѣ вѣрный. Бо юж Гемини былъ вар'зо старѣ ѿ дрыжалъ оувеѣ ѿ старости; але коли Хѣа оузал на рѣки, не самъ Гемини Хѣа дер'жалъ, але Хѣ Гемини дер'жалъ, ѿк то пише оу дѣшнихъ пѣснѣхъ црѣвныхъ: „Не старецъ мене дер'житъ, але а старца дер'жѣ ѿ той ѿ мене ѿпѣченіа проситъ“. Самъ то Хѣ тоты слова говоривѣ.

Потомъ Гемини изъ своихъ рѣкъ ѿдлаючи дитат'ко Хѣа прѣ-ѣтой Бѣи мѣри его, тамъ сталъ говорить черезъ Дѣа сѣгоа, бо оувидаѣлъ, шо са мало чинити на семъ свѣтѣ видимомъ надъ его сѣою мѣстю, надъ Хрѣстомъ Бѣомъ вѣѣимъ. Рѣкъ Гемини Бѣи ѿ тымъ, которые тамъ были*): „Знайте, мовитъ, ижъ то дѣта тотѣ многимъ на радостъ ѿ многимъ на жалъ ѿ на спадокъ на сѣй свѣтъ са народило“. А Бѣи такожъ рѣк: „ѿ тобѣ самой, Мрѣе, ѿстрый мѣчъ сѣдце твое проведѣ“. Почѣвши то Бѣа чѣдовала са тымъ словамъ Гемининовымъ, шо бы то мало быти.

А то, братіе, тота естъ причина тыхъ словъ Гемининовыхъ, шо то мовилъ: „Тотѣ дѣта на поправѣ естъ многимъ“, ижъ то были людѣ невѣрный, ѿ много ихъ оуѣкрыло оу Хѣа ѿ направилни

*) На марх. приписано: ѿкрѣненіе Гемининова.

са и з неподобныхъ стали са подобными, из грѣшныхъ стали са прѣдними и преподобными Хѣы, вывѣранный и вѣр'ный ГС БС. И то слово Семив'ного, що мовилъ „на спадокъ многимъ“, то ест, которые не вѣрили ХС и невѣр'ный, поганый народеве были, которые не хотѣли ХС ГСБ вѣдомъ вѣр'ити, и теперъ не хотятъ, — тоты людѣ оупали в' мѣки нечел'ные вѣч'не, грѣш'ные, которые оу' тажкихъ грѣх'ахъ безъ покаян'я помираютъ, тоты оу'шитки ѿпадутъ ѿ ласки Гда. И ци не ѿпавъ Іродъ король Іерусалимскій ѿ ласки Бж҃ей, который са не хотѣлъ ГС БС покаян'ити, который хотѣлъ Хд загвѣтити? И такъ его живого чер'вы росточили. И ци не спали б҃ги египетскіе, которые са покрѣшили на порохъ, коли ХС до Егип'т'с оу'войшовъ еще дитат'комъ, коли оу'ходивъ передъ Іродомъ? И ци не оупали моц'ные король Діофантанъ, Оу'ланъ и Маѣмманъ и Траанъ и Дарый, Перъ индѣйскій, которые са вѣрами чинили? И ци не спали Содомляне и Гоморане*), и Вавилонъ тем'ный, который былъ на свесѣ свѣтъ славыи городъ и вѣро грозный, а теперъ естъ запалый і до ада ѿданный на вѣки вѣч'ные на мѣки? И ци не спавъ Ерихонъ городъ славыи, коло которого то было ск'мъ стѣнк' мѣрованыхъ, оу' которомъ жывали поганый ѣзыци? И ци не оупадокъ трийчк' на самый Іерусалимъ, коли его тры разы врано, боевано, пѣстешено, палено, людъ изъ него оу' неволю ведено? И ци не спали Жыдове безбожныи ѿ ласки Бж҃ей на вѣки, що не хотѣли ХС ГСБ вѣдомъ вѣр'ити и за Месію его принати? Але Жыдове Хд зневажали, звытковали са надъ нимъ, колочили, били, на крѣстѣ распали, рѣбра его стѣи копію ѿстрою пробвали, шцтомъ и жолчемъ поили. Оу' той часъ тамъ Мѣка Хдъ стояла, на то смотрѣла и плакала і ѿ великого жалю оу'мѣвала смотрячи на того, а ѿ жалю и волести великой срдце са в ней крапало і оутрѣва горѣла, волестъ іко мѣчъ ѿстрый срдце еѣ прокодала. Але не іко одинъ мѣчъ, але іко бы ск'мъ ѿстрыхъ мечовъ срдце еѣ прокодало**). Седемъ мечовъ ѿстрыхъ в' срдци прѣстои Бж҃и было, то естъ ск'мъ жалостей вѣро великихъ и волестей тажкихъ тогды значило мѣры Хѣой. Бо срдце женское вѣро естъ слабо. Пише на разныхъ мѣст'цахъ ш томъ, же многіе жены ѿ страх'с помирали. И теперъ са то чинитъ: ѿ страх'с и з' жѣры великоѣ, безмѣрной назывтъ, жоны шмѣквуютъ и дѣр'куютъ и такъ погибаютъ***). И тамъ Мѣк'с Бж҃ю

*) На марг. приписано: Бытъ ш Содомъ и Гоморъ.

**) На марг. припис.: Апокрыс, роздѣл' кѣ.

***) На марг. приписано: Книга Вѣридар' глава ҃.

Александра В. (Дарій і Пор). На маргінесах він цитує дві книжки: „Апокрис“ — може Апокрізіс і „Віридар“. Але в Апокрізісі в 21 розділі не говорить ся зовсім про сім мечів у серці Богородиці, а руської книги з титулом Віридар ми не знаємо; польських книг з таким титулом було кілька в XVII і XVIII в. Оповідане про сім мечів натякає на західноєвропейську іконографічну схему, по котрій зображувано сім болістей в житю Марії символічно в формі сїмох мечів застромлених кінцями в її серце; ся антиартистична концепція виринає у -перше десь аж у XV в. в Німеччині, див. Alwin Schulz, Die Legende vom Leben der Jungfrau Maria und ihre Darstellung in der bildenden Kunst des Mittelalters. Leipzig 1878, стор. 80.

Ж. Перемиський Пролог XVI в. стор. 722.

(Мѣа тогож вѣ ѿ. дѣнь. памѣт сѣго ѿѣа Егме-
вна вѣопрѣмѣца і Янѣны прѣрчицѣ). Сѣтѣй Егмевнѣ вѣ ѿ
племѣ[ни] Левѣїнина, сѣнъ великаго ѿнѣа. ігда ж[е] писахъ Плато-
мѣю ігупетскомѣ црѣю законъ Моисѣевъ, ѿ вѣкѣ писахъ Семнон
Ісаѣа прѣрка. ѿ написаша глаголихъ: „се двѣа прѣемаєт вѣ чрѣвѣ
ѿ родитѣ сѣа Хѣ Гѣа“. ѿ прѣем нож хотѣи загладити. ѿ емь
аггѣа за рѣкоу іго глѣа: „не нектѣрѣи написанѣмъ, бѣдет бѣ се.
ѿкѣ аще не прѣймиши его ты на рѣкѣ си, ѿ не ѿмаши вѣкѣсити
сѣмѣрѣти“. ѿ по сихъ выст вѣ Іерѣлимѣ іерей по Захарѣи, ѿ вѣ пра-
веден ѿ непороченъ, присѣа вѣ црѣви ѿ мѣа сѣ Бѣжѣ, да помѣает
мир свой, ѿ чаахъ глѣанѣа іемъ аггѣомъ видѣти. Такожде
і Янѣна прѣрчица мѣахъ сѣ жѣдѣи таковыа славы. ісполнѣшии
сѣ дѣиѣи мѣ. рождѣства Хѣа принесоста родитѣли ѿтроча Іса
вѣ црѣков по ѿуставъ законѣномѣ. ѿ прѣем на рѣкѣ рече: „ѿнѣ ѿнѣ-
щаєи раба своєго вѣдѣко по глѣс твоємѣ с миром, іако ж[е] ви-
дѣста ѿчи мои сѣниѣ твоє“. прѣрѣткова ж ѿ ѿ распѣти ѿ о стрѣти
Хѣѣ ѿ ѿ Бѣи, іако скрѣѣкти ѿмѣть видѣвѣше сѣа на крѣтѣ.
і сѣи глѣа прѣстави сѣ. тако же і Янѣна прѣрчица глѣавѣше ѿ вѣго-
даривѣше конец прѣа.

Отсе і дальше оповідане про Симеона богоприємця основане на традиції отців церкви (Гегезіппа, Івана Златоуста) і пізнійших візантійських істориків, головню Нікіфора Калліста. Сих авторів не лякало те, що в сьому разі Симеон був би мусів мати коло 350 літ. Див. Leo Allatius, Diatribe de Symeonibus, стор. 3 і д ;

Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen стор. 122—123. Про те, що Симеон подержавши Ісуса на руках умер зараз же на тім місці, говорить також Нікіфор, див. R. Hofmann, op. cit. 123.

3. Рукопис о. Яремецького Білахевича стор. 386—387.

(О Симеѡнѣ Бѣопріємци слово). Симеѡнѣ Бѣопріємцѣ вѣше во времѣ египетскаго цѣря Філадельфа Птоломей. вѣ же Іерусалимѣ пакненѣ преждним цѣремъ египетскимъ Птоломѣемъ Лагосомъ. И восхотѣ цѣрь Філадельфъ Іудейскій книги превести на елинскій ѡзыкъ, ѡ ѡзвѣра Жидовѣ мѡжей сѣмдесять ѡ два, меже ними же вѣ ѡ сей праведній Симеѡнѣ. І егда на-чаша преводити книги, сѣмъ же Симеѡнѣ ключи сѣ преводити книгъ Ісаянъ прѣрока. И доиде слова: „Се дѣлаю во чревѣ прійметъ ѡ родитъ сѣа ѡ наректъ їмѣ емъ Еммануїлъ, еже їсть ска-заемо с нами Бѣѣ“. Симеѡнѣ же ѡко невѣрно слово мнѣ ѡ взем-ножъ хотѣше вискрести. В той час агглы Гѣнь оудержа его рѣкъ ѡ гѣа емъ: „Не вѣрѣши ли сѣмъ? Не їмаша оумрети, донде[же] оувидиши его ѡ пріймеша его на рѣкъ свою“. И житъ Симеѡнѣ послѣ того до Хѣа рождества двѣстѣ сѣмдесятъ лѣтъ, дон-деже видѣ ѡвѣщанное емъ ѡ Дѣа сѣа. И прійатъ Гѣа Іса Хта на рѣкъ свою ѡ просѣ ѡвѣщанїя, сирѣчь кончини, ѡ прѣрочествова ѡ Хртѣ ѡ рече Мрїи матери Ісусовой: „сеї лежитъ на паденїе ѡ на востанїе многимъ во Ізраїли. И тебѣ же самой дѣшъ прої-детъ ѡрѣжїе“, еже ї бїсть в распѣтїи, ѡко плака сѣа горко Бѣа.

Див. увагу до попереднього тексту.

II. Львівський рукопис к. 449 в.

[Ірод велить убивати дѣтей]. Ірод же в печали бывъ ѡ созва мѡроую чад[ѣ] ѡ старици града того ѡ реч[ѣ] їмъ: „възвѣстите ми, что їсть знаменїе сѣ, еже пришелъци ѡни гѣлахѣу рождшаго с[ѣа] нѣснаго цѣря?“ ѡни ж[ѣ] рекоша: „мы оуко, цѣрю, слышахом ѡ прежнихъ нас ѡ развѣмѣхомъ, ѡко ѡ Бифлѣѡма їзыиде. тако вѣ ѡ книги гѣють: законъ ѡ слово їго ѡ Бѣрѣама, да тоу їсть вѣ прѣдѣлѣхъ вифлѣѡмскихъ“. Се ж[ѣ] слышавъ цѣрь Ірод посла

слоуги своа въ Виѳлѣѡмъ и ко всѣмъ предѣламъ єго [и] заповѣда имъ г҃ла: „ѡце гдѣ ѡбращете мужескъ плѣтъ єдино҃го лѣта или двою лѣт[8], извѣйте, ѡце ли женскъ плѣтъ, то пощадите и“. слышавшии ж[е] сѣ Б҃га Мрїѡмъ ѡубоа с[а], іако Іродъ извикаєтъ младенц[и] виѳлѣѡмскыа, и вземъ ѡтроча и повитъ є и скри въ іаслѣхъ скотїихъ. и предстоѡста тѣ два, колъ и ѡсель, дондеж[е] престаноутъ вїющїи младенци. и свыст[ь] сѣмъ глаголъ пророка Ісаїѡмъ г҃люще: „позна колъ стажавшаго и и ѡсель іасли г҃на своєго, іїлѣ же мене не позна, и людїе мои мене не познаша“ и не разумѣша Б҃гъ истинна соуща, избавляюще родъ чл҃вчїй“.*)

Єе закінченє статті „Рождѣство Г҃а Б҃а и Єіса нашего Іс Х҃а“, з якої висше подано оповїданє про волхвїв на стор. 11—13 і про Рїздво Іеусово на стор. 116—117. Змїст єго о стїлько суперечный зі змїстомъ єв. Матвїєвого, що тут єв. сімѣя являють ся не упереджена про Іродів намір мордованя дїтей, так що войаки застаеть її ще в Виѳлѣемї, а зложено Христа в яслахъ являють ся способомъ захованя його від убїйцїв, при чїмъ допомагають від і осел. Натяк на таке розумїне сеї справи бачимо в Первѡевангелїю Якова, гл. XXII, див. висше стор. 45.

І. Рукописъ Степана Теелевцьового, ст. 199—205.

(Въ тойже днѣ**) ѡ извѣщенїю дѣтей ко виѳлѣѡмскому повѣсткѣ за Х҃а ѡ Ірода Іудейчика чотырѣнадцатї тисачїи ѡрочатокъ, іако были ѡушитки немѡвлѣтка). Прошѣ васъ, наймилѣше православыи хрїстїане, прислѣхайте сѣ ваша мїлостъ ѡ шаленствѣ кроля Ірода, безбожнаго Іудейчика, [цю] начинна своимъ гл҃бымъ роззвѣстѣмъ.

Оувиждѣвши то Іродъ кроля, ижъ то сѣ из него тоты тры [цр҃к] насмѣли и не вернѣли сѣ к' немѣ повѣсти за Х҃а, гдѣ сѣ народивъ, заразъ сѣ насердѣлъ люто. И заразъ зѡбравъ до себе попокъ потаємне і оученыхъ дїаковъ жидѡвскихъ и фклѣзофовъ мѣдрыхъ, и станетъ нхъ пилно выкѣдовати с писма, гдѣ бы то сѣ

*) Пропускаемо остатнїхъ 15 рядкїв — викладъ отсе҃го пророчтва.

**) На соборъ Богородицї. Коротеньке казанє про втеку єв. сімї до Єгипту див. в дальшїмъ роздїлї.

мѣвъ Хѣ народити. Я Жыдовѣ Іродови рекаѣ: „Мы, кролю пасный, оу нашихъ книгахъ знаходимо, ижъ то сѣ тѣй црѣ маѣт народити ко Быфлѣмѣ, ко такъ пише: „И ты Быфлѣмѣ, землѣ Іудова, не менша вси меже дрѣгими (землями*), ис тебе ко оустанѣт црѣ, который вѣдѣт пасти люди своѣ Ішлѣ“. Такъ Бгѣ мовит нѣсный. И вѣдѣт тоѣ дѣтѣ, кролю пасный, великое оу нѣсно-го Бгѣ“.

Слышавѣши то крол Ірод варѣзо сѣ засмѣтивѣ, и кѣсе мѣсто Іерусалимѣ стрыкожило сѣ вѣлѣми. Оупакѣ Ірод оу великое недо-смѣнѣе і ѿпѣствивѣши фклѣозофокѣ ѿ сѣбе, заразъ расказалъ звирати войнѣ своѣ, ѿкрѣстныхъ мѣчителей и злыхъ гѣвѣтелей, заразъ посылаетъ до Быфлѣмѣ и до всѣй его варѣмѣи**); пригрозивѣшижъ срогѣ и люто расказалъ имъ, авѣ то ко Быфлѣмѣ мѣстѣ и ко всемъ его повѣтѣмъ выгѣвали оушитѣки малые дѣти хлопѣтѣка оу двоухъ лѣтѣхъ и менѣшихъ ѿ персѣй мѣтрыныхъ, авѣ то ихъ [не-милѣ)ствивыми мѣками мордовали. „Самый хлопѣтѣка гѣвѣте, а дѣвѣчатѣка зоставляйте, и жадного надъ ними змилована не майте, ко своѣхъ головѣмъ варѣйте!“ Бо Ірод крол ѿкаанный ко-авѣ сѣ, ижъ то Хѣ с простой жѣны народити сѣ макѣ, авѣ то его ис кролевѣской столѣцѣ не зогнавѣ. Горе тоѣкѣ, кролю без-кожный, Іродѣ шаленый! Чѣго сѣ ты кажышъ! Икѣ не можѣшъ изъ нѣа сѣнца и мѣа знати и вѣтра в полю догонити, такъ не можѣшъ Хѣ Гѣа Бжѣго завити***). Лѣкпѣше бы ты сѣ, кролю Іродѣ шаленый, Хѣ црѣ предѣвѣчномѣ поклонити и на своемъ кролевѣскомѣ столѣцѣ сидѣти.

О Бжѣ, творѣче нѣсный, Бжѣ справѣдливый!

Икѣи то былъ тогды голосъ чѣсти варѣзо плачливый

и горко жалосливый,

коли война Іродова до Быфлѣмѣ ишла,

тамѣ кролъ невиннѣю малыхъ дѣточѣкъ проливали,

новорожденного Хѣ гладали!

Скоро война Іродова оувойшла во выфлѣмскѣй повѣтѣ,

зарѣзъ почали чинити на малыхъ дѣточѣкахъ напрасный ѿвѣтъ:

стали ихъ побивати

и резный имъ смѣрти и мѣки завѣдавати.

*) В рукоп. хибно: Іудовыми.

**) Вармѣе з мадарьского vármegeye — повѣт.

***)) На марѣ. дописано: Зонарѣй роздѣка зѣ.

Теперь съ каждый пил'но ѿ жалосно прислѣхайте, цюж съ стало над малыми дѣточ'ками!

Ыныхъ конми топтали,
 ѿныхъ за волосы брали ѿ кам'на роцибали,
 ѿныхъ ѿстрыми рожнами...
 ѿныхъ на ѿстрые келы жив....
 [ѿныхъ оу го|рачю пѣчъ метали,
 ѿныхъ оу котлахъ варыли,
 ѿныхъ за ноги брали, на двое роздирали,
 ѿныхъ из живыхъ киш'ки мотали,
 ѿнѣшимъ жылы з нхъ из живыхъ вытѣгали,
 изъ ѿныхъ из живыхъ кожъ з нхъ драли,
 ѿныхъ гор'к ногами над ѿгнемъ вѣшали,
 ѿнѣшимъ живымъ ѿзыки клѣщомъ вытѣгали,
 ѿнѣшимъ тѣмъ свер'лами вер'тѣли,
 ѿнѣшихъ дымомъ дѣшили,
 ѿнѣшихъ из живыхъ кровъ точили
 ѿ ѿомъ хлѣп'тати давали
 передъ ѿнима ѿцев'скимъ ѿ мѣре ѿхъ;
 ѿнѣшимъ рѣки ѿ ноги ѿтинали,
 ѿнѣшихъ за ребра на ѿстрые желѣзные гаки вѣшали,
 ѿнѣшихъ по ѿстромъ кам'ню кон'ми волочили,
 ѿнѣшихъ стинали мечемъ,
 не маючи на нхъ мѣсти нѣ в' чемъ.
 Дѣточ'ки ѿко немовлат'ка вѣдѣчи
 того нѣкого ѿ своей смѣрти не знаютъ,
 ѿни розмѣкютъ, иж то ѿз ними дворатъ съ,
 за мѣчъ рѣками своими хватаютъ,
 под мѣчъ голов'ки свои нахилаютъ, [наютъ,
 а ѿродовъ войны голов'ки дѣточ'камъ своими мечами ѿти-
 ѿко чистѣю п'шеницѣ дѣточ'ки малейкие пожынаютъ
 ѿ лютою нхъ смѣртю погѣбляютъ,
 ѿнѣшихъ ѿстыкаютъ на коп'ки свои.
 Не единъ тамъ ѿцъ ѿ мѣти
 запалакали по своемъ дитати.
 ѿцѣ вѣдныѣ ѿ мѣти жалосли....
 з гор'кимъ плачемъ оупадаютъ,
 подарѣн'ки даютъ,
 ѿ милосердіе нхъ просятъ.
 ѿ ѿныѣ тирановѣ дѣточ'ки, еще немовлатка, погѣбляютъ,

своего нещасного кроля Їрода розказана яго выполняють.
 Ёцк вѣдныя й мѣки до нѣа рѣки свон поднимають,
 ѿ земаю пер'сами своїми оударають,
 голосом жалосным кричат й плачѣть
 мовачи: „Ќ нѣо й землѣ, чомъ насъ не ратѣшь?
 из нашими малыми дѣточ'ками чомъ нас не зкрьмешъ,
 абыс'ме бол'ше не были мер'дованы
 тыми то злыми Їродовыми слѣгами!“

Жаю й болѣсти кожного дитате мѣти вѣднаа говорыла
 плачѣчи: „Болѣли высмо вас, ншѣк любый дѣточ'ки, на сій свѣтѣ
 не родити, нежели теперѣ на васъ такю лютѣю смѣрть видѣти!“
 Бровѣ тогда по в'скх' дворахъ й по дванцахъ як потоки плынѣла;
 голос жалосный чѣти было в мѣстѣ Рам'к: Рахил са плачѣть
 снѣвъ свойхъ из инѣшими жѣнами. Рахил называет са мѣсто
 Быфлѣшм, гдѣ са Хс' родывъ; Рама са называет сторона нѣснаа,
 ї естѣ Рама на моры ѿстров великйй, на котором сѣдит
 мѣсто.

Беликаа то, братіе, сѣма: чотыр'надцат' тысячйй дѣ-
 точок, малых немоватокъ, потрачено за панована кроля Їрода
 Йдѣмйчника, безбожного, проклатого тирѣна, гонителя й [мѣ]-
 читѣла злого. Й х'тож бы то, братіе, каменное срдце м[а]вѣ],
 абы са над такими малыми дѣточ'ками немов[ла]тками не роз-
 жаловалъ! Ќ, акоеж бы то немилостивое ѿко было, абы не
 мало заплакати такой ѿкрѣстной смѣрти дѣточок малых, которыхъ
 то за Хѣ помѣчено! Тамъ то са выпол'нило видѣнїе прѣст. Бѣи,
 которыхъ то двоух людей видѣла, еднѣх смѣкючи а дрѣгихъ пла-
 чѣщихъ, й то са выпол'нило слоко прѣст. Бѣи. Бо коли са Хс' на-
 родил, ѿ той час многіе са люде радовали, а за тыми дѣточ'-
 ками невинными многіе плакали ї оу великом жаю были ї на
 Їрода безбожного из великим жалем нарѣкали мовачи:

„Ќ безбожный тиране,
 злый кролю Ідѣмйчникѣ, злый пане!
 Чомъ каменное срдце маешъ,
 крикѣ й плачѣ дѣточок, малых немоваток, не чѣешъ?
 Але за тоты малые дѣти
 вѣдиш оу пекаѣ глѣбоко сидѣти.

Слѣхайтежъ далѣй, цю са тамъ стало, иж то того Їрода
 кроля чер'вы живого на его столецъ кролев'скомъ ростили,

а дїйс его чор'ты до пекла на мѣки в'кчныє запровадили. Я тым дѣтч'кам даровав Б'гъ црство нѣснєє і щїемъ ихъ и м'теремъ. Я коли Ірод померъ, іавна са аг'галь вжїй ко сн'к Іѡсифъ и рекъ: „Іѡсифе, возми ѡроча Х'а и м'тръ его и їди оу зем'лю жыдов'скѣю, бо юж тей оумеръ, который хотѣлъ закити Х'а новорожденного“. І ѡскдлав Іѡсифъ ѡслатко и в'зав'ши Х'а и м'тръ его пошол оу зем'лю свою. И почвѣтъ, нж то Ір'хелай сн'к Іродовъ королем на мѣст'ци ѡца своего Ірода настав. И не смѣвъ тамъ Іѡсифъ їти, але Гдѣ его оукр'пик, авы са не коав. Я то все са стало, жєкы тѣ са выполнило слово пр'рка Іерем'ка мовачое: „ѡ Гни'та призвахъ с'на моего“.

Наймилише православ'ные хр'тіане, дайме и мы дїєс хвалѣ Х'с Б'гъ и прїст. Б'ги м'тре его, почт'камъ єк стѣю м'ть. Там ко ест їша застѣпница и великая помощница. Явы оупросила за нас гр'кшныхъ наймишого С'на своего, Х'а Б'а їшого, авы за єй ст'ыми м'твами и нас гр'кшныхъ сподовик црства нѣснаго со вс'кими ст'ыми быти ко в'кки в'кком. Аминь.

Оповіданє про різню вифлєемських дїтей на розказ Ірода оперте на отсех словах евангелия Матвієвого: „Тодї Ірод бачучи, що волхви висѣм'яли його, вдав ся в великий гнів і послав повбивати всіх дїтей, які знаходили ся в Вифлєемї і в околицї в віці від двох лїт і низше, відповідно до пори, яку він обміркував із оповідань вслхвів. І так сповнило ся те, що було проповідано пророком Єремїєю, коли мовив: „Чути голос у Рамі, плач і великий лемент: Рахель плаче за своїми дїтьми і не дає потїшити себе, бо їх нема“ (Матв. І, 16—18, пор. Єремїя XXXI, 15). Інші євангелисти не згадують нічого ані про прихід волхвів, ані про різню дїтей, про котру зрештою й історія не знає нічого. Що є по над єї слова в наших текстах (отже число 14.000, деталі вбивання дїтей) усе те не так апокрїф, як радше поетична фїкція. Зрештою число 14.000 убитих дїтей належить до досять давньої християнської традиції. Наш текст, а також поданий зараз далї текст того самого оповідання з рукопису Теодора Тухлянського цїкаві тим, що при описї різні сухий тон оповідання підносить ся в них до поетичної форми і що ся форма має деяку аналогію з епічною формою козацьких дум. На се вказав уже д. Житецький (Кієвская Старина, 1892, т. XXXVI, стор. 59). Ті віби поетичні місця (ми рєституюємо їм де можна віршову форму в друку, хоча в рукописї вони писані per extensum) цїкаві ще й для історика культури, як рєєстр різнородних мук і смертних кар, про які знали автори сих текстів.

Коли й тут вони мали які писані жерела (Життя святих з описами мук св. мучеників), то в усякім разі користувалися ними досить вільно, а найбільше брали з усної традиції, котра в татарських і турецьких нападах, в війнах Хмельницького і т. и. подавала аж надто багато зразків жорстокого звучання над людьми.

К. Рукопис о. Теодора Тухлянського, стор. 51—57.

(Казане на Євкорок Преступни Бррціили по Рожтвк Хѣк в недѣлю ѿ насѣхъ младаєцъ ѿзвѣєннихъ ѿ Ірода црѣа). По ѿходѣ ѿнихъ трѣхъ кролей ѿвѣи сѣа мѣла Гѣѣ Іосифови и рече: „Іосифѣ, Іосифѣ, помѣи ѿроча ѿ мѣр ѿ вѣган во Єгипет, хоцет во Іродѣ погвѣити ѿроча“. Тогда Іосифѣ ѿзвалъ Мрію ѿ Хѣа і посадилъ на ѿсла ѿ пошолъ во Єгипет, а то для того, ѿвѣи сѣа виповнило писмо пророческо, гдѣ такъ рече: „ѿ Єгипта призвахъ сѣа моего“, [и] зновѣ ѿвѣи сѣа виповнило видѣнїє тихъ трѣхъ кролей, що покрѣшили сѣа боги ихъ ѿ Персидѣ. А гдѣ Хѣа пришолъ до Єгипта, там ѿдоли, которѣ вѣли богами, попадали ѿ покрѣшили сѣа вѣнтки, почвѣвши Хѣа Бѣа ѿ мѣстѣ. ѿ тамо много поганов ѿвѣкрило во Хѣа ѿ поклонили сѣа ємѣ ѿко Бѣѣ ѿ предѣкѣчноє црѣви.

Іродѣ тѣди кроль вѣзбожнии довѣдал сѣа, ѿж то з него ѿвѣи три кроли сѣа насмѣкали, напоилъ сѣа ярости великой ѿ зовралъ всѣхъ книжниковъ ѿ филозофовъ, почалъ ѿмѣ мовити: „гдѣ єтѣ народѣи сѣа црѣ Ізраїлєскѣи? читайтѣ а повѣжтѣ ми правдѣ, єсли хоцѣтѣ живѣи вѣти ѿ ѿ мене ласкѣ мѣти“. а ѿни читавши рекли црѣю: „такъ пишѣтѣ книги пророческѣ, ѿж то мѣетъ сѣа народѣи такѣи кроль, великий монархъ во Євфлєемѣ, во такѣ ѿ немъ пишѣтѣ: „ѿ ти Євфлєемѣ, мѣсто Іудово, ѿсѣ тебе изыйде князъ, которѣи вѣдетъ пасти людъ мой Іїла, а црѣствѣ его не вѣдетъ конца“. Тогда Іродъ засмѣтилъ сѣа ѿ вѣс Іерсѣалимъ изъ нимъ. ѿ заразѣ розказѣтъ жолѣкромъ своємъ, ѿвѣи ѿшли во Євфлєемскѣи повѣтъ ѿ ѿвѣи сѣа самомѣ мѣстѣ Євфлєемѣ ѿ ѿвѣи его повѣтѣ ѿвѣи вѣгвѣити ѿвѣи дѣти мѣзкого полѣ, хлопѣтѣ ѿ дѣтей малихъ, которѣи єсѣт ѿвѣи двоухъ лѣтѣхъ, ѿ меншихъ, ѿ тихъ, которѣи перси матерниє єсѣтѣ. ѿ вѣзбожний ѿ шалѣний кролю Іродѣ! на що сѣа важѣишъ своємъ шалѣнымъ розвѣмомѣ! ѿкѣ не можѣишъ сѣа зъ неѣа изъвати ѿ вѣтра ѿвѣи полѣ поймати, ѿ ѿгнѣа гѣрашаго ѿвѣи своѣи рот ѿзвати, такъ не можѣишъ Хѣа сѣа вѣїа ѿвѣити. Аѣпше

са товѣ, ѿ Іродѣ шалений, Хтѣ поклонити, нижи ѿ Хтѣ сѣа
бѣго вѣдѣ мѣти.

Тѣтъ, мой наймилишѣи хрестѣане, прислѣхайте сѣ пиано на
том моемъ казанію велікого ѣ несподѣваннаго ѡпадка на дѣ-
точки маліе, ѣ клопотѣ ѣ плачѣ ѿцемъ ихъ ѣ мѣремъ. тѣтъ ѣмѣанъ
ѡуха слишати да слишитъ, що сѣ стало.

Скоро жолнѣре Іродови ѡвойшли во Еѣфлѣемскіи повѣтъ,
заразъ почали чинѣти по маліихъ дѣточкахъ невинний ѡвѣтъ.
ѿ перси мѣтернихъ ѡривали да погѣбляли,
ѣ розмантѣи имѣ смѣрти зѣдавали.

Инихъ конми топтали,
по ѡулицѣхъ инихъ за волосы брали,
ѿ камѣна розбивали,
иныхъ за ножки брали ѣ на двое роздирали,
иныхъ ѡстрими сѣлицами *) скрѣзь пробивали,
иныхъ на ѡгенъ метали,
иныхъ димомъ заперши дѣшили,
иныхъ на дворахъ ихъ на коли ѣстикали,
иныхъ ѡу водѣ метали,
иныхъ на поли фѣйсами **) розтѣсовали,
иныхъ ѡу хвостѣхъ конскихъ ѡувазѣвши волочили,
иныхъ ѣстинали мечемъ не маючи мѣти.

А дѣточки ѣко немоулатка вѣдѣчи того не знаютъ,
ѡни донѣмаютъ, ѣжъ то зъ ними жартѣи маютъ :
за мѣчѣхъ рѣчками сагаютъ,
подъ мѣчѣхъ головки своѣи хѣлаютъ,
а ѡни ѡкалѣнѣи головки имѣ ѣстинаютъ,
инымъ рѣчки ѣ ножки ѡтавѣши передъ ѡцѣи ѣ мѣти помѣтаютъ,
иныхъ ѣстикали на копѣѣ на конецъ ;
не ѣденъ тамъ по сѣѣ заплакала ѡтецѣхъ,
ѣ мѣти

по своемъ миломъ дѣтѣти.
ѡци вѣдѣнѣи ѣ мѣтри смѣтѣни до ногъ жолнѣромъ ѡпадаютъ,
слезами своимъи ноги ихъ ѡкалѣвають,
дорогѣи имъ подарѣнки даютъ,
скарби своѣи имъ ѡвѣраютъ,

*) На марг. приписано: сѣлицъ дѣвѣланіе рожни ѡстрие.

**) Изъ маѣярскаго fejsze — соѣира.

ѿ змилована дѣточок своихъ просать.
 Иніе же сами
 голови свои над своими дѣточками
 под мечи ѿстрѣи подкладають, [милихъ.
 аби то не видѣли такои ѿкрѣтнои смерти дѣточокъ своихъ
 Яле ѿны ѿкрѣтніки на то нѣчого не дѣлають,
 але еще горшими са ставають,
 немѣстиве дѣточокъ малихъ погубляють,
 іако чѣсю пшеницѣ пожинають.
 Там кров по всѣхъ оулицяхъ іако потоки текла,
 [іак] вистрие стрѣменми плинѣла,
 во гдѣж там жадного двора бѣда не мѣнѣла.
 Не толѣ оу Бифлѣемѣ мѣстѣ,
 але и во всемъ его повѣтѣ
 жолѣкре Іродови нѣ на що не погладають,
 немѣстиве дѣточокъ погубляють,
 колю и розказана своего пана*) крола кипол'на[ю]т.

Сѣмъ великаа, братіе, дѣточокъ малихъ, дї. тысячъ повито
 за панована Идѣмѣйча Ірода, проклятого крола.

Ёцѣ вѣдніи и мѣтки до Бѣа волають,
 в нѣо рѣки поднимають,
 ѿ зем'лю пер'сами оударяють,
 голосомъ жалѣнимъ гор'ко волають:
 „ѿ нѣо и земле, чомѣ насъ не покришѣ
 и чомѣ насъ вѣднихъ не ратѣшъ,
 и зѣ нашими дѣточками чомъ насъ не оукришѣ,
 абымо не били мордованы
 тими то ѿкрѣтніми Іродовими слѣгами!“

[Б] смѣтѣсѣ и горести каждого дѣтатка
 говоріла матка:

„Ѧ дѣточки наши милие,
 волѣли бисмо васъ на тонъ свѣтѣ не родити,
 нижили теперѣ на васѣ такѣю ѿкрѣтнѣю смертѣ видѣти!“
 Голосѣ великий слышно было оу мѣстѣ Рамѣ:
 Рахилъ плачетъ снѣгѣ своихъ и зѣ иными женами.

*) В рукоп. тут додано зайве слово: слѣхаютъ.

дитѣ [sic!] ёмоу, да аще дѣтъ сѣа своёго, то нѣверѣзете ёго, аще ли ни, то имѣше привѣдите ѡ сѣмо⁸⁾ ко мнѣ“. моучители же послушници пришедше ко Захарїи рѣша: „даждь намѣ⁹⁾ сѣа своёго! аще ли не даси ёго, то кровѣ твою проліёмъ въ цркви вѣій“. ѡ рече Захарїа: „кровѣ мою проліете, но дїю мою ѡвра- щеть Гѣ на нѣсѣхъ“. ѡ авїе начаша той ноци побивати пре[д] дверѣми црковными. ѡнѣ ж[е] ползаѣ прїидѣ близѣ ѡлтарѣ ѡ тоу проліа сѣа кровѣ ёго ѡ сѣседѣ сѣа ѡ вѣи ѡко камень въ послушество Иродѣ¹⁰⁾ ѡ ѡсужденїе. ѡ авїе прїидоша лю- дїѣ заѡтра, ѡ Захарїа не изыидѣ противоу имѣ по¹¹⁾ ѡобычю. медалцю же ёмоу¹²⁾ дрѣзною ёдинѣ ѡ них вноутрѣ¹²⁾ въ стѣ- лище ѡ глѣша глѣ изѣ ѡлтарѣ глѣющѣ: „Захарїа оубїенѣ вѣи!“ ѡ прїстоупаѣ видѣ кровѣ сѣсѣдшоу сѣа¹³⁾. тѣло¹⁴⁾ же невидѣмо [sic!] вѣи¹⁴⁾. ѡ ѡшед конѣ повѣда имѣ вышнїе. ѡ сѣтворїша лю- дїѣ зѣ. дїи плача¹⁵⁾. вѣи же соущїи¹⁶⁾. Ёлисаѣфи в горѣ страх велїи ѡ ѡко мнѣти сѣа ёи нѣтъ быти ѡ оубїицѣ Иродовыхъ. ѡ авїе вѣспїи¹⁷⁾ глѣше: „гора¹⁸⁾ вѣїа, прїими мѣтрѣ сѣа чѣдом¹⁹⁾ безаконѣно гонїмоу!“ авїе же влѣгнїи Бѣѣ, ѡже преже прошенїа данїе²⁰⁾ дѣа ёи. архаанѣла Оуриѣла посла ѡ повелѣ горѣ растоу- пїти ѡ оустрой праведнымѣ ѡвнїтелище, сѣмѣ влѣзе с нїма въ пропасть ѡ²¹⁾ вѣ слѡужа имѣ, оутверждаѣ всѣ ѡз конѣ ѡ ѡ- полнѣ мѣсто, ѡ повелѣ изыти воды въ пропасть [sic!]. ѡ²¹⁾ изыидѣ ѡсточнїкѣ воды влѣгы ѡдѣсноуѣ стрѡну²²⁾ ѡ ѡшнїю хлѣбѣ предложенїа пыташе Іѡанна млѣккѣм.

Слѣшѣа же Ирод, ѡко Ёлисаѣфѣ к горѣ ёсть, посла по- слѣшателя²³⁾ моучительства своёго. ѡ шедше²⁴⁾ даже²⁵⁾ до пѣти пропаднаго ѡ много²⁶⁾ пыташе ѡ нїчесоже ѡверѣше възвѣрати- ша ко Ироду²⁷⁾ вѣзѣ оуспѣха. вышшоу ж[е] Іѡанноу к пѣстыни дѣ. мѣци прїидѣ Гѣ ѡ Ёггѣпта сѣа Гавриѣлом архаанѣломъ въ Ви- флѣѣмѣ іудѣнскїи въ цркви вѣїю. ѡ повелѣ Оурилоу привести Іѡанѣна ѡ горы нещїю въ цркви. ѡ прїидоша²⁸⁾ ѡ вѣсѣчисленыхъ²⁹⁾ чѣтыре силнїи архаанѣли Мїхѣѣлѣ ѡ Гаврїѣлѣ, Оуриѣлѣ ѡ Рафа- ѣлѣ, ѡ³⁰⁾ вѣи посеред нїх тѣло Захарїино³⁰⁾. ѡ вѣдоуѣ конѣ Бѣѣ дѣхѣ животнѣ, ѡ вѣстаѣше всѣ³¹⁾ слѡужаѣхъ Бѣѣ. повелѣ же сѣсѣ изыи ги вѣдѣ. нѣдѣже стѣа стѣмѣ цркви вѣїю³²⁾ ѡсточ- нїкѣ вѣсѣртїа, ѡ крѣти в нѣмѣ перкїе Іѡанѣна, потому крѣти ѡца ёго Захарїю. ѡ ѡвѣщаѣа анѣли: „амїнѣ“. ѡ пакы вѣнїахоу глѣше: „стѣ, стѣ, стѣ ѡца Бѣѣ сѣдѣи на прѣлѣ славы“. ѡ повелѣнїе сѣ³³⁾ ѡ ѡца свѣтомѣ вѣи ѡ³⁴⁾ коупель нѣнѣа. ѡ пакы рѣша: „амїнѣ“. ѡ повелѣ Гѣ оусноути Захарїи ѡ ѡвнїѣше тѣло Заха- рїино анѣли пѣгрѣвоша³⁵⁾ въ цркви вѣїи под ѡлтаремѣ. ѡ нѣдѣ

Г҃ъ съ³⁶ Гавриломъ въ Ёгипетъ, Іѡан'нъ съ Оуриломъ³⁶⁾ въ поустыню къ Ёлисавети, такова величія съдѣлаша сѧ. и ѿвѣда ж[е] Іѡаннѣ начатъ на нозѣ востаѣти и ходити, и бывшю же ёмоу ѿ мѣи, реч[е] а҃н҃гль къ Ёлисавети: „ѡдой ѡтрочѧ, и да не прїиметь сесѣца, но да коудеть ёмоу пища медъ*) дивїи и брадци финиковы“. над пропастию финикъ възрасте красенъ, и в годиноу приклонаше сѧ дрѣвото. мед же дивїи три чашн воды ёсть, іако дивїа мѣста сладость прозаже, сирѣч мед дивїи. бывшоу же Іѡанноу г҃и. мѣи реч[е] а҃н҃гль къ Ёлисавети: „иыи҃ди ѡсѡдѧ, іако Ирод оумерлъ ёсть“. також[е] въ Ёгиптѣ реч[е]но бѣ Иѡсифѣ ѡйти ѡ Ёгипта. слыша Иѡсиф, іако Архелле црѣвоуетъ въ Иѡудей въ Ирода мѣсто ѡца своего, оукомъ сѧ тамо ити и вѣжа къ Галилю въ град Назаретъ. лоучи же сѧ Ёлисавети и цкловаста сѧ Мрїѧ и Ёлисавет, Іс же съ Іѡаномъ. тогда исполни сѧ реченое прркомъ: ѡ Ёгипта призвахъ сѣи мой, и пакы: Назаранин нарицаетъ сѧ, и пакы: Галилеѧнинъ наричетъ сѧ; людїе съдѣиши въ тѣмѣ свѣтъ видѣша велїи. Іѡанноу ж[е] прѣданоу бывшоу в рѣкоу архѣа҃гла Оурилла ё. лѣтъ смѣи ѡвлече сѧ въ ризоу ѡ влас велѣлюж и поіас оусмѣиѧ ѡ чреслѣхъ своихъ илмїи, иноѧ же ризы искоуснейши не приѧт развѣ томъ. и растїи съвръшениѣмъ до конѣца прѣбѣ, іакож[е] Гїѧ риза съвѣше тканѧ и швенѧ. бывшоу же Іѡан'ноу вї. лѣт и Археллею оувѣданъ бѣ и вѣжа въ град галилейскїи, ѿ. лѣт исполни. на ми же црѣвоуюѣж Іс Х҃ъ Бг҃оу нїи҃моу, ёмоу же слава въсѣгда и ннѣ и прѣно и въ вѣкы вѣкомъ. аминь.

Вар. Львівського рукоп. 1) прїимъ 2) дод. кїїна 3) взать 4) іскомоу 5) іскавыи 6) не вѣм 7) Ирод 8) вас. 9) дай 10) Иродови 11—12) вас. 12) вас. 13) изсѣдшою сѧ 14—14) вас. 15) плачюще сѧ 16) соущи 17) възопи 18) горо 19) ѡтрочатѣмъ 20) дарованїе 21—21) вас. 22) страны 23) дод. Ирод 24) шедша же 25) вас. 26) многыхъ 27) вас. 28) привѣдоша его 29) безплатныхъ 30—30) вас. 31) вас. 32) въ цркви бжїи 33) вас. 34) сї 35) дод. и 36—36) вас.

Оповіданє про втеку і чудесний ратунок Ёлисавети з Іваном Хрестителем і про замордованє Захарїї на розказ Ирода взяте з Первоевангелїя Якова, гл. XXII—XXIV (див. више стор. 45—46), котре своєю чергою черпало тут із рабїнських оповідань про ратунок Ісаїї в нутрі дерева, що само отворило ся перед ним, а по-

*) Тут у Замойськїм рукописї уриваєть ся оповіданє через те, що одна картка видерта. Конєць подаємо з Львівського рукопису XVI в. (Оссол. 38, стор. 16—17). З него ж виписуємо і варїанти до першої частї сего тексту.

тим зачинило ся за ним і про замордоване пророка Захарїї сына Йойади в храмі і єго кров затвердлу як камінь (дѣв. Rud. Hofmann, op. cit. 137—138). Ивѣний мотив замордованя Захарїї подає поміщене в остатїім розділі сего тому оповіданє Епифанїя монаха, що опирає ся на старій церковній традиції, див. кінцеву увагу до того тексту. До сих оповідань в нашім текстї домішано деталї і цілу одну легенду — незвісні нам з віяких иньших жерел, а власне про ангела Уриїла посланого на службу сѣв. Іванови, і про хрещенє сѣв. Івана і єго батька Захарїї, вбитого і на хвилю оживленого Ісусом, що за для сего чудесно прибуває з Єгипту. Дещо з того, чим відріжняєть ся наше Слово від тексту Первозангелїя, є в грецькій статті „Μαρτύριον εἰς τὴν ἀποτομήν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου“, опублікованій Васильєвим із рукопису XI в. (Anecdota graeco-Byzantina, pars prior. Collegit, digessit, recensuit A. Vassiliev. Mosquae 1893, стор. 1—4). І так маємо там оповіданє про те, як Іродові убійці ходили шукати Єлисавети в гори і дійшовши аж до пропасти, де була вона, не могли йти далї і вернули ся; про те, що в пропасти з одного боку було жерело, а з другого показний хлїб (ἄρτων παράθεσις); про те, як Єлисавета на пятім (в нашім текстї на девятім) місяці на розказ ангела відлучила Івана, хоча про дальшу єго поживу говорить ся инакше; далї про те, що Єлисавета з сином вийшла з печери, коли Іванови було 13 місяців. Майже дословно сходить ся наш текст з иньшим грецьким текстом, доси не опублікованим в цілости і знайденим проф. Кіріцічїковим поки що в однім пізнім рукописї Атенської бібліотеки (XVII в.), з котрого він і подав виривки (Византїйській Временникъ, 1894. кв. 1, стор. 185—187). Порівнанє словянського тексту з грецьким, dokonане проф. Сперанским, показує, що наш текст в початку дещо троха вкорочений супроти грецького і уриваєть ся на поворотї Єлисавети до дому, коли тимчасом у грецьким оповідаєть ся далї про житє сѣв. Івана. (М. Сперанскій, Славянскія апокрифическія евангелія, общій обзоръ. Москва 1895, стор. 125—126). Цїкаво, що оповіданє подібне до нашого, а властиво дуже близьке до того, яке опублікував Васильєв, було звісне нашому Данилови Паломникови (Сперанскій, op. cit. 35—36).

М. Перемиський Пролог XVI в. стор. 24.

(Мѣа тогож вѣ ѣ. днь памат сѣаго прѣрка Захарїи ѡцѣ сѣаго Івана прѣдїтеча). Захарїа прѣркъ наш

снѣ Іоѡдаев жрѣца, ѿ ѿцѣ же Іѡана крѣтѣ, жрець же вѣ ѿ црѣкве Іерлѣмскыа. снѣ вѣзываше сѧ Парѡхїа. вѣшед же нѣкогда вѣ црѣковѣ ѿ покладити, ѿ видѣ а҃г҃ла бж҃їа стоѡща одеснѣа странѣ шлѣтарѧ кадианаго, вѣзвѣщающе ємоу вѣ старости родити снѧ Іѡана прѣдitchю. еже быс[ть]... ѿ жрѣтвѣ... Іѡановѣ шестыѣ мѣцѣ, слоухъ быс[ть], ꙗко хощетъ Ірод царь жидовскыѣ извити мѡладѣнцѣ ѿже вѣ Елѣшлѣ, Гѧ нашего Іѣ Хѧ, тогда томоу рождашѣ сѧ. оубоавши же сѧ Єлѣсаведѣ мѣти Іѡанова ѿ скры его вѣ вкрѣтѣ шкон полѣ Іѡрдана. Єго же вѣзыскавѣ Ірод ѿ не шверѣте ѿ повелѣ заклати Захарїю посрѣдѣ жрѣтвенника ѿ пролати крѣвь его вѣ црѣквѣ. ѿ тако прѣданъ быс[ть] безаконными Іѡудей ѿ поклєнїемъ нечѣстиваго Ірода, ѿ положенъ быс[ть] вѣ гробѣ прѣдѣа своѣхъ.

Конецъ сего оповѣданя основаный на первоєвангелїю Якова; початокъ наївнимъ способомъ потожесамлює сего Захарїю зъ старозавѣтнымъ пророкомъ, синомъ Йояди (Іоїа), про котораго смерть рабїни зложили оповѣданє, що було скопїованє авторами христїянами такожъ для Захарїѣ, батька Івана Хрестителя.

Н. Рукописе о. Теодора з Дубівця, стор. 161.

(Слово ш дѣцѣхъ старо҃го за҃коноу). Вѣ старомъ законѣ дѣцѣ вѣходили вѣ црѣковѣ ѿ малы мѣсто шсобное свое вѣ црѣквѣ, ѿ знамѧ ѿ малы на чѣлѣ ꙗко звѣздоу. стѣла бѣа по ржѣствѣ снѧ тамѣ ставала изъ дѣцѣми, а звѣзда тамѣ бывала на нѣй. ѿ рекли Жидове: „не годитъ сѧ ѿ там ставати сѣ дѣцѣми. нехай стаєть сѣ жєнами“. ѿ хотѣша є неѣ снати знамѧ звѣзджѣ, ѿ посагнушѣа ржкою по знамѧ, ѿно на плєчи сѧ оукѣзало. ѿ шни там сѧгнушѣа, ѿ шно на дроугѣмъ плєчи. ѿ не вѣзмогєша снати зѣнаменїа. стѣй же Захарїа реклѣ: „до ржѣства дѣю ѿ по ржѣствѣ дѣю“. ѿ повелѣ Захарїа бѣи сѣ дѣѣми ставати. на Захарїю рѣптахѣ Жидове за то.

Отсе оповѣданє вѣзѣе зъ обшїрної компїляцїї Епїфанїѣ монаха про житє Богородицѣ, див. текєт ѿ в остатнѣмъ роздѣлѣ сего тому. Про те, що Захарїа поставивъ Марїю вѣже по вродженїю Ісуса в храмѣ мѣж дѣвчѣтами ѿ тимъ обуривъ на себе Жидѣв, такъ що його вбили за се, знають уже Орієн, Кирилѣ Алексѣандрїѣскыѣ, Теофілакт ѿ ыншѣ старѣ отцѣ црѣквѣ, див. Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, стор. 138—139.

IV. Ісусові дитячі літа.

А. Перемиський Пролог 1632 р. к. 114 v. — 115 v.

[Св. сїмя в Нафанаїловім саду]. Ёгда Ірод ѡзбиваше млднца, ѡвѣстити рождышаго сѧ Хѧ¹⁾, тогда Іосифъ по повеленію аггла поем ѡтроча Іса ѡ матер ѡго Мрїю ѡ вѣжа вѣ Єгипеть. ѡ пришед вѣ виноград Нафанаїлевѣ сѣкры млднца сѣ мтрїю оу садѣ, сам же ѡде²⁾ вѣ Кануѣ ѡ³⁾ хотѣи ѡспытати, ёгда сѣт⁴⁾ в нем оуѣйца Іродовы. ѡ сѣи⁵⁾ Нафанаїл оуѣзрѣ ѡго, призва ѡ под смоковницѣ, под нею же вѣ стрѣгїи винограда, ѡ г҃ла: „ѡ коудоу єси, старче, [ѡ] чтѣ твориши здѣ⁶⁾ вѣ виноградѣ?“ ѡвѣща Іосифѣ⁷⁾: „ѡ видѣема вѣжоу дѣтоуѣйца⁸⁾ Ірода, здѣ ж[є] скрѣхъ млднца сѣ матерїю ѡ сѣ вѣхождоу вѣ град сѣи⁹⁾, ѡ єда ѡ здѣ¹⁰⁾ Іродовы оуѣйца? ѡ оуѣсть меча¹¹⁾ Хѧ Г҃ла ѡсторѣгѣ¹²⁾, ѡ здѣ неѡспытанею стрѣлоу ѡскомаго погоубѣю“. ѡ г҃ла Нафанаїл: „не вѣнїди ты вѣ град¹³⁾, нѣ приведи сѣмо¹⁴⁾ мтрѣ сѣ млднѣцѣмъ“¹⁵⁾. ѡ видѣвъ Мрїю, ѡ Хѧ на рѣкоу поносиша¹⁶⁾, довлѣно давѣи¹⁷⁾ ѡм вращно, ѡ ѡпѣстї а¹⁸⁾ вѣ поут своѣ. ѡ сѣ вѣспоминѣла рече Хѣ: „под смоковницею видѣхъ тѧ“. ѡ тѣмъ вѣкровѣвъ ємоу Нафанаїл по нем ѡде.

Варіанти з Комарнянського Пролога. ¹⁾ цр҃л Хѧ ²⁾ ѡде²⁾ вѣ ³⁾ вѣс. ⁴⁾ сѣт ан ⁵⁾ сѣ ⁶⁾ вѣс. ⁷⁾ дод. рече ⁸⁾ оуѣйца ради ⁹⁾ сѣи ¹⁰⁾ ѡзвѣдѣ ¹¹⁾ да не ѡстрѣї мене тѧ ¹²⁾ ѡстрѣгнѣт ¹³⁾ виноград ¹⁴⁾ здѣ ¹⁵⁾ ѡтрочатѣм ¹⁶⁾ носима ѡ ¹⁷⁾ дал ¹⁸⁾ ѡх

Отсей виривок із проложного життя апостола Нафанаїла доси, скілько знаю, не звернув на себе уваги учених. Оповідане скомпоноване очевидно для поясненя слів Ісусових у євангелію св. Івана (І, 44--52), що вже вперед бачив Нафанаїла під смоковницею

і знає его ширість. Варто зазначити, що автор сего оповідання виходить з того погляду, що сьв. сім'я втікала не з Вифлєема, а з Назарету, бо ж Нафанаїл був Галилеянин із Бетсаїди (не з Кани), а шлях із Вифлєема до Єгипту зовсім не йде через Галилею, як би виходило із отсего оповідання, а надто в Кані галилейській Йосиф не мав чого боятися Іродових убійців, бо ті були тільки в Вифлєемі і его окрузі.

Б. Рукопис Степана Теслевцьового ст. 197—199.

(Казана на соборъ прѣстоу Бѣи). Бѣий вѣлиствъ
Лѣка написавъ оу дѣишемъ вѣлїи оу зачалъ четвертомъ тьми
словы мовачи: Коли были штишли тоты трыє королѣ до своѣй
штинны поклонивши сѧ Хѣ, оу той часъ показал сѧ аггѣль Гнѣ
Іѡсифови и рекъ къ немъ: „Іѡсифе, оустань, ѡсѣдлай ѡсла и возми
ѡроча и мѣтръ его і оутѣкай ѡтолъ до мѣста Єгипѣтѣ, оу зе-
млю цыганъскѣю, и тамъ вѣдь, поки ти рекъ, во хочетъ Ірод Хѣ
Снѧ вѣжого загвѣити“. Оуставши Іѡсифъ ѡсѣдалавъ ѡсла и пе-
садилъ на него прѣст. Бѣѣ со Хѣмъ, и пошли до Єгипѣтѣ, як
емъ розказалъ аггѣль Гнѣ. И придало сѧ имъ быти на попасовискѣ,
и тамъ не было воды цю пити самымъ і ѡсламъ[и]. И тамъ рекъ
прѣст. Бѣѣ до дитѣтѣ, до Хѣ: „ѡ снѣ мой, молю ти сѧ їако
Бѣѣ, не маємо тѣтѣ цю пити, нѣтъ естъ безводный“. Тамъ помо-
лила сѧ Мѣка Бѣѣ Гѣ Бѣѣ, и тамъ заразъ сѧ подъ единого камене
и стекла вода вѣрѣзо стѣдѣннаѧ и вѣклаѧ якъ молоко и солодша
ѡ медѣ*). И тамъ прославили нѣснаго Бѣѣ. И стоить тамъ надъ
тою водою дерево красное, высокое вѣрзо, фѣгѣвое, на которомъ
видѣли плодъ прекрасный, а были голодный ѡвое, Мѣѣ і Иѡ-
сифъ. И рекла прѣст. Бѣѣ: „ѡ снѣ мой, видимо ѡвоцѣ, але
высоко“. И помолвила сѧ Мѣка Хѣѣ и рекла до того дерева:
„Древо, древо, во їма Снѧ моего Іѣ Хѣ подай намъ плодъ сво-
его, а вѣсѣмо сѧ погодовали и подъ тѣню твоєю попочили, . . .
слище горячестїю своєю пригрѣваетъ“. Тѣако выговорила
прѣст. Бѣѣ, в той часъ того дерево заразъ сѧ надъ нѣхъ нахилило
и листѣ свое сѧ плодомъ поддало, и доты надъ ними такъ сто-
ало, ажъ доки выпочили и того ѡвоцѣ фѣгѣвого доволно сѧ
насытили и воды сѧ той доволно напѣли. И коли южъ было

*) На марі. дописано: Чѣдо першое Хѣѣ по рождѣствѣ его.

сѣнце с полѣднѣ, пошли во пѣт' свой вѣгодарачи Гѣ Бѣ, а того древо зноу сѣ до горы поднѣло. И тота вода и тото древо и до днѣ стоят тамо, и теперѣ тамѣ подорожнѣи люде спочивают во имѣ Хѣо и прѣст. Бѣи. Я коли оувоишла прѣст. Бѣа оу мѣсто Египетѣ со Хѣмѣ, оу той часѣ оу вожищи египетѣской оушит'ки вѣи поганскѣе оупали на землю и покрѣшили сѣ на пороу, не стерѣкли приходѣ Хѣа. И там прекывала Прѣст. Бѣа оу Египтѣ со Хѣмѣ і со Іѣсифомѣ до часѣ іѣвлѣнѣа аггльскаго.

Оба апокріфічні епізоди, про які згадуєть ся в отьому казаню, взяті із так званого Pseudo-Matthaei evangelium de ortu beatae Mariae et infantia Salvatoris, де вони мають ся в розд. XX і XXIII. Се евангеліє є обширний апокріф списаний по латині деє у V. віці на основі грецьких апокріфічних евангелій (Первоєвангелія, ев. Томи і вивших), котрі зрештою автор перероблював досить свободно, див. Const. Tischendorf, Evangelia apocrypha, Lipsiae 1853, стор. XXVI—XXVII.

В. Сокольський рукопис XVIII в. стор. 291—292.

(Чѣда, котрыи сѣ стали, гды Хѣ перед Іродом до Египтѣ оуходилѣ). Первое чѣдо. Разбойникѣ ѡден з скрытого своего мѣста кыйшолѣ, абы Марію и Іѣсифа зо всего зѣнил, а ѡбачивши немовятко Іѣа и Марію маткѣ егѣв носѣчѣю, зараз оумыслѣ свой ѡмѣкнивши и з драпѣжного звѣра в' покорного варанка перемѣкнивши сѣ, ласкає до свое[й] іѣскинкѣ ѡнѣхъ запревадилѣ и с тѣхъ речей, котрыи оу себе мѣлѣ, много имѣ далѣ. За котрое егѣв дєвродѣйство зараз Хѣ егѣмъ нагородилѣ таковымъ спосокѣмъ, аевоѣмѣ жена того разбойника мѣла сѣа паршиного, а скоро тою водою, в которой Пречистѣа пелены ѡтрочати Хѣ ѡмывала, и ѡна своего сѣа ѡмыла, зараз воѣным ѡ паршии зєстѣвши оуѣлѣченѣи выѣлѣ, а сам той разбойникѣ, висѣчи с Хѣмѣ на крѣтѣ по правни, стал сѣа годнымъ (на ѡныи слѣва: „Помини мѣа Гѣ“) оуѣслѣшати ѡ Хѣа: „Днес со мною вѣдѣши во раи“.

Второе чѣдо. Пишет ѡден з' оуѣчителѣ црковныхъ, іѣко скоро прийшолѣ Іѣсифѣ до мѣста Гермопола и привѣлижила сѣа до брамы, древо высокое и велми великое замѣкшавши сѣа и аж до земли верхомъ сѣхливши сѣа, чєстѣ и поклѣн Хѣ ѡдавало.

Третєє ч8до. Іды приходилъ Хѣ з маткою своєю а з Іу-
сифом до Єгиптѣ, тѣды дерево палмовое велии старое ѡтдаючи
чѣсть Хѣ ѿ матцѣ ѣгѡ, нахилило ся къ нимъ, [аки] совѣ з него
дактиловѣ набрали, а потомъ зновъ з наг[ла] поднесло са, що ви-
дючи блякохвалци ѡное дерево [под]тиали. але ѡное дерево настѣ-
плюючи ночи такоужъ. їакъ ѿ первей было, зостало, толко
знаки або карвы натятын зостали.

Четвертое ч8до. Іды Пречистаа з' Іусифом през їакинѣ
египетскон пѣстынѣ ѿшли, тѣды зкритѣ розныи, то єст лвы,
лямпарты, медведѣ, смоки ѿ иншии ѡтосюд выходили ѿ передъ
Хмѣ смиряючи са, їако могли, чѣсть ѿ поклонѣ ємѣ ѡдавали.

Пятое ч8до. Іды Марїа пришла до Гермополя, в кото-
ромъ первей мѣшкала, а не знайшовши жадного до промѣшкани
домѣ, ѿ кѣтѣпила до нѣккоторои божници, гдѣ было балвановѣ
тѣѣ. по числѣ дний всего рокѣ, которымъ то балваномъ каждого
дня належитѣа чѣсть їакъ Бгѣ правдивомѣ ѡдавана была, тѣды
на той часъ на приходъ Хѣ ѿ матки ѣгѡ всѣ ѡныи балваны на
землю поспадали. А гды тоє Іфродисєви князю жерцовѣ ѡзна-
мено, тѣды ѡнѣ заразъ зо кѣкмѣ войскомѣ своимъ до ѡное бо-
жници пришедши Хртѣ поклонѣ ѡдалѣ. а ѡвернѣвши са до сво-
его войска рекѣ: „Єсли вы сїи не былѣ Бгѣмѣ нашихъ боговѣ,
пєвне вы ѡни передъ нимѣ не поспадали воздаючи ємѣ чѣсть воз-
скѣю. Прето ѿ мы єсли того не счинимѣ, що наши боги ѡѣчи-
нили, то пєвне всѣ їакъ Фараѡнъ великого небызвѣченства на совѣ
дознаємо“.

Шестое ч8до. Іды вношений былѣ Хѣ до Єгиптѣ, тѣды
на той часѣ великое множество розного птаства по повѣтрю лѣта-
ючи ѿ солодко спѣваючи выдавали слова: „[Витай], витай црѣ!“
Єсли тѣды нѣкое ѿ безрозѣмное створѣни [чѣсть] ѿ поклон сво-
ємѣ створителю ѿ Бгѣ ѡдавало, їакъ [же то] карзѣй намъ, кото-
рые смо на ѡбразъ вѣий, для похѡ[лы] їмѣни] ѣгѡ стѣго ство-
рени, потреба чѣсть ѿ хвалѣ Бгѣ ѡдавати!

Де з чого видно, що сей текст — переклад з польського,
хоча польського тексту отсега оповідання я не стрічав. Є тільки
віршована переробка першого чуда, що починаєть ся словами:

Gdy Najświętsza Panienka po świetle chodziła,
I swojego Synaczka za rączkę wodziła.

Ся вірша друкована на окремих карточкахъ продаєть ся по
відпуєтахъ простому народови; в збіркахъ духовнихъ віршів, тѣв. кан-

тичках, її нема. Жерелом отсего оповідання є „Pseudo-Matthaei evangelium de ortu beatae Mariae et infantia Salvatoris“, хоча наш текст є вільною (і дуже скороченою) переробкою деяких его епізодів, а деякі частини нашого тексту взяті з якихсь інших жерел. І так наше чудо 4 там є розд. XIX, наше чудо 3 троха подібне до того, що оповідано там в розд. XX (він зовсім близький до тої версії, яка є в нашій тексті Б); наше чудо 5, се коротко і з деякими змінами переповіданий зміст розд. XXII, XXIII і XXIV латинського апокріфа. Варто завважити, що в середніх віках були вже й окремо оброблювані латинські (а з них французькі, німецькі і інші) легенди про втеку сьв. сім'ї до Єгипту, див. Tischendorf op. cit. Prolegomena, XXVII—XVIII і R. Reinsch, Die Pseudo-Evangelien von Jesu und Maria's Kindheit in der romanischen und germanischen Literatur, Halle, 1879, стор. 7.

Г. Рукопис Київської Духовної Академії ч. 26 (Аа, 111), к. 132.

[Відришок оповідання про втеку сьв. сім'ї до Єгипту]. Тогда г҃ла Іѡсифъ: „ты, Мрїе, мыслиши ѡ ѡвоцехъ, а азъ мыслю ѡ водѣ, занеже не быти намъ водѣ на питіе“. тогда Гдѣ на рѣкѣ пречтѣй Мтрїи своей возопи ѡ рече: „восклони са древо ѡ напитай ѡвоцѣми мтрѣ мою!“ і аѡіе древо верхъ свой до земли преклони. тогда Мрїа і Іѡсифъ собравше плоды [?] его снѣдоша. Потомъ г҃ла Гдѣ: „востани древо ѡ ѡверзи закрытое происхожденіе корене твоего“. і аѡіе бысть тако. і ѡзыде вода из корене древа того, ѡ немъ же пѣаше Мрїа і Іѡсифъ і ѡсла своего напоиша.

Чю до 5-е. Ёгда пречтаѡ Дѣа во Єгипет со Хрѣтомъ прїиде до єдинаго мѣста нарицаемаго Сиренъ, идѣже баше капище поганское, в' немъ же три ста шестьдесятъ идолъ стоѡхъ, тогда оубо всѣ падоша на землю ѡ сокрушиша са.

Чю до 3-е. Тогда же в' пѣти ѡномъ нападоша на Мрїю разбойницы хотѡщи ѡнати ѡсла. тогда єдинъ ѡ разбойникъ ѡнѣхъ оубрѣкъ Хрѣта младѣньствѣюща ѡ рече: „аще бы взалъ Бгѣ на себе тѣло члѣе, зашитиѡ бы ѡ разбойниковъ сего младенца ѡ не допѣстиѡ ѡмъ ѡсла сего взати“. тогда прѣтаѡ Дѣа рече ѡмъ: „аще еси ты зашитиши насъ, тогда сей младенецъ воздастъ тебѣ вѣдѣтъ“. тогда разбойникъ ѡнѣхъ помощь подаде ѡмъ ѡ зашити ѡхъ ѡ расхищенїѡ. семъ Гдѣ при распѣтїи своемъ ёгда висѣ на крѣтѣ с' правѣю странѣ его по пророчествѣ

мѣри своєї вѣгоє воздааніє даде рекѣи: „днесъ со мною вѣдѣши в' рай“.

Чю до ѱ-е. Тогда же в' пѣти ѿномъ предъ Бѣю и Хрѣтомъ хождахъ лѣкове и па[р]адсове оуказюще имъ пѣть по пѣстыни. иногда же идяхъ за ними и в' почиваніи ихъ падающе предъ ними и главы свои предъ ногами ихъ полагахъ.

Чю до ѱ-е. В' пѣтнемъ шестейи ко Египту прѣсла Бѣа мылаше пелены, ими же Хрѣтосъ повитъ бываше. тогда сѣбо жена нѣкла водою ѿною, в' ней же Бѣа измы пелены Хрѣтовы, измы сына своего волѣзненнаго, и бысть здравъ.

Про чуда, які діяли ся в часѣ втеки сѣв. сѣм'ї до Египту, оповідають три апокрифічні євангелія, а власне „Evangelium Pseudo-Matthaei de ortu beatae virginis Mariae et infantia Salvatoris“, розд. 19—29, „Evangelium infantiae Arabicum“ розд. 9—10 і „Historia Josephi fabris lignarii“ розд. 8. Але у всіх цих текстах ми знаходимо тільки деякі з тих чудес, про які оповідають наші тексти, поміщені тут під А, Б, В, Г, Д, і Е. Пор. Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, стор. 140—154. Богато легенд на сю тему повстало мабуть на європейськiм ґрунті в середніх віках, див. Dr. A. Vögtlin, Vita beatae virginis Mariae et Salvatoris, rtythmica. Tübingen, 1888, стор. 77—87; Julius Feifalik, Die Kindheit Jesu, Gedicht des zwölften Jahrhunderts. Wien 1859; Alwin Schulz, Die Legende vom Leben der Jungfrau Maria und ihre Darstellung in der bildenden Kunst des Mittelalters. Leipzig 1878, стор. 19—26.

Д. Руконис Київської Духовної Академії ч. 54 (Аа, 150),
к. 13—16.

(Слово за дѣла разбойника, како зачахъ сѣ ираспаша ихъ на пречестнѣмъ дрѣвѣ по ѡбѣ страны Гѣа нашего Іса Хѣ. глава лѣ.). Ёгда бысть рѣтво Гѣа Бѣа и Ёйса нашего Іса Хѣ, и ижеи Иродъ млднцы иишци Гѣа Бѣа нашего Іса Хѣ. тогда поитъ Іосифъ прѣчтѣю Бѣѣ со ѡтрочатѣмъ поиде ко Египетъ, ѿкоже рече їмѣ аггѣлъ. вѣхъ ко в горѣ тои дѣла разбойника имѣючи съ собою жены ис чады ихъ. їдинъ женѣ сердце колаше ї. дни [и] ѿтроча малодѣшно вѣше ѿ глада. дрѣгаго разбойника жена ѿ глада не взираше на ѿтроча дрѣга своего. тогда їмши разбойника дѣла Іосифа

и Мрію Бѣс носаци Гѣа на рѣкѣ своєю, и видѣвши разбойникъ
возрадова сѧ, да возраститъ мѣти Бжѣа ѡтроча разбойниче, по-
ниже жена его волна вѣше ѧ ѡтроча его ѧлюще, рече разбойникъ
къ дрѣгѣ своему: „не сотворимъ и мѣжѣ сѧ ни женѣ его ни-
что, да воздойтъ ми ѡтроча, понеже жена моя волна ѣсть ѣ-
дни“. поемши Ісуса с мѣрію Гѣа нашего носацию на рѣкѣ,
и приведоша на ѡвентель свою. и вземъ ѡтроча свое разбойникъ,
и посадитъ и оу Бѣи и рече: „не сотвори зла сѣдѣсѣ сѧ! ѧще
воздойши ѡтроча сѧ, не сотворимъ тебѣ никого зла ни
мѣжѣ твоѣмъ“. Бѣа же вземше ѡтроча разбойниче доврѣкъ вѣсть.
и возрадова сѧ разбойникъ и рече: „ѧще не пришла вѣсть жена
со ѡтрочатѣмъ своимъ, ѧзъ свое ѡтроча погѣбилъ вѣхъ“. и
пѣсти Ісуса с мѣрію носаци Гѣа и с великимъ даромъ.
младенцы разбойничіи и возрастахъ и вѣша разбойницы ѧкоже
ѡцы ихъ. ѣгда приведоша къ распатію Гѣа нашего Іса Хрѣта,
ѣмша ѡна два разбойника и приведоша ихъ къ Пилатѣ. и повелѣ
Пилатъ распати ихъ тако Гѣа. и сотворивше во чѣтнѣхъ дре-
вахъ три кресты, и водрѣзи[ша] на сокорице, и дѣже кѣ главы
Іадамова. распаша Гѣа на дрѣвѣ, ѣже бѣ возрасте изъ главы
Іадамовы, и распаша разбойника ѡдеснѣю, его же воздой Мѣти
Бжѣа, на дрѣвѣ, его же посади Лотъ ѣ. главы. той же копѣше:
„помани ма Гѣа, ѣгда прѣидеши во цѣрѣви сѧ“. и вниде в ран-
а дрѣгаго разбойника распаша на дрѣвѣ. его же посади Монсей
в Мирѣ горцѣи, тако же не лѣпно глѣше и спаде. Іадамъ же
крести сѧ кровію Гѣа нашего Іса Хрѣта. разбойникъ, его же воздой
ѣтаа Бѣа, того же распаша ѡдеснѣю, той вниде в рай, ѧ дрѣги
испаде.

Е. Рукопис о. Теодора в Дубівця, стор. 213.

[Свята сімя між розбійниками].... не ж[е] вѣше ѣдинаго сѧ.
тогда емше Ісуса съ Бѣєю носаци Гѣа, видѣвъ разбойника
Бѣоу съ мѣднцемъ и възрадоваша сѧ велими, да въздойтъ ѡт-
роча его. тако реч[е] разбойникъ къ дрѣгѣ своему: „не сътвори-
мъ сѧмоу ничтож[е] ни женѣ его зла, да въздойтъ ми
ѡтроча“. поемши Ісуса съ Бѣєю носаци Гѣа и приведоша
къ ѡвентель свою. и вземъ разбойникъ ѡтроча свое и да Бѣи
и реч[е] ей: „не сотвори зла сѣдѣсѣ моѣмъ! ѧще въздойши ѡтроча
ми, не сътворимъ тебѣ печали николи ж[е] ни можюу твоѣмоу“.
ѣтаа Бѣа вземъ ѡтроча разбойниче въстрабѣши сѧ и възрадова

сѡ. разбойникъ же реч[ѣ]: „ѡце не пришла въ жена сѡа к' намъ, азъ сѣвѣ ѡтроча се погубилъ быхъ ѣ“. и поустѣ Іѡсифѣ съ мѣрѣю носѣици Гѡѣ и съ великою чѣтѣю ѡпоустѣ ихъ. мѣднца ж[ѣ] двою разбойникоу възрастѣста и вышѣ разбойници, ѡко ж[ѣ] родителѣ ихъ. и ѣгда приведѣша къ распѣтѣю Гѡѣ нѣшего Іѣса Хѡѣ и емѣшиа разбойника ѡба, и приведѣша ихъ къ Пилатѣу. Пилатъ же повелѣкъ распѣтѣ ихъ. и сѣтворѣша съ чѣтнѣхъ дрѣвѣ Гѣ. крѣты [и] къдроузиша и въ соборнищѣ, иде ж[ѣ] въ глава Ядамока. разбойника ж[ѣ], иже въздѣи сѣла Бѣца, и распѣша ѡдѣснѣю Гѡѣ на дрѣвѣкъ, еж[ѣ] Аѡт Гѣ. главѣнкъ пѣсади. та: „Помѡни ма, Гѣѣ, ѣгда прѣидѣши къ црѣтѣе своѣ“. [и си] вънѣидѣ въ рани. а дроугаго разбойника распѣша на дрѣвѣкъ, еже посади Моусѣи въ Мрѣцкѣ рѣцѣкъ. також[ѣ] и нелѣпно глѣше и спѣде. Ядамъ же крѣти с[ѡ] крѣвѣю Гѡѣ нѣшего Іѡ Хѡѣ.

Оба отѣи текѣсти (Д. і Е), основѣни на апокрѣфѣчнѣмъ евангелию тѣзв. Арабѣскѣмъ, „Evangelium infantiae Arabicum“, у Гѣшендорфа Evangelia apocrypha, розд. XXIII. Се оповѣданѣ, може на основѣ якоѣсь устѣноѣ традициѣ, перерѣбѣи авторъ апокрѣфа „Сказанѣи о дрѣвѣхъ крѣстнѣмъ и за два разбойника“, а в нашихъ рукописѣнѣхъ збѣркахъ воно знаходитъ ся вирванѣи і з тоѣ цѣлости якъ окрема статѣя. В IX роздѣлѣ сѣго тому ми подаѣмо щѣ третѣи вариантъ сѣго текѣсту, перерѣблѣниѣи на оповѣданѣи про двоѣхъ розбѣйниѣиѣв, Гѣсту і Дизму, щѣ были роспѣтѣи разомъ з Іѣусѣомъ.

Ж. Испѣсьскѣи рукописѣ 1732 р. стор. 39—47.

(Слѣво чѣловѣкъчѣское ѡ мѣдѣствѣкъ Іѣ Хрѣтовѣкъ црѣкомъ). [I]. И ѡце Гѡѣѣ нѣшемъ Іѣ Хрѣтѣѣ црѣю двома лѣктома вывѣшѣ иѣграша во рѣчѣниѣхъ со жѣидѣвѣскѣи мѣ дѣтѣми, и сотѣвори иѣсъ калѣѣ двѣнаѣдѣсѣтъ пѣтыцѣѣ, и сплѣснѣвѣ рѣѣкама, а оны възлѣтѣкъша. и выѣстъ жѣ въ сѣвѣотѣѣ иѣграша и сѣтъ мнѣзѣи дѣтѣи бѣхъ жѣ сѣ нимъ иѣграѣще. видѣкъ жѣ то ѣдинѣѣ Жѣидѣвинѣѣ шѣдѣ скоро възвѣкъѣсти ѣѣжѣ Іѡсѣифѣѣ, ѣѣжѣ ѣго сѣнѣ глѣѣ: „ѡрокѣѣ твоѣ въ рѣчѣниѣхъ иѣграѣтъ и възѣмъ калѣѣ и сотѣвори иѣсъ калѣѣ двѣнаѣдѣсѣтъ пѣтыцѣѣ, и сплѣснѣвѣ рѣѣкама, а оны възлѣтѣкъша, ѡскѣвернѣиѣв ѣѣстъ намъ сѣвѣотѣѣѣ.

[II]. И шѣдѣ Іѡсѣифѣѣ и прѣзва ѣго. Іѣ жѣ иѣграѣѣ въскѣчи к' немъ на рѣмо. Іѡсѣифѣѣ вѣдѣ ѣго на мѣкъсто и наѣвѣчи. Іѣ жѣ рѣчѣѣ томъ Жѣидѣвинѣѣ: „сѣ иѣнѣкъ ѡбѣдѣкълъ ма ѣѣси!“ и не дѣондѣ Жѣидѣѣ до дѣомъ, ѣѣвѣѣ вѣпадѣѣ и ѣѣѣмрѣ. видѣкъ жѣ тоѣ

дрѣгѣи Жидовинѣ и возопиша гл҃юще: „Ѡвѣдѣ Ѡроча?“ ѿ пришедша родителя нападоша ѿ рѣки ко Іѡсифѣ: „что сакоа*) Ѡроча маешѣ? ѿ то не ѿмаешѣ с нами во градѣ быти, аще то хитро Счи его на доброѣ, да нехѣи не клинетѣ чѣжихъ дѣтей ѿ не ѿскѣшетѣ“.

[III]. Призвавъ же Іѡсифѣ Ісѣ ѿ тѣхъ ѡучаше его: „почто клинеши чѣжихъ дѣтей ѿ мрѣтъ? прето насѣ хо-чѣтъ ѿзнати ѿз сего града“. Ісѣ же рече ко Іѡсифѣ: „сѣѣ ты гл҃ю, ѡчѣ мой, ѡ пославшаго**) ма: примолчи! а тѣи да мрѣтъ по дѣломѣ своимѣ, тебѣ не надобѣ“. а тѣи гл҃юще нанѣ вси ѡхромѣша ѿ ѡслѣпоша. ѿ тѣхъ видѣвши ѿ ѡубоаши сѣ, потомѣ не разсмѣютѣ никтоже гнѣвати сѣ нанѣ. Іѡсифѣ же ѣмѣ его за оухо ѿ возлече ѿ. Ісѣ же рече емоу, не гордѣѣ: „не вла-дѣешѣ***) мене искати ѿ ѡбратиша ма во развѣнически. во ѿстиннѣ не вѣдаешѣ, что ѣ творѣ ѿз мора ѿко ѿко единѣ дѣнь ѿ тѣхъ не ѡскѣдѣютѣ мене. твои ѣсмѣ ѡзѣ, кѣ тебѣ колежѣ прѣидохѣ“.

[IV]. Ѣчитель же ѿменемѣ Закхѣи стоѣ ѿ слыша гл҃ѣща Ісѣ ѡцѣ дивн сѣ и рече Іѡсифѣ: „ѿ се гл҃ѣши Ѡроча мадроѣ. ѿ дан его, да вивчимѣ грамотѣ“. поемѣ Ѡроча Іѡсифѣ веде его ѿ рече ѡчителѣ: „братѣ, пойми его ко себѣ“. слышавѣ же Ісѣ ѡца своего гл҃ѣща розсмѣѣ сѣ ѿ рече маистрѣ дидакалевѣ: „во ѿстиннѣ, вѣмѣ елико ти****) рече ѡцѣ мой. ѿстиннѣ гл҃ѣ, ѿже всемѣ томѣ ѣ Гдѣ ѣсмѣ, вы же чѣжди есте ѿ не вѣсте, ѿко мнѣ единомѣ власть ѣсть дана. ѡзѣ ѣсмѣ прѣжде всѣхѣ вѣкѣ. ѿнѣ роднѣ сѣ ѿ не вѣсте, ѡзѣ ѡ вѣдѣ ѣсмѣ ѿли кто ѡзѣ. вѣдаю, колико лѣтъ живота нашего. во ѿстиннѣ гл҃ѣ ти, ѡчителѣ, егда ты раждаши сѣ, ѿ ѡзѣ тѣ стоѣхѣ прѣжде рождѣства твоего ѿ видѣхѣ ѡзѣ. во ѿстиннѣ, аще хоѣши ѿ совершѣнѣ быти, ѡчителѣ, то посадиши ты мене, ѡзѣ тѣ наѣчѣ премѣдрости, еажѣ никто же не вѣстѣ развѣ мене. ѿко вамѣ ѿстиннѣ рекѣ, ѿ егда ѡзрите крестѣ, тогда речѣши: ѡцѣ мои еси ты“. свѣѣи же то Жидове слышавши словеса гл҃юще: „пѣтъ лѣтъ . . . что Ѡроча сѣ гл҃ѣтъ, ѿже не слышахомѣ ни ѡ архѣерѣи, ни ѡ фарисѣи, ни ѡ ѡчителѣи“. рече же ѿмѣ Ісѣ: „не дивите сѣ томѣ! вѣдаю, егда мирѣ создѣнѣ быстѣ“. слышавши словеса сѣѣ Жидове ѿ ѡубоаши сѣ ѿ ничто же можахѣ рѣчи.

*) Зам. сакоа — пор. сякий-такий.

**) В рукоп. хибно: посадишаго.

***) В рукоп. хибно: владѣтъ.

****) В рукоп. ти елико.

[V]. Іс же рече: „вѣдаю, зчитеаю, ако есте сѣкнѣе, — горе вамъ! — ѿ хромїе — горе вамъ! ако мене оучите, а себе хвалите“. Закхен же ѣмъ его за рѣкъ ѿведе его ко оцѣмъ, ѿ рече зчитель: „горе мнѣ! пойми ѿроча сїе, Іѡсифе, ако не могъ его зчити, але о́нъ мене зчитѣ“.

[VI]. Іс же ѿграв по ѡбычаю со жидовскими дѣтми вошедши въ жидовскїи храмъ тече предъ ними по сѣнцѣмъ ѿ ста високо ѿ повелѣ всѣмъ ѿйти по сѣнцѣмъ ѿ стати високо. ѿ повелѣ стрѣмъ главъ растѣпити сѣмъ сѣнцѣмъ ѿ збѣнша сѣмъ вси, ѿ нача Іс смѣкати сѣмъ, ѿзвѣгшъ Ісѣс по сѣнцѣмъ.

[VII]. Приде дрѣвнїи маистеръ ко Іѡсифѣ ѿ рече емѣ: „приведи ѿроча свое, да нажѣмъ его грамотѣ“. Іѡсифъ ѣмъ его за рѣкъ ѿведе его ко маистерѣ ѿ змоли его, да нажѣмъ его алфавита. Іс же не рече ничтоже ѿ молчаше. маистеръ же удари Ісѣа въ ланитѣ. Іс же рече емѣ: „по что ма бїеши, злодѣжъ? азъ ты повѣдоуж, да что ма зчїши, а самъ не вѣдаешъ? азъ еси правын зчитель, протолкѣмъ мнѣ, [что] зовѣтъ сѣмъ алфавита?“ ѿ рече по сїхъ: „азъ ѣсмъ единъ ѿ книги ко мнѣ сѣмъ ѿко мѣдѣ звѣнѣшѣмъ“. слышавши зчитель ѿ смѣе сѣмъ ѿ не змѣк слова ѡвѣкшати ко Ісѣмъ, ѿ рече: „о́хъ мнѣ ѡкажнѣмъ! азъ ѿзмѣкнихъ сѣмъ, самъ на себе срамотѣмъ наведемъ. ѿроча сїе“ „наставляючи его на всю ревностъ. пойми, брате Іѡсифе, его ко сѣмъ, не стерпѣмъ страсти его. ѿ сїе ѿроча ѿкѣтъ ѡ земного родѣ, но прежде сотвореннаго“.

[VIII]. Потомъ жноша младо ѿ посѣкѣмъ дрова во сосѣдѣ Іѡсифѣмъ ѿ удари сѣмъ секирою ѿ растѣрза плѣснѣмъ ѿ нозѣмъ свои падѣ ѿ вмирѣмъ ѿ в мѣмъ велиценъ бывѣмъ. Іс же ѣмъ его за правѣмъ ногѣмъ ѿ прѣстѣмъ ѿ выстѣмъ нога цѣла волацѣмъ. ѿ глѣ Іс: „жноша, востанѣмъ!“ ѿ прѣхвѣтѣмъ жноша соннѣмъ ѿ ѡблѣмъ ѿ, народъ же много дѣмъ сѣмъ ѿ рѣмъ Ісѣмъ: „во ѿстѣмъ, Бѣмъ живѣтъ въ немъ!“

[IX]. Бывшъ же Ісѣмъ шѣмъ лѣмъ ѿ посла мати его по водѣ, а о́нъ тече скоро ѿ разѣмъ корчажѣмъ ѿ нѣмъ в чѣмъ емѣмъ воды принести. о́нъ же воѣмъ сѣмъ матери своей, ѿзнаѣмъ ѿ сѣмъ сорѣмъ ѿ начѣмъ воды полнѣмъ ѿ принесе мѣмъ. видѣмъ же то Жидѣмъ ѿ дѣмъ сѣмъ. ѿ прѣхвѣтѣмъ сѣмъ ко матѣмъ ѡблѣмъ ѿ.

[X]. ѿ паки во время сѣмъ ѿде Іс со оцѣмъ сѣмъ пшѣмъ ѿ на нѣмъ. ѿгда же оцѣмъ его ѡвѣмъ, ѿ посѣмъ пшѣмъ ѿ единѣмъ сѣмъ, во единъ же дѣмъ поже ѿ сотре ѿ принесе десѣмъ сѣмъ пшѣмъ ѿ оцѣмъ своимъ. ѿ взѣмъ Іѡсифѣмъ, ѿ цѣмъ его,

призвавъ же збогнхъ ѿ разда пать мѣръ, а сѣкъ пать мѣръ оставилъ.

[XI]. Къ тоужь время созда Іѡсифъ полатж мѣжжъ когатж зѣло во градѣ. ѿ не имѣаше мѣры ѿ коротко высть едно вервено. ѿ печаленъ высть Іѡсифъ велми, прѣиде же ко оцѣ Іс ѿ рече емоу: „печаленъ еси, оче мой?“ ѿ рече Іѡсифъ: „зле ми са стало“. ѿ рече Іс: „положи правило на земли“. ѿ положи Іѡсифъ правило на земли. ѿ пристѣпи Іс ѣмъ его за конецъ краткое вервено ѿ протѣгъ равно зъ дръжимъ. ѿ рече Іс: „не тѣжи, оче мой! что ти покажѣ, призови мене, а тѣбѣ сотворж дѣло свое“. ѿ рече Іѡсифъ: „болозѣ мнѣ Бѣгъ такое шроча далъ!“

[XII]. ѿ ѣмъ его за рѣкъ Іѡсифъ ѿ веде его ко майстрж, ѿже полотенца ровитъ. а майстеръ далъ Ісѡвѣ тридцать хамовъ вѣлихъ ѿ рече: „зклади оу рознѣ цѣкѣти, ѡво в' червленное, ѡво в' зеленое, ѡво в' багровое, ѡво в' витканое, азъ же на ѡрждѣ идѣ“. Іс же вземъ хами [вложи] сѣкъ ѿ чермнж кады. ѿ прѣиде майстеръ ѿ рече: „чи зложила еси хами?“ Іс же рече: „зправила всѣхъ в' чермнж кады“. ѡнъ же возопи великимъ гласомъ ѿ растерза ризы свои: „чемъ еси зклала ѿ единж кады? азъ тѣбѣ рекохъ ѿ разлчнѣ кади оуложи!“ ѿ косхѣти нанъ копѣ. Іс же зсѣа са ѿ повѣже, ѿ ста за Ісѡмъ древо великое ѿко дѣвѣ. ѿ видѣ сѣе чждо майстеръ ѿ оубѡа са, потомъ призва его. ѿ пришедъ Іс Хс Гдѣ Бѣгъ црѣ ѿ ста надъ кадю червеною ѿ рече: „не тѣжи, майстрж! акихъ тѣбѣ хамовъ надѡвѣ?“ ѡнъ же рече: „всеко“. ѿ вынималъ Іс Хс Гдѣ Бѣгъ црѣ Вседержитель хами ѿ разлчнхъ цѣкѣтокъ ѿс червенои кади. ѿ прѣишовъ ко Ісѡвѣ Хрѣтовѣ Гдѣ Бѣгъ црѣ Вседержителж майстеръ ѿ здари чоломъ [ѿ рече]: „ко истиннѣ, снѣ человекѣскій, снѣ Бжій црѣй ты!“ ѿ приведе его ко оцѣ его [ѿ рече]: „понми, Іѡсифе! се дивнаа чждѣса видѣхъ.“

[XIII]. Поѣмъ егѡ Іѡсифъ ѿ веде его ко майстрж книжномъ, да наѣчитъ его алфавита. глѣ Жидовинъ: „... . ста многажды“. Іс же глѣ емоу: „ацо [sic!] ты правнѣ оучитель ѿ наоучоѿи добре писма, то рци мнѣ алфавита, — азъ же ты ѡкѣшаю“. [оучитель же] разгнѣваа са ѿ здари Іса Христа црѣ Гдѣ Бѣгъ по ланитѣ. Іс же рече: „проклѣтынъ оучителю!“ пады ѡнѣи оучитель ѿ в'мре, Іс же прѣиде ко оцѣ. ѿ ѡскорѣвъ Іѡсифъ ѡ чадѣ.

[XIV]. Прѣиде ко Іѡсифѣ дръгѣи майстеръ ѿ рече: „приведи сѣа своего во наказаніе, низли могѣ легко наѣчити его ѣллинскимъ книгамъ“. ѿ рече Іѡсифъ: „понми, брате, его со собою“. ѿ звелъ

вчитель со ѡпасеніємъ ѿ веде его, Іс же ѿде с нимъ. вонїде во домъ его ко дрѣгимъ ѡучителемъ ѿ ѡбрѣте книги лежащїа на лавницѣ. разгнѣвъ книгѣ лежащїю великѡю нача чтити Дѣломъ стѣмъ. вчитель же прїиде ѿ послѣша его гл҃а, да болѣе гл҃еть. народъ же многъ прїиде ѿ послѣша его. ѿ рече вчитель: „Іѡсифе, азъ покажѣю ѡко вченика севѣ, а ѡнъ ѿсполненъ вл҃гдти Бжїа ѿ прїдрести“. ѿ рече: „вратѣ Іѡсифе, пойми его ко севѣ“.

[XV]. Стрѣ же вышѣ посла Іѡсифѣ сѣа своего Іакова по хвратїе. ѿ се змѣа лютаа вскриѣла его за рѣкѣ ѿ падѣ Іаковѣ ѿздше. Іс же дѣнѣвъ на лицѣ ѿ вгризновенїе ѡспидѣ ѿпадае, Іаковѣ же прозрѣ, а змѣа распаде сѣа на тры части.

[XVI]. ѿ пакѣ женѣ единой¹⁾ воча вмире ѿ плака сѣа жена. слышавъ Іс ѿ пришедѣ тамо видѣвъ воча мертво, ѿ рече: „воча, не вмири, но живо вѣди!“ ѿ вѣе разсмѣа сѣа воча ѿ воста. ѿ рече Іс женѣ: „прїими воча свое ѿ даи вѣмъ ѡсти“. видѣвши же народѣ многѣ ѿ рѣша: „во истинѣ Бжїѣ живеть в немъ!“

[XVII]. ѿ пакѣ вышѣ высотѣ созданноѣ ѿ спаде человекѣ съ вьсотѣ ѿ развѣ сѣа ѿ вмираше, ѿ стеченнѣ вышѣ много людеѣ. слышавъ Ісѣвъ Хсѣ тече тамо ѿ видѣ человекѣ мертва лежаща ѿ емъ его за рѣкѣ ѿ рече вѣмъ: „человекѣ, востани ѿ сотвори дѣло свое!“ ѿ вѣе воста ѿ поклонѣ сѣа ногамъ Ісѣвымъ. ѿ видѣвши народѣ многѣ ѿ вѣдиша сѣа.

[XVIII]. стрѣ же вышѣ Іѡсифѣ ѿ матѣ его искаста его тѣжаща ѿ ѿцѣща ѿ по трѣхъ днѣхъ ѡбрѣтѣша его ко цркви стоаща посредѣ вчителѣ, ѿ послѣшаша его, да разсмѣють ѡ него. диклаѣхъ сѣа же ѿ мыслаѣхъ в севѣ: „како воча прїидет страшнаа²⁾ книжники?“ Іѡсифѣ же ѿ матѣ рекѣста къ немъ: „что сотворилъ еси намъ, чадо, тако ѿнѣ скорѣаще ѿ болаще ѡ текѣ?“ рече же Іс: „что ѿщете мене? се сѣтъ ѡкытели Ѧца моего ѿ повелѣ мнѣ бытъ в ныхъ. ѿли не вѣсте, ѡко Ѧцѣ мой на небесѣхъ живеть?“ фарисѣи же рѣша ко матѣ: „ты ли еси матѣ вочати сего?“ она ж[е] рече: „ѡзъ есмъ.“ ѿ рѣша ѿ фарисѣе: „вѣженна ты во женѣхъ ѿ вѣгословенъ плодѣ чрева твоего! таковоа слыи не видѣхомъ ни ѡ когоже“. ѿ воста Іс Хсѣ Гдѣ Бжїѣ црѣ вседержитель ѿ ѿде во слѣдѣ ѡтре своего. воча же расташѣ ѿ крѣплаше сѣа дѣломъ ѿ силою ѿнѣ ѿ прїо ѿ во вѣкѣхъ вѣкомъ. ѡминь.

¹⁾ В рукоп. хибно: его.

²⁾ Зам. старѣиша.

Отсей текст був уже опублікований мною в „Житю і Слові“ т. I, стор. 223—227. Він є в головній основі тотожний з тзв. апокрифічним євангелиєм Томи, надрукованим у Тішендорфа в двох редакціях, грецькій і латинській (Const. Tischendorf, Evangelia apokrypha, Lipsiae 1853, стор. 135—170). В словянській апокрифічній літературі се євангеліє стрічає ся дуже рідко. Найстарші є тексти сербські, з котрих один, із XIV в., опублікував А. Н. Поповъ у книзі „Описаніє рукописей А. И. Хлудова“, Москва, стор. 319 і далі, а другий, також із XIV в., опублікував Ст. Новакович (Starine, VIII, 48 і д.). Російський текст звісний доси один в рукописі XVI в., опублікований М. Сперанским (Слав. апокр. євангелія, стор. 102—105).

3. Рукопис Румянцівського Музея ч. 1244, XVIII в.

(Ч8до о Господѣ нашѣмъ Исѣсѣ Христѣ).
[I]. (Ч8до 1). Бившѣ Господѣ нашѣмъ Исѣсѣ Христѣ еще свѣсѣ во двохъ лѣтѣхъ возвѣста своего, играюще въ ричищахъ со жидовскими дѣтми и сотвори дванадесать птицъ от кааѣ излѣпиша, и сплеснѣвъ рѣками, а они излетѣша. вистъ же въ той день субота. Видачи¹⁾ же тоє Жидовинѣ єдинѣ, что Христосѣ творитѣ, шедѣ скоро возвѣсти Иосифѣ отцѣ Исѣсовѣ и глагола: „отче²⁾, снѣ твой играюще въ рѣчищахъ и взавшѣ кааѣ сотвориша дванадесать птицъ, сплеснѣвъ рѣками, а они излѣтѣша, и оскверниѣ єсть свѣтѣ“.

[II]. И седе³⁾ [Исѣсѣ] Иосифѣ отцѣ своемѣ на рѣки и принесе его въ домѣ свой хотѣ его научити. Исѣсѣ же рече томѣ Жидовинѣ, которой его Иосифѣ прискаржилѣ: „для чего ма отцѣ моемѣ отскаржилѣ? не дойдешъ ти и до домѣ, такѣ тебѣ мо-влю“. (Ч8до 2). Вгда же Исѣсѣ рече тоє слово, падѣ Жидовинѣ на землю и змре. видѣв[ш]є тоє дрѣгий Жидовинѣ возопиша и глаголюще: „откѣдѣ се отроча, иже пакы страшниѣ⁴⁾ дѣла творитѣ?“ Шедше родитель оного Жидовина змиришаго и рекоша Иосифѣ: „Что сие акое ч8до отроча имашн? аще вѣдетѣ сие отроча болше, да не страшниѣ дѣла творит и ч8деса, то не имашн жити въ городѣ семѣ. аще єсть хитро и лѣкавость, то на-вчи его, да не клинетѣ ч8жихъ дѣтей, да змиряють⁵⁾ от него“.

¹⁾ В тексті: видача. ²⁾ В тексті: отрочи. ³⁾ В тексті: шде. ⁴⁾ В тексті: старшиє.
⁵⁾ В тексті: змиряетѣ.

[III]. И призвавъ же Иосифъ Исуса съчасе его: „сина, по что каинеша дѣтей чужихъ жидовскихъ, да смѣрають отъ тебе? того ради Жидове хотятъ насъ изгнати изъ града¹⁾ сего“. Исусъ же рече отцу своему: „отче, кто тебѣ говоритъ сие по второе изъ града ити, то поведай словеса, сколько изженеть [его] Исусъ изъ дома пославшаго его“.²⁾

[III]. (Чсдо 3). И ниже клеветахъ на Исуса, вънезашъ ослѣпша³⁾ и безъгласни быша. то е видѣхше ннии Жидове и сдѣлаша сѧ зѣло. потомъ не смѣють нѣхто гнѣватись на него изрици добре. В той часъ разгнѣва сѧ Иосифъ на Исуса, Исусъ же рече: „отче мой, почто велце гнѣваеши сѧ на мѧ? не вѣдаешъ и истинно, что и сотворю и смирають Жиди, то ѧ молю тѧ: не смотри мене твой и к тебѣ колаю“.

[IV]. (Чсдо 4). Именемъ Залижей слыша Исуса глаголюще отцу своему, да диви сѧ и рече ко Иосифу: „брате, се отроча имаша мудрость. дай мнѣ его на наукѣ, да навикнетъ⁴⁾ грамотѣ“. Поимъ Исуса и веде его ко учителю [и] рече ему: „брате Захѣю, возми отрока“ [и глагола Захѣй]: „сие мнѣ тѣшанье о немъ“. Сие слышавъ Исусъ разсмѣя сѧ⁵⁾. и глагола ему Захѣй⁶⁾: „что смѣиши сѧ?“ Исусъ же рече: „тѣшанье хоуеши имѣть о мнѣ, ви же ничтоже творити⁷⁾ безъ мене не можете. не⁸⁾ вѣси бо того, что азъ вѣдаю. яко мнѣ единому власти сѧ дана есть, понеже и Господь есмь. еще сии есть откъдѣ придохъ и колко мнѣ лѣтъ есть и зростъ совершеннаго о свѣтѣ. ви же не вѣсте мене есте и гдѣ родите сѧ сѧ и сколько лѣтъ живота вашего. истинно бо глаголю, учителю, егда ти роди сѧ, азъ⁹⁾ тамо стоялъ. но когда еше хоуеши совершенъ быти, то послѣшай мене, азъ тебе научу хитрости, еже никто же вѣсть развѣ мене“. Пославши Жидове глагола сѧ¹⁰⁾ и рекоша: „пачѣ лѣтъ отрочати семъ, есть же глагола¹¹⁾ словеса, яковихъ¹²⁾ не слышхомъ ни отъ фарисей, ни отъ архирей, ни отъ учителя“. И рече Исусъ: „семъ не дивѣйтесь! Но азъ вѣдаю, егда миръ созданъ бысть“. Тогда слышавше Жидове зѣлоша сѧ и не можахъ ничтоже рещи¹³⁾.

¹⁾ В текстѣ: измѣти ниже ради ²⁾ В текстѣ баламутно: то Исусъ словеса поведай сколько изженеть ко мнѣ по славшаго его. ³⁾ В текстѣ: ослѣпши. ⁴⁾ В текстѣ: дома покинетъ. ⁵⁾ В текстѣ: разгнѣвал сѧ. ⁶⁾ В текстѣ: Захѣю. ⁷⁾ В текстѣ: творити. ⁸⁾ В текстѣ: ни. ⁹⁾ В текстѣ: оз. ¹⁰⁾ В текстѣ: глаголаше сие. ¹¹⁾ В текстѣ: до- дано: да бы. ¹²⁾ В текстѣ: яковихъ Бога глагола. ¹³⁾ В рукоп. рцѣ.

[V]. Исѣсъ же играше и скакаше глаголюще: „вѣдаю, считѣю, ако¹⁾ . . . а сами . . . не хоцѣтъ считѣть добре“. Захѣй же имъ Исѣса за рѣкъ веде его ко Иосифѣ и глагола: „о горе мнѣ, ако полѣче[нѣ] бивъ отрочати сего сѣкѣ счити, а онъ мене считѣть самого во пати²⁾ лѣтѣхъ сѣсци“.

[VI]. (Чѣдо 5). Бѣ томъ же юноша нѣкий рѣка дрова ѿ сѣсѣда³⁾ Иосифова, и ѿдари секирою изрѣбавѣ плѣ[снѣ] ноги своѣя [и] падѣ ѿмре. Молва же и зѣчениѣ людѣй много. лѣдѣкъ протиснѣл сѣ Исѣсъ сквозѣ народа и прииде, идѣже лежаще юноша, ино го въземѣ за ногѣ и прииде и вистѣ цѣла нога колѣнаго. и глагола емѣ Исѣсъ: „юноше, тѣбѣ глаголю, востани!“ И авиѣ вѣста, народи же дивиша сѣ и поклониша сѣ⁴⁾ отрочати и рѣкоша: „Богъ живѣтъ въ немъ“.

[VII]. (Чѣдо 6). И пакѣ во время сианѣа иде Исѣсъ⁵⁾ со отцемъ своимъ Иосифомъ на нивѣ свою сѣяти пшеницѣ. егда сѣде Иосифѣ обидати⁶⁾, въ той часѣ Исѣсъ повѣже [и] единѣ спѣдѣ посѣавѣ пшеницѣ и во единѣ годинѣ пожне⁷⁾, сотре и принесе отцѣ своему пѣдовѣ десѣтъ привѣс⁸⁾. прихилившисѣ же Иосифѣ любизати его сталѣ любезно и призва ѿбога и дасть пѣтъ пѣдовѣ, а пѣтъ сѣкѣ⁹⁾ спѣдовѣ....

[VIII]. [Поиде же Иосифѣ] на рѣкодѣние древо дѣлатѣ. (Чѣдо 7) Исѣсъ же вниде по обычаю въ храмъ жидовскѣй, возва дѣтѣй жидовскихъ множествоко и поиде по стѣнѣ солнечной високо азѣ до облака. и повелѣ дѣтѣмъ вѣскѣмъ ити за собою. [и] пондоша¹⁰⁾ и виша високо, и потомъ дѣти полетѣкша сквозѣ стѣни стрѣмѣглавѣ и повиша сѣ вси, и начаша Исѣсъ смѣкати сѣ играше.

[IX]. (Чѣдо 8). Бившѣ Исѣсъ въ шестое лѣто посла matka его по водѣ. шедѣ скоро крагой [и развѣ] корѣзницѣ. и кола сѣ¹¹⁾ Исѣсъ матери своѣй. не имѣвши же чимъ почерпнѣти води и зналъ изѣ себе сорочкѣ и почерпе води и принесе Марии матери своѣй. Видѣвши тоѣ чѣдо Жидокѣ¹²⁾ ѿдивиша сѣ, мати [же] Исѣсова пришаливши сѣ стала любизати сѣта¹³⁾ его.

[X]. (Чѣдо 9). В то время здаша палатѣ мѣжѣ¹⁴⁾ богатѣ и скороти¹⁵⁾ древо вѣкѣ полата, печалѣ[нѣ] же бивѣ

1) В текстѣ: ако считѣли. 2) В текстѣ: двѣхъ . . . сѣсци. 3) В текстѣ: Исѣса.

4) В текстѣ: поклониши сѣ. 5) В текстѣ: ко Исѣсѣ. 6) В текстѣ: обидати. 7) В текстѣ: тоже. 8) Мабуѣ поцесоване: провѣнтѣ, з латинскаго proventus — здобутоя, урожай.

9) В рукоп. и кѣ. 10) В текстѣ: пондохъ. 11) В текстѣ: смѣла сѣ. 12) В текстѣ: Жидовникѣ. 13) В текстѣ: чѣда. 14) В рукоп. междѣ. 15) В текстѣ: скорити.

вѣлми. и пришедъ Исѣсъ и рече Иосифъ: „...?“ [и рече Иосифъ]: „... зае счинилъ“. И рече Исѣсъ: „отче мой, положи древо предъ мною на землю!“ И положи Иосифъ вервено короткое, Исѣсъ же емъ рѣкою за конецъ и протяже вервено и стало долгое пять локоть, и сотвори равно. Исѣсъ же [рече]: „не тѣжи, отче! попсѣетъ са, призови мене и похвали дѣло мое¹⁾“. Иосифъ²⁾ о семъ его сталъ лобызати любезно [и рече]: „благо мнѣ, тако сие отроча даде [ми] Богъ!“

[XI]. (Чсдо 10). Емъ Иосифъ Исѣса и веде его ко майстерѣ³⁾, еже сѣкна⁴⁾ дѣлаетъ. майстеръ⁵⁾ же даде Исѣсовѣ сѣкна тонкого белаго локоть ѿ. сѣкнѣти же въ разниѣ цвѣти: осѣ⁶⁾ в червоное, а осѣ⁶⁾ въ зеленное, [осѣ] въ баграное⁷⁾, а осѣ⁶⁾ темное въ темно . . . а[зъ] надъ орѣдовать“. [Исѣсъ же] взялъ локтѣ [и] всѣ вложила въ кадъ⁸⁾ червоною еднѣ. И прииде майстеръ [и въпроси]: „въправила еси⁹⁾ въсе?¹⁾ и рече Исѣсъ: „справила сѣ сѣкно, въложила въ червоною кадъ еднѣ“. Майстеръ же возопи и рече: „чемъ еси въ еднѣ кадъ въложила? азъ тѣбѣ повелѣла въ разниѣ цвѣти вложити“. и вкнѣти на него. И всѣхити са Исѣсъ и повѣже, а онъ за нимъ верже кописткою и всѣхити са. Видѣвъ же тоѣ чсдо майстеръ ѡжасе са и пришедъ Исѣсъ и ста надъ червоною кадю [и рече]: „не тѣжи, майстеръ! какого тѣбѣ сѣкна треба, глаголи мнѣ“. И рече майстеръ: „червоного“. И кинавъ Исѣсъ червоного сѣкна, и паки синого, и кинавъ разниѣ цвѣти из едной¹⁰⁾ кадѣ. И емъ его за рѣкѣ майстеръ лобызати сталъ и сдари перед нимъ поклонъ [и рече]: „во истинѣ сей синъ Божий!“ И веде его ко Иосифу [и] глагола: „познаи отроча сие, дивнии бо чсдеса видѣхъ¹¹⁾ от него днесъ“.

[XII]. (Чсдо 11). Веде его ко иномѣ майстерѣ книжномѣ, да наѣчитъ пѣсма. И рече майстеръ: „которимъ¹²⁾ книгамъ наѣчѣ его?“ Иосифъ же речетъ: „евлинскимъ“. Майстеръ же написа емѣ алфавита¹³⁾ Исѣсъ же тако рече емѣ: „аще еси¹⁴⁾ прамый считель и знаешъ добре книгамъ¹⁵⁾, то рци мнѣ¹⁶⁾ алфавита¹⁷⁾, азъ же сказѣ тѣбѣ отвѣтъ¹⁸⁾“ и разгнѣва са¹⁹⁾ считель²⁰⁾ [и рече]: „ . .

1) В текстѣ: мин. 2) В текстѣ: Иосифу. 3) В рукоп. матерѣ. 4) В текстѣ: шѣмка 5) В текстѣ: матерѣ. 6) В текстѣ: все 7) В текстѣ: баграное. 8) В рукоп. надъ. 9) В текстѣ: сѣй. 10) В текстѣ: видной. 11) В текстѣ: въсѣдаху. 12) В текстѣ: который. 13) В рукоп. алфаста. 14) В текстѣ: сѣй 15) В рукоп. нидѣмъ докреннимъ. 16) В текстѣ: царъ мой. 17) В рукоп. атфисигмъ. 18) В текстѣ: о сѣктѣ. 19) В текстѣ: разгнѣва са. 20) В текстѣ: мовла

[XIII]. „... а волше мене глаголетъ“. Народ же много поиде послышати его, отрокъ же бистъ благодати Божией исполненъ и премудрости. Рече же майстеръ: „Иосифе, брате, пойми отрока своего и веди его въ домъ свой“. и слыша Иосифъ засмѣялся.

[XIV]. (Чсдо 12). По сихъ дняхъ злахъ¹⁾ храмъ каменный²⁾, и рече [Исвсъ]: „пожрѣтъ въскъмъ злѣ жиздемый храмъ идоломъ“. И лбне потреби сѧ чсдѧ.

[XV]. (Чсдо 13). Утрѧ же кикшѧ никоего дна посла Иосифъ³⁾ Иакова сына своего по форестъ оу лѣсѣ. и зинде [Иосифъ ко] Исвсѧ [и] рече: „[И]свсе, змиа люта⁴⁾ свѣкнѧла естъ⁵⁾ къ рѣкѧ Иакова и падъ и змираетъ“. Исвсъ же дхнѣкъ на лице его и згрizenнѧ лютаго ида змика идъ спаде з него. Иковъ прозрѣ на нѧ и змиа

[XVI]. И пакѧ кикшѧ дрѣвѧ високѧ спаде человекъ (Чсдо 14) с висоти и змреть. и стечению⁶⁾ кикшѧ людей много, слышавъ⁷⁾ Исвсъ идеть тѣда и видѣ человекѧ мертѧ лежаща. и емъ его за рѣкѧ и рече: „тевѣ глаголю, человекѣ, востани и твори дѣлао свое!“ И акне [въста человекѣкъ] и поклонѧ сѧ емѧ. Видѣвши народѧ и збоаша сѧ и рекоша: „отроча снѧ с небесѣ естъ⁸⁾, много спасаетъ от смерти“.

[XVII]. (Чсдо 15). Бистъ же оу свѣкда нѣкоего отроча змреть [и] пла[ка] сѧ над нимъ⁹⁾ matka его. Слыша же Исвсъ, іако вопак естъ¹⁰⁾ и придетъ и видѣ отроча мертѧ на рѣкахъ матери своей. и пристѣпилъ Исвсъ, коснѧ сѧ зетъ его и рече: „востани и всѧи здравъ!“ И лбне космѧ сѧ отроча. и рече Исвсъ: „жено, псими отроча своего и дай емѧ асти“. И вѣдѣ народъ и рѣша: „во истинѧ къ отрочатѣ сѧмъ Богъ живетъ“. Яминь.

Отсей текст я передруковую з многоцѣнної, але мало кому у нас доступної публікації М. Сперанского „Славянскія апокрифическія евангелія“, Москва, стор. 99—101. Проф. Сперанский подав сей текст в буквальной копії, хоча в ньому дуже багато помилок, пропусків незазначених переписником і в загалі попсованих місць, так що читати його дуже трудно, а розуміти часто й зовсім не можна. Замість передруковувати сей текст в такий самій формі

¹⁾ В тексті: ждахъ. ²⁾ В тексті: к-ждменій. ³⁾ В тексті: ко Иосифъ. ⁴⁾ В тексті: свѣкнѧла змиа люта. ⁵⁾ В тексті: оускъмъ и класть. ⁶⁾ В тексті: стенинѧ. ⁷⁾ В рукоп. слышавъ. ⁸⁾ В рукоп. емъ. ⁹⁾ В рукоп. народнимъ. ¹⁰⁾ В тексті: итъ.

я вважав відповіднійшим подати в тексті свої конектури до поправок, зазначаючи в нотці, як виглядає відповідне місце в тексті д. Сперанського. Зрештою і сам д. Сперанський декуди в скобках подавав свої конектури, звичайно зовсім вірні; там, де я прийняв їх, зазначено в нотці не текст, а рукопис. Надто я вважав потрібним, порівнюючи сей текст з тими, які друкують ся у мене під Ж і під И, позазначувати в ньому точками пропуски, хоча в рукописі ані в тексті Сперанського вони не зазначені. В кінці зазначу, що в рукописі текст поділений на епіаоди (чуда) не зовсім так, як ми поділили иньші тексти (держачись поділу Тішендорфа) і невідповідно до змісту. От тим то я перевів і тут для догоди порівняння поділ такий, як у иньших текстах, лишаючи всюди в круглих скобках слова „Чудо“ з відповідною цифрою в тім самім місці, де воно стоїть у рукописі і в тексті д. Сперанського. Зрештою не зважаючи на велику несправність сей текст важний для пізнання первісної форми тої редакції сего апокріфа, що лежить у основі всіх українсько-руських відписів.

II. Рукопис о. Яремецького-Білахевича стор. 134—137.

(Слово ш Гдѣ ншѣмъ Іс Хтѣ, како ѿгравъ сѧ со дѣтми жидовскими и сотвориъ вѣ. птицѣ).

[I]. Во єдино лѣто ѿгравъ сѧ Гдѣ Іс Хтѣ со дѣтми жидовскими на єдномъ мѣстѣ, ѿ вземъ Іс Хс калъ ѿ сотвориъ вѣ. птицѣ ѿ плеснѣлъ надъ ними рѣками, ѿ вѣнѣ птицѣ ѿжили ѿ полетѣли. оучивши же тоє Жидове ѿ зійшли сѧ до ради, ѿ пошли до Іосифа ѿ мовлять: „Іосифе, ѿтрокъ твоѣ ѿгравѣтъ к рѣчѣ дивнѣ: взѣмъ калъ, ѿзлѣпѣтъ вѣ. птицѣ ѿ плеснѣтъ рѣками надъ птицами, ѿ птицѣ ѿжили ѿ полетѣли. І ѿскверни намъ сѣботѣ“. Пойде же Іосифъ ко Ісх.

[II]. Іс же ѿгравъ сѧ ѿ скочи Іосифъ на рамена. Іосифъ же принѣс Ісѧ на мѣсто своє ѿ наѣчи єго. Іс же рече Жидовинамъ: „се по нинѣ ѿвадили сте мѧ єси“. ѿ се Жидове не дойдѣша до домѣ и ѿвѣє падоша і змроша. дрѣзѣи же Жидове возопѣша ѿ глѣюще: „Вкудѣ се ѿроча!“ ѿ нападоша Іосифа глѣюще: „что такое ѿроча ѿмашѣ хитрое? єчи єго на доброе, нехай не клинѣтъ і не искѣшаетъ нашихъ дѣтѣй, во ти, Іосифе, не будѣши жити с нами во градѣ, ѿле тѧ виженемъ“.

[III]. Призвавши Іўсифъ Іса и гл҃а: „По что ти канишк чужихъ дѣтей, що мрѣтъ? прето хотѣтъ нас вигнати из града“. Ісѣсъ же рекаъ ѿцѣ своему Іўсифѣ: „ѡче мой, тѣи, иже на насъ глѣють противъ дѣлом своимъ, нехай ѡгладѣхнѣтъ и ѡслабѣхнѣтъ“. и тоѣ оубѣждавши Жидове вси оубоѣша сѧ и не смѣѣше ничто же на Іса рещи и гнѣрати сѧ.

[IV]. Считель же ѣденѣ ѣменемъ Затхѣй слышалъ Іса глѣюща ко Іўсифѣ и рече: „Іўсифе, брате, се ѡроча ѣмашъ мѣдро. дай ѣго мнѣ, нехай счѣтѣ грамоту“. Поѣмъ Іўсифъ ѡроча ѣ вовѣде ѣго ко счителю и рече: „оуби, брате, ѡроча сѣѣ“. слыша же Ісѣ Іўсифа глѣющаго и засмѣѣа сѧ и рече: „даскале, во истиннѣ вѣмѣ, елико ти рече ѡцѣ мой Іўсифъ. азъ есмъ господъ, ви же не вѣстѣ, ѧкаѧ мнѣ ѣдномѣ властъ, ѧко азъ есмъ прежде вѣкъ, а ѣнѣ родихъ сѧ с вами, и азѣ вѣмѣ, колко лѣтъ живота вашего. счителю, послѣхъи мене, азъ тѣ наѣчѣ премѣдрости, ѣѧ же никто не вѣстѣ развѣ мене и послѣваго мѧ ко вамъ“. Свѣщѣ Жидове слышавши словеса сѧ, глѣюща: „ѣ. лѣтъ ѡтрочати семѣ и глѣтъ ѣже не слышахомъ ни ѡ архіерей ни ѡ считель ни ѡ фарисей“. Рече Ісѣ: „Что семѣ дивите сѧ? вѣдаю, ѣгда вѣстѣ миръ созданъ“. в той оубо слышавши Жидове и свѣѣша сѧ и не смѣѣхѣ ничто же рещи на Іса.

[V]. Хрѣтосъ же ѣграѧ сѧ и скача глѣуще: „вѣдаю, счителю, ѧко ви ѣсте слѣпѣе. горе вамъ, ѧко мене счѣтѣ, а сами не знаете, хвалите сѧ“. Затхѣй же вземъ ѣго Іса за рѣкъ и приведе ѣго ко Іўсифѣ и рече: „пойми, брате Іўсифе, ѡтроча сѣѣ! ѧ не могѣ ѣго счѣти. ѡ горе мнѣ, ѡроча тоѣ мене счѣтѣ“.

[VI]. Ісѣ же конѣде по ѡбичаю во жидовскѣй храмъ, ѣграѧ сѧ со дѣтми многими жидовскими. Ісѣ же повѣгне по слонцѣ по променахъ предъ дѣтми и ста високо, а дѣти жидовскѣе пошли за Ісѣмѣ и полетѣли стрѣмъ главѣ и повѣли сѧ вси. ѣначатъ Ісѣ смѣѣати сѧ и звѣже по слонцѣ.

[VII]. И рече дрѣгѣй маистеръ ко Іўсифѣ: „приведи ми ѡтроча и наѣчѣ ѣго грамоти“. Іўсифъ же емъ Іса за рѣкъ и веде ѣго ко маистерѣ. Маистеръ же вземъ ѣго счѣти грамоти, Ісѣ же молчаше, не рече ѣмѣ ничто же. Маистеръ же свѣдари ѣго в главѣ. Ісѣ же рече ѣмѣ: „по что мѧ ѣси оубѣдари в главѣ, разбойникѣ, злодѣѣтелю! горе тебѣ! да чѣго мѧ счѣиши, а самъ ничтоже не вѣдаешъ? ѧще-съ правѣй считель, протолюѣи ми, что мовѣтъ ѧлѣфавита, азъ же.... и по сѣхъ книги во мнѣ сѣтъ“. Маистеръ же в той часъ свѣжасѣ сѧ и не смѣѣа ничто же ѣзрещи протѣкко ѡтрочати. и рече: „ѡхъ мнѣ, азъ ѡкаиннѣй самъ на себѣ срамотѣ наведохъ!“ и рече: „Пой-

ми, вратѣ Іўсифѣ, ѡтроча сїе! сїе ѡроча нѣсть ѡ земнаго рода, но прежде сотворенїа“.

[VIII]. Единъ юноша младїй рѣвавъ дрова в сѣсѣда Іўсифоваго ѡ сѣдилъ сїа секирою ѡ стїа секира палеснѣ ноги его ѡ падъ смираше. ѡ с молвѣ велицей бивши ѡ стеченїю тамо народа много, Іс же поїде тамо ледва прошедъ сквозъ народъ. ѡ прїїде ѡдеже лежа ѡтрокъ ѡ емъ его Іс за правдою негѣ зарѣванью, ѡ протїагъ ѡ вистѣ нога болющїа здравїа. ѡ рече Іс: „юноша, текѣ глїю: востани!“ юноша же авїе воста. Народъ же велми чѣдиша сїа ѡ рече: „во истиннѣ, в сем ѡрочати бгѣ живетъ“.

[IX]. Потомъ же Іс хождаше по водѣ, ѡ созда севѣ храмннѣ каменнѣю, народи же їсидейскїи сѣлао чѣдиша сїа таковомъ виденїю.

[X]. Потомъ же Іўсифъ послаа сїа своего їакова по хвастѣ, ѡ змїа лютаїа вѣсїла его во рѣкѣ ѡ падъ їаковѣ ѡ смираше. Іс прїїдетъ тамо ѡ дѣнѣа на лице его, ѡ сгризновенїе змїинно їспадетъ, їаковъ прозрѣкъ, а змїа распаде сїа на гѣ части.

[XI]. Потомъ женѣ едной ѡтроча смиретъ ѡ плака сїа жена злѣ за ѡрочатемъ. Слїшавъ же Іс ѡ тече тамо ѡ видѣ ѡроча мертво, ѡ дѣнѣа Іс на сѣта его ѡ рече: „востани, ѡроча ѡ живо вѣдѣ!“ авїе воста ѡтроча ѡ розсмѣїа сїа. ѡ рече Іс: „жено, прїими ѡроча ѡ дай емѣ їасти“. видѣвши тоѣ народи многи ѡ рѣша: „во истиннѣ, в сем ѡрочати бгѣ живетъ“.

[XII]. ѡ паки бивше созданїю високомѣ ѡ впаде члѣвкѣ з бѣдиннѣ велми високаго ѡ разбїе сїа ѡ смираше ѡ зїїшло сїа людей много надъ ѡнаго члѣвка. ѡ прїїде Іс тамо ѡ видѣ члѣвкѣ мертваго лежаща. ѡ емѣ его Іс за рѣкѣ ѡ рече: „текѣ члѣвч. глїю, востани ѡ твори дѣлао свое“ авїе члѣвкѣ воставъ ѡ поклонїа сїа їсусови. ѡ видѣвши тоѣ народи ѡ чѣдиша сїа велми.

[XIII]. Іўсифъ же ѡ мїти его ѡцѣца во їерлїмѣ ѡ ѡбрѣкто сѣа его по гѣхъ днѣхъ во церквїи посередѣ оучїтелїей. ѡ посѣшавша его, да разсмѣютъ, ѡ дивлїахъ сїа, како ѡтроча прїїдетъ старшїа книжници ѡ фїлїозофи. Іўсифъ же ѡ мїти рекоста їсѣви: „Почто чадѣ сотворило с намъ, како намъ велми бїла скорѣвѣ“. Іс же: „почто ѡцѣте мене? многїе сѣт ѡвѣтели с ѡца моего, повелѣ ми в нїхъ вїти. не вѣсте ли, їако ѡцѣ мой естѣ на нѣсѣхъ?“ фарїсеи же слїшавши ѡ рѣша: „ти ли еси мїти семѣ ѡрочати?“ Мрїа же рече: „азъ есмъ“. Фарїсеи же рѣша: „вѣгословенна ти во женахъ ѡ вѣгословїи плодъ твоего чрева. таковїа слави, таковїа сили не видѣхомъ николи же“. Воставше Іс ѡ иде во слѣдъ мїтре своїа ѡ вистѣ слѣшай мїтре своїа ѡ повиннїа сїа. Іс же

сп'яіаше мѣдростію ѿ тѣломъ вѣгодат ѿ ѿсцѣленіе твораше. Ми же прославилимъ ѿца ѿ сѣна ѿ сѣаго Дѣла ѿнѣк ѿ прѣно ѿ во вѣки вѣкомъ. Аминь.

І отсей текст був опублікований мною в „Житю і Слові“ І, 227—230. Супроти обох попередніх він значно вкорочений, не має деяких епізодів, які є там, а ті, що є, оповідані дуже лаконічно. Та про те є й тут дещо таке, що вірніше показує первісний візорець усіх українсько-руських списків, ніж попередні тексти, а дещо, хоч уривково, є й таке, чого нема в них зовсім (епіз. IX).

І. Перемиський Пролог XVI в. стор. 611.

[Незгода в Йосифовій сім'ї із за Ісуса]. Йосифъ вѣ вѣ Би-
фаніи мѣ дръкодѣла. сѣмъ ж[є] роди сѣ сѣнъ ѿ нареч[є] ѿмѣ
ѣмоу Іаковъ. женѣ же прѣставивъши сѣ вѣсть же лѣтъ вѣ. Бѣа
Мрѣа вѣ домоу Гѣни, ѿ дашѣ ж ѿ ѿсифъ. [Тут бракує кількох
слів, як Йосиф умираючи ділив свої достатки] зѣмѣла сѣомъ своимъ
прѣвѣмъ жены. Ісѣмъ хотѣшѣ час[є] дати ѿ не дашѣ сѣнове ѣго.
Іаковъ же поат Ісѣа сѣ Мрѣж вѣ наслѣдіе сѣвѣ, того ради на-
рече [її] Гѣ по пѣти брата сѣвѣ, ѿ сѣтвори ѿчѣнка і аїла ѿ сво-
їми рѣжками постави прѣваго сѣлѣ вѣ Іерлѣимѣ*).

Із яких жерел черпав автор отсеї нотатки вплетеної в про-
ложне життя апостола Якова, не вмію сказати. Мені не вдалося
навіть знайти другого списку сего життя, де була би ся сама но-
татка в повні і для того подаю її в тій уривковій формі.

К. Перемиський Пролог XVI в. стор. 635—636.

(Б то жѣ дѣнь сказаніе Хѣа пришествіа к морѣ
прежде даже не прѣйде к морѣ крѣтити сѣ тогда).
Всѣмъ ѿвѣ ѿспѣнама Ісѣ Хѣ, наж[є] на ѿвси ѿ на землі, тогда
к морѣ прѣйде хотѣ ѿстѣтити своїми стопами ѿ прославити ѿ по-
чести водное ѣтво. ѿвѣ же море ѿдъ распротрѣ сѣ радостію
прѣат Гѣ гѣла: „прѣйдѣте вси животнаа малаа сѣ великими,

*) Пропускаємо остатніх 6½ рядків сеї статейки, де оповідаєть ся про смерть
св. Якова, звісну з апостольських Діяний.

сѣнїи дѣте сѣ съ цвѣтци, простирающе сѣ поклоним сѣ, ѿ ѿже ѿспрѣва ны сѣтвори ѿ живот нам дарова. вси противїи дѣи вѣстрѣнѣте ѿ пришедше поклоните сѣ силы вѣдчествѣ, ѿ всѣ вѣлны ѿутишѣте сѣ. Гѣ животѣ ѿ смѣрти сѣ радостїю прїймѣте. кто вѣзвѣстит вѣселенїи днѣ, ѿко по пѣчинѣ ходит! вѣзвѣсели[х] сѣ ѿ вѣшнаго ѿко Херовим, сѣ вѣх вѣїим пришествїем, ѿ сѣрафимскѣ постелю прїах, ѿко ко сѣдащаго на крилѣ вѣтрѣ нааа зде имам ходѣщаго превыше всѣа твари, ѿ сего на своем лонѣ имам пѣша ходѣща. ѿнѣ же ѿвѣдѣ ктоиѣ ни нарекѣ сѣ море, но кѣпел нѣнаа. ѿ се ѿже вѣх скѣпѣк скѣтлѣе, лѣча по-пѣщаа нѣнаа, творца ѿмѣа. “ всѣа твар вѣселит сѣ вѣспѣк, земла и море, ѿ вси скѣтлѣх сѣ вѣгдѣтїю. заблѣждѣшїи вѣзвращах сѣ ѿ нѣчїтвїи вѣгѣчїтвїи вѣвают, колащїи ко здравїи прихѣждах, мѣртвїи вѣстах, вѣкѣи ѿгоними вѣвах ѿ недѣжїи ѿвѣгах, ѿ смѣртѣ ѿужасаше сѣ, ѿ дрѣжимїи ѿ врага вѣдѣвшїе славу пришедша Гѣ раздрѣшїти ѿ оуз смѣртных. ѿ всѣа тварѣ Хѣм пришествїем на земли ѿсѣрѣше сѣ ѿ скрѣви кѣ вѣселїе прѣлагаше сѣ ѿ ѿ тлѣнїа на нетлѣнїе гѣтоваше сѣ крѣщенїем Гѣ нїего Іс Хѣ, емѣ ж[е] слава в вѣи. ѿминѣ.

Хоча отся проложна статья виглядає мов витвір риторики, то все таки її основна думка є та сама, яку можна добачити в апокрифічних євангеліях, а власне та, що Ісус за свого земного життя „все сповняв“, тоб то пробував усякого рода занять, мав стичність з усякими силами природи і суспільності, значить, муїв бути також на морі, щоби своїми стопами освятити його і прийняти від него поклон. В тім самім Пролозі в иньша статья — Слово на хрещенє Ісусово, де говорить ся, що Ісус від моря подав ся на Йордан. Се слово там приписано єв. Іванови Злотоустому, — то чи й отся статья не буде вирівком якогось єго твору?

У. Ісусове хрещене і покуса.

А. Рукопис Степана Теслевцьового стор. 219—237.

(Казана на Б҃гоавленіє Г҃а Б҃га ншого Іса Х҃а. Г҃а Б҃а про шѣ ѿ помоцѣ, а вашнх м҃лтей ѿ выслухана). Наймилшіє а повожные хр҃тіане, православныє снове цр҃кве Сири-ской восточной! Наклонѣте оу́ха вш҃к ѿ прислухайте са пр[ислу]шѣ ѿ том дѣшнем великомѣ праздницѣ, що то є за с҃то ѿ дла чо҃го то са называет Б҃гоавленіємѣ. За правдѣ є Б҃гоавленіє, ївни во са Б҃гѣ на Івр҃дани воды ѿс҃тити. Бо были воды спо҃ганены змиевыми головами черезъ престѣпок Ядама і Б҃вы предкѣв ншихъ. Я зновѣ са называет тоє с҃то крещеніємѣ, во са Х҃с Б҃гѣ Бж҃ий оу той днѣ крестив и змиевы головы водою спаливѣ. Претеж, братіє, потреба нам знати, що то за змиевы головы были оу водѣ? ѿ том теперѣ нам, братіє, вєсѣда дѣховнаа надходит.

Змиемѣ са называет шар҃кан, змием са называет ѿ дѣа-волѣ; споминает ѿ том Іванѣ Б҃гословѣ, гдѣ так [пишет: „Ки-дѣлемѣ] змиеа великого на нєси, оу котор[.] хвостов, с которым то змием с҃тый М[.] его с҃тый ѿ перемогли того страшного смока, змиеа седмоголового, ѿ прогнал его с҃тый Мухайлѣ оу безнѣ“. Змій, то є, братіє, дѣаволѣ, шар҃кан страш-ный, который начинив ѿнѣших змиевѣ, меншихъ шатановѣ, слѣгѣ свойхъ. Змиемѣ са называетъ оуж їдовитый, але не тот оужык, который оу водѣ з рыбоу бывает, во той не кѣсает ѿ жадного в҃ собѣ смр҃тельного в҃дѣ не має. Але с҃тѣ оужкѣ їдо-витые, змие*), которые оу землі, оу гатѣх ѿ в҃ гноахъ бывають

*) На мар҃т. приписано: Маргарытѣ глава ай.

и с волотах и с лѣсох. Тоты оужкѣ [ѣнца] несѣтъ и с тыхъ сѣ
ѣецъ оужкѣ лютые пѣсѣтъ. сѣ того то оужа кдѣ лютый, злый,
смертельный, горшій нѣжѣ сѣ гадины. Гади́на скоро́а ест' чѣ́вкѣ
оу́кѣсѣти, а вѣ́сѣвши оу́тѣ́кает и́ говоритъ: „По зѣ́ла и по
ка́лю!“¹⁾ И ѿ гади́ны сѣ чѣ́вкѣ вы́го́тъ. Оуж [зѣ]о́кѣ так' сѣ
ро́зѣмѣ́тъ: бо ѿн чѣ́вкѣ не ѡ́кѣсѣтъ [sic!] зара́з. Ко́ли его на́стѣ-
пи́тъ раз, то ѿн го́воритъ: „не ви́дѣла ма́“. И ко́ли на́стѣпи́тъ
дрѣ́гѣй раз, а ѿн мо́витъ: „Не ви́дѣла' ма́, до́крытъ зо мѣ́ною“.
Трѣ́тый раз е́сли чѣ́вкѣ оужа на́стѣпи́тъ, то ѿн го́воритъ: „то сѣ
зѣ́кѣт' кѣ́тъ на́до мно́ю и на́смѣ́кает сѣ из ме́не“. И то́гда оу́-
кѣсѣтъ мо́цно і́ ма́ сво́й сме́ртельный оу́пѣ́сѣтит дѣ́во́лскѣй и́ так
мо́вит чѣ́вкѣ: „До грѣ́ва по ло́патѣ!“ И ѿ того сѣ не зго́тъ чѣ́вкѣ,
але оу́мрет' ²⁾. Та́къ и́ дѣ́во́ль, бра́тѣ, оуж пѣ́кельный,
е́сли ѣ́кого чѣ́вкѣ оу́кѣсѣтъ тѣ́ грѣ́хом сме́ртельным,
и́ в' то́м грѣ́хѣ оу́мрет' нѣ́а, то́тъ чѣ́вкѣ на вѣ́ки
оу́мрет

[И е́ще] на́зывает сѣ зми́ем по́лезъ и́ гади́на і́ ашо́ръ то́л-
сты́й і́ аспид до́лгѣй, се́рдѣ́тѣй, кото́рый вѣ́трѣ́ и шѣ́мѣ́тъ лѣ́-
сно́го нена́видит, за́тыкает оу́ха сво́й хвѣ́стом; ко́ли вѣ́трѣ́ вѣ́-
тъ и́ дере́ва шѣ́мѣ́тъ, то сѣ ѿн то́гда лю́тит и́ се́рдѣ́тъ, нена́-
видит жа́дного го́лосѣ́ по́хода́чѣго. Та́къ и́ чѣ́вкѣ злы́й и́ се́р-
дѣ́тый нена́видит на́казѣ́ до́брого; ко́ли его х'то на до́брое на́б-
ча́ет, то ѿн за́тыкает оу́ха сво́й, не хо́чет слы́хати до́брого, але
сѣ лю́тит, се́рдѣ́тъ, ѣ́къ зми́й. Ѿ та́кихъ то стѣ́й црѣ́ дѣ́ла пи́-
шетъ: „Ѣ́ко аспид гла́хѣй за́тыкает' оу́ха сво́й, не слы́шит гла́са
ѡ́бава́юща ѿ пре́мѣ́дра“.³⁾ Бо и́ чѣ́вкѣ злы́й ѣ́къ зми́й і́ се́рдѣ́тѣ́
его по́добѣ́на зми́еви, и́ сам ѣ́ то́ва́рыш зми́еи.

Ѿ́тъ вѣ́шла́кѣ́ на скѣ́тъ гадѣ́. ѣ́ е́ще е́ди́на гади́на жо́в-
то́врѣ́х, до́вга ѣ́къ оу́зѣ́къ⁴⁾. Ко́ли сѣ зо́зѣ́тъ, то ве́лика́а его ко́-
пи́ца и́ стра́шен ѣ́. Але́ то́го жо́вто́врѣ́ха ле́да х'то за́кѣ́тъ, бо
ѣ́ кар'зо со́нѣ́ливы́й и́ спит кар'зо тѣ́рѣ́до.

Е́сть е́ще оу́́ дѣ́лѣ́х, пѣ́стыхъ а́ дале́кихъ по́ла́х е́ди́на ма́до-
ви́таа речѣ́, кото́раа на́зывает сѣ ско́ропи́а, на́шта́тъ па́вѣ́а,
а ве́лико́е, ѣ́къ на́йво́лшѣй ка́вѣ́къ⁵⁾, не́ги е́мѣ́ ѡ́коло ѣ́къ оу́ па́вѣ́а,
Але́ то ѣ́ кар'зо ма́довѣ́таа речѣ́ и́ лю́таа: кѣ́ды ѡ́но і́детъ, то

¹⁾ Байля — чарівник, примівник, лікар, з мадярського bajol — чарувати.

²⁾ На марі. приписано: Мѣ́дрѣ́е оужѣ́ ве́даѣ́тъ вѣ́лаа.

³⁾ На марі. приписано: Чѣ́ломъ кѣ́.

⁴⁾ На марі. приписано: Зѣ́мѣ́ръ, гла́ва ѣ́.

⁵⁾ На марі. приписано: Я́покры́тъ ро́зѣ́лаа зѣ́.

и трава под нимъ посыхает. Томъ засъ если зъ вер'хъ черепъ провалитъ, то згинетъ безъ трѣд'ности, ко емъ черепъ костяной в'к'лый, и тое того дѣла по заходѣ снѣга оумираетъ. Але то оушит'ко Бѣомъ проклатая ѣ речъ. Такъ и люде заны проклаты ѡни ѡ Бѣа на зем'ли и на томъ свѣтѣ сѣтъ за своѣ злостѣ.

Называетъ сѣ змѣемъ и л'ктавецъ, которѣй к' ночи по повѣтрѣ ѡгнемъ л'ктаетъ искѣшаючи [люди и пако]сти чиначи людемъ, а найвар'зкѣ жонамъ. Бо тоты л'ктацѣкъ верѣтъ на себѣ тѣло злыхъ члѣковъ и мѣртвыхъ оу в'крѣ Хѣой и живѣтъ изъ жонами злыми. И держатъ сѣ при заходѣхъ злыхъ людей свѣта сего марного, которые имъ оугажаютъ для маѣтности и мар'ности свѣта сего, и тоты сѣ называютъ хеванцѣ¹⁾. Але горе таковымъ людемъ, которые то даютъ честъ в'есомъ, а не Бѣомъ!

То сѣ вамъ, наймилиѣ хр'тіанѣ, повѣло ѡ змиѣхъ. Ещѣ поспѣхайте, вѣша мѣсть, ѡ змиѣвыхъ голосахъ, що тоты головы оу водѣ чинили и хто ихъ былъ оу водѣ занѣскѣ і ѡкола были тоты головы принесены и ци много ихъ тамъ было? Слѣхай пил'но и вѣдѣши знати. И то такимъ ѣ спосебомъ.

Коли былъ Адамъ зъ Свою, продки нѣшкѣ, простѣпили Гѣ Бѣ, Сотворители оу раю, простѣпили заповѣдъ Бѣжю, порѣпили то то дерево оу раю, которого имъ былъ Панъ Богъ заказавъ, абы не ѣли ѡвоцѣ съ того дерева райского, — але то Бѣвѣ змиѣ перевела к' мѣсто дѣла, а Бѣва перевела Адама, и тамъ ѡпало ѡ нихъ вѣготканное ѡдѣжа, стали голыи, заразъ ѡпознали своѣ соромъ. И за тое ихъ Панъ Бѣ пречъ выгналъ изъ раю і далъ Адамови мотыкъ и рыскалъ и рекъ Адамови: „Копай ты тяжкѣю землю, працѣй, ровни, бо ѡ потѣ лица твоего вѣдѣши ѣсти хлѣбъ твой“. Ѣтожъ то теперѣ члѣкѣ зем'ледѣлецъ тяжко на хлѣбъ ровитъ, оустаетъ, працѣтъ, съ тяжкою працею хлѣбъ ѣтъ. И Бѣвѣ далъ Бѣкъ вѣделю, веретено и рекъ: „И ты, Бѣво, працѣй, пради, трѣди сѣ, наготѣй, дѣлай, ѡдѣвай мѣжа и себѣ, коли сте не хотѣли ходити оу моеи вѣготканной ѡдежѣ. И к' печали великой и к' волести тяжкой вѣдѣши дѣти родити“. Ѣтожъ то теперѣ жоны зъ колѣстю и съ тяжкостю дѣти родятъ. Ѣ Адаме и Бѣво, що сте нарекли! працю и трѣдность сами сте на себѣ навели! И змиѣ Бѣкъ проклатъ і зчинилъ его поганымъ и шпѣтнымъ, брыдкимъ, страшнымъ надъ оусѣ створена: оу землѣ жыти и члѣка сѣ вѣдѣти и зем'лю ѣсти и на черевѣ лазыти. И товаришъ емъ дѣла-

¹⁾ На марі. приписано: В сѣмѣ пикино и' о дѣлахъ.

вол проклятый: змій [и] дїаволъ, то єдины сѣтъ зрайцы Бжїи.

Выгнавъши Панъ Бгъ з раю Ядама і Єв'єс и затворыа рай и поставил стражѣ оу ворот райских, ѡгнистого Херсвима з огнистым мечем рай стеречи, абы там нѣхъ то не могъ оу-войти. Тамъ много плакала Ядам стоячи перед раемъ, нарѣ-чѣши на себе і на Євс. „Оуѣи мнѣ, раю мой прекрасный, юж я не вѣдѣс видѣти твою красотѣ! Оуѣи мнѣ, раю мой, юж я не вѣдѣс слыхати аггаского голоса! Бѣда мнѣ, мой раю, юж я не вѣдѣс оужыкати твоего солодкого плода! Горе мнѣ, мой раю, юж мон ноги не вѣдѣт ходити по твоиѣхъ красныхъ цвѣтахъ! Горе мнѣ, мой раю, юж мой рѣки не вѣдѣт держати твоиѣхъ красныхъ квѣ-точокъ запашиныхъ, солодкихъ! Но Гї, Гї мой, Твор'че, Ісєдер-жителю, помилѣи ма падшаго, помилѣи ма мѣзерного, помилѣи ма выгнаннаго! Змилѣи са надо мною простѣпникомъ своимъ! Перевєла ма Єв'єа ѡ свѣта во тмѣ. Перевєла ма Єв'єа з роскоши во трѣд“. Тамъ добротливый Бгъ и сотворытел розмилѣвал са надъ створєнамъ своимъ, послал к ним аггас своего коханого, сѣго Михайла, абы ихъ оутѣшил. Пришов'ши к нимъ сѣтый Ми-хайла оутѣшил ихъ и нащивъ Ядама землю копати, и показал им ѡ Бгѣ сѣма пожытєчное сѣкати, а Єв'єс нащив прасты и т'кати и шити. И такъ Ядамъ со Єв'єою почали на земли жыти первое художєство. По томъ ихъ вѣлиа Бгъ и рекъ: „растѣте са [и] мно-жыте са и сполнайте землю і ѡбладайте єю, во южъ часъ маєте“.

Потомъ зачєнши Ядамъ со Єв'єою перодили сѣа Ка'кна, пер'-шого чѣкна по сѣвѣ, третїю пер'сєнѣ меже сѣвѣ¹⁾. Прислѣхѣи же са тепєръ полно каждый, якъ са Кайнъ сѣрѣдникъ! Я то такимъ спєсовѣмъ. Коли са тѣє дитѣ народило, тамъ было оу того ди-тѣтѣ сѣрѣ голов'кѣ сѣмъ головъ змєныхъ, то є гадачихъ. То значитъ сѣмъ грѣхѣмъ голов'нѣишихъ, смѣртєльныхъ, страшныхъ и лютыхъ. Я коли дитѣ хотѣло пер'си мѣтеринный ссати, то пер'ше мѣсѣла Єв'єа тымъ головамъ гадачимъ дати ссати, тожъ дитина ссала. И тамъ была великая тажкостъ Єв'єкѣ и волѣ и печал. Шо тыжъ и тепєрѣ, братїє, тоєжъ са чинитъ меже людьми нашими: за грѣхъ и за простѣпокъ ѡцѣв'скїи и мѣтерын розмайто дѣкти рѣдѣт, слѣ-тако ал'бо свѣдрѣкѣе, кривѣногѣе, кривѣорѣкѣе, оуломноє, ко-

¹⁾ На марі. обіє рисункъ чоловїка з сїмома гадючими головами і з на-писомъ: Кайнъ.

Оу́зав'ши Сотона тоты записы залалъ их оу шлованью скрыню и рад был вар'зо томъ, иж то мает совѣ людей до своего цѣтва. Стаа мыслити, где бы могъ тоты записы спратати, абы то за них Бгъ не зналъ, тылко шн сам Сотона абы за них знаа. Я было оу сторонѣ Галилейской двѣ рѣкѣ великѣе, единой было йма Ерѣ, а дрѣгой йма было Дан. Тоты рѣки йшли една ѿ дрѣгой подалекъ яко бы на двѣ милѣ, и приходчи до горѣ Ер'менскихъ знали са оу едноѣ шкѣ тоты рѣкы и стала една рѣка великаа и глѣбокаа, а з окоу сторонъ береги прикрые, и Ерѣ и Дан несполъ еднаа, и потомъ са называетъ Йер'данъ единая рѣка. Я зновъ ѣ томъ дрѣгаа причина. Было там двоѣ княжатъ великого родъ, единомъ было йма Йѡрѣ, а дрѣгомъ было йма Данъ. Тоты два паны оучинили там перевозъ до Йерусалимъ, и потомъ то са называетъ тота рѣка Йѡрданъ. Рѣка то ѣ, кратѣе, славноа и в'семъ свѣтѣ в'дѣч'наа и самомъ ГС БС ІС ХС Снъ Бжѣмъ. Я школо тоѣй рѣки сѣт горы вар'зо высокѣе и прикрѣе, стоат оутесомъ якъ стѣны из окоу сторонъ тоѣй рѣки. И пѣщи там сѣт великѣе и непроходныѣ и страшныѣ, и тростинна там многаа ѣ. Там са плодѣтъ свѣкры, слонѣ силныѣ, пар'двѣы, аспиды сер'дитыѣ и йныѣ многѣ свѣкрѣта. Тогда цю оучинивши дѣволъ оузав'ши тоты записы и тоты змиевы головы, пришовши там на рѣкѣ Ер'данѣ меже тѣсныѣ горы до единой глѣбкы, до виръ вар'зо глѣбокого, где был камѣнь вар'зо великѣй, там оу тоѣй глѣбкѣ подъ тотѣ камѣнѣ спратѣвъ оу тыхъ тѣсныхъ мѣстѣхъ тоты записы и тоты змиевы головы¹⁾, абы са там гнѣздили оу водѣ и там абы са плодили. И такимъ то спосекомъ оувоишли голевы змиеви оу водѣ и споганили были воды черезъ Идамовъ прѣстѣпокъ. И там лежали многѣ лѣта тоты записы и голевы змиевы, а Сотона радовалъ са. И для того то, братѣе, потреба са была ХС Снъ Бжѣмъ родити и крестити, страсти терпѣкти и в гробѣ лежати и третѣго днѣ воскреснѣти, абы то люде могъ вывести с пекла, абы то Шатанъ проклатый не пановалъ вѣч'не надъ створенѣмъ вѣйимъ и абы тежъ и воды шѣтивъ, и голевы змиевы абы погѣби и тоты проклатыѣ записы. Цю тежъ такъ са и стало за ласкою Бга Всемоушцаго.

Видачи тоѣ Панъ Бгъ таковѣй оупадокъ, людѣй своихъ неколю, мѣсѣла са народити на сѣй свѣтѣ мѣзѣрный. И слово Бжѣе стало са плѣтѣю, Снѣмъ Бжѣимъ²⁾, воплотилъ са ѿ Дха

¹⁾ На марг. приписано: ѿ спратаню записокъ Идамовыхъ.

²⁾ На марг. приписано: Іѡанъ зачалъ ѣ.

сѣго изъ Мрїа Дѣвы ѿ пожывѣши на землѣ со члѣвки ѿ лѣтъ ѿ полчварта крестилъ сѧ Хсѣ ѿ полбноши¹⁾. Послѣхайте пиано сѣго бѣла, ѧкъ ѿ томъ пише сѣй бѣланствѣ Марко вѣ зачалъ второмъ тымъ словы: Часъ ѿного пришелъ Ісѣ ѿ Назарета Галилейскаго ѿ крестилъ сѧ ѿ Іѡана оу рѣцѣ Іерданской²⁾. ѿ коли сѧ Хсѣ хотѣлъ крестити, пришовѣши его сѣла Мѣть меже тоты тѣсныя высокіе горы на томо мѣстѣ, ставъ сѣыми ногами на тотъ камѣнъ, подъ который спраталъ былъ записъ дѣволъ ѿ змиевы головы. Тотъ камѣнъ по рѣсказъ Бжѣомъ выплынулъ изъ глѣбины и сталъ подъ ноги Хсѣы ѧкъ до пояса оу водѣ. Тамъ сѧ заразъ почалъ Хсѣ бжѣи крестити, ѿгень бжѣства оу водѣ, ѿ спалие тамъ головы змиевы, а тоты записы дѣволскіе зъ водою сѧ рѣстекли ѿ погинули вѣчѣне.

ѿ ѿныя такожъ оучителѣе пишѣтъ, ижъ то сѧ Хсѣ оу трыдцѣтъ лѣтъ крестилъ. Естъ то правѣда. ѿ тамъ оушитѣка Тройца была: бжѣи сѧ бжѣи крестивъ, а дхѣи сѣй надъ нимъ ѧко голѣбѣ лѣтае ѧвно ѿ видимо, а бжѣи зъ ѧва голосомъ канкае мовачи: „ѡто бжѣи мой естѣ любый, того послѣхайте ѧкъ мене самого!“ ѿ коли Хсѣ его сѣла Мѣть пришелъ на Іерданъ крестити сѧ, тамъ сѧ нѣса радовали, тамъ агглы спѣвали, тамъ сѧ горы веселили, ѧкъ пише црѣ дѣдѣ: „Горы тогда [гра]ли ѧко ѡвѣны, то ѣ ѧко бараны, тоты горы, которые сѣтъ ѡколо Іердана, ѿ холмы, то ѣ пагорѣки, такъ же грали, скакали, весело выгравали, ѧкъ малыя агнатка ѿ швечокъ“³⁾. Грали, скакали, веселили сѧ горы ѿ малыя пагорѣки оувидаѣши Хсѣ сотворителя своего, ѿ чѣ емъ воздавали ѧко панѣ своему. Земля сѧ тогда оу сѧ подкинула ѿ лица Гїа, поневажъ сѧ тамъ камѣнъ оухопивъ оу озерѣ воданы, то ѣ Хсѣ, ѧко нинѣ пише: „Каменъ же ты еси Хсѣ ѿ жызы“⁴⁾. Тамъ коли Хсѣ Гдѣ ставъ оу рѣцѣ Іерданы, оувидаѣши то море по вѣгло, стало оутѣкати, воачи сѧ моци Хсѣой. Іерданъ такожъ ѡбачивъши оу сокѣ Хсѣи скочила ворѣзо горѣ ѧко на тройъ стѣи.

Повѣжъ же ми тѣ, некрѣпникъ ѿ ты геретыкъ ѿ ты простакъ неѣченый, наветѣ ѿ ты книжникъ писменный, ѿ вы оушитѣки, который есте сѧ добре не добчили, а найбарѣзѣи вы, дхѣи, который стадо Хсѣо пасете, ко вы есте намѣсники Хсѣы, — знѣете ли, про цю то сѧ тогда море Хсѣи збоало ѿ почало было оутѣк-

¹⁾ На марг. приписано: Іѡанъ Дамаскинъ въ молитвахъ.

²⁾ На марг. приписано: Марко ѿ.

³⁾ На марг. приписано: Ѳлоомъ рѣ.

⁴⁾ На марг. приписано: Дамаскинъ оу гимнахъ црковныхъ.

кати, и чого Іордан там такъ же скочила швидко назадъ горѣ, и про тоѣ за причина? Читай книги и знай, оучи са оу школахъ високихъ и розныхъ, то вѣдешъ знати¹⁾. Слѣхай казаній и пиши советъ и вчи са! Не вѣдъ пиши, не надымай са пыхою, пагорѣкъ малый и низкій, роззмомъ своимъ домашней набки, противко горы высокой! Горами са высокими пишѣтъ фѣлософы, вѣгословы, ѡстроуѣги; пагорѣки са пишѣтъ [люде] малою, престою набки. Ик горы высокѣ сѣтъ надъ тыми, который сѣтъ меншою набки, але предца едною са формѣ знайдѣютъ при Бѣк Сотворителю своимъ и посполѣ оушитѣки повинны Гѣ Бѣ хвалити²⁾. Зновѣ са ровною землею называютъ оу Бѣа нѣснаго люде престые, нѣсченыи, и тоты са люде маютъ кинѣти и стѣкати са до нѣснаго Бѣа, Сотворителя своего, коли оученіе ихъ и писменныи и пастырѣ ихъ которѣ напоминаютъ и приводятъ ихъ черезъ набки писма сѣго; повинни слѣхати ихъ и воати са и свѣжати якъ старшихъ своихъ.

Отеж то море про то стало было вѣгати и Ердан была горѣ ѡскочила, оукидѣши Хѣ и ѡгнен вѣжества, который [са] тогда вѣпакъ оу водѣ, горѣкъ и палакъ. Бо воды роззмѣан, же то южъ страшный сѣдъ Бѣий пришовѣ всемъ свѣтѣ мѣзерномъ и свѣтомъ. Тогда рече ко морю и рѣцѣ Іорданѣ:

„Що ти са стало, море? чого вѣгляшъ?

и текѣ Іорданѣ, чого са горѣ назадъ вертаешъ?

Не койте са, то ѣ панѣ вѣшъ и сотворителъ, [тити.

Іс Хѣ Сѣкъ Бѣий, который то пришолъ васъ ѡстити и ѡсвѣтѣ-
Послажѣте емѣ

с честію³⁾ великою [шко] панѣ своимъ.

Ты море весело грай!

Ты Іорданѣ рѣко, стани тихо,

прійми сотворителя своего.

Я вы рѣки плещѣте рѣками,

во едно идѣте весело.

Я вы горы и пагорѣки скачѣте, грайте!

Вы люде спѣвайте и Хѣ весело китаите!

Ви аѣгловѣ послажѣте

сотворителю своимъ и панѣ всего свѣта.

¹⁾ На марі. дописано: Престотель великій пиши.

²⁾ На марі. приписано: Григорій Бѣгослов, книга ѣ, глава 31

³⁾ В рукописі: честію.

Ты ѿко красѣи сѧ,
 ты сѣнце ѿсно своѣ променѣк прѣстирай¹⁾.
 Ты мѣцю со звѣздами ѿсно засвѣкти в темной ночи,
 ѿ полночи Хѣи сотворителю своемъ послабѣте
 ѿ темност' ѿдамовъ просвѣтитѣ.
 Я вы вѣтрѣхъ повѣстанѣте,
 мрач'ныя, смѣтныя хмары розжѣнѣте!
 Пѣство вѣсной стороны весело по воздуху лѣтѣте,
 сотворителю своего весело выхвалѣте!
 Дѣрека вѣтвы своѣ на землю тихо искренѣте,
 Хрѣс Бгѣ чѣ въздѣлѣте!
 Нашего ко рода крѣстѣ оу водѣ сѧ днѣхъ погрѣжаетъ,
 воды ѿсцѣляетъ,
 ѿ самомъ дѣволѣ срдце его моцно проводит²⁾.
 И ты снѣ Захарѣйнк ѿди на передѣ ко ѿврданѣ,
 готѣи пѣт' своемъ панѣ,
 ѿк ти речѣтѣ прѣркѣ стѣи;
 „Голосъ волающѣи во пѣстыни:
 Готѣте пѣт' Гдѣви!
 На поперѣки
 чинѣте стѣжки!“

Тамъ Дхъ стѣи призвалъ ѿвана стѣго ко ѿврданѣ напередъ,
 ко стѣи ѿван оу ѿврданской пѣщи жылъ сорокъ лѣтѣхъ оу единой
 печары, оувесъ былъ стѣхъ Гѣи ѿ сподобилъ сѧ крѣтити Ха Гна Бжѣмъ.
 Пришовши Хѣ его стѣмъ мѣтѣ на ѿврданъ ко ѿванѣ, станѣтъ ѿванѣ
 говорити: „ѿване, крѣсти мѧ!“ рекъ емъ ѿванъ: „Ѿ Гѣи мой, ѿ Ѿ
 тебе потребую крѣтити сѧ. не навѣнѣ въ сѧ слѣга крѣтити вѣдѣхъ,
 ѿ не смѣю сѧ прѣдѣлѣти голодѣ твоѣи. Пѣне мой, ты мѧ ѿсѣти
 ѿ воды!“ рекъ емъ Хѣ: „Крѣти мѧ, ѿване, такѣ намъ подоѣаетъ
 выполнити оушитѣхъ правѣдѣ на свѣтѣхъ“. Тамѣхъ ѿванъ рекъ: „Ѿ Гѣи
 мой, Гѣи, оу чѣне тѧ ѿмѧ маю крѣтити?“³⁾ Во Ѿца ли крѣсѣ тѧ?
 ты со Ѿцѣмъ вѣстѣ завѣше. Во Гна ли крѣсѣ тѧ? а ты вѣстѣ
 Гнѣхъ Бжѣи, снѣхъ Ѿца прѣкѣчнѣго. Во Дхѣ ли стѣго крѣсѣ тѧ?
 того завѣше на свѣтѣхъ носѣишѣхъ“. И тамъ стѣи ѿванъ прѣстерѣши рѣкѣхъ
 свою крѣтивѣхъ Ха Гна Бжѣмъ ко трѣхъ свѣктила мѣвѣчи: „Во ѿмѧ
 Ѿца, который тѧ послѣлъ на землю, Слово свое; ко ѿмѧ Гна,

¹⁾ На марг. приписано: Под мѣтрами глагола.

²⁾ На марг. дописано: в крѣтѣхъ вѣстѣ сила Хрѣтѣа.

³⁾ На марг. приписано: Катахис великѣи, арѣтѣхѣа ѿ.

который есть **Оцъ** единсвѣщенъ и сепрестоленъ; во имя и сего **Дѣа**, который въ **Оцѣ** исходитъ и на **Снѣ** въпочиваетъ. Троице сѣла, слава твоѣ". Тамъ сѣй **Іоанъ** виживалъ Троицу сѣю на **Іорданѣ** говораши тою слова. И коли са **Хсѣ** крѣтивъ и стоявъ оу водѣ, тамъ рыбы сами приходили, терѣли са въ коло ногъ **Хсѣ**хъ, поклои его сѣой **Мѣти** въдавали. И коли **Хсѣ** вышелъ изъ воды, тогда са нѣса **Ворыли** и **Дѣхъ** сѣй излетѣвъ на **Хѣ** **Снѣ** **Бжого**, лѣталъ ѣко голѣвъ. Видѣвши тоѣ оушитки люде, ѣвѣно зъ **Іва** была голосъ **О** **Оцѣ**: „что ѣ **Снѣ** мой любый, того слыхайте, ѣкъ мене самого!" **І**кого жъ ты еще невѣрникъ свѣдоцтва хочишъ лѣишого въ **Хрѣ** **Снѣ** **Бжомъ** і въ его крѣнии сѣомъ? Свѣдѣки то добры: **Дѣхъ** сѣй и самъ **Оцъ**, **Бжѣ** **Саваодъ**, **Ботворитель** нѣсный.

Еще потреба намъ знати, для чего са **Хсѣ** его сѣла мѣть крѣтивъ. И то такѣ сѣтъ причины¹⁾. Перѣвое: ѣмыти грѣхъ перѣвородный прѣстѣиѣ **Адамова**; дрѣгоѣ: погѣбити головы змѣевы гнѣздавши са оу водѣ, абы то не пановала змѣи водою, и записи **Адамовы** вѣчѣне затратити; трѣтѣе: намъ собою ѣчищеніе дати, крѣнии сѣое; четѣрѣтоѣ: върѣ сѣю православною оушитѣкъ оуяснити; пѣтоѣ: водное вѣсе прирежеиѣ ѣстити, що была дѣаволъ споганилъ змѣевыми головами, але то ѣхъ **Хсѣ** спаливъ водою, такъ пише сѣй **Іоанъ** **Дамаскинъ** оу гимѣнахъ своихъ: „И спаливъ водою змѣевы головы емѣпирейскимъ ѣгнемъ". Бо коли са **Хсѣ** крѣтивъ и коли стоявъ оу водѣ, тамъ са была излѣчила ѣгень емѣпирейскій поспѣлъ зъ водою и моцѣно былъ серѣдитъ. Бо емѣпирейского ѣгня нѣснаго не можетъ вода оугасити, але са еще горѣше емѣпирейскій ѣгень въ воды лютитъ и вода ѣгнемъ са чинитъ, моцѣно и вѣрѣзо вѣсакѣю рѣчь палитѣ. Шеѣстоѣ: оуѣвѣкъ свѣтъ сѣй видимый собою просвѣтити; сеѣдѣмоѣ: конечное цѣтво нѣсное вѣсѣмъ вѣрнымъ даровати и народъ люцѣи сѣ темѣнѣсти пѣкѣлноѣ вывести и вызволити.

Майѣ же жъ, братѣе, и мы то то сѣо фалѣвное оу почѣтливости и тотѣ сѣю водою, которая са называетъ **агиѣзѣмою**. Прѣймаймо еѣкъ вѣмѣсто причѣста, кропѣмо домы свои тою сѣю водою. И наѣтъ повинни сѣѣнники сами по домахъ вашихъ сѣ тою водою ходити, домы вашѣ [кропити] вѣдѣлѣгъ **хрѣ**тѣанского православноѣ ѣшого ѣбычаю, абыѣмо оу чѣстотѣ по сѣмѣрти ѣшой оу днѣ сѣдѣный достѣпѣли нѣсного цѣтва, ѣдеже ѣпочиваетъ **Іѣ**раамъ,

¹⁾ На марѣ. приписано: **Сѣ**мъ пѣнѣтковъ дарѣ **Дѣа** сѣго.

Ісакъ, Іаковъ ѿ со в'сѣми сѣми, вѣгодатію ѿ чѣволюбемъ
 Га Ба ѿ Ёйса ѿшого Іса Ха, емъ же подекаетъ слава со Ѣцемъ
 ѿ со сѣмъ Дѣомъ ѿ ѿнкъ ѿ прѣо ѿ во вѣки вѣкомъ. Аминь.

Жерелами отсего казаня є по части апокріфічні оповіданя про Адама і єго дітей, див. Памятки I, 8 (Бог дає Адамови рискаль), 21 (Адам записує себе чортови), а також звісне поки що тільки в словянській переробці, але певно занесене з Греції оповіданє про гадючі голови і Адамів запис, див. Тихонравовъ, Памятники отреч. русск. лит. I, 16—17, пор. И. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозав. лицахъ и соб. по рукоп. Соловецкой библиот., стор. 41—42 і єго ж Апокр. сказ о новозав. лиц. и соб. по рукоп. Сол. библиот., стор. 38—39, — а по части незвісні нам апокріфічні євангелія, з яких шматочки заховали ся у старших отців церкви. З них узято такі звістки, як та, що Ісус на Йордані звѣчив Адамів запис, захований Сатаною під каменем, що хрестячи ся він мав 34½ роки, що Іван жив перед тим 40 літ у печері (по канонічним євангеліям він був майже однолітець Ісусів, пор. Hofmann, op. cit. 299—301), правдоподібно також розмову Івана з Ісусом перед хрещенем і вжиту Іваном формулу хрещеня, строго православно, з виразним зазначенем, що Дух сьв. походить тільки від Вітця. Початковий уступ про гадюк подекуди нагадує старий Фізвольої з єго морально-догматичною екзегезою явищ звѣрячого житя, а дещо, нпр. звістка про жовтобруха (полоза) взяте з якихсь сьвітських писань; пор. про сю гадюку Чужбинскій, Очерки Диявра, 257—258. Зрештою отсе, не менше як і дальше „казанє“ на сю саму тему визначаєть ся також деякою оригінальністю єбробленя і досить густо наложеним льокальним кольоритом.

В. Рукопис о. Теодора Тухлянського к. 29 в. — 36 в.

(Казанн на Богомвленіє Господнє). Пролог' ко чител'нікѣ. Кгда Пан' Бѣъ прадѣда ѿшого Адама і Євкс за прѣтѣпокъ вигналъ ѿз раю и затворил в замкѣ моцно і твердо рай, аки нѣхто в него не вкншолъ по Адамъ, ѿ пристановилъ ѿ корот Херсвима со ѿрѣжнемъ ѿгнистим, аки стѣрѣтъ раю. ставши тѣди Адам перед вороти райскими почнетъ барзо жалосно плакати і ридати горко рекъчи:

„О раю мой, раю, прекрасный раю,
 цюж а теперъ вѣднѣй почати маю?
 Задла мене ради, раю, сотворенъ еси,
 а тепер задла Бѣви ради, раю, заключенъ еси
 и мощно затворенъ еси.

„Оу́же не ктомъ, ѿ мой сладкий раю, вѣдъ пожикати плодъ
 твоего ѿкошъ. Оу́мрѣвхъ са днес ѿкаанный и естемъ вѣднѣй,
 нагъ и голоден. Оу́ви мнѣ вѣдному, вже во не виждъ райскои
 сладкои пици, оу́же во а не слишъ архангѣльскаго красного го-
 лосъ и веселихъ иксней англовъ прекраснихъ. горе мнѣ мѣзер-
 ному, горе! прелстила ма Бѣва ѿ свѣта во тмъ. вивела еси мене,
 Бѣво, ѿ свѣта во темность! вивела еси мене, Бѣво, ѿ асного дѣла
 во темнѣю ношъ! вивела еси мене, Бѣво, из роскоши во неволю!
 вивела еси мене, Бѣво, ѿ радости во смѣтокъ! вивела еси мене,
 Бѣво, ѿ любви Бжѣи во гнѣвъ Бжѣий! вивела еси мене, Бѣво,
 ѿ ѿдежди вѣотканной! приодѣла еси мене, Бѣво, наготою и сти-
 дною соромотою! вивела ма еси, Бѣво, ѿ солоткого райского по-
 карму! привела ма еси, Бѣво, оу́ сторонѣ голоднѣю и краинѣ пѣ-
 стѣю! привела ма еси, Бѣво, ѿ роскоши на працю. Оу́ви мнѣ,
 оу́ви мнѣ падшому! Оу́ви мнѣ вѣдному! оу́ви мнѣ ѿкаанному!
 оу́ви мнѣ мѣзерному! оу́вы мнѣ ѿкаанному! оу́ви мнѣ лишен-
 ному! оу́ви мнѣ згорженному! оу́ви мнѣ ѡбнаженному! оу́ви
 мнѣ смѣтному! оу́ви мнѣ вигнанцеву! оу́ви мнѣ посмѣанному
 ѿ архангѣла! оу́ви мнѣ поруганному ѿ аггѣла! оу́ви мнѣ изгор-
 ченному ѿ всего сотворена!

„О раю мой, раю прекрасный,
 свѣтѣ ѿчѣи моухъ пасний!
 оу́же во теперъ стою оу́вес во тмѣ,
 не во мудрости и не во разбѣмѣ.
 Горе мнѣ вигнанцеву, цю маю почати!“

И такъ Ядам плакалъ три дни и три ноши, стоаще предъ
 рѣмъ; не могъ чого са ижити и гдѣ са подѣти на той землѣ
 пустой и смѣтной крайнѣ. поневажъ пѣста и смѣтна была еше
 тогъда земля безъ людей. И рече Ядамъ: „Мѣтѣве, мѣтѣве, поми-
 лѣи ма Бжѣ падшаго!“ тогда Панъ Бжѣ оу́жаловалъ са надъ со-
 твореномъ своимъ, оу́слишалаъ плачъ Ядамовъ и послалъ къ немъ
 архангѣла своего Михайла, ави имъ показалаъ мѣсце на промѣшкана

и ави емѣ показалъ и наоучилъ дѣлати землю. И тако архангелъ Михаила пришел ко Адамѣ. видѣвши Адамъ агла Гѣа возрдовалъ съ великою радостію великою и поклонилъ сѣ емѣ. тогда агла Гѣа оутѣшилъ его въ плача и рече емѣ: „Адаме, Адаме, не плачи сѣ! не имаетъ тѣ Бгъ оставити. и прославиши сѣ на земли, и владати будешъ ею и будиши ѿцѣ многимъ языкомъ и народомъ!“ И тѣю землю архангелъ Михаилъ, гдѣ стоячи предъ раемъ Адамъ плакалъ, на которѣю падали слезы его, повелѣлъ заказати оу листовный три оузелъ и воземши Адама и Евы оуведе ихъ во единъ ѿстрокъ карзо красный и повелѣлъ имъ тамо пребивати, котрый то ѿстрокъ называетъ сѣ Едемъ. и наоучи его агла Бжій Михаилъ копати землю, а Ева наоучи прасты. и тотѣ слезы, которѣми Ева плакала, повелѣлъ ей оузати такожде во два оузла. И навидѣжалъ ихъ агла и оутѣшалъ часто. И единого дне Адамъ копалъ землю, и тѣ повелѣлъ Бгъ снѣдъ горачестию своею мощно паалити зноемъ Адама, и потъ и зной ѿблываше лице его. И бысть Адамъ оу великой тажкости оу самий югъ, то есть оу полудне, и сѣлъ ѿпочивати. и смотрячи на тотѣ землю, которѣю накопалъ, мыслитъ: „Бѣ всемогущій, сѣ земля, и гдѣжъ естъ насѣна и ѿ чего маетъ бити плодъ его?“ и плакаше сѣ горко. и сѣ прииде Михаилъ и рече емѣ: „не ридай колѣше, Адаме, покажетъ ти Бгъ, еже требѣши. Принеси ми тотѣ оузлики, котрый далъ емъ ти сохранити, свой три и Евыны два“. И принесе емѣ Адамъ, и рече Михаилъ: „розважи и сѣй то на трѣе каждого оузла ѿкремене“. И сотвори Адамъ тако, посѣялъ на трѣохъ земляхъ выкопанныхъ. и рече Михаилъ: „козми и Евыныны два и сѣй ихъ такожде ѿкремене зъ каждого оузла“. И сотвори Адамъ такожде. и ѿиде ѿ него агла, и тѣ премѣдростію Божіею. что сѣ стало потребное члвкомъ? и сѣ тихъ трѣхъ оузловъ Адамовыхъ слезъ, и сѣ той земля, которѣю поливалъ слезами предъ воротѣ райскіми, оучинилъ Бгъ три насѣна: перше насѣна ѿчмѣнь, ѿ-е насѣна жито, ѿ-е пшеницю чѣстѣю; а сѣ тихъ двоухъ оузолцовъ Евыныхъ оуродилъ Бгъ двое насѣна: ѿ-е ленъ, ѿ-е конопѣи, на потребѣ людскому народу, поки того свѣта. Видѣ то Адамъ и прослави Бга и жнаше насѣна. тѣди послала Бгъ яко много ѿблывъ нѣснихъ, но все то справила премѣдростъ Божіа, и тѣ Адамъ рече:

„Во югъ сѣюще слезы вѣстѣнниа,
Жнѣтъ класи¹⁾ радостію завше животниа“ —

¹⁾ В рукоп. красн.

которое то колоса завше хлѣб' члвкомъ насыщѣнный, повседнев-
ный, который насыщаетъ животъ людскыи¹⁾.

„Запрак'ды слезы божественна,
и ж то все справила премѣдрость вѣѣа“ —

Где такъ мовить:

„Земля з' земля наскна возрастила,
со слезами вельготность оучинила,
во то премѣдрость Бож. все справила,
и скѣтки подала“.

Потем Ядамъ позна женѣ Ев'вѣ и зачат, роди сѣа Каина.

(Рождение Каина). Когда Ев'ва породила дитинѣ, сѣа
Каина оу томъ проклат'ствѣ, которымъ еѣ Бгъ проклатъ:

„Во печали вѣдѣш' родити чада²⁾,
понеже послѣхала еси проклатого гада“³⁾ —

и тѣ гди сѣа Кайнѣ оуродил, чѣдомъ бѣа великимъ и страшнымъ,
во оу головѣ еѣо бѣао скѣмъ головъ гадачнхъ. и коли Кайнѣ
с'сала перси мѣрни, тогда и тотѣ головки с'сали дотѣ, поки сѣа
могли насытити. Я такъ Ев'ва вѣднаѣ великийъ боль и мѣла во
оутробѣ своей и плакала гор'ко, и на ней смотрѣчи Ядамъ совѣ
плакала и мѣла великийъ скорѣ и смѣток'. И единого дне Ядамъ
работала землю и бѣста печаленъ вел'ми, и тѣ пришолъ къ немѣ
дьяволъ и рече: „Ядаме, что плачешѣ? вѣмъ, и ж маешѣ скорѣ
великийъ ты и Ев'ва жена твоя. еси бѣ сѣа ти мѣкъ подписала
до моего цѣтка изо вшиткимъ родомъ, который вѣдетъ ѿ тебе,
то бѣ а излѣчила твоего сѣа и ѿнала бѣмъ а ѿ него тотѣ га-
дачнѣ головки, и бѣла бѣ твой Кайнѣ красен“. То слыша Ядамъ
мислялъ, цю чинити? и сѣа жалъ, и Ев'ви жалъ, и самъ оу смѣт'кѣ
великомъ. Зновѣ рече дьяволъ: „я тобѣ Ядаме доброе дѣла хощѣ
оучинити“. И рече Ядамъ: „мѣшѣ то оучинити“. И тако Ядамъ
подписалъ сѣа бѣла дьяволѣ зѣ вшиткимъ народомъ людскимъ
и дала на себе записъ съ подписомъ рѣки своей. тѣди дьяволъ ви-
бравъши тотѣ змѣви головѣ, сталъ Кайнѣ ѿроча барзо красное.
ѿтолъ то ѿ дьявола почали сѣа бѣи⁴⁾.

¹⁾ На мар. приписано: Іоанн Дамаскинъ кнѣга ѿзъповѣрен'.

²⁾ В рукоп. чада родити. ³⁾ В рукоп. оужа. ⁴⁾ З мадарьского: baj — сла-
бѣсть, мука.

Оузвавши теди Люциферъ тоти головы, буморивши ихъ оуложил оу волованный сосѣдъ ѿ с тими записами Ядамовими, ѿ пошел ѿ мѣла, гдѣ би ихъ запратаати. ѿ пришедъ во едино пѣстое мѣсто подъ горѣ Ермонъ, которая нависла скалисто велими надъ рѣкѣмъ Іерданъ високо, прикро ѿ страшно ѿ неприступимо члѣвомъ, ѿ тамо оу тои рѣцѣ Іерданы естъ каменъ сѣло великий, ѿ тамо древле днаволъ пришедши положилъ записи Ядамови ѿ тоты головы змиеви, за котори то билъ Ядам подписалъ сѣ днаволъ зѣ вшиткымъ родомъ. ѿ тамъ ихъ запратавши Шинолъ.

ѿ тако потомъ роди Ядам чада божѣ ѿ размножилъ сѣ многий народъ на земли, ѿ пошло сѣмѣя много ѿ Ядама ажъ до Авраама ѿ проча¹⁾. ѿ такъ що помирали людѣ, ѿшло то все оу сторонѣмъ пекелънѣю. потомъ ѿ самъ Ядам ѿ Бѣва ѿ сыны его ѿ дочки поишли оу пекло, до адъ; потомъ патриархи, прѣрки, короля, цѣркѣ ѿ весь народъ до рождѣства Хѣва, що бумирало, все то ѿшло оу пекло ажъ до самого Іована прѣдтечи, наветъ ѿ до самого Хѣа Сѣна Бѣжѣа. ѿ такъ полъ шѣсти тисѣчи [лѣтъ] сидѣлъ Ядам ѿзъ народомъ оу адѣ. Видѣчи то члѣволювецъ Бѣтъ народъ члѣвчій мѣчимъ ѿ днавола, для того ѿзволнѣлъ послати Слово свое, ѿ стало сѣ Слово Бѣжѣе плотію. для того то рече сѣтъ апостолъ Павелъ²⁾: „Бѣгда приидѣ конѣина лѣтомъ, посла Бѣтъ Сѣна своего единогороднаго, раждаемаго ѿ жени“ ѿ прочѣ. ѿ для того Хѣ Сѣтъ Бож. народилъ сѣ, аби то слово Бож., то естъ Сѣтъ Бѣжѣй Іѣ Хѣ Сѣтъкъ нашъ вѣрвалъ людѣ вѣжѣй ѿс пекла. Народивши сѣ Хѣ ѿвѣрзалъ сѣ по осми днѣмъ ѿ чѣда сѣтъе розмѣнтѣе чинилъ, за ѣ. лѣтъ ѿ полъчетверта на земли со члѣвѣки жилъ. а то то все, що оумирало, то все оу пекло ѿшло, би грѣшныи, би праведныи, би сѣтъи, дондеже не кипѣлило сѣ время ѿ лѣта. ѿ потомъ Хѣ Сѣтъ Бѣжѣй пришолъ ѿ Назарѣта крѣтити сѣ на Іерданѣ на то то мѣстѣ, гдѣ дѣволъ билъ ѿспратѣлъ головы змиеви ѿ Ядамово рѣкописаніѣ. ѿ тамо были тихъ сѣмъ головъ ѿжили ѿ гнѣздо собѣкъ были подъ тѣмъ каменѣмъ ѿзвили. а днаволъ радъ билъ, ѿжъ ѿпановалъ билъ рожаи лѣдѣскій. а Хѣ Сѣтъ Бѣжѣй зналъ, гдѣ спратѣлъ днаволъ записи Ядамови ѿ змиеви головы, идѣтъ ѿко всевидѣцъ ѿ Назарѣта Галилейскаго крѣтити сѣ на Іерданѣ. Для чего³⁾ Хѣ не крѣтилъ сѣ на мори ѿ на чотирохъ рѣкахъ райскихъ ѿ на инѣхъ великихъ рѣкахъ? а то для тои причины: перше, аби загнѣвалъ ѿ загладилъ ѿ затратилъ записи днавольскіѣ ѿ аби ѿстерѣ

¹⁾ На марі. приписано: Книга вѣтійска. ²⁾ На марі. приписано: глава заг. сѣ.

³⁾ В рукоп. хибно: для того.

голови тѣхъ седми змиевъ, которые были гнѣздо совѣтъ ѿзвели, оу которомъ то гнѣздо¹⁾ злестъ диавол'скѣю плодими; другамъ прічина, абы то прославилъ сѧ Іерданъ славою велико[ю] и мощію Божію.

Пришовши тѣди Хсѣ Снѣ Бжій со лѣгли сѣыми на Ерданъ рѣкъ, сталъ ногами своими сѣыми на томъ каменѣ, гдѣ были змиеви головы и записи. и тѣтъ внистъ рѣка познала пана и сотворителя своего, оубола сѧ и возтрепета и повѣгла воспѣтъ, якоже горѣ, и оубѣгла вода Іерданская оу море. и море ѿшѣтило моцъ Бжій, повѣгло; и горы, которые стояли надъ Іерданомъ, играли и ходили яко овечки; и холми найкнишній играли яко агнѣтка ѿвѣчин и яко баранки весело вискаковали, яко рече пророкъ сѣи²⁾: „что ти сѧ стало, море, иже еси повѣгло ѿ Ерданского оуста корзо? и тобѣ цю сѧ стало, Іерданы рѣко, чомъ вѣжиши и верташи сѧ горѣ вистриною свою? и вамъ горы цю сѧ стало, чого скачете оу водѣ? и вамъ каменіе стромчистое, то есть холми, цю сѧ стало, иже то такъ вискакѣючи вѣжитѣ, яко агнѣтка и баранки весело до рѣки?“

Тоутѣ Гдѣ ншѣ Іс Хсѣ гдѣ сталъ на томъ каменѣ, заразѣ ѿгнѣтъ сталъ сѧ кспати оу водѣ тріейпостасного бжества, и совокѣпши сѧ ѿгнѣтъ бжественный ѿз водою Іерданскою гралъ и веселил сѧ. и тѣ ѿнне головы змиеви ѿпаленны и записи прахомъ ѿз водою розмити и розпорошенны, яко гимниста сѣи днесъ съ церккою Бжію весело спѣвае: „испали водою змиевиѣ главы пѣцнаго, високаго пламени“. високий пламенъ — ефирскій ѿгнѣтъ нѣсній, который есть в небѣ, который сѧ кспалъ оу водѣ. и тако не извѣстъ сѧ диаволское прохир'ство. то видѣвши диаволъ плакал сѧ велими рѣвчи:

„Оуви мнѣ. пришел ѿ Мрїа снѣ и погѣби мандати!

Что сотворю? вѣдѣ сѧ з нимъ воєвати.

Подобно хощетъ оу мене ѿдама и црѣтво мое оузати“.

Оу той сторонѣ Іермонской сѣтъ двѣ рѣцѣ, единой нма Еръ, а другой нма Данъ. и тие ѿбѣ рѣцѣ ѿшли совѣтъ ѿкрене подалекѣ едѣна ѿ другой на три милѣ³⁾. а коли пришли близко оу сторонѣ Ерманскѣю, и тѣтъ сѧ совокѣпили оу едѣно, и стала

¹⁾ В рукоп. хибно: въ и здѣ.

²⁾ На марг. приписано: ꙗвоу ргѣ.

³⁾ На марг. приписано: ѿ рѣцѣ Ердани, что и знаи, что есть Ердан'.

єдина р'чка, й тако ѡтол сѧ називаеть Ер'данъ. но й тѣю р'кѣ прослави Б'гъ на в'чннє роди и далъ ей честъ великѣю, оу ней ко к'пала сѧ оу сѧ Троица: Сн'къ стоялъ оу вод'к, Дх'къ ст'ий яко голубъ л'тѧл надъ Сн'омъ, а ѡц'къ зъ високости колаа: „Снє естъ Сн'къ мой“ и прочъ. Оу той р'к'цѣ стер' Х'с' голови змивнй й записи пог'бнѧ, оу той р'к'цѣ ѡмнѧ Х'с' гр'хѣ нашѣ перкородннй й ѡбновил насъ вѧню, породѧ Дх'омъ ст'имъ й водою. тѣтъ прих'одѧт ко Хр'тѣ ис п'стѧнѣ Іѡан'ъ Кр'тителѧ, й рече ємѣ Х'с': „Іѡане, кр'ти ма!“ а Іѡан' ст'ий рече: „ѡ Пѧне, якъ а маю крестити, слѣга вѣдѣчи, вѣдѧкѣ? якъ маєт' с'кно й коскъ дотѣлити сѧ ѡгню? И, Гд'и. ѡ тебе потребѣю кр'щєнѧ“. рече ємѣ Х'с': „Іѡане, крести ма, такъ ко ми подобаетъ выполнитѧ волю ѡца моего“. й тако Іѡан'къ ст'ий крестилъ Гдѧ Ісѧ Х'тѧ. й коли Х'с' внишолъ ѡ води й вид'к нѣсѧ разводащѧ сѧ й Дхѧ ст'ого яко голубѧ изс'ходящѧго. Й се гласъ вистъ со нѣсе: „Снє естъ Сн'къ мой наймил'шин, оу которомъ надѣю покладаю, того слѣхайте!“ Я потомъ Х'с' далъ сѧ на мѣкѣ за насъ гр'хшннхъ и пошовши до пекѧ, пекѧ поламѧл, лѧнци пекѧннѣ порвалъ, дѧволовѣ розпоршилъ й записи пог'бнѧ, й Ядама й весь народъ людскй, которй сидѣлъ полшестѧ тѧсѧч'к л'к'тѣ, тихъ визволилъ й до раю розкошного йз невол' дѧволовскѧхъ прик'л. Й познайте, дѧл чого сѧ Х'с' родѧ й крестѧ й оумѧрал? ѡто все дѧл насъ, аби насъ ѡк'бпилъ собою ѡ пекѧной мѣкѧ й аби насъ привелъ до цр'ства нѣсного, которого то цр'ства рѧчъ намъ сподивити Х'тѣ Бж'є нш'ъ й тебе хвалити на в'кки в'чннѣ. Ям'кн'.

І отсей текст, з деякими дрібними пропусками, був опублікований д-ром О. Калитовським (Матеріали до р. лит. апокр. стор. 25—32). Він не є ані скороченням, ані переробкою попереднього, але мав хоч в часті якісь інші жерела. Особливо інтересні вірші, вплетені в отсе казанє. Вони мають переважно драматичний характер і дуже близькі до віршів тої Пасхальної драми, що відкрита мною в рукописній збірці Томи Кішка з Мостищ, Калуського пов. (див. М и р о н ъ, Южнор. Пасхальная драма, К. Стар. 1896, т. II і III), пор. нпр. тут і там характерну назву „Марин син“. Скільки можна судити з тих невеличких віршових уривків, можна б догадувати ся, що цілість, із якої вирвані вони, се була не пасийна, а власне богоявленська драма, котрої перша часть показувала упадок і плач Адама і єго записанє Сатанѧ, а друга похід Ісуса на Йордан, знївеченє гадючих голов і записів, і кінчила ся плачем Сатани та по-

грозою, що буде воювати з Ісусом. Чи не вдалось би кому відшукати драму такого змісту?

В. Керестурський рукописе Ф. Шовг'оря, стор. 114—122.

(Кетъ ше Христосъ отъ шветого Іоана окресцелъ). Кетъ наша одъмена пришла и Панъ Богъ сослалъ одного пророка Крестителя шветого Іоана, зослалъ го на тотъ швет, жеби народу покуту оглашелъ а Ісусъ Христови драгу преправелъ. и тотъ сяти пророкъ у однимъ незаходнимъ геряку¹⁾ 25 год у пустини бивалъ; цо Іерусалимъ и Рихно²⁾ вароши, метци тима тота капличка була якъ отъ Іерусалима, такъ отъ Вифлеема 4 годчини ходу, и 2 крочай длуга а 3 широка, а барсѣ на високимъ брегу, барсѣ чешко їу ней виходницѣ було, бо под ну була долина. и у тей каплички една округла дцира була, цо яносѣ служела нука, а еденъ каменъ велки, цо Іоанови место було... вихвалѣй, и на тимъ крашне вибите, якъ тотъ пророкъ тамъ животъ творелъ. а претъ тоту капличку една студня була, Іоанъ з ней пилъ воду, а у швицкей пустини лепша вода не була. а цо едолъ? метъ и корене у однимъ брешку було. ис того кажди може знаѣ, якъ Іоанъ твардо покуту трималъ. а їу тому боси булѣ, и засѣ одну шмату ше опганелъ³⁾. не жадалъ вонъ красну обдцивѣ або на ноги чижми⁴⁾, лемъ такъ якъ з найменшимъ... и найзвекшу муку ше зармуцовалъ, бо в'нъ видзелъ, же вародъ гришни, и вонъ ше не уздалъ на добро, але на зло.

И кетъ отмени часъ пришолъ, Панъ Богъ зослалъ їу Іоанови [ангела], жеби му поветъ, жеби с пустини вишол, жеби ишолъ їу Іордану і води, жеби народу покуту виглашелъ и Месіюви⁵⁾ драгу преправелъ. и кетъ с пустини вишолъ їу Іорданови и народъ ше зишолъ и чудовал ше, же такого никда не видзели. бо вонъ баржей їу жвиру, якъ їу человеку [подобни] булѣ: браду малъ велку, власи густі, а чоло обгорене од слунка, от пощєня велкого сухе було, а іого шмата була, цо лемъ на однимъ местцу ше капчала⁶⁾. а на-

¹⁾ З мадярьского: űreg — печера, нора, яскиня.

²⁾ Зам. Брихон.

³⁾ Значить: обходив ся одною одежиною.

⁴⁾ З мадярьского: csizma — чобіт.

⁵⁾ В рукоп. хибно: Моісеови.

⁶⁾ З мадярьского: kapcsol — заціпати ся, держати ся купи.

родъ го такъ трималъ, якъ жвира. а народъ тамъ ше зишолъ, и в'нъ имъ почалъ наказоваць: „тримайце покуту, людзе, тримайце, хришници! видице, же ушъ п[р]ишолъ часъ! боски гнивъ такъ якъ шекера при древе! и васъ Богъ такъ вирубе, кетъ ше не полипшаце“. и на тото слово такъ харь¹⁾ пошолъ медзи народомъ, же го тримали якъ другого Илию. бо отъ Йордановой води зо шицкихъ валалохъ²⁾ и зъ варошохъ гу ному ше зишли, бо вони ниґда такъ человека не чули наказоваць, якъ вонъ. и вонъ имъ почалъ наказоваць, якъ кед би судни дзень доходзелъ, и вело народа покуту тримаць³⁾ ше уздали, и вело гришници ше отъ Іоана окресцели.

И кетъ ушъ вело наказовалъ и вело народа гу себе прицагнулъ и окресцель, и Ісусъ Христосъ гу ному сценъ пойсць, жеби ше окресцель. и вонъ своей мацери виявелъ, же народови отъмена ше приближела, и в'нъ своіого Оца роботу твориць будце. и вонъ отъ своей мацери благословенство приялъ и до Русалиму пришолъ, и отамалъ на Голгофту гору, и оталъ до Вифлеему, и отамалъ пресъ тоту пустиню, дзе Іоанъ булъ. одъ пустини 5 години ходу до Іерихона варошу, камене оштре, а дробне, а бреги и долини. подумай, человеце, яки то ход булъ твоіому Ісусови, цо му ноги слаби були! посбивалъ, ажъ з нахъ крєвъ ишла. з Назарету на нови рокъ вишолъ, и на Тро-крани гу Іор[д]анови пошолъ гу Іоанови, цо отъ Іерихона два штаціи ходу було. и такъ требало Христови 5 дни ходу твориць, у тей тв'рдей драги путоваць. бо то було у полъ жими, кетъ найбаржей марзло. о мой пане Ісусе, питаю це, отъпушь ми моіо хрихі тоти, цо у драже творимъ!

А такъ треба знац, же Іоанъ ниґда Христа до того часу не видзелъ, якъ самъ гутори, же „я іого не знамъ, цо вонъ за еденъ, але тотъ, цо ме с пустини вислалъ, такъ ми гуторель: на кого увидзишъ Духа злєциць и на ним стац. тото то, цо зо-сѣ духомъ будзе кресциць“. а цо сяти оцове ради би давно видзиць, а Іоанъ нице баржей, бо вонъ нице баржей сяти булъ, якъ вони.

Кетъ Христосъ гу Іоанови пришолъ и на колена клекнулъ, Іоанъ гу ному пошолъ и ноги му сцель побочкаць⁴⁾, и такъ му гуторель: „о мой пане, откаль мене тото достоене, жеби мене мой панъ опатриць пришолъ?“ и Христосъ му розказалъ, жеби станул,

¹⁾ З мадярського: hír — оклик, чутка, гамір.

²⁾ По словацьки: село.

³⁾ В рукоп. хибно: тримайце.

⁴⁾ Із словацького: поцілувати.

и барєть го вдзечне облапелъ и побочкалъ: „поздравлемъ це, мой служебнику! давно я рать їу тебе булъ присецъ, але моіого Оца робота терасъ пришла“. не мошъ видумац, якъ швети Іоанъ до церкви пришолъ, же го побочкалъ и вон го позналъ, же вонъ єдино҃го Бога Синъ булъ. Хто то годзєнь разязецъ!

Кєть Іоанъ ше осетелъ, [же] Христос одъ него ше сцєль окресциць, гочъ котри хришни чловець би ше зачудвалъ, же Христосъ таки потулни їу ному булъ, а вон ше отмагалъ, же не достоєнь, жеби вонъ своіого створителя окресцєль. и да с-кєло расъ ше одмагалъ, же є недостоєнь. Іоан [Христ]ови сцєль ноги умива[ць], с т[и]мъ ше одмагалъ, с такимъ способомъ рекну: „о мой пане Ісусе, мне ше треба напрец отъ тебе окресциць!“ Але Ісусъ Христосъ потулниєши булъ отъ шветого Іоана. охъ, якъ го со-єъ страхомъ и зо-єъ велкимъ чудованом кресцєль! але Ісусъ Христосъ сїце потулниєйши ше му показалъ. а сяти ангєли там були на тимъ чуднимъ месцу, небєсни ше моци стрєєли. а ми гришници ше г'нѣимє окресциць! падмє Ісуса! вонъ ше не одмага отъ того, цо го шицки видзєлі, цо тамъ було, цо лємъ з нашу страну доходзєло. а кєть Ісусъ Христосъ таки покорни булъ, не сцєль Богъ Оцєць, жеби іого Сина обдаровалъ. и кєть Ісусъ с води вишолъ и клєкнулъ, їу своіому Оцу ше моделєль, и шицкимъ на укас небо ше отворєло и слово ше видало и такъ рекло: „то єдинъ мой Синъ, цо ми шицку роботу добрє кончи!“ бо Дугъ злєцєль и на нимъ сталъ. тєди ше сполнєла [а]нгєлєска робота, кєт му у пустини гуторєлъ: „на кого увидзишъ слациць Духа, то єс Мєсия“. о мой Панє, Очє! як ше народъ зачудовалъ, цо тамъ були, кєть вони видзєли небєси рєтворєни и єго слова. а сїцє то добрє не забудно, кєть вєло гутора, же кєть Іоанъ ше кресцєль отъ Христа. Ісусъ такъ рєчє, же кєть Іоанъ воду вжалъ, тєди вонъ кєть и я ше окресцєль, бо в'нъ барє увєрєль у мєнє, же їому такъ доходзи, якъ гоч-кому.... шаго такє удзєлимъ и тоти двєци, цо нхъ кресца, своіому Оцу нхъ за сїнохъ положимъ. бо кєть чловець барєъ гришни, а покуту трима, та ше очисци от злого.

Кєть Іоанъ Христа окресцєль, барєъ часто наказовалъ народу, же вонъ тотъ Мєсия, цо ше за нього описовало и цо намъ було обрєчєно. а іцє так наказовалъ, же нє іого най виславляю, алєе Христа. а ицє своімъ ученикомъ заказовалъ, жеби Христа виславляли, не іого. а шяти Іоанъ ицє баржєй благословєни булъ. кєнєць и Богу слава.

На основу взяту з канонічних євангелій, накладено в отьому оповіданю багато деталей не так може апокріфічних, як радше зовсім фантастичних. До апокріфічних жерел треба віднести такі деталі, як покликанє сьв. Івана ангелом із пустинї, аби хрестив Ісуса, як опис появи сьв. Івана, скопований по троха із опису появи Мелхіседека в апокріфічній Слові сьв. Афанасія (Памятки I, стор. 95); фантастичні є — топографія Палестини, ітінерар Ісусів, його стріча з Іваном і т. д., хоча і тут годї сказати, чи все те — видумки автора керестурського оповіданя, чи взяте з яких иньших, в усякім разї західних популярних трактатів.

Г. Керестурський рукопис Ф. Шовіора, стор. 129—132.

(Ісусъ Христово пости, цо 40 дні и 40 ноци пос-
це лъ). И ту терасъ вислухай, душо, якъ Ісусъ посцелъ. часто ше
рожалелъ на[д] твоима муками, бо вонъ зналъ, же то йому на
зло и на страшно будзе. одъ дзециньства вонъ то зналъ, же дакеди
церпиць будзе. а терасъ думае тоту гору, дзе Христосъ посцелъ,
[отъ] Іерикхо варошу една годзина ходу, у шицкимъ жидовски[мъ]
орсагу¹⁾ виша гора не була, цо штверъ ношъ требало на ню исць.
тамъ нияке древо не росло, лемъ камене невинповедзене. и тамъ
була една хишка, цо себе Ісусъ Христосъ вибралъ. тамъ вонъ
видзелъ, якъ на н'го исць буду попове и владникове, Жидзи и Фа-
ризее такъ якъ на пейць страни: тило и шветъ и шмерць
и пекло и грихи тоти потъбуня народъ. „О мої Оче, сомъ пришолъ,
жеби сомъ своіо тило с постомъ и с плачомъ и з молитву тво-
релъ. за то це умодлямъ, жеби ши ми у помощь пришолъ, жеби
сомъ народ обранелъ. бо видзиш іого терху²⁾ и муку, цо би дакеди
малъ.... але за то шицко вицерпимъ. за н'го, цо доходзи“. о мой
Пане, Ісусе Христе, не забуц за мнє, не-ді ми, упаднуць до
злого!

Опадме терас, як там булъ Ісусъ Христосъ такъ, якъ у да-
якей цемньици, ниґдзе не шмелъ, лемъ ше моделелъ мой панє,
кетъ подумамъ себе, я[к] ши твардо трималъ, ульекнем ше, бо ши
шедзелъ якъ рабъ кори затримани, якъ Д'виг описуе давно, же „самъ

¹⁾ Із мадярьского: ország — край.

²⁾ Від мадярьского: terhes — важкий, утяжливий, прикрый.

будзешъ у пустыни во дне и в ноци, якъ даяки ташчокъ“. не малъ тамъ Христос пощель ани заглавка, лемъ еднѣ каменъ, дзе лежалъ и шедзель. не малъ стола ани пеца ани дзверн. подумай, подумай, чловече! нѣе малъ вонъ тамъ огна, боси, а то було у штретѣ жими... було, цо на теі гори нѣда витор нѣе престалъ дуцъ, — можеме знацъ, же то жимно барѣ було.

Такъ вонъ творель тамъ 40 дни 40 ноци. и подумай терас, кет Христос вишоцель и барѣ огладнелъ, и пришолъ дѣяволь го пробоваель, жеби вонъ от нього дацо виучель. и так го твардо три расъ обкобель дьяволь Христа: перше каменъ принѣсь и такъ рекнулъ Ісусови: „повец же ши огладнѣель, но кет ши боски Синъ, сотворъ каменъ за хлѣпъ“. а Ісусъ рекнулъ, же „нѣе лемъ чловекъ хлѣбомъ жие, алѣе и з боскими словами, цо зъ боскихъ устохъ виходзи“. якъ сяти оцове гуторя, же дьяволь не зналъ, же Христосъ правдивого Бога Синъ. а друге опкольенѣе було: отнѣсь го на воздухохъ до Іерусалиму и на турню го положель, жеби скочель а жеби ше нѣе удерель. тр[ет]и расъ на гору отнѣсь и показовалъ му шицокъ шветъ: кет го будзе умодляцъ на коленоу, та му го даруе. а якъ то окрутнѣе подумацъ, же го дьяволь шмелъ на [с]е]демъ годзини ходу на воздухохъ однѣсь! о якъ вон то шмелъ вробицъ! якъ вонъ вичного Бога шмелъ до пазуроу хулапицъ! такъ го нѣсоль як каня голуба до пекла, Ісусъ Христа такъ таргнулъ и нѣсоль го. а кетъ ушъ дьяволь ше одалѣель отъ Христа, якъ шята евангелія пише, же кетъ дьяволь от нього пошолъ, д'рас ангели пришли и служели му. и вони му принѣсли едло, цо му його мацъ сготовела у Назарету, жеби му с того едла ангели принѣсли. а Ісусъ шеднулъ та едолъ якъ чловекъ по теи страни, и ангели му служели. и якъ станулъ Ісусъ та ихъ поблагословель зо сату руку, цо му служели, а вони ше му уклонѣли и до нѣба ше вознѣсли.

І про сей текст треба сказати те саме, що про попередній; основа взята з канонічних евангелій, тут майже зовсім покрита деталями иншого складу. Оба отсі оповідання виймаю з рукопису, писаного в с. Керестурі на південній Угорщині, деє коло 1886 р. — бодай ся дата знаходить ся на обложці, написана рукою того самого Ф. Шовґоря, що зладив увесь рукопис. Оба оповідання, хоч окремі одно від одного, з окремими титулами і закінченнями, виглядають немов части якоїсь більшої цілоти — популярного оповідання про житє Ісуса. До сеї самої цілоти належать ще дальші оповідання, що є в нашій рукописі — про Преображеніє і про нав-

чанє Ісусове, в'їзд до Єрусалиму та тайну вечерю, котрі подаємо далі на відповідних місцях.

Д. Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 83—88.

(Слово ѿ прєпрєнії дїаволи съ Єїом Бжїим. Гї бл҃с. Ѡче). Пришедшоу ж[є] Гж҃ нашоу Іс Хоу на горж Ёлєвнскю и рєч[є] оуїнком своим: „а́лчкм м. днїй“. а́лка ж[є] сѧ и сам Іс съ ними м. днїй, да повѣдит дїавола. слышавъ ж[є] дїавол, ꙗко Іс а́лчбоу дръжить, и разгнѣва сѧ велѣми, и ѡвеличи сѧ пред Ісом.

И рєч[є] Іс: „проклинаю тѧ, дїаволе, ѡ Бѧ живаго, да ми повѣси, ѡкоүдо [sic!] єси ты?“

И рєч[є] дїавол: „а ты ѡкждоу єси?“

И рєч[є] Іс: „ѡ вышнихъ силъ нѣсныхъ и ѡ бышняго“.

И рєч[є] дїаволь: „Єнѣ ли ты бышнаго, то иди ты на нѣса, сѣди на пѣтлѣ своем. ꙗко твоѧ сѣт нѣса, а моѧ є зємла“.

И рєч[є] Іс: „аз єсмь пришол погвєнти тебе ѡ лица зємли“.

И рєч[є] дїавол: „и́ди ѡ [зємли] на нѣса, сѣди на своемъ мѣстѣ, але не и́д[єши ли, азъ] ѡвеличж тѧ и твоѧ а́глы. а́глы [ко мой горди и силни] сѣт, погжєат тѧ и тѣло твоє сокроушѧтъ и со]тржт тѧ съ а́глы твоими, [ꙗко ни єдинаго ѡ члѣвкѣ]“.

И рєч[є] ємж Іс: „горе тобѣ, дїаволе, тебе ради на зємлю сѣнїйдохъ и а́глы твоихъ ради и свѣтильники твоихъ, да иждєноу тѧ“.

И рєч[є] дїавол: „что сѣт свѣтильници мои?“

Рєч[є] Іс: „творѧщї дѣла твоѧ“.

Рєч[є] дїавол: „что [сѣт] дѣла моѧ?“

И рєч[є] Іс: „твоѧ соут дѣла: тѧтѧ, разкон, бл҃жа, за·вис[ѣтъ], клеветѧ, ревнос[ѣтъ], гнѣвѣтъ, ненавис[ѣтъ] братїи, ѡгнь, тржє, зими, рѧт кнѧзем, разлоучєнїє братїи“.

И рєч[є] дїавол: „право вѣси, тѧѧ сѣт дѣла моѧ, и пачє тебе силнѣйши єсмь, и пачє твоихъ а́глы страшнѣйши єс[ѣм]“.

И рєч[є] Іс: „горе тобѣ, дїаволе, ꙗко прєлєстник єси вѣскм члѣвом, посрамити тѧ имѧм“.

И рєч[є] дїаволь: „ты єси прєлєстник мой, як[о] ѡ жєны родил сѧ єси, и́з невѣсты пришед хоушиши нас погвєнти“.

И реч[е] Іс: „право вѣси, діаволе, ꙗко ѿ жены роди хъ сѧ, да ѡсконѣаетъ сѧ слово, еже реч[е]: сѣздахъ члѣка по ѡбразѡу своему ѡ не хощу¹⁾ погжѣти [его] к ѣмъ“.

Реч[ѣ] дѣволъ: „гдѣши: чѣла сотворихъ, не ѡставиши ли ѣго въ вѣкъ?“ реч[ѣ] дѣволъ: „а ѡже пакы чѣлкы согрѣшитъ ѡ моѡ дѣла сътворитъ ѡ помышленіѡ зла?“

И реч[ѣ] ёмоу ѿ: „песлоуѣхъ мене, діаволе! за помыслъ ѿсждѣ [ѣго во тмоу], а за дѣло предамъ ѿгневи. помыслъ [во прихѣдитъ] прѣжде, а дѣла сѣтворають сѣ послѣжде“.

И́ рече дѣволъ: «Ѣгда же́ помышленія моѧ творѧтъ, а твою чѣсть и славу ѡставляють, что имъ творили?»

Реч[е] Іс: „послажшай мене, діаволе! аще²⁾ чѣкъ твою волю творит, а мою чѣсть и славу ѡславаѣет и живет ѿ. лѣтъ, тогда сам покает, стран'ныя прїемлетъ, нищїа мнѣет, нагіа ѡдѣваетъ, нищимъ мѣткою творит и реч[ет]: „Гїи, помѡлуй ма!“ то помѡлюю єго и пошлю ємоу съмѣртъ вѣженноюю. тогда предам єго Мухайлоу закѣтѣ и сажам єго, и ведоут єго ко пораждѣ. Послажшай мене, діаволе! аще ли паки живет чѣкъ ѿ. лѣтъ или жѣ, [и] то сам не покает, стран'ныя не прїемлет, жадныхъ не напоит и нищихъ не насытит, мѣртваго до гроба не допривадит, алчющимъ мѣтнѣ не творит, и предам єго агглом лютымъ ѡгненнымъ, да прїимѣтъ и ведѣтъ єго въ ровъ³⁾ ѡгненный и съ тобою, діаволе“.

Ўбрати сж їс ѿ него, ѿ реч[є] їс: „горе тебе́, діаконе́!“

И то рекши Іс възыйде на гороу високоую. тж видѣ Іс великѹ т'моу, ѡдеж[е] съвокоупи дѣвол т'мы т'мами, тисаща тисащамн.

И реч[е] дѣвол ко вѣсом своимъ: „чада моя, оукрѣплите
сѧ, Хсѣ бо спослатъ нашъ пришель ѿ насъ, погубити насъ хощетъ.
[егда же мы] погубимъ ѿго, то наша слава велика вѣдетъ. егда
бо ѡцъ ѿго сотвори **и**адама, [повелѣ ми] поклонити сѧ ѿмѣ
и цѣловати ѿго. азъ же не хотѣа поклонити с[ѧ] ѿмѣ ни цѣло-
вати ѿго. тогда изверж[е] ма ѡцъ ѿго съ высоты нѣсныа. то
не хощѣ с нимъ имѣти части“.

Реч[е] дѣвол къ вѣсомъ: „пойдѣте напредъ, ѿ азѣ пондоу по васъ“.

Идѣщимъ же имъ оузрѣвъше ж[є] оуѣнци Гни трѣсѣ дѣволевскій
и гласъ слышавъше, трепетъ прѣѣтъ ихъ. и зійде же дѣволъ ѿ прѣваго

¹⁾ В рукоп. хибно: не хѡиши. ²⁾ В рукоп. хибно: а ѿца. ³⁾ В рукоп. хибно: род.

степенѣ, прїем Петра страх діаволскїй, ѿвѣже ѿ Іса г. поприца оудалѣ.

И реч[е] ёмоу Іс: „что́ тако твориши, Петре?“ показав же сѧ Петръ ста за Ісом зра из раменѣ ёго.

Възрѣв' же Іѵ на оучїки своѧ и реч[е]: „кто́ сверѣже діавола съ нѣсе?“

Реч[е] Іѵан съ Іакоком: „ты, Гї!“.

И реч[е] Іс Петрови: „кто́ сверѣже діавола?“

И реч[е] Петръ: „ты, Гї, и ѿцѣ твоѧ, ёдина во чѣстѣ и ёдина слава ѿцѣ и сїноу и сѣмоу Дхъ ннѣ и прѣно и в ѣкы вѣком“.

Повелѣ Іс ѿблѧкоу снїти їако маѣнїи [и] въсхїтити діавола и ѿвѣснїти стрѣглавы и запѧти оу нѣскѣхъ нѣсныхъ, и силы ёго разгнаѧ їако дым. и вѣгѧхоу вѣпїющѣ и глѧхъ: „почто мы не вози и не вѣжимо во глѧвнны и во пїцѣры? Оуже во нашего княза ѿвѣснѣ Хс въ ѿблѧцѣхъ нѣсныхъ“.

Тогда видѣѧ діавол, їак їскон'ча сѧ слово, еж[е] глѧ Іс. И реч[е] діавол: „помїлоуї ма, Гї! нїзїжстї ма на землѧ! да нїж[е] сѧт вѣрѣющїи во їма твоѣ, не прелѣпаю нѣ ѿнїжд, да коси к тѣмъ ѿвратѧт сѧ“.

И то реч[е] діавол смїли сѧ Ісоки. и повелѣ ѿблѧкоу ѿрѣшнїти ёго. и спадѣ діавол їако молнїѧ съ нѣсе на землѧ, и тѣ лежашѣ діавол до полоуднѣ. и напоу'ни оуста своѧ горестї и гнѣва и злѧго їада, и нача хрѧпѣти велѣми зѣло. въсклонїв сѧ діавол восхотѣ хїтити Іса.

Реч[е] Іс: „цї помѣшлѧѣши, діаволе, давѣхъ плѧнѣ на тѧ? да не плѧноу на тѧ, и нї доу'ноу, слїна во моѧ сѣѧ ѣ, вѣтрѣ оуста моѣхъ — Дхъ стѣ“.

И реч[е] діавол: „азъ сотвори хъ оустѣк'ноути Іѵан'на прѣдтѣж Іродом“.

И реч[е] Іс: „Іѵан, [и]же ма вѣтїл, нѣс[тѣ] оумїрѧ, нѣ живѣ ѣ“.

И реч[е] діавол: „ѡще быхъ тѧ вѣдал, гдѣ ёси сѧ оу'роднѣл, то шѣд быхъ мѣтрѣ твою нїзгоувнѣл и тѣе быхъ їскривнѣл, ѡчи быхъ тѧ мнѣжсѣ поставнѣл“.

И реч[е] Іс: „кто́ может на трѣнїи смоккы їмѧти їли на вѣчїнїцї пшеницоу ѿвратїти?“

Слышавъ діавол не може ѿвѣрѧтї. повелѣ Іс зїноути землї. тѣ зїноу землѧ тѣ сѧжен, потрѧсе сѧ землѧ, и оузрѣ діаволь и реч[е]: „что́ ѣ, Гї?“

И реч[е] Іс: „вонїїди, діаволе, [въ пропасть]“.

И реч[є] дїаволъ: „кол'ка ѣ глагоуиша си, ГИ?“
 И реч[є] їс: „[аще члвкъ] оу ѿ л. л'ктъ в'зметъ каменъ и вр'жетъ
 въ глагоуиоу, за ѿ л. л'ктъ идетъ на дно, дїаволе, и дїж[є] быти
 тобѣ“.

Реч[є] їс: „не погоублю тебе, дїаволе“. И реч[є]: „Ще ти дамъ
 цр'твovati ѿ л'кта на конецъ в'ка“.

И реч[є] дїаволъ: „а потомъ што бждетъ?“

И реч[є] їс: „пр'ваго л'кта оуродитъ сѧ жити и [ви]но много,
 а въ второе л'кто не ѡбращаетъ сѧ ни скопецъ п'шениц'к' и ни
 с-поль м'бры вина по всей земли“.

Реч[є] дїаволъ: „а потомъ что бoudетъ?“

Реч[є] їс: „л'кто сътворю ѿкъ м'цъ, а м'цъ ѿкъ нед'лю,
 а нед'лю ѿкъ д'ня, а денъ ѿко час“.

И реч[є] дїаволъ: „а потомъ што бoudетъ?“

Реч[є] їс: „ис'соушоу море и р'чки окомъ с'лнчнымъ, и не бждетъ
 реки въ водахъ и п'тицъ л'ктаицихъ по земли“.

И реч[є] дїаволъ: „а потомъ что бждетъ?“

Реч[є] їс: „тогда пошлю Іаію і Єноха пр'кти с[ѧ] ис тобою.
 тогда ѡбличитъ сѧ л'жа твоѧ въ ѡлтари, ѿко пр'ркъ Д'вдъ гл'етъ:
 „тогда в'зложатъ на ѡл'тарь твой тел'ца“. тжъ пр'идоу на м'к-
 сто, и дїж[є] ма Ішанъ кр'тилъ и м'ти роди. тогда тжъ имамъ, дїа-
 воле, погоубити“. тжъ бждетъ слава ѡца и с'на и с'тго Д'ха,
 емоуж[є] слава в'ькы в'ькымъ.

Текст отсега рідкого апокріфа надрукований був у-перше Тіхонравовим (Памятники отреченной русской литературы, II, 282—285) із досить дефектного рукопису Імп. пуб. бібліотеки, зладженого в р. 1602. Порівнюючи текст Тіхонравова з тим, який є в нашій рукописі о. Теодора з Дубівця, ми бачимо, що оба вони належать до одного типу, але в вислові і в деталях мають так багато відмін, що треба догадувати ся досить далекої дороги обох текстів від спільного жерела. Яке було те спільне жерело, тяжко догадати ся. Правопис копії о. Теодора з Дубівця вказує на сербський вплив. В усякім разі оригінал апокріфа був грецький; два тексти його віднайшов і видав Васильєв (*Anecdota graeco-byzantina*, стор. 4—10). Порівнюючи ті тексти з нашим бачимо, що жаден з них не був безпосереднім оригіналом слов'янського перекладу, хоча без сумніву всі вони мали спільне жерело. Що автором сего апокріфа був якийсь прихильник дуалістичної (маніхейської, павликіанської чи богомільської) секти, се зовсім справедливо зазначив Васильєв (op. cit. VI). Хоча ж рукописи, з яких видав свої

тексти Василев, дуже давні (з XII і XIII в.), то про те з порівняння текстів виходить таке, що слов'янський переклад заховав декуди більше первісну форму, ніж грецькі списки, а се також веліло би догадувати ся, що слов'янський переклад зроблений був на півдні і то геть давно, в часі розцвіту богомилства.

Е. Рукопис Яремецького-Білашевича, стор. 87—91.

(Слово ѿ повѣдѣ діавола, како вѣсѣдовахъ Іс Хс со діаволом на горѣ). Но ѿнѣи часѣ, гдѣ прѣшолъ Гдѣ ншѣ Іс Хс на горѣ Єлеуискѣю ѿ счѣнници ѣго с ним, ѿ реклъ Іс Хс до счѣнниковъ своихъ: „дасть сѣ нам постити мѣ. днѣ ѿ мѣ. ношѣи“. ѿ счѣвши тоє діаволъ: „ижѣ Іс Хс хоцѣтъ постѣ прѣнѣати, в тоѣ час діаволъ тоє возненавидѣтъ ѿ разгнѣвал сѣ на Хтѣ, ѿ прѣкѣгъ до Іс Хтѣ з великим запалѣнѣем срдца своего злого. ѿ сталъ прѣд Іс Хтомъ криво смотрѣючи на Хтѣ, збѣи своимѣ скрежирет, з очѣи своихъ пламень почал пѣс-кати ѿ лице свое викривляти противо Іс Хтѣ, велми сѣ оу-чѣниаъ страшнѣи. вкѣдѣвши ѣго Іс Хс ѿ рече ѣмъ: „заклинаю тѣ, діаволе, Бггомъ живим, сотворившим нѣо ѿ землю, повѣж ми, ѿкуда ти еси ѿ по что-сѣ тѣт прѣшолъ?“

Реклъ діаволъ: „ѿкола ти ѣси?“

Реклъ Іс Хс: „[ѿ] ѣстем Бггѣ силам нѣснимъ, ѿ Кншнѣаго прѣшолъ есмъ“.

Реклъ діаволъ: „по что ти тѣтъ прѣшолъ?“

Реклъ Іс Хс: „прѣшол-ем погѣбити тѣ ѿ лица земли“.

Реклъ діаволъ: „ѿди на нѣса ѿ сѣди на прѣтолѣ своем, во троѣ сѣтъ нѣса, а анѣли мои тѣтъ силнѣи ѿ гордѣи велми погѣ-вѣтъ тебе, ѣкъ нишаго чѣвѣка, гдѣ не пойдѣи мнѣ ѿ земли на нѣо“.

Реклъ Іс Хс: „ѿ горе тѣвѣ, діаволе лѣкавѣи ѿз аѣглами твоимѣ злими! ѿ длѣѣ тебе прѣшолъ на землю ѿ длѣѣ аѣгловъ твоихъ, иж хоцѣх ѿ тѣе погѣбити ѿ сожещи вѣчним ѿгнем“.

Реклъ діаволъ: „а ктож естъ мой?“

Реклъ Іс Хс: „твой естъ, кто творит дѣла злѣѣ: зло-дѣѣство, злобойство, чѣжоложество, вѣдѣ, завистѣ, гнѣвѣ, нена-вистѣ, гордость, сварѣ, чародѣѣство ѿ иннѣѣ злѣѣ дѣла“.

Рече діаволъ: „добре знаѣши, иж то сѣтъ тѣѣ вѣк мой дѣла, ѿле ѿ ѿ твоихъ аѣгъ [нѣ] страш сѣ“.

Реклъ Іс Хс: „ти прелестникъ члвком ёси, посрамити тѣя маю“.

Реклъ дїаволь: „ти сам прелестникъ, ѿ тебе посрамити маю“.

Реклъ Іс Хс: „маю скончити, иж ѿм сотворил члвка по ѡбразъ своемъ, и не хощу его ѡставити во рѣки“.

Реклъ дїаволь: „а коли члвкъ согрѣшитъ, мой дѣла творѣчи и поминанїѣ златѣ, що ёмъ вѣдетъ?“

Реклъ Іс Хс: „послѣхай мене, дїаволе, запевне ѡсѣджу ёго камъ, предамъ его ѡгнени вѣчномъ. а аще покаютъ сѣ, страннихъ в домъ свой приведуть, нищихъ надѣлають, нагїѣ приѡдѣють, голоднїѣ накормляють, алчущїѣ [и] жаждащїѣ напоить, мѣртвихъ до гробу ѡпроводатъ, постъ ї милостиню творитъ, до церкви стѣи часто ходить, на молитви дають, то доврѣю смѣрть пошлю на такову ю дїш. и дамъ его дїш архїѣпоу Михайлови, и поведетъ его дїш до пресѣктаго раю. Послѣхай мене, дїаволе: а ели члвкъ не покаетъ сѣ и бѣдетъ грѣшити ї не бѣдетъ доврѣи дѣла творити, але златѣ, то пошлю на тїхъ людей нагасю смѣрть и предамъ дїш ихъ лютымъ а҃гломъ во ѡгнь вѣчнїѣ“.

Потомъ їзїишоль Гдѣ нїшъ Іс Хс на горѣ високѣѣ ї з'аїлѣми своїми, и з горѣ свидѣлъ Іс Хс великую тѣмноту вѣсковъ, которихъ вилъ зовраъ Сатаналъ слѣгъ своїхъ тмами тѣм. бо реклъ Сатаналъ слѣгамъ своимъ: „крѣпкте сѣ, дѣти мой, ко Хс естъ [?] великїѣ непрїѣтель нїшъ, прїїшолъ тѣтъ, а [коли] ми его погубимо, то нїша великаѣ честь и слава бѣдетъ. бо гдѣ ѿ хотѣвъ собѣ прѣтолъ бѣдовати ї равенъ емъ бити, тогда ѡнъ мене зогрухнѣлъ з високости нїсен, що ѿ его не слѣхалъ, и слѣги мой. ѡтожъ слѣги мой вѣрнїѣ, и дѣте жъ ви на прѣдъ, а ѿ за вами назадъ пойдѣ“. В той часъ пошли дїаволи з великимъ войскомъ на Іс Хтѣ, ажъ аїтоли оу҃жаснѣли сѣ видѣчи войска дїаволскїѣ. тѣди ступили дїаволи еденъ ступень на горѣ, а Петрѣ апостолъ оу҃видѣлъ ихъ и повѣгль ѡ Хтѣ едно поприще.

Реклъ Іс Хс: „Петре, чему оутѣкаешъ? верни сѣ назадъ, не бой сѣ!“

В той часъ вернѣлъ сѣ апостолъ Петрѣ и сталъ за Хрѣтомъ на задѣк, смотрячи черезъ его стѣе плечѣ.

Реклъ Іс Хс оу҃ченикомъ своимъ: „Кто ѡзвергльъ Сатанѣ з нечесъ?“

Реклъ стїѣ Іѡанъ Бѣсловъ: „Ти, Гдѣ, ї ѡцѣ твой нїснїѣ“.

В той час повелѣ Іс Хс ѿблагословити діавола і ѿвѣстити его стрѣмглавъ под ѿблагами, и слуги его разгнати.

И рекли діаволи слуги его: „оуже и ми ѿтоль пойдѣмо во глѣбини присподнию, вже бо і князіа ншого ѿвѣсиль Іс Хс на ѿблагѣхъ“.

В той часъ оувидѣлъ діаволъ, же не можетъ нѣчого поради, и випустил глас свой: „Помауй мѧ! не погуби мене до конца! пѣсти мѧ на землю! Если кто будетъ ѿ члѣвкъ [вѣрити] с тебе, не вѣдѣ прелести их до конца, але всѣ людѣ ѿвернутъ сѧ к тебѣ“.

Гдѣ же повелѣ ѿблагословити діавола. И спал діавол на землю и бѣил сѧ и лежалъ на землѣ д. годинѣ. И наполнилъ оуста свои пѣни і їдѣ злаго и почал хрѣпати велми, їко издихати.

Реклъ Іс Хс: „цю помишляешъ, діаволе? Если їа на тебе пакѣ, то еще товѣ горше буде, сила бо моѧ и дѣхъ мой стѣ бѣстѣ“.

Реклъ діавол з великимъ колѣзнемъ зотхнѣвши, мовлячи: „гдѣ би їа зналъ, гдѣ сѧ ти родилъ, пошел бим на мѣсто тое и посрами бим мѣрѣ твою“.

Реклъ Іс Хс: „кто можетъ над терніемъ смокви зверати а на востокѣ пшеницю жати?“

Тое слышал діавол і не могъ того ѿгадати.

В той час повелѣ Гдѣ земли розстѣпити сѧ на триста сѧженѣ в глѣбини. И разстѣпила сѧ земліа, и ѿвиздрѣла сѧ діавол на Хтѧ и питал: „їакъ таѧ глѣбина глѣбокаѧ, колко сѧженѣ?“

Реклъ Іс Хс: „слиши, Сатано! Если члѣвкъ вѣдетъ мати тридесѧть лѣтъ и ѿзметъ камень и зо всеи сили вержетъ в тѣю глѣбини, то той камень будетъ летѣти лѣтъ три, поки долетитъ на дно, на мѣсце свое. То и там, діаволе, на тебе снїдѣ по распѧтїи і воскресѣніи моемъ и повелю звѣзати тѧ мощно оужами желѣзными, которыхъ нѣхто не можетъ развѣзати, и погублю тебе до конца. И дамъ ти в послѣднійѧ лѣта цѣтовати: первого лѣта твоего цѣтвїѧ¹⁾ родитъ много жита, пшеницѣ и вина, а на двѣ лѣта не вѣдетъ нѣ стебелъ жита, пшеницѣ и вина по всеи землѣ“.

Реклъ діавол: „а потомъ что будетъ?“

Реклъ Іс Хс: „моѧ нѣса пожрутъ землю, и висхнутъ море їко камень, и прегоритъ земліа, и воскреснутъ члѣвци ѿ мѣртвѣхъ,

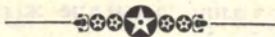
¹⁾ В рукоп. далі: твоего пераго лѣта твоего.

и ѡсѣждѹ всѣа племена земная, и тебе, Сатано, ѡсѣждѹ и всѣакого челоѡѡка, которіе творять дѣла твоѣа злоѣа. Тогда бѹдетѹ кам мѣка вѣчнаѣа, а мнѣ бѹдетѹ слава и честь на вѣки и поклоненіе“.

Потом пхнѹа Гдѣ дѣвола ногою своєю во пропасть ѡнѣю.

Потом по воскресѣніи Гдѣ ншѹ Іс Хс вшедиши в тѹю глѹбинѹ пренсподнюю и поймалѹ дѣвола и звизалъ mocno ѡжом зелѣзнимъ, которого нѣхѹто не можетѹ розвязати до сѹднаго дня. а которій там билъ во адѣ прейсподнѣмѹ почавши ѡ Пдама аж до воскресѣніа Хѡа, всѣхѹ Хс своѡодилѹ и випровадилъ, которого поѡѡда слава естѹ по всемѹ свѣтѹ народѹ христіанскомѹ. его поѡѡдѹ славимѹ, Гдѣа ншѣго Іс Хѣа во Тройци сѣой єдинаго ѡца и єна и сѣаго Дѣа ннѣ и рѣно и во вѣки вѣкомѹ.

Отсей текст — популярна переробка попереднього, анальоґічна до тої, яку надрукував Тіхонравов (Пам. отреч. р. лит. II, 285—288) з рукопису також XVIII в. Наша переробка, незалежна від великоруської, мала перед собою взірець де в чому відмінний від того тексту апокріфа, який заховав ся в рукописі о. Теодора з Дубівця і для того може служити також причинком для реставрації первісного словянського тексту.

VI. Ісус учитель і чудотворець.

А. Рукописний уривок XVII в., стор. 22—23¹⁾.

(О знаменїи Гѣ нашег[о] Іѣ Хѣ). Мой же Хѣ Бѣ вѣ образъ єго красенъ сѣло, вѣзрастомъ же, реч[е], высоту же телеси шесть стопъ сѣврѣшеныхъ, но роусыми власы и велѣми гѣсты, паче же оубо к' выи преклонены. брови же черны, не сѣло посжплени. очи рѣси, радостни и блѣголѣпнѣ, носъ похил, рѣсѣ врадѣ долгѣ имѣи и гѣстѣ, ико николи же вѣртка вѣзѣде на главѣ єго ни рѣжа члѣка свѣтне матери єго, егда ж[е] вѣ младенецъ. мало наклоненъ выю, ико же не сѣло простерѣта и протѣжена имѣкти вѣзраста телесна. смагло и не кроугло имѣщи лице, но ико мѣри єго мало сѣходѣши, роумано ж[е] мало, ико же сано-вито єже и разоумное и ѡбѣчай кроткое и ѡнѣждъ безъгнѣвное. ико же маломъ прѣже сего мѣрь єго слово написа, по всемоу оубо поприѣвѣлетъ са и подобитъ са.

Іаковъ же братъ вѣїи по вѣзнесенїи Гѣи жилъ лѣтъ кѣ. сѣи раздѣли страны апѣлѣмъ и завѣща кождѣмо ихъ, да икоже в коїи странѣ оубитъ, посылаетъ к немѣ на всако лѣто писанїемъ, єже и сѣтвориша вси, да не разньствѣжѣт, но да ѡни сѣгласѣютъ про-повѣдъ Хѣоу.

Іѡсифъ ѡброучникъ сынъ лѣтъ сто и десѣтъ. Іѡѡкимъ ѡцѣ сѣмѣ Бѣа сынъ лѣтъ оѣ.

Єпифанїи Кипрѣскїи повѣстова, ико єдинаго токмо сѣго апѣла Петра своїма рѣжама крѣтилъ Гѣ, и Петръ Ан'дрѣа, и Ан-

¹⁾ Є се той самъ уривокъ, із котрого винято прозопографїю Богородицѣ, див. стор. 151.

дрѣи Іакова и Іѡанна, Іѡаннѣ же Иіакова [и] прочаа аплы. стѣжѣ же Бѣж Петръ и Іѡаннѣ крѣтиа сѣт тако Бѣслова Іѡаннѣ Бѣж крѣтиа єсть, Петръ же и той аплы прочаа.

Перѣчи же им прѣкывати къ Іерлѣмѣ, да тамо прѣжде проповѣд єѡлѣж извѣсти са. Павел же аплѣ крѣти са на ѡсмоемѣ мѣсто по възнесеніи Гїи.

Отся статейка — компіляція ріжних звісток, винятих переважно з писань отців церкви, крім першого уступу, що є переробкою апокріфічного листу Римлянина Лентуля до цїсаря Августа і римського сенату. Сей лист дійшов до нас тільки в латинським текстї і в середнїх віках часто був переписуваний на початку Четвероевангелій. (Див. латинський текст і уваги до него J. A. Fabricius, Codex Apocryphus Novi Testamenti, Hamburgi 1719, стор. 301—303, пор. Rud Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, стор. 291—294). До нас сей апокріф прийшов правдоподібно з Польщі, де він від давна був популярний, часто переписуваний і друкований. Для порівняння подаю тут польський текст, винятий із руського рукопису, одержаного мною з села Соколї, Мостиського пов., де він знаходить ся на стор. 336.

(O postawie Jezusa Chrystusa). Czasow Oktawiana cesarza niektory Lentulus, w stronach Żydowskiej ziemie, Heroda króla urzędnik, senatowi y wszystkim radzie rzymskiej tak napisał:

„Okazał się czasow tych naszych y ieszcze iest człowiek wielkiej enoty, ktoremu imię Jezus Chrystus, który rzeczon iest od ludzi prorok prawdy, a wczennicy iego zową go Synem Bożym; wzbudza umarłe, a wzdrawia niemocne. Człowiek iest postawy wysokiej, krasney y wdzięczney, oblicze mając pociwe, iż ktorzy nań patrzą, mogą go miłować y bać się. Włosy ma barwy orzecha laskowego doyrzalego, gładkie niemal aż do vszu, a od vszu promienie kędzierzawe, nieco żółtsze y iasnieysze, po plecach się rostaczaiące, przedział mając posród głowy, podług obyczaiu Nazareczykow. Czoło gładkie a bardzo iasne, twarz też niezmarszczona y bez żadney zmazy, którą rumianosc mierna krasi. Nosa y vsz żadna owszeki nie iest przygana, brodę mając gęstą a wdzięczną, włosom w barwie podobną, niedługą, a w poyrszrodku rozdwoioną, wzrok mając prosty a stateczny. Oczu poczesnych, żółtych, a rozmaicie iasnymi bywaiących, w strofowaniu grozny, w vpominaniu łaskawy, lubiezny, miły y wesoly, zachowuiąc poważność, ktorego nigdy nie widziano aby się śmiał, ale płacz często; w postawie ciała wysoki a prosty, ręce y ramiona mając ku widzeniu

roskoszne, w wymowie poważny, rzadki y mierny, a między syny ludzkimi naykрасniejszy“.

Порівнюючи сей польський текст з руським ми бачимо з одного боку деякі русизми в польському тексті (uczennicy, lubiezny), з другого ж деталі в руському тексті, яких нема в польському, а які знаходять ся в інших прозопографіях Ісусових, що заховали ся у Нікіфора Калліста (Історія церкви I, 40), Епіфанія монаха, Івана Дамаскина. (Спор. Rud. Hofmann, op. cit. 292—293). Спільне всім тим апокріфічним прозопографіям пізнішої доби є те, що малюють Ісуса як ідеал мужеської краси (в давнішій традиції була течія — малювати Ісуса фізично некрасивим а навіть зовсім бридким, прим. сьв. Юстин мученик, Оріген і інші, див. Hauck-Herzog, Realencyklopädie für protest. Theologie, 3 Ausg. Bd. IV, стаття Christusbilder, стор. 64) і признають його за Назорея, погляд, котрого церков, як звісно, не приймає.

Б. Рукопис Київської Духовної Академії ч. 26 (Аа, 111),
к. 116—117.

(Посланіє¹⁾ **Ав'гара** **црѧ** **къ** **Гдѣ** **нашему** **Ісѣ** **Хрѣсту**). Песла же **Ав'гаръ** **црѣ**²⁾ **Авкѣ** скорописца, горазда по³⁾ **икѡнам** писати, и заповѣда **ѣмѣ** скоро **йти** во **Іерлѡм** видѣти **Ісѧ** и взати и написати⁴⁾ **образъ** лица **ѣго** на **оубрѣскѣ**. приспѣв⁵⁾ **шѣ** же **ѣмѣ** во **Іерлѡм**, **і** **срѣкти** **ѣго** **Ісѣ**⁶⁾ во **вратѣхъ** **градныхъ** во **ѡбразѣ** **члѣчи**, **і** **рече** **ѣмѣ** **Ісѣ**⁶⁾: „**ѡ** **члѣче**, **что** **ты**⁷⁾ **соро** **идѣши**?“ **ѡнъ** же **рече** **ѣмѣ** **такѡ**⁸⁾: „**послан** **ѣсмѧ** **ѡ** **Ав'гара** **црѧ**, **видѣти** **Ісѧ** **Назарѡнина** **и** **написати** **ѡбразъ** **ѣго** **на** **оубрѣскѣ**“. **і**⁹⁾ **рече** **ѣмѣ** **Ісѣ**: „**иди** **зѡбѣтра** **і** **ѡбращѣши** **ѣго** **в'** **сѡборѣ**“. **і**⁹⁾ **ѡбѣ** же **видѣ** **Авкѧ** **Ісѧ** **ѡчаща**¹⁰⁾ **народы** **в'** **црѣкви**, **і** **пришѣдѣ**¹¹⁾ **прѣд'** **врата**¹²⁾ **црѣковнаѧ** **и** **писашѣ** **образъ** **лица** **Ісѡва**. **і** **недомыслишѣ** **сѧ** **ѣмѣ**, **како** **вы**¹³⁾ **написати** **ѡбразъ**¹⁴⁾ **Ісѡвѣ**¹⁴⁾, **видѣвѣ** же **ѣго**¹⁵⁾ **Ісѣ** **и** **позва** **и** **ѡ** **сѡвора**¹⁶⁾ **и** **рече** **ѣмѣ**: „**Авкѧ** **Ав'гаревѣ**, **вниди** **сѣмо**¹⁷⁾ **и**¹⁷⁾ **даждѣ** **ми**¹⁷⁾ **оубрѣскѣ**, **ѣго** же¹⁸⁾ **ты**¹⁹⁾ **носиши**²⁰⁾ **ѡ** **Ав'гара** **црѧ**!“²¹⁾ **і** **в'шѣдѣ**²¹⁾ **Авкѧ**²¹⁾ **дастѣ** **ѣмѣ** **оубрѣскѣ**²¹⁾, **Ісѣ** же **вземѣ**²²⁾ **оубрѣскѣ**²³⁾ **і** **положи** **на** **лицѣ** **сѡемѣ**, **і** **ѡобрази** **сѧ** **ѡбразъ** **лица** **ѣго** **на** **оубрѣскѣ**, **яко** **дѡикити** **сѧ** **всѣмѣ** **тѣ**²³⁾ **сѣдѧ** **в'** **сѡборѣ**. **и** **дастѣ** **ѡплѧ** **Фадѣю** **Ливійскѣ**²⁴⁾, **ѡплѧ**²⁵⁾ же **идѣ** **во** **Ѣдѣсѣ** **градѣ** **с'** **Авкѡю**, **идѣ** же **лежѧше** **Ав'гар** **на** **ѡдрѣ** **Ѣ**. **лѣтѣ**. **идѣ** **щѣмѧ** же **и** **ма** **Фадѣю** **и** **Авкѧ**²⁶⁾ **и** **несѣ** **щѣмѧ** **ѡбразъ**

Хрѣтовъ²⁷⁾, і достигагоста градъ нарицаемый Ераполосъ, і оубо-
агоста сѧ і не видѣгоста во градъ. ѿ легоста вѣкъ града ѿ скрѣста
образъ Гдѣнь междѣ двѣма керемидома²⁸⁾. ѿ показа сѧ столпъ
огненъ с' ѿсе, і дѣже лежаше сокровенъ образъ Гдѣнь. видѣвши
же градные стражи таковоє чюдо ѿ возопиаста гласомъ великимъ.
Фаддѣй же в' той часъ вземъ образъ Гдѣнь і ѿде в' пѣть свой.
і зыдоша же народи градстѣи на мѣсто, і дѣже [вѣкъ]²⁹⁾ столпъ
огненный и оубоаша сѧ ѿ падоша ницъ; видѣвши же, іако воо-
бразилъ сѧ баше образъ Гдѣнь во єдинъ ѿ камѣкъ, і вземше понесоша
во градъ. ѿ несѣцимъ же ѿмъ ко вратомъ граднымъ, ѿ вnezапѣ
срѣктахѣ хрѣмѣи ѿ слѣпѣи ѿ прокаженѣи, вопіюще гласомъ³⁰⁾ ве-
ліимъ ѿ глѣюще³⁰⁾: „Ісѣ Назаранине, помилѣй ны!“ ѿ прикасахѣ сѧ
образѣ Гдѣню і ѿсцѣлкѣвахѣ. видѣвши же народи градстѣи таковоє
чюдо и прославиша Бга.

Фаддѣеви же скоро і дѣшѣ³¹⁾ с' посолникомъ црѣвымъ³¹⁾, і не
дошедшимъ града Едеска за верстѣ образѣтоша нѣкоего хрѣмца
ползающа на колѣнѣхъ³²⁾ на томъ мѣстѣ. і видѣвъ хрѣмыи апла
Гдѣня носѣща образъ Гдѣнь, возопи к' нимъ: „апѣтлѣ Гдѣнь, поми-
лѣй мѧ!“ і прикоснѣ сѧ ємѣ апѣтлѣ образомъ Гдѣнимъ, і вnezапѣ
пойде хрѣмый, и потече к' матери своей во градъ і видимъ
бысть ѿ всѣхъ гражданъ. і дивѣша сѧ ѿ бывшемъ ѿ глѣхъ:
„не сѣи ли єсть ѿныа вдовица сынъ, ползѧ на колѣнѣхъ?“ і нѣи³³⁾
глѣхъ: „той єсть“, а дрѣзѣи³⁴⁾ глѣхъ: „ѿнѣ подобенъ томѣ єсть“.
і возвѣктиша ѿ немъ Івгарю црѣю, і позва црѣ ѿтрока ѿ рече
ємѣ: „како єси ѿсцѣлкѣлъ?“³⁵⁾ ѿтрокъ же рече ємѣ: „іако сѣдѣшѣ
ми за верстѣ ѿ града просѣшѣ милостыни, і нѣкто прикоснѣ сѧ
мнѣ образомъ³⁶⁾ на ѣвѣсѣхъ³⁶⁾ і постахъ здравъ, іакоже мѧ ви-
диши“. Івгарь же мѧ іако Гдѣ єсть і посла скоро ѿтроки своѧ
въ срѣтеніє. ѿ шедше срѣтоша апла носѣща образъ Гдѣнь. ѿ при-
спѣвши ємѣ ко Івгарю царю, і дѣже лежаше ѿ. лѣтъ разсла-
бленъ, ѿ положи апла оубѣрѣсь на немъ со³⁷⁾ образомъ Гдѣнимъ³⁷⁾,
аѣє поста црѣ здравъ ѿ хожаше. ѿ рече црѣ Фаддѣю апла: „что
ми подобаетъ творити?“ і рече ємѣ Фаддѣй апла: „крѣти сѧ“.
і дастъ ємѣ мѣтѣѣ ѿ женѣ єго и³⁸⁾ крѣти ѿ³⁸⁾ ѿ оубкрѣпи ѿхъ.

Івгарь же цѣловавъ образъ Гдѣнь³⁹⁾ посла ко Ісови с' моле-
ніемъ: „Слышано⁴⁰⁾ бысть ѿ тебѣ Гдѣи ѿ ѿ твоихъ цѣлѣвахъ вы-
вающихъ тобою, іако ты безъ волѣвоканіѧ ѿ безъ зелѣи даєши ѿсцѣ-
леніє⁴¹⁾ гласомъ єдинѣи, хрѣмымъ ходити, глѣхѣи слышати, про-
каженныа очищаєши, нечистыа дѣхѣи словомъ ѿгониши і долгомѣ-
чимыа болѣзни цѣлиши, кровоточивѣю прикоснѣвшѣ сѧ ризамъ
твоимъ ѿсцѣклѣлѣ єси, і мертвыа воскресилѣ єси. мене⁴²⁾ лежѣща,

ѣ. лѣтъ на ѡдрѣ разслаблена ѡбразом лица твоего возставилъ єси⁴²⁾. та вса слышавъ о тебѣ Гдѣи и разсмѣхъ къ срдцѣ своему, яко ты єси ѡ двою єдинъ: н[ан] ты єси Бгъ єдинъ съшедый съ нѣси, или Бгъ Бжій єси, творай тако. того ради молю ти са Гдѣи, ѡ милъ ти са дѣю, прѣйти до мене не ѡрцы са⁴³⁾, да ѡ недостаточнаа моѡ исправиши⁴⁴⁾. яко и се слышахъ, Гдѣи, яко Жидове ропшѣтъ на тебе ѡ хотѣтъ та оубѣити. єсть же оу мене градъ малъ Едесъ, чистъ с кротостію тебе⁴⁵⁾, прѣати⁴⁶⁾, ѡ той довакетъ на⁴⁶⁾ та⁴⁷⁾ Гдѣи⁴⁷⁾, повелѣшиа ма исцѣлѣти!⁴⁸⁾

Вариянти Тихонравова: 1) дод. написано ѡ 2) вас. 3) вас. 4) вас. 5) срѣте Іса 6) вас. 7) тако 8) вас. 9-9) ѡ ѡбща с[а] зодѣтро кыти к' корє. 10) оучаше 11) скорописецъ же шед 12) вас. 13) дким ѡбразом 14) вас. 15) идѣвши 16) збора 17) вас. 18) иже 19) вас. 20) носи 21) вас. 22) возма 23) вас. 24) Лоу'сѣс 25) ѡнъ 26) прѣйми ѡбраз Ісѣа на ѡкрѣскѣ Ѧадѣи 27) с несѡщима ж[е] ѡма 28) криминома 29) столѣше 30-30) вас. 31) вас. 32) ѡкрѣт[е] и нѣкий хромецъ ползаа 33) д'роузіи 34) нини 35) цѣла 36-36) вас. 37-37) вас. 38-38) вас. 39) исцѣлѣ 40) дод. ми 41) вас. 42-42) вас. 43) дод. ми 44) да ѡ моѡкѣ, юже ѡмаа, исцѣлѣши ми 45) вас. 46) нам 47) вас. 48) исцѣлѣти ма повелѣ Гдѣи Бгѣ мой.

Сей самий текст, тільки без поправлення помилок і з відмінами зазначеними вище, надрукував Тихонравов (Памятники отреч. русс. лит. II, 11-13) з рукопису Синодальної бібліотеки ч. 558, з XVI в. Треба в ньому розрізнити дві частини: переписку Авгаря Едеського з Ісусом і легенду про нерукотворний образ Ісусів на обрусї. Про сю легенду скажемо далі (розд. IX отсею тому), коли будемо говорити про статую Ісусову в Панаєді, а тут скажемо тільки про переписку Авгаря з Ісусом. Її уперве помістив Евсевій у своїй церковній історії (кн. I, розд. 13) подаючи, що знайшов ті листи (тоб то лист Авгаря до Ісуса і відповідь Ісуса Авгареві) у архіві міста Едеси, в копіях написаних на сирійській мові. А що в нашій тексті нема відповіді Ісусової на лист Авгаря, то подаємо тут сю відповідь із Тихонравова, поправляючи інтерпункцію і писаревські помилки.

(Ѧ)писанїє Гдѣи ншего Ісѣ Хѣ, послано съ Ѧнанїєю корздописцемъ ко Ѧвгарю црю въ град¹⁾ Едесъ). „Бжнъ єси, Ѧвгаре, ѡ град твой Едс. бжнъ єси, яко не видѣ ма вѣрова. ѡ здравіє оуготовить ти са за вса. а еже восписалъ єси прѣйти ми к тебѣ, вѣдай, яко посланъ єсмъ исполнити вса посланное ми²⁾, а по посланїи³⁾ вознести ми са на нѣса к по-

1) У Тихон. дѣгарій град.

2) В грецькій: Πάντα δε ἂν ἀπεσταλὴν — усе, задля чого я був посланий.

3) В грецькій: μετὰ τὸ πληροῦσαι — по сповненню.

славшемоу маѣ ѿцу. послю же ти єдиного ѿ оучникъ монахъ ѿменѣ Ѡадѣа апла Аѡуѣйска, да ѿ недоугъ, ѿже ѿмаєши, исцѣлить ти и животный миръ дастъ ти и всимъ соущимъ съ тобою, ѿ сотворить градъ твоѣй доволень, ѿако не возможи возрѣти нанѣ до скончаніа мира. достойно ти єсть кѣдати ѿ нихъ же єсмя посланъ ѿ послакшего маѣ ѿца, да престоупноє ѿзгнаніє иж[е] къ ранъ потрекаю; самъ оумѣрѣ, да вы ѿзбавлю; заоушенъ боудѣ, да вы свєбужю; ѿщѣта и желчи напєсєнъ бѣдѣ, да вы напєю чашю бєсмѣртїи; тѣрновъ вєнєцъ ношю, да вы разришю; на кѣтѣхъ возмѣдѣ, да вы на ѿеса возмєдѣ“.

Сей текст де в чому вкорочений, а де в чому розширений супроти Евсевієвого. Те, що є ще далі у Тіхонравова (ор. cit. 14—17) — доказує що лист Ісусів на Русь ношено при собі як амулет і вживано його разом з іншими чародійськими формулами до заклинання хороб. Інтересно, що давніші вчені, як ось Фабрицій (Codex apocr. N. Test. I, 319—320), Кармеліт Гонорат (Honoratus a S. Maria, Animadversiones in regulas et usum critices, Venetiis 1768, t. II, 145—151), Тільмон (Tillemont, Memoires, t. I, 3, стор. 190), і багато з новіших, особливо католицьких, прим. Вельт, боронять автентичности сеї переписки, хоча вона вже в V. віці була в так званім Гєлязїєвім декреті внесена в ряд апокріфів. Інтересно також, що отсеї текст листа Ісусового, в деяких деталях ріжнячи ся від тексту переданого Евсевієм, сходить ся з віднайденим недавно сирійським апокріфом „Doctrina Addai“ (він виданий разом з авілійським перекладом і вченою розвідкою в книжці Phillips, The Doctrine of Addai the Apostle, London 1876); відтам узятє віби то Ісусове пророцтво, що Едеса буде благословенна і непоборима для ворогів до кінця віку. Про аніші парості сеї лєґєнди, особливо у Вірмен, що вважають Авґаря своїм предком, див. Gutschmid, Über die Glaubwürdigkeit der armenischen Geschichte des Moses von Khorene, 1876. Цікаво також, що й Тіхонравов склоняв ся до думки про автентичність переписки Авґаря з Ісусом і назвав її навіть „каноническое произведение“ (ор. cit. 11, нота). Повну неісторичність сеї лєґєнди і неавтентичність переписки виказав Лінсіус у своїй майстерній розвідці „Die edessenische Abgarsage“, Leipzig 1880; див. також K. Schmidt, Abgar (Herzog-Hauck, Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche, т. I, стор. 98—99).

В. Рукописний Требник Якова Казиницького, XVIII в.,
стор. 123—124.

(Єже ѿ Єдеса пренесєнїе ко Константи н градъ
нерѣкотвореннаго ѿбраза Г҃а нїшего Іс Х҃а їли ст҃го
оубрѣса ко л҃кт[о] шчѣ. ко царство Романа Багра-
нороднаго). Єїи єсть ѿбраз, єго же сам Кїдка прежде стрѣти
своеа ѿ Явгара єдескаго посланникомъ живописцемъ, желаюцим
єго їзѿобразити ѿ не могѹцим, зане превидѣтъ сый различно
себе премѣнаше, самъ прїемъ оубрѣсъ четвероскитній ѿмоченїи
ѿтре вѣстѣнное свое лице, чѹдєсно їзѿобрази ѿ посла ко Явгарѣ
со посланїемъ своимъ сице: „Бжїе видѣнїе, вжїе дивно
чѹдо“¹⁾).

Єго же прием Явгаръ покони сѧ, любезно лобыза ѿ полѹчи
исцѣлєнїе. По сем же ѿ Олѹдеа аїла крестив сѧ ѿ поставивъ
ѿбразъ сєй над врати града Єдескаго со надписанїемъ сымъ:
„Х҃е Бжїе, їже на тѧ надѣай сѧ не ѿшетит сѧ ни-
когдаже“²⁾).

Єїи єсть ѿбразъ, єго же по семъ л҃кты многими єїпѣ
єдескій, ради їдолопоклонников їзринѣти єго хотащїхъ, вжїимъ
ємѹ явленїемъ поставл пред ѿбразом свѣцїс горацїс, застѣнив
єго. Вонєгда же Хоздрой царъ перскїи плѣкнїти хоташе по мно-
зѣхъ л҃бѣхъ градъ, явленїем ѿ Б҃га доверзрачною жєною, єїпѣ
драхлѹющимъ, ѿ ѿбразъ, єго же скоро ѿстѣкнїк, ѿбрѣкѣ чѹднїк
дослѣк пред нимъ свѣцїс горацїс, їмже градъ спасе сѧ ѿ враги
повѣждени кыша. Роман царъ к л҃кто вишрѣченное ѿ Єдеса
в Константи н град со многою чєстїю чѹдотворнїк пренєсѧ ѿ по-
ложи в цркви прѣтѣм Б҃га нарицаємїа Фарє.

В отьому коротенькому тексті интересно бачити дальше роз-
вїте лєгєнди про відношення Ієуса до Авгаря, а власне сєй деталь,
що маляр (не названий) не мїг удати Ієусів портрет через те, бо
Ієус, знаючи про його намір, раз у раз перемїнював свою подобу.
Нагадаємо аналогїчну лєгєнду про те, як єгїпетські жерці хотїли
намалювати портрет Ієусів і не могли, поки Ієус сам нахиливши
сѧ на полотно не відбїв на ньому свїй портрет (Памятки I, 306).

¹⁾ Тї слова, написанї киноваром.

²⁾ Підчеркненї слова написанї киноваром.

Г. Керестурський рукопис Ф. Шовторя, стор. 122—128.

(Синакзаръ слова божия на Преображение, як ше Христосъ на Синайскеи гори преобразелъ, кетъ ше Христовъ обрасъ пременелъ). Достойно е не забуць, кетъ ше його обрасъ пременелъ за то, [же] ше тотъ невірни шветъ змержелъ, а небеси достати ше могли. бо тотъ шветъ лемъ таки, якъ прахъ: кетъ виторъ придзе, та го однесе; такъ ми неоречни и непостояни на тимъ швеце. И на сами прець тото треба знаць, же Блванску гору Христосъ вибралъ, бо у шицкимъ жиловскимъ ораау таке место не було, якъ тота гора: така була, якъ на жеми рай; у Галилейскеи жеми отъ Назарету три години ходу одъ виходу, не далеко отъ Галилейского моря, тамъ тота гора сама, коли неи рвти и студни, цо зо-с гори иду, тоти води скапу и напоя ше. а зо-с теи гори видно шицокъ Брусалимъ, ораакъ и Мертве морію. а [д]це ше Христовъ обрасъ пременелъ на те гори, естъ цо вельо трави, древа на хасенъ, три церкви, цо французки духовници у року тамъ понду Ісуса вихваляць. и Турци баресъ вдцечне тоту гору тримаю, и вони нікому тамъ не даю биваць, бо вони такъ гуторя, же недостойно тамъ нікому биваць.

И приполъ тотъ часъ и тота година, Ісусъ Христосъ трохъ ученикохъ вжалъ зо собу: Петра, Якова и Іоана, и в лице, кетъ найкраша хвиля була, на гору вишли. апостоли баресъ ше чудовали, бо то баресъ красна гора була. а Ісусъ Христосъ имъ розказалъ, жеби ше модели, и Ісусъ клекнулъ и гласно ше моделелъ: „Оче мой, поблагослов ме такъ, якъ навбаржеи можешъ, такъ якъ сомъ у це ще швицелъ от початку швета, кетъ ши го створелъ“. и на тото слово таки булъ, якъ слунко, а шмата червена якъ крєвъ, и с твари му ясноецъ вишла якъ слунко. а на тото обречене Ісусово зашли ангели, цо ихъ Бохъ (одредз...) зосла[лъ], жеби його Сина благословенство видзели. и кетъ пришли, дорасъ с твару на жемъ нєму уклонели и так го умодляли, чудовали ше и тресли ше и такъ го видзели и такъ рекли: „нигда-зме не видзели . . .“ и док ше ангели тамъ радовали а цешели, зослалъ Бохъ ангела до раю по Йілію и на митарство по Моисея, и ихъ ангели на гору однесли. не мошъ виповедзиць, якъ ше тоти пророци двоє чудовали, же вони ше тамъ видзели, а ище баржей чудовали, же обречени Мєсія у такой зарні булъ дмєци¹⁾ нима. а вони го познали,

¹⁾ Зам. медци.

же вонъ Боски Синъ, и вони с твару гу жеми обрацени були и такъ плакали, а вець ихъ ангели уцихнули, а вони на коленахъ го умодляли. а вець ихъ Иеусъ цвигнуль и такъ имъ рекнуль, жеби ше з нимъ радовали. три ученици с твару на жеми були, а Иеусъ Христосъ з благословену руку ихъ дцвигнуль, жеби його благословенство видцели. а вони апостоли думали, же слувко видзели, чудовали вони ше на тмъ, а ище ше баржей чудовали, же вони твхъ двохъ пророкохъ видзели, якъ вони ше радовали, же вони в едно (ули, а ище ше баржи чудовали, кетъ вони чули слова з неба, кетъ вирекло : „то единъ мой Синъ, його слухайце!“ а тото так имъ на радосць булъ, же ище до жилогъ и до косцогъ найглипше чули, а яена хмара такъ ихъ вжала, и Петро уштреть хмари видзелъ и радосно рекнуль : „о мой пане, добре намъ ту биваць! сотворме ту хвижи, тебе одну, и Моисеювни одну, и Илвиювни одну“. подумай, душо, цо Бога видзишъ, яка тамъ радосць була, якъ Петро за шицки на жеми забуль, бо не дзбалъ би буль, гочъ би тамъ буль на вики. не жадалъ вонъ есць ани пиць ани гздовство, лемъ кетъ на гори би биваль, вонъ лемъ тамъ видзелъ. Петро та[къ] ше радоваль тамъ; цо би робель, кетъ би у царстве з нимъ буль! якъ шяте Писмо описуе, же Петро таки буль, же не зналь, дзе е отъ велкеи радосци. А цо думашъ, яка тамъ бешеда була, цо сяте тамъ тримали? якъ Лука описуе, же вони за його шмерць бешедовали, цо у Иерусалиму будзе церпиць. чудно е подумаць, же у takiej явности таку смутну бешеду творели. а хто почаль тоту зармуцену бешедоваць роботу? такъ думамъ, же самъ Иеусъ Христосъ. а сяти ше чудовали и его умодляли и его красни твела опатрали, а Иеусъ имъ рекнуль, жеби ше не чудовали на його целу, бо ани рокъ не преидзе, такъ его благословене цело будзе змучене, бо „Жидзи погане такъ ме оплюваю, з нохцами одрапаю, з локцами ме и с дланями побію и обрась и с прутами шицко цело ми побію такъ, же ниhto отъ страху не годзенъ на мене патриць, иже би ше не уплашель“.

И кетъ Моисей и Ілія за длого бешедоваль, Иеусъ Христови ноги побочкали и отъ ного благословенство вжали, и вецка ангель вжалъ Ілію и до раю однесъ, а Моисея на митарство. цо тамъ шятимъ оцомъ бешедоваль, цо на гори видзелъ, а якъ шяти оцове ше радовали, кетъ Моисея бешедоваць чули! дорасъ знали, же одмена ше приблїжела. а Иеусъ Христосъ ище два ноци на гори осталъ з учениками, и в'ни е таку радосцу тамъ були, же за шицко забули, лем кетъ они ше на добре достали.

З апокріфічних деталей, якими підмальовано канонічне тло отсего оповідання, варто піднести згадку про те, що Ілія живе у раю, окремо від померлих старозавітних праведників, далі згадку про митарства, де знаходилися душі праведників до смерті Ісусової, а в кінці твердження, що Ісус пробув з учениками на горі ще два дні після свого переображення. Інші деталі цього оповідання, незгідні з канонічними євангеліями, виплили або з незнання географії у автора отсего тексту (потечжсамлене гори Синайської з Сіонською і підставлена обох сих гір замість Таборської, де відбуло ся переображення Ісусове після євангелій, наївна топографія сеї гори), або є витвором фантазії пізних писателів, може ремінісценцією якої драми (розмова Ісуса з Мойсеем і Ілією).

Д. Керестурський рукопис Ф. Шовг'оря, стор. 135—151.¹⁾

(Кетъ на двоинье суть сталъ за Христа: Жидзи тримали з вельома судами). Святи євангелії описую, же Жидзи за Христа кончели на двоинье суть, трима рока скорей предъ його муками. якъ Іоанъ описує, же такъ скончели: хто Христа вери, жеби нє малъ паньство. а други суд булъ предъ квітну нєдзелю, осемъ дни скорей, кетъ Лазара дзвигнулъ. алє суть нє сталъ у Єрусалиму, алє отамалъ ферталъ²⁾ годзини ходу при теи драги, цо до Вифлеему идзе, и тамъ една хишка, и подлу хишку звикли ю волаць. и зишли ше полове и такъ рекли: „цо будземе робиць? кетъ такъ охабиме³⁾, шицокъ народъ у нѣмъ увері, а І'вмци приду и жемъ намъ вежню“. идєвъ владика Каяфа такъ рекнулъ: „ліепше одному умрець, якъ да шицокъ народъ церпи“. о[д] те доби на тимъ були, якъ би го затаманиць. якъ у сєятихъ писмохъ є писано, же Никод[имъ] потугме [?] пєслъ Марти и Магдалини, же якъ скончели судъ; бо Никодимъ у суду булъ єднимъ, а у його Ісусъ пребивалъ. а Ісусъ Христосъ шицко зналъ, алє вонъ такъ ше уздалъ, якъ гоч-котри чловекъ. вело расъ ше росжалъєль и такъ рекнулъ: „я тому народу нє на чкodu, алє на хасєнь. чимъ сомъ васъ уближєль? а ви мє сцєцє затаманиць!“

А на други дцєнь на Мартовъ статокъ вдерели катонаци⁴⁾ и хижу єи опкольєшєли та ше єи питали: „цє Христосъ, тотъ цо

¹⁾ В скорочєню.

²⁾ З мадярьского fertály, нѣм. Viertel — чверть.

³⁾ Із словацького — лишимо.

⁴⁾ З мадярьского: katona — войкъ.

народъ отвраща? бо намъ роскасть, жеби-зме го влапели и до Брусалиму отведли“. а вещь його мацери такъ рекли: „чуешъ ти жено, кетъ ти намъ не повешъ, це твѣй синъ!.. шакъ ми знаме, же ту булъ при тей хижи вчера“. а вона имъ гуторела: „я нѣ знамъ, дце пошолъ наказоваць, бо вонъ мнѣ не поветъ, же дце пойдзе“. „а знашъ, же вонъ нашо руки нѣ океруе! знашъ, же нѣдлуга на крижу будзе за його подлу роботу!“

(Кетъ ишолъ Христосъ на квитну недзелю до Брусалиму). Жеби вонъ показаль, якъ вонъ шмело ишолъ опрець нихъ, у Ёфремъ варошу лѣмъ да за-с-кельо дні пребиваль, отъ тамаль д[о] Ерихона ишолъ и та[мъ] го еденъ поганъ поцешель, а отамаль крижомъ пресъ пустыню до Брусалиму. і такъ своимъ ученикомъ рекнулъ: „и мя терасъ пойдземе до Брусалиму, жеби ше сполньело, цо ше за мнѣ списовало зо-съ сятихъ писмохъ, же поганомъ до рукохъ ше достанѣмъ“. жеби ше виказаль, якъ вонъ идзе, якъ сяти Марко описуе, же Христосъ вше на претку булъ и с таку радосцу, же го ледво сдогонѣли. и вони ше барс чудовали апостоли. и пред квитну нѣдзелю тоту соботу до Вифтаниі пошолъ, и тамо еденъ тимко завола на вечеру Христа и апостолахъ. и тамъ була Марфа и Магдалена и Лазоръ. якъ сяти описую, же Лазоръ зо-съ Христомъ при столѣ барсъ бешедоваль за тоти души, цо на митарству було; зналь вонъ, же его муки, то ихъ отслебодза. и на тоту бешеду Христови обраеъ ше премѣнѣль и вонъ ше такъ уліекнулъ, же ашъ добре нѣ замліель. бо вонъ видзель, же його муки барсъ чешки буду. и видзела то Мария Магдалена и принесла у іеднимъ бадогу¹⁾ драге помазание и на главу висипала. и видзель то Іюда и такъ рекнулъ: „на что таку чкodu! чи ніе могли сце то предаць и худоби роздаць?“ а вонъ то за то гуторель, бо вонъ барсъ скуни булъ, бо вонъ пенѣжи ношелъ, цо вони мали. вонъ то нѣ за то гуторель, же вонъ худобни сановаль, аліе за то, жеби вонъ с тихъ пенѣжоу украднуць мохъ; якъ сяти Мата[й] описуе, же Іюда ище и іевтихъ апостолахъ на грихъ значель, бо вещь шицки такъ рекли, же лѣеши би було предаць. а Христосъ такъ рекнулъ: „Магдалена цо робела, добре роби за моіо цело, бо худоба на вики з вами будзе, а я нѣ на вики з вами будземъ. бо вона цо роби, мнѣ на знане и на памятокъ будзе. и я вамъ гуторимъ, же кет евангелія оглашоваць буду, вше ту жену опоминаць буду“. и Мария до розуму вжала, же Христосъ гуторель, же ніе на вики з нима оста-

¹⁾ З малярського бадог — бляха, бляшана посудина.

нѣ и же вонѣ умре, и вона ше застарала. Кетѣ унѣ преноцовали, та Христосѣ таки радосни булѣ и такѣ имѣ рекнулѣ: „но, моіо ученици и ви, добри лудзе, терасѣ поце зо мну до варошу! и ви ше нѣ боіце отѣ Жидохѣ, бо вони мнѣ ніешка ничѣ зло нѣ уробя“. такѣ имѣ рекнулѣ и шли до Єрусалима, и кетѣ потѣ Вифтанию дошли, Христосѣ двохѣ ученикохѣ послалѣ, жеби магарца¹⁾ привели зо-сѣ Вифтаниі. „кетѣ ше васѣ ахто будзе питац, такѣ повеце, же Панѣ роботу ма“ як го привели и шмати складли, и Христосѣ шеднулѣ на ньго, и коло Голгофти гори ишли, до Єрусалиму го провадзели, и Христосѣ еденѣ конарѣ старгнулѣ, а й апостоли такѣ зробели, такѣ ишли. не малѣ вонѣ коруну анѣ коня анѣ цигурни²⁾ шмати. такѣ ишолѣ небесни кралѣ и такѣ го отѣ провадзели и такѣ шпивали: „осана Давидового сина! благословени, хто за іого меномѣ слуха и за нимѣ придзе!“ якѣ Ііоанѣ описуе, же Христосѣ идзе, дорасѣ кватки таргали и народѣ шпивалѣ: „осана, хто з нѣмѣ и за іого меномѣ придзе! благословени е за израилскимѣ кральомѣ“. окрутна е робота, же ше народѣ збегнулѣ и такѣ му шпивали: „о благословени жидовски орсатѣ, израилски кралю!“

И кетѣ до Єрусалиму пришолѣ, очи до нѣба дзвигнулѣ и барѣ заплакалѣ, бо тотѣ народѣ любелѣ, видзелѣ, [яки] вонѣ гришни и якѣ напасцѣ на нѣго придзе. апостоли ше го питали ше, чомѣ такѣ плаче, и вонѣ ше ище баржен росплакалѣ и росжалѣлѣ и плакалѣ, бо видзелѣ Жидохѣ и Фаризеіохѣ, же су твардого шерца, и вароски загибели, и такѣ рекнулѣ: „Іерусалиме, Іерусалиме, кетѣ би ти зналѣ, яка напасцѣ на це видзе, вера би ши зо мну ше жаловалѣ и плакалѣ зармуцено!“

Якѣ Ісусѣ Христосѣ досцѣ за длуго на еднимѣ месце сталѣ а плакалѣ, прешолѣ пресѣ Асафатову долину до задней златей капури³⁾. бо то златей капури еи мено, же зо-сѣ самого злата була, на Моравекеи гори при церкви ніедалеко. и за то церковну ю волаю, же вароску одѣ виходу стон. Ісусѣ Христосѣ якѣ найвладнѣйши кралѣ вошолѣ до Єрусалиму; шицокѣ варошѣ служелѣ, якѣ Мафтей описуе, же кажди опрецѣ нього ишолѣ и питалѣ ше еденѣ другого: „цо то?“ якѣ кетѣ би були гуторели: „нигда нхто так ту ніе приполѣ, якѣ тотѣ; вонѣ велки сященикѣ, младенецѣ“. а тотѣ народѣ гуторелѣ, цо с Христомѣ булѣ: „такѣ, то е тотѣ велки пророкѣ изѣ Назарету“.

¹⁾ Із сербського: магарац — осел.

²⁾ Із сербського: сигурни — добірний, дорогий.

³⁾ Із мадярського: карц — брама.

Но готъ церква при капури, ище вонъ нѣ вишолъ дорасъ, алы варошъ обисхолъ, жеби го народъ лѣпше видзелъ. Чуднѣ преповѣдницъ, якъ ше народъ збѣнулъ с каждой страни, а такъ шпивали: „осана Давидового сина! осана Мессіевого! благословели Бохъ на високиѣхъ, преоречениѣхъ царству, цо намъ Мессію сослалъ! миръ нашому новому кральови!“

Нѣ мош виповѣдницъ, же Пилать з його поглаварми мохъ препатрицъ, же його народъ Христа кральомъ вола. и шицокъ народъ на нього не стануль опрецъ Христа, бо Бохъ нѣ далъ, жеби то вонъ вррбелъ, бо вонъ показалъ, же вонъ шицокъ народъ влада. а цо думали панове и владикове? добре у нихъ шерца нѣ попукали отъ гниву, бо за то, же лѣмъ ферталъ рока, якъ роскас дали, же „хто у нѣмъ вери, то нияку ласку од насъ нѣ ма“, а терасъ го народъ Мессіомъ вола. кетъ вони осемі дві опрецъ того роскасъ дали: „хто го увидзи, най го яви“, и вони терасъ за нѣмъ.

Ісусъ Христосъ ту церкви дошолъ и д'расъ зишолъ з магарца и зо-сь шицкимъ народомъ до церкви вошолъ. и народъ го ецелъ за краля пѣдожицъ, а вонъ нѣмъ почалъ наказовацъ. и народъ ше барѣхъ дрилялъ, бо каждый би го радъ булъ чуцъ. на тело, же нѣ могъ наказовацъ, бо тело хорихъ принесли тамъ, же превіело, а онъ ихъ з єднимъ словомъ виздравелъ. и народъ барѣхъ ше помоцовалъ у вери, и на ново народъ почалъ го умодляцъ. и вонъ настретъ церкви сталъ и гласомъ рекнуль: „оче мої, поблагословъ тотъ народъ!“ цо ту всъ гирмотаньомъ ше явело слово, такъ рекло: „поблагословелъ сомъ, цо поблагословлюемъ це“. и народъ ше улєкнуль и такъ думалъ, же перунъ. а ище ангела видзели ту ньому злєцицъ. и ту нѣмъ Христосъ рекнуль, же „то нѣ премнѣе, але пре васъ тото слово“. алы такъ го народъ вцечелъ, же нѣ мошъ виповѣдницъ. аай, кетъ ше то не од длуга иншакъ обрало!

Якъ Христосъ учелъ народъ якъ добри ученикъ, а ище тотъ дзєнъ, такъ збляднуль, же ше лѣдво бировалъ. якъ ушъ вечеръ пришолъ, Ісусъ Христосъ на каждую страну ше огладалъ, чи го дахто нѣ завола, бо тотъ дцєнъ наказовалъ прєс дцєнъ, нѣ едолъ ани нѣ пилъ. ни хто ше нѣ нашолъ, жеби му фалатокъ¹⁾ хлѣба далъ або води. такъ му требало з варошу гладному вєсцъ. и кетъ ишолъ, кричали Фаризєє: „ту идзе тотъ, цо народъ одвраща! нѣ ма тело чєсци, жеби го дахто заволаъ на ноцъ!“ и пошолъ до

¹⁾ Из мадярьского: falat — шматок.

Вифтаній до Мартовей хижі зо-сѣ учениками и зо-сѣ мацеру, и чо вечери пошолъ на гору Голгѣфу и цалу ноцъ ше модльель.

А на квітну недзелю, кетъ ше модльель на гори, рано в часъ до Іерусалиму пошолъ и тамъ през ценъ наказоваль, а вечаръ до Бетаніи пошолъ з мацеру и зъ апостолами и вечераць почали. а Магдалена питала, жеби тамъ на велку ноцъ пребиваль, алье вонъ ше сцель. а Магдалина гвету Пречисту питала, жеби своіого сина затримала. а Марія сина заволаала и такъ му рекла: „о мой сину, жеби ти нѣ вшолъ до Іерусалиму, алье останъ тѣ з нами!“ а вонъ єі гуторель: „знашъ, матко моя, же я своіого оца роботу кончіц мамъ, жеби ше народъ одшлѣбодзелъ“. а вона ше росъ-жалъела и такъ му рекла: „о мой любіи сину, кетъ ти твоіого оца роботу сцешъ кончиць, нѣ сцешъ я іого заповецъ преступиць, лѣ, мой любіи сину, обдалой [отъ] себе шмерць, кетъ ши годзень! бо я пресъ тебе нѣ годна буць!“ такъ вона ше росжалъела: „нѣ одхоць одо мнѣ такъ скоро! зостанъ зо мну за мали, кратки часъ!“ алье вецка Христосъ такъ рекнулъ їу своей мацери: „нѣ плач, матко моя! знаш, же синові їу своіому оцові послушисму треба буць у шцкей роботі. а ище то ци повежъ, же я на треци дзень воскреснѣмъ и вецка це поцешимъ“. а свята Марія такъ до цeki пришла, же ашъ нѣ знала, цо робрьць од радосци.

(Якъ Христосъ в'явелъ своіо муки апостоломъ). Велки вовторокъ пресъ цали дценъ у церкві наказоваль, жеби жидовски шерца помекли. а вони нѣзбожници були. а Ісусъ Христосъ на остатку на казованю барсъ заплакаль, бо видзелъ гришнихохъ, же ше нѣ покаю. а вонъ с плачомъ нѣс апостолами вонка вшолъ за варошъ. Зармуцена то іому остатня казанъ була! и пошолъ на гору и шедну и на варошъ ше обрацель и с плачомъ гуторель, якъ дакеди шветъ скапе, цо на гришнихохъ придзе. а кетъ видзелъ, же ученико[мъ] шерца помекли, ище векше и страшніейше рекнулъ: „но, моіо ученици, знаце, же на треци дзень велканецъ будзе?“ а вони гуторели: „знаме, же будзе“. и вонъ гуторель: „ище кажди рокъ зме радосни були, а терас барсъ смутни будцеме. О, моіо апостоли, барсъ будзеце застарани за мну, а я за вами! бо я такъ повдземъ, якъ ми написано“. О, яке то слово було! думамъ, же отъ того жалошніейше нѣ могло буць, бо такъ Гетрудъ описуе, же „такъ сомъ видзелъ на велки пятокъ на древеней табли написано, такъ ми упadlo шерце, якъ кець дакому дахто умре, цо му нимилши“.

Якъ пошли до Вифтанію и вечерали, и Марія видзела, же апостоли смутни и же барсъ плачу, и вона апостоломъ ше питала:

„що ви плачете?“ а вони ей такъ рекли: „може буць, же кетъ ци повеме, твоіому синовни чешко будзе“. а вона Іоана заводала и такъ му рекла: „знай, мой сину, же я тебе нимилосердниша. терасъ ми повець, кетъ знашъ, за его шмерць“. а вонъ ей такъ рекнулъ: „моя матко, знаш, же подла робота“. о, якъ ше Марія росъжальела, нє мошъ преповедзиць. и панінка Марія, буць ми у помоци дакеди, бо я знамъ, же я кривъ твому плачу.

Вказівка на сьв. Гертруду, яку знаходимо при кінці сего оповідання, велить нам догадувати ся, що воно черпане головню з тої віснийної та ревелацийної літератури, що була така богата в середніх віках. Видійшими її репрезентантами були Анзельм еп. люкканський, що ум. 1086 р. (його „De gestis domini nostri Jesu Christi“ видано в Bibliotheca patrum Lugdunensis, т. XXVII), сьв. Бірґітта (Бріґіда) шведська, ур. 1303, ум. 1373 (її Revelationes видано у-перве в Любеці 1412, найкраще виданє вийшло в Римі 1628), в кінці згадана в нашім тексті сьв. Гертруда, монахиня в Гельфті, в Німеччині, ум. 1311 (її твір „Legatus divinae pietatis“ разом з ревелациями сьв. Мехтілди виданий у-остатнє 1875 р. в книзі „Revelationes Gertrudianae et Mechthildianae“, але був дуже популярний доврі віки). Див. про сю літературу між иньшим Preger, Geschichte der deutschen Mystik im Mittelalter, 1874; Sintzel, Gertruda's der heiligen Jungfrau Leben und Offenbarungen, 1876.

VII. Ісусові муки і смерть.

А. Керестурський рукопис Ф. Шовіоря, стор. 95—98.

[Розмова Ісуса з матір'ю перед муками].

1. великий, вправований кь мишленім... якь Богъ изънашоль любовъ пани Марві.. оть любости, оть смутку... едень оть другого отлучени били.

2. „Мой наймилши Сине Ісусе, что ти будеш на квітну неділю дійлати?“⁴

„Моя наймилшая Матко, я тебе то хочу повисти. Буду я великимъ кральомъ, я пойду до Ёрусалиму, я будемъ тамъ учти, а нароть возме мою виру, але не вси“.

3. „Мой наймилши Сине Ісусе, что ти будеш на тот святи поведилникъ дійлати?“

„Моя наймилшая Матко, я тебе то х'чу повисти. Я слаби, я хори будемъ, никто мене болше не изъбудеть, никто мене не п[с]поможеть кь церкви нести“.

4. „Мой наймилши Сине Ісусе, что ти будеш на тот свети второкъ дійлати?“

„Моя наймилшая Матко, я тебе то хочу повисти. Я будемъ одну ночь спати, якь одну такъ и другу“.

5. „Мой наймилши Сине Ісусе, что ти будеш на тоту свету середу ділати?“

„Моя наймилшая Матко, я тебе то хочу повисти. Такъ я пиду на ту святу Оливецку гору, а я оть страху не буду спати. Я будемъ ведени оть единого бирова¹⁾ ту другому, оть Юдаша до Фаризея, до Пилата, предъ Геродяша“.

¹⁾ З мадярського: biró — судия.

6. „Мой наймилши Сине Ісусе, что ти будеш на тотъ святы зелени четвертокъ дѣлати?“

„Моя наймилшая Матко, я теби то хочу повнети. Я будемъ предани отъ фалечного Юдаша за 30 златовки“.

7. „Мой наймилши Сине Ісусе, что ти будешъ на тотъ святы пятокъ дилати?“

„Моя наймилша Матко, я теби то хочу повнети. Я будемъ на високомъ крести прибити, а три страшни гвозди пресъ мои руки и ноги прибити, и еденъ доіде, а други пріде, мой бокъ образить, отки вода и кровь течеть. А потомъ Богъ пошле два апостоловъ, то ест святого Іоана и святого Іосифа, котри мене вздеймут и положут мене на твои святы коліна. Ти мене будешъ изъ твоима святыма очима глядати, изъ твоима святыма слизами омиешь, изъ твоима святыма власами утрешъ. А потомъ я будемъ лежати аш до суботи до вечерних часах, а вшитки маленьки дѣти, котри у колісках умерли, недѣлїя молитви ваши сугъ“.

8. „Мой наймилши Сине Ісусе, что ти будеш на святу велику суботу дѣлати?“

„Моя наймилшая Матко, я тоби то хочу повнети. Я будемъ во едномъ глубокомъ гроби лежати аш до святого великоночного дня, встанем изъ мертвих и преступим до темности, вислороджу....., я возьмемъ их до моеї правеї руки и хочу вести до мого царства небесного, там най живут вшиткі [в] сполечної вичної радости“.

На то повідала Марія Матка Божія: „Кобим человека мала, которі би тотъ найсвятниші Оченаш рас, два рас, алебо три рас помолил ся а помишлїл на наймилшого Сина терпеливости и мучености, Богъ его душу вислороджену хочет маті; а кет е то не доста, онъ ему хочет дати, что на земли просит и жадаєт“. Амїнь.

Се в, як бачимо в кінцевого уступу, одна з тих апокріфічних молитов в роді „Сну Богородиці“, „Молитви до ранків божих“ і т. н., що почавши ся ще на візантійськїм ґрунті, розширили ся скрізь по Европі. Дещо в ній, прим. досить незвичайна назва „Оливецка гора“ вказує, здаєть ся, на італіянський ориґінал отсего апокріфа.

Б. Угроруське учительне евангеліє XVII в. стор. 35—37.

[Диявол спокушував усіх апостолів по черзі, аби зрадили Ісуса].
Власнѣ як п'тах, которого зокоут дятлом, ѣ тот' птах лѣтает

по лѣсѣ, ѿ коли найде древо мак'коѣ, порошнаго, тамже тот
п'тахъ вырѣзаетъ съѣтъ дѣрѣ ѿ гнѣздо съѣтъ оубиѣтъ; а коли при-
летитъ на древо сыроѣ, а не порошнаго, тогда не може са оу-
гнѣздити тамъ, — такъ ѿ дѣвола не можетъ прійти до такого
чѣлка, который естъ сыровый, а не порошавый, то ѣ, который
вѣр'ный, а фал'чюу ѿ гам'кства в' совѣ не малѣ. Чомъ? кто вѣритъ
статечне писмоу сѣмоу ѿ злѣ не важитъ свѣдѣни своимъ, а по-
ститъ ѿзъ вѣр'ного сѣдца своѣго безъ поносѣ, ѿ молитъ са Бѣгу
непрестан'но, а [ѿ] оубогахъ¹⁾ ѿ ѿ кал'кахъ не забывае ѿ прій-
метъ тѣло ѿ кров Бѣже, тотъ чѣлкъ сыровый ѿ живый, а не
порошавый, южъ дѣвола не можетъ са в немъ оугнѣздити,
ани пристѣпити до него, ѿкъ ѿ до сѣхъ аплѣвъ не могъ при-
стѣпити.

Коли Жидове хотѣли Хѣ ѿмити ѿ оубити ѿ искали такого
чѣлка, котрый бы вылашовалъ, де Хѣ самъ безъ оубиѣнковъ ѿ безъ
людей ночью, ѿ выслушавъ то проклатый дѣвола, ѿ пошолъ
ѿзъ великимъ пицаніемъ межи аплѣ. ѿ пришолъ наипер'во ѿкъ вер-
хокнумъ аплѣу Петру ѿ гладалъ на немъ, ци не продалъ бы Хѣ?
але на Петрѣ того не нашолъ. ѿ к' каждому аплѣви такъ же при-
ходивъ, але видѣвъ ѿхъ ѿгороженныхъ страхомъ вѣжимъ, ѿ не могъ
ни в' единомъ гнѣздо своѣ оубити, ани злѣ насѣна оу ѿхъ сѣдце
оубѣкати. А коли пришолъ ѿкъ Юдѣ, изпознавъ оу немъ фал'чъ.
Чомъ? Ісѣда былъ сребролюбивъ ѿ малъ при совѣ мѣшокъ, ѿ завсе
металъ оу тотъ мѣшокъ, штоколѣвикъ сребра достава. а про што?
про то, чомъ былъ лакомый ѿ былъ паница, а в поетъ са не ко-
халъ, Боу са не мелавъ ѿ ѿ Бѣкъ забывавъ, ѿ сребролюбивъ безъ
мѣры, а тото лакомство на вѣчнѣю загибавъ его привело. Чомъ?
коли пришолъ дѣволъ ѿкъ нему, досытъ са король з нимъ, али
заразъ ѿмоу на мысль пришло, штовы мѣшокъ допокнѣти. То
ѿмоу дѣволъ оу его сѣдце гнѣздо оубивъ ѿ до того ѿго привелъ,
цю Хѣ пана своѣго продалъ. ѿ видѣло са ѿмоу, ажъ ѿс тогѣ
великій емъ хосенъ боудѣтъ. Але проклатый дѣволъ оуже к немъ
былъ ѿ нимъ планавъ, ѿ на послѣдокъ ѿго до того прикѣлъ,
цю самъ са повѣсилъ.

Отсе оповѣданѣ виняте з поученя „В' нед. дѣ сѣтого поета“.
Вѣдки взявъ авторъ ѿго основу — не вмію сказати.

¹⁾ В рукоп. оубогимъ.

„Ѣ сѣс мой любый, чом ты мене, мѣтки своей, не сасхрани ѣ твоей дороги не лишиш? Я ты самъ приказалъ оу законѣ, акы сасхрати родителей своихъ. Чемъж' ма, сѣс мой, не сасхрани? Смытна вѣтъ моя дѣла, вѣлит ми оутрѣва, крѣет ми са мое срдце ѣ чѣет' твою пригоду“. Тое говорятъ прѣстаѣ Бѣа ѡблѣпивши сѣа своего с плачемъ. Тамъ Хс его сѣа мѣсть почнетъ говорить: „Мѣтко моя милаѣ, не жѣры дѣи своей ѣ не фрасѣи срдца твоего! Знаеш' ты дѣкре, мѣтко моя милаѣ, як мене Жыдове нераз хотѣли камѣнямъ сѣбити ѣ з горы оу провалѣ хотѣли ма трѣтити, а ѣ перед ними невидимо сѣвойшолъ. Такъ же ѣ теперь могъ ѣ тое сѣчинити; знаш ты, мѣтко моя, силѣ ѣ моцъ; поки ми час не прѣидет, не могѣт мене Жыдове ѣмити“. Ї инѣшными розмайтymi вѣсѣдами его сѣа мѣсть потѣшакъ мѣткѣ свою наймилашю не закладючи ей страхъ.

Я потомъ его сѣа мѣсть нашъ мѣстѣвый ѣзбавитель оу-тѣкивши розмайте мѣткѣ свою, самъ са выбраетъ со мѣлы своими до Іерусалимъ. Прывкавши тогда господа Бѣа до сѣе Іюда станетъ его красно просити ѣ любезно мѣвачи тymi словами: „Ѣ мой наймилашій Іюдо, сасго вѣшъ коханный! теперь кы ѣдете со вчителемъ своимъ до Іерусалимъ, ѣ ѣ не маю комъ ѣномъ сѣа своего порѣчити, тылако товѣ Іае то прошъ та, май за него пилнѣст'! Бо ты маешъ тамъ своей прывѣтелѣ меже Жыдами. Прѣшъ та, мой коханный прывѣтелю, май тамъ пилнѣстъ за своимъ оу-чителемъ ѣ за своимъ наймилашимъ сѣомъ, а ѣ товѣ Ѣдарѣю вѣсѣмъ добрымъ“. Рѣкъ ей Іюда: „Не жѣры са, господарыне ѣша, вѣдѣ ѣ своимъ сѣчителю ѣ твоимъ [сѣнови] во вѣсемъ добрый прѣ-ѣтѣка' ѣ сторожъ пилнѣный“. Ѣ злѣи Іюдо! Ци не досѣт ти, цио своего оучитѣла зражаншъ, а тѣ еще до того мѣткѣ его лѣстнишъ! Горе товѣ, Іюдо ѡкаанный!

Я потомъ Хс его сѣа мѣть пожѣгнавши са милѣ из мѣткою свою наймилашою ѣ з мирѣносцами ѣ з вѣсѣми прѣ-ѣтѣлами ѣ пошолъ спѣшѣно со вѣчениками своимъ. Я южъ было къ вѣчерѣ изъ сѣреды на четѣверѣ. Ї пришли до горы Бѣлѣи-ской подъ Бѣрлѣмъ, ѣ тамъ собѣ Хс господѣвалъ на единой горѣниці, которѣю емъ было зготовѣлено, ко южъ была вѣлизко Паска жыдовѣскаѣ. Я коли Хс его сѣа мѣтъ былъ во Бѣданѣи, оучинѣно емъ тамъ вѣчерѣ, котораѣ са называетъ тайнаѣ вѣчера. Я коли южъ было позно ѣ вѣчера была готова, Іюда злѣчѣстѣвый потѣмнѣ пошолъ до Іерусалимъ до Жыдовѣ, ко было не далеко ѣ зналъ стежѣкѣ поперѣчѣнѣю. Ї пришовѣши сѣ громадѣ жыдовѣ-скѣю привѣталъ са с ними. Я Жыды са зѣбравѣши радѣли са,

так вы могли Хѣ поймати. Слышавши то Іюда рекъ до Жыдовъ: „Що ми хочете дати, а я вам продамъ пѣна своего, во і а его ненавижу и жыти з ним не хочу і наски его сдѣхати болше не хочу“. Слышавши то проклятые Жыдове ради были велми и рекли к' нему: „О наш милый пріятелю! що с нас хочешь, проси, а мы ти зараз даме! Если выс' тое так оучинилъ, вѣдеш оу насъ велми великій дръгъ и пріятель любый, лише нас, просиме тѣ, не зрадь!“ И Іюда к нимъ смѣйле рекъ: „Що ми хочете дати? іа з вами не жар'тѣю“. Жыдове рекли: „Що хочиш оу насъ?“ И Іюда Жыдом рекъ: „Дайте ми ѿ сребр'никовъ, дѣкатор великихъ“. И Жыдове Іюдѣ зараз тое ѡличили и дали емъ и просили его вѣрно. И Іюда звыи дал им на тое вѣрѣ и рекъ Жыдомъ: „Есть ѡнъ теперъ, начѣтъ во Выданіи со зчѣнниками своими, а вы са сох'тѣте!) на него сей ночи, а я до вас прійдѣ, а вы авысте были готовы“. Тое рекши и пошолъ ѡ Жыдовъ.

И Хс его сѣла мѣтъ зналъ Іюдино прехирство і его злое дѣло. И коли прышов Іюда, сѣла его сѣла мѣтъ вечерати со аплы. І збавши хлѣкъ кислый, бѣвналъ, преломналъ, даст оученникомъ своимъ и рекъ: „Пріймѣте і адите, се есть тѣло мое за вас и за многихъ ломимое во вставленіе грѣховъ“. Такожде и чашѣ по вечерни бѣвналъ и рекъ: „Пійте ѡ немъ все, се есть кровь моя за вас и за многихъ изливаемая во вставленіе грѣховъ“. И коли сѣли вечерати, [рек] к нимъ Хс: „Един из васъ продаст' мене Жыдомъ“. Слышавши то аплоке злалли са и стали по еден мовити: „О Гдѣ, пне ншъ, чей а?“ Дръгій и третій: „И чей а, Гдѣ?“ Рекъ хитваный Іюда: „И чей а, Гдѣ?“ Хс емъ рекъ: „Ты глѣши“. И Іюда того не розсмѣвъ, що емъ Хс мовилъ. И потомъ единъ оученикъ, на іма Іванъ Бѣсловъ, любый слѣга Хсѣ, той са прыхиланъ на перса Хсѣ и пошепки стал просити Хѣ пѣна своего рекъчи: „Пане мой великій і зчителю ншъ, знаеш ты, иж а оу тебе вѣр'ный слѣга, повѣж' ми, который вы з меже нас вѣ. былъ тобѣ зрадецъ? И а, пане мой любый, жадномъ не повѣмъ тои таймницѣ“. И Хс іако своимъ любовомъ слѣзѣ на сѣхо пошептавъ: „Той ма з меже вас продаст, которомъ а теперъ оумочъ хлѣкъ оу [со]лан'кѣ и подамъ емъ“. И тое рекъ ко Іванъ Хс, а Іванъ са ѡ него ѡхиланъ, а Хс его сѣла мѣтъ оузавши хлѣка оумочив оу сол' [и] подавъ Іюдѣ, а он оузавши хлѣкъ из рѣкъ оучителя своего став' кети. Бо Іюда розсмѣвъ себе, иж то его любачи Хс подалъ емъ наиперше і еще са с того подносна. И ско-

1) З мадирського szoklat — привикати, тут: приготувляти ся.

ро Іюда хлѣвъ той ѳзѣвъ, тамъ по томъ хлѣвъ оуѣкойшолъ Ботона оуѣстома его оу его срдце і еше горше его поднѣцавъ ѳ срдце его на Хѧ запаливъ.

Наймилѣше хрѣстіанѣ! И теперь хто чѣй корогъ, а мы емъ терпѣмъ, хлѣва ѳ соли емъ даймъ, то его скаре хлѣвъ ѳ соль, якъ Іюда, хитванного слѣгъ Хѣого. Я сѣый Іѡанъ Бѣословъ тайлъ тотъ таѣмницію на своемъ срдци і ни единомъ апѣас того не поѣкавъ, во коли въ тоѣ апѣа знали, то въ ѡни сами Іюда тамже оуѣкамѣновали И за тоѣ сѣый Іѡанъ ѡ Хѧ Изѣавителя великой ласки совѣк зайшолъ ѳ бѣословомъ ѳ возлюбленнымъ оуѣченникомъ ѳ дрѣгомъ зостал. Такъ ѳ теперь ест: который слѣга естъ оу пана хитванный, непекорѣный, злѣй, спрѣтивѣный, непослѣшѣный, зрадѣливѣый, таковѣый естъ подѣвѣный Іюда злочестивомъ, ѳ коли-тогда еше его правѣда поѣветъ панѣскаѣ ѳ хлѣвъ его.

Я коли южъ было по вечерамъ, оуѣставъ Хѣ і ѡпасавъ са лѣнѣтѣмъ, то естъ тоѣканню¹⁾, положѣвъши рызы своѣ, ѳ казалъ совѣкъ налати воды оу чарѣ, ѳ тамъ его мѣтъ Хѣ сталъ оуѣмывати ноги слѣгамъ своимъ ѳ хѣстою оуѣтирати, гѣтѣючи са на страстѣ волѣнѣю. И се перѣше оуѣмыкъ ноги Іюда зрѣйци своимъ і ѡтерѣхъ нѣхъ красно, а потомъ пришолъ до Петра, хѣчетъ емъ ноги оуѣмити, а Петро емъ рекъ: „Ѣ Гѣ, не ѡмыѣшъ ты мойхъ ногъ во вѣки“. Рекъ емъ Хѣ: „Слѣхай, Петре, еѣли ты не даѣшъ теперь ногъ своихъ оуѣмыти, не вѣдѣшъ части зо мѣною мати оуѣ црѣствѣ нѣсномъ“. Тоѣ слышавѣши Петро ѳ рекъ: „Ѣ Гѣи, пане мой, не тоѣмо ноги мой оуѣмый, але ѳ рѣки ѳ головѣ теперь мою оуѣмый, абымъ с тоѣвою была оуѣ црѣствѣ нѣсномъ“. Я Хѣ рекъ емъ: „Не потребѣютъ чѣтыѣ мыти са, тоѣко ноги, въ ко чѣты еѣте, але не вѣшитѣки, еѣдинъ з меже васъ вѣксѣтъ са“. Оуѣмыкѣши его сѣла мѣсть ноги слѣгамъ своимъ, оуѣзалъ на сеѣе рызы своѣ ѳ почалъ оуѣчити слѣгъ своихъ розѣмаѣтѣими вѣскѣдами, якъ пиѣе сѣый Іѡанъ оуѣ сѣтомъ ѣѣлѣи. Я потомъ рекъ Хѣ: „Прискорѣна ми еѣтъ дѣѣа моѣ даже до сѣмѣрти“. Слышавѣши Іюда, ижъ то Хѣ тахъ говоритъ ѳ смѣтѣкѣ дѣѣю, мыѣливъ совѣкъ: „Я то са вѣйтъ сѣмѣрти, хѣчъ то са ѡнъ назывѣаѣтъ Сѣномъ Бѣѣимъ!“ Я дѣѣволъ былъ совѣкъ радъ. Я за тѣмъ Хѣ оуѣставѣши рекъ до Іюды: „Тѣворы, дрѣже, цѣю тѣворыш!“ Я ѡнъ ѳ того слова не розѣмѣкѣвъ. И зновѣ Хѣ рекъ до апѣолоѣвъ: „Сѣдѣкте въ тѣ!“ Оуѣзавѣши ѳзъ соѣкою Петра, Іѣкова, Іѡана, пѣшолъ з ними на горѣ Єлѣвѣнскѣю помѣлити са Бѣгъ Ѣѣѣс. И тамъ рекъ его сѣла мѣсть: „Слѣгѣи мой ѣюѣы, оуѣ сѣєю ноѣцѣкъ въ оуѣскѣ

¹⁾ З французького *toile* — полотно; в польськѣмъ *towalnia* або *tuwalnia* — тонка тканина.

мене zostавите". Ѡповѣлъ емѡ Петро: „Гїи, что ест?" Рек емѡ Хсѡ: „Слѡхай, Петре, написано: побють пастѡхѡ ѡ разнѡдѡт' сѡ ѡвѣч'ки". Рекъ Петро: „Гїи, Пїе мой, хто тебе zostавит, а ѡ тебе не zostавлю, хочѡи бы ї ѡ тем'ницю с тобою прышло ми їты ї смерети с тобою, ко ѡ, Пїе мой, дїш мою хочѡ за тебе положить". Я Хсѡ емѡ рек: „Слѡхай, Петре, ты говорыш: „дїш свою за мене положить". Яминь глѡ тебе: оў сего ноцѡ, зачѡм когѡтъ тры разы не запоетъ, а ты тры разы мене запреш сѡ ї ѡречеши сѡ". Рек Петро: „Никакоже, Гїи".

Я потом' прышли на горѡ Єлеѡнскѡю, а на той горѡк вы вер'тоград, то естѡ ѡгород единого княжате жыдоѡского повожного, на ѡмѡ Іуифокѡ, оў котором ѡгородѡк были бар'зо розмѡйтые сѡла пан'скїе, прекрасные, запашные, дорогїе, мѡлѡкїи оўтѡкш'ные. Ы к том вер'тоградѡк часто Хсѡ его сѡла мѡсты спочивѡлъ ѡ мѡтвы сѡые ѡправовѡлъ. Ы рек Хсѡ оўченикомѡ своѡмѡ: „Сидѡте вы тѡ, а ѡ ѡдѡ на мѡтвы". Ы рекъ: „Прыскорѡна ми ест дїѡ моѡ до смѡрти". Бидѡчи то слѡги его, иж то нѡх оўчител сѡ жѡрытъ ѡ смѡтенѡк вел'ми, засмѡтили сѡ бар'зо горѡко ѡ мыслили: „Що то сѡ чинит? чѡм' то ѡшѡк селѡдѡкий оўчител тепѡр сѡи ноци ест смѡтен?" Я Хсѡ ѡстѡпнѡи ѡ них не далеко, ѡковы чѡвѡкъ могѡ камѡнем доверѡчи, ѡ там поклажнѡв'ши на своѡ прѡнѡйстѡкшїе колѡкна сѡла мѡлти сѡ нѡсномѡ Бѡ Саваѡѡѡ, ѡцѡ своѡмѡ люѡкомѡ, ѡко Бѡѡ Бѡїѡ тѡми словѡи говорѡчи: „ѡче мой, ци естѡ ѡли бѡдет вола твоѡ сѡла, лѡы то тепѡр мимо ѡшла ѡ мене чѡша сѡа сѡгосѡктнѡла, мѡра сѡго, которѡю то-м пѡлѡ ходѡчи по зем'ли из люѡди свѡтѡвыми, мѡзерного свѡкта сѡго, на которѡй мѡ еси послѡлъ?" Я по мѡтѡвѡк оўстав ѡ пошѡ до своѡх оўчеников и знѡйшѡл нѡх, а ѡни спѡт моц'но. Рек им Хсѡ: „Оўстан'те, не спѡте, мѡлти сѡ, да не в'нѡдете оў напѡст!" Тоѡ им рекши зновѡ пошѡл ѡ них ѡ поклажнѡв'ши на колѡкна почнет его сѡла мѡсты мѡтвы говорѡти, ѡкѡ ѡ пер'ше ѡ чѡши вин'ной. По мѡтѡвѡк зновѡ зас прѡшѡлъ до ѡчениковѡ, ѡно ѡни спѡт. Хсѡ нѡх зѡбѡдив ѡ рек им: „Что спѡте, оўстан'те, мѡлѡте сѡ, лѡыѡте не прышли в' напѡсты. Чѡмѡ Юѡа не спѡт, ѡле пѡл'нѡе предѡти мене Жыѡом на смѡрти. Бо дїсѡ Бѡѡ чѡвѡчскїѡ предѡет сѡ на распѡтїе". Тоѡ рекши зновѡ ѡ них пошѡл на мѡтѡвѡ. Ы поклажнѡв'ши третїѡ раз сѡла мѡлти ѡ просити нѡснаго Саваѡѡда Бѡѡ ѡцѡ своѡго за свѡс свѡктѡ, за своѡх слѡгѡк крѡм хитѡванного Юѡы. Я так сѡ его сѡла мѡсты моц'но моливѡ, иж то крѡкѡла крѡпѡла з лиѡца его на зем'лю оўпѡла. Ы в' той час зышѡл к немѡ со нѡсе ѡгѡлѡ ѡ Бѡѡ ѡцѡ ї стѡкнул его. Оў-

став'ши тѣды Хѣ третій разъ ѿ мѣтвы ѿ пришовъ до ѿчениковъ своихъ, а ѿни спятъ, во нхъ былъ изналъ тяжкій сонъ. А Хѣ нхъ южъ не збѣджалъ третѣго разъ, тылако имъ рекъ: „Сп'ѣтъ прочее ѿ спочивай-те, а то пришолъ часъ, ижъ то Бг'ѣ члвчскій предаѣтъ са въ рѣки члѣкъ грѣшныхъ. Не хотѣли стѣ единого малого часа потерпѣти со мною“.

А Іюда проклатый повѣгши скоро до Жыдовъ и знайшолъ нхъ готовыхъ, а ѿни стоятъ зкройно изъ жол'нѣрами со шрѣжемъ, зъ мечами, съ копѣями ѿ дреконми, то естъ, съ колами, зъ бнгары, съ копѣями ѿстрыми, зъ бардышами страшными, зъ ланцами. Зоврала са великая нхъ громада на Хѣ ѿшого мѣстнаго Ізбавителя. Оувидавъши Жыдове Іуда ради былъ вел'ми ѿ рек'ли к' немъ: „Ѿ нашъ милый прѣтелю Іудо, мы тебѣ южъ дав'но ждемъ якъ своего гет'мана“. А Іюда имъ рекъ: „Теперьъ часъ маєте, а то тиерьъ Хѣ естъ оу городци Іеруфевомъ тол'ко самотрѣтъ: ѿдѣтежъ зо мною бор'зо ѿ лапайте его“. А ѿни емъ рек'ли: „Еще та просиме, Іудо, прѣтелю ѿшъ, дай намъ знакъ, якъ вы мы его могли спознати, во ковыс'мо вмѣсто него не поймали ѿкого оученика его, то намъ бѣдетъ великая ган'ба“. А Іюда имъ рекъ: „Не войте са, ѿ вамъ такий знакъ даю: котораго а пришов'ши ѿбалаплю ѿ пец'каю, того жъ ѿ вы лапайте ѿ моц'но его важ'те“. А такъ Іюда пок'ахъ нхъ на Хѣ ѿ учителя своего. Тамъ пришов'ши Жыдове на Хѣ его стѣю мѣсть, ѿзнайшли его оу вогородк' самого единого. Пришов'ши тамъ со свѣщами великими, съ походными, ѿ тамъ рекъ к' нимъ Хѣ: „Чога ходите ѿ кого гладаете?“ А Жыдове рекли: „Іса Назаранина, сѣна Марыйна“. А Хѣ рекъ: „А то а естемъ“. Тамъ Жыдове вшитки на землю ницъ оупали ѿ свѣч'къ имъ погасли. А покрѣпив'ши са зновъ пошли ѿ зновъ такъ же оупали; потомъ третій разъ. Тамъ имъ Іюда почнетъ говорить: „Що са вамъ стало? чома такое васъ множество передъ единымъ члкомъ падаете?“ А Жыдове Іудѣ рекли: „Не дивно намъ, ижъ то мы падаемо, але то намъ дивно, що ты зав'ши зъ нимъ ходишъ ѿ вылаешъ, а ѿ ты зъ нами посполѣ падаешъ“. ѿ хотѣли его оукам'ковати. А потомъ четвер'тый разъ пошли, ѿ прѣстѣпив'ши Іюда ѿбалапилъ Хѣ ѿ пец'кавалъ его ѿ рекъ: „Радѣи са, оучителю!“ А Хѣ южъ стоявъ тихо ѿ рекъ Іудѣ: „Твори, дрѣже, что творишь, твой часъ пришолъ“.

Тамъ заразъ наскочили на Хѣ много нхъ ѿ схватили его стѣ мѣтъ ѿко ѿкрѣтные лѣвы, наложили его кѣями, ѿвѣхами, колами, бнгары, копѣями, били, волосокали, стѣсывали немилостиво. А потомъ зложили емъ лан'цъ на шію зъ великою, тяжкою кол'одкою, а дрѣгимъ звязали емъ рѣки назадъ ѿ стали его помы-

кати, ѿзверѣвши на земаю колочили. И там бы чѣкъ простомъ смѣръ была, еси бы не вѣство стѣе. И там оученики пришовши почѣли тотъ матеж, крѣкъ, і ѿвидѣвши свѣтло злѣкали сѣ велми и повѣтѣкали кѣды котрый. И Петръ ѿсмѣлиши сѣ скорчѣ меже Жыды, оуидѣвъ Хѣ звѣзаного и прискочивши оутѣк единомъ архіерейскомъ слѣзѣ право оухо, а томъ слѣзѣ было йма Малхъ. Оуидѣвши то Хѣ рек до Петра: „Петре, що ровишь? оулежы мечъ твоей оу нежна, во х'то мечем всѣютъ, и сам ѿ меча погнѣлетъ“. И хѣ казалъ приложити и стало зновѣ цѣлово. Потом рек Хѣ до Жыдов: „Чомъ то пришли есте такъ на мене, як на разбойника со вѣржѣем и дреколми? каждый дѣнь емъ бывал из камі оу цркви і ѿчнемъ васъ, а вы мене чомъ тогда не лапали?“

И коли повели Хѣ, йшли тамъ черезъ поток Кедрскій; сами йшли на лѣвѣ, а йшого мѣтѣного йзѣакѣтеля колокали по прилавокъ лѣнцомъ за шю. И потом приклии его до йерсалимъ, назывѣтѣкавши сѣ над нимъ як сами хотѣли. И приклии его до двора архіерейска до старшого жыдовского на йма йн'наша на право дѣховное. Тамъ и Петръ йшоа за Хѣмъ. И ѿтол повели до Калафы, и там Калафа стал звѣдокати Хѣ: „Ты ли еси Хѣъ црѣ жыдовскій?“ И Хѣ его сѣаа мѣтъ стоаа іако варанокъ посредакъ вел'кевъ. И гладали на Хѣ фал'шивыхъ свѣдѣковъ, которіе свѣдѣчили на него: „Той Хѣ говорыи: розвалаю црковъ и за тры дѣни вѣ йзвѣдѣю“, и Сѣомъ сѣ Бож[им] называетъ, и закон йшь знаежаает, и писмо йше респак ѿвер'тает. Рек к немъ архіерей: „Чѣши, кѣлко на та свѣдѣчат?“ И потом з нихъ един Жыд выстѣпник из задѣ, оударыл Хѣ по лицу такъ моц'но, иж лѣдѣи на ногахъ сѣ оустоаа, і сдарывши рек: „Оугани, Хрѣсте, х'то та оударыл?“ И там его многіе полнѣковали, оукорали. Зновѣ архіерей рек: „Пекѣжъ нам, ци ты естѣс' Сѣй Бжій?“ И Хѣ рек: „Ты говорышь, іако азъ есм'“. Слышавши то архіерей розсердил сѣ вел'ми на Хѣ и розодрал на совѣк шатѣ и стал говорыти до людѣй: „Чѣйте, що говорыт! На щожъ еше бол'ше свѣдѣковъ маемъ гладати? И то самъ себе Сѣомъ Бжіймъ зовѣт'. Повинен ѣ смѣрти“. И тоѣ рекши плюнѣа на Хрѣ. Тамъ почали оушит'ки плаювати на лице его прѣскѣтлоѣ.

Ендѣвши то Петръ, иж то ѿсѣжено Хѣ на смѣрти і ѿплевано, и з жалости выйшоа до скнѣи. И там его познааъ единъ слѣга и рек к немъ: „И ты естѣ оучникъ Хѣъ“. И Петръ рекъ: „Во йстиннѣ не знаю я того чѣкка“. И коли был оу прѣскѣнкахъ, и там емъ рек'ла една слѣж'ница: „И ты был со Хѣмъ Назара-

нином, во єм' та часто видала". Я Петръ і там са запрѣтила Хѣ. По том' стоаа на дворѣ при шгнн со сѣсгамн, грѣв' са, ко было стѣдено. І єдин сѣсга ар'хиреевъ позналъ Петра, котормъ был оухо шталъ, ѡ рек к' немъ: „Во ѡстыннѣ ѡ ты естес оученикъ Хѣвъ, ко ѡ бесѣда швалаа та, ѡж то естес Галилейчикъ". Тамъ Петръ почал' са ротити ѡ бжѣти, ѡж то „ѡ того чѣвва не знаю". І збѣжавши са пѣшол зо двора. І коли выйшолъ за ворота, ѡ тогда когѣтъ запѣлаъ. І там згадаа Петръ слова Хѣвъ, которѣ емъ говорыл: „Зачим когѣтъ заспѣкаетъ, тры разы са мене шречинъ". Шо так са стало. І пошов'ши Петръ з мѣста оулакъ оу єдинѣ ѡмѣ ѡ плакавъ гор'ко.

Потом Клафа Хѣ шдослаа до Пилата, ѡгемона Пон'тійского, старости Іерѣлимекаго. І коли приведено Хѣ перед Пилата, видѣвши то Хѣ Питат рек к немъ: „Ты ли єси црѣ жидовскій?" Я Хѣ емъ рекъ: „Если вы мое црѣство сего свѣта, то вы сѣсги мой стали при мѣк". „Что єси Жыдом прѣстѣпни? чѣмъ та так сромотно зѣлжыли?" Там Жыдове крѣвнѣли: „Оу пане Пилате, годевъ той смрѣти! великіє нам крѣвды починил ѡ црѣм са называетъ і єще са єнѣмъ Бжѣм пѣшет, ровным са Бжѣ творыт. Я ты єго возми ѡ распни єго. Мы єго сѣдили дѣховным прѣком, а теперъ єго товѣ выдѣаемо на свѣцкое право". І казал Пилат Хрѣста посадити до темницѣ і з колодѣ ноги єго забити до штра, а Жыдове са по домоу розойшли. І много Пилат гадаа, шо вы мавѣ чинити со Хрѣстом, знаа ко, ѡж то не по винности Жыдове на него оушали. Потом єго Пилат шдослаа до Ірода црѣ; Ірод также позналъ, ѡж то чѣвкъ є праведный, не браа са к' немъ, зновѣ єго Ірод шдослаа до Пилата рекчи: „Не найдѣю ѡ вины оу том чѣвцѣ; шо хочиш, из ним' тоє чини". Там са Пилат изкивъ, не розѣм'каа, шо мал почати. Я коли было оу пат'ницю по ранѣ, зѣбрали са в'шитки народы жидовскіє до Пилата, стали волати ѡ крѣчати на Хѣ. Пилат им казла вывести Хѣ ѡ выйшол к ним ѡ сам ѡ рек к ним: „Шо маю чинити з вашимъ вѣзнемъ?" Я Жыдове рекали: „Возми ѡ распни єго". Пилат к ним рек: „Вѣзмѣте вы ѡ по законѣ вѣшемъ сѣдѣте емъ". Рекали зновѣ Жыдове: „Юж мы єго сѣдили!" Рек им Пилатъ: „И ко оу том чѣвкѣ не найдѣю вины". Я Жыдове рекали: „Кѣвы ѡн не былъ винен, то вы мы єго не выдавали на смрѣть". Пилат казал Хѣ оувести ко прѣторѣ, то естѣ до сѣдовой хижѣ; станет єго Пилат свѣдовати: „Повѣж' ми, цн ти єсѣ Хѣ єнѣ Бжѣй?" Я Хѣ моу'чал'. Рек емъ Пилат: „Чѣго моу'чишъ? мѣк не хочеш повѣсти, шо ѡ маю моу'ць распати та ѡ маю моу'ць ѡ пѣстити

та?" Там емѣ Хѣ ѿповѣлъ: „Не маишъ ты моци нѣкакой на мнѣ, кобы тогдѣ не зъ нѣа дано. На се ко мене Ѡцѣ мой нѣснѣй по-слав, а хто ма тогдѣ выдадѣ, тотъ болюшій грѣхъ має“. І то емѣ глѣюще прислала къ немѣ жена его, акы не чинилъ нѣкакого зла Хѣи, „много ко к сѣю ношѣмъ пострадала-мъ за него“. Тамъ вѣше лѣнѣше Пилат мыслѣмъ пѣстити Хѣ.

Потомъ зновѣ его вывѣлъ на дворъ ѣ рекъ до Жыдове: „Що вы говорите за того члѣва?" Я ѿни крикнули: „Распни его!“ Рекъ имъ Пилат: „Икѣ, а маю црѣ вѣшего распати?" Рекъли Жыдове: „Не маемо мы инѣшого црѣ кремъ кесарѣ, а тотъ са самъ црѣмъ называетъ, противитъ са кесаревѣ, таковыи годенъ ѣ смрѣти“.

Мали тежъ Жыдове такѣи звѣчай: на каждыи свой великѣ днѣ пѣщали нѣколѣника на волю. І тогды сидѣла оу темници единъ злочинѣца на имѣ Баравѣ. Рекъ имъ Пилат: „Которого вѣзѣна на ваше ѣто маю камъ пѣстити, ци Баравѣ злодѣка, ци Хѣ?" Я Жыдове крикнули: „Баравѣ намъ, пане, пѣсти, а Хѣ распни!“ І хотѣлъ Пилат Хѣ пѣстити; крикнули Жыдове: „Если ты Хѣ пѣстишъ, а мы на тебе вѣдемо до нашего кесарѣ лѣсты писати, ѣ ты не вѣдешъ дрѣгъ кесаревъ“. Слышавши то Пилат збожѣ са ѣ скѣвши на сѣдѣ казалъ советѣ воды принести ї смыкъ передѣ оушитѣкими рѣски своѣ [ѣ рекъ]: „Свѣдомо вѣди Бѣс нѣсномѣ, ѣжъ ѣа чыстъ Ѡ крове сего прѣдника!“ Я Жыды крикнули: „Кровѣ его нехай вѣдетъ на насъ ѣ на дѣтѣхъ нашихъ!“ І такъ Жыдове проклатые сѣтъ кровѣю Хѣю.

Тогда Пилат расказалъ войномъ зволочи ѣ бити Хѣ передѣ оуѣскама. Бѣины приказали Хѣ до столѣпа ѣ почали его ѣтѣ мѣстѣ ѣкрѣстѣ не а немилостивѣ бити вѣчами дрѣтовыми, мѣтѣлами, ѣ такъ оуѣс кровѣю спавѣдѣ, не было на немъ цѣлого мѣсѣца кре подошовѣ, которыми стоѣл на землѣ; ѣ такъ моцѣно былъ, ѣжъ то было жылы ѣ кости видно. А потомъ Ѡказавѣши его Ѡ столѣпа ѣволокли его ко черѣлиницѣ простѣю ѣ посадили его посередѣ двора ѣ дали в рѣски емѣ тростѣ, ѣ сплѣвши терновѣи вѣкнѣцъ положили емѣ на головѣ ѣ вѣли его тростѣю по головѣ, ѣ ставѣ той вѣкнѣцъ ажъ до мозкѣ. Ѡ Бжѣ Сотворителю! ѣ тамъ въ престомѣ члѣс южъ Ѡ того смрѣтъ была, если бы то не помагало бжѣство члѣкѣствѣ. А потомъ вшитѣки Жыдове прѣстѣпаючи на колѣнѣкахъ прыпадали, покланѣли са ѣакъ црѣви ѣ насмѣкали са ѣз него, кролемъ его называли говорѣчи: „Теперѣ са радѣи, кролю жыдовскѣи!“ І пѣюкали на него хрѣкотинами, ѣ такъ ѣплевали ї ѣшѣпетили его злодѣкрѣные Жыдове. А потомъ зволокли его зъ багрянницѣ ї ѣдегнѣли в рѣзы его, оуѣчинивши крѣстѣ зложыли

емѣ на плечѣ ѿ повели его на распатіе на горѣ Гологородѣ, гдѣ злочинѣцѣмъ трачено злыхъ.

Оу той час оувиждѣхъ Іюда, иж то Хѣ ѿсѣжано, почал плакати, ѿ пришовши до Жыдовъ покергъ имъ пѣназѣхъ ѿ рекъ: „Богрѣшнелемъ, продадемъ кровъ неповиннѣю. Возмѣкте сквой грѣшѣхъ ѿ верѣнѣкте ми пана моего!“ Я Жыдове емѣ рекъли: „Намъ до того ничего, ты оувидиши. Ты его намъ продадъ, а мы оу тебѣ кѣпили“. Видѣхъши то Іюда, пошовъши надъ еднѣмъ дѣврѣмъ ѿ повѣсилъ сѣ, потѣмъ сѣмъ надѣхъхъ ѿ респѣхъ сѣмъ, ѿ выпала зъ него всѣмъ оутрока его. И такъ злыи сѣмъга, короги Хѣѣ, погнѣхъ зъ тѣломъ и зъ дѣшю, ѿ теперѣ сѣмъдитъ оу пѣкѣлѣхъ въ рѣкахъ старѣшого Шатана, пѣетъ ѿгенъ сѣмъчаныи. И такъ злыи зѣмъ погнѣхъ. Если бы сѣмъ былъ покѣлѣхъ ѿ не тратна сѣмъ самъ, прѣмълѣхъ бы его Хѣмъ зновѣ до сквой перѣшой ласки. Я Жыдове почали сѣмъ радити, цю маючъ чинити съ тѣми пѣназѣми, гдѣ ихъ дѣкти? Бо до скарѣѣхъ ихъ не годно кѣлѣсти; чомъ? то цѣмъна естѣхъ кровѣмъна. И кѣпили за нихъ село сѣмъ делниче, то естѣхъ гонѣчарѣское, гдѣ сѣмъ попрѣтѣютъ чѣмъжоземѣцѣхъ; если тамъ оумретъ, ѿ тамъ дарѣмъ попрѣчѣтъ, бо тота земѣла кѣмъплена кровѣю Хѣюю.

Въ той час, коли Хѣмъ мѣчено, прѣстѣмъ Бѣца чѣмъла на дѣши сквой, иж то верѣдно чинитъ сѣмъ надъ сѣмъ еѣхъ. И вѣставъши вѣмъгла корѣзо въ патѣнищу до Іерѣсалимѣмъ видѣкти, цю сѣмъ чинитъ надъ сѣмъ еѣхъ наймѣлѣшимъ. И прихѣдачи до корѣтъ стрѣктила тамъ единого чѣмъла; станѣтѣхъ его звѣмъдовати, цю сѣмъ чинитъ оу Іерѣсалимѣхъ ѿ гдѣ еѣ сѣмъ мой? Я шѣмъ рекъ: „Оу панѣхъ ѿша, зѣмъ сѣмъ чинитъ надъ сѣмъмъ твоѣмъ! Жыдове его велѣми оуморѣдовали ѿ теперѣ его ведѣтѣхъ на распатіе“. Слышавъши то прѣстѣмъ Бѣца оупала на земѣлю ницѣ ѿ змѣмъкла. И подѣмънали еѣхъ слѣжѣницѣхъ, которѣ при ней были. Я покѣмъпѣивъши сѣмъ ѿшла въ Іерѣсалимъ, а мироносѣцѣхъ жены за нею такожъ вѣмъгли. Я коли оувиждѣла, а Жыдове ведѣтѣхъ Хѣмъ лѣмъномъ за шѣю ѿ крѣстѣхъ тажѣкѣи на совѣхъ несѣтъ, а на шѣи велѣми велѣмъла колодица; ѿдетъ потыкаючи сѣмъ, лѣмъво живѣи, звѣмътѣи, зморѣдованныи, ѿплѣмъванный, ѿ терновѣи вѣмънѣцъ на голомъхъ, ѿ лице его сѣмъое все крѣю запѣмъло. Оувиждѣхъши то прѣстѣмъ Бѣца ѿ тамъ моѣмъно сѣмъ ѿ земѣлю оударѣмъла ѿ почнѣтъ рѣмъно плакати ѿ говорѣмъти: „Оу сѣмъ мой прекрасныи, сѣмъ мой любѣи, сѣмъ мой сладѣкѣи, дѣмътино моѣмъ любѣмъла, то еѣхъ былъ красѣн ѿ всѣхъ чѣмъкѣхъ, а теперѣ вижѣмъ тѣмъ ѿ всѣхъхъ шѣмътна! Оу злыѣ Жыдове, то сѣмъ прѣмъстроили красѣно сѣмъла моего наймѣлѣшого! Оу сѣмъ мой любѣи, цѣмъ не прѣмъсиламъ тѣмъ, абы не ходѣмъла до Іерѣсалимѣмъ меже тотѣмъ злокѣмърѣныѣ Жыдове, до короги твоѣхъхъ! Я ты менѣ, сѣмъ мой, не слѣхъавъхъ, мѣмътрѣ сквой! Оу злыи

Юдо, то-с' пристерѣтъ добре оучителя своего ѿ сѣа моего, ꙗко-м
та просила!"

И коли выйшли за мѣсто, ѿ там стрѣтила единого чѣка
на ѿма Симона ѿца Рсфова, которѣи ишол из села, ѿ томѣ дали
крѣтъ нести. И коли пришли на горѣ Голгогѣ, почали его стѣю
мѣсть приевкати ко крѣстѣ гвоздами желѣзными, ѿ поднѣсни
крѣтъ оукопали. И там ѿ Хѣы шаты стѣе метали драгове кост'ки
ѿ роздѣлили собѣ рызы его; то сѣ выполнило слово стѣго ꙗла-
мисты Дѣда, гдѣ такѣ написав: „Раздѣлиша рызы моя сѣбѣ
ѿ ѿ ѿдежи мой меташа жреѣѣа“. То был той хитон споднѣи
оувес нешитый, але з вер'хѣ вар'зо красно ѿсканѣ, ѿ тым его не
драли, але за него кост'ки метали, комѣ сѣ зостанѣ.

И коли распали Хѣ, там из нимѣ повѣшено было двоух
разбойниковѣ: единого по правой рѣцѣ Хѣой, а дрѣгого по лѣ-
вой. И тотѣ, цю на лѣвой рѣцѣ был, почалѣ хѣанти Хѣ ѿ до-
карати рекѣчи: „Ѣсли бы ты был Гѣѣ Бжѣи, то бы ты не тер'-
пѣлъ такой мѣки, але быс ѿ нас сѣпѣ“. И дрѣгий на своего това-
рыша [стал] нарѣкати рекѣчи: „Ѣ злыи члѣвчѣ, ци [не] бойш' ты
сѣ Бѣа, цю ты тоѣ говорышѣ? Мы по правдѣ ниѣой естѣс'мо
ѿсѣжени за наше злоѣ дѣло, а сей Хѣ не по винности своей тер'-
пит“. И потом рек до Хѣ: „Помани ма, Гѣ, егда прѣйдеши ко
црѣствѣ своему!“ Там емѣ рек Хѣ: „Дѣйс' вѣдишѣ зо мною в рай“.
Потом пошол оу рай, а той, которѣи хѣаниѣ Хѣ, пошол до
пека. И тым разбойником было ѿма единомѣ Гѣста, а дрѣгомѣ
Джма.

И там приставлено было страж, авы то не знато сѣ крѣста
тѣлѣ. Там приходили многѣ Жыдове ѿ порѣгали сѣ Хѣ мо-
вачи: „Ѣ тепѣрѣ, Хѣ, ты нам говорышѣ: розкаляю црѣковѣ ѿ за
тры дѣи еѣ извѣдѣю. Коли ты ѣ Гѣѣ Бжѣи, зыидижѣ тепѣрѣ
ѿс крѣста, та ѿ мы тоѣ вѣкрыти вѣдемо“. И тоѣ все говорыли
спротивно насмѣваючи сѣ з него. И Пилат казал вер'хѣ на крѣстѣ
над Хѣм написати: „Ѣ Назарѣйскѣи црѣ жыдовскѣи“. И Жыды
просили его, авы не писал так' црѣм жыдовскѣмѣ, а Пилат им
рек: „Юж цю-м писал, то-мѣ писал“. И много тамѣ приходили
читати тоѣ писмо.

И тма тогда была, коли Хѣ распали оу тѣю пат'ницю,
ѿ шестого часѣ аж' до девятого, сѣнце померѣкло, мѣцѣ ко кровѣ
премѣкниѣ сѣ жалѣючи Сотворителя своего, ѿ в'се тогда ство-
рена смѣтно было. Потом Хѣ рек: „Іаи, Іаи, авасадаи“, по
простѣ: „Бжѣ мой, Бжѣ мой, чомѣ ма еси ѿставилѣ?“ И тотѣ,

которыѣ там стояли, и говорили: „Я то Ілїи кличе! Нехай-ко, ачий пришов'ши Ілїа емѣ поможетъ“. Я в девятомъ часѣ попросилъ Хѣ пити, юж привитый на крѣстѣ, и там его сѣой мѣсти подали пити жов'чѣ из ѿцтом вознесши на довгой трости, и не хотѣлъ тоѣ Хѣ пити. Там сѣ совер'шило пророчество сѣого прорка Ісайа, гдѣ так написал: „И воздаша ми за ман'нѣ жолчѣ и за водѣ ѿцетѣ“. Я потомъ закрывалъ Хѣ: „Юж сѣ стало досыт! Ѣще, в рѣцѣ твоей предаю дхѣ мой!“ И тоѣ рек'ши спѣствие дхѣ свой на крѣстѣ и сконавъ. Я скоро сконав, зараз сѣ тогды земла затрѣсла, кам'на стало сѣ падати, црквица завѣса розодрала сѣ на двоѣ ѿ выш'наго краѣ аж' до нижнаго, жалѣючи по своемъ Сотворителєви, мертвые из гробовъ повѣстали, ив'но сѣ вшиткимъ видѣти давали и во сѣий городъ ѡбвойшли.

Тамъ мѣтка Хѣа плакала гор'ко стоячи под крѣстомъ, смотрячи на сѣа своего наймил'шого со сѣымъ Іваномъ вѣсловомъ и со мироносицами. Я потомъ пришов'ши единъ сотникъ именемъ Логвинъ, который былъ на вчи каправъ, и той пробивъ рѣбра его сѣые, и тогды истекла ѿ рѣврѣ Хѣвухъ кров' и вода. И брызнула малаѣ кроплѣ на вчи того Жыдокина, и стали емѣ ѿчи здоровые, а ѿнъ выхуаливъ Хѣ и рекъ: „За правды то естѣ Снѣ Бжїй!“ И свѣривъ ѡу Хѣ. Я в девятомъ часѣ сѣ патницѣ на советѣ послано з города драбевъ, абы тымъ голенѣ попрыгивати, которыѣ тамъ висѣли на крѣстахъ, ажѣ ещѣ ѿни сѣт' живы, а если сконали, то дайте имъ покшї, не перебивайте имъ голенѣ. И пришов'ши драбы знаишли ещѣ разбойниковъ живыхъ, и перебили имъ голенѣ, тогды юж ѿни сконали. Я до Хѣ пристѣпили, ѡувидѣли, аюж Хѣ сконавъ, и лишили его, не перебивали емѣ голенїй, тылко той Логвинъ копїю емѣ рѣбра его проколовъ, ие котрыхъ выйшла кров' и вода.

Я коли южъ было на неш'портѣ, и тамъ пришли два князѣ жыдовскїе слав'ные, единомѣ было їма Івсифъ, а дрѣгомѣ Никодимъ; тоты ѿбѣе вѣкрыли потаємнѣ Хѣ. Пешов'ши Івсифъ до Пилата сталъ просити тѣло Хѣо, абы емѣ позволенѣ їзнати сѣ крѣста тѣло сѣеѣ и погребѣсти. Пилатъ призвалъ сотника и звѣдовалъ его, ци сконалъ Хѣ? Я сотникъ рекъ: „Южъ дав'но сконалъ, ещѣ ѡу той часъ, коли сѣ земла трѣсла и коли твоѣмѣ палан'кови кер'хѣ їзор'вало“. Пилатъ сѣ томѣ чѣсдокалъ и жаловалъ за нимъ, и розказалъ безпечнѣ Івсифѣ знати тѣло Хѣо и цѣстїю и погребѣсти. Тогда Івсифъ и Никодимъ вѣпили дорогое прѣстирало и знав'ши сѣ крѣста тѣло Хѣо ѡувили к тоѣ чѣстоѣ прѣстирало, то ѣ ѡу плащенницу чѣстїю. И тамъ мѣтка Хѣа жалоснѣ плакала

ц'каючи оўста его с'ты, головѣ, ноги й р'ки, припоминаючи бжестко его с'тоє, ѡмываючи і стираючи раны его с'ты.

(Повѣлъ Хс̃ единой побожной невѣсткѣ на йма Крындѣ, кол'ко мѣлъ ран; бо са ѡна постила й просила его с'тѡй мѣсти, абы то ей ѡб'явила число ранъ своихъ. И Хс̃ повѣлъ ей, иж то вшит'кихъ ранъ ѣ, которые ми Жыдове завѣдали, пат' тысячъ й с'кмъ сотъ крем' тыхъ пати великихъ, которіе в р'кахъ й в' ногахъ й ко р'кахъ).

Коли м'тка Хѣа там гор'ко плакала, й там [ей] Хс̃ в тайнкѣ мовил: „М'тко ма, полож'те ма оу гробѣ, бо а йдѣ до пекла, пекло роз'бити й д'акола, корога свого, повѣдити, й дама і людеі с пекла вывести й до раю ихъ привести, а Жыдом, своїмъ корогом, смѣток оучинити. И а третьего д'на воскреснѣ й тебе оувеселю“. Там са пріст[ав] Бца оўт'кнула, а в'м'ксто Хѣа Іѡана собѣ за с'на мѣла, которомъ єк оу в оп'кѣхъ порѣчив.

И потомъ Іѡсифъ і Никодим [й] Іѡанъ вѣслѡкъ несли щестію великою тѣло Хѣо. Слѣхай же тѣ еще каждый, цю са стало! Коли несли до гробѣ тѣло Хѣо, там Хс̃ рек до Іѡсифа: „Іѡсифе, чомъ ма мов'чки несишъ?“ И Іѡсифъ рек: „Гй, цю маю гекорыти?“ И Хс̃ ємѣ рек: „Сп'квай: с'тый Бжѣ!“ И в той час почал Іѡсифъ сп'квати п'кен' аггексю: „С'тый Бжѣ, с'тый кр'к'п'кій, с'тый безсм'ртный, помилуй нас“. Там зараз почали сп'квати невидимо на воздѣск тѣю п'кенъ агглы єжій, й той голосъ прекрасный чѣли вшит'ки людеі. И так несли тѣло Хѣо до гробѣ с почтивостію, с повагою й со страхомъ, а побожными [кінця бракує].

Жерелом отсега оповідання послужила нашому проповідникові мабуть якась польська „Пасія“, яку він і цитує при иньшій нагоді і на яку вказують деякі слова взяті з польського, прим. товальня, нешпор (з лат. vesper). Та про те нема сумніву, що наш автор подавав і від себе не одно, от хоч би виразну згадку про кислий хліб при тайній вечері, народне віруване, що хліб поданий ворогови сам покарає його і т. и. Не знаючи оригіналу, що мав перед очима наш автор, ми не можемо сказати, чи з него він узяв ті апокріфічні деталі, які є в отьшому оповіданні, чи з яких иньших жерел. Відчитуване таких „Пасій“, як отся, за приводом латинського обряду, перейшло й до нас і так виробився звичай відчитувати голосно „Пасію“ по селянських домах; сей звичай держить ся доси в північній Угорщині і в Керестурі; про се переконають нас численні копії „Пасії“, подібної до отсеї, що знаходять ся по сільських хатах. Подаємо далі пару виривків із одної керестурської Пасії, котрої рукопис, зла-

дження у XVIII в., привіз д. В. Гнатюк. В рукописі Ф. Шовгорта є також уривок подібної Пасни, а власне розмова Богородиці з Юдою.

Г. Рукопис Яремецького-Білашевича, стор. 233—235,
і ркп. Сокольський, стор. 288—290.

(Исторіа стѣхъ ѿцѣ и сказаніе, како претерпѣхъ Гдѣ ншого ради спасеніа). Єтомѣ Пѣнстію размишляюшѣ всегда страданія Хѣа горѣк ридашѣ. Ини сѣ ємѣ Хѣ і сказа ємѣ подробишѣ, како претерпѣхъ ншого ради спсєніа и колико крови спсєніа ншого ради истече и проліа. „Начен ѿ вечери четвертковіа даже до погребенія, самихъ — рече — коздыханій срѣднихъ іспѣсти[хъ] рѣ., слезныхъ капель шестдесят и семъ тысячей и двѣстѣ, кровныхъ капель ѿ тѣла моего истече всѣхъ ѿдинадцѣатѣкротѣ р. тисящей и ѿсемъ тисячний скѣ. Воиновъ воѿвръженнихъ посланихъ їти ма рнѣ., к нимъ же прилѣчиша сѣ ѿ простихъ беззаконнихъ людей сѣ., їако бити всѣхъ тмѣ. Три воини ведоша ма і пакости различнѣ дѣяхѣ ми. За власи и за владѣ торганѣ вѣхъ і влачимъ ой. раз, потковен и падохъ на землю начен ѿ городка до архієреіа Янни ѣ. кротѣ, дланей ѣдареній во ѣста претерпѣхъ рѣ., пѣстей в лице кнѣ., пориван и дрѣчен ѿ начала страстей до конца рѣ. раз. Синихъ оудареній имѣхъ тысяща рѣ. раз, в ноги ѣдаренѣ вѣхъ рѣ., в голени лѣ. ѿ столпѣ смертнѣ оударен вѣхъ единою. При столпѣ оударенѣ вѣхъ і ранѣ пріахъ ѣхѣѣ. Смертного ѿ землю оударенія ї., оудариша ма по главѣ тростію и палицею зо всей сили м. раз. Падохъ на землю носѣ кротѣ ѿ претора на Голгоѣ ї. раз, і тогда подіахъ оударенія смертнаго дї. раз. ѿ проведенія вѣнца терноваго їстече крове каплей ї. тисячний, а ранѣ вѣше во главѣ терновимъ вѣнцемъ прокоденнихъ тысяща, понеже вѣнецъ вложенъ на главѣ спадаше разовѣ и. Подношен вѣхъ ѿ земліа за власи и оужи кнѣ. раз.

На земли лежа, донелѣ же привитѣ вѣхъ на кротѣ і поднесен, плюваній в лице пріахъ рѣ., различныхъ ѿскверненій по всемъ тѣлѣ моемъ плекотинами, єгда протяжен на крестѣ лежахъ, пріахъ ой. Тогда і во вѣю оудареній пріахъ кѣ., в лице и во ѣста оудариша ма пѣстьми разовъ кнѣ., ѿ которыхъ оудареній крове из ѣстѣ и з носа много їстече, тогда и два зѣби зѣнша ми; сѣ же оудареніє сотвори ѿнѣ неблагоприятный Малхъ, ємѣже Петръ оухо ѿскѣче, а Хѣ приложи и исцѣли. меже ѿчи зновѣ вѣнша ма пѣсть-

ми ї. разы і терзахъ за носъ разокъ ѣ., за уши ѣ. Рана великихъ бѣхъ ми ѣуоѣ., ѡстей ѡ тернова вѣнца ѣ. пробиша ми кости до мозкѣ аж, ѡ нихъ же ї. приломиша сѣ во главѣ, с ними же і погребеша ми. Сдареній великихъ во перси і во главѣ прѣяхъ кї. Оубаче три найболющихъ болющій тогда во страданіи своемъ имѣхъ: ѣ-та, іако не много кающіхъ сѣ видѣхъ ѣ іакови всею кровью мою проливалше сѣ; вторая болющій мѣре мою стоющій подъ крѣтомъ і горѣхъ плачущій; ї-та болющій, егда рѣхъ і носъ на крѣтѣ распенше пригвоздиша ми і ѡбесиша, іако событи сѣ реченію Дѣда прѣрка: „Ісчетоша всѣ кости мою“. Аминь.

Полза же размысленія страстей Хвѣхъ сицева ѣ: самое йстинное совершеннымъ сокращеніе сѣдца, размысленіе страстей Хвѣхъ, колющій ползаетъ, нежелай аще бы кто чрезъ ѡвѣс годъ постилъ ѡ хлѣбѣ ѣ водѣ, или аще бы на всякъ дѣнь ѡумерщвлѣлъ тѣло свое даже до пролитія крови, или аще бы на всякъ дѣнь ѡвѣ псалтырь прочиталъ.

Отсей текстъ скомбіновано з двохъ копій, а власне з рукопису о. Яремецького-Білахевича і з Сокольського рукопису, де він є на стор. 288—290. В рукописі о. Яремецького-Білахевича над титуломъ статі приписано: **Ѓ** Патерика єгиптоскитскаго слова изьбранныѣ написѣ. В Сокольськѣмъ рукописі не названо на початку сѣв. Пафнуція, а тільки сказано: „Старцѣ единомѣ стѣомѣ, который всегда Хвѣ страданія в сѣбѣ помышляи горѣхъ плакаше, іаки сѣ Хс ѣ сказа емѣ“ і т. д. Остатній уступъ статі від слівъ „Полза же“ є тільки в Сокольськѣмъ рукописі, котрий загаломъ має сю статью в повнійшій тексті, безъ пропусківъ і помилокъ, які є у Яремецького-Білахевича.

Д. Керестурський пісенникъ, рукописъ XIX в., стор. 30—33.

[Христовѣ муки і свѣта Веронка].

Ѓй любезна Матко оу тихъ великихъ мѣкохъ!
шерецо ци распадне ѡ тихъ великихъ жалѣохъ.
гледа вѣна Єнна, нѣгдѣ го не нандзе.
питала сѣ Ивана: „чи-ши го не видзѣлъ?“

Рече єй свѣти Іоанъ: „Жалослѣва матко,
а твой любезни Єннѣ Пилатовимъ дворе.

Жиди го влпели, терасъ в с сѣдзѣ;
на смѣртъ мѣ сѣдзѣли, сѣнѣнцію дали“.

Матка его чѣла, нагло ше рѣшѣла;
барсѣ ше понаглала до Пилатого двора.
шбарсѣ премѣнѣла ѿ велкого крикѣ:
„Розопнѣ! розопнѣ!“ шницки такѣ кричали.

З велкимѣ народомѣ Исѣсѣ рѣшѣлѣ ше до драги;
мѣски ше мѣ спорѣли, нашомѣ Христови.
а драга Марѣя чѣла и плакала:
„Любезни мой Синѣ, натѣ токѣ ше жалѣм“.¹⁾

Я тотѣ велки кришѣ на Христа конѣ спаднѣлѣ,
позѣнвалѣ мѣ пакѣца, барсѣ з нѣхѣ тамѣ крѣвѣ цѣкла.
нѣе шмѣла щѣрацѣ любѣзна мацѣ его,
нѣе могла прѣгварницѣ ѿ жалю велкого.

Я подѣ крѣстомѣ Христосѣ велко разѣ конѣ спаднѣлѣ;
нѣхѣто нѣе дошмѣвалѣ емѣ тамѣ помагѣцѣ.
одѣладѣ мѣ ѡбарсѣ, долѣ нимѣ крѣвѣ цѣкла;
Бѣрѣнка видѣла, хѣсточкѣ мѣ дала.

Я Христови вѣна тамѣ бѣла слѣжнѣкѣца,
поѣожна Бѣронка барсѣ за Христомѣ плачѣ;
хѣсточкѣ мѣ дала, та ше повѣцѣралѣ;
Исѣсѣ ше гѣ нѣей нагнѣлѣ, хѣсткѣ ей назадѣ далѣ.

Поѣожна Бѣрона попатри на хѣсткѣ,
а то Христовѣ обрасѣ шницѣкѣ на нѣей осталѣ.
поѣожна Бѣронка барсѣ ше вѣна зѣкла:
„О мой люѣи панѣ, не забѣцѣ ти за мнѣ!“

Я на Голгофѣтѣ горѣ его там вѣведѣли,
а тотѣ велки крижѣ на нѣого зѣкаѣли,
а йго голого гѣоздами прѣвѣли, —
такѣ Исѣса Христа Жиди розопѣли.

Жалѣшѣкѣ Матка терасѣ го ѿпатра;
его велкѣй болѣ шерцо ей даѣли.

¹⁾ Так було первісно в тексті, потім поправлено на „жалѣла“.

Христа обалапала, крѣкъ з него сцирала;
попатрѣла на Сина, дорасѣ тамъ замлькѣла.

Жалослѣва матка ѿ ангели плачѣ;
слѣно и мешаѣ жалослѣва шеница.
ниѣ и каменѣ шницко попарскало,
такѣ Исуса Христа шницко жаловало.

Подъ неомѣ жвирина терасѣ шницко плаче,
 ко ше оужѣ зацмело — девѣтой години;
 зармѣцело ше тамѣ драге сѣнко нашо,
 нема мѣсѣцъ лѣсносѣ анѣ звѣзди свѣтлостѣ.

Зармѣцело ше тамъ цо подъ некомъ шицко,
шицка ше жемъ тресла, квинтки пожовкли;
ниче родни древа шицки ше сѣгъбели,
мертви ше рѣшени, трѣни зохабени.

Я Христови шерцо с копю прѣняли, —
драга маць вѣдѣла, дорастъ на жемъ спадла.
барскъ тамъ Христось кричалъ, златѣ дѣшѣ видалъ,
любезномѣ Ёцѣ Христось дѣшѣ предавъ.

Легенда про сьв. Вероніку — досить пізна і повстала мабуть а posteriori тоді, коли вже був розширений візерунок лиця Ісусового „на убрусі“. Дехто догадуєть ся, що само імя Вероніка є тільки посповане слів vera icon — правдива ікона; инші думають, що се посповане імя Береніки — кровоточивої жінки, що мала була поставити бронзову статую Ісуса в Панадї. Див. про неї далї, в IX. розділі сего тому.

Е. Керестурька Пасия XVIII в., стор. 56.

[Сотник Локвин]. [Коли Ісус висів на хресті, воляки хотіли пробити йому голені так само як і розбійникам, аби швидше вмер. Але бачучи, що він уже вмер, не пробивали йому голенів], але єдинъ ѿ воинъ вдарилъ в ребра его сѣтѣю милостъ копиемъ, и зарасъ на тихъ мѣстехъ вышла кровъ и вода. єдно єдинъ на нѣмъ Локвинъ сотникъ немощнъ вилъ ташко на ѿчи, вѣлми мало видѣлъ, и казалъ сѣмъ потъ крестъ привести, и шпѣсавши на крес[т]ѣ кровей мало его сѣи мѣти и помазала ѿчи свої и тогожъ часѣ

прозиралъ. ѿ заколалъ великимъ голосомъ мокачи: „ѡ во ѿстинѣ, Ісѣ єсть Назаранин ѿ правдивѣ Гїѣ Бжї єсть!“ и ѡ того часѣ оукріалъ въ єго сатѣю мѣтъ ѿ послѣдовалъ оученію апостол-скомъ, а потомъ оумѣченъ zostалъ за ѿмѣ Хрѣо.

Є се виринок із згаданої више керестурської Пасїї, загалом біднійшої на апокріфічні деталі, нїж Пасія Ст. Теслевцьового. Про Лонгина див. увагу в розд. IX. сего тому.

Ж. Перемиський Пролог XVI в., стор. 77.

[Кров Ісусова]. Мѣа тогож въ ї. дѣнь поклоненіє чѣстномъ дрѣкѣж сѣтварѣтъ сѣ въ велицей црѣкѣ. Гїѣ вѣлѣи. Въ вѣрѣмѣ, єгда Ісудѣи заѣхати ради Бѣ нашего распашѣ, вѣ нѣкто ѿменемъ Іаковъ прѣдстоѣ оу крѣта, ѿже видѣ койна проведѣшаго копїємъ ребра Гїѣ ѿ источнишаго крѣвъ ѿ водѣ. ѿ притекъ прїѣти крѣвъ, ѿ вѣзатъ въ нѣй чѣстнѣжа крѣвъ ѿ дрѣ-жаше жѣ тай. ѿ по сѣмъ оумираѣ ѡстави ю двѣма члѣвекома мнѣха Іаринѣсѣва ѿменемъ, ѿ вѣокежзникѣма, ѿже їѣ ради мнѣга ѿсѣ-ленїѣ ѿ чюдеса твораше. видѣвъше же нѣкїѣи Бѣа не вѣжѣи сѣ ѿ мнѣвъше, як[о] ѡще оувѣѣмъ нѣх ѿ вѣзѣмъ крѣвъ ѿ приѡбра-щѣмъ ѿмѣнїѣ мнѣга, въ нѣци ѡвѣстѣпѣша ѿ оуѣнїѣж ѿ. тї тако нѣжѣдѣно оумре, ѿ прѣдасть сѣѣжа своѣ дїѣж Гїѣи.

Відки взято отее оповіданє про кров Ісусову, не вмію сказати.

З. Керестурська Пасія XVIII в., стор. 66—67.

[Тѣло Ісусово]. И почалъ Іѡсїфъ з Никодимомъ знимати тѣло с крѣста нашего мѣт. Гѣ ѿ Зѣавитѣлѣ. ѿ ажѣ спѣстїалъ скоро на чїстї ѡвѣрѣскъ, на тихъ мїстѣхъ Прѣчїстѣлѣ Бѣа вергѣлѣ сѣ цїо найпрѣдше приннєсти полотнѣ [и] подложїли подѣ єго сѣѣе тѣло. а ѡнѣное тѣло дорогое скоро по вїстїю дѣши прѣбѣла-гословеннон ѣчинїло сѣ вѣлѣмї бїло, свїтѣло ажѣо свїтѣтъ, а чїсто ажѣ найдорогїши каменѣ самосвїтанї. а ѡнѣне жїдовскїє пѣлюва-тїнї ѿ хрѣаки вѣсї погїнѣшї, ѿ малїѣ рани ѡнѣне кровнїє¹⁾, цїо вїан єго сѣѣї мѣтї ѡ прѣкѣлѣтїхъ Жїдовъ заданї во голоѣкѣ

¹⁾ В рукоп. Дрокинѣ.

й в тѣли его сатомъ, вси зажали. жадномъ би члѣкъ тихъ ранъ не било мощно зносити, бо на всемъ преблагословеномъ тѣли не било мѣсца здороваго, такъ много ранъ било.

Єдина цесарева свѣцкаа, на ймаа Іриада, котораа была в Римѣ [8] сѣго апостола Павла, и замкнѣвши са на долги часъ молила са з великою пианостию й набоженствомъ до Всемоушчаго Бѣа, аби его сатаа милость йзавили ей лѣчѣс ранъ тѣла своего сѣаго. тогди его сатаа милость й показалъ са ей повѣдѣвши тими слови лѣчѣс ранъ тѣла своего сѣаго: „пять ти-сяща шесемъдесать й пять ранъ“. не било мощно [sic!] анѣ подобно чловикъ тилко ранъ стерпѣти. кто видалъ й кто слышалъ Ѡ вика, йжъ би на котеримъ члѣкъ тилко ранъ било, а такъ би й мѣченъ й кацированъ, ако йзбавитель ниѣ мѣченна претерпиль? то можетъ каждого разѣмъ й шбичан потнестѣ, ижъ би кожество не помагало, чловеченъство би не можное стерпнѣти.

Є се дальший уривок из керестурской Пасиѣ. Згадка про ре-веляцію Іриади, на котру натякає також Пасія Ст. Теслевцьового, вказує на якесь спільне жерело, з которого черпали обі.

II. Рукопис Київської Духовної Академії ч. 79 (Аа, 124), к. 1—3.

[Про гвозді, котрими прибито Ісуса до хреста]. Нѣсть ко се Ѡ догматовѣ вѣкры, но повѣствованіє йсториковъ й лѣтопис-цовъ, различнѣ мнѣиныхъ й пишѣрихъ. Ё той же первой три-мѣсачной книзѣ¹⁾, сентевріа в' дї. днѣ, в словѣ на воздвиженіє чѣнаго крѣта Гѣа на лї. р. писано єсть ѡ четырехъ гвоздѣхъ. но Ѡ неразсмотрѣнїа погрѣши са в томъ, їако четвертомъ гво-здю с' третіємъ в' вроздамъ оуздѣ коню црѣскомъ прикованымъ быти написа са. Єдинъ ко точію третій прикованъ вѣк, а че-твертый в' даде са Тревиромъ в' соблюденіє. Прологъ же їавѣ ска-зѣетъ быти тріємъ точно гвоздемъ Гѣнимъ, йми же ко крѣтѣ при-гвожденъ бысть, а четвертынъ Ѡнюдъ не воспоминаетъ, в чесомъ согласѣетъ западнымъ, трема точію гвоздами Хрѣта Гѣа ко крѣтѣ пригвожденна на йконѣ точію йз'ѣбразѣющимъ. Восточнаа же

¹⁾ Рукопис, де знаходить ся отся статя, се є Чети Минєя за грудень, сїчень і лютий, а сама статя, то є її передмова, що покликаєть ся на попередній том.

цркви по достоѣнію ѿз' начала держитъ, ѿко четырма гвоздми Гдѣ нашъ высть пригвожденъ, тако во ѱ образъ распатна Гдѣна пишеть са. Тыя же гвозди стѣа обрѣт'ши стѣа Елена црца, кѣпно с прѣчтым ѱ животворящимъ крѣтомъ Гдѣним, взатъ с сокою в пѣть. Шествуюци же ѿ кораблемъ чрезъ Адриѣдское море, ѿгда высть вѣра ѱ волненіе в' морѣ, верже ѣдинъ гвоздь в' пѣчинѣ мор'скѣю, і ѿвѣ тишина высть велѣа. Два же гвозды стѣа даде црю Константинѣ, ѿже ѣдинъ [повелѣ] вправити во вѣзды конскѣю, дрѣгѣи в' шлѣмѣ, четвертын же гвоздь стѣи даде Тревиромъ сохранити, [ѱ] той ѱнѣ в' ветхомъ Римѣ, в' цркви крѣта Гдѣна обрѣтаетъ са. Посовѣствуютъ цркви восточнои ѱ западнѣи оучителие мнози, ѱже четыре гвозда выти повѣствуютъ, ѿ них же да прѣидетъ во свидѣтельство оучитель Белармин, ѱже в прѣдсловѣи кѣги ѿ седми словесѣхъ ѿ Хрѣта Гдѣа на крѣтѣ ѱзреченныхъ глеть сице: „Тако предаютъ оцѣи древнѣйшии, стѣи ѱбустинѣ ѱ стѣи Ирени, доволно ѿвѣкъ сказѣючи, ѿко обрѣт' нозѣ Хѣвы на подножѣи крѣта стѣаста, ни ѣдина нога на дрѣзѣи“. ѿтѣдѣ же послѣдѣетъ, ѿко гвозди Хѣвы четыре вѣхѣ, а не три токмо, ѿко мнози три разѣмѣютъ, ѱже тоа ради вини пишѣтъ Хрѣта Гдѣа тако ко крѣтѣ пригвождена, ѿко же єдинѣ ногѣ на дрѣзѣи ѱмѣти ѣмѣ. Констанѣ, не оудовно ѣсть разѣмѣти, како то может ѱ выти, ѿже двѣма кѣпно ногама ѣдинымъ гвоздемъ пригвожденнама выти. Сице бѣнѣ ѱ прилагаетъ прочее, ѿко первын гвоздь в' море Адриѣдское оутѣшенѣа ради волнѣ верже, два же црю Константинѣ вѣрчиша са, єдинъ в шлѣмѣ, дрѣгѣи во оуздѣ да оустрѣнта са, четвертын даде са Тревиромъ на сохраниѣе. Се доволно свидѣтельство ѱ ѿ западныхъ оучителей ѱмамы; ѿбаче западнаа црква токмо трѣми гвоздми Хѣ Гдѣа пригвождена [ко] крѣтѣ ѿбыче писати ѱнѣ, ѿще і ѿ свѣхъ чадѣ ѿбличаетъ са в' той же кнѣзѣ.

Отѣя полѣмѣчава стѣтейка, правдоподобно руського походженѣа, написана в XVII в. (покликаетъ ѣа на Беллярмина, що вмер 1621 р.). Чѣсло гвоздѣв, котрими прибито Ісуса, не певне, дѣв. Justi Lipsi, De cruce, libri tres, Antverpiae, 1595, стѣр. 62—64.

І. Рукописѣ о. Теодѣра з Дубѣвѣа, стѣр. 100—106.

(Глѣоко стѣого Григорѣа Бѣгословѣа ѿ крѣтѣ чѣтнѣ, ѿ два разѣбойника. Гѣи вѣ ѿ чѣ). Ядамъ вѣше

въ Бдемк... [Надруковано в першій томі сеї збірки, див. Памятки I, 29—30, варіанти].

Оўказ ѿ дрѣгом дрѣвк крѣтнѣм, на нем же распат сѧ разбойник правед[ный]. Ѣ тогож дрека вѣзат а҃ггль.. [Надруковано тамже стор. 90—91 по рукопису о. Яремецького Білашевича, а з отсего рукопису виписано тільки відміни].

Оўказ ѿ третем дрѣвк крѣстнѣм, на нем же распат сѧ разбойникъ невкрѣный. Ёгда вѣше время потопъ.. [Надруковано тамже, стор. 254].

Бѣ прос. Како дреко раздѣли сѧ въ рай? Ѣвкт. Ёгда сѣгрѣши Адам, тогда древо развѣ сѧ на г. части, и двѣ части падоша, Адамова и Ёвиина, Гѣ же часть стоаше.

Бѣ прос: Чтѣ дреко вѣ, како падѣ? Ѣвкт: Ёгда Гѣ сади раи... [Надруковано тамже, стор. 15—16, у варіантах до тексту о. Яремецького-Білашевича].

Бѣ прос: Како сѣбравшии [сѧ] чѣтным древомъ въ Іерлѣим? Ѣвкт. Вѣсѧ тѣй три дрека ѿ єдинаго дрека сѣт, и по глѣу Гѣю раздѣли архаггль тѣй древо на три части. Гѣю часть даде Сифѣу г. проутѣ, и принесе ѿцѣ своемѣ Сифѣу Адамоу, и свѣт сѣбѣ вѣнецѣ и положи на главѣ и ѡумрѣ. и тѣ израсте древо животкращее. Адамоу час[ть] дрека вѣверѣже а҃ггль Гѣи въ рѣкоу Тигрь, и знесе ѧ въ землю Мадѣам. и повѣс[ть] Сифѣу архаггль древо то, и сѣтвори ѡгнь поманѣти ѿца своего Адама въ рѣцѣ рекомѣй Илоѣ. и ѿ того ѡгна взят Лот г. главнѣк и посади в земли Маднаман, и тѣ вѣзрастоша главнѣк древо, сѣнѣ мироу. Ёвиина час[ть] ѿ дрѣва того и зѣнде на кодѣ потопнѣк и ѡста при рѣцѣ Мрѣцкѣ; крѣтаѡвразно посади того Моисей. Ёгда Соломон дрѣжаше печат Гѣ ишего Іѣ Хѣ и вѣладааше дѣмонѣ, и сѣзда дом вѣйи, сѣый Сѣиу, тогда дѣмони принесоша древо, еж[е] посади Моисей [и положиша] при Іѡрданѣ¹⁾. и ѡповодникѣшоу сѧ Іѡрданѣ, и вземше древо и погрѣзиша въ гажѣнѣк свой. и Соломон ѡскрѣби сѧ, понеж[е] хоташе покрити дом кожѣй. и прѣвѣ древо въ гажѣнѣк г. лѣт[а]. и прѣиде моуж именем Ёлисей и хоташе сѣбѣ дѣло дѣлати, секрыго вѣпадне въ Іѡрдан. и вѣнѣде Ёлисей поймати совѣк секрѣу и ѡбрѣте секрѣж вѣглевѣшѣ с[ѧ] въ древо. и пришед повидѣ Го-

¹⁾ В рукоп. Яремецького-Білашевича читаемо: Ёгда Соломонѣ бѣдокаше Сѣиу, дѣмони же сѣужаше сѧ, принесли древо и положили на вѣзѣ коло Сѣиу. и прѣиде вода потопна и впадоша во рѣкѣ.

ломонъ црю. и посла црь и принесоша древо, и змѣривше црѣковъ, и [не] придаетъ са ѿкъ шатароу. и съхраниша, понеж[е] многа знаменїа творит. повѣдаша Голомонъ: „вѣмъ дрѣво древо въ земли Мадїамстѣй, такожде ѿна многа знаменїа творит и многымъ даетъ спсїніе и велики стѣо наречетъ са“. Голомон реч[е]: „пойдѣмъ и възмемъ ѿго. аще тако стѣо ѣ, пакы къ стѣмоу храму принесемъ ѿго“. И пришедъ Голомон, людие же вѣржющїи въ древо спїїа ради вѣпїахъ съ слезами велики: „Ѹ Голомоне, црю, что се твориши? то древо вѣдетъ крѣть животворящїи. Ѹ Голомоне, тѣо ѣ древо спїїе вѣсемоу мироу и просвѣщенїе вѣсѣмъ темнымъ. Ѹ Голомоне, то ѣ древо раздрѣшенїе адово, и зведетъ адова, аки ж[е] пррци проречеша. Ѹ Голомоне, мїимъ ти с[а] слезно, не посѣщи древо, то во вѣзрасти миръ плодъ животный. разумѣй, Голомоне, гдѣ родитъ са такое древо, кѣде ли процвѣташа главнѣ и сътворѣше такое древо? по что сице дѣлѣши? Бѣ секе ради сѣе древо сътворишь ѣ“. Голомон реч[е]: „въ истинноу стѣо ѣ, того ради къ стѣмоу храму принесемъ ѿго“. и многѣхъ порази тѣо и покрѣти древо принесѣ въ іерлїимъ. и пришехъ къ црѣви и не пригодитъ са. положи ѿго по земли, и людие же вѣроующїе въ древо събрахше вѣтѣви древоу плачущїи са велики и сѣдше зраха на древо. и многѣмъ сохравшымъ са тоу Сивїла црѣа чювши ѿ древѣ томъ прїиде видѣти ѿго и сѣде на немъ: оуже бо заднѣа ѿа приапоша къ древоу. Сивїла ж[е] реч[е]: „Ѹ триклатое древо!“ людие же вѣроующїи въ древо едїнѣмъ глосомъ вѣпїаху: „Ѹ триблжнѣе древо, на немъ же распятъ са Хсѣ Гѣ и црь!“ тако ж[е] и Голомон реч[е]. и въздвигше древо и положи къ древоу, еж[е] посади Мойсей. Голомон же реч[е]: „Ѹ чждо днѣное се! и зѣмѣхъ дрѣвѣ двѣ выше во ість вѣсѣго свѣта и краснѣи вѣсѣго видѣнїа, чждо творятъ велико, и не могуѣтъ домъ вѣїи покрыти“. прибрахше дѣмонѣ вѣпрашааше нхъ и реч[е]: „повѣжѣте ми тако, ѿгда како вѣстѣе, да покую црѣковъ сїю“. Ѹни ж[е] рѣша: „вѣмъ прѣждно древо, еж[е] николи ж[е] никто ж[е] видѣлъ ѣ“. Голомон реч[е]: „кѣде то древо ѣ?“ дѣмонѣ ж[е] рѣша: „въ ѣдемѣ предъ двѣрѣми райскїими“. Голомон же реч[е]: „каково ѣ древо?“ дѣмонѣ ж[е] рѣша: „прїиди нѣо ѣ сторицю, на ѣ. части ростѣще и пакы къ едїно събирающе с[а]. И страшно намъ ѣ ѿ немъ глѣти“. Голомон реч[е]: „колко ѣ мѣсто Ѹ іерлїима до ѣдема?“ дѣмонѣ рѣша: „ї. хїлїа ѣ поприщъ, мѣсто ѣ Хсѣ Гѣ“. Голомон поставѣ и реч[е]: „пойдѣте и принесѣте ѿго съ вѣтѣвѣмъ и с коренїемъ“. дѣмонѣ ж[е] рѣша: „гнѣе, страшно ѣ намъ того глѣдати, — како ѣ намъ того подѣ-

ти? ѿ тоє древо ѣ прилично красотою ѿ лѣпотою ѿ листвѣемъ. Голомон рече[ѣ] съ гнѣвомъ: „Заклинаю васъ сътворити ѿко ѿ земли, поймѣте ѣго съ вѣтвѣемъ ѿ коренѣемъ ѿ принесѣте ѣго! ѡце ли не послѣжаѣте, ѿмаю васъ мстити“. ѡни ж[ѣ] шедше ѿ принесеша ѣго, ѿ принесеша въ корени главоу прадѣда ѿшого [Кінца не став, доповнюемо далѣ з рукопису о. Яремечького-Білахевича] Ядама. Голомон же видѣ древо ѿ повелѣ ѡскчи ѡ коренѣ ѿ повелѣ принести во стѣи Ѣѡнѣ. ѿ примѣрише на земли на церквѣ [ѿ] не присташе; приложиша на ѡлтарѣ — не присташе; кладоша сюду ѿ сюду — не придало сѣ. В тоѣ часъ ѡскорѣ Голомон велии ѿ рече: „Бѣдо, црю нѣній, ѡце недостойнѣ ѣсмъ надъ царями поставити домъ Бжій? Что вижду, Гдѣ, сѣ три древа, ѡже ѡврѣтохомъ на земли, чѣдо творѣтъ велико, днѣю сѣ тому велии ѡ нихъ“. ѿ сохраниша сѣ три древа во ѡлтарѣ церковнемъ, ѿ солична вѣхъ тако едино, понеже ѡ единого вѣхъ. ѿ на томъ дрѣвѣ распятъ сѣ Хѣ црѣ слави. [Конецъ подаемо із Дрогобицького рукопису].

Ѣ главѣ Ядамовѣ, которѣю принесли дѣмони з дрѣвомъ. ѿко позна Голомон [Надруковано, див. Памятки I, 31].

ѿ егда вѣс[ѣтъ] преданіе Гдѣ ѿшого Іса Хрѣта, ѿ привѣдоша ко Пилатѣ Іса [ѿ] два разбойника с нимъ. ѿ егда ѡвѣдаша, кою смртѣю хоцет ѡумрѣти, тогда приношаху многиа дрѣвѣ, ѿ сотвориша два крѣти, ѿ не могли ѡск мѣти. тогда един ѡ настоящихъ рече: „Что ми хоцете дати, а ѡ вамъ покажѣ древо на то ѡготованно, тѣ во градѣ ѣ“. Рече Пилатъ: „ѡце ти моцно, а ти покѣжѣ“.

Ѣпросъ: Которий члѣвѣ?

Ѣвѣтъ: Дияволъ.

Бѣ нѣхто во градѣ Іерусалимѣ колодѣи именемъ Ѣфриѣа. в тѣи дѣи поиде ѿца насади ѿ ѡврѣте древо то ѿ рече во сѣлѣ: „Добро сѣи вѣдетъ“. ѿ поиде ѿ привѣде ѡсла ѿ взя древо на два конѣ ѿ привезе ѣго во градъ. ѿ тогда Жидове ѡша Іса. ѿ егда хотѣ дѣлати насади, ѿ не пригодило сѣ. ѿ повѣденно ѡ томъ дрѣвѣ Пилатѣ, ѿ ѡу него ѡврѣтоша ѿ взяша ѿ сѣдѣлаша крѣтъ.

Два тексти отесеї апокріфічної компіляції надрукував Тихонов (Памятники отреч. русс. лит. I, 305—313), один із рукопису Волоколамського монастиря XVI в., а другий із сербського рукопису XV в. Іншу сербську копію сего апокріфа з Номоканона XVI в., що був власністю Шафарика, опублікував др. І. Цолівка

(Starine, кн. XXI, стор. 216—218). Російський текст значно коротший від сербського; наші тексти, надруковані частками в першому томі цієї збірки і подана ось тут їх рама разом з тими уступами, що не ввійшли в перший том, ближші до сербського тексту, ніж до російського. Кінцевого уступу, що зберіг ся в Дрогобицькій рукописі, про те, як Жиди шукали дерева на хрест для Ісуса і про колодія Африкеу, нема ані в сербському, ані в російському тексті. Значно відмінна редакція сего апокріфа надрукована у Пипіна (Памятники старинной русс. лит. III, 81—82); редакція близька до нашої, але без кінця, є у Порфірєва (Апокрифическія сказанія о ветхозав. лицахъ и соб. по ркп. Солов. библ. стор. 96—99). Сей апокріфічний пам'ятник в зв'язку з иншими подібними, східними і західними, послужив проф. А. Н. Веселовському темою до гарної монографії „Западные легенды о древъ креста и Слово Григорія о трехъ крестныхъ древахъ“ (Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха, X), де подана також богата давніша література сего предмета.

К. Рукопис о. Яремецького-Білашевича, стор. 114—122.

(Слово ѿ снатию с крѣта тѣла Гдѣ нѣго Ісѣхъ Хѣ през Іѡсифѣ, а при томъ ламентѣ або плачѣ прѣтонъ Бѣи. Ѣ чѣкче, кѣтокъ в вечеръ розмышлай набожнѣ, нѣко словеса прѣтой Дѣи плачликиѣ мѣгѣт ѡзвѣстѣю дѣшъ загрѣвати влюбѣкъ Хѣсѣ, ѡ закамѣнѣлаго срдца вывести на ѡмита грѣхѣвѣтѣхъ. Ѣ снатию Гдѣ сѣ крѣта, і тѣс розмышлай, дѣе Хрѣтолюбивѣа!). Нѣко до распятія Гдѣна ѣшла срамота, а ѡ распятія настѣпаѣтъ слава Хѣта, ѡнѣи чѣда Хѣи затмѣна снѣнца і трысѣна зѣмѣлкѣ, распаденія каменнаго ѣ ѡтворѣнія грѣхѣвѣтѣхъ ѣ воскресѣнія мртѣхъ, такъ ѣ тѣ справѣла коѣи возкаѣ ко Іѡсифѣкѣ Яримѣдѣйскомѣ ѣ в Никодимѣкѣ, в прѣднихъ князѣй жидѣвскихъ. Гдѣи родичѣкѣ з далека стоѣли в живѣлю тяжкомъ вѣкши, ради ѡ семъ не смѣкли, ѣко вѣи мѣган тѣкло правѣдноѣ снѣати с крѣта, тогда Бѣѣкѣ посилаѣтъ двоѣхъ зацнѣхъ людѣй, ѣвѣи добрѣи ѣчинѣкѣкѣ показѣли ѣ мѣтѣ ѡучитѣлѣки своѣмѣсѣ, ѣ тѣкло Хѣѣо снѣали с крѣста. Тогда Іѡсифѣкѣ, потѣмнѣи ѡучѣнѣникѣкѣ Хѣѣѣ, ѣ ѣнѣкѣ ѣвно прихѣодѣтъ на сѣлѣговѣанѣя мѣртѣваго Гдѣа своѣго. Той шѣдѣтъ ко Пилѣтѣсѣ і вѣпрѣсна тѣкло Іѣсѣсовѣо, рекѣлъ: „ѡ Пилѣтѣсѣ Пѣнтѣйскѣй, старѣкѣи-шино, молю тѣа, дай ми тѣкло Іѣса правѣднаго ѡ Іѣдѣи ѡбѣолганѣ-

ное ѿ зависти ради неправедно смѣрти поносной поданное ѿ посредѣ злодѣекъ на крѣтѣ на ѿстрихъ гвоздехъ висѣщее, безъ милости зрѣнное! Дай же ми тѣло Ісѣ Назорей, чуждаго странника, избранное, ѿплеванное, желѣзъ горького напоенное, ѿ всѣхъ знаемыхъ ѿпущенное, ѿбнаженное, тѣло кривавыми ранами покрытое. Дай ми тѣло сего праведника, ѿ которомъ ти, Пилате, свѣдѣчилъ предъ народомъ моимъ, рекъ еси: „чистъ всѣмъ ѿ крове сего праведника“.

Тогда Пилат оумлилъ сѣ ѿ и призвалъ сотника ѿ вопросовъ его, аще уже оумре Ісѣ? И свѣдалъ, іако уже оумре Ісѣ, ѿ позволилъ снѣти тѣло Ісѣво съ креста Іѡсифъ. Іѡсифъ же шедъ къ ни плащеницю Сидонской роботи, а Никодимъ принѣсъ масти дорогой, балсамъ, смирнѣ і ѡліїею, ѿ такъ снѣли съ крѣта тѣло Хѣо.

Въ той часъ пренѣйшійшѣ Дѣла Мрїи, мати Гдѣи, приняла тѣло Хѣо, наймилшаго сѣа своего, на рѣкахъ своихъ пѣстѣвала ѿ рани его стѣе цѣловала і слезами своими ѿмывала. Я ти грѣхъолюбивѣйшѣ дѣе мой розмышляй і свѣдай, іакоѣи жалъ тогда оутѣрпѣла пречистѣи Мтѣи Господнѣи, гдѣ южъ наймилшаго сѣа своего оузрѣла мертвѣго, въ жалосной персонѣ, безъ дѣханїи ѿ красоти! Тогда ѿна ридателнѣе слова зъ невимовнимъ жалемъ плачливе мовила: „Ѧ снѣу мой прелюбезнѣйшій, сладкій мой свѣтѣ! свѣи мнѣ, гдѣ ѿнѣ вѣговѣщеннѣи мнѣ радость ѿ Гаврїила, іако црѣтиа преповѣда ѿ Снѣа Бжїи! Я ѿнѣ тѣи виждѣу внезапно мртѣва ѿ нага, зраненнаго безъ милости, не на прѣтолѣ црѣкомъ Дѣла ѿца моего, но на крѣтѣ сромотномъ висѣща посредѣ двохъ разбойниковъ. Ѧ снѣи мой возлюбленнѣи ѿ Бжѣи чуждѣи! ѡто ѿнѣ дѣиу мою плачливѣю ѿ срдѣце смѣтное постигла вѣлезнь ѿ вѣка неслихннѣи. Ѧ снѣи мой любезнѣи, вожделѣннѣи мѣи радости, сладчайшій мой, свѣтѣ ѿчѣю мѣю, снѣице праведное мѣе ѿ пресвѣтѣйшѣе, свѣтѣице сѣи на горѣ Ѧвѣорской паче снѣица посредѣ двохъ прѣроковъ Ілїи ѿ Мойсѣи, а ѿнѣи виждѣу тѣи, ѿ сладчайшій мой снѣу, междѣу разбойниками мертвѣ, безъ красоти ѿ безъ слави! Бѣи ми іако, внѣиши землѣ гдѣи вѣтъ мѣи хъ! Я ти все створенїи раздѣиное плачѣу ѿнѣи со мною великой кривди і сромотною смѣрти наймилшаго сѣа моего а творца своего! Плачѣе со мною, мѣтрѣиу смѣтною, всѣи мѣтрѣи единокровнѣи чадѣи, іако снѣи ѣдинокровнѣи мой волю смре ѿ свѣтѣи сладкій ѿ ѿчѣи мѣи хъ вгасе ѿнѣи. Плачѣе со мною вси дѣи Сїѡнскїе, іако живѣихъ вашъ грѣбу прѣдаѣт сѣи ѿ снѣице, свѣтѣи бжїѣиственный, прѣникши ложеица мой, ѿнѣи ѿ ѿчѣи мѣи хъ заходитъ подъ землю, ѿ свѣтѣи сѣицихъ во тмѣи смѣртной свѣдѣи“.

цихъ. Плачте со мною вдови і сироти, їко ѡпѣкнѣхъ і кормилецъ ваш ѣнѣхъ к темній гробѣ полагаетъ сѣ. Плачте со мною юноши, їко красота ваша ѣзмѣни сѣ прахомъ и кровію покри сѣ. Плачте со мною старци сѣдинами цвѣтущій, їко крѣпость ваша изнеможе. Плачте со мною любителѣ премѣдрости, їко оучитель вашъ к свѣтѣ разума вашего к темной земли из мертвыми полагаетъ сѣ. И ви со мною ѣнѣхъ горко плачте и ридайте, нѣснѣ свѣтила, сѣнце и мѣць и многочисленнѣ звѣзди, їко свѣтодавецъ вашъ смѣртною... покри сѣ. Плачте со мною нѣса нѣсѣ и живущій на нихъ, їбо докрасота красоти вашей ѣзмѣни сѣ.

О нѣса, нѣдра вашѣ и врата ваша ѡтворкѣте, и ви премирній роди аѣгаскій, ѡчи вашѣ плачливѣе на падол земній ѡбраткѣте, и на смѣрть цѣря вашего невиннаго пиано смотркѣте, кривду и желживость¹⁾ ѣго сами вачте, и сромотной і невинной смѣрти ѣго горко плачте!

О Серафими шестокрилій, ѡгнепалій, Херувими многоѡчетій, прехвалній, и ви аѣглове і аѣрхаѣглове преславній, ѡчи вашѣ плачливѣе ѡбраткѣте, а на жалость мою і на крик'ду цѣря вашего пиано смотркѣте, кривавѣе рани ѣго сами вачте, і со мною к жалости моей горко плачте! їко царъ ваш и содѣтель паде во брани и подѣлѣхъ многіе рани през невѣрніе погани.

Всѣа плоть ѣго безгрѣшнаѣ без милости ѣзраненна, а риза ѣго невидимаго вѣжества всѣа кровію скропленна.

Таковим плачемъ Дѣа Мѣи Гѣа ниѣго Іс Хѣа плакала и зрящи на рани ѣго стѣе и безчисленнѣе, и по сѣмъ цѣловала вѣта ѣго пресладчайшіе и главѣ ѣго прѣстѣю, ѡстрим терніемъ ѣзраненнѣю. И с пролитіемъ слез плачливій слова до него мовила:

„ѡвѣй мнѣ, жалост то ѡ вѣкка неслиханнаѣ, и душѣ моей в горести не ѡплаканнаѣ!

О сѣнѣ мой превозлюбленній,

Бжѣ мой чѣдній, на земаю плотью ѣвленній!

¹⁾ З польскаго zelżywość — зневажа.

Где ннѣ твоѣ козкіа доквота,
и пресвѣтлого лица твоего красота?

Ннѣ в страданію своемъ всѣа вѣдѣстїю измѣненна,
лице твое пресвѣтлое кровѣ заливаетъ,
а дша моя ѿ жалости смраетъ.

Ѿ главо предобрѣйшаѣ

ї прїстѣйшаѣ,
ѡстрим тернїемъ израненнаѣ,
кровїю и прахомъ затмѣнна[ѣ]!

Ѿ главо любимаго сїа моего и Б҃га,
славо моеѣ предобрѣйшаѣ
и паче слонца іаснѣйшаѣ,
радости и веселїе аггаское,
по что доброту свою їзмѣнила

и красотѣ свою кмѣсто свѣтлости возкой кровїю покрїла?
Ѿ пресладчайшїй сета нѣсеної премудрости сладкогїиї,
молчанїемъ затворїиї!

И ѡчи всекѣдущїй сїа и Б҃га моего жалосне смѣжїиї,
нозѣ и рѣцѣ чюдотворїиї недѣйствїиї,
рѣкра без милости копѣемъ преводенїиї,
всюду рани кривавїе, врагомъ твоимъ ївленїе!

Ѿ снѣ мой возлюбленїиї,
то-скѣ без милости карзо зраненїиї!

Ѿ свѣте мой прелюбезнѣйшїй,
ї паче всѣакоѣ свѣтлости свѣтлѣйшїй,
спованїе славы и веселїа моего,
почто вскорѣ сократїа-ѣ свѣтъ сїанїа твоего
ѿ ѡчїи моихъ? почто ѡставїа-ѣ мене, мїтрѣ свою,
в жалости плачїивую?

И такѣ с плачемъ горкимъ всѣ рани его кривавїе цѣлокала
любезно и слезами своїми ѡмивала, и всѣхъ тамо сущїхъ до
плачѣ подвиже и сердца нхъ жалостїю расплаи, аки плакали сладкого
їса своего.

По семъ жалостїю великою знїтїи нача плакати їванъ стїи
ѡуїстѣ, Б҃гословѣ, панїенства цвѣтѣ невїдаемїи. ѿвѣмши прѣтоѣ
тѣло сладчайшаго оучїтеля своего, ї той нача гл҃ати плачїивѣи
словеса: Ѿ предобрѣйшїй ї прїнаїстѣйшїй мой пастїрѣ! ктожъ
мы по семъ стѣшїтѣ в печалїи моеї тяжкой ї кто мы наѣчитъ
тайнѣ нѣсїнхъ в недоумѣнїи моемъ? До кого прїбѣгнѣ ї на чї-
нхъ персехъ почїю, и кто мы славы нѣсеної оученикомъ сотворїтѣ?

По что сицекая премѣна преходящей ноци? Изъ на персехъ твоихъ прѣстихъ великъю тайнѣ оузрѣлем проповѣданіа твоего возкаго, ѿнѣ же за ѡное благоугодіаніе твое возкое несподѣваніе мѣръ твѣихъ мертвѣго держитъ на рѣкахъ безъ красоти. Гдѣ ѿнѣ ѡнаи свѣтлостъ лица твоего, которѣю видѣлем на горѣ Ѣаворетій пачѣише сѣнца?*

По семъ плакала Мѣриа Магдалена; ѡбѣвши Ѣсцителюви нозѣ нача горко ридати ѿ глѣти со прелитіемъ слезъ: „Ѣ свѣте сладкій ѡчю моею, а дѣишъ моею многогрѣшною врачеваніе многоцѣнное! внигда видѣлахъ мене вреніемъ грѣховнымъ ѡбѣтаженнѣю і лютею мѣчимѣю, помѣловалахъ мѣи ѿ свободѣи Ѣ насильнѣи дѣаволскаго. ѿнѣ же вижду твѣ безъ крѣпости ѿ красоти. Ѣ кто за мѣ ѡбѣщаетъ ісѣиѣмъ ѿ Фарисеймъ ѿ мене грѣшницѣ ѡправдитъ? Ѣ яко далеко сѣи, емѣ же ѿногда нозѣ ѡмывахъ слезами моими і насладихъ сѣи Ѣ ѡстѣ его прѣстихъ дивнои премѣдрости нѣной! Ѣ свѣте мой сладкій ѿ дѣишъ моею возлюбленный! ктожъ ми ѿнѣ дастъ крѣпость ѿ распалитъ дѣишъ мою? Ѣко ѿнѣ зрю твѣ мѣртва, свѣте ѿ животѣ мой вѣчній, воскресеніе всѣхъ во тѣмѣи спачи! Ѣ сладкій мой оучителю, да ѿ азѣ ѡмѣ съ тобою!“

Тогда таковыми словами плачливими всѣхъ тамо сущихъ до плачу подвиже. По семъ Іѡсифъ Ариматейскій, князь і ѡченникъ Хѣвъ, той съ плачемъ река: „Ѣ ѡчителю мой! Ѣ ѡчителю мой сладкій, яко прикоснѣ сѣи негѣтѣннѣмъ тѣлѣ твоемъ? Іли коею плащенницею ѡбѣви тѣло твое ѡдѣянное свѣтомъ вѣжества? Іли конѣи рѣками положи твѣ во гробѣ темномъ, Бѣга моего живѣщаго въ свѣтѣ непрѣстѣннѣмъ?“ І сѣи глѣючи падѣ ѿ поклонѣи сѣи пречистѣмъ тѣлѣ Гдѣи нѣего Ісѣ Хѣта ѿ река: „Воскреси мѣ со собою, животѣ всѣхъ!“

Тогда пренѣиѣтѣиша Дѣи Мѣи ѡплакивала тѣло Гдѣи нѣего Ісѣ Хѣта прѣстѣе, вѣзгрѣшное, сѣи своего, ѿ рани его прѣстѣи цѣловала ѿ слезами своими съ прахъ ѿ крови ѡмывала, а потомъ подала Іѡсифѣви ѿ Никодимѣви, аки досѣи чинили повожностѣи свои. Тогда пренѣиѣтѣиша Мѣи зоставѣи себѣ вѣкѣицѣи тѣрновѣи ѿ гвозди. І такъ Іѡсифъ ѿ Никодимъ помазали тѣло Хѣо мастѣи дорогими, балсамомъ ѿ змирною, яко вѣнѣи звичѣи знаменитѣхъ панѣи помазевати, ѿ ѡбѣвиши тѣло прѣтѣе прѣстирою чистою, тонкою, Сидонской ровѣти¹⁾, ѿ положили его въ некоемъ гробѣ. Іѡсифъ ѿ Никодимъ ѿ Іѡанѣи Бѣсслѣи несли тѣло Хѣо до

¹⁾ Чи не сѣи вѣдѣи Никодимѣи евангѣлиѣ, де Іѡсифъ говоритъ (въ латинѣи текѣи): „et involvi in sindone munda“. Черезъ непорозумѣи могло сѣи слово перемѣнѣи сѣи на Сидонѣи тканіи.

Господню. Я ѿ полнощи мѣла розмовѣ с товаришками своїми і апостоли Гдѣни ми ѿ со Іѡаном Бгословом ѡпѣкѣном своим, которій все по дѣйству ѡповѣдал ѣй, тако на тайной вечери взя конил новую ѡфѣрѣ возкую, розказал подносити тѣло ѿ крокъ своєю престѣю под ѡсекою хлѣба і вина, тако ѡмикал нозѣ оѣчинникомъ, ѿ тако казанія до них чинилъ, ѿ тако оѣвиноградѣ на молитву три крот падал, ѿ тако два рази словом єдиним ѡбѣкала желѣнокъ пришедших по него, ѿ за єго пожеленіе востали із земаѣ. Я к той часѣ пришедши Петръ ѡплаканный, сфрасованный, ѡ жалести лѣдко живій, що запрѣк сѣ Гдѣ своего, которого ѡтѣшила прѣтаѣ Мѣи Господнѣ, жеки не распачалъ ѡ ласѣѣ Єѣа єй наймлашого, которій сам за грѣшниковъ оѣмерѣ, аки ѡни не змерли вѣчною смѣртію, ѿ спикнула єго воскресеніємъ із мѣртвах Іс Хѣа, і такъ плачѣ Петрокъ во радость премѣнила, ѿ всѣхъ плачѣщих¹⁾.

Отся статья, судячи по початку, є копією одного розділу з книги Кирила Транквіліона Ставровєцкого „Перло многоцѣнное“, вид. в Чернігові 1646, к. 11. об. (пор. А. Н. Поповъ, Библиографическіе матеріалы II—VII, 68). Не маючи під рукою друкованого „Перла“ ми не можемо порівняти, на скільки вірна копія з оригіналом, і друкуємо статью як взірєць свободної укр.-руської переробки теми дуже популярної в середньовіковій Європі. Пор. Dr. Otto Schönemann, Der Sündenfall und Marienklage, zwei niederdeutsche Schauspiele, Hannover 1855, стор. 129—168, а також Mone, Schauspiele des Mittelalters, Karlsruhe 1846, I, 27—47; 198—210; Hoffmann von Fallersleben, Fundgruben, II, 263; Haupt und Hoffmann, Altdutsche Blätter, II, 374.

Л. Рукопис Степана Комаревського, XVII в., стор.
252—302.

(Чѣтенія вѣскрѣсла. Дѣанія сѣмѣ Трѣца, сѣтворєно Каринѣм ѿ Лицѣ ѡшемъ. вѣдко вѣлки). Вѣ ѿма сѣтѣи Трѣци. начатъ дѣлани Єѣса ншого Іс Хѣа, аже ѡбрѣтє Фѣѡдосієн великїи црѣ во Іерѣлме при сотницѣ при Понѣтїєстєм Пилатѣ, вѣ ѿзвѣстныхъ книгахъ сѣтворєно вѣ.

¹⁾ Пропускаємо остатнїх 23 рядків сєї статї, що мїстять у собї упомїненє до душі і молитву.

тѣхъ во зрѣніи єго моліи и оубрже держа в рцѣхъ своей распрости
предъ нимъ на земли и рече єму: „Гіи, зоветь тѣхъ князь“.

Призва же Пилат десятника и рече єму: „почто тако
сътвори?“

И рече єму десятникъ: „егда [послалъ ма еси] ко Іерлѣмъ¹⁾,
градыша Ісѣа видѣхъ єго на ѡслахъ сѣдѣща и ѡтроци вѣзыхъ
єврѣйстїи: „ѡсанна сїноу Дѣвдоу“, вѣтви в рѣкахъ держаще,
дрозїи постилахъ ризы своя гл҃юще: „спсе, чы²⁾“ єси въ нб-
сѣхъ сїенѣхъ³⁾, градыи въ ѣма Гнѣ“.

Възопиша же Іоудїи гл҃юще противъ десятника: „ѡтроци
єврѣйстїи єврѣйски вѣзыхъ, а ты како разсмѣ, игда ты єси
Гречинъ, єврѣйскій ѡзыкъ?“

И рече имъ десятникъ: „въпрашахъ єдинаго Жидовина, рѣхъ:
„что єсть, еже въпрашахъ єврѣйски⁴⁾?“ и тѣхъ мнѣ исповеда⁵⁾“.

Рече⁶⁾ имъ Пилат: „въ истиннѣхъ рцѣхъ ми, како то въпи-
лахъ єврѣйскій?“

Онѣ же рѣхъ єму: „такъ въпиша: „ѡ Гіи Бж҃е, ѡспси“⁷⁾
ма!“ или: „ѡ Гіи, спси!“⁸⁾

И рече имъ Пилат: „вы вѣстѣ и послѣдствѣете гласъ тѣхъ,
їже ѡтроци гл҃аша. что съгрѣшихъ єсть десятникъ?“

И оумолчала.

Рече же десятникъ кнѣзь⁹⁾: „їди предъ ѡцѣмъ хотѣ зако-
номъ¹⁰⁾ вѣведи Ісѣа внѣтрѣ“.

Вонъ же градыи десятникъ, и сотвори, аже и прежде тѣмъ
же закономъ¹¹⁾, и рече къ Ісѣу: „Гіи, градыи внѣтрѣ, зоветь тѣхъ
кнѣзь“¹²⁾.

И внѣтрѣ же восходящю Ісѣу и ѡ знаменїи носѣщихъ, їже
носиша знаменїа¹³⁾, преклонены сѣхъ гл҃вы знаменїемъ ѡ нихъ

¹⁾ Fabr. Quando misisti me de Jerosolyma ad Alexandrum, такъ и въ иныхъ
слов. текстахъ. ²⁾ Fabr. Salva nos, qui. ³⁾ Fabr. benedictus, иныхъ слов. тексты: бла-
гословенъ. ⁴⁾ Fabr. quod clamant pueri hebraei? Дан. что еже глаголють дѣти зо-
вущіе? Пип. Порф. что єсть, еже глаголють дѣти жидовскія? ⁵⁾ Fabr. далъ: dicens:
„Osanna enim clamant, quod interpretatur: o Domine, salvum fac, seu Domine salva“.
В слов. текстахъ нѣде не перекладено сихъ слѣв. ⁶⁾ Fabr. и Дан. не мають сеїхъ речѣхъ;
у Пип. и Порф. вона є въ коротшій формѣ; у насъ очевидно вона перероблена з кін-
цевого речення десятикової речѣхъ, цитованого по латині въ попередній нотцї. ⁷⁾ Fabr.
praeses, в слов. текстахъ игемонъ. ⁸⁾ Fabr. quovis ordine, въ иныхъ слов. текстахъ;
якоже хочещи ⁹⁾ Fabr. sicut et priori schemate. ¹⁰⁾ Fabr. ad signiferos, qui signa
ferebant; иныхъ слов. тексты мають тутъ: „бози єлїнестїи“ або „дѣмонстїи“, тїлькы
Спер., въ тїхъ мїсцїхъ дефектїи, мавъ, здасть ся: хоругви; въ грецькїхъ зновъ тутъ попи-
сано латинське слово: τῶν σιγνοφόρων κατεχόντων τὰ σῖγνα.

и молиша Еїса Іса. видающе Іоўдѣи знаменіе знаменіем¹⁾, како преклонены сѣхт главы им и молаху Іса, паче покикаху противъ носачимъ знаменіа.

Пилат же рече Иудѣимъ: „не хвалите ли, како ѡнихъ преклонени сѣхт главы знаменіемъ и молиша Еїса, развѣ оуповающе къ знаменіемъ носителейомъ, имже ѡни сами поклонили сѣхъ и молиша?“²⁾

Рѣша Иоўдѣи к Пилатѣ: „видѣхомъ, како сѣ семъ поклонили знаменіемъ носителейомъ³⁾ и молиша Іса“.

И призвавъ князъ знаменіемъ носителя и рече имъ: „вѣскжю тако сѣтворите?“

Рѣша Пилатъ: „мы мужи Елины есмь и црєвы слоугы⁴⁾, кымъ закономъ⁵⁾ молити єго? ибо держима знамениа поклонили сѣхъ и молиша“.

Рече же Пилат къ старѣишинамъ соньмъ и старѣцемъ плѣкоу ихъ⁶⁾: „изъберите вы могоущаа и крепѣишаа, да ти имоутъ знаменіа“.

И приємъше заповѣдь⁷⁾ старѣишины иоўдѣйски, избраша вѣ. моужа и могоущихъ ѣ.⁸⁾ сѣтвориша держати⁹⁾ знамениа. и стоаша предо ѡчиима кнѣзю.

Рече же Пилат къ десятникѣмъ: „выведи [въ рукоп. кѣведи] Іса предъ проторю (ѣже скажетъ сѣ терница)¹⁰⁾, и кѣведши [въ ркп. кѣведше] оутро¹¹⁾ паки, ацѣмъ закономъ хотѣ“.

И конѣ [въ рукоп. воинѣ] иде предъ двєрницѣ Іс и десятникѣ, и призва Пилат сѣа, иже держатъ знамениа, кланѣ сѣ [въ рукоп. кланѣа сѣ] имѣ по цѣлєи црї¹²⁾ и рѣша тѣмже: „ѣко вѣдѣхъ поклонена знаменіа, оутнѣ [въ рукоп. оутрѣ] главы вѣша“.

И повелѣ князъ оутро вни¹³⁾ Ісѣ вторицю. и сѣтвори десятникъ тѣмъ же ѡбразомъ, ѣко и прежде. и много моли десятникъ

¹⁾ Иныи слов. тексты мають тутъ: чудо бывшее, у Fabr. ще коротше: Hinc Judaei magis clamabant. ²⁾ Fabr. Non laudatis, quod ex se curvata sunt capita signorum et adoraverunt Jesum; sed quomodo clamatis ad signiferos, quia ipsi se curvaverunt et adoraverunt? В иныхъ слов. текстахъ сѣи реплѣки нема. ³⁾ Fabr. signiferi, Дан. дръжешти богы. ⁴⁾ Fabr. Nos viri pagani sumus et templorum servi; Пип. Порф. мы мужи Греци есми и богу нашему служителие. ⁵⁾ Fabr. quomodo; Пип. Порф. како. ⁶⁾ Fabr. ad Archisynagogos; Дан. архисинагогомъ и старѣишинамъ иудеискимъ. ⁷⁾ Fabr. Adspicientes autem. ⁸⁾ Fabr. potentesque senes; у рукописѣ, відки роблено нашъ переклад, могло бути sex; в слов. текстахъ: и поставили на кождо бота по 6 люди. ⁹⁾ Fabr. fecerunt continere. ¹⁰⁾ Fabr. має тільки: Ejice Jesum foras, слов. тексты: внѣ. ¹¹⁾ Fabr. intromitte eum iterum. ¹²⁾ Fabr. per salutem Caesaris; в слов. текстахъ: съ клятвою кесаревою. ¹³⁾ Fabr. ingredi.

Ісѣ, дабы врьхъ шель [по] оубрѣсѣ его. и ѿде по немъ, вѣстрѣ же влѣзшѣ ѣмѣ поклонниша с[ѣ] знаменїѣ и молиша Ісѣ.

[II]. Пилат же видѣ и страхъ ѡбѣать и, и начатъ вѣстаати ѡ стола своего¹⁾. и подрѣжне Пилатъ именемъ Прекла²⁾ посла к немѣ рыцѣи: „ничто же тобѣ и мѣжъ томѣ праведномѣ, много бо терпѣни ѣсмѣ его ради всю нощь“.³⁾

ѡвѣщающе ж[е] Ноудѣи рѣша Пилатъ: „виждѣ, не рѣхомъ ли ти, іако властитель ѣ? зрѣ, ѡнъ сонъ к женѣ твоѣй вверже“.

Пилатъ же призвавъ [Ісѣ] рече: „не слышиши ли, что сѣи на тѣ послѣдѣшествоють?“

Ісѣ же ѡвѣщаа рече: „имѣютъ власть, да тѣмъ и глѣютъ; и мѣже совѣкъ кождо имѣтъ⁴⁾, оусты своїми глѣютъ зло и добро, сами видѣтъ“.

ѡвѣщааши иныя⁵⁾ старѣишныи Ноудѣи кѣмъ и рѣша Ісѣи: „что мы видимъ? прѣвоѣ, ѡ любовдѣанїѣ ѣси роженъ. второе, за редство твоѣ кѣ Вифлѣѣмѣ Иродъ младенца ижеи. третье, ѡцѣ твой и мати твоѣ Мрїѣ вежаста кѣ Египетъ, и мѣже не имѣста оупованїѣ в людѣхъ“.

Рѣша же ѣтери ѡ предстоѣщихъ оубѣрающе са⁶⁾: „и мы ѡнюдѣ глѣемъ, іако нѣс[ѣ]тъ ѡ любовдѣанїѣ. кѣмъ бо, іако ѡвѣрѣчѣна кѣ Мрїѣ Иѡсѣфъ, и нѣс[ѣ]тъ роженъ ѡ любовдѣанїѣ“.

Рече же Пилат ко Ноудѣемъ тѣмъ, иже рѣша, іако ѡ любовдѣанїѣ [в рукоп. ѡ Ноудѣи дѣанїѣ]: „сѣ слѣко ваше нѣс[ѣ]тъ истинно, іако же сами глѣтъ ѡ ѡзыка вашего“.⁷⁾

Рѣста кѣ Пилатъ Анна и Канафа: „всѣ множества копнютъ, іако ѡ любовдѣанїѣ ѣ роженъ и властитель есть. вы вѣстѣ, іако страннии сѣтъ и оученици его“.⁸⁾

Призвѣвъ же Пилатъ Анноу и Кайафоу рече имъ: „что сѣтъ странни?“⁹⁾

¹⁾ Fabr. et coepit exsurgere de sede sua; Дан. и хотѣше вѣстати отъ сѣдишта; Спер. вѣсхотѣ вѣстати съ трища. ²⁾ Fabr. matrona ipsius Pilati procul posita; слов. текети: абіе посла кѣ нему жена его. ³⁾ Словянскїи текети мають далѣ даі репѣйки Пилата, а одну Жидѣв, котримъ Пилат предаѣ остерогу своѣи жици; у Fabr. тихъ реплѣи нема такъ само, якѣ в нашихъ текетѣхъ. ⁴⁾ Fabr. sed quoniam unusquisque habet potestatem. ⁵⁾ Fabr. autem. ⁶⁾ Fabr. benigne; Спер. мужи говѣини; Дан. Пип. Порф. vac. ⁷⁾ У Fabr. обѣ сѣ репѣйки стигненѣ в одну і вложенѣ в уста деѣкихъ Жидѣв; слов. текети тутъ вѣрнѣйше предають грецкїи орігіналъ. ⁸⁾ Остатїя речѣнѣ у Fabr.: Isti autem, qui negant eum esse natum ex fornicatione, proselyti sunt et discipuli ejus; Дан.: сѣ уже глаголюшѣе, яко не быти блудомъ, прїишлѣи сѣтъ и ученици его сѣтъ; Спер. такъ якъ у насъ. ⁹⁾ Fabr. proselyti, грець проσηлыτοι; цѣлыи слов. текети: прїишлѣи.

Рѣша ѿмс: „поганьскѣи ѿроци сѣуть, ѿнѣ же сотворени сѣуть
Иѿдѣи¹⁾. тѣи²⁾ глѣют: нѣс[ть] роженъ ѿ любадѣиства“.³⁾

[Рѣста] Лазарь ѿ ѿщрѣнии⁴⁾ ѿ Антоній ѿ Иѿковъ, Герасъ⁴⁾
ѿ Самона ѿ Димѣ⁵⁾ ѿ Дина⁵⁾ ѿ Криспъ ѿ Агриппа, ѿ мнѣскы⁶⁾
ѿ Іоѿда: „[не] странни ѿсмы ѿ рождѣни, развѣ чада Іоѿдѣиска
ѿсмы ѿ истинноу глѣм. вѣсте же ѿвѣрченіе то вы“.⁷⁾

Глѣ Пилат дванадесатма моужема, ѿже то рѣша, имъ же
нѣс[ть] роженъ ѿ любадѣиства: „закленъ вы по здравію црѣ⁸⁾,
ѿще истиннѣ глѣсте?“

Рѣша же Пилатъ: „законъ ѿ мамы не класти сѣ, ѿмже грѣхъ
єсть. сами [да] кленѣт сѣ по здравію црѣ: ѿще ли нѣс[ть],
ѿко же рѣхом, мы длѣжни ѿсмы оумрети“.

Рѣша Іанна ѿ Кайафа к Пилатъ: „[сѣи] вѣ. свидѣлѣствѣютъ,
ѿко нѣс[ть] роженъ ѿ прѣлюбадѣиства. блазнитель ѿ ѿ нарицаѣтъ
сѣ Сѣиъ Бѣоу ѿ црѣ, ѿ мы не вѣрѣм“.⁹⁾

ѿ заповѣда Пилат соньмъ¹⁰⁾ кон ѿти развѣ вѣ. мѣжи, ѿже
рѣша: „нѣс[ть] роженъ ѿ любадѣиства“. Ісѣ же заповѣда ѿвѣстити
кромѣ. рече ѿмъ Пилат: „воскѣсю — рече — оуко хотѣти ѿ оу-
бити?“

Рѣша ѿмс: „нѣс[ть] ѿ¹¹⁾ ѿмѣт ѿнѣ, занеже в сѣботы цѣ-
лѣтъ“.

Рече Пилат: „за добра дѣла хотѣти ѿ оувити?“

Рѣша ѿмоу: „ѣи, ѣи“.

[III]. Пилат же разгнѣвая сѣ конъ ѿде прѣд вѣщѣи¹²⁾
ѿ рече ѿмъ: „послѣх ѿмам сѣнѣ¹³⁾ ѿ¹⁴⁾ молю всѣ¹⁴⁾, ѿко ни
ѣдиногѣ грѣха ѿвѣрѣтохъ вѣ члѣвѣ сѣм“.

ѿ ѿвѣщаѣша Іоѿдѣи ѿ рѣша: „ѿще не вы была злодѣи, не
выхом прѣдали ѣго тобѣ“.

ѿ рече ѿмъ Пилат: „поймѣте вы ѿ по законѣ вашѣмъ сѣ-
дите ѿмс“.

¹⁾ Fabr. Illi paganorum filii sunt et nunc facti sunt Iudaei; Дан. грѣхѣти,
сынове быше іудеѣ. ²⁻²⁾ Тих сѣив нема ані у Fabr., ані в слов., та є у Стоян.

³⁾ Fabr. Eleazar et Asterius ⁴⁾ Fabr. Caras, var. Cyrus. ⁵⁾ Fabr. Isaac et Phinees,
Стоян. Идиней. ⁶⁾ Fabr. Annas; Стоян. отъ мѣси. ⁷⁾ Fabr. et in desponsalio Mariae
interfuimus, — так мають і инші слов. тексти. ⁸⁾ Fabr. per salutem Caesaris: Дан.
Пип. Порф. именемъ Кесаревомъ; Спер. спасеніемъ Кесаревомъ. ⁹⁾ Fabr. в рукоп.
бузо: quod non credimus, та Фабр. поправив на nos credimus, мовляв: віримо,
що він говорив се вєе. ¹⁰⁾ Fabr. populum, у слов. текстах: народу. ¹¹⁾ Fabr. zelum,
инші слов. тексти: зависть. ¹²⁾ Fabr. exivit praetorium. ¹³⁾ Fabr. Testem habeo
solum — очевидца помила, зам. solem; у всіх слов. текстах: снѣце. Фабр. допу-
скає, що Пилат клѣветъ сѣ землею (solum). ¹⁴⁻¹⁴⁾ у Фабр. сих сѣив нема; Стоян.
молю вы се остати се єго, ѿко ни єдиногѣ...

Рѣша же Пилатоу Іоудей: „нѣс[тъ] нам соудъ оубити никогоже, нам рече Бгъ: не оубиѣши“.¹⁾

Оутро²⁾ же вшед Пилат во вѣрнницю³⁾ паки призвав Іса единого и рече емс: „ты ли еси црь Іоудѣомъ?“

Оукѣша Ісѹ Пилатоу и рече: „ѡ совѣ ли се ты глѣши, или инии тебѣ о мнѣ рѣша?“

Оукѣша Ісѹ Пилат и рече: „ѣда азъ есмь Іоудей? род твой, старѣишій чистителей⁴⁾ предаша та мнѣ, что еси сътвори?“

Оушавъ Ісѹ и рече: „црство мое нѣс[тъ] ѡ мира сего, аще ѡ мира сего бы было црство мое, слдгы бы моя възвранили быша и не преданъ быхъ былъ Іоудѣомъ. и ннѣ вѣси, ѡко црство мое нѣс[тъ] ѡ мира сего“.

Реч[е] емс Пилат: „оубо ты црь ли еси?“

Оукѣшавъ Іс и реч[е]: „ты глѣши, ѡко црь есмь азъ. азъ на се родихъ сѧ и на се прійдохъ во всь мир, да свидѣтельствую ѡ истинне; вес, иже е ѡ истинны, послажаетъ гласа моего“.

Гла емоу Пилат: „что е истинна?“

Гла Іс: „истинна ѡ нбесѣ е“.

Гла емс Пилат: „въ земныхъ нѣс[тъ] ли истинны?“

Гла Іс Пилатъ: „стрези истинны рекшии, како вѣдѣтъ сѧ дима ѡ тѣхъ, иже имѣтъ власть на земли“.⁵⁾

[IV]. И оставъ Пилат Іса оутро⁶⁾ во вѣрнницю вонъ изыде къ Іоудѣомъ и гла имъ: „азъ ни единого грѣха ѡвертохъ въ члвчѣ сем“.

Глаша емс Іоудей: „сзи реч[е]: могъ црковъ разорити и трѣми дньми съзидатъ ю“.

Гла им Пилат: „кою црковъ?“

Глаша емъ: „юже създа Соломон⁷⁾ четьрьмидесѧ и шестью лѣт. сию — рече — разорю и трѣми дньми созидажъ ю“.

Паки гла им Пилат: „безъ долга есмь азъ⁸⁾ ѡ крови члва сего, вы оубрѣте“.

¹⁾ Остатне речено у Фабр. i в пньших слов. текстах е частина Пилатової репѣли: *Dicit Pilatus Judaeis: „Vobis ergo dicit: non occidas, sed non mihi“*; Стоян. як у нас. ²⁾ *Fabr. iterum*; Стоян. внутрь. ³⁾ *Fabr. praetorium*, Дан. прѣторь, Порф. притворь. ⁴⁾ *Fabr. principes sacerdotum*, Дан. архіереі и книжници. ⁵⁾ *Fabr. Intende, veritatem esse in terra inter illos, qui dum potestatem habent judicandi, veritate utuntur et judicia recte faciunt*. Пип. Порф.: то не видиши ли ты истинну глаголющихъ, како судятъ мнѣ, иже имуть власть на земли; Стоян. будетъ судиль отъ тѣхъ иже имать... ⁶⁾ Слов. тексти внутрь. ⁷⁾ Пип. Порф. егоже мы създахомъ. ⁸⁾ *Fabr. Imposens sum ego*; слов. тексти: неповиненъ есмь азъ; Стоян. як у нас.

Гл҃аша ѿмѡ: „кровь его на ны и на ѡтроки наша“.

И призва Пилат старыя и сщ҃енныхъ дѣяконѣ¹⁾ и гл҃а имъ тай: „не иволите тако сѣтворити ничтоже, вѣсте бо, іако вадѣтъ на ны, вреда же и смѣрти не ѡверѣтаю на ны и ѡцищенїи сквернѣ сѣбѣѣ“.²⁾

Гл҃аша и ст҃ню дающе³⁾ дѣщици тай⁴⁾ Пилатѣ: „на цр҃кѣ иже хл҃аждѣтъ, повиненъ ѣ смѣрти; съ, вѣсте, и⁵⁾ на бг҃а хл҃аждѣте“.

Заповѣда Пилат вонѣ ити изъ вѣщницы Жидом, и призавѣвъ Пилат Іс҃а и рече ѿмѡ: „что сѣтворю тебѣ?“

Гл҃а Іс҃ Пилатѣ: „іако же ѣсть реченно“.

Гл҃а Пилат Іс҃ѣ: „како ѣсть реченно?“

Гл҃а Іс҃ѣ: „Моуѣси и пр҃рци писаша ѡ мѡщѣхъ сѣи и ѡ вѣскр҃снїи моѣмѣ“.

Слышаше же Іоуѣдей гл҃аша Пилатоу: „что ѣще вѣще хл҃аждѣтъ слышати?“

Гл҃а Пилат Іоуѣдеѡм: „ѡще се слово хл҃а ѣ, и мѣте и вы и ведѣте и къ сонмѣ вашемѣ и по вашемѣ законѣ сѣдите“.

И гл҃аша Іоуѣдѣи Пилатѣ: „законъ нашъ имѣетъ⁶⁾: ѡще моужемѣ сѣгрешитъ, повиненъ ѣсть приати и. ѣдиногѡ мене⁷⁾; иже на бг҃а хл҃аждѣтъ, каменнемѣ повнѣетъ самъ“.

Гл҃а имѣ Пилат: „ѡще се слово хл҃а ѣсть, поимѣте и вы и по законѣ вашемѣ сѣдите“.

Гл҃аша Іоуѣдѣи Пилатоу: „мы хощемъ на кр҃стѣ распятїи⁸⁾“.

Гл҃а имѣ Пилат: „нѣкъ[тъ] добро“.⁹⁾

И гладал¹⁰⁾ князъ копль людскыи¹¹⁾ ѡкр҃тѣ стоѡщїи и видѣ многы слезѡща¹²⁾ Іоуѣдеа, и гл҃а: „не все мнѡжество хощетъ и оуѣвити“.

Гл҃аша старѣишины иоуѣдѣйскыа к Пилатѣ: „того ради мнѡжество придетъ, да оуѣмретъ“.

Гл҃а Пилат къ Іоуѣдеѡм: „то что сѣтворила, да оуѣмретъ?“

1) Fabr. seniores et scribas, sacerdotes et Levitas; Дан. Пип. Порф. старѣишины іудейскїа, священники и левиты. 2) Fabr. Nolite sic facere, nihil in vestra accusatione dignum morte invenī, de curatione infirmorum et violatione sabbati; Стоян. тѣчию за несблудени и осквернени соуботѣ. 3) Невольничѡ-дословный переклад sacer-dotes. 4) Тут щось попсовано, у Fabr. et Levitae. 5) Fabr. Hic autem. 6) Fabr. continet, слов. текети: повелѣваетъ. 7) Fabr. unam minus quadraginta, (scil. plagam); слов. текети: да бїють его л. и девятижды; Стоян. повиненъ ѣсть приети л. ѣдиногѡ мене. 8) Стоян. на кр҃стѣ его вѣстѣнноути; иныи слов. якъ у нас, Фабр. відмінно. 9) Слов. текети: нѣсть достоинно, да распяти его; у Фабр. сѣ реплїка стилїзована ширше. 10) Fabr. Intuitus, слов. възрѣвъ 11) Fabr. in populo; слов. на народѣ вѣсь; Стоян. въ плѣхъ окр҃стѣ его. 12) Fabr. lacrymantes, слов. текети: плачущихъ ся.

Гл҃аша ѣмѸ: „понеже нарече с[а] Гнѣ Бжїѣ и цр҃ь“.

[V]. Никодим же їтер¹⁾ мжжѣ²⁾ стоа рече пред кнѣзем: „прошѸ млрдїа твоѣго, повели ми рещи прѣпростаго словесе“.³⁾

Гл҃а їмѸ Пилат: „рци!“

Никодим рече: „азѣ рѣх старѣишинам сїѣнным, днїаком⁴⁾ и всѣмѸ множествѸ юѹдѣискѸ: „что ѣщете со чл҃ком снмѣ? чл҃кѣ сїѣ мнѡга знаменїа творит чт҃на, ѣх же никтоже ѣнѣ не сѣтвори. что ѣ сѣтвори? ⁵⁾ пѣстите и ѣ не ѣзволите что сѣтворити зло. аще бо Ѡ Бѣ ѣ, стоати ѣмжт знаменїа сїѣ, аще ли Ѡ чл҃кѣ, разрѣшена. ѣмѣ же Моѹсїѣ послан Ѡ Бѣ вѣ Ёгѹпет и сѣтвори знаменїа, ѣко же повелѣ їмѸ Бжѣ пред Фараѡном цр҃ем ёгѹпетским, и бѣхѸ врачеве целѣще⁶⁾ ѣннїи и ѣмврїѣ, сѣтвориста знаменїа, ѣже сѣтвори Моѹсїѣ, и ѣмахѸв ѣх вѣ Ёгѹпте ѣко Бжѣ⁷⁾. но ѣмѣ же знаменїа, ѣже творѣста, не бѣахѸ Ѡ Бжѣ, и погнѣбѣста ѡна и ѣже вѣрѡкаша ѣма. и ѣне пѣстите чл҃кѣ сїѣ, нѣс[тѣ] бо покннѣн смѣрти“.⁸⁾

Гл҃аша Юѹдеѣ НикодимѸ: „ты оѹнїѣ ёго сѣтворѣн ѣси⁹⁾ и слово занѣ твориши“.

Гл҃а к ним Никодим: „воле¹⁰⁾ оѹбо и кнѣз оѹнїѣ ёго сѣтворѣнѣ ѣ, тѣмѣ же слово занѣ творѣ?“

Рѣша Юѹдеѣ: „не посади тебѣ цр҃ь на чт҃ною сїю чт҃їю“.¹¹⁾

БѣхѸ же скрегчѹще зѣбы на Никодима рѣкѹще, правды ёго не прїѣмлюще: „нѡ часть ти ѣ с ним“.¹²⁾

¹⁾ Слов.: пѣкѣи, Стоян. як у нас. ²⁾ Fabr. vir Judaeus; Стоян. внѣзѣ людѣскѣ.

³⁾ Fabr. ut digneris paucos meos audire sermones, в грѣцѣ. ὀλίγους λόγους; Дан. Порф. Пип. словеса частая; Спер. : достѡйныи говѣнства; Стоян. як у нас. ⁴⁾ Fabr. senioribus Judaeorum et scribis et sacerdotibus et Levitis; Дан. Пип. Порф. старѣишинамѣ юѹдейскимѣ и священникомѣ и левитомѣ; Спер. чистителемѣ и старцемѣ и леугитомѣ; Стоян. старѣишимѣ.свещеннымѣ днѣиномѣ. ⁵⁾ У Фабр. тї слова прїлученї до попереднѣго рѣченїа: nec faciet; Стоян. Кѡе вы зло сѣтвори? ⁶⁾ Fabr. Magi; слов. текети: мужїе оугоднїи Фараоновы; Стоян. як у нас. ⁷⁾ Fabr.: feceruntque et ipsi per incantationes suas signa, quae fecerat Moyses, sed non omnia; слов. текети згїднї з нашим. ⁸⁾ Fabr. quia signa, de quibus eum accusatis, ex Deo sunt, et non est dignus morte. ⁹⁾ Fabr. Tu discipulus ejus factus es, у всѣх слов. крїм Стоян. ученикѣ; унеи = Jünger. ¹⁰⁾ Fabr. Numquid, слов. текети: вгда; Стоян. воле.

¹¹⁾ У Фабр. і в слов. текстах тї слова в закінченѣм Нїкодимоѡї рѣпѣки: Numquid non constituit eum Caesar super dignitatem istam? Дан. не поставилѣ ли ёго кesarь надѣ таковѣми вѣштѣми? Спер. да безѣ ума убо постави и кesarь вѣ санѣ сѣ? Стоян. як у нас. ¹²⁾ Fabr. dicebant ei; Veritatem ipsius accipias et possessionem cum Christo habeas. Стоян. правды ёго прїѣмлѣши и оучастїе снмѣ имѣт. Іншїи слов. текети маѹт тут їще одну рѣпѣку Пилата перед рѣпѣкою Жидїв; в бїльшинї латинскїих і грѣцкїих копїѣ її нема, тїлько в однїѣ грѣцкїѣ знаѣшов її Тїльо, днѣ. його Codex apocryphus Novi Testamenti I, 555.

Г҃ла Никодимъ: „аминь“, єже є нарицаѣмъ сѧ: „вѣди то! прїимѧ, ꙗко же Иоўдѣи рече“.¹⁾

[VI]. И дрогоїи єтер²⁾ рече к Пилатѣ: „повели ѡ мнѣ, да слово рекѣ“.³⁾

Рече же ємѧ [Пилатѣ]: „что хощеши, р'ци“.

И рече: „ѧзѣ ѧ. ѡ ѧ. лѣтъ лежа на постели⁴⁾ днѣ ѡ ношѣ къ вѣдѣ волѣзненію (ѡ рождѣствѣ⁵⁾), пришедшѣ же Ісѹ къ Иѳрамѣ, многы гѣгнивыѧ ѡ прокаженныѧ ѡ немощныѧ ѡцѣлаѧ, єтер юноша⁶⁾ нѣсѧ мѧ на постели ѡ внесе мѧ к немѣ. ѡ видѣв мѧ Ісѹ ѡ милосѣрдю мѧ ѡ слово рече ми: „вѣстани, ѡ возми носило⁷⁾ свое ѡ ѡди“.

Рѣша же Иоўдѣи Пилатѹ: „вѣспроси, кый днѣ тогда бѣ, єгда ѡцѣла ѡ?“

ѡцѣленныѣ же рече: „свѣто“.

Рѣша же Иоўдѣи Пилатѣ: „воле же, ꙗко оуѣзичюмъ, ѡмѣже въ свѣтоѣ ѡцѣлаѣтъ ѡ неприѧзнь вон ѡзгонит“.⁸⁾

И дрогоїи єтерѣ ѡ людїи воскочи ѡ рече: „слѣп роженѣ єсмь, г҃сомъ же оуѣслышах ѡ никогоже видѣхъ. ѡ мимойдѣшѣ Ісѹ възопихъ г҃сомъ велїимъ⁹⁾ рекѣ: „помянѣ мѧ, снѣ Дѣвдов!“ ѡ мѣрдова мѧ ѡ положи рѣцѣ свой на ѡчию мою, ѡ прозрѣхъ ꙗко тако“.¹⁰⁾

И ѡнѣ воскочи ѡ рече: „слоуѣкъ бѣхъ ѡ ѡсправи мѧ словесемъ своимъ“.¹¹⁾

Паки дрогоїи воскочи¹²⁾ ѡ рече: „оуѣтрапикѣ¹³⁾ бѣхъ ѡ ѡчисти мѧ словесемъ своимъ“.

¹⁾ Fabr. Amen, accipiam sicut dixistis, так тамо Спер. і Дан. аминь, съ нимъ да буду, ꙗкоже вы глаголете; Стоян. як у нас ²⁾ Fabr. Ex Judaeis quidam alius autem exiliens; Дан. Инъ же нѣкый отъ іудей; Спер. Инъ же нѣкто отъ жидовъ; Пип. Порф. Единъ же нѣкий отъ іудей; Стоян. як у нас ³⁾ Fabr. ut vellet audire verbum, — так само in oratione obliqua і иньші слов. крім Стоян. ⁴⁾ Fabr. jacui Jerosolymis juxta probaticam piscinam; иньші слов. тексти: на одрѣ моемъ. ⁵⁾ Fabr. patiens magnam infirmitatem; Дан. бѣдами болѣзньными; Спер. и въ болѣзни; Пип. Порф. болѣтъ; слова „отъ рождѣства“ є тїлько у Стоян.; у Фабр. далѣ ѡде оповѣданє про саджавку „Овечу купилѣ“ узятє з євангелїи сѣв Івана, розд. V, котрого нема в грецьких і слов. текстах. ⁶⁾ Спер. нѣкоторые юноше; Дан. нѣци отъ вѣрныхъ, у грецькимъ *τινες πιστοικοι*; Стоян. єтери юношѣ. ⁷⁾ Fabr. grabatum, иньші слов. тексти: одрѣ. ⁸⁾ Слов. тексти крім Стоян. не мають сеї реплїки. ⁹⁾ Так і иньші слов. текста; у Фабр. *audivi turbam praetereuntem et interrogavi, quid esset, et dixerunt mihi, quia Jesus transiret, et clamavi*. ¹⁰⁾ Так і иньші слов. тексти, тїлько зам. двох остатнїх слів „абїє“; Стоян. и тако прозрѣхъ. ¹¹⁾ Сеї реплїки у слов. текстах крім Стоян. нема, у Фабр. вона покладена на кінці сеї глави. ¹²⁾ Fabr. *exiens*. ¹³⁾ Fabr. *leprosus*, слов. прокаженъ; Стоян. як у нас.

[VII]. И жена ѿтера именемъ Боранція¹⁾ рече: „кровию текущи²⁾ въѣхъ въ. лѣтъ ѿ коснѣхъ са прѣно ризѣ³⁾ ѿго, ѿ прѣста потокъ крове моеѣ“.

Гл҃аша Юудѣи: „законъ ѿ мамы в послушество женамъ не приходити“.⁴⁾

[VIII].⁵⁾ И дрѣзѣи ѿтери ѿ множества Юудѣйска⁶⁾ мужи ѿ жены вопиашѣ гл҃юще: „сеи чл҃вкъ прѣркъ ѿ. прокаженїи⁷⁾ ѿмѣ покоривы сѣтъ“.

Гл҃а Пилатъ къ тѣмъ, ѿже рѣша⁸⁾: „въскѣю оучителемъ вашимъ [въ реч. нашимъ] не покоривы сѣтъ?“

Гл҃аша Пилатъ: „не въмѣ“.⁹⁾

И дрѣзѣи рѣша Пилатъ: „ѿко Лазарь оумретъ ѿ въскресїи ѿ мертвыхъ по чотырѣхъ днѣхъ ѿ гроба“.

Слыша си трепетенъ въ кнѣзѣ [ѿ] рече множество Юудѣискоу: „чемъ вамъ пролѣтити кровѣ безгрѣшны¹⁰⁾“

[IX]. И возк¹¹⁾ Пилатъ ѿ Никодимъ ѿ въ. мѣжи, ѿже рѣша, ѿко нѣсѣтъ¹²⁾ режентъ ѿ людоубїица, ѿ гл҃а: „что сѣтворю, ѿмѣ матежъ въдетъ въ народѣ?“¹²⁾

Гл҃аша ѿмѣ: „мы не въмѣ, сами видѣтъ“.¹³⁾

Паки Пилатъ съзва всѣ множества Юудейска ѿ реч[е] имъ: „на вшестїе ѿ днѣ ѿпрѣснокомъ, да поущѣ вамъ оужники. ѿмамъ славетъ въ темници разбойникъ, ѿже рекомый Баравва, ѿли Іса, въ немъ же ни единого грѣха ѿверктъ смѣтна: кого пѣшѣ вамъ?“

Възпиша Юудѣи рече: „Бараввоу пѣсти намъ!“

Гл҃а ѿмѣ Пилатъ: „что сѣтворю Ісѣ рекомомъ Хрѣ?“

Рекоша всѣ: „на крѣте да распѣтъ въдетъ“.

Паки рѣша Юудѣи: „ѿще того пѣстиши, нѣси прїятель кесарю, ѿмѣ же нарече са Снѣ Бжїи ѿ цр҃к. ѿ речемъ: того хощеши быти цр҃а, а не кесарева“.

¹⁾ Fabr. Veronica, въ греческомъ текстѣ вона не названа, Дан. Вероникїи, Порф. Верунїи, Пип. Вѣрунїи, Стоян. Вѣронїи. ²⁾ Fabr. sanguine fluens, слов. кровоточива, Стоян. кровь течетъ. ³⁾ Fabr. simbriam vestimenti; Дан. тѣлю краемъ ризы, Порф. Стоян. воскресїи ризы. ⁴⁾ У Фабр. ѿдутъ дальші признаванїя свидѣлїи про весїе въ Канї Галїлейскїи і про те, що демони называли Ісуса Синомъ Божимъ; у вѣхъ слов. текстахъ тї устѣи пропущенї. ⁵⁾ Такъ само пропущено початокъ VIII гл., де мїстять ся свидѣлїи двохъ сотникѣв. ⁶⁾ Fabr. Et alii quidam multi ex Judaeis; Дан. И ины мнози ѿ народа; Порф. Пип. Мнози ѿ народа; Стоян. якъ у насъ. ⁷⁾ Fabr. daemonia, слов. бѣсы, Стоян. проказы. ⁸⁾ Fabr. Judaeis; слов. къ вопїющимъ; Стоян. иже рѣкоше: проказы емоу покоривы соутъ. ⁹⁾ Такъ згїдно у всѣхъ слов. текстахъ, у Фабр.: „Non est haec potestas nisi a Deo, ut daemonia subjiciantur“. ¹⁰⁾ Fabr. innocentem, слов. неповинную, Стоян. якъ у насъ. ¹¹⁾ Fabr. convocans, слов. призвавъ, Стоян. възгласїи. ¹²⁾ Слов. крамола велика бываетъ въ людѣхъ, Стоян. иже матежъ бываетъ въ народѣ. ¹³⁾ Fabr. додае: qui seditionem commovet, въ слов. текстахъ сихъ слѣвъ нема.

Тогда исполни сѧ Пилат ѡрости ѡ рече к нимъ: „ѡрѡ лю-
дне ваши крамольници вѣша¹⁾; ѡже по вас вѣхѸ, проповѣдници
имѣ вѣсте“²⁾

Ѣвѣриша Іоўдѣи ѡ рѣша: „кѣи [в ркп. ѣи] сѣт по нас?“³⁾

Рече же им Пилат: „Бѣѣ вашѣ [в рукоп. нашѣ], ѡже ѡзбави
вы ѡ ракоты ѣгѣпетскѣи ѡ сквозѣ море провѣдѣи вы ѡко же
по соуствѣ земли, ѡ вѣ пѣстыни посла мѣнѣ вам, ѣже ѣ сказае-
мое нѣнове брашнѣ⁴⁾, ѡ крастѣльми, ѡ дѣ вам ѡс камене водѣ
ѡ напои вы; ѡ законѣ дастъ вамѣ. ѡ тѣхъ всѣхъ [не] дръжаще, бѣѣ
иныхъ [в ркп. вашихъ] ѡскасте, телецѣ слѣсте бѣѣ. ѡ держаще
тебе бѣѣ вашѣ [в ркп. вашихъ] хотѣ вы ѡзбавити⁵⁾, ѡ мола вѣ-
лаше за вы Моуѣ сѣи ѡ не ѡзмросте⁶⁾. ѡ нѣне глѣте, ѡко ѡзѣ не-
годоуѣ кесарѣ“. ѡ лѣне вѣста Пилат ѡ вѣшинаго стола хотѣ
вонѣ ѡти.

Вѣзгласѣша же Іоўдѣи рѣша ѣмѸ: „кесарѣ вѣмѣ цѣра, ѡ не
ѣса, ѡмже волѣски дары принесѣша ѡко ѡ цѣрю. слыша же Ірод
ѡ вѣхѣвѣѣ, ѡко цѣрѣ роженѣ ѣ, хотѣ оуѣити ѡ. тоу оуѣво вѣсѣтъ]
разѣмѣвѣѣ ѡцѣ ѣго Іосифѣ поатѣ ѡ ѡ мѣтерѣ ѣго ѡ вѣжа вѣ ѣгѣ-
пет. слыша же сѣи Ірод погоуѣи ѡтрокы жидовскѣи, ѡже роженѣ
сѣт во Вѣфлѣѣмѣ“.

Слыша же Пилат [в ркп. Ірод] словеса сѣи вѣлаше с[а]...
вѣ коемъ пѣтѣѣ... ѣже вѣпѣхѸ⁷⁾, ѡ рече Пилат: „сѣ ли ѣ, ѣго
же ѡска Ірод?“⁸⁾

[Ѣвѣриша ѣмѸ]: „ѣи, тѣѣ ѣ“.

Прѣимѣ же Пилат водѣ ѡ ѡумѣи рѣцѣи своѣи прѣд народѣмъ
рекѣи: „не дѣлѣженѣ ѣсѣмѣ ѡзѣ ѡ крови сѣго стѣго“; [вы] видѣте!“

ѡ Ѣвѣриша Іоўдѣи рѣкѣше: „кровѣ ѣго на ны ѡ на ѡтрокы
наша!“¹⁰⁾

1) Fabr. Semper gens vestra seditiosa fuit; слов. текети: нестроѣнѣ есть зѣло
родѣ вашѣ. 2) Fabr. et qui profuerunt, contrarii eis fuistis. 3) Fabr. Qui sunt, qui
fuerunt pro nobis? В слов. текстахъ: благодѣтели. 4) Сѣи тѣлѣсѣи до слова мѣнна нема
анѣ у Фабр. анѣ в ѣныхъ слов. текстахъ крѣм Стоян. 5) Стоян. ѡ вѣ тѣхъ всѣхъ, ѡже
дастъ вамѣ Богѣ вашѣ, не хотѣясте ѣго дръжати, ѡ искасте телецѣ слѣти, ѡ то дръ-
жасте Богѣ вашѣ; ѡ хоте вы сѣго лоуѣавѣства ѡзбавити, да не ѡзмрете; Fabr. Et vo-
luit Deus vester disperdere vos; ѣныѣи слов. текети: ѡ о всѣхъ сѣихъ прогнѣвасте
Богѣ вашѣго ѡ онѣѣ восхотѣ погубити васѣ. 6) У Фабр. ѣ ще ѡдно речѣне про вѣи-
ване Ѣидами прѣрокѣи, ѡкого нема у нас ѡ в ѣныхъ слов. текстахъ; нѣтомѣсѣѣ у Фабр.
нема того речѣни, котримъ кѣнчѣѣ сѣи Пѣлатѣва прѣмова в слов. текстахъ ѡ у нас.
7) Fabr. timuit et silentio facto in populo, qui clamabat; слов. текети: убоѣя сѣи ѡ по-
мѣяѣѣ имѣ рукою, занѣ зѣваху; Стоян. ѡк у нас. 8) У Фабр. сѣи пѣтанѣ ѡбернѣне до
Іеуса: „Ergo rex es tu?“ В слов. текстахъ згѣдно з ѣаѣимъ; Стоян. ѡска народѣ.
9) Fabr. iusti; ѣныѣи слов. текети: правѣдника. 10) Fabr. filios nostros; ѣныѣи слов.:
на чѣдѣхъ нашѣихъ.

хоче, та приємляе; а сѣ ничтоже сътвори слѣ¹⁾.¹⁾ потомъ ꙗко прогнѣва друга своего²⁾, рече къ Ісѹ: „помані мѧ Гї въ црѣтїй твоємъ!“³⁾ Ѡвѣщавъ Ісѹ рече ѣмъ: „аминь, гл҃ю тобѣ, днес со мною воѹдеши в рай“.

[XI]. Бѣ же дне ꙗко час шестый, и тма въ⁴⁾ до години двѣтъмъ, сѣнце померѣче и низъ заѣса предрѣ с[а] на две части Ѡ врьхъ до долѣ⁵⁾. и възпи Ісѹ гл҃сомъ велїимъ рекый: „Или, Или, лима саваѡфани!“ еже ѣ сказала са: „Бж҃е, Бж҃е мой, воскоую ма ѣси ѡстави?“ и се рекъ испѣсти дх҃ъ. Бидѣ же сотникъ бывшее прослава Бѣ рекїи: „ѧко сѣ моужъ праведенъ бѣ!“ и всѣ людие ѡкрѣтъ стоѧще и смѣшени дивѣства видѧще, ѡже сътворена быша, тѣмъже перьси своѣмъ воспѣтъ возвратиша с[а].

Сѡтникъ же поведа кнѣзю, ѡже сотворена бѣху. слыша же кнѣзь некесѣ баше селѡ, и не ѡдоша ни пиша в тѣ днь⁶⁾. и призвавъ Пилатъ Іоудей и рече имъ: „видѣсте ли, ѡже сътвори реченна сѣт?“⁷⁾ Ѡвѣщаша кнѣзю: „примрѣзанїе сътворено ѣ сѣнцѣ на нѡбѣ⁸⁾“.

Стоѡхъ же всѣ знѣмїи ѣго издалеча, и жены последовавшиа ѣмъ Ѡ Галилеѣ видѧще сї всѣ. и се мѡжъ ѣтер⁹⁾ именемъ Іѡсифъ, творѣ крѣжїи¹⁰⁾, тѣ не баше терѣпа похотѣнїѧ и клеветы Іоудѣйскы, Ѡ Аримафеѣ сѣ града Іоудѣйска иде, и тѣ бѣ

¹⁾ Fabr. hic autem Jesus quid mali fecit? Слов. тексти згїдно з нашим. ²⁾ Fabr. suspirans, Стоян. та же ꙗко прогнѣва; Спер. въспрѣщавши подругу своему; иныи тексти: претящи оному. ³⁾ Fabr. dum veneris in regnum tuum, так і у Спер. Порф. і Пип.; Дан. Стоян. згїдно з нашим. ⁴⁾ Fabr. dod. super universam tertam, се мають і слов. тексти крім Стоян. ⁵⁾ Далі у Фабр. рѣшта речєня з єванг. Матв. XXVII, 51—53, а потім ідуть Матв. XXVII, 46 і Луки XXIII, 46—48; наш текст оповідає смерть Ісусову словами єванг. Луки XXIII, 44—45, Матв. XXVII, 46 (Марка XV, 34) з пропуском: о девятїй годїні; конець Луки XXIII, 46 і далі 47—48; в иньших слов. текстах оповідаєть ся тілько словами Луки XXIII, 44—48. ⁶⁾ Fabr. має тілько: contristatus est nimis, иньши слов. тексти згїдно з нашим, тілько з додатком: нгемонъ и жена єго; сї остатїї слова тілько через недогляд не стоять і в нашім текетї, бо до них відносять ся дальше множ. числ. не ѡдоша ни пиша; Стоян. не яєть же ни питъ. ⁷⁾ Fabr. Vidistis signa, quae facta sunt in sole et caetera omnia, quae facta sunt, dum Jesus moriebatur? Стоян. видѣте ли, ꙗже створише се всѣ речєна соутъ иньши слов. тексти: всѣ бывшая. ⁸⁾ Fabr. Eclipsis facta est solis secundum veram consuetudinem, Спер. Стоян. помырцѣнїє солнцу бываєть по обычаю; иньши слов. тексти: ничтоже се нѣсть, солнце бо по обычаю своему помырче. ⁹⁾ Fabr. vir quidam, Стоян. ꙗк у нас, иньши слов. мужъ. ¹⁰⁾ Fabr. occulte tamen. Далі наш текст і Стоян. значно відбігає від Фабр. і від иньших слов. Фабр. згїдно з єванг. сѣв. Івана XI, 39—40 робить і Нїкодїма участникомъ похорону Ісусового, про що не згадують три старшіє євангелїї; нѣтомїєць слов. тексти згїдно з тѣмъ синоптичними євангелїями говорять тілько про Іосифа, чого зрештою домагаєть ся й дальший хїд оповідаєня, де Жиди мстѣть ся за се тілько на однімъ Іосифї.

чаа црства вѣѣа, тѣ̀ вопросы Пилата и испроси тѣ̀ло Ісво, и снем съ крѣта и пови єго платом чѣ̀ым и вложі и во гробѣ̀ свой новыи, в нем же никтоже вѣ̀ положен.

[XII]. Слышаще же Іоўдѣи¹⁾, и́мже телесе прошааше²⁾ Ісусид, и́скаахъ єго и́ двоюнадесяте мѣ̀жѣ̀, и́же рѣ̀ша, і́ако нѣ̀[сть] рожденъ ѿ людодеаиѣ̀а, и́ Никодима и́ и́ныхъ мно́сехъ, и́же стоа́ще предъ Пилатомъ и́ дѣ̀ла єго добраа ѿверзаахъ³⁾ тайнаа. и́ єдинъ Никодимъ а́ви сѣ̀ и́мъ⁴⁾, и́же прежде нихъ Іоўдѣи вѣ̀ше⁵⁾, пришед к ним рече и́мъ: „почто кошли єсте оўтро вѣ̀ вѣ̀нницѣ̀?“⁶⁾ И ѿвѣ̀ршаа і́мѣ̀: „а́ ты како вниде вѣ̀ вѣ̀нницѣ̀, и́мже покоривъ⁷⁾ Хѣ̀ вѣ̀? да часть єго вѣ̀ди с тобою вѣ̀кки вѣ̀ка.“⁸⁾

Ѿвѣ̀рша Никодим: „а́минь, а́минь!“

Потом же Ісусифъ а́ви сѣ̀ и́мъ и́ рече и́мъ: „чемѣ̀ невесели єсте противѣ̀ миѣ̀, и́мже просихъ ѿ Пилата тѣ̀ла Ісва? зрїте, вѣ̀ гробѣ̀ мой вложихъ и́ и́ повихъ и́ вѣ̀ плат чѣ̀тъ и́ привалихъ каменъ над двери гробоу. вы же не бѣ̀го сѣ̀твористе противѣ̀ праведникѣ̀, и́ не смыслите, нѣ̀ на крѣтъ вѣ̀знесосте и́, еще же и́ купи́сте и́.“⁹⁾

Сїи слышавше сѣ̀дша¹⁰⁾ а́ша Ісусифа и́ заповѣ̀даша и́ стати предъ собою¹¹⁾, донѣ̀деже єдинъ дѣ̀нь сѣ̀жотамъ¹²⁾, и́ рѣ̀ша і́мѣ̀: „познай, и́мъ же година неподобна чѣ̀ сѣ̀творити противѣ̀ тобѣ̀, і́ако сѣ̀жота просѣ̀кти с[ѣ̀]“¹³⁾. вѣ̀кмы, і́ако ни во погребенїе дѣ̀-

1) Fabr. iniqui Judaei, в слов. сего прикметника нема. 2) Fabr. petit et sepe-livit; слов. тексты згідно з нашим. 3) Fabr. declaraverant, Стоян. отврѣзаху. Спер. обличаа, и́нші слов. тексты: глаголаху. 4) Fabr. Omnibus autem occultatis prae timore Judaeorum solus Nicodemus ostendit se eis. Слов. тексты: и всѣ̀мъ скрывшимъ сѣ̀ єдинъ Н. яви сѣ̀ имъ; Стоян. як у нас. 5) Fabr. не має нічого відповідного сам словам; Стоян. имъ же прѣ̀вы вѣ̀ людѣ̀хъ бѣ̀ше причѣ̀ть ими 6) У Fabr. се місце поповане, в слов. текстах згідне з нашим, хоч і висловлене и́ншими словами; грецьке *συγαυρη* там перекладено зборъ; Стоян. як у нас. 7) Fabr. consentiens, Дан. Пип. Порф. причастникъ, Спер. свѣ̀дѣ̀тель. 8) Fabr. in futuro saeculo, Стоян. як у нас, и́нші слов. вѣ̀ будущемъ вѣ̀цѣ̀. 9) Конєдь сѣ̀ реплїки у нас сильно попований і вкорочений супроти Fabr., та відмінний і супроти и́нших слов. текстів. Темні тут слова: и не смыслите; у Fabr. нема слів, що відповідалиб їм; у Дан. і Спер. читаємо: и не раскаясте се распенїе єго. Так само темні кінцеві слова: и купите и — може корруптєля зам. купи[ємъ] прободо[сте] и; Стоян. и не смыслисте се, нѣ̀ на крѣтъ повѣ̀состе єго. 10) Fabr. Judaei, так само і слов., Стоян. як у нас. 11) Fabr. jusserunt eum custodiri, Дан. повелѣ̀ша затворити и́ вѣ̀ темниці, Спер. близше до лат. повелѣ̀ше и́ утвердити, Стоян. заповѣ̀даше єго хранити. 12) Fabr. ante diem sabbati usque post diem sabbatorum, Спер. до єдиное суботы, Дан. за утра вѣ̀ недєлю; Стоян. повнеже соубота бѣ̀, донѣ̀деже минєть соубота. 13) Fabr. donec primum sabbatum illucescat, Спер. и́мже субота освитаєть; Стоян. як у нас.

женѣ ѿси¹⁾), развѣ дамы мѣса твоя птицамъ нѣнымъ и звѣремъ земнымъ“.

[Ѣвѣща же Іѡсифъ]: „се слово подобно єсть Голѣада великомъ²⁾), иже поноси Боу живомъ противъ и стѣмъ Дѣдъ. вѣсте, яко рече Бѣ³⁾), рекъ прѣркъ⁴⁾): „мнѣ мѣсть, азъ воздамъ“... и раздѣрѣтъ и въ срдци⁵⁾)... и оумывъ рѣцѣ свои предъ слѣнцемъ⁶⁾) рекъ: „чѣмъ ѿмъ азъ ѿ крови чловека сего, вы оузрите“... и ѡвѣщающе рекосте: „кровь єго на ны и на ѡтроки наши“... ѿкоже рѣсте“.⁷⁾

Слышаще же Іоудѣи словеса сѣ разгнѣваша сѣ въ оумѣ село, и ємѣше Іѡсифа и дрѣжахъ єго и затвориша и въ темници, въ ней же не вѣ ѡконца⁸⁾). и запечатлѣша двери темници чрезъ ключ⁹⁾), и Анна и Кайѡфа стражи поставиша. и съвѣтъ сътвориша законники и диаки¹⁰⁾), да совокуплени вѣдѣтъ всѣ по [дню] сѣботы¹¹⁾), и оумо[в]лахоу сѣ, коєю смѣртню оуѣютъ Іѡсифа. томоу же сотворенъ быхъ съвокупленію, заповѣда Анна и Кайѡфа привести Іѡсифа. ѡни же знаменіѣ видѣвши цѣла, и ѡверъзше двери не ѡверсты [не ѡверѣтоша Іѡсифа]¹²⁾). сѣ слышаще же все мнѡжество снемъ тѣ, видаще оуѣстрашиша сѣ, и ми же знаменанъ ѡверѣтоша и темницѣ, [Іѡсифа же не ѡверѣтоша]¹³⁾). Анна и Кайѡфа ѡидоста.

[XIII]. Сего всѣмъ видашимъ¹⁴⁾), и ѡбѣ єтер ѡ слѣгъ, иже гробъ хранѣахъ, вшедъ ко снемъ рече: „ѿко намъ стрѣдчимъ гробъ Іѡсѣвъ, сътворено бы земли движеніе, и видѣхомъ аггѣлѣ єжѣи, како ѡвалѣ камень гробный и сѣде на немъ, и зракъ єго вѣ яко молній, и ризы єго ѿко снѣгъ, и ѡ страха єго выхомъ ѿко мертвѣи. слышахомъ аггѣла глѡща к женамъ, иже придоста ко гробѣ

¹⁾ Fabr. quia nec sepultura dignus eris, Спер. яко ни погребеніѣ сподобленъ будешѣ. ²⁾ Fabr. Goliae superbo, Стоян. якъ у насъ, Дан. Пип. Порф. грѣдаго Голіѣаеа, Спер. прозоривааго Голяяда. ³⁾ В рукоп. рече вѣсть Богъ, Стоян. рече бо: вѣсть Богъ свроуъ пророки; Fabr. Scitis autem, quia Deus dicit. ⁴⁾ Fabr. per prophetam. ⁵⁾ Текст попсований; Стоян. и развративъ срдце оубывъ роуцѣ свои прѣдъ слѣнцемъ иже рекъ; в иныхъ слов. текстахъ: и нинѣ Пилатъ не обрѣзанный плотію, но обрѣзанный срдцемъ. ⁶⁾ Дан. Порф. Пип. прямо солнцю, Спер. противу солнцю, Fabr. вас. ⁷⁾ Нашъ текст исповний, у Спер. читаемо: ии нинѣ бою сѣ, єгда како постигнеть ны гнѣвъ Гнѣ, или чеда наша, якоже рѣсте; Стоян. вас. Fabr. Sicut dixistis et pereatis in aeternum. ⁸⁾ Fabr. ubi non erat fenestra, Спер. ємже двѣрии не бѣаще; Стоян. якъ у насъ. ⁹⁾ Fabr. super clavem, такъ і Стоян., иныхъ слов. т. не згадують про сѣ. ¹⁰⁾ Fabr. sacerdotibus et Levitis, Спер. иерѣи и леугити. ¹¹⁾ Fabr. post diem sabbati, Стоян. по соуботѣ. ¹²⁾ Сего реченѣ, конче потрібного для ходу оповѣданѣ, нема у Fabr. ані в иныхъ слов. текстахъ крімъ Стоян. ¹³⁾ Слова в скобкахъ доповнюемо після Fabr. ¹⁴⁾ Fabr. admirantibus.

Ісвоу: „не бойте ся вы, вѣмъ іако Іса ѿищете, ѿже на крѣтѣ распятъ ѣ — тѣ воскресѣ, іако же прежде рече. прїидѣте ѿ видѣте мѣсто, ѿдѣже положенъ вѣ, ѿ скоро шедше проповѣдите оуѣнкомъ ѣго, іако вѣскресе ѿ мрѣтвыхъ ѿ предвараѣтъ вы в Галилѣи. тѣ ѿ видѣте, се проповѣдаѣхъ вамъ“.¹⁾

И вѣкпе ѿсѣзываѣще Іоуѣдѣи слѣги своимъ²⁾, ѿже вѣлодѣша грѣбъ Ісвоу, ѿ рѣша: „кѣмъ соут жены сіа, к нимъ же аѣгла глѣ? по что ихъ не аѣте?“

Ѡвѣщаша слѣги ѿ рѣша: „женѣ не вѣмъ, кѣмъ вѣша, ѿ мы іако мрѣтви сотворени вѣхомъ ѿ страха аѣгла, ѿ како можахомъ ати жены ты?“

Рѣша же Іоуѣдѣи: „живѣ Гѣ, іако не вѣрѣемъ вамъ!“

И Ѡвѣщавше слѣги Іоуѣдѣомъ рѣша: „такъ велѣа чудеса твѣраѣа Іса [в рѣп. Ісва] видѣще ѿ слышаще ѿ ни тѣмъ вѣрѣете, како намъ вѣрѣ аѣте?³⁾ доверѣ рѣсте, іако живѣ ѣ Гѣ! во ѿстиннѣ живѣ ѣ Гѣ, ѿже на крѣтѣ распяте ѿ. ѿ мы слышахомъ, іако Іѡсидъ ѣсть, ѿже погрѣвѣи тѣло Ісво, затвористе ѿ вѣ темници, чрѣсѣ грѣбъ заклѣпы печатлѣша⁴⁾ ѿ обраѣще не доносисте⁵⁾. дадите вы Іѡсифа, ѣго же вы затвористе⁶⁾ в темници, ѿ мы дамы Іса, ѣго же стрѣжахомъ вѣ грѣбе“.

И Ѡвѣщаша Іоуѣдѣи ѿ рѣша: „Іѡсифа мы дадимъ, дадите вы Іса; Іѡсифѣ вѣ граде своемъ ѣсть вѣ Аримаѣи“.

И Ѡвѣщавше слѣги рѣша: „аѣще Іѡсифѣ ѣ вѣ Аримаѣи, а Іс ѣсть в Галилѣи, іако же слышахомъ ѿ аѣгла рекоуѣа кѣ жѣнамъ, ѿже прїидѣша кѣ грѣбѣ Ісвоу“.

Ѡѿ слышаще Іоуѣдѣи возвоаша сѣ рѣще к собѣ: „вѣгда когда воуѣдѣт оуѣслышанна словеса, ѿ всѣ вѣрѣѣтъ во Іса“. ѿ събраѣше сребро велѣе⁷⁾ даѣша слѣгамъ рѣще: „рѣците, іако намъ спѣцимъ прїидѣша оуѣнни Ісви ноѣниѣ ѿ оуѣкрадоша ѣго. ѿ аѣще то оуѣслышанно вѣдет оуѣ Пилата кѣзѣ, мы оуѣтолимъ ѿ ѡ вас⁸⁾ ѿ вѣс печали вы сѣтворимъ“.

Слѣги же прїемъши мѣздоу тако рѣша, іако же ѿ Жиѣдовѣ наоуѣчени быша, ѿ прославленно вѣ всѣмъ слово ихъ.⁹⁾

¹⁾ Fabr. sicut dixit vobis. Доси XIII гл. ѣ дословниѣй переѣлад Fabr. Инѣши слов. тексти крѣм Стоян. маѣтъ вѣдѣнну стилѣзаѣю. ²⁾ Fabr. omnes milites. ³⁾ Fabr. credituri estis. ⁴⁾ Fabr. super clavem signantes; Стоян. двѣри запечатлѣѣше. ⁵⁾ Fabr. et aperientes non invenistis; Стоян. и знаменѣе обрѣѣтѣе цѣла. ⁶⁾ Fabr. custodistis. ⁷⁾ Fabr. pecuniam multam; Стоян. мыѣто велиѣо. ⁸⁾ Fabr. nos satisfaciemus pro vobis. ⁹⁾ Fabr. et diffamatus est omnibus sermo illorum. Дан. Спер. и прїнесе се слово се ѡт ѿоудѣи даѣе и до днѣшѣ, подѣбно Пип. і Порѣ.

[XIV]. И єдинъ законникъ именемъ Финеесъ и [и] да моїстръ¹⁾ именемъ Гднинъ и Ага²⁾, сїи трє прїдоша ѿ Галилѣа въ Іерлїмъ и рѣша преднимъ законникомъ³⁾ и всѣмъ въ сонмѣхъ, іако „Іса, єго же вы на крѣте повѣсите, видѣхомъ и съ єдинѣмнадесятъ апломъ своимъ глїюща, и вѣста сѣдаща на горѣ, иже средѣ маслична⁴⁾, и рекше имъ: „градше по всемъ мирѣ проповѣдайте всѣмъ людемъ, крѣтше а во имя ѿца и сїна и сѣго дѣа; иже вѣрѣ иметъ [и] крѣтитъ с[а], и спсєнъ вѣдетъ“. и єгда тако вѣ глѣ оучникомъ своимъ, видѣхомъ и горѣ градша на нѣо⁵⁾.

Сїи слышаше преднїи законники и старейшины [и] дїакы⁶⁾ тѣмъ моужемъ рѣста: „дадите вы слѣвъ Бгюу Ілєвъ и дадите ємъ молитвѣ⁷⁾, аще истинна сѣтъ та, аже видѣсте и слышасте“.

Ѿвѣщавше рѣша: „живъ Гѣ Бѣ оцѣ нашихъ, Бѣ Авраамовъ, Бѣ Ісааковъ и Бѣ Іаковъ, іако слышахомъ Іса глїюща съ оучники своими и видѣхомъ и горѣ градша на нѣо, и истиннѣ рѣхомъ!“

Глѣла имъ Жыдове: „молчите и ктомъжъ не глїте того“.⁸⁾

И Ѿвѣщаша трє мѣжи и рѣша: „аще словеса, аже слышахомъ ѿ Іса и видѣхомъ и горѣ градша на нѣо, аще мѣчимъ, грѣхъ имамы“.

Напрасно же вѣстонаша⁹⁾ преднїи законники, и дрѣжащїи законъ Гнѣ заклаша с[а] рекоуще: „оуже нїкому же ваще слово се глїте, аже намъ глїюще єсте ѿ Хѣ“¹⁰⁾. и оумолиша нхъ¹¹⁾ и даша имъ мѣздоу велию¹²⁾. и послаша съ ними трїи мѣжи, да испроводятъ нхъ въ земаю нхъ, да нѣмъ законникомъ вѣстати въ Іерлїмъ¹³⁾.

Сѣвоковникъша же сѣ всѣа Йоудѣа и между собою твораше вопль великъ глїюще: „знаменїе въ Ілї[тѣ]хъ є!“¹⁴⁾ Анна и Кайафа рѣста оутѣшлюще а: „почто слѣгамъ стрегущимъ гробъ Ісовъ є вѣрова[ти], иже рѣша намъ, іако аїггѣ ѿвали каменъ ѿ гроба? тако рѣша оучници имъ и даша имъ дары многы¹⁵⁾, да вѣша сице поведали, и вѣаша тѣло Ісово. то вѣдите, іако нѣс[тъ] вѣровати странномъ ни єдиномъжъ же словеси, имъ же

1) Fabr. Ada praeseptor, у Стоян. даменстръ в оригиналі, з якого перекладено се, було певно magister, инші слов. оучитель. 2) Fabr. et Levita nomine Agaеus, Дан. и Ісаїа Левитенинъ; Стоян. и Менегдимъ и Гасимъ. 3) Fabr. principibus sacerdotum. 4) Fabr. in monte Oliveti. 5) Fabr. principes sacerdotum et seniores et Levitae. 6) Fabr. confessionem, Спер. Дан. исповѣданїє. 7) У Fabr. сїи реплїки нема. 8) Fabr. Statim exurgentes; Стоян. вставше 9) Fabr. vac. 10) Fabr. pecuniam multam. 11) Fabr. ut nullo modo starent in Jerusalem; у нас очевидна помилка; Стоян. да не инѣмъ законникомъ повѣдетъ въ И. 12) Fabr. Quid est hoc signum, quod factum est in Jerusalem [зам. Israel]? Стоян. что знаменїє. се створено бысть въ Израильтѣхъ? 13) Fabr. pecuniam, Дан. сребро, Спер. золото много.

и ѿ насъ пришла сребро ѿзобил'но и потомъ ѿкоже наоучихомъ а рещи, тако же всѣмъ поведаша. ли намъ вѣрѣ имете, ли оучиномъ їсхымъ? ¹⁾

[XV]. И ставъ Никодимъ рече: „право глѣте, чада їлїева. вы слышасте вса, ѿже глаша ти триѣ мѣжи. присажѣ[ше] въ законъ Гїи тїи рѣша: „видѣхомъ їса глїуща съ оучники своими верхѣ горы Масличныа, и видѣхомъ горѣ градѣща на нѣо“. и оучит ны писанїе, имъ же вѣжанный прѣркъ Ілїа вознесень ѣ. и вопрошенъ бывъ їеиски ѿ чадъ прѣрчески: „гдѣ ѣ ѿцѣ нашъ Ілїа?“ рече имъ, яко вѣсхищенъ бы. и рѣша чада к нему прѣрческа: „ѣгда дхъ ѣго вза и посади ѣго на горѣ їзрелѣ? развѣ аще їзволимъ ²⁾ мѣжа с нами, [да] ѡбрѣтъ идѣтъ горы їлїевы и негли ѡбращемъ и“. и ведаще бахѣ ³⁾ и їеиска, и ходи с ними двѣ дни ⁴⁾ и не ѡбрѣктоша ѣго. и їне послажайте мене, чада їзрела, и послант[е] мѣжа в горы їзрелы, ѣгда негли дхъ вза їса и негли налѣземъ и и творимъ казнѣ“. ⁵⁾

И возлюбивша всї люде съвѣтъ Никодимъ и послаша мѣжа, и ицѣше не налѣзоша їса и възпатъ възвратиша са [и рѣша]: „ѡбрѣтъ ходящемъ намъ не ѡбретохомъ їса, но толико ѡбретохомъ їсифа въ своемъ граде їримафинѣ“.

Сїи слышавъшей преднїи законодрѣжници ⁶⁾ и вси люде веселяще са бахѣ и славаще Бгѣ їлїева, имже ѡбрѣктоша їсифа, ѣго же затвориша в темници и пришедше не оудосиша ⁷⁾. и сътворише велїи снемъ ⁸⁾ рѣша преднїи сїиинникомъ: „конимъ закономъ можемъ привести їсифа к намъ и глѣти с нимъ?“

И вземши листъ книжнїи ⁹⁾ написаша ко їсифѣ рѣшаще: „Миръ твоѣ, и иже с товою сжѣ, всѣмъ миръ! ¹⁰⁾ вѣмы, ѿко съгрѣшихомъ на Бгѣ и на тѣ. рачи оубо ¹¹⁾ и прїиди къ ѿцѣмъ твоимъ, и дивимъ са всѣ ѡ їзведеїи твоѣмъ. а вѣмы, ѿко проклатымъ совѣтомъ нашимъ оумыслихомъ противъ тебе ¹²⁾ и Гдѣ приѣтъ тѣ и їзбави тѣ ѿ проклатаго ¹³⁾ съвѣта нашего. миръ твоѣ, гї їсифе, чїтнїи ѡче сего полка“. ¹⁴⁾

¹⁾ Остатняго реченїа нема в словъ текстахъ; у Стоян. якъ у насъ; Fabr. Aut nobis habent [scil. milites] tenere fidem, aut discipulis Jesu. ²⁾ Fabr. sed eligamus; изволити = aus-wählen. ³⁾ Fabr. deprecati sunt; Спер. прѣпрѣше; Стоян. поудите. ⁴⁾ Fabr. tribus diebus, Стоян. в. дни, Спер. три дни. ⁵⁾ Fabr. et agemus poenitentiam; Стоян. створимъ казнѣ на немъ. ⁶⁾ Fabr. principes. ⁷⁾ non invenerunt; Стоян. не дешише. ⁸⁾ congregationem. ⁹⁾ tomum chartae. ¹⁰⁾ Двохъ остатнїхъ слѣвъ у Fabr. нема. ¹¹⁾ Fabr. Dignare ergo; Стоян. vac. ¹²⁾ quia consilium malignum habuimus adversum te. ¹³⁾ Сѣро слова у Fabr. нема. ¹⁴⁾ Pax tibi Joseph honorabilis ab omni plebe.

И ѿзъбраша ѿ мужа приателя Іосифовы и рѣша к нимъ: „ѿгда же прїидѣте къ Іосифу, целуйте мирно, вдающе еѿквица листовныя“. ¹⁾

Прїидоша же мужи къ Іосифу, целоваша и и мирно даша еѿмѣ книжица листовныя²⁾. тогда чтѣнїи Іосифъ книжникомъ³⁾ рече: „сїиенъ Гдѣ, тѣѣ ѿбави зла⁴⁾, да не пролита бѣдетъ кровѣ моя! сїиенъ Гдѣ, тѣѣ покры мѣ крилома своїма“. и цѣлоуѣ Іосифъ мужа приатѣ и в домъ свой. и въ дрѣгый дѣнь вѣзсѣд на ѡсла своеѡ ѿде с ними и доиде въ Іерѡсамъ.

И тогда слышавше всѣ Жидове подвижаху сѧ противъ зовоуще и рекуще: „миръ ѡчѣтѣ твоѣмѣ⁵⁾, ѡче Іосифе!“

И ѡвѣщавъ же Іосифъ рече: „мир всемѣ сонѣмоу“.⁶⁾

И целоваша Іосифа всѣ, и приатѣ и Никодимъ в домъ свой, творѧ велие приатїе⁷⁾.

И въ дрѣгый дѣнь въ пѡтокѣ Анна и Канафа [и] Никодимъ рѣша Іосифоу: „даждѣ ѡсповѣднїки⁸⁾ Бгѣ Іїлеѣж, ѡсповѣж намъ все, ихъ же вѣпрошенъ бѣдѣши. ѡмже невесели бѣхѡмъ тѣмъ, ѡмъ же погрѣе тѣло Ісѣво, и затворѣши тѧ в темници не ѡбѣрѣтохѡмъ, и дѣкаше сѧ еѿмѣ сѣло, дондеже тѧ приахѡмъ преднїи⁹⁾. ѡ Бгѣ¹⁰⁾, ѡсповѣжъ намъ всѧ, что ѡ тоѣ сѣтворенно еѣ!“

И ѡвѣщавъ Іосифъ рече: „ѿгда мѣ затвористе въ пѡтѣи дѣнь¹¹⁾ ѡ вечера¹²⁾, ѿгда стоѧ на мѣтѣе бѣхъ в сѣѡтѣ полоунощи, ѡвѣзѣна бѣ хѣлѣкина ѡ четыре ѡу҃гѣ¹³⁾, и видѣхъ Ісѧ ѡко молѣнїи свѣтѣ, и ѡ ѡѡзни до полѣ падохъ на землѣ. и ѡмъ за рѣжъ мою воздвиже мѧ ѡ землѣ, и влага воднаѧ ѡбѣлѧ мѧ¹⁴⁾, и ѡбрыса¹⁵⁾ лице моѡ лѡбыза мѧ и реч[е] ми: „не ѡзѡли ѡмѣти сѧ!¹⁶⁾ смотри мене и виждѣ, ѡко ѡзѣ еѣсѣмъ!“ и ѡу҃зрѣхъ и рѣхъ: „ѡу҃читель Іїна“. и рѣче ми: „нѣсѣмъ ѡзѣ Іїна, нѡ ѡзѣ еѣсѣмъ Ісѣ, ѡго же ты тѣло положи въ грѡбѣ“. и рѣхъ к немѣ: „покажи ми грѡбъ, ѡдѣже положихъ тѧ“. и ѡмъ за рѣжъ мою привѣде мѧ на мѣсто, ѡдѣже положихъ и, и ѡви ми платъ и ѡу҃бѣрсъ, ѡмъ же гѣлѣ ѡго повѣхъ; тогда познахъ, ѡко Ісѣ еѣсть, и молихъ и и рѣхъ: „бѡгѣвѣнъ градѣи ѡ ѡмѧ Гнѣ!“ и держа за рѣжъ мою и веде мѧ во Іїрмафею в домъ мой и рече ми: „миръ тоѣ!“

¹⁾ Fabr. epistolam. ²⁾ libellum epistolae. ³⁾ cum legisset. ⁴⁾ qui liberasti me ab Israel. ⁵⁾ Pax in introitum tuum. ⁶⁾ omni populo. ⁷⁾ magnam susceptionem. ⁸⁾ Da confessionem. ⁹⁾ usque dum te suscepimus praesentem. ¹⁰⁾ Coram Deo. ¹¹⁾ in die parasceve ¹²⁾ ad vesperam. ¹³⁾ a quatuor angelis, у деяких рукоп. angulis. ¹⁴⁾ rosque perfudit me. ¹⁵⁾ extergens. ¹⁶⁾ Fabr. Noli timere.

дона[е]же до мѣ. дѣи не ѣдиши ѿ храма своего. азъ же ѣдѣхъ юнѣишимъ моимъ¹⁾

[XVI]. Ёгда всѣ сѣ слышаша преднѣи сѣеннѣемъ²⁾ и дрѣзѣи законодрѣжци и дѣици, съдрогнѣша сѣ³⁾ и выша ѣко мѣртѣи, и падоша на лицѣхъ своихъ на земли, и воздыхающе⁴⁾ къ себѣ рѣша: „что се ѣ знаменіе, ѣже сотворено ѣ въ Іеру⁵⁾ вѣмъ ѿца и мѣтеръ Ісѣ⁶⁾“.

И ѣтеръ дѣакъ⁶⁾ рече: „азъ знахъ, ѣко ѡцъ ёго и мѣи ёго⁷⁾ вѣста воша сѣ Бѣа и мѣтѣи прѣо въ цркви, мѣтѣи и съжиганнѣи жрѣтѣоу жроуща Бѣи Издрѣкѣи. и ёгда приатъ великѣи законникъ Ѣмѣонъ, дрѣжа и на рѣкѣи и рече ёмоу: „нѣе пѣстиши равѣтъ твой Бѣако по словесѣи твоѣмъ нынѣ вѣ мире, ѣко видѣста ѿчи мой сѣнѣе твоѣ, ѣже оуготова предъ ѿчимъ всѣхъ людѣи: свѣтъ во ѡвленіе ѡзыкъ⁸⁾ и во славу людѣи твоихъ Израѣла“. тако же и тѣхъ сѣи⁹⁾ Мѣио мѣтеръ Ісѣи и рече ёи: „скажаю твоѣмъ ѡтрока сѣго: сѣ поставленъ ѣ вѣ напастъ¹⁰⁾ и въ воскресеніе многымъ, въ знаменіе противленію, и твоѣмъ самой пройдетъ дѣиѣ копѣ¹¹⁾, и тогда ѡватъ сѣ многыхъ сѣдцѣ помышленіа“.

Тогда рѣша всѣ Жидове: „послемъ къ тѣмъ трѣмъ моужемъ, иж[е] рѣша видѣвшѣ ёго съ оученикы своими въ горѣ Масличнѣи“.

Томъ же бывшѣи прѣидоша и въпрѣшени выша, ѡвѣщающе ѣдинѣмъ оуѣсты рѣша: „живѣхъ Гѣ Бѣи Израѣлѣи, ѣко видѣхомъ Ісѣа съ оуѣчѣи своими и въиспрѣ¹²⁾ градѣще на нѣо“.

Тогда Анна и Кайафа разлѣчиша дрѣгъ ѿ дрѣга и въпрѣшающе по ѣдиномъ, ѣдинѣ[мъ] оумомъ¹³⁾ и истиннѣи рѣша, видѣвшѣи Ісѣа и¹⁴⁾— воиспрѣ градѣщѣ горѣ на нѣо¹⁵⁾. тогда Анна и Кайафа рѣста: „закон нашъ дрѣжитъ¹⁶⁾: въ оуѣстѣхъ двою или трѣхъ послѣдѣхъ всѣако слово стоитъ. ѡвѣч[е] се речемъ¹⁷⁾, и мѣже вѣженъи Ѣнохъ възлюбѣи сѣ Бѣоу и взатъ ёсть словомъ Бѣжимъ, и вѣженнаго Моуѣсѣа тѣло не ѡврѣтѣ сѣ, Илѣи¹⁷⁾ прѣрка смѣртѣи не въи¹⁸⁾ изѣѡврѣтена¹⁷⁾. Ісѣ преданъ въ Пилатѣи и въенъ и ѡплеванъ, трѣнѣемъ вѣнчанъ и копнемъ провѣденъ и на древо распѣи и мѣтѣи въи и тѣло ёго ѿцѣ чѣнѣи Иѡсѣифъ вложи въ грѣбъ новѣи. и спѣвѣдаѣи ѣ видѣвъ и съ живыми, и ѡвѣи трѣи мѣжи повѣдающе сѣжтъ видѣвшѣи и съ оуѣчѣи своими въ горѣ Масличнѣи и въиспрѣ градѣщѣ на нѣо!“

1) Fabr. ad discipulos meos; юнѣимѣи = Jünger. 2) principes sacerdotum. 3) stupefacti sunt. 4) exclamantes. 5) in Jerusalem. 6) quidam Levita. 7) multos de cognatione sua. 8) ad revelationem gentium. 9) benedixit. 10) in ruinam. 11) gladius. 12) manifeste. 13) unanimiter. 14—14) vac. 15) continet. 16) Sed quid dicimus? 17—17) vac.

Отеє є перша половина так названого Нїкодимового євангелія, що в грецьких текстах находить ся як окрема цілість пз. Ὑπομνήματα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, а в латинських свідощтвах зоветь ся коротко Acta Pilati. Ще на грецькім ґрунті сей твір був злучений до купи з иньшим апокріфом, написаною буцім то Левкієм і Каріном повістю про Ісусів зхід до пекла (по латині Descensus), і ті оба, первісно зовсім окремі твори, злучені в одно і перекладені на латинське, одержали в західній Европі назву Нїкодимового євангелія. На старословянську мову сей апокріф був перекладений дуже вчасно, правдоподібно ще в XII або XIII віці, і то, як доказали праці новіших учених, не з грецької, а з латинської мови. Се була так названа ширша редакція апокріфа, а радше компіляція обох згаданих творів. Крім сего, також дуже давно, перекладено з грецького першу часть апокріфа (Пилатові акти), і се є тзє. коротша словянська редакція. На ділі ж, в прирівнюваню до компільованої, вона зовсім не коротша, а противно, її остатні розділи (XIV, XV і XVI) мають стилізацію значно відмінну і обширнішу від латинської редакції. Копій тзє. ширшої редакції заховало ся дуже не багато, і на жаль, доси є опублікована тільки одна і то зовсім не найвчасніша, бо з XVI в., сербська, видана Стояновичем (Гласник српског ученог друштва 1875, т. XV, стор. 89—120). Друкуючи сей текст я користував ся сям виданєм тільки починаючи від стор. 257, а надто крім латинського тексту Фабріція (Codex apocryphus Novi Testamenti, 238—274) текстами коротшої редакції опублікованими у Пипіна (Памятники стар. русск. лит. III, 90—100), Порфірева (Апокр. сказ. слов. зав. по рукоп. Солов. библ. 164—183) і двома сербськими текстами, з котрих один надрукований Давічічем (Starine, IV, 131—143), а другий Сперанским (Славянскія апокрифическія євангелія, Москва, 1895, стор. 106—112). Другу частину апокріфа, тоб то Descensus, подаємо в дальшій розділі отеего тома.

М. Ковельська Палея, к. 281 г. — 300 г.

(Слово ѿ моуцк Г҃а Еїса нашего. Ісѣх Х҃а ѿ по-
грѣкенїи тѣла Г҃на ѿ воскресѣнїи Моуїсѣѣм великого
законодавца, дѣѣнїѣ сѣмѣ Трїца. Г҃и вѣки ѿчѣ.
чтемь в сѣбѣ. великѣю). Ек ѿма сѣмѣ Трїца начнутъ са
дѣѣнїѣ Еїса нашего Іс Х҃а, ѿже ѡбрѣтѣ Ѧѡдосїѣ великїѣ цр҃к
ѡу Римѣ, сѣѣктиници же при Понѣк [sic!] Пилатѣ, къ ѿвѣстнѣх

книгах ѿсътворено въ, въ дї. лкто црю Тиверію црю моурскѣ [sic!], Иродоу сїж црю галелѣйскѣ въ дї. лкто влѣдѣтельствующю, въ 5. мѣцѣ рекомый марот, оу первый ден мѣца марта рекомаго соухаго, свѣтъ дающа Марофиноу и Велідоноу, въ д-тоє лкто вѣрноє и оу кѣвторое к глѣстини сїенныхъ оудесѣ Ибсифа и Вайфа, колѣнкѣ много ѿмѣщи по кртѣ Гїни, дѣлаий єсть Никодим дѣиїѣ по старѣишинѣ сїенныхъ инѣхъ Ибудей, заповѣда самѣ Никодим писменнѣ єврейскѣ¹⁾.

[1]. Анна и Кайада и Симиѡнъ и Фадѣй, Гамалилѣ, Июда, Левѣ и Нефалимѣ, Александрѣ и Ексоурнѣ²⁾ друзїи Иудеѣ [в рукоп. ноусюдѣ]³⁾ и прїишоша к Пилатови противѣ Иѣси, хоулоу на него покладающе, и много начаша вадити на него рѣкѣще⁴⁾: „Ѡ Ибсифа древодѣла сїѣ и Ѡ Марїѣ рожшаго сѣ [кѣмъ], и глѣтъ сѣ Гїѣ кѣїѣ и црѣ. и не то и єще єдино, но и сѣботоу ѡсквернѣтъ и ѡцѣ нашихъ хоует законѣ ѿказити [в рѣп. ѿказати]“.

Реч[е] же Пилатѣ княз: „что єсть ѿтворилѣ? чим хоует разорити законѣ?“

Они же рекоша: „мѣи, княж[е], ѿмѣмъ законѣ, и соуботоу не дѣлати ничего ни цѣлѣти никого, а сѣи цѣлаєтъ храмѣи и слоукѣи и слѣпѣи и глѣхѣи и неприѣзнѣи цѣлаєтъ оу соуботоу Ѡ злыхъ дѣла“.

И реч[е] ѿмѣ Пилатѣ: „почто злыхъ ради дѣла?“

И рѣша ємоу: „влазнитель єсть старѣишинѣмъ неприѣзнымъ Велѣзобулоу, и тѣмѣ ѿгонит неприѣзны и оу сѣи ємѣ покориви сѣт“.

Пилатѣ же реч[е]: „сѣи не сѣтъ в дѣѣ ниѣтѣ вѣнѣ ѿгонаще сѣ, развѣ вѣѣнѣи силоу“.

И рекоша Иудей Пилатоу: „княж[е], ѡсподне, просим мѣти твоєѣ, повели нам стати предѣ собою, предѣ своимъ столпомъ сѣдовымъ⁵⁾ и выслоухай нас“.

И тако Пилат княз повелѣ призвати сотника⁶⁾ предѣ сѣи реч[е] ємоу: „чи приведенѣ єсть сѣ сдѣ Ісѣ рекомый? шедѣ повели ємоу прїити передѣ мене“.

Сотникѣ же скоро вонѣ ѿдаше и знаше Ісѣи и пришедѣ и молаше сѣ ємоу, и носѣ оуброуєскѣ ѿскитѣ оу роуцѣ сѣоєи⁷⁾, и про-

¹⁾ Про титул і вступ Никодимового євангелїя див. передмову до сего тома, де введено відмінні ріжних текетін. ²⁾ Стоян. Сирїї. ³⁾ Стоян. соудїє. ⁴⁾ Стоян. противпо на Іоуса хоуєште отъ многыхъ вадѣ злыхъ рекоуште. ⁵⁾ Стоян. прѣдѣ твоимъ соуднимъ прѣстоломъ. ⁶⁾ Стоян. десетника. ⁷⁾ Fabr. et fasciale involutorium quod ferebat in manu sua; Стоян. и оуброуєскѣ несѣ въ роуцѣ сѣоєи.

миноу пред княз[а], и ѓроужіа не могоша ѓдрѣжати людіе тий, и тако ѓсѣсмь иѣз рѣкѣ ѓпадаша на землію ѓроужіа, повинѣша сѧ ісѣви ѓроужіа на знаменіе и ѓумолиша Єпѣа іса. видѣти же никого не видѣша ѓнимающа ѓ них ѓрѣжѣа, а ѓрѣжіа нх на знамѣніе поклоніша сѧ и покориша сѧ Гѣи и молиша іса най-бошіе.

И Жидове же противъ людемъ тѣмъ ѓроужіа носителемъ ропташа. Пилатъ же реч[е]: „видим, штожъ єсть сѧ знамѣніе, како ѓроужіа тѣи покораютсѧ ісоу, людіе тий не можѣт дерѣжати ѓроужіа ѓу рѣжѣхъ своихъ“.

И рикѣша Жидове Пилатоу: „видим, княж[е], штожъ поклонили сѧ ѓроужіа ісоу, и видим, штожъ єсть знамѣніе сѧ: штожъ молатсѧ ѓроужіа носители ісѣхъ, того дѣла падаютъ ѓроужіа иѣз рѣкѣ нхъ“.

И призвавъ же князъ ѓроужіеносци моужи тий и реч[е] имъ: „чемъжъ такъ дѣлаете?“

И рекоша же ѓрѣженосци тий: „мы ісѣмъ моужи поганци, црѣвамъ раби¹⁾. которымъ закономъ имамъ молити єго? дерѣжѣе ѓрѣжіа и поклоніша сѧ ємъ, глѣше молаше сѧ ісѣхъ“.

И реч[е] Пилатъ к старѣишинамъ сѣймоу жидовьскомѣ, къ старцемъ полкѣ нхъ: „ѓвѣрѣте моужѣ крѣпльшии дерѣжати ѓрѣжіа, и ѓвидим, аще ѓ тѣхъ покораѣтсѧ ѓрѣжіа“.

И тако старѣишини жидовьскыи вѣвраша мѣжій вѣ. силнѣиши тѣхъ, шестъ на [одно] страннѣ, шестъ на дрѣжѣи страннѣ, и тако повелѣша дерѣжати ѓрѣжіа предъ ѓчима княз[а].

И реч[е] Пилатъ сотникѣ: „выжнѣхъ конѣ іса²⁾ предъ приторию, (ѣже єсть иѣскорице),³⁾ и ѓведеи єго сѣмъ ѓпатъ предъ насѣхъ которымъ хотѧ закономъ“.

И иѣзыде же ісѣхъ конѣ прѣдъ иѣсѣвѣтницю, сѣтникъ же призва іса и моужи тий, штожъ даша имъ ѓроужіа дерѣжати⁴⁾. и почалъ клѣти сѧ имъ здравѣемъ црѣвымъ, река такъ имъ: „штожъ вѣи єсте крѣпко дерѣжали ѓрѣжіа ѓу роукахъ своихъ, которѣ вѣдетъ знамѣніе ѓухѣдацію ісѣхъ вѣтрь предъ княз[а]. аще ли не ѓу дерѣжите ѓрѣже[и] тѣхъ, то ваша главѣи ѓсѣскѣнѣ“.

¹⁾ Стоян. царьствоу ти раби, Fabr. templorum servi. ²⁾ Fabr. Ejice Jesum foras; Стоян. изведи вѣнь Ісоуса. ³⁾ Стоян. соудилиште; у Фабр. тут ані згадки про преторію, ані ільосси до сего слова нема. ⁴⁾ Стоян. И вѣнь иде прѣдъ вѣштницю Ісоусъ и десетники, призвавъ же Пилатъ сие, имъ же повелѣ дерѣжати...

И повеле Ісѣхъ внийти внѣтрѣ предъ себе кѣторое. и сътвори сътникъ тацѣмже закономъ, како и прежде, и много моли сътникъ Іса, дабы шел верхѣ по оубрѣсѣхъ его. и иде по нему Ісѣхъ внѣтрѣ предъ княз[а], и се идѣхѣхъ ѣмѣхъ и тако поклонниша сѣ ѣмѣхъ ѡрѣжѣи тѣмъ оу знамѣніе и моли Іса.

[II]. Пилатъ же видѣ Іса¹⁾ страхомъ въ ѡбѣятъ, видѣши чюдо сѣе, и тако оусхвяти сѣ ѡ чеснаго стола своего. и оу тѣмъ часъ Пилатова [в реч. Пилотова] жена, еи же имѣ Проклѣла, присла слѣхѣхъ къ Пилатѣхъ князю всеѣмѣхъ говораши ѣмѣхъ: „ничто ж[е] не дѣи праведникѣхъ томоу, много во потерпѣхѣхъ его дѣла оу сѣбѣ ноци“.

И рекоша Июдѣи къ Пилатѣхъ: „разѣмѣи, княж[е], штожъ есмо рекли тебѣ, штожъ влазнитель естъ. смотри-тѣ-ко, штожъ сонѣхъ оубрѣже женѣхъ твѣей!“

Пилатъ ж[е] реч[е] Ісѣхъ: „слышишь ли, што сий глѣтъ [ѡ] тебѣ? а ты ничтож[е] не реклѣхъ еси имѣ?“

И реч[е] имѣ Ісѣхъ: „ѡще въи не имѣли власти, не говорили [въ] того. каждыи мѣтъ оуста свои; штожъ хотѣтъ, то говорятъ, добро или зло, сами тѣи видѣтъ“.

И ѡтѣшеваше старѣишинѣи жидовскѣи и рекоша Ісѣхъ: „что сѣ мѣи видимъ? первое ти реч[е]мъ: ѡ прилюбоудѣиїѣхъ родил сѣ еси. Иродъ въ Вифлеѡмѣхъ избилъ младѣнцѣхъ тебѣхъ дѣла. тако истворилъ Иродъ тебѣхъ дѣла. оуторое: ѡцѣхъ твои Иѡсифъ, а мѣи твоѣхъ Мрѣа, и вѣжаста оу Егѣипетѣхъ, занеже не имѣиѣта надежѣхъ оу людехъ“.

И рѣша же нѣкции пристѡищѣи смирѡюще сѣ²⁾ ѡ Июдѣи: „не наречемъ его ѡ прилюбоудѣиїѣхъ сѣи, разѣхъ вѣдаемъ оу сѣ, ѡко ѡбрѣчена въ Мрѣа Иѡсифови; нѣс[тъ] роженъ сий ѡ любу-дѣиїѣхъ“.

И реч[е] Пилатъ къ Июдѣимъ, иже говорятъ ѡ любуудѣиїѣхъ: „си слово ваше нѣс[тъ] истинѣна, штожъ естъ истоно ѡбрѣченіе истворено³⁾, ѡко же [в реч. не] глѣте ѡ ѣзыка своего“.

Рекоста же къ Пилатѣхъ Анна и Кайѣа и всѣа множества Жидовѣхъ кликѣхѣхѣ ѡко единѣмъ глѣмъ: „ѡко ѡ любуудѣиїѣхъ естъ роженъ и влазнитель естъ, а сѣи страннии сѣхѣхъ оучѣнцѣхъ его“.

Призѣвъ же Пилатъ Анна и Кайѣа и реч[е] къ нимъ: „что сѣхѣхъ страннии?“

¹⁾ Стоян. видѣвъ сѣ. ²⁾ Стоян. смѣрающе сѣ; Fabr. benigne. ³⁾ Fabr. quoniam desponsatio facta est; Стоян. имѣ же обручение естъ створено.

Їни же рекоша: „погании сѣть и ѿнѣ ѿтворени сѣть Іюдѣи. тѣи жѣ то и мовѣтъ: „нѣс[ть] ієсть роженѣ ѿ лювоуѣиіа“.

Рѣша же Лазарь и Ѳклѡѡнѣ¹⁾ и Антонѣ и Ііковѣ и Зарѡшѣ²⁾ и Самѡилѣ и Іадекѣ и Іагеней³⁾ і Койпѣ⁴⁾ и Іагрипа и Ѳминѣ⁵⁾ и Іюда: „мы не стрѣни рожені ієсмы, ино чада ієсмо іюдѣиска и истиннѣ гѣмѣ. мы гѣмѣ, вѣ. моуѣж: ѡбрѣченіє право вѣ“.

Реч[е] же им Пилат: „каинѣти ми са црѣвым здравѣем, аще нѣс[ть] ѿ лювоуѣиіа роженѣ, аще истиннѣ гѣте?“

И рекоша к Пилатѣ: „мы имѣем законѣ не клѣти с[а]; грѣхѣ великѣ ієсть нам клѣти са црѣвым здравѣем, а црѣ ієсть іако и Хирѡвим⁶⁾, а мы ієсмы должни смѣрти“.

Реч[е] же Іанна и Каіафа к Пилатѣ: „сѣа вѣ. не вѣрѣють, іако ієсть рож[е]нѣ ѿ лювоуѣиіа. клеветникѣ ієсть, нарицѣет же са Сѣи Бѣиіи и црѣ, мы же не вѣрѣем“.

Повелѣ же Пилат оуѣнити полкѣ конѣ развѣ кѣ. мѣж предним, иже рѣша: „нѣс[ть] рож[е]нѣ ѿ прилювоуѣиіа“. а Іісѣз заповѣда ѡбѣчити са ѿ полкѣ того ѡкромѣ. и реч[е] же имъ Пилатѣ: „за кѣю рѣчѣ хѡщете оуѣвити и?“

И рекоша [в реч. речѣ]: „Іанна и Каіафа гнѣкѣ имѣѣтъ на совѣ⁷⁾, иже оуѣ сѣботѣ иісѣклѣѣтъ“.

И реч[е] имъ Пилатѣ: „за добрѣіа дѣла хѡщете оуѣвити и?“

И рекше же: „ей, гѣ“.

[III]. Пилатѣ же гнѣвом іисполни са за⁸⁾ слово их и клѣтъ и⁹⁾ и іаде конѣ пред сѣвѣтницию и реч[е] людем тѣмѣ: „послѣж имѣю на то сѣнце и молю са, іако ни єдѣнаго грѣха не ѡбрѣтаю ѡ члѣкѣ сѣмѣ“.

И рекоша оуѣси: „аще бы не былѣ злодѣи, не придали быхом єго товѣкѣ, ѡсподинѣ княж[е]“.

И реч[е] имъ Пилатѣ: „поймѣте жѣ вѣ єго по законуу вашемѣж и сѣдѣте єго“.

И рекоше же Пилатѣ: „намаѣ єго нѣкакѣ оуѣвити, нам Бѣ рекѣ: „не оуѣиіи никого же“. развѣ точ[і]ю товѣкѣ“.⁹⁾

¹⁾ Fabr. Asterius, Стоян. Оштеринѣ. ²⁾ Fabr. Caras vel Cyrus, Стоян. Герась, Спер. Амѣрь и Зіра. ³⁾ Стоян. и Діаѣкѣ, Идипей; Fabr. Isaac et Phinees; Спер. и Фуносѣ. ⁴⁾ Стоян. Спер. Криспѣ, Fabr. Crispus v. Crispus. ⁵⁾ Fabr. et Annas, Стоян. ѡт мѣси, Спер. вас. ⁶⁾ Сѣї вставѣи нема в жаднѣм инѣшѣм тексті; Стоян. патѣісѣцѣ: сами да клѣнуѣтѣ се по здравію цѣревоу, аще ли иѣсть, іако же рѣхомѣ. ⁷⁾ Стоян. нанѣ. ⁸⁻⁹⁾ Сих слѣв нема анѣ у Фабр. анѣ в инѣших слѣв. текстах. ⁹⁾ Fabr. ѡстѣтнѣ речѣнѣ вложѣно в уста Пилатѣ; Стоян. вас.

И скоро же Пилатъ оушед оу совѣтницию и призва Іѣса пред себѣ точкю ѣдинаго и реч[е] ѣмж: „ты ли еси црь иудѣевскъ?“

Оукѣца Іѣк Пилатъ реч[е]: „ѡ совѣтъ ты глѣшь, или инии рекоша ти и ѡ мнѣ сѣдаѣи¹— ис токою¹)?“

Оукѣца Пилатъ и реч[е]: „не вѣси ли, ꙗко азъ [не] есмь Иудѣининъ? родъ твой и прѣднїи свѣщенїа и придаша тѣмъ. и что ѡистворилъ еси?“

И реч[е] ѣмж Іѣк: „црѣтво мое нѣс[тъ] сего мира. аще въи въилю, [свѣси] мои оузбраши въиша²) мене и не приданъ вѣхъ. ницѣ црѣтво мое нѣс[тъ] вѣсудѣ³“.

Реч[е] же ѣмж Пилатъ: „црь ли еси ты?⁴

И рече Іѣк: „ты глѣши, ꙗко црь азъ есмь“. и³— пакы реч[е] Іѣк Пилатови³): „азъ на се роженъ есмь, на се прїйдохъ, да вѣсѣхъ, иже естъ истиненъ⁴), и послашаа мене“.

И реч[е] ѣмж Пилатъ: „что естъ истинна?“

И реч[е] ѣмж Іѣк: „истинна ѡ нѣсе естъ“.

И реч[е] же ѣмж Пилатъ: „оу зѣмныхъ истинны нѣс[тъ]?“

Реч[е] же Іѣк Пилатови: „смотри истинныи, како вѣдоут сѣдими ѡ тѣхъ, иже имѣт власть на земли“.

[IV]. Оставивъ же Пилатъ Іѣса оу совѣтници, и вонъ иде ко Иудеямъ и реч[е] имъ: „азъ ни ѣдинаго грѣха не ѡвѣстаю в немъ“.

Рѣша же Иудѣи: „сей реч[е]: „могъ разорити храм [в рѣп. град] сей и трими дѣнии съиздати и“.

И реч[е] имъ Пилатъ: „кий храмъ?“

И рѣша ѣмж: „ѣже созда Голомон ѡ. и ѡ-ю лѣт[м]⁵), сїи реч[е] раздржшїи и трими дѣиими издѣлати“.

И пакы же реч[е] имъ Пилатъ: „вѣз винны есми азъ ѡ крови члѣка сего, въи оузрїте“.

И рѣша же ѣмж: „кровъ ѣго на насъ и на чадѣхъ нашихъ“.

И призвавъ же Пилатъ старѣи ихъ, свѣщенныа оучитѣла, и реч[е] имъ: „не глѣтъ дарме вадѣи на него! ѣже глѣте ѣмж на смѣртъ, винны оу томъ не ѡвѣстаю ѣмж, што ѡ ѡцѣренїи и ѡ скверненїи свѣоты“.

Рѣша же стѣню дающи⁶), дѣйконы и старѣишины Пилатовы: „честь црѣ иже хѣлант, повиненъ естъ смѣрти; сїи же противъ Боу хѣлант“.

¹⁻¹) Fabr. Стоян. вас. ²) Стоян. възбраши быше. ²⁻³) Стоян. вас., Fabr. як у вас. ⁴) Стоян. иже естъ отъ истины. ⁵) Стоян. ѡ. и шестїю лѣтъ; Fabr. quingenta sex annis. ⁶) Fabr. sacerdotes.

дѣтѣ, и разрѣшатъ сѧ. вѣдають, штожь Моисѣи въ посланіи въ Бѣ оу Египетѣ и створи знамѣніѧ, штожь ѣмѧ казалъ Бѣ истро-
рити предъ црѣмъ фараономъ египетскимъ. быша же оу црѣа фа-
раона моудрѣци вѣлхвовѣ и ѡни тайжь знаменѧ дѣлаша, имена
же имѧ быша Емѣишъ, а дрѣгомѧ Мандрѣшъ. и тайжь истро-
риша знамѣніѧ, штож и Моисѣи, имѣли же ихъ тогда Егип-
танѣ и іако и Бѣ знаменій тѣхъ ради. ѡни же погыбоша, занеже
не въ Бѣ знаменій таѣ, а иже хтѣ послѣжалъ ихъ, и разнидоша.
а въ поустѣхъ чѣла сего, нѣс[тъ] грѣшенъ¹⁾

И рекоша же Иудѣи Никодимѧ: „тѣмъ молодѣши нег[о] еси²⁾,
слово за него молвиши“.

И реч[е] Никодимъ: „кнѧзъ оу нѣ естъ³⁾, а слово за него тво-
ритъ? видите-ль, не посади єго црѣа чресъ честѣ снѣ⁴⁾“.

Иудѣи же нестовари сѧ⁵⁾ и скрѣжѣюще зѣвѣи своїми на
Никодима гѣше: „и правдѣ єго прїимеши и в части єго тогѣ
исъ нимъ вѣдетъ“.

И реч[е] Никодимъ: „вѣди то! прїимѧ азъ, іакожъ рѣстѣ⁶⁾“.

[VI]. Иудеѣи нинѣ же реч[е] дрѣгнѣи оускочивъ: „кнѧже, да
и азъ слово рекъ“.

Реч[е] же кнѧзъ: „что хощеши, ирци“.

И реч[е]: „азъ ѿ. и ѿ. лѣтъ лежа оу постели своѣи днѣ днѣ
оу вѣдѣ въ рождѣствѣ моєго въ волѣзни. и приходящю Ісѣи мно-
зиѣ ѡслабленнѣи и различными недѣжги ѡдержими ищѣлаше въ него.
ѣдиннѣи оуноши и нескѣша мѧ оу постели моєи предъ ѡнѣ, и ви-
дѣвъ Ісѣи и милосердѣва мѧ и слово реч[е] ми: „оуставъ и ѡзми
носило своѣ и ходи“. и не коснѧ⁷⁾ ищѣли мѧ, и възѧхъ носило
своѣ⁸⁾“.

И рекоша Иудѣи къ Пилатови: „и въпроси, оу кий тѧ днѣ
ищѣли Ісѣи?“

Рече же ѡнѣ: „оу сѣботѣ“.

Рѣша Иудѣи к Пилатови: „видиши ли, іакоже оулжчихомъ,
имѣ же оу сѣботѣ ищѣлаетъ и неприязнѣи изгонитъ въ ню⁹⁾“.

И дрѣгнѣи нѣкии людѣскаго⁹⁾ избора⁹⁾ воскоча рече: „слѣпѣ
роженѣ есмѧ, гласъ слышахъ, никого же видѣхъ. мѣмограждѣи

¹⁾ Fabr. non est dignus morte. ²⁾ Fabr. discipulus ejus factus es. ³⁾ Fabr. Num-
quid et praeses discipulus ejus factus est; Стоян. оба рази ювѣи, Спер. оученикѣ.

⁴⁾ Остатнѣ реченѣ у Стоян. є реплѣка Жидѣи: Рекоша Иудеи: не посади тебе царѣ
на чловѣчѣстю сею; Fabr. вложено ті слова в уста Никодима: Numquid non con-
stituit eum Caesar super dignitatem istam? ⁵⁾ Fabr. trementes vel frementes, Стоян.
вас. Спер. смущающе се. ⁶⁾ Стоян. и не вѣсно; Спер. вѣскорѣ. ⁷⁾ Спер. и възехъ одрѣ
свои и видохъ; Стоян. вас. ⁸⁾ Стоян. вѣнь изгонитъ. ⁹⁾ Fabr. вас. Стоян. отъ людѣи.

Ісви ѿ възпих глѣмъ великимъ: „помяжѣ ма, сѣж дѣдовъ!“ ѿ милосердова ма ѿ възложи рѣцѣи свої на ѿчи мой ѿ прозрѣхъ“.

Тѣ ѡвѣ ѿ дрѣгѣи ѿ людѣи възскача ѿ рече: „ѿсложѣ вѣхъ, ѿ ѿсправи ма словомъ“.

Тѣже дрѣгѣи възскаче ѿ реч[е]: „оуѣтрапивѣ вѣхъ ѿ ѿчисти ма словесемъ“.¹⁾

[VII]. Ї же[на] нѣкаѣ ѿменемъ Беренѣиѣ ѿ рече: „крови те-кѣи²⁾ вѣхъ вѣ. лѣт, ѿ коснѣхъ са триснахъ ризъ³⁾ ѿго ѿ перстѣ теченіе крови моѣѣ“.

Оставше⁴⁾ Їюдѣи ѿ рѣша: „законъ ѿмам[и] женѣ оуѣ послѣ-шество [не] прѣйти“.

[VIII]. Дрѣзѣи же нѣцѣи ѿ множества Їюдѣи, жены⁵⁾ копѣ-ѣхъ рѣжѣи: „сѣи члѣкъ праведникъ єсть, прокази⁶⁾ ємѣ покориви сѣтъ“.

Реч[е] же Пилатъ к тимъ, ѿ[же] рѣша: „прокази ємоу по-кориви сѣтъ“ ѿ реч[е]: „оуѣскжю оуѣчителемъ вашимъ [в рѣп. нашимъ] непокориви сѣтъ“.

Ї рѣша же к Пилатови: „не вѣмѣ“.

Дрѣзѣи же Пилатови рѣша: „ѣко Лазора възскрѣи ѿ мр-твыхъ по четирахъ днѣхъ ѿ гроба“.

Слыша же сѣ трепѣца князь ѿ реч[е] къ множествѣ ѿюдѣ-ѣскж: „почто вамъ пролиѣти кровь безъгрѣшнѣ?“

[IX]. Ї призвѣ Пилатъ Никодима ѿ вѣ. мѣжѣ, ѿже рѣша: „нѣс[тъ] роженѣ ѿ любовѣи⁷⁾ ѿ ѿ реч[е]: „чтѣ ѿстворю? ѿ ма-тѣжѣ боудеть оуѣ полцѣ?“

[Ї рѣша]: „мѣ не вѣмѣ ни сами видѣти“.

Ї паки же Пилатъ всѣ ѿ сѣзвѣ ѿ всѣ множества ѿюдѣиска ѿ реч[е]: „вѣстѣи, ѣко на вѣшество⁸⁾ [sic!] єсть днѣ ради ѿпрѣс-нокомъ дамъ вамъ казна. ѿмамъ оуѣ темницѣ слаженѣ во раз-бойникъ зовемѣи Варавѣ. вѣ Ісѣ бо ни єдиногѣ грѣха смрѣтнагѣ не ѿбрѣтохъ. кого хоцѣи[те], дамъ вамъ?“

Рѣкоша же Їюдѣи: „Варавѣ ѿпѣжѣти намъ!“

Ї реч[е] к нимъ Пилатъ: „чтѣ ѿстворю Ісѣи рекомѣмѣ Хѣ?“

Ї рекоша оуѣси: „на крѣтѣкѣ распни!“

Ї паки рѣша оуѣси Їюдѣи: „ни сѣи прѣѣзникъ⁹⁾, княж[е] Пилатъ, црѣви [в рѣп. црѣви], ѡцѣи пѣжѣтиши того, нѣж[е] нарицѣетъ

¹⁾ Конѣ сѣи тѣ, згѣдно з нашимъ у Стоян. і Спер., вѣдѣнно у Fabr. ²⁾ Стоян. кровь течѣшти. ³⁾ Стоян. възскрѣпию ризѣ; Спер. края ризѣ. ⁴⁾ Fabr. і словъ текѣти вас. ⁵⁾ Стоян. моужи и жены. ⁶⁾ Fabr. daemonia; Стоян. проказы; Спер. бѣсовѣ. ⁷⁾ Стоян. нѣси прѣѣ; Спер. нѣси дроугъ

са Сѣѣ Бжїи ѿ црѣ. ѿ рекоша: „не хощеши быти црѣ црѣтѣ“. ¹⁾

И тако Пилатъ исполни са ѿрости ѿ реч[е] к ним: „прѣо люди ваша крамолни быша. ѿже бяхъ ѿ проповѣдници имъ, быша“. ²⁾

И рекоша же Июдѣи: „ци сжѣ по насѣ?“ ³⁾

И реч[е] имъ Пилатъ: „Бжѣ вашъ [в ркп. нашъ], ѿже ѿзбавитъ васъ [в ркп. нѣ] ѿ жестокихъ казни фараѣнѣ, ѿ ѿнѣ ѿведе васъ ѿзъ Егѣпта ѿ сквозѣ море проведе васъ ѿко по сжѣи земли, ѿ оу поутыни насыти вы ѿ ѿ манноу (ѿже естъ тайно ѿсказѣмъ ѿ нескыи хлѣбъ), ѿведе вамъ водъ ѿс камене пити, ѿ законъ дастъ вамъ, — оу са тѣи [нѣ] дръжѣще Бжѣ совѣ ѿскасте ѿ телецъ ѿсолянѣхъ ѿверѣтѣ оу вогни ⁴⁾. ѿ Бжѣ васъ хотѣ за то погубити ⁵⁾, ѿ Моисѣи прашаше за грѣхъ вашъ, про то не ѿморосте. нѣкѣ глѣте, ѿко азъ црѣ вѣхъ не гнѣвитъ на себе“. ⁶⁾

И оустѣ Пилатъ ѿ сѣдѣнаго стола своѣго хотѣ ѿти конѣ. ѿ оу сѣвѣиша оу си Июдѣи ѿ рекоша: „црѣ оу сѣмъ црѣ, а не Ісѣ, ѿже ѿмоу вѣлѣси дары принесли творѣще ѿго црѣ. ѿ слышавъ Иродъ црѣ ѿ волѣхъ вѣхъ, ѿко роди са [в ркп. Ирод] црѣ, ѿ хотѣ оубити ѿго. ѿ томъ порозжмѣ ѿцѣ ѿго Иѣсифъ вѣстѣ ѿмъ ѿ томъ, ѿземъ мѣрѣ ѿго ѿ вѣже оу Егѣпетѣ. ѿ слышавъ же вѣстѣ Иродъ ѿ погуби дѣти жидовскыѣ, ѿже вѣ Вифлѣмѣ“.

Слышавъ же Пилатъ словеса си ѿ оубѣи са полка ѿ вѣпѣхъ Иудей. ѿ [в ркп. иже] реч[е] имъ Пилатъ: „вѣсте ли, сей ли естъ, ѿго же ѿска Иродъ?“

И оумѣвъ рѣцѣ своѣ Пилатъ прѣдъ полкомъ жидовскимъ ѿ реч[е]: „не виненъ есмъ азъ ѿ крове праведника сего ⁷⁾, ѿ вы оубрѣте“.

И крѣкѣли Июдѣи оу си: „кровъ ѿго на насъ ѿ на чадѣхъ нашихъ“.

¹⁾ Стоян. и речемъ, того хощеши быти црѣства, а не Кесарева; Fabr. an forte vis hunc esse [regem], et non Caesarem? ²⁾ Стоян. и иже по васъ бѣяхоу, проповѣдници имъ бѣясте; Спер. и благодѣтелемъ вашимъ противите се; Fabr. et qui profuerunt, contrarii eis fuistis. ³⁾ Стоян. ви, си соутъ по насѣ? Спер. кимъ благодѣтелемъ? Fabr. Qui sunt, qui fuerunt pro nobis? ⁴⁾ Стоян. и въ тѣхъ вѣсѣхъ, иже дастъ вамъ Богъ вашъ, не хотѣясте ѿго дръжати, нь искасте тельца слити и то дръжѣте Богъ вашъ; Спер. и о томъ разгнѣваете Бога вашего и ввыскаете тельца. ⁵⁾ Спер. и взыска Богъ якоже погубити васъ; Стоян. и хоте васъ сего доукавѣства избавити. ⁶⁾ Спер. нынѣ же выпѣте на ме, якоже Кесара ненавижду; Стоян. и нинѣ глаголете, яко азъ Кесара не годую. ⁷⁾ Стоян. сего частаго; Fabr. iusti huius.

Тогда повелѣк Пилатъ привести Ісѣа предъ сѣднѣи столѣ своѣ, де же сѣдаше, и реч[е] Пилатъ Ісѣи: „твоѣ родъ и зволѣи тебе црѣа, протѣ привелѣи тѣа на сѣи сѣдѣ предъ старѣишинѣи монѣснѣи, и вѣ томѣ тѣа ѡсѣдилѣи, што жѣ именуѣишь сѣа ии црѣи“. и по сѣмѣ казалъ повести ѣго на край мѣста, гдѣ же злодѣѣи котѣрымъ смѣрть дѣютъ, и казалъ розбити ѣго на пѣлѣкѣ вѣдѣлаи крѣтомъ, и ии сѣ нимѣ ии дѣвѣ пропати тѣи же ѡбѣичаемъ, тѣи же ии мѣна ѣдинои Дѣу сѣманъ, а дрѣгомѣ Гѣстанѣи.

[X]. И ии звѣдоша же Ісѣа ѡ сѣвѣтѣици и дѣа разбѣиинѣи тѣа ии сѣ нимъ на повелѣиное мѣсто. и ии сѣволоклѣи ии сѣ него рѣзы ѣго, и ѡбѣиѣзашѣа ии пѣлатѣи ии вѣкѣнцѣи тернѣиѣи вѣзложѣиша на главѣи ѣго. тако жѣ ии тѣи ии дѣвѣ разбѣиинѣи ии сѣ нимъ, ии тако розбиша ии на пѣлѣкѣи по повелѣинѣиѣи, Дѣсѣмѣна ѡдѣснѣиѣи Ісѣа, а Гѣстана ѡбѣиѣзѣиѣи. Ісѣжѣ же реч[е]: „ѡче, ѡпѣжѣи ии, не вѣдѣютъ вѣи, что творѣат“. ии по сѣмѣ раздѣишѣа сѣвѣкѣи рѣзы ѣго, ии на[ча]шѣа рѣжѣати сѣа ѣмѣи людѣи, стѣиѣиши тѣжѣи старѣишинѣи старѣиѣи гѣиѣи: „ииныхъ сѣпѣи ѣсѣи, а сѣи сѣбѣи не ѡиѣиши сѣпѣи“. тако мѣи сѣиѣи говѣиѣи: „ииныхъ цѣклѣи, а сѣи сѣи не цѣклѣи? ѡиѣи ѣсѣи ѡиѣи Бѣжѣи, ии сѣлѣзѣи же ии сѣи крѣта“. ии тако сѣмѣхѣи ии сѣ него вѣлаѣиѣи. ии сѣлѣи прѣиѣдоша старѣишинѣи тѣи ии принѣи сѣиѣи ѡцѣи ии сѣмѣшѣи ии сѣи жѣлѣиѣи ии дѣаишѣа ѣмѣи пѣи рѣжѣиѣи ѣмѣи: „ии зѣви сѣа сѣи“.

Бѣзѣи Лѣгѣи сѣлѣи кѣпѣи ии прѣиѣи рѣвѣи ѣго ии ии зѣиѣи ѡиѣи рѣвѣи ѣго крѣи ии вѣиѣи.

Ии заповѣиѣи кѣиѣи тѣи рѣиѣи пѣиѣи пѣиѣи ииѣиѣи ѣвѣиѣиѣи ии ииѣиѣиѣи ии лѣиѣиѣиѣи по тѣиѣи, што жѣи рѣиѣи Иѣиѣиѣи: „сѣи ѣиѣи црѣи ииѣиѣиѣи“.

Ии ѣиѣиѣи реч[е] ѡиѣи разбѣиинѣиѣи, реч[е], ѣиѣи ѡбѣиѣиѣи, ии мѣиѣи Гѣиѣи, ии реч[е] ѣмѣи: „ѡиѣи тѣи ѣсѣи Хѣи Ісѣи, ии зѣви сѣиѣи ии наѣи“.

Ии реч[е] ѣиѣи Дѣу сѣманѣи, не ии сѣиѣи ѣго рѣиѣи¹⁾: „не вѣиѣи ли сѣа тѣи Бѣи, ѣиѣи ѡѣи тѣи сѣдѣи ѡсѣиѣи ѣсѣи! мѣи дѣиѣиѣи ѡѣиѣиѣи по дѣиѣи наѣи; ѣиѣи дѣиѣиѣи, вѣи дѣиѣи прѣиѣиѣи; а сѣи не ииѣиѣиѣи никѣиѣиѣи жѣи зѣи“. потѣи жѣи, ѣиѣи прѣиѣиѣи дрѣиѣи сѣиѣиѣи, ии реч[е] кѣи Ісѣи: „пѣиѣи мѣи, Гѣи, ѡѣи црѣиѣиѣи сѣиѣи!“

Ии реч[е] ѣиѣи Ісѣи: „пѣиѣи мѣиѣи тѣиѣи: дѣиѣи ии сѣи мѣиѣи вѣиѣи ѡѣи рѣиѣи“.

[XI]. Бѣиѣи тѣи ѡѣи ѣиѣи ѣиѣи. ии вѣи тѣи, вѣи дѣиѣиѣи гѣиѣи по вѣиѣи зѣиѣи, ии зѣиѣи црѣиѣи Гѣиѣиѣи прѣиѣи сѣа на

¹⁾ Стоян. смѣиѣи ѣиѣи сѣиѣи рѣиѣи.

двое ѿ горы ѿ до долъ. ѿ въскликивъ Ісѣ великимъ глѣмъ ѿ реч[е]: „Ели, алъха оуѣхъ надона“,¹⁾ ѿж[е] ість ісказаімо: „Гі, оу рѣцк твоі продаю тобѣ дѣхъ мой“.

И видѣ то сотникъ ѿ оузда славеж Бѣви глѣ: „въ істинѣ-ноу сій моужь праведникъ вѣ“. ѿ вси людѣ бѣаполѣ ісмажени бѣша видаще такѣю стрѣтъ ѿ чюдеса, ѿ бѣюще оу перси свої ѿ оузратиша са оуспат.

Сотникъ же повѣда князю, ѿже видѣт таковѣ стрѣтъ ѿ чюдеса. слышавъ же се князь ѿ бѣ драхлѣ²⁾ ѿ³⁾ каіше са того³⁾ не ѿды ѿ ни пыѣ въ тѣ дѣнь ничтоже. ѿ призвавъ князь Жиды старѣйшинѣ ѿ рече: „видисте ли, што се дѣнь дѣ-еть са?“

Они же рекоша: „мерцаніе слѣнцю видѣхомъ по наоукоу“.⁴⁾

Стоѣиѣж ѿ зѣмляѣ іго⁵⁾ всѣ далече ѿ жены прѣидоша ѿ Галелѣѣ, видаще таковѣ страсть. се мѣжъ нѣкіи ѿменемъ Ѧсифѣ творѣ добро дѣло, ѿ мѣжъ праведенъ ѿ добръ, то не терпѣше похоти хотѣніѣ ѿ вадествиі юдѣнскѣ⁶⁾, ѿ Примафѣѣ град[а] ѿ юдѣнскѣ, ѿ тѣ вѣ чаіѣ црѣвіѣ бѣжѣѣ, ѿ ітъѣ проси телесе Ісѣѣ ѿ проси оу Пилата. ѿ вдасть і Пилатѣ, ѿ існемъ долоу ісѣ крѣта, ѿ повитѣ іго понавоі⁷⁾ чѣтною ѿ положи іго оу новѣмъ гробѣ, в нѣмъ же не вѣ никто же положенъ.

[XII]. Слышаще Жидове, ѿмѣже телесе проси Ісѣѣ Ѧсифѣ, ѿскажѣтъ іго ѿ ти вѣ. моужь, ѿже рѣша: „нѣс[тъ] роженъ ѿ любодѣніѣ“, ѿ Никодимѣ ѿ мнози ѿніѣ, ѿже стоѣхъ прѣд Пилатомъ, дѣла іго добраѣ ісказовахъ ѿ всѣ тайнаѣ. ѿ ідиною Никодимъ іави са имъ, ѿмъ же прѣдніѣ, деже вѣіше при-четѣ имъ⁸⁾.

Рече же ѿмъ, Юдеемъ [в реп. Рѣша же имъ Юдеѣ]: „како вѣноутръ вошли істѣ вѣдоуще?“⁹⁾

И ѡвѣрѣша імъ: „тѣ како вѣніде, ѿмѣже покоривъ вѣ Ісѣѣ, да часть іго іс тобою бѣдетъ“.

¹⁾ Стоян. подае в нотѣ: ели алъха оуѣхадона, в текстѣ: елои, елои, ли ма савахтани; Спер. вуалахъ екфудруиль, у деякихъ грецкихъ рукоп. *Βαββαχ ἐφελθὲ ρομφή*

²⁾ Fabr. contristatus est; Стоян. оскръбѣ, Спер. печална быста. ³⁻³⁾ Сихъ словъ нема въ жаднімъ ипышѣмъ текстѣ. ⁴⁾ Стоян. Спер. по обычаю, Fabr. secundum veterem consuetudinem. ⁵⁾ Fabr. omnes notī ejus, Стоян. вси знаеши іго. ⁶⁾ Стоян. съ не бѣѣше трыпе хотѣниіѣ ѿ клеветы іудейскыѣ; Спер. съ же не бѣ пристѣупилъ къ свѣтоу ѿ дѣлоу ихъ. ⁷⁾ Стоян. плаштаницею; Спер. понѣвицею. ⁸⁾ Стоян. имъ же прѣвѣ въ людѣхъ бѣше причѣтъ имъ; Спер. понеже князь жидовскѣ бѣ. ⁹⁾ Стоян. Спер. въ вѣштнидоу.

[И рече Никодимъ]: „вѣки вѣки вѣкомъ, аминь“.
 Также и Ѳсифъ видѣ¹⁾ реч[е] имъ: „чемому невесели есте противъ мнѣ, иже азъ просиху оу Пилата тѣла Ісѣва? и дайте и видѣте: оу гробѣ оуложихъ е и плащаницю чистою ѿвѣвихъ е и положихъ камень до двѣри гроба. а вы не вѣго и сътвористе противъ праведникъ, не мыслите на мѣть его, но на крѣткѣ распясте его, развѣ и сжжете его²⁾“.

Се же слышаше соудъ³⁾ и наша Ѳсифа и заповѣдаша привести предъ сѧ и рѣша е^м: „не подокаѣ намъ что и сътвориши противъ товѣ, іако събота проскѣти сѧ. кѣмо же, іако ни погребенію вѣдѣнъ еси⁴⁾, развѣ дамо маса твоѧ птицамъ и звѣремъ земнымъ“.

Ѳвѣща Ѳсифъ и реч[е] к нимъ: „се слово подобно е^стъ Голъадоу величавому, и[же] поноси бѣги и Дхъ стѣмѧ, иже реч[е] глѧ Бжъ и сказа прркъ⁵⁾. и⁶⁾ азъ разжмѣхъ правдѣ е^го и видѣхъ⁶⁾, [іако] Пилатъ оумывъ ржѣцъ свой предъ снѣцемъ рекъ: „чѣмъ е^смъ ѿ крове праведника сего, и вы оузрите“. Ѳвѣщающе рѣкѣ: „кровь е^го на нѧ и на чадѣхъ нашихъ“. іако ж[е] рѣкѣ, то и звыло сѧ е^стъ вамъ⁷⁾).

Слышаше же Іюдѣи словеса си и разгнѣваша сѧ зѣло и іако оумроша⁸⁾, и іаша Іѳсифа и затвориша и в темнѣ хливи^нкѣ, и деже не кѣ о^конца, еже⁹⁾ е^стъ лютаѧ темница⁹⁾, и запечатлѣша двѣри темницы чрѣ ключъ.

Іанна и Кайфа совѣтъ и сътвориша и съ законники, да съвѣткоюплени бѣдоутъ по съботѣ оу си. и мыслаху оубити Ѳсифа ко^ею смертію. и ѡвориша двѣри, и печать дверемъ видѣвша цѣлѧ, и не о^брѣктоша Іѳсифа. си же слыша весь и^снемъ и дикѣша сѧ зѣло и вѣзгрѣзиша¹⁰⁾, еже знаменіе и ключъ цѣлѣ ѡбрѣтѣша темницы. Іанна же и Кайфа ѡидѣста.

[XIII]. Сегому же всѣмъ дива^ннимъ сѧ [в ркп. вида^ннимъ сѧ]¹¹⁾, и ави не^которыи ѡ слоугъ, иже гробѣ стрѣгоуще, оушѣдъ во и^снемъ и реч[е]: „іако намъ стрѣгѣщимъ гробѣ Ісѣвъ и^створено бѣ земли движеніе, и видѣхомъ ангѣлъ Бжій, како ѡва^ли камень

¹⁾ Стоян. яви се имъ; Спер. вшѣдъ, Fabr. cum ascendisset. ²⁾ Спер. ни и лоуцею прободете и; Стоян. вас. ³⁾ Fabr. Judaei, Стоян. соудие, Спер. жидове. ⁴⁾ Спер. ни въ погребение длѧжьнъ еси; Спер. ни погребеніи сподобленъ боудеши. ⁵⁾ Тут бракуе цитованихъ у и^ншихъ текстахъ слѣвъ пророка. ⁶⁻⁶⁾ Сихъ слѣвъ нема в и^ншихъ текстахъ. ⁷⁾ Fabr. Sicut dixistis et pereatis in aeternum; Стоян. вас. ⁸⁾ Стоян. разгнѣваше се въ оумъ зѣло; Fabr. exacerbati sunt animo nimis. ⁹⁻⁹⁾ Сеі тѣлѣси нема в и^ншихъ текстахъ. ¹⁰⁾ Fabr. admirantes obstupuerunt; Стоян. зрѣште оужасоше се; Спер. всъюдѣше се вси людѣи и трепетни быше. ¹¹⁾ Стоян. сего вѣмъ видѣстѣмъ; Спер. еще же имъ сѣдѣщимъ на зборѣ.

ѡ дверій гроба¹⁾ и сѣде на нем, и зракъ его вѣше аки молній, аки свѣтъ²⁾, ѡ страха же его выхом аки мѣртва. и слышахом а́н҃гла рекѣща к женама, иже прійдоша ко гробѣ Ісѡу: „не войте са, вѣде во³⁾, іако Іса пропатога и҃рета⁴⁾, и вѣста, іако же прежде реч[е]. прійдѣта и видита мѣсто, идеже положиша, и скоро шедше повѣдайте⁵⁾ оучеником его, іако оустѣ ѡ мѣртвах Ісѣ, и тѣ вараетъ вы оу Галелѣи, и тоу видите, іакож проповѣда вам [в реп. нам]“⁶⁾.

И въ коупѣ же призывающе Июдѣи и сажги вса, иже стрѣжаху гробѣ Ісѣвъ, рѣша имъ: „кто сажъ женѣ тѣ, иже к ним а́н҃глы гла? почто не іасте [в реп. іасти] и҃хъ?“

Ѣвѣиаша слоуги и рѣша же: „не вѣмѣ, кто вѣста, мѣи во іако мѣртва и҃сѣтворени выхом⁷⁾ іасти женѣ тѣ“.

И рѣша [им Июдѣи]⁸⁾: „живѣ Гѣ, іако не вѣрѣм вам!“

Ѣвѣиаша слоуги и рѣша ко Июдѣимъ: „тако велика⁹⁾ чюдеса видите Іса творѣща и слышасте, ни тѣм вѣрѣасте¹⁰⁾. но право, доверѣ рѣстѣ, іако живѣ естъ Гѣ¹¹⁾. въ истинѣ живѣ естъ Гѣ, иже^{12—} и на крѣтѣ распасте¹²⁾. мы слышахом¹³⁾, іако Иѡсифа, иже погребѣ тѣло Ісѡ, и затвористе и оу темници, затвористе и запечатлѣстѣ, и ѡврѣзѣше и не ѡврѣкѣстѣ [в реп. ѡврѣкѣша] его¹⁴⁾. дадите вы Иѡсифа, иже оу темници затвористе и, и мы дамѣ Іса, его же оу гробѣ стрѣгохом“.

Ѣвѣиаша Июдѣи и рѣша: „Иѡсифа мѣи дамѣ, дадите вы Іса, а ѡсифъ оу градѣ своем естъ, ѡ Аримафѣи естъ“.

Ѣвѣиаше [слоуги] рѣша: „ѡце Иѡсифъ ѡ Аримафѣи, а Хѣ оу Галилѣи естъ, іако же слышахом ѡ а́н҃гла рекѣща къ женама“.¹⁵⁾

Си слышаше Июдѣи и вѣзвѣиаша са гл҃ше къ совѣ: „егда когда воудет слышана [в рукоп. слышаша]¹⁶⁾ си словеса, и вси вѣзвѣрѣютъ оу словеса си и въ Іса“.¹⁷⁾ и змовивше са и даша

¹⁾ Стоян. камень гробныи; Fabr. monumenti lapidem. ²⁾ Стоян. и ризы его яко свѣтъ. ³⁾ Стоян. вѣмъ. ⁴⁾ Fabr. quod Jesum quaeritis crucifixum; Стоян. яко Ісѡуса и҃шетѣ, иже на крѣтѣ распетъ естъ. ⁵⁾ Стоян. повѣдаета. ⁶⁾ Fabr. sicut dixit vobis; Стоян. Се прѣдповѣдахъ вамъ. ⁷⁾ Тут у нас люка, Стоян. бѣхомъ прѣдъ страхомъ аггела, и како можахомъ ети жены те; так і у Фабр. ⁸⁾ Дополнюемо із Стоян. ⁹⁾ Стоян. Иудеомъ тако: велика; Fabr. Judaeis: tanta. ¹⁰⁾ Стоян. дод. како нам въру имете? Так і Fabr. ¹¹⁾ Так і Fabr., Стоян. Они же рекоше: добръ ли рѣста, яко живѣ естъ Ісѡусъ. Въ истинѡу. ^{12—13)} Fabr. vas. Стоян. истыи иже на крѣтѣ распетъ. ¹³⁾ Стоян. и се мысляхомъ. ¹⁴⁾ Стоян. двѣри запечатѣвше и знаменія обрѣтоесте цѣла. ¹⁵⁾ Так і у Fabr., Стоян. дод. иже прѣдоша къ гробу Ісѡусовѡу. ¹⁶⁾ Стоян. истина, Fabr. audientes. ¹⁷⁾ Fabr. credent in Jesum, так і Стоян.

мздж слоугам¹⁾ рекше имъ: „рцкте, їако нам спашим ѿ прїи-
доша оучници єго ношю ѿ оукрали тѣло Ісво. аще слышано вѣ-
дет оу Пилата кнѣзѣ, ѿ мы вамъ велѣмъ оу томъ честь дамѣ“. ²⁾

И прїемше сажгы мздж ѿ тако [ре]коша, како ихъ Жидова
наоучили ѿ тако мнозиѣ принесоша слово ихъ³⁾.

[XIV]. И нѣккыи законники именемъ Финиѡфъ ѿ Идамонствъ
ѿ гынѡ именемъ Агѣйснѣ⁴⁾, тѣи трѣи прїидоша ѿ Галелѣи оу
ѿрлѣмъ ѿ рекше къ старшинамъ оуствѣмъ в соимѣхъ: „ѿже,
дѣи, вѣи Ісѣ распаствѣ, мы єго видѣхомъ глѣща посрѣдѣ надесѣтъ
ѣдиннаго посрѣдѣ оучникъ своихъ на горѣ Маслѣчнѣи рекше:
„проповѣдайте по всемъ мироу всемъ людемъ, кѣтѣще въ имѣ
ѡца ѿ ѿна ѿ сѣаго Дѣа; ѿже вѣрѣтъ ѿ кѣтитъ сѣ, ѿ спѣтъ вѣ-
дет“. ѿгда сѣи глѣ оучникомъ своимъ, ѿ видѣхомъ єго градоуца
на нѣо“.

Сѣи же слышѣще преднѣи законници, старѣишнѣи ѿ дѣи-
кони, ѿ рекоша тѣмъ моужемъ: „дадѣте сѣмъ Бѣсѣ Израїлевъ
ѿ вѣздайте ємъ мѣтѣмъ, аще ли ѿстина сѣ, ѿже єствѣ слы-
шали?“ ⁵⁾

Ѧвѣщѣвшѣи ѿ рекоша: „живѣ Гѣ Бѣ нашѣ ѿ ѡцѣ нашихъ,
Бѣ Аврамовъ ѿ Исаковъ ѿ Иаковъ, їако видѣхомъ⁶⁾ ѿ слышахомъ
Ісѣ глѣща ѿ сѣченикъ своимъ ѿ видѣхомъ горѣ градоуца на нѣо⁷⁾.
да аще ли оумолчали быхомъ ѿ сѣмъ, ѿ имѣли быхомъ грѣхъ“.

И тако⁸⁾ оусташа законници преднѣи дрѣжѣще законъ Гѣи,
ѿ заклаша ѿ глѣще: „оуѣже никомоужѣ вѣзвѣстѣте сѣго, не гово-
рѣте, што жѣ намъ ѿ Ісѣ повѣдаете“. ѿ даша имъ великѣю мздж.
ѿ послаша ѿ сѣи три мѣжи, да ихъ проведѣтъ оу своѣю зе-
млю, да вѣи не ѡстали никако оу ѿрлѣмѣ⁹⁾.

И тако оу сѣи Июдѣи ѿсѣбраша сѣ оу¹⁰⁾ великѣи полкъ,
оу ѣдиннѣи ѿсѣмъ¹¹⁾, ѿ вѣплѣ ѿ плачѣ велинѣи ѿтвориша глѣще: „что
сѣи знаменїѣ ѿтворѣно въ Израїлѣ?“ ¹¹⁾

¹⁾ Стоян. събравше мыто велико и даше воиномъ. ²⁾ Стоян. мы оутолимъ єго
о васъ и чѣсть вы сѣтворимъ, Fabr. et securos vos faciemus. ³⁾ Стоян. и проявлено
бысть всемъ слово ихъ. ⁴⁾ Fabr. Phinees et Ada praeceptor et Levita nomine Agaues;
Стоян. Финесъ и Даменстръ и Менегдимъ и Гасимъ. ⁵⁾ Стоян. дод. и видѣсте, такъ
і Fabr. ⁶⁾ Fabr. Стоян. вас. ⁷⁾ Тутъ вѣ нашѣмъ текетѣ люка, Стоян. дод. и истинноу рѣ-
хомъ. Рекоше имъ Жидове: мѣчѣте и кѣмоу не глаголите того. Отвѣщѣвшѣи гѣ.
моужѣи рѣше: аште словеса, аже слышахомъ ѿ Ісуса, и видѣхомъ єго горѣ гре-
доушѣ на небо, аште мѣчимъ ѿ т. д. ⁸⁾ Fabr. Statim, Стоян. Напрасно. ⁹⁾ Fabr. ut
nullo modo starent in J. Стоян. да не ипѣмъ [надруковано: мѣмъ] законникомъ по-
вѣдетъ въ Иерусалимъ. ^{10—11)} Fabr. Стоян. вас. ¹¹⁾ Fabr. in Jerusalem, Стоян. въ
Израїлѣтѣхъ.

Анна же ѿ Каѳфа оутѣшлюци ѿ ѿ рекоша слоугамъ стрѣ-
гшиимъ гробъ Ісѣвъ: „вамъ, дѣи, вѣрѣ [не] ѿнати. вы, дѣи,
рекли намъ, штож „мы ѿвалили камѣнь ѿ гроба, ѿ оу то, дѣи,
вѣрѣмъ оучици єго оуцрали тѣло єго ѿз гроба“. тако такы ѿ ре-
цѣте. ѿ даша имъ злата ѿ сребра многа, ѿбы рекли сѣе, штож ре-
комо оузато єсть тѣло Ісѣво. „да то видѣте, ѿко не вѣдетъ вѣры
внати оучицѣмъ єго, страннымъ єдинымъ, єдиномъ словѣмъ ѿхъ.
того оуко дѣла принали мзджъ много, ѿ тако оучаше ихъ, також
ѿ оуцѣмъ рекоша. ѿли, дѣи, намъ вѣрѣ ѿмоуць, ѿли оучицомъ
Ісѣвымъ“. ¹⁾

[XV]. ѿ оуставъ Никодимъ ѿ реч[е]: „право, дѣи, говорите,
чада Ізраїлева. ѿ слышали єсте, штож говорили вамъ триє моужѣ,
клинѣши сѣ оу законѣ Гѣи? тѣи рекли: „видѣхомъ Ісѣа глѣша ѿсѣ
вченикѣмъ своїми на горѣ Масличѣи, ѿ видѣхомъ ѿ горѣ ѿджѣша
на ѿво“. ѿ оучить насѣ писма, ѿмже вѣжениѣ Ільѣи прѣрѣкъ вѣзне-
сенъ вѣ на ѿво. ѿ оупрошенъ вѣи Єлисѣи ѿ чада прѣрѣкъ: „гдѣ
єсть ѿцѣ нашъ Ільѣи?“ ѿ рече ѿмъ, ѿко вѣсхнѣшенъ вѣи на ѿво.
ѿ рекоша чада прѣрѣскаѣ къ немъ: „ѿгда дѣхъ єго взатъ вѣи ѿ по-
сади ѿ горѣ оу славѣ ²⁾? развѣ ѿзволѣмъ мже ѿс нами ѿ оукрестѣ
ѿджѣть горы ѿсавѣ ³⁾, нѣгдѣ єго оуверѣнутъ“. ѿ оуверѣниша Єлисѣи
ходити ѿс ними гѣ. дѣи, ѿ не ѿверѣтоша єго. нѣкъ послажѣи те
мене, чада Ізраїлева, ѿ послажѣмъ мже оу горѣ Ізраїлеви, да
ѿще не вѣдетъ на ѿво оуцѣшѣлъ, то вѣдетъ на земли, ѿ казнѣ
оуверѣкаемъ“.

ѿ вси люди пристѣпили къ Никодимѣмъ [sic!] словѣ томъ.
ѿ послаша моужѣ ѿскаць Ісѣа ѿ не оуверѣтоша єго ѿ воспати
возвратиша сѣ ѿ рѣша: „оуверѣтъ ѿскавшимъ ѿ не оуверѣтоша Ісѣа,
развѣ Іѳсиѣа оу градѣ своимъ Іримаѣи“.

ѿи слышѣше прѣдѣниѣ законѣи ѿ вси люд[е] є весели вѣиѣхъ,
ѿмже ѿверѣтенъ ѿсиѣвъ, ѿ славѣша Бѣи Ізраїлева. ѿ ѿснемъ велѣи
ѿѿѿѣсѣкъ ѿ рѣша прѣдѣнимъ свѣщенникомъ: „кимъ закономъ мо-
жемъ къ намъ привести ѿсиѣва?“

ѿ написѣша книги къ немъ глѣше: „миръ тобѣ ѿ всѣмъ ѿс
товою ѿже сѣт. вѣмъ, ѿко ѿсѣгрѣшихомъ прѣдъ Бѣомъ ѿ тобою.
рѣчи оуво прѣйти ко ѿцѣмъ твоимъ. ѿ мы же дѣи сѣ ѿсѣмъ
ѿ ѿзвѣдѣнѣ твоєго, вѣмо же, ѿко клѣтъ свѣтъ мѣслихомъ прѣ-
тивъ тобѣ. тѣмъ же [Гдѣ] прѣятъ тѣ ѿ ѿзвѣи тѣ ѿ проклатого

¹⁾ Осея промова Каѳфи в отьому текстї баламутна тим, що переписник, не зрозумівши початку, обернув її до воєн, а не до жидівського збору, пор. попередній текст, стор. 269. ²⁾ Стояи на горѣ Ізраїлеви. ³⁾ Стояи. горы Ізраїлеви.

свѣта нашего. миръ товѣ, Осиѣ, честный члвче, Ѡч[е] и сего полка !“

[И рѣша]: „изверѣмъ ѣ. мжж прїи́тель Ѡсифовъ“. и рѣша к нимъ: „ѣгда же прїидѣте ко Ѡсифови, цѣла́йте ѣго миромъ и вда́дѣте кнѣги“.

И пришедшимъ къ Ѡсифѣ и цѣловавшимъ и мирно и вда́ша ѣмъ книги. и проче́тъ Иѡсифъ и реч[е]: „блѣвнѣ Гѣ Бѣ мой, тои́ избави ма Ѡ Израѣла, да не пролита бы́ кровь моѣ. блѣвнѣ^{1—} ты́, кривы́и ма под своимъ крѣ́ломъ!“¹⁾

Цѣловавъ Иѡсифъ мжжа и приа́тъ ѣ и въведе ѣ оу́ домъ свой. въ дръгнѣ же днѣ оу́сѣдѣ на ѡсла и ѣде ѣс нимъ, и прїи́доша оу́ ѡрѣмъ. тогда оу́слышаше вси Жидове и пѡдвизаху́ сѧ вси противѣ гра́дѣще и рекѡще: „миръ оу́ноутрѣ́ шествїю твоѣмоу, ѡ́че Ѡсифе!“

Тѣмъ же Иѡсифъ ѡвѣща́въ и реч[е]: „миръ Гѣ даѣ же оу́сѣмоу полкоу́ и́удѣи́скъ!“

И цѣловаша ѣго вси, и прїа́тъ и [Никодимъ] оу́ домъ свой вълюбви и вѣлми. оу́ дръгнѣ днѣ оу́ патокъ ѡнна и Каѡфа ѣс Никодимомъ и рѣша: „даи́ же ѣсповѣданїе Боу́ Израїлевѣжъ, и ѣсповѣжъ всѧ намъ, ну́же спрашаемъ. и мѣ́ невесе́и вѣхѡмъ тѣмъ, и́мже погрѣе тѣло Ісѡ, и затворше́ тѧ оу́ темни́ци не ѡверѣтохѡмъ тебе, и чюдаще́ сѧ ѣсмы́ сѣло, и боѡзнь ны́ прїа́тъ, и́мъ тѧ прїа́хѡмъ пре́жде днѣи́²⁾. да ѡ Бѣ́к ѣсповѣжъ намъ, что товѣ́ ѣствѡренъ бо́ бы́?“

И ѡвѣща́въ Ѡсифъ и реч[е]: „ѣгда же ма затвористѣ́ оу́ пѧты́и днѣ́³⁾ ѣс вечера́ же, ѣгда стоа́хъ мола́ сѧ оу́ сжѡтѡ́ по́лжнѡци, ѡверзена́ бы́ хлѣ́кни⁴⁾ ѡ четыре́ оу́го́лъ, и видѣхъ Ісѧ ѣ́ко млѣ́кнѡ́ свѣ́тлѡ, и ѡ боѡзни́ оу́жасѡхъ сѧ и до́лж па́дохъ ни́цъ на землѣ. и ѣмъ ма за рѣ́къ и въздвїже́ ма ѡ землѣ́ и вѣ́ла́га водна́ѧ ѡ́вниѧ́ ма по́ ли́цю. и самъ Ісѣ́ ѡ́вры́савъ́ ли́це своѣ́⁵⁾ и до́вза ма́ и реч[е] ми: „не бо́и́ сѧ мене́, не смотри́ мене́ и ви́жъ, ѣ́ко азъ ѣ́смь“. и рѣхъ: „оу́чи́тель Ільѡ́“. и реч[е] ми: „нѣ́смь Ільѡ́, но́ азъ ѣ́сть ѡ́ Хѣ́, ѣго́ же ты́ тѣло́ оу́ грѡ́вѣ́ положи“. и рѣхъ к немъ́: „по́кажи ми, Гѣ⁶⁾ Ісѣ́ Хѣ́⁶⁾, мѣ́сто, и́деже́ положи́хъ тѧ“. и ѣмъ за рѣ́къ мою́ и приве́де ма́ ко грѡ́вѣ́, и́деже́ положи́хъ ѣ́, и по́каза ми́ платъ и оу́крѣ́жъ, вонѣ́же гла́вѣ́ ѣго́ ѡ́вѣвнѣхъ. тогда́ познахъ, ѣ́ко Ісѣ́ ѣ́сть и по́-

^{1—1)} Стоян. vac. Fabr. як у нас. ²⁾ Fabr. dum te suscepimus praesentem; Стоян. донде́же те́ видѣ́хѡмъ пре́дъ нами. ³⁾ Так і Стоян., Fabr. in die parasceve, то́б то́ в пѧтницю. ⁴⁾ Стоян. хра́мни, Fabr. domus. ⁵⁾ Fabr. Et extergens faciem meam, Стоян. Сѣ́ же обрисавъ́ ли́це моѡ. ^{6—6)} Fabr. Стоян. vac.

молихъ са ѣмъ и рѣхъ: „блвнѣ градыи ко ѣмъ Гїе!“ держа за рѣжъ мою и веде ма въ Аримафѣю оу вежю мою и реч[е]: „миръ тобѣ, Сусифе! и до м. днїи не ѣзыдиши ѣс храма сво-
ѣго. и азъ ѣдж ко выѣшнимъ¹⁾ момъ“.

[XVI]. Ёгда же оу са слышаша архїѣрѣи и држнїи зако-
нодержжцы и дѣйкени, и съдржгнжша са и быша ѣко мѣртва
и падоша ницъ на земли копїюща к совѣ и рѣша: „что ѣсть
знаменїе, еж[е] ѣстворено ко Израїли? вѣмъ ѡца и мѣрь
їсви!“

И нѣкнїи дѣйконѣ реч[е]: „азъ знахъ, ѣко ѡцъ и мѣи ѣго
вѣста коѣща са Бѣ и мѣтѣс приснѣ къ цѣркви мѣртваж и съжа-
ган'ноуѣю и молаща с[а]²⁾ Бѣу Израїлевж. ёгда прїѣтъ и ѣдѣ
великїи закон[ник]ѣ Гимнѣнѣ, и держа на рѣжъ и и реч[е] к немъ:
„їнѣ ѡпжсти раба своѣго, Ёлдж, по словеси твоѣмъ въ мирѣ,
ѣко видѣста ѡчи мои снїе твоѣ, ёже ѣси оуготовала ѣмъ предъ
ѡчима оуѣсѣхъ людїи, сѣктѣ³⁾ къ ѣвленїе ѣзыкомъ⁴⁾ и оу слаж
людїи твоихъ Израїла“. такоже и тѣ Гемѣнѣ снї⁴⁾ мѣрь їсвоу
и реч[е] їи: „їсказа[ю] ти ѡ ѣтрѣцъ сем: се поставленъ ѣсть
воскрѣшенїе многимъ и къ знаменїе протївлѣнїю, и тобѣ самой
ѡрѣжїѣ⁵⁾ сѣдце прїидетъ, и ёгда ѣвѣат са протївныхъ⁶⁾ помы-
шленїа“.

Тогда рѣша оу си Жидове: „послѣмъ к тѣмъ ї-мъ моу-
жемъ, иже рѣша видѣше ёгѣ съ вѣченики своими оу горѣ Ма-
сличнїи“.

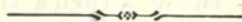
Тому же ѣстворенномъ вѣвїю и прїїдоша мжжи тѣ,
и оупросїша ѣ⁷⁾. ѡвѣщавше ѣдинѣмъ оусты и рѣша: „жїкѣ Гѣ
Бѣ Израїлевж, ѣко видѣхомъ їса съ вѣченики своими горѣ гра-
дѣща на ѣво“.

Тогда Ённа и Кайфа разлжчиша нхъ дрѣгъ ѡ држга, оупра-
шающе по ѣдиному. [и ѡвѣщаша] ѣдинѣмъ оумомъ: „во ѣстин'ноу
рѣхомъ и видѣхомъ їса горѣ градоуща на ѣво“. Тогда Ённа
и Кайфа рѣста: „законъ нашъ держимъ⁸⁾: ко оустѣхъ намъ⁹⁾ двѣю
или трїю послжхъ всако слово станетъ¹⁰⁾, развѣ¹¹⁾ четыремъ¹¹⁾).

¹⁾ Стоян. ѣнѣшїимъ, Fabr. discipulos. ²⁾ Стоян. жроушта жрѣтвоу. ³⁾ Стоян. vac. Fabr. lumen in revelationem gentium. ⁴⁾ Fabr. benedixit, Стоян. сватыи рече Марїи. ⁵⁾ Fabr. gladius, Стоян. копїе. ⁶⁾ Стоян. и тогда явить се многихъ сѣдѣцъ, Fabr. et revelabuntur de multis cordibus. ⁷⁾ Fabr. interrogaverunt eos, quae vidissent. ⁸⁾ Fabr. continet, Стоян. дрѣжить. ⁹⁾ Fabr. Стоян. vac. ¹⁰⁾ Стоян. стоить, Fabr. stat. ¹¹⁾ Fabr. Стоян. vac.

и мы же вѣмъ¹⁾, и мѣ же вѣженный Енохъ възлюбилъ съ Бѣги и взятъ естъ словесемъ Бжѣимъ; и блаженнаго Моуѣсеѣ не ѡбращетъ съ грѣхъ²⁾, и³⁾ Илїи прѣрка не ѡбращетъ съ смѣртъ³⁾. а Ісхъ преданъ естъ Пилатови и вѣнъ и оуплаванъ и терновымъ вѣнцемъ вѣнчанъ, а конемъ прокоденъ и на границу возвѣщенъ...⁴⁾

Отсей другий текст тзв. Пилатовихъ актѣв, хоч і заховав ся в копїї вчаснїйшій від попереднього, є про те пізнїйшою переробкою, бїльше надиханою відтїнком українсько-руської мови та троха литовсько-руської судової термїнологїї (див. характерний зворот: „мы, дѣи, осподине“). Супроти попереднього сей текст декуди вкорочений, може проти волї копїста, що, здасть ся, мав дефектний взірець, а декуди розширений чи то глоссами, чи й так, що лаштовник отсего тексту по своєму вьяснював не досить яснї мїсця свого орігінала.

¹⁾ Стоян. обаче се речемъ, Fabr. Sed quid dicimus? ²⁾ Стоян. имъ же не обрѣте се; Fabr. sepultura non invenitur. ³⁻³⁾ Fabr. vas. Стоян. як у нас. ⁴⁾ Закїнченя в рукописї нема; за остатнїм словом наступає безпосередно Descensus, у котрїм також бракує початку, див. дальший роздїл. Здасть ся, що копїст дописавши сторону свого орігінала до кїнця, через недогляд замїсь одної картки перевернув двї і таким робом пропустив двї сторони письма, бо дальше йде безпосередно за отсим без зазначеня люки. Сей сам недогляд далї повторяє ся ще раз.

УІІІ. Ісусів прихід до пекла, воскресеня і вознесеня.

А. Рукопис Степана Комаревського, XVII в., стор. 302—334.

[Оповіданє Карина і Лисина про Ісусів прихід до пекла]. [XVII]¹⁾.
Въставъ Іѡсифъ реч[є] къ Аїннѣ ѿ Кайафѣ: „істинно ѿ гораздо²⁾
дивите сѧ, ѿмже слышастѣ, іако видѣнъ єсть Ісѣ мѣтвъ ѿ живъ³⁾
градѣщъ на нѣо. право колѣе дивити сѧ ѣ, ѿмже многыя
въскрѣси ѿ мѣтвъхъ, ѿ живы⁴⁾, ѿ ѿ многъ видѣни сѣтъ къ Іѣр-
лмѣ. ѿ нынѣ послашайтѣ мене! ѿмъ же всѣхъ вѣмъ великаго за-
конника, вѣженнаго Сѣмѣѡна, ѿже прїѣтъ Ісѣ ѡтрека своѣма рѣ-
кама. ѿ тѣхъ самъ Сѣмѣѡнъ имѣашѣ іны⁵⁾ два брата⁶⁾, ѿ мы
всѣхъ над покоєм⁷⁾ и над погребенїемъ его бѣхом. прїидѣте ѿ ви-
дите: гроба єѣѡ ѡврѣста єста, ѿ⁸⁾ с нимъ въскрѣсєста⁸⁾. ѿ та
єста въ граде Аримафѣнстѣ ѿ жива в кѣпѣ въ мѣтвахъ. жива⁹⁾
єста, слышима въпнюща⁹⁾, ни с кимъ же глїюща, но токмо єста
іако мѣтвъ молчаща. прїидѣте ѡўко ѿ ідемъ к нимъ съ всею
чѣтїю ѿ смиренїемъ ѿ кротостїю, ѿ приведемъ а к намъ, ѿ за-
клєнемъ а, негли глѣта к намъ ѡ воскреснїи, іако не ѡўтантѣ сѧ¹⁰⁾

Сѣ слышавше всѣхъ весєлаща сѧ, іадѣще Аїнна ѿ Кайафѣ
ѿ Никодимъ ѿ ѡсифъ ѿ Гамалїилъ, ѿ не ѡбрѣтѣше єѣѡ погребєнъ,
но іадѣще въ градъ Аримафѣн, тѣ а ѡбрѣтоша въ мѣтвахъ колѣна

¹⁾ Нумерация глав іде далі відповідно до латинського тексту у Фабріція і Тішендорфа. ²⁾ Стоян. въ правдоу, Fabr. bene. ³⁾ Fabr. de morte vivus, Стоян. як у нас. ⁴⁾ Fabr. de monumentis, Стоян. ѡтъ гроба. ⁵⁾ Стоян. сыны, Fabr. duos filios germanos. ⁶⁾ Спер. дод. сїя ѡумрєста, у Fabr. сїхъ слівъ нема. ⁷⁾ Fabr. in dormitione, Стоян. vac. ⁸⁻⁸⁾ Стоян. vac. Fabr. quia resurrexerunt. ⁹⁻⁹⁾ Стоян. vac. Fabr. Quidam audiunt clamantes. ¹⁰⁾ Стоян. повѣже не ѡутиа се; Fabr. mysteria quaedam.

приклоньше. и ѿблговизаша ѿ съ всюю чѣтїю вредно и волѣзнью¹⁾ приведше во Иѣрлмъ во снем. и затворени[ми] двѣрьми²⁾ и възмѣщѣше³⁾ законъ Гнь положиша на рѣкѣ еію рѣщи: „заклинаемъ вы Бгомъ Иданаемъ, Бгомъ Израилевымъ, иже стоить в законѣ⁴⁾ и пррцѣхъ, гла ко шѣемъ нашимъ: аще того сѣра вкрѣете, иже вы ѿ мртвыхъ вѣскрѣси, поведита намъ, како вѣскрѣсоста ѿ мртвыхъ?“

Сїю клатвѣ слышаша Каринъ и Лисинъ⁵⁾ вострагоста съ тѣломъ и сматроста съ и въздохнѣста срдцемъ, вкѣпе ѿкрѣтъ гладающе въ нѣо сътворѣста знаменіе Хѣо прѣстома своимъ на ѡзыкъ сксѣю, и ѡко тайно глѣюща быста рѣщи: „дадита намъ красна листъка⁶⁾, и напишете, ѡже видѣхове⁷⁾“. и даша ѡма. та сѣдаще разнѣ писаста тако рѣщи:

[XVIII]. „Хсѣ Ісѣ, ѿ мертвыхъ воскресъ и жизнь⁸⁾, повелѣ намъ глѣти тайныя при смерти⁹⁾ крѣта [тѣо]ѣго, аже тобою заклата ѣске¹⁰⁾. ты заповѣда рабомъ твоимъ никоמוу ж[е] исповѣдати вѣтъка твоего силѣ недовѣдомѣ, аже ко ѡде прѣисподнемъ. ѣгда вѣхѣомъ съ вѣмни ѡцїи нашими посаженїи въ прѣглубинѣхъ во тмѣ нескетимѣ¹¹⁾, нагло сътворенно бы златѣ зернькѣ¹²⁾ лицемъ прѣпрѣкнѣномъ¹³⁾ и црѣкыи венѣцъ¹⁴⁾ просвѣщаша насъ, ты, вѣставъ члѣчъ родъ ко купѣ Идамъ [в рѣп. Идама] съ вѣмни предними шѣи пррки вѣзвѣсѣлаще съ рѣша: „ѿ свѣкта вышнѣго свѣкт вѣчний сынъ ѣ, ѣже намъ ѡбѣща послати равновѣчный свой свѣкт¹⁵⁾“.

И коппа Ісаяа рече сице: „сїи ѣ свѣкт ѡчѣ, Сїѣ вѣжїи, ѡко же прѣже рѣхъ, ѣгда вѣхъ на землїи живѣ: „земля Заѡѡлона и земля Нефѣданима ѡбѣнъ полѣ Иѡрдана, части галнаѣнскихъ ѡзыкъ, людіе сѣдащїи¹⁶⁾ въ тмѣ видѣша свѣктъ велїи; живѣщїи въ странѣи сѣни¹⁷⁾ смртней, свѣктъ восшѣтъ на вы“. и нїне прїиде и просвѣкти намъ¹⁸⁾ во смрти сѣдащїмъ“.

¹⁾ Стоян. съ всакою чѣстїю любовною болѣзнию, Fabr. cum omni veneratione et timore. ²⁾ Fabr. clausis januis, Стоян. затворише дври. ³⁾ Стоян. взеше, Fabr. tollentes. ⁴⁾ Стоян. иже есть и тѣ въ законѣ, Fabr. qui per legem et prophetas locutus est. ⁵⁾ Стоян. Лицивъ, Fabr. Lenthius. ⁶⁾ Стоян. разнолиста хартина, Fabr. singulos tomos chartae. ⁷⁾ Стоян. дод. и слышаховѣ, Fabr. vac. ⁸⁾ Стоян. якъ у насъ Fabr. mortuorum resurrectio et vita. ⁹⁾ Стоян. прѣжде смрти, Fabr. post mortem. ¹⁰⁾ Fabr. adjurati sumus. ¹¹⁾ Стоян. въ прѣисподѣи глѣбинѣ въ тмѣ кромѣиней, Fabr. in profundo inferni in caligine tenebrarum. ¹²⁾ Стоян. напрасно всїи прѣсвѣтлѣе слънце, Fabr. subito factus est aureus solis color (vel calor). ¹³⁾ Стоян. лицемъ прѣсѣавномъ, Fabr. purpuraeaeque. ¹⁴⁾ Стоян. царьскы свѣтъ, Fabr. realis lux. ¹⁵⁾ Стоян. подае в нѣтїи var. Господь вѣчни, Fabr. lumen coaeternum. ¹⁶⁾ Стоян. ходѣште, Fabr. ambulabat. ¹⁷⁾ Fabr. in regione umbrae. ¹⁸⁾ Стоян. дод. свѣтъ, Fabr. vac.

И егда веселихомъ с[а] ѿ свѣте, иже восна намъ, прїиде
 ѿцъ нашъ Бѣмеѡнъ и весела са рече всѣмъ: „слава тобѣ, Снѣ
 вѣи¹⁾“, азъ во прѣахъ и на рѣкѣ моею въ цркви, ѡтрокъ роженъ
 ѿ двѣ, и понуженъ Дхѡмъ стымъ рекоу емѣ исповедаа: „иже
 видѣста ѿчи мой спсєніе твое, еже оуготова предъ лицемъ всѣхъ
 людїи, свѣтъ во явленїе азыкомъ и во славу людїи твоихъ
 Израїла“.

Снѣ слышаста все множество диваще са²⁾ възрадоваша с[а].
 и потомъ прїиде Крѣтитѣль³⁾, и вопросиша и всѣ: „кто ты еси?“
 ѡнъ же ѡвѣщавъ рече: „азъ есмь прркъ вышнаго предгради
 предъ лицемъ пришествїа єго въ ѡданїе⁴⁾ грѣховъ. и видѣхъ
 приходѣща єго ко мнѣ, [и] принуженъ Дхѡмъ стымъ исповедаа
 рѣхъ: „изыде се агнецъ вѣи взямаи грехи всего мира“. и крѣтихъ
 и въ Йерданскѣи рѣцѣ. и видѣхъ Дхъ стый долѣ градѣщъ нашъ
 въ ѡбразѣ голубинѣ, и слышахъ глѣсъ сѣбѣи рекущъ: „Снѣ естъ
 Снѣ мой возлюбленный, ѡ немъ же блговолюхъ“. и иже предъ лицемъ
 єго [придохъ] предвозвѣстити вамъ, їако приближилъ са є посє-
 лити насъ превыше смѣ Снѣ вѣи ѿ вышнаго, издавна сєдѣщемъ
 намъ во тмѣ и сѣни смртней“.

[XIX]. Егда же то оуслышавъ прѣвозданный ѿцъ нашъ
 Іадамъ, и їако въ Йерданї крестилъ са естъ, възопи къ своємъ
 снѣ Сиѣѣ и реч[е]: „исповедай снѡмъ своимъ, преднимъ прркомъ
 и ѿцѣмъ, и вса, їаже слыша ѿ Муханна преднаго архаггела,
 егда та послахъ ко вратомъ раа, да просиши оу Гѣ и послетъ тобѣ
 аггелъ свой, да дастъ тобѣ масла ѿ древа милованїа, дабы по-
 мазалъ тѣло мое, егда вѣхъ немощнѣ“.

Тогда Сиѣѣ прикижаа са стымъ прркомъ рече: „азъ Сиѣѣ
 егда вѣхъ мола Гѣ оу вратъ райскихъ, затвори а аггелъ Гнѣ Ми-
 ханъ, и ави ми са аггелъ рекы: „азъ посланъ есмь ѿ Гѣ, азъ
 посланъ есмь надъ тѣломъ ѡчимъ⁵⁾. тобѣ оуко рекоу, Сиѣѣ, не
 мози трукнути са со слезами мола са и проси масла древа-
 наго к⁶⁾ землю⁶⁾ милованїа, да помажєши [ѡца своего Іадама
 о колѣзни телесе єго. имъ же нѣкимъ закономъ⁷⁾] можєши ѿ
 него прїати развѣкъ к послѣднїа дни годомъ, егда исполнена коу-
 доутъ ѣ. и ф. и н. и ї [ва марг. 5555] лѣт⁸⁾. тогда прїидеть на

¹⁾ Стоян. славите Бога и Сына божия, Fabr. Glorificate dominum Jesum Christum filium Dei. ²⁾ Стоян. Fabr. vac. ³⁾ Стоян. яко чриоризцъ, Fabr. quasi eremita. ⁴⁾ Стоян. оставления. ⁵⁾ Стоян. надъ тѣломъ отца твоего поставленъ, Fabr. ego sum constitutus super corpus humanum. ⁶⁾ Стоян. Fabr. vac. ⁷⁾ Дополняемо за Стоян. ⁸⁾ Стоян. 5505, Fabr. 5500.

землю возлюбленный Снъ Бжій Хсъ [и] сотворитъ воскреснѣ тѣлоу
Идамаю и животъ телесем мртвым¹⁾. и той придетъ ко їердань-
скоую рѣкоу крѣтити са, и егда конъ исшед вждетъ²⁾ ѿ воды
їерданьски, тогда ѿ елѣа мѣти его помажетъ вса вкрывѣ
ѿ него³⁾, и вждетъ елей милованіе к родство⁴⁾, иж[е] ражаётъ са
ѿ воды же и Дхъ в жизнь вѣчноую. тогда долоу пришед⁵⁾ воз-
любленный Снъ Бжій Хсъ коведетъ ѿца твоего в рай ко древоу
помилованіа⁶⁾.

Снъ всѣм слышащим ѿ Снѣа предній ѡци вси и пррци воз-
веселиша с[а] величїе радостию.

[XX]. И егда веселѣхъ са вси стїи, и шед предній кнзъ дѣ-
ловѣ смртный и реч[е] ко Идѣ: „[. . .]пріати⁶⁾ Іса, иже сла-
витъ с[а] Снъ вжій, и со члѣкы естъ⁷⁾, коа са смрти, реч[е]
ко: „прискорбна е дша моа до смрти“. и⁸⁾— много [ми] проти-
вляётъ са⁹⁾, зло творѣ много. иже азъ слѣпы и хромы и гор-
баты⁹⁾ и оуродивы и глаухи и троудны сътворихъ, шнъ словом
исцѣлаа ѿ; и оуже азъ мртвы к тебѣ [песлахъ], и ѿ тебѣ живы
извед[е]¹⁰⁾“.

И ѿвѣща Идъ реч[е] къ Сотонѣ преднемъ: „который той
е ѿбладый¹⁰⁾, да е члѣкъ снъ коа са? ¹¹⁾ вса оуко власть зе-
млаа моёи ѿбласти покоривы соуть и ѿвати, иж[е] ты повинны
приведе твоею ѿблестію. аще оуко вѣдчствоуа ты еси, какъ
е члѣкъ той Ісѣ, коа са смрти, власти твоеи противляётъ са?
аще тако владый е въ члѣствѣ семъ¹²⁾, истинно ти рекъ, все-
могий въ божествѣ [есть] и ѿбласти его никтоже можетъ про-
тивити с[а]. глѣ ты оуко, іако іати тѣ хочеть, и горе тебе
въ вѣчноу моуцѣ¹³⁾ боудеть“.

И ѿвѣщаа неприѣзнь предній къ Идоу реч[е]: „что размы-
шляеши и всиши са прияти Іса? противникъ е мой и твой.
азъ искоушихъ и, и старейшины жидовьскиа навадихъ на нѣ и въ
гнѣвъ противъ ёмоу, наѿстрихъ копїе ко проводеніе его, желчь
и ѿцетъ смѣсихъ дати ёмоу пити, и древо приготовихъ рас-

¹⁾ Стоян и оживить тѣлеса мртвыхъ, так і Fabr. ²⁾ Стоян. изидеть, Fabr. egressus fuerit. ³⁾ Стоян. все вѣроующее въ нѣ. ⁴⁾ Стоян въ радость, Fabr. in generationem. ⁵⁾ Стоян. сншед на землю, Fabr. descendens in terras. ⁶⁾ Fabr. Apparo suscipere, мабуть помилка зам. appara te suscipere, приготав ся приняти; Стоян. як у нас. ⁷⁾ Стоян. съ чловѣкъ естъ, Fabr. et est homo ⁸⁻⁹⁾ Fabr. vas., Стоян. як у нас. ⁹⁾ Стоян. слоукы. ¹⁰⁾ Fabr. princeps tam potens. ¹¹⁾ Стоян. еда чловѣка есмь азъ бо е се? Fabr. cum sit homo mortem timens? ¹²⁾ Стоян. въ чловѣчествѣ естетвѣ, Fabr. in humanitate. ¹³⁾ Fabr. in sempiterna saecula, Стоян. як у нас.

пѣти¹⁾ и²⁾). ѿ приближила сѧ ѣмоу смѣть, да приведе ѿ к тебѣ покорива мнѣ ѿ тебѣ“.

Ѡвещавъ ꙗдѣ ѿ г҃ла: „аще тебѣ ѣ, ѿже мѣтвѣѣ Ѡ мене ѿзвѣче? то соут, ѿже Ѡ мене здѣ ѡдѣржишѣѣ, живы бо на земли³⁾ Ѡ мене мѣтвѣѣ возмѣѣ ѡвлѣстїѣ бж҃їѣѣ ѿ ко Ѡцѣю бж҃юу своѣмоу молвою⁴⁾. то бо ѣсть всемогѣн бж҃ ѿ твора всѣ, ѿж[ѣ] хоцѣть⁵⁾. тебѣ ли ѣ їсѣ, ѿж[ѣ] словесаѣ свои мѣтвѣѣ Ѡ мене ѿзвѣде? непѣшѣѣ⁶⁾, ꙗко тебѣ ѣ, тебѣ бо Лазора смерѣѣѣ, разгнѣѣѣѣ са по дѣ-хѣ днѣхѣ, ѣго же ѡзѣ дѣржахѣ мѣтвѣ, тебѣ же востаѣ живѣ⁷⁾“.

И ИДЖ диявол реч[ε]: „той истын ѐ їсх⁸)“.

Онъ савшавъ **Идъ** рече къ нему: „заклинаю тѣ силами моими двоими⁹⁾, да не приведеши его ко мнѣ. азъ ко тогда¹⁰⁾, ѣгда савшахъ заповѣдъ словесе [его], вострасъ сѣ¹¹⁾ проторженъ¹²⁾ боѣзнийю, и вси нечестивїи потажници [мои]¹³⁾ вкжпкъ смѣшени быша. ни того же¹⁴⁾ Лазара оудержати могъ¹⁵⁾, но сътраса сѣ¹⁶⁾, іако ѡрелѣ, всюю быстротою и скоростію искочивъ конѣ градыи ѡ нас. и сама земля, иже держала Лазарево тѣло мѣтво, и скоро ѡбне вѣда его жива. тѣмже ииѣ азъ вѣм, іако члѣкъ, иже можетъ то сътворити, Бѣ силенъ ѣ и въ власти владыи и въ члѣвчкѣствѣ спситель ѣ родъ члѣно¹⁷⁾. и аще приведеши и ко мнѣ, и вси, иже соутъ зѣкъ въ пристранѣ¹⁸⁾ неразрешающїи сѣ оузѣ¹⁹⁾ грѣхми въклепени [на марі. сказани], разрешаѣтъ и въ жизнь вѣиіаго вѣтѣлѣ²⁰⁾ своего приведетъ“.

[XXI]. И ѿгда же си между собою гл҃ша Ботона [и] предний Моука, сотворишѣ въ гл҃съ ѡко громъ и дѣховъ граи²¹⁾: „вѣзмѣте врата предняя ваша, и вѣзмете сѧ²²⁾ врата вѣчная, и внидете цр҃къ славы!“

¹⁾ Стоян. повѣсити. ²⁾ Стоян. дод. и гвоздьми прибити, Fabr. et clavos ad perforandum manus ejus et pedes. ³⁾ Стоян. « держими мною живы на земли, Fabr. qui hic detenti sunt, dum viverent in terris. ⁴⁾ Стоян. на земли. ⁵⁾ Стоян. дод. Се же глагола. ⁶⁾ Стоян. мною, Fabr. Forsitan ipse est. ⁷⁾ Стоян. дод. прѣславню властію своею, Fabr. suo imperio. ⁸⁾ Стоян. дод. иже сія створи, Fabr. vas. ⁹⁾ Стоян. var. и твоими, Fabr. tuas et meas. ¹⁰⁾ Стоян. вас. ¹¹⁾ Стоян. тогда выступишь се. ¹²⁾ Стоян. прѣстрашню, Fabr. timore perterritus. ¹³⁾ Fabr. officia mea. Стоян. потужиши var. власти мое. ¹⁴⁾ Стоян. никто же бо. ¹⁵⁾ Стоян. возможе. ¹⁶⁾ Стоян. стреса я ва, Fabr. excutiens se. ¹⁷⁾ Fabr. як у нас, Стоян. Тѣмъ же нынѣ аз не вѣмъ, кы чловѣкъ можетъ се севоротити? нѣ Богъ силенъ и властію владыи въ чловѣчѣствѣ спасъ естъ чловѣкъ родъ. ¹⁸⁾ Стоян. въ притрапнѣи темниці затвореніи, Fabr. sub incredulitate carceris clausi. ¹⁹⁾ Стоян. нераздрѣнными оузами. ²⁰⁾ Стоян. божьствнаго родства. ²¹⁾ Fabr. spiritualis clamor, Стоян. доуховъ множество възвопи. ²²⁾ Стоян. выдвингтѣ се.

Он слышавъ ѿдъ реч[е] к Сотонк преднемоу: „ищезни ѿ мене! вснъ ѿди ѿ мойхъ сѣдалищъ! аще оубо владыи противникъ еси, бори сѧ¹⁾ съ црёмъ славы. что ё тебѣ с нимъ?“ и изгна ѿдъ Сотонж ѿ сѣдалищ своихъ. и рече моукам²⁾, скончи нечтivismъ послушникомъ: „запрете врата притрннн³⁾ мѣднѧ и затвори желѣзны завѣйте, и силою противите сѧ, да не бѣдемъ оубо ѧти [в реч. оубоѧти сѧ]⁴⁾ держати ѿбѣтѧ⁵⁾“.

Онъ слышаще все множество стѣхъ глсомъ велѣимъ рѣкоша ко ѿдоу: „ѿверзи врата своѧ и внидетъ црѣ славы!“

И възпий прѣркъ Дѣдъ рекъ: „воле ты, ёгда вѣхъ жил на земли прежде, повѣдахъ вамъ: „исповѣдайте сѧ Гѣи и милости ёго, и чудеса ёго сномъ члкомъ, имже раздрѣши врата мѣднѧ и затвори желѣзныя сломнѧ⁶⁾, приѧтъ ихъ ѿ пѣти неправды ихъ“.

И потомжде реч[е] Исѧа ко всѣмъ стѣмъ: „волкъ и азъ, ёгда вѣхъ на земли живѣхъ, прѣжде повѣдахъ вамъ: „встанѣтъ мртвѣи и възскрѣнѣтъ и ѧже въ гробѣхъ сѣтъ, и веселѧще сѧ по земли сѣтъ⁷⁾. имже рѣса, ѧже ё ѿ Бѣа, исцлѣнѣю имъ ё. земля ж[е] нечтivismъ падетъ“. и ѧко пакы рѣхъ: „гдѣ ты, смѣрти, жало? где ты, ѿде, повѣда?“⁸⁾

Онъ слышаще стѣи ѿ Исѧѧ рѣша ко ѿдж: „ѿверзи врата твоѧ, ииѣ прѣкоренъ еси, и изнѣмогаа, невладый собою коудѣши“.

И въ гласъ велѣи ѧко громъ рекъ: „и ѿимете врата преднѧѧ вѧша, и возмете сѧ врата вѣчнаѧѧ, и внидетъ црѣ славы“.

Видѧ⁹⁾ же ѿдъ, ѧко двократы возваша, ѧко не вѣдый изъ оутръ ѿдоу рече: „кто ё той црѣ славы?“¹⁰⁾

И ѿкѣцлѧ Дѣдъ ко ѿдж рече: „сѣи гласъ разжмѣю¹¹⁾, понеже азъ ёго дхѣомъ прѣрѣствовахъ¹²⁾, и ииѣ предпѣвѣстоую ти¹³⁾ силы Гѣи крѣпокъ и силенъ, Гѣи силенъ ко врани, той ё црѣ славы. и той самъ Гдѣ с нѣси на землю призрѣ оуслышати въздыханнѣ ѿкованныхъ, раздрѣшнѣи сѣи оумѣрщвѣнныхъ. и ииѣ, сквернѣиша ѧ и смѣрдацѣи мжко, ѿверзи врата твоѧ, да внидетъ црѣ славы!“

1) Стоян. бии се. 2) Стоян. мучителемъ, Fabr. vac. 3) Fabr. crudeles. 4) Fabr. ne carivi ducamur, Стоян. да не боудемъ оубиени 5) Ст. Дръжеште объетие, Fabr. in captivitate. 6) Fabr. confregit, Стоян. сѣкроуши. 7) Стоян. боудуть. 8) Стоян. дод. побѣжденъ еси пивѧ, Fabr. vac. 9—10) Стоян. vac. 11) Стоян. слышоу. 12) Стоян. разоумѣю. 13) Стоян. прѣдповѣстоуюють силы, Fabr. quae supra dixi, dico tibi.

Си рекъщъ Дѣдоу ко Іѩс прииде црь славѣ ко ѡбразѣ члѣви, Гѣ пресиланный, ѡ кѣчныа претмы¹⁾ просвѣкти, неразрѣшныа оузы преторже, посѣкти нас седащаа во тмѣ грѣховней.²⁾

[XXII] Си вида Іѩс ѡ смѣрти ѡ безчестивѣ послужителю съ злыми потажники, ѡ вострахе сѧ во властных ѡблестехъ нхъ, познавши тако величѣ свѣтъ ко свѣтлости. ѡгда Гѩа на гловныхъ³⁾ седащъ оуспѣша, ѡ возниша рекъще: „преселени есмы⁴⁾ ѡ тебе! кто ты еси ѡ Бѣа посланъ ко ѡбласти нашей? кто ты еси, страшный⁵⁾, истакниоу непрекоримаа сила? пресилив люто-серднѣ наше попираеши ѡбласть нашу. кто ты еси, тако грѣдыи малъ сынъ, ѡ покорникъ выше нѣсъ, црь ко ѡбразѣ рабѣи, ѡ дивнѣ соупостать⁶⁾ ѡ црь славѣ, мѣрткъ ѡ живѣ? ѡгда же кѣтъ держа, оувиенѣ въ, ѡ мѣрткъ полежа ко гробѣ, живѣ к намъ прииде? ѡ въ твою смѣрти вса вострахе сѧ, твари вса восколекаша сѧ. ѡ нѣкъ восталъ еси ѡ мѣртвыа скобождаеши ѡ безчисленнаа наша [войнства]⁷⁾ смѣшала. кто еси ты, ѡж[е] прѣвыми грѣхми скъзани⁸⁾ ѡдержиши вѣхъ раздрѣшаеши странны ѡ ко скобождѣ перкоу ведеши? кто еси ты, ѡ еже грѣхми тмы⁹⁾ ѡслѣплены вѣѣаго свѣта сианнемъ властнѣ ты просвѣщаеши?“

Також[е] сѣщѣа ѡ дѣволѣ вса множества в коупѣ¹⁰⁾ оужа-соша с[а] страхомъ ѡ войзнию прѣтрѣжени, еднѣмъ глѣсомъ возниша рекъще: „ѡкоуду еси, ѡже [в рѣп. ѡ сѣ] тако кѣпнокъ члѣкъ чѣтъ ѡ сиѣа силою тако¹¹⁾, ѡко¹¹⁾ не можемъ срѣкти, ѡ ѡ начала смѣртнаго ѡ вса вѣкѣ земный¹²⁾, ѡже намъ вѣкъ преданъ доселѣ прѣно, ѡ в нашей жизни не вѣкъ в насъ никогда ж[е] въ мѣртвыхъ таковаго члѣка посланна никого, да¹³⁾ тако дарства адыскымъ посланна быша. кто оуво ты еси, ѡже тако безъ страха в наша предѣлы ютрѣ вшелъ еси? ѡ не то едино, нѣ ѡ нашеа моукы не войши сѧ, ѡ верхоу того ѡ вса ѡ насъ ѡзати хоуиши? неприяемъ, ѡгда ты еси Ісѣ¹⁴⁾, ѡ немже старейший нашъ дѣволъ повѣстоваше, да твоѣа ради смѣрти кѣтныа все члѣчество властнѣ ти ѡведеши ѡ насъ“.

¹⁾ Стоян. тмы. ²⁾ Стоян. дод. и сѣни съмырътѣи. ³⁾ Fabr. sedibus. ⁴⁾ Fabr. vineti jam sumus, Стоян. мы силѣвшии есмы. ⁵⁾ Стоян. дод. чловѣкъ зрѣниемъ. ⁶⁾ Стоян. соупостатомъ, Fabr. humilis praeliator. ⁷⁾ Дополнено изъ Стоян. ⁸⁾ Стоян. вас. ⁹⁾ Стоян. тьмными. ¹⁰⁾ Fabr. omnes legiones daemonum. ¹¹⁾ Стоян. тебе. ¹²⁾ Стоян. всакъ земельный. ¹³⁾ Стоян. някогда же. ¹⁴⁾ Fabr. Forsitan tu es ille Jesus, Стоян. var. по истинѣ ти еси Ісѣусъ сынъ божий.

И вѣскорѣ ѡбидѣ тогда црѣ слава, Гѣ крѣпокъ, силою своею поправѣ смѣрть и ѡмѣ дѣавола сказа, предасть и мѣцѣ вѣчнѣй и ѡведе Адама¹⁾ ко свое пресвѣтлоство.

[XXIII]. Тогда дѣавол сварим Адамъ и смѣртнѣ²⁾ и множествомъ нечистыхъ дѣховъ реч[е] къ нему: „коле ты началниче пагубѣ и князъ поустыни, Вельзѡулѣ, и ѡброуғанне ѡ ѡнѣглѣ бжѣи хъ, и краже праведнымъ! чѣмоу то сѣтвори тако, црѣ слава на крѣтъ вѣсткноути хотѣвъ? и того нещѣва оумрети, и толь много ѡ користи си ѡвѣща сѣтворити, не влады³⁾, ѡко несмыслена ма содѣлаа. смотри оуже, се⁴⁾ їсѣхъ вѣжѣства своего сиѡннѣмъ прогна вса⁵⁾ тмы смѣртнѣмъ, и твердымъ темница им⁶⁾ разломи, и конѣ⁷⁾ ѡсатъ ѡдержимымъ, разрѣши оужники вса. иже под нашими ѡбыкоша въздыхати моуками, роугаютъ сѣ намъ, и ѡ користи ѡхъ боудѣтъ ѡзбранни власти наша, и влѣдѣства прѣможена соутъ и ни малыи оуже вѣит сѣ насъ родъ члѣчъ. крѣхъ того же и сиѡно намъ прѣтатъ, ѡмже никогда же намъ възможны⁸⁾ вахъ мѣртвѣй и никогда же не можѡдохъ веселити сѣ страннѣй⁹⁾. коле¹⁰⁾ ты¹⁰⁾, прѣднѣй Сотѡно, всемоу злоу началникъ¹¹⁾ и первый моуко¹²⁾! ты прѣжде всего на їса прѣю ѡзыска злоу, и ни ѣдинаго грѣха ѡвѣрѣте в немъ. како ж[е] безъ вины не ѡспытавъ ѣго на крѣтъ вѣсткноути¹³⁾ смѣкаше¹⁴⁾? [си ко смѣкаше]¹⁵⁾ и в нашѣ ѡвласть безъ долга привести и ѡ вѣка держимымъ погубѣн“.

Ѣгда же то глѣ ѡдѣ ко дѣаволоу, тогда црѣ славе реч[е] къ ѡдѣ: „боуди дѣаволъ подъ ѡвластїю твою къ вѣки вѣка на мѣсте ѡдаманъ, праведнымъ соудомъ моимъ“.

[XXIV]. И рече Гѣ простерѣ рѣжоу свою: „приндѣте вси сѣи мой ко мнѣ, вы же¹⁶⁾ ѡмате подобнѣ ѡвѣраза моего, иж[е] древа дѣавола дѣлаа смѣртнѣю ѡсѣждени вѣсте. ѡнѣкъ же видите: древомъ дѣавола и смѣрть ѡсѣждихъ“.

И ѡко тако реч[е]¹⁷⁾, вси сѣи подъ рѣжою Гѣнѣ вышли. и держа Гѣ десницю ѡдамлю рече къ нему: „миръ твоѣ со всѣми чады твоими“.

1) Стоян. дод. и пророкы и вѣс соуштіе светіе, Fabr. attraxit patrem nostrum terrenum. 2) Стоян. тогда адъ сvari се съ дѣяволомъ и съ сѣмртію, Fabr. tum principes Tartari suscipientes Satan cum nimia increpatione dixerunt ad eum. 3) Стоян. дод. ничимъ же. 4) Стоян. оуже те. 5) Стоян. и все. 6) Стоян. емъ. 7) Стоян. воины. 8) Стоян. не възможени, Fabr. nunquam superi. 9) Стоян. дод. нынѣ вс[е]цѣлѣть [се] и прѣтѣть; Fabr. vas. 10) Стоян. vas. 11) Стоян. началниче. 12) Стоян. дод. наслѣднѣче. 13) Стоян. обѣси. 14) Стоян. vas. 15) Доповнено изъ Стоян. 16) Стоян. вы бо. 17) Стоян. ѣгда же сидѣ рече.

Адамы ж[е] на ногѣ Гію согнуѣхъ сѧ¹⁾ паде ѿ со слезною мѣтвоею реч[е]: „вознесоу тѣ, Гіи, іако подіатъ мѧ ѿ нѣси вознесеиша врагѣ мойхъ ѿ мѣѣ. ты Гѣ Бѣ мой, возопи хъ к тебѣ ѿ цѣлиша мѧ еси ѿ ѿведехъ ѿ Ада дію мою, ѿ ѿбавиша мѧ еси ѿ низходящихъ в рекѣ. пойте Гдѣ вси стѣи еѣго! ѿповѣдайте памѣт стѣина еѣго! іако гнѣвъ во іарости еѣго ѿ животъ вѣ воли еѣго“.

Також[е] вси стѣи еѣго коаѣна преклонѣше²⁾ на ногѣ Гію, ѣдинѣмъ глѣсомъ рѣша: „пріиде ѿбавитель вѣком! іакож[е] законом ѿ прѣркъ прежде возвести, ѿ дѣла ѿсполни. ѿбави ны животворящимъ крѣтомъ сим³⁾ ѿ смѣрти ради крѣтныѣ сниде к нам ѿ ѿбави ны ѿ смѣрти Адамыа силою твоѣю, Гіи. іако же постави писма⁴⁾ славы твоѣѣ на нѣсѣхъ ѿ⁵⁾ вышнѣѣ ѿсполни писма⁶⁾, крѣтъ твой постави на земли, Гіи, во Адаѣ знаменіе повѣды крѣта твоѣго. смѣрът во не ѿбладѣеть потом“.

ѿ простеръ Гѣ рѣжжъ свою сотвори знаменіе крѣтово на Адамѣ ѿ на всѣхъ своихъ стѣхъ⁶⁾. ѿ держа десницю Адамаю выспри иде ѿзъ Ада, ѿ вси стѣи послѣдствоуѣюще выша Бѣоу.

Тогда стѣи⁷⁾ Адаѣ сильно възопи рекъ: „пойте Бѣжъ пѣс[нь] новѣжъ, іако чудна⁸⁾ сотвори Гѣ! сѣсеніе мѣѣ десница еѣго ѿ ramo стѣѣ⁹⁾ еѣго. сказа Гѣ сѣсеніе свое прѣдъ чѣли ѿ ѿкры ѿстинноу свою“.

ѿ всѣа множества стѣхъ ѿвѣщааша рѣжжѣ: „сѣ ѣсть слава всѣмъ прѣповным¹⁰⁾ еѣго, аминь, алагоуа!“ (ѣже ѣ сказаѣ сѧ: вѣди то, пойте Гдѣ).

ѿ потомъ Аввакумъ прорекѣи¹¹⁾: „ѿзыде во сѣсеніе людѣи своихъ¹²⁾!“ ѿ вси стѣи ѿвѣщааша рѣжжѣ: „блѣвенъ градыи во ѿма Гіи, Бѣъ Гѣ ѿ просвети сѧ нам! аминь, алагоуа!“

Потомъ же прѣркъ Мухѣа возопи рекии: „кто Бѣъ велѣи іако же ты, Гіи, вземлаѣи неправды ѿ презраѣи грѣхѣи! ѿ нѣѣ [всѣа] ѿдержиши ѿ послоушѣствіе іарость твою посла. жива [в рукоп. послоужива] мѣтъ еси ѿ сам ѿвратиши сѧ ѿ помилоуѣши ны ѿ раздрѣшаѣши всѣа неправды наша, ѿ всѣа грѣхѣи наша погрѣжи ѿ ѿведе ны ѿзъ вѣчныѣ смѣрти, іако клѣт сѧ ѿщѣмъ нашимъ вѣ дѣи первый“.

вси стѣи ѿвѣщааша рѣжжѣ: „сѣ ѣсть Бѣъ нашъ

¹⁾ Стоян. прѣклонъ се, Fabr. genibus advolutus. ²⁾ Стоян. дод. падоу vel падоша, Fabr. vac. ³⁾ Стоян. своимъ. ⁴⁾ Fabr. titulum. ⁵⁾ Стоян. испѣльна слави, Fabr. et exexisti titulum redemptionis. ⁶⁾ Стоян. vac. ⁷⁾ Стоян. дод. пророкъ, такъ і Fabr. ⁸⁾ Стоян. дивна. ⁹⁾ Стоян. мишица светая. ¹⁰⁾ Стоян. светымъ. ¹¹⁾ Стоян. пророкъ рекѣи. ¹²⁾ Стоян. дод. ѿ ѿбавитъ възлюбленыхъ своихъ, Fabr. ad liberandum populos tuos.

живый въ вѣки вѣкомъ, и той избавляет ны в вѣки. аминь. аллоуа¹⁾ також[е] вси прѣрки ѿ нѣхъ предпояданны хвалы стѣ исповѣдующе²⁾ и³⁾ вси стѣи аминь, аллоуа⁴⁾, и оуповающе⁵⁾ послѣдствоваши по Гдѣ.

[XXV]. Гдѣ же держа десницу Идамоу власть Мухайлаж преднемоу аллоу⁶⁾. и вси стѣи послѣдствоваши Мухайлаж, и введе а вса в рай. и срѣтоста ѿ два моужа состарѣвши са дѣньми⁷⁾. вопросиша же а вси стѣи: „кто вы еста? вы с нами въ мѣцѣ и мѣртва не быста, в рай же с нами [како]⁸⁾ вознесена быста?“

И ѿвѣща единъ ѿ нѣхъ реч[е]: „азъ есмь Енохъ, иж[е] словесемъ Гдѣмъ вознесенъ есмь скмо⁹⁾. и⁷⁾ другій реч[е]¹⁾: „азъ есмь⁸⁾ Іліа⁹⁾, пренесенный скмо на колѣсници ѿгненкѣй живъ¹⁰⁾, и доселѣ не вѣснхосе смѣрти. во пришествіи Іактихристово¹¹⁾ оцѣюдена еска¹²⁾ Бгдмъ знаменіи и чудесы врати са с нимъ¹³⁾, и ѿ него оувиѣнома быти во Іерузалѣмъ, и по трехъ днѣхъ и полоу днѣ паки жива во ѿбѣлацѣхъ вознесена ежде¹⁴⁾“.

[XXVI]. И егда сїи глѣста Енохъ и Іліа, прииде другій моужъ хоудъ и оумилентъ¹⁵⁾, несый на рамяхъ своѣю знаменіе крѣтово. и видѣши и вси свѣтїи рѣша к нему: „кто ты еси, и мѣ ж[е] возракъ твой разбѣйника естъ? и что ѣ знаменіе, еже носиши на рамоу?“ тѣмъ же ѿвѣща реч[е]: „право вы рѣстѣ, ѿко разбѣйникъ есмь¹⁶⁾ былъ¹⁶⁾ всакиа злобы творѣ по земли. и Жидове ма косткноуша на крѣтъ съ Ісомъ, и видѣхъ вса, ѿже содѣлаша са в рлі же и до крѣта Ісова¹⁷⁾, на немъ же¹⁸⁾... творецъ всего сшїества сшїрь и¹⁹⁾ црѣ всемоган¹⁹⁾. и просихъ оу него рекїи: „помани ма, Гдѣ, во црѣтвїи твоѣмъ!“ и ѿко тако²⁰⁾ прїемъ мѣтвоу мою реч[е] ми: „аминь, глѣю тебѣ, ты днѣ со мною еждеши в рай“. и дастъ се²¹⁾ знаменіе крѣтово рекый: „се неси гра-

¹⁾ Отого цѣлого уступу про пророкуване Михея нема у Fabr. ²⁾ Fabr. копше: Sic et omnes prophetae de suis laudibus sacra referentes. ³⁻³⁾ Fabr. vac. ⁴⁾ Стоян. архангелоу. ⁵⁾ Fabr. vetusti dierum, Стоян. състарѣвши са велмі [vel многи] дньми. ⁶⁾ Додапо зі Стоян. Fabr. vac. ⁷⁻⁷⁾ Стоян. Fabr. vac. ⁸⁾ Стоян. Съ жъ съ мною естъ, Fabr. Hic iste, qui mecum est. ⁹⁾ Fabr. дод. Thesbites, Стоян. Оезвить. ¹⁰⁾ Fabr. Стоян. vac. ¹¹⁾ Стоян. Христово, так і Fabr. ¹²⁾ Стоян. штедивъ се vel. штедивъ ны. ¹³⁾ Стоян. съ знимъ, Fabr. cum eo, хоча се ео тут не має змислу, бо відносить ся до попереднього Christo. ¹⁴⁾ Fabr. vir miserrimus. ¹⁵⁾ Стоян. vac. ¹⁶⁾ Стоян. бѣхъ. ¹⁷⁾ Так і Стоян., Fabr. quae facta sunt per crucem Domini Jesu crucifixi. ¹⁸⁾ Тут люка, Стоян. дод. распеше его Жидове, и вѣровахъ емоу, и познахъ его творца, Fabr. et credidi eum esse creatorem. ¹⁹⁻¹⁹⁾ Стоян. vac., Fabr. як у нас. ²⁰⁾ Fabr. Statim. ²¹⁾ Стоян. ми.

дѣи въ рай. аще не вѣститѣ тѣбѣ внѣтрѣ внити а҃г҃лаѣ стражѣ раю¹⁾, покажи ёмоу знаменіе кр҃того и речеши к немѣ, іако Ісѣъ Снѣъ Бж҃ій, иже ннѣ на кр҃тѣкѣ распатѣ ё, посла ма²⁾. и ёгдаж[е] то сотвориухъ [и] рѣхъ ко а҃н҃глоу стражю райскомоу, а҃внѣ Ѡверзѣхъ вноутрѣ воведѣ ма и посади ма ѡдесноую раа реку, да смотрю³⁾ мало, и аще всѣ род видѣть чл҃вчскіи и ѡцѣ Іадам со всеми чады свѣимі стѣми и праведными, нж[е]⁴⁾ оуѣкдеша⁴⁾ Хѣ Гѣ распата на кр҃тѣкѣ“.

Си вса словеса оу разбойника слышаще преднїи ѡцїи и прр҃ци ёдинѣм гласомъ рѣша: „стѣъ Гѣ всемогыи, ѡцѣ вѣчный, ѡцѣ мѣрднѣмъ ты ёси, чѣъ и щедрѣ оу҃чнѣком, ѡцѣ щедрости⁵⁾ рл҃искиѣ! ты ны воспатѣ приведе во вѣчный животѣ, іако тоу ё дѣлам нашимъ жизнь вѣчнаѣ. аминь“.

[XXVII]. Си соутѣ вж҃ескаѣ тайна стѣѣ, иаж[е] слышахове и видѣхове азѣ Каринѣ и Лицеѡшь⁶⁾, прр҃снаѣ братѣ. ваще нѣс[е]тъ[и] нам слово вѣсѣдовати ннѣ тайныѣ Гнѣ. іако же посажшествоуѣ Мнхѣилѣ преднїи а҃рхѣн҃лаѣ реч[е] нам: „идѣта со кратїею ваю ко Іерл҃имѣ, вѣдитѣ въ мѣтеахъ вопиюще и славаще воскр҃ніе Гѣ нашего Ісѣъ Хѣ, и іаже Ѡ смр҃ти сѣ сокою воскр҃еси, и ни со ёдиным чл҃ком вѣсѣдѣта, но вѣдѣта іако и нѣма, дендеже прїидѣтъ год, да слово дасть вама самѣъ Гѣ исповѣдати свѣёго вж҃ества“. и снѣ тайны исповеда нама а҃рхѣн҃лаѣ Милаїѣ, [и заповѣда нама и]ти чрес Іѡрданѣ въ мѣсто юнѣѣ и живровнѣкѣ⁷⁾, тоу [во] сѣтъ мнози, иже с нами воскресоша въ послоушество воскр҃ніѣ Ісѣа Хѣ Гѣ нашего, им же толико тридѣсно ё нам слово дано⁸⁾. вѣ іако же воскресоухѣ из мр҃твыхъ, превыхѣхѣ въ Іерл҃имѣ великѣю ноцѣ Гнѣ⁹⁾ со живыми оу҃жиками наю¹⁰⁾, во послоушествїѣ Гѣ нашего Ісѣа Хѣ. и кр҃щенїѣ выхѣмъ въ стѣкїи Іерданѣстѣкїи вѣдѣ¹¹⁾, прїѣмлюще по ёдиномоу ризы вѣкам. по трѣхъ днѣхъ пребыше великою ноцѣ Гнѣ покровѣни сѣтъ ѡклаки [ниже воскресоша сѣ нама] и прїевѣдены чресѣ Іѡрданѣскоую рѣкѣж¹¹⁾, и нѣцимъ¹²⁾ ж[е] видими соутѣ. си соутѣ ёлико заповѣда намѣъ Гѣ исповѣдати свѣёго вж҃ества тайнаѣ.

1) Стоян. стрѣгыи рай. 2) Стоян. рассмотрю. 3) Стоян. вас. 4) Стоян. оувѣмъ, Fabr. вас. 5) Стоян. милости. 6) Стоян. Лициошь. 7) Стоян. въ мѣсто животное, Fabr. in locum optimum et pinguem. 8) Стоян. имъ же толико есть намъ слово о тридесѣти въскр҃сении дано, Fabr. quia tantum tres dies permissi sumus a mortuis. 9) Fabr. Pascha Domini, польське Wielkanoc. 10) Стоян. раю, Fabr. cum parentibus nostris. 11-12) Fabr. вас. Стоян. як у нас з доповненѣм помѣщенїем у скобках. 12) Стоян. никимъ, Fabr. nemini.

дадите ёмоу похвалоу исповеданіа ѿ покланяніе¹⁾ творите [в ркп. творити], ѿ помялоуёте всь родъ вашъ. [миръ вамъ]²⁾ ѿ самого Гѧ [в ркп. Хѧ] нашего Іс Хѧ сїса всѣхъ нас. аминь³⁾.

И потомъ вса іако ісполниста са пишюща⁴⁾ во красна⁴⁾ листы книжныа, востаѣа. Каринѣ ёже писавѣ листы⁵⁾ книжныа⁵⁾, вдасть в роуцѣ Аѣнѣ ѿ Кайаѣфѣ ѿ Гамалиилоу; такожде ѿ Лицеѡшнѣ иж[е] писавѣ листы⁶⁾ книжныа⁶⁾, вдасть в рѣцѣ Никодимоу [ѿ] Іѡсифѣ. і аѡне прѣѡвражена выста, вѣла зѣла, ѿ выста невидима ктомоу. писѣмана же ѿхъ ѡѡрѣтоша са равна, ничимъ же ваще ни [различно] ни ёдинѣмъ же писменемъ.

Сѡ вси дивни Каринѣ ѿ Лицеѡшнѣ рѣч⁷⁾ слышати всѣхъ снемъ іѡудѣйскѣи⁸⁾ междю собою рѣша: „правдивѣ ёси!“ вса ѿ Гѧ соутъ сотворена, ѿ бѣвѣнѣ Гѧ вѣ вѣки вѣкомъ. аминь“. ѿ внидоша¹⁰⁾ вси ѿ сонма с великою скорѣнію, съ воізвнѣнію ѿ съ стрѣхомъ толкоуци¹¹⁾ перси своѡ, ѿ іде каждо вѣ ѡвласть свою [в ркп. своихъ]. си вси, іаже ісповѣданна ѿ сотверенна соутъ¹²⁾ ѿ Іюдеѣи во сѣмницихъ, іако тако Іѡсифѣ ѿ Никодимъ повѣдаѣа князю, ѿ самъ Пилатъ писа вса¹³⁾ словеса ѿ іѡни вѣ книгахъ. Кончаѣмъ¹⁴⁾ приключеніа Хѧ Сѡа Бѣѡа, ёмоу же слава, чѣтъ ѿ держава¹⁵⁾ ѿ нѣтъ ѿ рѣно ѿ вѣ вѣки вѣкомъ. аминь.

У Фабриція оповідане не кінчить ся на сьому, але іде ще один розділ [XXVIII] де приведено розмову Пилата з Жидами в храмі і свѣдоцтва, які дають самі Жидаи про Ісуса із писань старого заповіта. Сего розділу в словянських текстах нема. Натомієць у слов. текстах перед наведеним више закінченєм [Кончаньмъ приключеніа...] містять ся апокріфічний лист Пилатів до Клявдія цѣсаря римського про Ісуса. Сей лист, що є твором окремих від Нікодимового евангелія, ми друкуємо в слѣдуючім розділі нашої збірки.

¹⁾ Стоян. покаяние, Fabr. poenitentiam. ²⁾ Стоян. vac. Fabr. Pax vobis. ³⁾ Стоян. дод. разпо, Fabr. vac. ⁴⁾ Стоян. Fabr. vac. ⁵⁾ Стоян. Fabr. vac. ⁶⁾ Стоян. Fabr. vac. ⁷⁾ Fabr. Charini et Lenthii dicta. ⁸⁾ Стоян. vac. Fabr. Judaeorum. ⁹⁾ Стоян. въ правдоу си, Fabr. Vera ista. ¹⁰⁾ Стоян. разидоше се. ¹¹⁾ Стоян. биюште ¹²⁾ Стоян. vac. ¹³⁾ Тут у нас люка, Стоян. дод. яже створена соутъ и повѣдена отъ Ісуса Іудеомъ, и положи вса. ¹⁴⁾ Стоян. Кончаніе. ¹⁵⁾ Стоян. дод. ѿ покланяніе.

Б. Ковельська Палея, к. 293 г. — 300 г.

(Глагол¹⁾) [ѡ крѣснѣи ѡз мертвых Карина ѡ Леугина, сѡвоѡ великаго Бѣмевна законника, иже [ѣ] сказала, како Гдѣ до ѡдѣс прѣде ѡ сѣмъ изведе²⁾] в Гтѣдѣтѣ написано). [XVII]. Востав Іѡсѣфа ѡ рече ко Пинк ѡ Каіафѣ: „Истинно ѡ гораздо, что диките сѡ, иже слышастѣ, ѡ ѡко видѣхѣ бѣсѣтъ] Іс мертвъ ѡ живѣхъ грѣхѣмъ на ѡко. право ѡ колше поднѣти сѡ бѣсѣтъ], иже дрѣгмы многы мртвы ѡ грѣха крѣси, живы ѡ многыхъ выдѣны во Іерусалимѣ, ѡ ѡнѣ послѣшайте мене, иже вся кѣмъ. Блаженнаго Бемевна, законника великаго, ѡже прѣят Ісѡ ѡтрока рѣкама спѡма, ѡ тѣмъ самъ Бѣмевн ѡмашѣ два сѣа, крата, ѡ мы вси на погребенѣи нѣхъ выхѡмъ. ѡдѣхѣ оѣбо ѡ видѣхѣ: грѣхы нѣхъ ѡкрѣсты сѣтъ, ѡже воскресѡста тѣ ѡ бѣста ко градѣ Іеримаден ѡ кѣпѣ, к' мѣтѡхъ живѣша. живы сѣгъ, ни слышѣма, ни вопѣюца, ни сѣ кимъ же глѡюца, но ѡко мертвѡ молчаща. Приидѣхѣ оѣбо ѡ ѡдѣхѣ къ нѣма со всюю честію ѡ смиреніемъ ѡ кротостію, ѡ привѣдѣмъ нѣхъ къ намъ ѡ законѣмъ нѣхъ, негѣи глѡятъ къ намъ ѡ воскресенію бѣгѡ, ѡко не станѣ сѡ“.

Глѡ слышашѣ вси со веселіемъ, ѡдѣхѣ Пина ѡ Каіафа ѡ Никодимъ ѡ Гамаленѣмъ, ѡ не ѡкрѣхѣ бѣю погребенѣи, но ѡидѡша ко градъ Іеримаденъ, ѡ тѣ ѡ ѡкрѣхѡша ко молѣтѣмъ поклонѣше колѣнѣмъ. ѡ ѡбѣщѡвающѣ бѣю со всюю честію, вредно ѡ болезненно, Бѣію помѡщю привѣдѡша ѡ ко Іерусалимъ ко сонмѣ. ѡ затвореннымъ дѡверѣмъ, ѡ кѣмѣше законъ Гдѣ ѡ положѣша ѡма на рѣки бѣю рекѣсѣ: „заканѣмъ васъ Бѣгомъ ѡданаемъ, Бѣгомъ Іѡлевѣмъ, ѡже стѡитѣ в законѣ Моисѣевѣмъ ѡ пророцѣхъ, глѡ“ ко ѡцѣмъ ѡшѣмъ: „ѡче ѡ в того сѣба крѣсѣте, ѡже васъ ѡ мертвыхъ крѣси, повѣдати намъ, како воскресѡста ѡз мертвыхъ?“

ѡ сѣю клѡтѣсѣ слышашѣ Каринѣ ѡ Левкинѣ анѣмъ вострихѡста сѣ ѡ страхѡмъ смѣхѡста сѡ ѡ воздѡхѣста ѡ срдѣца, ѡ глѡдѣхѣ кѣдѣмъ ѡкрѣстѣ на ѡко, ѡ сотворѣста знаменѣи крѣста перѣтома спѡма на ѡзысѣ спѡмо, ѡ ѡко тѣмъ глѡюца кѣста, рекѣсѣ: „ѡдѣхѣ намъ два сѣнтѣ книжна, ѡ пишѣхѣ, ѡже видѣхѡмъ ѡ слышѡхѡмъ“.

ѡ дѡша ѡма, ѡ ѡни сѣдѡхѣ разнѡ пѣсѣста тако рекѣсѣ:

[XVIII]. „Іс Хѣ ѡ Бѣмъ ѡ Гдѣ ѡз мертвыхъ воскресѣ, ѡже не повѣлѣ намъ глѡти ѡ тайнамъ при смѣрти Хѡ спѡмо. ѡже токою заклѡста бѣсѣмъ, ты заплѡтѣ ракомъ твоимъ никѡмоу [в рѣп. Никодимѡу]³⁾ же ѡспѡвѣдати тѣсѣ вѣхѣтѣ ѡ прѣмногоу] силѡу [в рѣп. силѡю] нечинѣноу⁴⁾, ѡко же сотворѣхѣ вси [в рѣп. Сирафимъ]⁵⁾ приспѡднимъ.“

Бѣгда вѣхѡмъ со всѣми бѣцѣи нашими посаженѣи вѣ приспѡднѣи глѡбинѣмъ ѡ вѣмъ мѡрацѣмъ прѣтѣмамъ⁶⁾, напраснѡ ѡствѡренѣно вѣмъ златѡзарномъ сѣнѣмъ припрѣнѣномъ⁷⁾, ѡ цѣркѡмъ свѣтѣмъ просвѣщѣмъ намъ. но ѡко тако весь члѣвѣчѣскѣи родъ в кѣпѣ, ѡдамъ прѣданѣи ѡ бѣси ѡцѣи ѡ с нашими прѣрѣки⁸⁾ возвесѣлѣхѣ сѡ ѡ рѣкѣша: „свѣтѣмъ ѡсѣ верѡхъ

¹⁾ Через недогляд копіста пропущено в Ковельськѣмъ рукописѣ цѣлу главу XVII ѡ початокъ XVIII, то мы заповнюемо сѣю люку ѡз Сокольскаго рукопису XVIII в., в котромъ мѣстѣ сѣ самъ Descensus на стор. 308—318, безъ Пилатовѣхъ актѣв. Дальше мы не друкуемо сѣго текстѣ в цѣлости, а тѣлько выписуемо з него варіантѣи пѣдъ текстомъ узѣтѣмъ ѡз Ковельскаго Палеѣи. ²⁾ Гранчагѣи скобки в ѡригѣналѣ. ³⁾ Стоянъ, мѡѡ такожъ Никодимѡу, Сок. никѡмѣс. ⁴⁾ Сок. тѡвогѡ Бѣхѣстѣа ѡ прѣснолюю нечѣстѣною, Стоянъ, недовѣдомѡу, Fabr. secreta divinae majestatis. ⁵⁾ Стоянъ, вѣже быѣхѣ, Сок. ѡже ко ѡдѣхѣ, Fabr. quae... fecisti. ⁶⁾ Сок. прѣгрѣхѣнѣи. ⁷⁾ Сок. сѣнѣце анѣмъ припрѣномъ. ⁸⁾ Сок. ѡдамъ со всѣми прѣдѣнимъ ѡцѣи нашими ѡ прѣрѣки.

свѣта вѣчнаго єсть, иже ѿвѣща послати нам равновѣчный свѣтъ свой“.

Възпни Исая и реч[е]¹⁾: „се єсть свѣтъ ѿ Ѡца и Сна Бжїа, їако же прежде рѣхъ, єгда вѣхъ живѣ на земан: „земла Забулона, земля Нефталима ѡв онъ полъ Ёрдана, Галелѣи, родственнѣ ѡзыкъ, иже сѣдѣть въ прѣтѣмахъ, видѣтъ свѣтъ великъ; иже сѣтъ въ зѣмьствїи²⁾ и под сѣнью смѣртною, и свѣтъ косиѣтъ на нѣ, и нѣкъ приведе просвѣтъ нам³⁾, въ смѣрти нам сѣдѣщим“.

Єгда веселихом са ѡси во свѣтѣ, иже [в ркп. и во свѣтѣ же] просвѣти нам, и прїйде ѿць нашъ Семинъ къзвеселѣ са и реч[е] всѣмъ намъ: „славите⁴⁾ Бжї, Снѣ вжїи, имже азъ [ѣгw] прїѣхъ ѡу рѣкъ моєю, ѡтрочатемъ роженъ и въ цркви [принесенъ. и] понужденъ Дхом стѣмъ и рѣхъ к немъ исповѣдаѣ: „нѣкъ видисте ѡчи мои спїиѣ твое, єже ѡготовѣ прѣд лицем ѡу сѣмъ людемъ, свѣтъ ѡу ѡвлєнїє ѡзыкомъ, ѡу славѣ людемъ твоимъ Израйлю“.

Си же слышаще мнѣ жество стѣхъ велики възрадкаша са, и прїйде їако черноризицѣ ко поустыни, и въпрошенъ въ ѿ нихъ: „кто ты єси?“ и тѣмъ ѿвѣщавъ реч[е]: „азъ єсмь прркъ Іѡанъ, Бжїи Кышнемъ прѣдѣградыи предъ лицемъ пришествїѣ єго въготовати поут єго и ѡданїє премѣдрости⁵⁾— и спїиѣ людемъ твоимъ, и ѡданїє⁶⁾ грѣхомъ. и видѣхъ єго прїйдѣща⁶⁾ ко мнѣ, и понуженъ Дхом стѣмъ исповѣдаѣ са и рѣхъ їзкїидѣи: „се агнѣцъ вжїи вземлаи⁷⁾ грѣхи всемъ мирѣ!“ и крестихъ єго ѡу рѣцѣ Ёрданскѣи, и видѣхъ Дхъ стѣи долоу градыи нанъ⁸⁾: „сеи єсть Снѣ мой къзлюбленный, ѡ немже вѣговѣчествовахъ⁹⁾“. нѣкъ прїйдохъ предъ лицемъ єго къзвѣстити вамъ, їако привѣлижи са вопросити¹⁰⁾ насъ горѣ градыи Снѣ Божїи ѿ кышнаго, до нѣкъ сѣдѣщимъ намъ въ прѣтѣмахъ сѣни смѣртнѣи“.

[XIX]. Єгда же тоу¹¹⁾ ѡуслыша первозданныи Іадамъ ѿць нашъ, їако въ Ёрданѣ крещенъ єсть, и възпїи къ снѣви своємъ Снѣж и реч[е]: „исповѣданїє снѣмъ своимъ и прѣданнымъ ѿцемъ и прркомъ ѡу сѣ, їаже слыша¹²⁾ ѿ Михайла прѣднаго архѣггѣа, єгда же тѣ послахъ ко вратомъ райа, да испросиши ѿ Гѣи и посла

1) Сок. сї реч. 2) Сок. во зѣмьствїи. 3) Сок. прїйде и просвѣти нас. 4) Сок. славите 5—6) Так і Сок., тїлько остатне слово: ѡпадєнїє; Стоян. Fabr. var. 6) Сок. прїиѣдша. 7) Сок. їаже возмет. 8) Сок. дола с нѣкєс градыи нанъ во ѡбразѣ голѣбнїи, и слышахъ глас єо нѣкєс намъ рекѣи, так і Стоян. 9) Стоян. благоволихъ, Сок. вѣговѣчєвахъ, Fabr. bene complacui. 10) Стоян. и посѣтитъ, Сок. воспосѣтитъ, Fabr. visitabit. 11) Сок. тѣ. 12) Сок. слышахомъ.

к немѣ¹⁾ а҃н҃гла своѣго, да ти бы дал ѿ дрѣва маслѣ помазаванію²⁾, да бы помазала [ѣси] тѣло моѣ, егда вѣхъ немощенъ“.

Тожъ и Сиѣхъ [в реч. Сиѣиѣхъ] приближи сѧ³⁾ стѣмъ прѣднимъ ѡцѣмъ и прѣкомъ рече: „ѡзъ Сиѣхъ егда [вѣхъ] мола Гѣ къ врат райскихъ, ѡзари⁴⁾ а҃н҃глы Гѣ Мѣханаъ, ѡки ми сѧ рекѣи: „ѡзъ посланъ ѣсмъ к тебѣ, рекни, ѿ Гѣ. ѡзъ ѣсмъ поставленъ чрес тѣло члѣч⁵⁾. тебѣ оубо рекъ, Сиѣ: не мози оубо трѣдити сѧ слезами и мола, просѧ маслѣ дрѣвнаго ради милованіѧ, да помажешѣ ѡца своѣго-ѿ колѣзни⁶⁾ телесе ѣго. не можешѣ закономъ и҃нѣмъ⁷⁾ ѡврѣсти и ѿ него приѣти, развѣ оу послѣднѧа дни вѣка сего и годовъ, егда исполнина вѣдетъ ѣ и ѣ. сотъ лѣт. тогда прѣидетъ на земаю вѣзлюбленнѣи Сиѣ Бѣи Хѣ и҃сѣтворити вѣскрѣніе тѣла И҃дамовъ, ѡживити телеса мѣтвымъ. и тѣ прѣидетъ къ Ерданскою кода вѣтити сѧ. и егда конъ и҃сѣшел вѣдетъ ѿ кода и҃рданскіѧ, тогда и҃елѣи радости⁸⁾ и мѣти ѣго помажеть ѿ него всѧ вѣкрѣющіѧ конѣ. вѣдетъ той елѣи милованіѧ къ рождѣствѣ⁹⁾, иже рождени кодажѣ ѿ кода и Дѣа оу жизни вѣчнѣю. тогда долъ прихода на земаю вѣзлюбленнѣи Сиѣ Бѣи Хѣ оуведеть ѡца твоѣго к рай къ дрѣвѣ помилованію“. си же оу сѧ слѣшаще ѿ Сиѣа прѣднѣи ѡци и прѣци вѣзвеселиша сѧ радостію великою.

[XX]. Егда весѣлаху сѧ оу си стѣи, и҃зыде Сотона, прѣднѣи князъ смѣртнѣи, и реч[ѣ] ко И҃доу: „прѣиѣте ли¹⁰⁾ Ісѧ, иже славитъ сѧ Хѣ Сиѣ Бѣи, и сѣ члѣчъ ѣсть, кои сѧ смѣрти, и реч[ѣ]: „прискорбна ми ѣсть дѣла моѧ до смѣрти“. и много противлѧа сѧ ѣсть, зло творѧ много. ѣже ѡзъ¹¹⁾ слѣпѣи и хромы и слоукѣи¹²⁾, вродивѣи и трѣднѣи и҃сѣтвори¹³⁾, словесѣмъ ѿ тебе и҃звѣлчитъ живѣи“.

Ѻвѣща И҃дъ и реч[ѣ] къ Сотонѣ прѣднемъ: „кто то ѣсть ѡбладѣи сѣ? егда ѣсть члѣчъ снѣи воиѣи сѧ Бѣ¹⁴⁾? оу сѧ во ѡвласть зѣмьскѧ моѣи ѡвласти покоривѣи сѣт, ѡвѣиѣтъ ѧ¹⁵⁾, и҃ж[ѣ] тѣи повинѣи¹⁶⁾ приведе твоею ѡвластью. ѡще оубо влѣчѣствѧ тѣи сѣи, како то ѣсть¹⁷⁾ человекъ Ісѣ той воиѣи сѧ смѣрти, и властѣ твоеѣи противлѣеть сѧ? ѡще тако и члѣчъ¹⁸⁾ оу члѣчѣтѣ родѣ, и҃стиннѣи ти

¹⁾ Стоян. да пошлѣтъ, Сок. vac. ²⁾ Стоян. милования, Сок. Fabr. vac. ³⁾ Сок. vac. ⁴⁾ Сок. vac. ⁵⁾ Fabr. super corpus humanum. ⁶⁾ Сок. и ѡтѣлѣи колѣзѣи. ⁷⁾ Стоян. нѣкимъ закономъ. ⁸⁾ Стоян. Fabr. vac. ⁹⁾ Стоян. въ радость, Fabr. in generationem. ¹⁰⁾ Сок. приѣти. ¹¹⁾ Сок. дод. в скобках: (Гатана рече). ¹²⁾ Сок. нѣкиѣ. ¹³⁾ Тут люба в текстѣ, Сок. дод. тѣи си словесѣмъ и҃сѣжметъ, ѧ ѣже ѡзъ мѣтвы к тѣѣ прикѣдохъ, — такъ и Стоян. ¹⁴⁾ Fabr. mortem timens. ¹⁵⁾ Сок. ѡвѣити. ¹⁶⁾ Fabr. subjectos. ¹⁷⁾ Сок. кто ѣсть. ¹⁸⁾ Сок. ѡще тако владѣи ѣсть.

рекѣ, оу҃семогѣи ѣстъ оу҃ бжѣтвѣ [в рѣп. бжѣтво] ѿ ѿвласти ѣго ѣстъ никто же противѣ са. ѿ реч[е] смѣрти боѣти са хочеть¹⁾, ѿ горе товѣ вждет ѿ оу҃ вечнѣи мжѣтѣ²⁾.

И ѿвѣща неприѣззи прѣднѣи кѣ Адѣ оу҃ реч[е]: „что помышлѣши? боѣши са прѣѣти Іса? противѣнникѣ мой ѿ твой. азѣ оу҃же ѿсѣжсихѣ нхѣ ѿ полкѣ жидовескѣ оу҃строихѣ³⁾ нѣнѣ кѣ первѣи гнѣвѣ⁴⁾ противѣ ѣмж, копѣе наѣстрихѣ вѣ проѣводеніѣ ѣго, желѣ ѿ ѿцетѣ ѿсмѣсихѣ дѣти ѣмж пити, ѿ дрѣкѣ оу҃готовахѣ оу҃звѣсити ѣго, ѿ гвозднѣмѣ пригвоздити ѣго на крѣстѣ. ѿ приближила са ѣмж ѣстъ смѣрть, да привѣдѣ ѿ к товѣ, ѿ покоривѣ⁵⁾ ѿ товѣ ѿ мнѣ“.

ѿвѣща Адѣ рекѣи Сотонѣ: „ѣко тоѣ ли ѣстъ, ѿже мѣртвѣмѣ твоѣмѣ ѿвлече ѿ мене, ѿже мною здѣ ѿдержими? ѣгда мѣртвѣмѣ ѿзымахѣ на землѣ ѿ мене, не ѿного ѿвластью, развѣ бжѣи родства ради, всемогѣи Бжѣ. кто то ѣстъ Ісѣ, ѿже словесемѣ своимѣ ѿ мене мѣртвѣмѣ ѿзвѣлачити вѣзѣ молѣвѣи? ѣко мнѣ, тоѣ ѣстъ, ѿже Лазарѣ по четѣрѣхѣ днѣхѣ смѣрдаѣ ѿ разгнѣвѣши са ѿвлече, ѿже азѣ держахѣ мѣртва ѿ оу҃дахѣ живѣ скѣ ро скѣзѣ⁶⁾ слово ѿвласти ѣго⁶⁾“.

ѿвѣща Сотона, прѣднѣи кнѣзѣ, ѿ реч[е] кѣ Адѣ: „то тоѣ ѣстъ ѿстѣи Ісѣ“.

Си оу҃же слышавѣ Адѣ ѿ реч[е] ѣмж: „заклинаю тѣ силами твоѣмѣи ѿ моѣмѣи, да не прѣводиши ѣго кѣ мнѣ! азѣ ѣго же слышѣхѣ глас ѿ заповѣднѣи словесѣ ѣго, ѿ оу҃страѣ са перкѣе тѣкарѣ ѿ оу҃жѣсѣ са вѣхѣ волѣзньѣи ѿ вси вѣзѣчѣстѣнѣи пжѣстоужници⁷⁾ оу҃ кжѣи ѿсѣ мною ѿсмѣжѣни быша, ни того ѣдиногѣ⁸⁾ могохомѣ оу҃держѣти, развѣ ѿ сѣ всѣмѣ вѣстрѣстѣи ѿстра[са]ѣ са ѣки ѿрѣлѣ ѿ скорѣстѣи вѣскѣчи вѣно гнѣдѣи ѿ нас. ѿ сама землѣ, ѣже дрѣжа Лазорѣво тѣло мѣртво, ѿ скоро оу҃да ѣвѣе живѣ. тѣмѣже азѣ то вѣдѣ, ѣко ѿ члѣкѣ ѿже то можѣтъ ѿтворити, Бжѣ силѣнѣ ѣстъ ѿвластѣи ѿ ѿвластѣи влѣдѣи вѣ члѣчѣтѣмѣ родѣ ѿ ѿспѣти хочѣтъ члѣескѣи рода. ѣще привѣдѣши ѿ ко мнѣ⁹⁾, ѿ вси, ѿже сжѣтѣ здѣ оу҃ стрѣннѣхѣ¹⁰⁾ темницѣхѣ затѣорѣннѣи, нерѣдрѣшѣиѣ са юзѣми грѣхѣовѣ заклѣуч[е]ннѣи, ѿ раздрѣшѣити ѿ вѣ жизнь вѣчнѣи бжѣи ѿ рѣжѣствоу҃ своѣмоу҃ привѣдетѣ“.

¹⁾ Стоян. глаголю ти оубо, яко ети те хошеть, Сок. ѿ речѣт са смѣрти, ѿко ѣти мѣ хочѣт. Fabr. Et cum dicit se timere mortem, capere te vult ²⁾ Сок. во вѣчнѣи вѣцѣхѣ. ³⁾ Сок. наѣцѣхѣхѣ. ⁴⁾ Fabr. zelo et ira. ⁵⁾ Сок. покорѣи. ⁶⁻⁹⁾ Сок. vac. ⁷⁾ Стоян. потѣжѣици, Сок. потѣжѣици. Fabr. officia. ⁸⁾ Сок. дод. Лазара. ⁹⁾ Сок. ѣгѣвѣсѣмо. ¹⁰⁾ Сок. во прѣтворнѣхѣхѣ.

[XXI] Ёгда си словеса гл҃аста межн сокою Бѣтона прѣднѣи ѿ Идѣ, сътворенѣ бы гл҃а громомъ, ѿ¹ дѣхъ во громѣ¹): „возмѣте врата прѣднѣиѣ ваша ѿ въздвижните сѧ врата вѣчнаѧ, внидетъ цр҃ь славы“.

И слышавѣ Идѣ ѿ реч[е] Сотонѣ преднемоу: „ищезнѣи ѿ мене конѣ! ѿди ѿ моихъ сѣдалъ!² аще оубо влад[ы]и бѣжнннѣи ѣси, вѣи сѧ ѿ сѣ цр҃мъ славы. что ѣсть тобѣ ѿ ним?“ ѿ ѿгна Идѣ Сотонѣ ѿ сѣдалъ своихъ. ѿ реч[е] Идѣ къ своимъ нечѣтивымъ послажннкомъ: „запрѣте врата пространнаѧ³ мѣданаѧ, ѿ вратомъ⁴ желѣзнымъ заклѣйте! ѿ силенѣ противити сѧ⁵), да не бѣдемъ бѣжати“.

Си слышаше всѧ множества стѣхъ ѿ гл҃амъ воскжѣннѣи⁶) рѣша Идѣ: „ѿверзи врат[а] твоѧ, да внидетъ цр҃ь славы!“

И възпѣи Дѣдѣ рекѣи: „видиши ли, ёгда вѣхъ живѣ на землѣ, преже повѣдахъ вамъ: „ѿповѣдайте Гоу ѿ мѣти ёго ѿ чюдеса [ѣгѡ] снѡмъ чѣческимъ, ѿмѣже раздрѡшнѣи врата мѣданаѧ ѿ затворы желѣзныѧ ѿскржнѣи⁷) ѿ ѡтѣ⁸) ѿхъ ѿ поутѣи непрѣднѣхъ“.

И потомъ Исѣиѧ тождѣ⁹) потомъ⁹) рече къ всѣмъ стѣымъ: „видите ли, ёгда вѣхъ ѡзѣ на землѣ живѣ, прѣдѣ¹⁰) повѣдахъ вамъ: „ѡустанѣи мрѣтѣи ѿ вѣскрѣнѣи ѿже ѡу грѡбѣхъ сѣи ѿ възвеселѣи сѧ ѿже на землѣ сѣи¹¹), ѿмѣже роса, ѡже ѿ Бѣ, ѿсцѣлѣннѣи ѿмѣ¹²)“.

ѿ пакн рѣхъ: „кдѣ ѣсть, смрѣти, клнѣи твоѣ¹³), ѿ гдѣ ѣсть, Идѣ, повѣда твоѧ?“

Се слышаше ѡу си стѣи ѿ Исѣиѧ прѣрка ѿ рѣша къ Идѣ: „ѿверзи врата твоѧ! ѿнѣ прѣслѣнѣ¹⁴) ѣси ѿ не владѣлѣи бѣдѣи сѧ токою¹⁵)“.

Сѣтворенѣ¹⁶) же бы гл҃а велѣи, ѡко ѿ громомъ¹⁷), рекѣи: „возмѣте¹⁸) врата прѣднѣиѣ ваша, ѿ въздвижните сѧ врата вѣчнаѧ, ѿ внидетъ цр҃ь славы!“

Видѣ¹⁹— же Идѣ, ѡко двѡкраты възѣпнѣи, ѡко не довѣдѣи реч[е]: „кто ѣсть цр҃ь славы¹⁹)?“

1—1) Сок. вас. 2) Сок. ѿ моего сѣданища. 3) Сок. прѣтрѣнаѧ. 4) Сок. малѡмъ. 5) Сок. сиѡно прѣтивнѣи сѧ. 6) Сок. понѣженѣи, Fabr. cum magna voce incensationis, Стоян. гласѡмъ великомъ. 7) Сок. слѡми. 8) Сок. прѣять. 9) Сок. вас. 10) Сок. прѣди, Стоян. прѣжде. 11) Стоян. веселѣште се по землѣ боудѡуть. 12) Сок. ѿсцѣлѣннѣи имъ. Стоян. додѣ. вѣсть, земля же нечѣтивыхъ падоуть. 13) Сок. жалѣ, Стоян. желѡ, Fabr. stimulus. 14) Сок. прѣслѣнѣи, Стоян. побѣдѣнѣи. 15) Сок. Стоян. собою. 16) Стоян. вас. 17) Сок. Стоян. громъ. 18) Сок. ѿмѣтѣи. 19—19) Стоян. вас. Сок. Fabr. якъ у нас, Сок. ѡко не вѣдѣи.

Ўжкша Дѣдъ къ Адж ѿ реч[є]: „си словеса оу¹— громък право¹) разжмкію, ѿмже азъ дхѡм єго²— разжмкію ѿ²) пррчески рекох³) ѿ ѿнк прѣдъ повѣдаю⁴) ти: „Гѣ крѣпокъ ѿ силенъ! Гѣ силенъ въ брани, то єсть црѣ славъ“. ѿ тѣ сам Гѣ ѿс нѣсе на землію призрѣ, да слышакъ коплѣ⁵)... „

[XXIV]. ...възговѣ са⁶) слезнижю мѣтеж⁷) реч[є]: „възнесъ са, Гѣ, ѿко подѣтъ ма, не простре врагъ моихъ чресъ ма⁸), Гѣ Бѣ мой! възпнухъ к тебѣ, Гѣ, ѿ ѿсцѣли ма. ты ѿзвлече ѡ Ада дію мою, ѿцѣли ма ѡ сходишь оу рокъ⁹). пойте Гѣи стѣи єго, ѿсповѣдайте памат стѣина єго, ѿко ѿрость въ гнѣвъ єго¹⁰) ѿ жизнь оу коли¹¹) єго“.

Тако ж ѿ вси стѣи єго колѣнкъ приклонивше къ нозѣ Гѣи єдѣнкѣмъ гламъ рѣша: „прїде ѿзбавительъ всѣмъ¹²) сквозъ законъ, ѿко же пррци твоѣ ѿ прѣдъ повѣстования¹³), тварьми ѿсполнити, ѿ ѿзбави¹⁴) живѣмъ крѣта твоєго ѿ смрти ради крестныма. к намъ низшѣде, да ѿзбавиши¹⁵) ѡ скти смрти¹⁶) сквозъ прѣснолюю твоєю¹⁷). ѿко же постави писма ѿзбавленію¹⁸), крѣтъ твою на земли постави, Гѣ. во Адж знаменіе крѣта твоєго повѣды, да смръть не ѡбладаетъ проче“.

Простеръ¹⁹) Гѣ рѣжъ свою ѿ створи знаменіе крѣтноє²⁰) на Адамъ ѿ на вси стѣа. держа за десницю Адамлю Гѣ, горѣ ѿды ѿс пеклѣ, ѿ вси стѣи послѣдствующе сѣтъ Гѣи.

Тогда стѣи Дѣдъ силою възвѣи река: „пойте Гѣи пѣс[нь] новоу, ѿко чюдна ѿтвори Гѣ. спїне мирж²¹) десница твоа, ѿ мѣшцѣ стѣа єго знаменіе ѿтвори²²). Гѣ, спїне твоє предъ лицемъ оуспухъ людїи²⁴) ѿки ѿстинноу твою“.

1—1) Стоян. vac. Сок. въ громѣ граю ѿ, Fabr. verba clamoris. 2—2) Сок. Fabr. vac. 3) Сок. пророчествовахъ. 4) Сок. преповѣдаю. 5) Далѣ люба незазначена в тексті, очевидно зроблена через недогляд копіста котрий перевернув дві картики свого оригінала і таким робом пропустив докінчене гл. XXI, цілу гл. XXII, цілу XXIII і початок XXIV. Інтересно, що така сама люба є і в Сокольськѣм рукописі, — знак, що обі копії, Ковельська і Сокольська, пішли з одного жерела. 6) Сок. оузь сегобъ са, Стоян. прѣклонъ се, Fabr. advolutus. 7) Стоян. съ слезною молитвою. 8) Так і Сок., Стоян. ѿвѣсъ вѣзвеселилъ врагъ моихъ о мѣ. 9) Сок. ѡ сходишихъ к рокъ, Fabr. in lacum. 10) Стоян. гнѣвъ въ ярости єго. 11) Сок. въ колѣ. 12) Сок. Стоян. вѣномъ, Fabr. mundi. 13) Сок. преповѣдаша. 14) Сок. ѿзбавити. 15) Сок. дод. насъ. 16) Сок. ѡ скти смертныма. 17) Сок. дод. Гѣи, Fabr. per maiestatem tuam, Domine. 18) Сок. писмо славы твою на нѣси ѿ оуны[в]ша исправи, писмо ѿзбавленію; Стоян. и вышше и сильна славы, Fabr. et exexisti titulum redemptionis. 19) Сок. ѿ простре. 20) Сок. крѣто. 21) Сок. ємѣ. 22) Сок. знано сотвори, Стоян. Fabr. vac. 23) Сок. всѣхъ ѿзвѣкъ.

Тоже оу҃са множествомъ стѣхъ¹⁾ ѿвѣщаша вси²⁾ рекуще: „се есть слава оу҃симъ стѣмъ его. аминь. аллѹа“ (еже есть ѿказаемо: вѣди, то! пойте Гѹ!).

И потомъ прѣрокъ [Яввакоу҃мъ]³⁾ рече: „ѿыйде во снѣгъ людий твоихъ ѿ ѿзбавити ѿзбавленымъ твоѹмъ“⁴⁾. и стѣи⁵⁾ ѿвѣщаше рекуще: „стѣ градый во имѣ Гнѣ. Гѣ Бѣ просвѣтити⁶⁾ намъ. аминь. аллѹа“.

Такоже потомъ прѣрокъ Мухѣи [възопи рекши]⁷⁾: „кто Бѣ, яко же ты ѿ Гнѣ, въземла неправды, прихода⁸⁾ грѣхъ? ѿнѣ дрѣжиши во послѣшествомъ истинноѹ твоѹмъ и послѣжника мѣтъ еси, ѿ самъ обратиши сѧ ѿ помиленіи насъ ѿ раздрѣшиши оу҃са безправедствѹмъ⁹⁾ наша ѿ всѣхъ грѣхъ наша погрѣзтити [и изведе ны]¹⁰⁾ ѿ множества¹¹⁾ смѣрти, яко клатъ сѧ ко ѿщѣмъ нашимъ оу҃ днѣ первымъ“. и вси стѣи ѿвѣщаша рекуще: „се есть Бѣ нѣмъ ѿ жизнь вѣкѣмъ вѣкомъ, ѿ тѣмъ исправляетъ на вѣки. аминь. аллѹа“.

Такоже ѿ вси прѣрци ѿ всѣхъ книгъ прежде повѣданныхъ¹²⁾ хвалы стѣмъ ѿповѣдающе, ѿ вси стѣи рѣша: „аминь. аллѹа“. [и] оу҃повающій послѣдствовахъ Гоу҃.

[XXV]. Гѣ же за рѣжжъ держѧ Адамлю, ѿ вѣдѣсть¹³⁾ Муха-ѿлажъ прѣднемъ а҃н҃гѣлѣмъ. ѿ вси стѣи послѣдствовахъ Мухаѿлажъ, ѿ оу҃веде оу҃са оу҃ рай, въ¹⁴⁾ щедрѣсть славнѣю¹⁴⁾. ѿ стрѣтѣста а҃ вѣ. мѣж[а] противъ¹⁵⁾ имъ¹⁵⁾ ѿстарѣвшѧ¹⁶⁾ сѧ днѣми, ѿ вопрошеніа быта ѿ стѣхъ¹⁷⁾: „кто еста? ѿ вы ѿс нами не была мѣртѣва оу҃ моу҃цѣ, ѿ в рай тѣломъ вознесенна еста“.

И ѿвѣща едѣнѣ ѿ нѣмъ реч[е]: „азъ есмь ѿнохъ, ѿже словесемъ Гнѣмъ оу҃знесенъ есмь сѣмъ, а снѣ¹⁸⁾, ѿже ѿсо мною есть, Илѣа сѣ¹⁹⁾ есть¹⁹⁾, ѿже на колѣсницѣ ѿгнѣнѣ ѿ вознесенъ есть сѣмъ²⁰⁾. ѿ доселѣ не оу҃скажѣхѣ смѣрти, развѣ во пришествіѣ Антихрѣтово. оу҃щадѣна есѣмъ вѣмъ [м] знаменіемъ ѿ чудесъ брати сѧ с нимъ ѿ ѿ него быти оу҃вѣенъ оу҃ ѿрлимѣ, ѿ по четѣрехъ днѣхъ оу҃²¹⁾ полоуднѣ пакѣ живѣма на ѿбѣлицѣ вознести сѧ“.

И егда сѧ глѣста стѣи Илѣа ѿ ѿнохъ, ѿ прѣиде дрѣжѣи моу҃жъ хоудѣ оу҃милѣнѣ, несѣи на рамѣхъ своѹ знаменіѣ Хвѣ²²⁾.

1) Сок. ѿзыкъ. 2) Сок. вас. 3) Дополнено в Сок. 4) Стоян. възлюбленныхъ своихъ. 5) Сок. ѿ вси стѣи. 6) Сок. просвѣтити сѧ. 7) Дополнено зі Стоян. Сок. вас. 8) Стоян. прѣзаре. Сок. прихода. 9) Так і Сок, Стоян. неправды. 10) Дополнено із Стоян. Сок. вас. 11) Стоян. вѣчныя. 12) Стоян. отъ нихъ прѣдповѣданныхъ, Fabr. de suis laudibus. 13) Стоян. дод. его. 14-11) Стоян. вас. 15) Стоян. вас. 16) Сок. сестарѣшамъ. 17) Стоян. въпросише же я свети. 18) Сок. сѣи. 19) Сок. вас. 20) Сок. Стоян. сѣмо. 21) Сок. вас. 22) Сок. Стоян. крѣтово.

и видаше и к немъ рѣша сѣи: „тъи ктѣ еси, и мѣже зрак твой
разбойническъ естъ?“¹⁾ что е знаменіе се, иже носиши на рамахъ
своіхъ?“

И тѣ же ѿвѣщаа и реч[е] имъ: „право вѣсте²⁾, іако раз-
бойникъ вѣхъ и вса злобствіа³⁾ твора по земли, и Жидове ма
распаша на крѣтк[а] сѣхъ. и видѣхъ оу сѣи истворена іаже
сѣхъ⁴⁾, и вѣровахъ ёмоу, творецѣ оу сѣхъ сѣшимъ⁵⁾ и⁶⁾— всей
твари црѣ, оу сѣи могаи⁶⁾, и просѣ ёго ёсмъ рекій: „помани ма,
Гѣ, ёгда прїидеши оу црѣтвїи еси⁷⁾“. іако⁸⁾ прїемъ мѣтвѣ мою
и реч[е] ми: „аминь, глїю тебѣ, днѣ и сѣи мнѣю вѣдши [к] рай“.
и да ми се знаменіе крѣтоко рекій ми: „се неси и гради в рай,
и аще не пжститъ тебе оу нѣтрѣ внїти оу рай ангѣлъ, страж раю,
и покажи ёмоу знаменіе Хѣо⁹⁾ и речеши ёмъ¹⁰⁾: „се¹¹⁾ Гѣ Ісѣи Гѣи
Бжїи, и ннѣ¹²⁾ пропахъ естъ¹³⁾, и посла ма“. ёгдаж то истворихъ
и рѣхъ къ ангѣлоу стражию райскомоу, и авїе же ѿверзе ми рай
и внѣтрѣ оуведе ма и посади ма на деснїю раю и реч[е] ми:
„смотри зѣло мало и пожди, іако внїти имѣтъ весь род члѣ-
скїи: ѿ цѣи первѣзданнїи и іадамъ съ всѣми чады своїми сѣими
и праведными Хѣ Гѣ пропахъ“¹⁴⁾.

И вса¹⁵⁾ словеса слышаще ѿ разбойника, вси прѣднїи ѿ цѣи
и пророци єдинѣмъ глаголю рѣша: „сѣихъ¹⁶⁾ Гѣ оу сѣи могаи! ѿ цѣи
вѣчнїи хъ ѿ цѣи, прѣмѣдрость всѣмъ ты еси¹⁷⁾ и чѣтк и щедрость
грѣшникомъ, [во щедрость]¹⁸⁾ райскїю вѣспат приведе къ твою
тоу чнїи [в рѣп. оу чнїи вѣ] жиръ¹⁹⁾, іако²⁰⁾ естъ дїама жизнь
оу же“²¹⁾ аминь.

Си соут вѣскаа тайна сѣла, іаже видѣхѣмъ и слышахѣмъ,
азъ Каринъ и Левгинъ, брат[а] прїснаа ёсѣ²²⁾. вацїи²³⁾ слово
нѣст[а]²⁴⁾ дано везѣдовати ннѣхъ тайнѣ Гѣи, іако же послоу-
шествїа Мїхїаилъ прѣднїи ангѣлъ, и реч[е] к нама: „идѣта
къ братїи влїю въ Ёрлїмъ, вѣд[и]та оу мѣтвѣхъ оу повлїю
и славаще вѣскрѣніе Гѣ нашего Ісѣ Хѣ, іаж[е] изъ мѣчнїи смерти²⁵⁾

¹⁾ Сок. иже знаменіе разбойника естъ. ²⁾ Стоян. рече. ³⁾ Стоян. вса кѣи злобы.

⁴⁾ Так і Сок. Стоян. И видѣхъ вса яже сѣдїаше се въ рай же и до крѣта Ісусова, на нем же распеше ёго Жидове. ⁵⁾ Сок. творцѣ всѣхъ сѣи, Стоян. и познахъ ёго творца всего соупшества. ^{6—6)} Стоян. vas. Fabr. et regem omnipotentem. ⁷⁾ Сок. сѣ, Стоян. твоёмъ. ⁸⁾ Стоян. И яко тако. ⁹⁾ Сок. крѣтоко, Стоян. крѣтное. ¹⁰⁾ Сок. к немѣ. ¹¹⁾ Сок. Стоян. іако. ¹²⁾ Сок. (Стоян. иже ннѣ на крѣтк. ¹³⁾ Сок. распатъ кыстѣ. ¹⁴⁾ Сок. распата, Стоян. дод. оувѣмъ. ¹⁵⁾ Сок. Бни вси. ¹⁶⁾ Сок. сѣхъ. ¹⁷⁾ Сок. Стоян. мѣсрдїи хъ ты еси. ¹⁸⁾ До-повнено з Сок. ¹⁹⁾ Сок. тѣчнїи жиръ, Fabr. pinguis pascu, Стоян. vas. ²⁰⁾ Стоян. Сок. дод. тѣ. ²¹⁾ Стоян. вѣчнїи. ²²⁾ Стоян. vas. ²³⁾ Сок. дод. сего. ²⁴⁾ Сок. дод. намъ ²⁵⁾ Сок. изъ мѣчнїи смерти, Стоян. изъ мртвѣхъ, Fabr. a mortuis.

и́съ собою́ въскрѣси. и́ ни съ є́динѣмъ члѣкомъ вѣдѣта вѣзвѣсѣдѣ-
юща, развѣ вѣдѣта а́ки нѣма, до́ндеже вѣлю́ прійдетъ годъ, да
слово дасть вама самъ Гѣ́ исповѣданіе своѣго вѣ́тва тайнѣ. и́ тѣ́
нама заповѣда Михайла¹⁾ и́[ти]²⁾ чрѣсъ Ѡрданѣ оу́ мѣсто оу́нѣ
и́ жирѣвнѣ³⁾, и́ тѣ́ сѣтъ мнозинѣ, и́же с нама въскрѣша во по-
сла́шество въскрѣ́нню Іса́ Хѣ́ Гѣ́ нашего. то́же не дано є́сть⁴⁾
слово ко три дѣ́ни нама гѣ́ти всѣ, і́кожъ воскрѣховѣ Ѡ́ мрѣтвѣхъ,
и́стерпѣти⁵⁾ оу́ Ё́рланѣ великоу́ю но́щъ Гѣ́ю⁶⁾ и́съ живѣ́ ми ю́жники
наю́ въ посла́шествіѣ Гѣ́ нашего Іса́ Хѣ́. и́ крѣ́пени вѣхо́м оу́ стѣ́ки
Ѡрданѣстѣ́ки рѣ́цѣ, пріѣ́млюще по є́диномѣ́ ризѣ́ вѣ́кы. и́ по
трехъ дѣ́хъ терпѣ́ще но́щъ Гѣ́ю великоу́ю, и́ покровенни сѣтъ Ѡ́
бѣлака, и́же воскрѣсо́ша ис нама, прѣ́ведени сѣтъ чрѣсъ Ѡрданѣ-
скѣ́ю рѣ́кѣ, и́же⁷⁾ никимъ же видими сѣтъ. [сѣ́а сѣтъ]⁸⁾ є́лико за-
повѣда намъ Гѣ́ Бѣ́ исповѣ́дати вамъ. да́дѣте [в рѣ́п. и́ дати]
є́мѣ́ похвала́ и́ сповѣ́даніе оу́́ покая́ніе, и́ помина́ѣтъ вас [в рѣ́п.
вѣ́съ]⁹⁾. миръ вамъ Ѡ́ самого Гѣ́ нашего Іса́ Хѣ́, сѣ́а оу́стѣхъ на́.
а́минь“.

И́ потомъ і́ко́ исполни́ста оу́́сѣа пишю́ща въ красѣ́ки¹⁰⁾ ха-
ратѣ́и кни́жнии, вѣ́ста́ста. Каринѣ́ є́же написа́ листѣ́ кни́жнѣи,
и́ дасть оу́́ роу́цѣ́а А́ннѣ́ и́ Каи́фѣ́ и́ Гамали́илоу́; то́жде Левѣ́-
гинѣ́ є́же написа́ листѣ́ кни́жнѣи, и́ вда́сть оу́́ рѣ́цѣ́а Нико́ди-
мови́ и́ Ѡ́сифоу́. и́ тако́ прѣ́вѣ́ражена є́ста́ и́ вѣ́ла сѣ́кло, и́ нѣ́ста́
видима́ и́ по то́м писмени́ оу́́же. и́ ѡ́врѣ́кте сѣ́а писма́ ѡ́бою́ равно,
ничимъ же вѣ́щѣше́ ни мнѣ́е писаніѣ́.

Си́а всѣ́а дивѣ́и сѣ́а дивнѣ́и¹¹⁾ Ва́рина и́ Левѣ́винна́ рѣ́чи слы-
ша́щи же вѣ́съ и́снемъ І́ю́деѣмъ¹²⁾, ме́жи собою́ рѣ́ша: „правди́въ є́си,
всѣ́а си́а сѣ́тъ¹²⁾ и́створенна́ Ѡ́ Бѣ́. стѣ́ Гѣ́ во вѣ́ки вѣ́комъ. а́минь“.

И́ развѣ́и́до́ша сѣ́а оу́́си Ѡ́ со́ньма ис вели́кимъ скорбѣ́нїемъ и́ і́з
воі́звѣ́ннѣю́ и́ съ стра́хомъ, вѣ́юще¹³⁾ оу́́ перси́ своѣ́и и́до́ша ко́гождо
и́хъ въ ѡ́вла́сть свою́.

Си́а всѣ́а, і́а́же исповѣ́дана́ и́ сѣ́творенѣ́а сѣ́тъ І́ю́деѣмъ оу́́
сонѣ́мищи́ и́мъ, всѣ́а же та́ І́ѡ́сифѣ́ и́ Нико́димъ исповѣ́да́ста
кнѣ́зю Пила́тѣ. и́ самѣ́ Пила́тѣ́ написа́ [всѣ́а], і́а́же и́створенна́

1) Сок. архѣлѣ, Стоян. Михайлѣ архѣгѣль. 2) Стоян. и по семь ити, Fabr. ambulare. 3) Так і Сок. Стоян. въ мѣсто животнов. 4) Сок. тѣ́ же не єсть, Стоян. имѣ́ же то́лько єсть, Fabr. quia tantum. 5) Fabr. celebrare. 6) Fabr. Pascha Domini. 7) Сок. и́ оу́́же 8) Дополнено з Сок. 9) І в Сок. було́ перві́сно вѣ́съ, та́ поті́м инѣ́шою рукою́ попра́влено васѣ́. 10) Сок. в разѣ́к, Стоян. разнѣ́. 11) Сок. Сѣ́а всѣ́а дивнѣ́и рѣ́чи. 12) Сок. сонѣ́и і́удейскѣ́. 13) Сок. право́ дне́но си́а сѣ́тъ. 14) Сок. то́лѣ́щѣи.

і повѣдана сѣтъ ѿ Жидовъ на Ісѣа, і положи всѣ словеса си бѣ
іаклєнныхъ книгахъ.

Кончаніє приключеніѣ Хѣ Гнѣ Бжїѣ, їмоу же слава, Ѡцю
і Гнѣу і сѣмоу Дсху¹⁾, і ннѣ і рнѣ²⁾ і вѣ вѣкы вѣкомъ.
аминь.

Сей твір, що анї в грецьких анї в латинських рукописах не знаходить ся окремо, але вже в другій половині V. віку був при-
точений до тзв. Пилатових Актів ще на грецькім ґрунті, а від часів
Карла В. в тій формі одержав назву Нікодимового євангелія, на-
писаний був очевидячки окремо від Пилатових актів, у другім або
третім віці по Хр. якимсь родовитим Жидом, що навернув ся на
християнство а надто був близький до іностичної єресї. На автора
іностика вказує назва старого іностичного писателя Левкія Карина
котрому приписано авторство сего твору, хоча в пізнійшій пере-
робці сю назву перемінено на імена двох людей і зроблено з них
братів, синів Симеона Богоприїмця Евзебій Александрийський, пи-
сатель V або VI в., користував ся для своїх гомілій (одну з них
у новійшій угро руській переробці друкуємо далі) отсим твором,
але в редакції значно відмінній від тої, яку подає Нікодимове
євангеліє — знак, що компілятор сего твору поводив ся досить
свобідно з його складовими частинами. В усякім разі здобув собі сей
твір у християнській церкві велику повагу і був часто використо-
вуваний пізнійшими церковними писателями — що нагадаємо тільки
Воскресний Канон Іванѣ Дамаскина. В словянських рукописах сей
твір знаходить ся звичайно разом з Пилатовими актами і доданим
при кінці Пилатовим листом до Клявдія; переклад зроблений дуже
давно, в XII або XIII в. і то не з грецької, але з латинської, а може
навіть із німецької мови. Дося ся друга часть, так зв. *Descensus*
Christi ad inferos, видана була тільки раз, із копії з сербською за-
пискою в мові, д. Стояновичем (Гласник 1875, т. XV, стор.
100—120). Грецькі і латинські тексти видані критично в збірках
Тільо (*Codex apocryphus Novi Testamenti*) і Тішендорфа (*Evangelia*
apocrypha). З багатої літератури про сей апокріф крім вступів Ті-
льо і Тішендорфа див. R. A. Lipsius, *Die Pilatus-Akten kritisch*
untersucht, Kiel 1886; М. Сперанскій, *Славянскія апокрифиче-*
скія євангелія, Москва 1895, стор. 10—15 і 55—70; Rud. Hof-
mann, *Apokryphen des neuen Testamentes* (Hauck-Herzog,
Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche, Bd. I, 1896,
стор. 658—659.

¹⁾ Соб. слава со Ѡцем і сѣм Дхѣм ²⁾ Соб. всегда.

В. Рукопис Київської Духовної Академії ч. 37 (Аа, 107),
к. 272—274.

(Повѣсти сѣхъ аїлѣ ѡ Лазаревѣ вѣскрѣніи, иже ѿ Ядама къ Лазарю четверодневному. вѣки ѿ).

Въспенимъ весело дружино пѣс[нь]ми днѣ, а плачь ѿложимъ [и] оутѣшимъ са. Оудари Дѣдъ в гоуси вѣскладываа прѣсты своѣ на живыа строуны, а сѣда въ приисподнемъ Адак а рече: „се бо время весело наста! се придетъ днь спсѣнія! оуже бо слѣшно пастыри свирають въ вѣтнѣ, и гла нхъ приходитъ въ Ядова врата, а въ моа оуши входить. а оуже слышно топотъ [в реч. под] ногъ перьскыхъ конь, иже дары емоу несутъ вѣски ѿ своихъ црѣвъ црѣи нѣномуу днь рождашюу са на земли. а того есмы, дружино, много ждали дній. томоу бо есть нѣко прѣтѣ, а земля подножье ногоу его. того мти дѣца повивши въ пеленица, повикающаго нѣо облакы а землю мглою, приникше к немѣ глюще: „ѿ црѣи нѣнкі и великіи, что ти са вѣсхотѣло к намъ ницим на землю снити? сеѣ ли пещеры вѣсхотѣла єси, или сихъ їасли, въ нхъже ннѣ лежиши? а се коль скоро Йродъ везоумныи шатаа са ѡстритъ на тѣ мечъ, оубити тѣ хочеть!“

Гла Ядамъ къ соуцимъ [в реч. Ядамоу и соуци] с нимъ въ Адак: „прїидѣте пррци и вси праведни, посламъ вѣсть къ вѣдцѣ съ слезами на живыи ѿнѣ вѣкѣ, хочетъ ли насъ ѿ мучкы сѣа избавити?“

А Исана ї Еремїа роугаючи с[а] Ядови ї его немоуци сѣлѣ, рекшата къ Дѣдоу: „а кто можетъ ѿ насъ томоу вѣсть принести? врата мѣднаа, а верѣа желѣзнаа, а замцы каменны твѣрдо запечатана“.

Тогда Дѣдъ к нима ясно рече: „а се заоутра ѿ насъ поидеть Лазаръ четверодневыи, другъ Хѣѣ; тѣѣ ѿ насъ к немоу вѣсть донесеть“.

И се оуслышавъ Ядамъ первозданныи члѣкѣ, нача бити са роукама по лицѣ своему, тѣжко стона вѣпѣаше гла: „повѣдані ѡ мнѣ вѣсть вѣдцѣ, свѣтлыи друже Хѣѣ, а се ти вѣпѣтъ первозданныи твои Ядамъ. на се ли ма, Гї, сѣздалъ на краткыи сѣѣ вѣкѣ на земли сѣи быти, а се ма ѡсоудивъ къ Адак на мнѣга лѣта мучити са? того ли ради наплѣннхъ землю, ѿ вѣдце, а се ннѣ твои вѣзлюбленїи, а мои вноуцы въ тѣмѣ сѣдѣть, въ днѣ Ядовѣ, мучими скорбію, и тоуто срдце тѣѣ

шати, слезами своа̑ ђчи зѣница ђмывають, а памать желающе
 велѣми оуныли соутъ? ꙗко на земли сей въ малъ час добро ви-
 дѣхомъ, а сѣ в тоузѣ сей многа лѣта въ обидѣ ѣсмь. в' малъ
 час азъ выхъ ѿрѣ всѣмъ тваремъ вѣѣмъ, а нынѣ въ многы дѣни
 рабъ выхъ ꙗдоу, а вѣсѣмъ полонаникъ. в' мало время свѣтъ
 твои видѣхъ, а се оуже сѣнца твоего пресвѣтлаго не виждоу на
 многа лѣта, ни воура вѣтрѣна не слышу, Гї. аще азъ съгрѣ-
 шихъ ти паче всѣхъ члѣкъ, то по дѣламъ моимъ въздал ми
 еси моукоу сїю; нежалоу[ю] сѣ. Но сего ради жалъ ми, Гї: азъ по
 твоему образу сътворѣнъ ѣсмь, а нынѣ пороугаѣт ми сѣ, моучит
 мѣ дѣволъ злѣ. не [в реч. но] жалъ ми, Гї, а иже в породѣ живѣ
 а твою вѣтвеную заповѣд[ь] престоупихъ; а сѣ, Гї, первыи па-
 трїархъ Авраамъ, а твои друзѣ, иже тебе ради хотѣхъ [в реч.
 хотѣхъ] заклати сѣа своего Исаака, и ты рече емоу, Гї: „твоею,
 Аврааме, бѣвѣт сѣ всѣ колѣна земнаѣ“, — то и тѣ что съгрѣ-
 шилъ, а здѣ же въ ꙗдѣ семъ моучит сѣ с нами, тажко
 въздышетъ? а Нои прѣдныи, иже твоею изваженъ бысть, Гї,
 ѿ лютаго потѣпа, а ꙗда ли не можеши ѡзвѣсти? аще воудеть
 ѡ сѣ съгрѣшилъ, ꙗко же ѡ азъ? а сѣ великыи прѣркъ Мѡисѣй,
 а тѣ, Гї, что съгрѣшилъ есть? то и тѣ зде сѣдѣть с нами
 въ тѣмъ ꙗдовѣ. а Дѣда тѣ, Гї, самъ прославилъ еси на земли,
 и далъ еси емоу, Гї, ѡрѣствовати над многими, — а тѣ съста-
 вилъ ѡлѣтырѣ и гоусли, — то что и тѣ съгрѣшилъ есть? а и
 тѣ здѣ же с нами моучит сѣ въ ꙗдѣ семъ, часто стона
 въздышетъ. аще ли воудеть и тѣ тако съгрѣшилъ ꙗко же ѡ азъ?
 а сѣ великыи въ прѣрѣхъ Іоаннъ, прдѣча, крѣтъ Гїѣ, иже роди
 сѣ ѿ бѣговѣщенїѣ Гавріила, в' поустыни възпитавъ сѣ ѿ юности,
 ѡдыи медъ дивїи, то что тѣ, Гї, съгрѣшилъ есть? то и тѣ,
 Гї, на земли ѿ Ирода пороуганъ бысть, зде же с нами въ ꙗдѣ
 моучимъ есть. Но сего жакоуют твои прѣрцы, Іаію или Еноха,
 оугодивша тѣбѣ пач[е] всѣхъ прѣдникъ на земли. то грѣхъ ли
 ради нашихъ не хоцѣши насъ помиловати, или своѣго времени
 ждѣши? коли ти сам хоцѣши снити, самъ вѣси едїнъ, но мы
 члѣцы тощавы, а ты еси, Гї, длѣготѣрпѣливъ и незлобѣнъ“.
 [Кіица нема].

Статю подібну до отееї, хоча досить відмінно стилізовану, та-
 кож в уривках, надрукував Порфірев (Апокрифическія сказанїя
 о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой
 бібліотеки, стор. 228—231) изъ. Слово в сѣботѣ 5-ю поста на
 воскресїїе друга Божїѣ Лазарѣ, взятю із одной рукописной збірки

Соловецького монастиря з XVII в. Початок сеї статі в нашім тексті виразнійше, ніж у Порфірева, свідчить про те, що його автор знав „Слово о полку Игоревѣ“ або якусь подібну староруську поему, а се веліло би догадувати ся, що й сама статя зложена на Русі. Варіант Порфірева інтересний деякими деталями взятими з рідких апокріфів. І так про Ісаію сказано: „Я се, Гїї, твої прркъ Ісаїа, изъ чрева мѣрина възнесенъ на нѣса, и той сидѣть во чрево мѣрне“; про Давиїла сказано, що він „носикый древанъ козелъ на раме прсвѣрзова вѣтвенна твоа стрѣти“; а про Соломона сказано, що він збудувавши храм у Єрусалимі „и сковавъ ѣ. шрла злата подвѣна Херѣвимомъ и Герофимомъ и гїше: „аще вѣдетъ Бгъ на землю, то сидеть Дхъ Стый во шрла“. а шрла же са поносикше по цркви и възнесоста са на нѣо“. В кінцевім уступі сеї статі у Порфірева названо головних ангелів, що йшли з Ісусом до пекла: Исемнелъ и Рагѣналъ, Изманилъ, Нананилъ, Тартаръ, Гавриилъ, Муханилъ.

Г. Рукопис Степана Теселевцьового стор. 316—336.

(Во стый великій четвертокъ слово стого Ѡца ншого Єсєвіа Ѡ сошествїи во адъ стого Іѡана Предтечи. Можеш то повѣдати, е[с]ли не будет Пасый, и к' патокъ на страсти Хѣы, можеш то повѣдати и на оуѣскноненїе главы стого Іѡана Предтечи, можеш то повѣдати и на аком погребѣ для пострада хрѣтианъского). Мої наймиліше православные хрѣтиане, сїнове цркви Єіуанскої восточної, послухайте вїа мѣсть пиано! Коли стого Іѡана крестителя стало, тогда дїа его стѣа пошла до Ядѣ пекельного. Бо до Хѣа воскресїа оушитко йшло до пекѣла, въ грѣшный, въ стый, за подписом Ядамовымъ. Бо са была Ядам подписа дїаволѣ во вшитким люцким народомъ, во Ѡ Ядама і Євѣы оушитки люде пошли. И тоты люде, которые помирали из сего дочасного свѣта, засполъ ишли до пекла и там сидѣли оу Ядѣ пекельномъ полъшесты тысяч лѣтъ. Потом са Хс его стѣа мѣть оуродна на сей свѣтъ видимый, и коли са Ѡкрестивъ, страсти стый терпѣвъ, оу гробѣ положивъ был и третьего днѣа воскрес, потом и пекло розивъ і Ядама и вшитких людей Ѡтол ис прейсоднаго Яда пекельного до раю стого выпровадив. Як тѣтъ еще далее вїа мѣть вѣдете слухати на сем моемъ казанїю, то вѣд[те] знати, тылко са прислухайте.

Коли сѣго Іѡана Ірод казал стати, а тѣло его сѣое оученики чesно погребли, а дѣла его сѣла пошла до Яд8, гдѣ оушнѣ-ки нѣшнѣ нѣшли. Я коли пришол сѣый Іѡанъ до Яд8, спознали его вшнѣ-ки во Ядѣ: тамъ был Ядам из Евею, тамъ был Явраамъ, Ісаакъ, Іаковъ, црѣ Дѣдъ ѿ снѣве его, Голомонъ ѿ мѣти Голомонова Оурыйна и снѣ Голомоновъ Рекоам ѿ нѣшнѣ сѣый люде ѿ пророки. Я коли Іѡана оувидали, стали его тамъ звѣдovati: „ци ѿдетъ Хсѣ свокодителъ нѣшъ, ци не ѿдетъ, ѿкъ есмо ѿ немъ пророковали? ци скончуютъ сѣ ѿ немъ ворѣзо нашѣ пророчества, ѿкъ есмо ѿ немъ пророковали бывши еше на свѣтѣ, ижъ то маетъ за насъ смѣртъ претерпѣти?“ Я крѣпили сѣ пророки мовачи: „Хсѣ не хѣчетъ принати мѣсѣ“. Ко пророки развѣдали, цю маетъ быти емѣ, такъ есмо ѿ немъ пророковали.

Я Іѡанъ рекъ: „Прѣидѣте ко мнѣ, вси пророки, послѣхайте, цю камъ вѣдѣ повѣдати. Яле перше выповѣжѣте мнѣ, цю-сте ѿ немъ пророковали?“

Первый пророкъ црѣ Дѣдъ почнетъ говорѣти мовачи тѣми словы: „То ѿ за Хѣ пророковалъ: Тѣхѣ ѿсходитъ на землю власне ѿко дождѣ на рѣно“.

Ісаѣѣ пророкъ рекъ: „ѿ ѿ Хѣ пророковалъ, ижъ то сѣ Хсѣ ѿ дѣцѣ народити маетъ, ѿ писалъ емъ еѣ дѣю, ко чрѣвѣ приметъ сѣ ѿ нарежѣтъ ѿмѣ емѣ Еммануѣлъ“.

Третий пророкъ ѿповѣдалъ ѿ рекъ: „ѿ ѿ Хѣ Еѣсѣ Бжѣмъ про[роковалъ], ѿко ко двоюнаде[сѣ]тихъ приахомъ ѿ дванадцѣ оучениковъ хотѣтъ емѣ слѣжѣти. Я написалемъ то: „во ѿцѣ мѣсто снѣве твоѣ выша“.

Четвертый пророкъ емѣ рекъ: „ѿ ѿ Хѣ тѣѣ слова пророковалъ ѿ писалемъ такъ: „ѿтворѣтъ сѣ ѿчи слѣпѣымъ ѿ вши глѣзѣхъ [sic!] оуслышатъ“. то ѿ ѿ немъ мое пророчество“.

Еѣ пророкъ: „ѿ ѿ Хѣ знавѣ, жѣ его слѣга найвѣрнѣйшѣ хѣчетъ Жѣдомъ продати на смѣртъ ѿ написалемъ ѿ немъ: „ѿдѣи мой хлѣбъ поднѣсѣ на ма злѣ“.

Шестой пророкъ мовѣлъ такъ: „ѿ знавѣ, ижъ то Хѣ за ѿ сребрѣнниковъ хѣчетъ слѣга его Жѣдомъ продати на смѣртъ, ѿ написалемъ такъ: „поставѣша мою цѣнѣ за ѿ сребрѣнниковъ“. то мое ѿ Хѣ пророчество“.

Зновѣ Ісаѣѣ пророкъ рекъ: „ѿ ѿ Хѣ знавѣ, ижъ то Хсѣ на свѣдѣ маетъ веденъ быти ѿ написалемъ ѿ томъ такъ: „самъ Гдѣ на свѣдѣ прѣидетъ со старци люцѣкѣми“. то мое пророчество ѿ Хѣ“.

Ѣсмы пророкъ Іеремѣѣ рекъ: „ѿ знавѣ, ижъ то Хсѣ на дрѣвѣ распѣтъ маетъ быти, ѿ написалемъ такъ ѿ немъ: „Прѣидѣте, оуло-

жым дерево оў хлѣбъ его из . . . живота его“. хлѣбъ ѣ Хсѣ, тѣло Хѣо, а дерево ѣ крѣтъ і копіе. Бо Хѣ Жыдове прок'латый распали на крѣтъ и копіем ребра его пробилъ“

Девятый пророк зас рек: „ѣ знаю, иж то Хсѣ маеѣт оу гробѣъ положенѣъ быти, и написалем ѣ нем так: „Положыша ма в ровѣъ приисподнѣм' и в темной сѣни смѣртной“.

Зновѣ црѣъ Дѣдѣ рек: „ѣ знаю, иж то Хсѣ маеѣт оустати из мѣртвухѣъ, и написалем ѣ нем так: „Воскресни, Гїи Бїи мой!“ И зновѣ-м' написал так: „[Воскрес]ни, Гїи, во покой твой!“ Зновѣ-м' написал: „да воскреснетѣъ Бїѣъ, и разыйдѣтъ сѣ вси вразы его, и разорыт и сокрѣшит Ядова верота“. Зновѣ-мѣъ написавѣъ: „Сокрѣшит верота печел'ныйи, изведе нас ис тѣмѣъ і звы иша растерѣъ за и верѣа печел'ныйи поламлет“. Ци может то коли быти?“

И тѣе пророки говорят и веселят сѣ ѣ пришествіи Івановом. Коли то почѣвѣъ Ядѣъ насытый*) тотѣъ их бесѣдѣъ, станет говорыти до дѣвола: „Ѣ чом то говорят тотѣъ нїѣъ неколники? хто то ѣ таковыи принѣсъ к ним такѣю великѣю радост из свѣта? ѣ его не вижѣъ, тылко чѣю и вижѣъ их радост“.

Ѣповидѣъ Ядови дѣвола ѣ рек: „нѣчого ѣ, братѣ Ядѣ, не ѣстрашай сѣ и не кой сѣ тоѣи их бесѣдѣъ. Пришол нїѣъ до нас єдинѣъ прерок Іванѣъ, и зчинивѣъ им такѣю добрѣю радост и великѣю. Той то крѣстытел Хѣѣъ, многоговца, бо тот ѣ Хѣѣъ многым людем говороваѣъ, иж оушиткиѣъ ѣ нас выбавит. ѣ пак то зчѣвши [в рѣп. зчинивши] оувоишолем оу дѣкѣкѣъ Ірода црѣа, приѣтѣклѣъ мою, и наѣчилем єѣ плавати. І Ѣца своѣго оуѣтѣкишла, и всѣхѣъ его пановѣъ из ним'. И за тѣе при ѣвѣдѣъ выпросила сокѣъ оу корола геловѣъ тотѣъ из того Івана. И казал его крѣа Ірод иѣстати, и тепѣрѣъ вѣтъ оу иишѣъ рѣках тотѣъ славный прерок, цю он людем говорыв, же то Хсѣ Гїиѣъ Бїїи сїсѣтъ и выбавитѣъ всю вселеннѣю. Я чѣм же то его самого не сїсѣтъ и не выѣкила ѣ смѣрти ганѣбнои і ѣ иишѣъ сторонѣъ і ѣ твоиѣх рѣкѣъ? И ты его возми в себѣ моѣцно, братѣ Ядѣ!“

Рек Ядѣъ ко дѣвола: „Смотрѣмѣъ, братѣ, добре, лѣкѣме сѣ не ѣишѣкали! Стѣрези сѣ, ко не знаѣиш, Ѣкол ѣ и чїи сїѣъ. Бо сѣсѣъ оушитки сѣ радѣютѣъ слышачи ѣ нем. Про єдиноѣго чѣлѣкѣа лѣкѣсмо всего мира не ѣтратил!“ Слышачи то дѣвола зѣвола сѣ вел'ми, пошѣл корѣзо до Жыдовѣъ воѣпрѣжѣти их на Гѣдѣа. Там' прѣживѣа закѣи врагѣъ не Ѣхѣдачи ѣ Жыдов, наѣциѣв их на Хѣѣа, лѣкѣ то

*) На марґ. приписано: „Тѣтъ дѣвола до сеѣе говорят“.

Хѣ забуи. Я того ѡкан'ный дѣвол не знаѣт, иж то Хѣа смѣрть жыкот ѣ всемѣ мирѣ ѿ воскресенїе; ковы Хѣ вѣла не смерть, то вѣ людѣ с пек'ла не вывѣла.

Потом Сотона знайшовъ совѣк дрсга коханого, Юдѣ Скарыѡсского, оученика Хѣа¹⁾... Я потом Юдѣк сѣдце запалив ѿ оучинил его лакомцею, великим сребролюб'цемъ. Юда теж пошов'ши до Жыдов' станет им говорыти мокачи: „Що ми хочете дати, ѿ вам продам Хѣа Пана своего ѿ оучителя ѿшого великаго“. Хтож вы, вратѣе, не заплакавѣ ѿ том словѣ! ѿк не стал коломъ ѿзык его! ѿк са не замѣкли ѡкан'ный оуста Юд[ини]!

Жыдове тоѣ почув'ши ѿ него ради вѣли то[мѣ] ѿ звѣдокали его; „дла чего хочеш Хѣа, своего Пана ѿ оучителя великаго продати?“ Я Хѣа, его сѣла мѣтъ, все тоѣ знавѣ Юдино злое дѣло его, що он чинит. Слышнѣ каждыи, що то са чинит, иж то равѣ вѣдкѣ продаѣт, сѣдга пана, оучителя своего! Яле змыи ѿ нещасливый Юдо, смотри, ѿк продаеш! Хочай вы х'то ѿкого неволника мав, то ещѣ вы его не продаѣ за такѣю малѣю цѣнѣ, за ѿ. сребр'никовъ. Яле Хѣа, его сѣла мѣтъ, хитростѣю ѿ мештер'ством²⁾ своимъ оувес свѣтъ ѿ мир оумом своимъ сѣымъ сотворылъ, а ты его за малѣю цѣнѣ продаеш! Ъканникѣ³⁾...

Почув'ши дѣволъ, що Хѣа говорыт: „Смѣтна ми дѣла ѣ ко смѣрти“, надѣлав' са, хованецъ, иж то са Хѣа смѣрти койтъ. Ещѣ лѣп'ше почал пиловати школо Жыдовъ ѿ школо Юды преклатого, став' их подѣвѣшати [на] Хѣа, авѣ его могли ѿк затратити, цювы то оуѣ дѣвол[ское] было ѿ цювы то он пановаѣ над оуѣскѣмъ свѣтомъ. Бо [дѣвол]аѣ такъ совѣк ток'мивъ: „Ковѣ ми ещѣ до пек'ла . . . Хѣа Марыѣного сѣла, который то са Ъномъ Бѣжим советъ перѣд люд'ми! Нехай вы з мойхъ рѣкѣ ѿтол выйшовѣ, с пек'ла моего цѣства, из моей моци, а тоѣ все мое вѣдет“.

Пошов'ши до пек'ла станет говорыти Ядови⁴⁾: „Братѣ мой, Яде, вѣд готовѣ ѿ наготѣи твер'дое мѣстѣце, во за малый час затворыме тѣ Ъса Хѣа нарыцаемого Ъна Бѣжого, ѿ вѣдешъ над

¹⁾ Далѣ йде оповѣданѣ про вродженѣ ѿ пригоди Юди; се оповѣданѣ пропускаемо тут, а подамо в дальшѣм роздѣлѣ.

²⁾ Из мадарьского mesterseg — штука, майстерство.

³⁾ Пропускаемо сѣм рядкѣв ѿвективы на Юду, писанихъ киноваром ѿ виблѣдлѣих так, що бѣльшой части буквъ годѣ вѣдчитати.

⁴⁾ На марг. приписано: Бѣсѣда дѣвола оу Ядѣ.

нимъ пановати, вѣдетъ тотъ Бѣъ оу ѿшихъ рѣкахъ незаклѣкомъ. Бо а южъ нарадивъ на него смѣръ и наготовилемъ кѣтъ и гвозды, и наѿстрылемъ на него копѣе, и жовчѣ і ѿцѣа пити емѣ. Зготовилъ бо емѣ Жыды, дрѣговѣ мойхъ, на него, и по двохъ днѣхъ поставлю его тѣ, брате Яде. Много бо ми тотъ снѣ Мрѣинъ чинивъ зла на земан и розсердилъ ма на себѣ, много ми сѣдинъ спорожнивъ. Шо а комѣ що невидимо оучинивъ, то ѿнъ словомъ ѿсцѣливъ; которыхъ емѣ раздрѣшивъ, а ѿнъ тыхъ ѿсцѣливъ и оу-крѣплавъ и постѣлавъ имъ носити велѣлъ. Дрѣгихъ слѣпцемъ оучинивъ і ѿчи-мъ имъ затемрыкъ быкъ и смалемъ са з нихъ иногда, бо ѿни ѿ стѣнѣсъ были са . . . і а са с того тѣшивъ, деколи оу водѣ падали. Тамъ же Хѣ не знаю ѿкола пришолъ и сопротив-ность ми оучинивъ: однимъ словомъ дастъ емѣ ѿчи и заразъ видитъ. Зновѣ дрѣгомѣ коли еше оу черевѣ мѣтеринномъ быкъ, ѿчи-мъ емѣ ѿслѣпивъ и слѣпымъ са оуродивъ на свѣтъ и нѣгда свѣта то[го] не видѣлъ, наветъ и слѣнца Тотъ Хѣ плюнѣвши на [землю] и с тоѣй слины калѣ оучинивъши помастикъ емѣ ѿчи его и пославъ его до кѣпели Гелѣамѣского, абы са тамъ оумывъ. И коли са тамъ той члѣвкъ оумывъ, заразъ прослѣпъ. И тыжъ що оучинивъши? оузалемъ изъ себою вѣсовѣ и пошолемъ ѿ него во ѿнѣшъ сторонѣ и тамъ ѿзнайшолемъ единого младенца і оукойшовши въ него жылемъ и веселилъ емѣ са. Той Ісѣ не знати гдѣ са тамъ оузявъ, пришовъши выгналъ мене ѿтол. і а южъ вѣднѣй не мавъ мѣсѣца, гдѣ са дѣти и гдѣ пойти, просилемъ его, нехай оу сви-нахъ вѣдѣ жыти, и тамъ ми не велѣлъ быти. И зновѣ тежъ единая жена была оу немочнѣ вѣ. лѣтъ и точилемъ кровъ с тѣла еѣ; той Хѣ пришолъ, и тамъ тота невѣста лише са дотѣлила краѣ рызы его, и заразъ стала кровъ еѣ и здоровою зостала. И са, брате Яде, велѣми розсердилъ на Хѣ, але не смѣлемъ з нимъ звадити са, и пошолемъ ѿтол. И зайшолемъ оу стороны сырскыа, и знайшолемъ тамъ дѣвѣсъ краснѣю, и войшовъши въ ню и жыкъ емъ оу нѣю и много-мъ юй зла чинилъ и с того са тѣшила велми. И коли мѣти еѣ стала са за нею жѣрыти, и той Хѣ не знаю ѿколъ пришовъши тамъ, и коли мѣти тоѣй дѣвѣки почѣла за него, пошовъши к немѣ просила его ѿ помочъ дѣвѣки свои мочачи: „Помилуй ма, Гнѣ Бжѣй, ижъ то дѣвѣка маа зла са вѣкснѣ!“ А Хѣ рѣкъ ей: „ѿ жено, то великаа твоя [вѣкра], станетъ ти са такъ, якъ ты хочешъ“. Той же Хѣ не самъ ходикъ [мене] выганати с тоѣй дѣвѣки, але женѣ той подавъ моцъ Ісѣ Хѣ Бѣъ выгнати ма с тоѣй дѣвѣки, и тота жена маа выгнала, и соромъ ми оучинивъ, ижъ то ма жоны выганяютъ. Потомъ коли былъ Ісѣ на моры

оў корабли і там был сам оўснѣвъ, іа тыж поднигъ был великіе вѣтры, і розыграло са было море і метало валы великіе под самое нѣо, і хотѣлем их потопити с кораблем, оў котором Хс был з ѡченниками своїми; і там са юж корабел мав розвити, — той Хс оўставши загрозык морю, і зараз оўтихло море, і послѣхало его і море і вѣтры. Зновѣ хотѣлем его засмѣтити, пошолем ко Ёуданію і ѡморылем дрѣга его Лазарѣ і привѣл-ем ти его сюда, брате Іде, і былем без печали, иж то не может' его оўзати. По трох днѣх пришол той Ёнъ Мрѣинъ Хс не знаю ѡкол, а ты подевно спавъ ци инъшихъ есѣ стерѣгъ; а ѡн пришовѣши оўзавъ Лазарѣ ѡ тебе, брате Іде.

Слышавѣши то Іадъ несмытый рек ко дѣволѣ: „Та ци того то ты сюда хочешъ привести ко мнѣ, цю Лазарѣ оўзавъ ѡ мене?“

Рек' дѣвол: „того, брате мой, Іде!“

Рек емѣ Іадъ: „если ты хочешъ его тѣ вести, змиадѣ са, прошѣ та, не веѣи его сѣм до мене! Бо того Хѣ лише голос его страшен ми ес[тъ], аж' ми оўтроба моѣ горыт і боли т ма оўшит'ко ѡ страхъ его. Зараз ѡ того днѣ, коли Лазарѣ ѡ мене оўзавъ, порѣшивъ мою силѣ еще то[гда], і не могѣ терпѣти. Я ты ми велишъ того Хѣ принати. Бо если того сюда Хѣ привеѣш, знаю, цю і тоты [грѣш]ники, котрыхъ тѣтъ маємо, возметъ ѡтол.... Тогда юж изгноѣвъ вывѣ тѣло Лазареко, же юж конало і почали са ростѣпати составы тѣла его; а коли его Хс закланкавъ: „Лазарѣ, іди вон!“ тогда Лазарѣ скочивъ в окомгненію іако левъ і полетѣвъ быстро іако ѡрелъ, пречъ оўсю немочъ ѡложивъ, а а того не могѣ оўчинити“.

Ёновѣлъ Іадъ дѣволѣ: „Сила моѣ і твоѣ несмыта оўтроба пріймет его. Не вѣи са, брате Іде і не говори много. Чѣм' то-сѣ такий бѣззаконій? Мнѣ не толко зла оўчинил той Хс, а а са еще его не вѣю. По том пошол Хс въ инъшіе стороны, іа тыж почал невидимо дѣлѣ люцкіе мѣчити. И коли-м его оўвидѣлъ, иж то живетъ, і там зараз настрашил ем' са того то Хѣ і мѣсѣл емъ ѡтол оутѣкати. Зновѣ емъ знайшол чѣвка на іма Марѣѣ і положила ем' емѣ на сѣдци его любити маѣтност', поставилем его на мыт'ниці, і был ми дрѣгъ добрый, ко великій был лѣпѣрѣца і мой хотѣлъ быти на вѣки. И там не знати ѡкол пришол той Хс, мимо іадѣи рек томѣ мыт'никови: „Иди за мною!“ Зараз мытник зоставивъ мыт'ницію і пошол за Хѣмъ і зостал емѣ слѣга а мнѣ ворогъ, і скорбенъ емъ велми за ним, не знаю, цю чинити. Зновѣ-мъ пошол оў стороны Ерихонскѣѣ і там знайшол-емъ чѣвка хѣдого і малого зростом

на йма Зат'хеа, поставиаем ѿ того на мыт'ниці ѿ рад емъ был емъ велми [ѿ потк]шилием сѧ ѿ печали. И не знаю, ѿкол ѿ там тот' Хс̃ пришолъ ѿ мимо йдѣчи за людьми, а Зат'хей вылѣзъ на садовое дерево, хотѣлъ его оукидѣти, что ѣ. Посмотрыкъ Іс̃ ѿ оукидив его ѿ рек емъ: „Зат'хею, спѣши сѧ бор'зо, йзлѣзь ѿ иди до домъ, бо а днѣс оу домъ твоѣм хочѣ быти“. И пришол Зат'хей до домъ ѿ рад был велми Хс̃, поклонив' сѧ емъ, а цю был назбиравъ мает'кѣ, то в'се за чет'веро роздавъ нищим той несправедливый ѿ хитванный маеток' ѿ йде за ним, ставъ емъ слѣга а мнѣ корогъ. И юж мѣста не мавъ, гдѣ бы пойти, пошолем до братіи моѣк вѣр'ной, до Жыдовъ, змовилем сѧ на него“.

Рек же Іадъ ко дѣволъ: „Послѣхай ты мене, лиши ты того ѿ не заводи сѧ з ним!“

Рек дѣволъ: „а бо то знаю, иж то сѧ ѿн смѣрти боитъ и знаю то добре, цю его власный оученникъ продаст его Жыдом на смѣрт'. Бо сам мовил до себе, иж то „смѣтна ми ѣ дѣла моѧ ко смѣрти“.

Рек ко дѣволъ Іадъ: „як хочъ, такъ чини, але не наводи войны на нас. Если ты его зможеш, вѣдемо тѣтъ ѿ вѣдиш црѣствовати. Але пакъ коли тебе Хс̃ переможет, то пришов'ши сюда ѿ тыхъ розметъ, котрыхъ тѣтъ маємо, ѿ тебе зважет ѿ слѣгн твой повѣдит ѿ братію твою Жыдовъ мнѣ ѿ [тоѣк] на вѣки ѿдаст“.

Дѣволъ же не слѣхавъ того, пошол до Жыдовъ, подпалил им срдце на Хс̃, лѣы то его погѣбили, [ѿ Юды, лѣы] продав Жыдом оучителя своего. И рады были Жыдове вел'ми. И такий им довѣ быв знак Іюда: „которого а поцѣлю пришов'ши з вами, тогож вы ймайте“. И коли Хс̃ оумывъ ноги оученником своимъ ѿ сѣли вечерати, ѿ принав'ши хлѣбъ кислый Хс̃ почал ламати ѿ давалъ оученником своимъ ѿ рек: „Пріймѣте ѿ адите, се ѣ тѣло моѣ, иже за вас ломимое ко ѿставленію грѣховъ“. Потом по вечери оузалъ Хс̃ чашѣ, влѣвивъ ѿ рек: „Пійте ѿ неа вси, бо то ест' кров моѧ за вас ѿ за м'ногихъ йзливаемая ко ѿставленію грѣховъ“. Потом Хс̃ его сѣла мѣтъ пошол в ночи на мѣтѣ. юж было глѣбоко з вечера цетверга на пат'ницію, а на бченики тогды барзо тажкий сонъ надойшолъ, ѿ спали твердо. Тамъ пришол Юда из Жыдами з войною и з свѣчами и з зброю розмаїтою, з копѣями, з дрекол'ми, то ѣ с колами. Тамъ пришов'ши звыи Іюда ѿбланив Хс̃, поцѣловалъ ѿ рек: „радѣи сѧ, оучителю йшъ пѣдний!“ ѿ Іюдо, Іюдо злочестивый! цѣлованіе

тото погивел дїшн твоей бѣдет. Бл҃гдѣница цѣловала ноги Х҃ѣы, дїшн свою ѿчистила ѿ сквер'ны і ѿ грѣхѣвъ, а Юда цѣловалъ Х҃а [и] дїшн свою погубивѣтъ; ѿ жоны мѣдрост, а ѿ чл҃вѣка неразумїе; жона цѣловала ноги Х҃ѣы, л҃глы сѧ радовали ѿ ей вѣнецъ готовили, а Юда Х҃а цѣловалъ — дѣволы сѧ [радо]вали а Юдѣ оузѣхнѣ плели, абы сѧ на нем сам повѣсилѣ. Потомъ пристѣпивши Жыдове ѿмили Х҃а, изважали его мѣц'но, повели до Янѣнаша, а ѿ Янѣнаша повели его до Пилата. И тамъ сѣдивѣ Пилат сѣдїю всего свѣкта; вренїе ѿ земли ѿ калѣ на столци сѣдитъ, а сотворытель нѣба ѿ земли стойтъ. Тамъ Пилат сѣдивѣ Г҃а за спасенїе всего мира. Жена ж Пилатова послала до мѣжа своего ѿ до вѣшнѣхъ Жыдовъ мовачи: „Не чинѣте томѣ праведникѣ ничего злого, прошѣ васъ, во а сїѣ ночи оу великой бѣдѣ была за него“. Ѿ звыи, невѣр'ный Жыдове! Жена Пилатова не смѣла читати анѣ законѣ, анѣ пророковъ, а праведникомъ Х҃а называетъ, а старѣшина жыдовскаѧ читаючи ѿ нем писмо, законъ ѿ пророки, злочинѣцею Х҃а Г҃на Бж҃ого называли.

Тогда Пилатъ староста Іерусалимскїй далъ имъ Х҃а его сѣсїю мѣтъ распати. И коли Х҃а Г҃на Бж҃ого на кр҃тѣ распали ѿ коли южъ Х҃с ѿсконавѣ, тогда сѧ сн҃це зат'мило, мѣцъ кровїю ставѣ, земля сѧ трясла ѿ девѣтомъ часѣ; тма тогда была на вѣсей земли ѿ шестого часѣ ажъ до девѣтого, камѣна сѧ распдало, завѣса сѧ цр҃ков'наѧ сама на двое розѣдрала ѿ вышнаго края ажъ до нижнаго.

И коли еще Х҃с его сѣла мѣтъ живый былъ на кр҃тѣ, прилетѣвѣши дѣволъ скалѣ на кр҃тѣ, смотрывѣ на Х҃а, ци сконавѣ южъ. Тамъ емѣ Х҃с рекъ: „ѿ ты, дѣволе, чого тѣ сѣдишъ? Яко ты сѧ моеї моци не боїшъ?“ Рекъ дѣволъ Х҃с: „ѿ сѧ, пане, твоеї моци бою, але тѧ велми жалѣю ѿ смотрѣ на мѣкѣ твою; якъ полечѣ в пекло до вратїи моеї, повѣмъ имъ тамъ за мѣки твої“¹⁾. Але то л҃бавый дѣволъ хитван'но говорывѣ. И Х҃с его сѣла мѣтъ знавѣ оу҃се его л҃бав'ство. Тамъ напавъ на дѣвола страхъ вар'зо великїй ѿ трепетъ. И пошелъ дѣволъ до пекла; пришовши тамъ станетъ говорыти Ядови мовачи: „Ѿ горе мнѣ ѿ бѣда ѿ-кланномѣ! Теперѣ емъ оу҃ смѣхѣ ѿставѣ ѿ немоцнѣ, сила моя ѿслабѣла, оу҃страшило ма кр҃тное дерево, на которомъ Х҃с распатъ, не могѣ сокою вировати“²⁾. Ѿ брате мой Яде, помози моемѣ ѿ-

¹⁾ На марї. приписано: „Ѿ пол'сконъ пастки и з грїцкой взято“

²⁾ Из мадярського big — могти, панувати над собою.

каланствѣ! Затворѣмо ворота пекельный, нехай сюда Хѣ не ѿдетъ! Оутверди, брате Яде, заклапы желѣзные, оусею силою ѿшею заставѣмо са емѣ ѿ не пѣстѣмъ его сюда до насъ, пѣстивъши са гласѣше ѿ пекла Ядъ ѿ затворывъши ворота моцно ѿ твердо!“

Теды оуставъши Хѣ из гроба пошел на Яда ѿ на пекло ѿ на корога своего, спротивника дѣвола, гоначи за ним. п послал Хѣ его стѣла мѣтъ на передъ силы своа, то ѣ полки аѣгльскій. п то знай сокѣ каждый, иж то едины полки аѣгльскій были оу гроба Хѣа при тѣлѣ Хѣомъ, а дрѣгѣ полки пошли зъ вѣжествомъ его и зъ дшю возскою и зъ моцею его подъ землю до пекла оуганяючи за дѣволомъ, за корогомъ вѣымъ. п коли пришли стѣмъ аѣглы до воротъ пекельныхъ, ано замоцнено твердо столпы желѣзные, ворота мѣданаа, замѣки великѣ, ланцы товѣстые желѣзные. Тамъ ставъши аѣглы вѣій рекли: „Ѿворѣте ворота, князи пекельнѣ! Ѿворѣте са, вѣчный, нехай оувойдетъ црѣ славы!“

Реклы силы пекельны во днѣ пекла: „Хто ѣ такий црѣ славы?“ Ѿповѣдали анѣлове вѣій: „Гдѣ слаамъ нѣнымъ, той ѣ црѣ славы“. рекъ Ядъ: „Ѿож то ѣ такого, чомѣ засталъ нѣса ѿ чого тѣ пришолъ црѣ нѣсый? Та ци не досыт Хѣи на нѣси црѣтва?“ рекли анѣлове: „Потреба, во то ѣ црѣ моцный, протикника своего, зрайцю гонитъ, дѣвола пекельного црѣ ѿзышолъ звязати ѿ дати его токѣ, а тоты вазнѣ, который тѣтъ сѣтъ Ѿ давныхъ часокъ, потреба ихъ вывести Ѿтолъ“.

Тамъ рекъ Ядъ несый ко дѣволѣ мовачи: „Ѿ дѣволе треглавице! Ѿ Велѣзале, спротивниче вѣій, развратниче анѣгльскій, колезнемъ поспѣшителю! п ци не мовнѣкъ а товѣ, ѿкланный, не спротивлай са Хѣ?“ п тоѣ имъ говорахъ рекъ: „Ѿож теперѣ, ѿкланный дѣволе, вѣдешъ чинити? чомъ есъ ма не савѣхавъ? Ѿтожъ теперѣ еслис[ь] моцнѣкъ, ѿди, ставъ са ѿскъ Хѣомъ, а а товѣ не могѣ дати помочи“.

Дѣволъ же почнетъ плакати мовачи: „Змилѣи са надо мною, брате мой Яде, не ѿтвержай воротъ, а чей са вернетъ во своаси! Прошъ тѣ, брате Яде, вѣрни са ѿ потрѣди са для мене, во ма тоѣ слово ѿрадило Хѣо, црѣ говорылъ: „смѣтна ми ѣ дша маа до смѣрти“.

Аѣглы вопѣютъ: „Возмѣте врата, князи, виѣ ѿ Ѿворѣте врата пекельный!“ Ядъ же дрыжитъ Ѿ голосѣ аѣгльскаго ѿ коитъ са Хѣ Гѣа Бѣого. Тамъ црѣ [Дѣдъ] рекъ: „Не гайте его, да совѣдетъ са мое пророчество, коли-мъ былъ на земли ѿ написалемъ такъ: „Врата мѣданаа сокрѣши ѿ верыа желѣзныа сокрѣши“.

И скончало сѧ писаніе, где так написано є: „Где ти, смѣрти, жало? Где ти, смѣрти, повѣда? Где теперѣ, Яде, сила твоѧ? Где теперѣ, дѣволе, твоѧ спротивность?“

Потомъ пришолъ его сѧа мѣть самъ Хсѣ, црѣ славы, ѣко сѣнце засвѣтило во прейсподней земли, ѣко ѿ томъ пишетъ Іѡаннъ Дамаскинъ тыми словы мовачи: „Нѣкѣ всѧ исполнѣша сѧ свѣта, нѣбо же ѣ земли ѣ прейсподнаѧ, да празднѣетъ миръ видимый же всѣ ѣ невидимый, Хсѣ бо восталъ є веселіе вѣчноє“. Видимый миръ сей на земли называетъ сѧ, а невидимый горѣ на нѣбѣхъ, а третій подъ землею прейсподнаѧ сторона подъ нами, которыхъ не видимо. Тогда, кели Хсѣ пришолъ во прейсподную сторону, пасность ѣ свѣтлость была тамъ великаѧ, ѣкѣ в нѣкѣ. Пришовъши тогда Хсѣ ставъ оу коротъ пекелъныхъ ѣ перекрестилъ корота пекелънѣ ѣ рекъ: „Да воскреснетъ Бгѣ ѣ разыйдѣтъ сѧ вси крази его, ѣ да вѣжатъ ѿ лица его, которій его ненавидатъ!“ И тамъ разланѣцы спали ѣ порѣвали сѧ ѣко пѣщина ѿ вѣтра, стѣвѣны желѣзные поламали сѧ ѣ корота оупали, громъ сѧ сталъ страшный, трѣскана великое, ѿ которого страхъ стали вшитки дѣволы оутѣкати, позатыкали сѧ в тѣсноты, лежали ѣко мрѣтвый ѿ страха Гдѣна. И почали агглы дѣволовъ бити, разити ѣ колоти, але Хсѣ его сѧа мѣть запрѣтивъ аггломъ ѣ рекъ имъ: „ѿставьте ихъ до вѣтораго моего пришествіѧ, бо то для нихъ пекло зготовлено тогда по моемъ страшномъ сѣдѣ, ѣ сами дѣволы вѣдѣтъ сѧ мѣчити оу когнѣ вѣчномъ“. Тогда ѣмивъ Хсѣ старшого дѣвола ѣ звязавъ его оузами нерѣшимими ѣ на тысячѣ лѣтъ ѣ давъ его Ядови, а пророки вывѣла скоро ѣ людей, которые тамъ были, ѣ рекъ имъ: „Идѣте с темноты вѣчноѣ до раю свѣтлаго“¹⁾...

И тамъ црѣ Дѣдъ ставъ грати оу гдѣслы спѣваючи: „Прійдѣте, возрадѣмъ сѧ Гдѣи, косканкѣмъ Бгѣ спсѣтелю нѣшемъ!“ Всѣ ѿвѣщали ѣко едиными оусты: „Амѣнъ“. Зновѣ црѣ Дѣдъ рекъ: „всѣ ѣзыци восплащайте рѣками, закричѣмо Бгѣ гласомъ радостнымъ, ѣко црѣ нѣѣ воевалъ ї ѿдолѣлъ!“ Інѣшій мовилъ: „радѣи сѧ дѣвѣко Сиѡнскаѧ!“ Дрѣгій рекъ: „оуже Іерѣсалиме ѿколоци сѧ во славу свою, ижъ то црѣ твой во[евалъ] ї ѿдолѣлъ!“ И такъ веселачи сѧ ѣшли до раю сѣго славачи избавителя нѣшего Іса Хдѣ, Сгѣа Бжѣго, емѣ же слава, поклонъ ѣ держѧва со ѿцемъ ѣ Снѣомъ ѣ со сѣымъ его Дхѣомъ ѣ нѣѣ ѣ прѣно ѣ во вѣки вѣкомъ. Аминь.

¹⁾ Дальші три рядки, писаніи киноваромъ, виблѣли такъ, що їхъ годѣ прочитати.

Є се вільний переклад Слова на велику п'ятницю св. Евсевія Александрійського, що по грецьки знаходить ся в виданнях творів сего святаго (див. Migne, Patrologiae, cursus completus, series graeca, t. LXXXVI, pars. I, pag. 384—406, 510—536). В церковно-словянськїм перекладї воно було друковане ще 1647 р. в Москві в тзв Соборнику 70-тїох слів з ім'єнем Евсевія Самосатського, а з рукопису XVI—XVII в. Соловецької бібліотеки було видане Порфїревим (Апокр. сказ. о новозав. лицахъ и соб. по ркпе. Солов. библ. стор. 204—214). В нашій переробцї пропущено дещо з оригінала, прим. закінчене — стрічу святих у раю з розбійником, Ілею і Енохом, та за те додано дещо, як ось розмову диявола з Ісусом на хресті. Автор нашої переробки подав тут як своє жерело якусь польську і якусь грецьку пасню. Які се були пасні? Ми маємо під рукою польську пасню Опеця (Żywot Pana u Boga naszego Jezusa Chrystusa, przez Balthazara Opecia przełożony), друковану у-перве 1622 р. в Кракові, а потім багато разів у XVII і XVIII в. В ній-на стор. 254 читаємо: „W ten czas nieprzyjaciel duszny był przy śmierci Jezusa miłego, a słysząc, że on wszystko skromnie cierpi, nie przeklina ani złorzeczy, ale Bogu Oycu duszę z płaczem poleca, dopiero z tego poznał, iż on był prawdziwy Syn Boży u począł żałować, i że nań Żydy pobudził, bo ojców świętych cale stracić musiał. Zaczym z wielkim hukiem u krzykiem zesromocony do piekła pobieżał u złym duchom to opowiedział“. Здасть ся однак, що наш автор мав під рукою якесь иньше жерело.

Д. Рукопис Степана Теслевцьового, стор. 336—343.

(Казана на воскресєніє Хѣо). Коли то Жыдове проклатый поймали Хѣ Гнѣ Бжого, сѣдили, кили, мѣчивши его стѣсю мѣсть и назъытковакши сѣ як сами хотѣли, потомъ на крѣтѣкъ распали и копѣю ѡстрою меже рѣбра его стѣйи провили, кровъ его найдоружнѣ источили. А коли его стѣмъ мѣсть на крѣтѣкъ сконавъ, приатеаъ его и покрѣпный ѡдалекъ ѡ Хѣ стоали, не смѣли пристѣспити до тѣкла Хѣа, бо сѣ боали Жыдовъ. Тылъко прѣтѣ. Бѣа Мѣтка Хѣа з мироносицами женами и со Іѡаномъ Бжесловомъ плакали геръко стоачи при крѣтѣкѣ... Потомъ пришек Іѡсифъ Аримадѣйскій, а дрѣгій Никодимъ, князѣкъ жыдовскій, которые потѣмне вырыли Хѣ Гнѣ Бжомъ, що и Жыдове не знали. Тотѣкы пришекъши изнали тѣкло Хѣо с крѣта за позволеніемъ Пилатовымъ, и положили его честно в новомъ гро-

кѣ. Шо ж еше оучинили зловѣр'ный Жыдове? Зображи сѧ пошли до Пилата, почали его просити мовачи: „ѡ пане Пилате, старосто Іерусалимскій, просимо тѧ, позвола нам поставити сторожѧ при гробѣ того чарок'ника, ѧ печатію запечатати гробѣ его до третєго днѧ. Бо ѡн лестицѣ говорывѣ тое, поки еше живѣ выѣ, иж то третєго днѧ воскресѧ из мѣрт'выхъ. И то могѣтъ в ночи прійти оученики его ѧ приате'лѣ і скрадѣт его из гроба ѧ вѣдѣт мовити, же воскресѣ из мѣрт'выхъ. И то нам вѣдет гор'шлѧ сромота над пер'шю“.

Рек им Пилат: „Маєте сторожѧ, ѧдѣте і ак хочете, так оутвер'дѣте“. Жыдове пошеков'ши поставили стражѣ оу гроба Гнѧ, сѧвгѣ збройныхъ, ѧ печат положили ѧ привалив'ши кам'ни великій на дѣрѣ гроба Гнѧ ѡдойшли ѡтол. ѧ весели бар'зо были тогда Жыдове, иж то Хѧ оуморили: пили, ѣли, веселили сѧ на радощахъ, а хр'тіане вѣр'ный смѣтны были ѧ печальны, жаловали Хѧ ѧ плакали гор'ко за Хѣмѣ Снѣмѣ Бжїимѣ.

Слѡхайтеж далей, що сѧ стало! Третий ночи ѡ полночи из сѣботы на нѣѣлю стал гром великій і асност нѣснаѧ ѡсвѣтила. Яно лѣгкѣ Гнѣ Мнхѧйѣ ѧ Гаврыѧлѣ звышов'ши з' ѧѧ ѡвалили кам'ни ѡ дѣрѣ гроба Гдѧ. Я страж сѧ оустрашила ѧ лежали ѧко мѣрт'вы ѡ страхѣ великого. Я Хѣ его великост тогда оустал из гроба своего стѣго. Не задер'жали Хѧ печати, але печати цѣлы были ѧ Хѣ оуставѣ, тылко оу гробѣ зоставѣ единѣ плащенницю, которою было ѡвѣито тѣло его стѣе, завивало ѧ сѣдарѣ, который был на головѣ его, не в рызѧми лежавѣ, але на ѡсобном мѣст'ци. Пошеков'ши Хѣ до пекла пекло розкивѣ, дѣвола изказав, народ люц'кій с пекла кывѣв. И коли ѧшли люде ис пекла, которыхъ Хѣ вызволивѣ ѡтол, ѧдѣчи, скакали веселачи сѧ, грѧли, ликовали¹⁾. Тогда мѣрт'вы из гробовѣ пов'стали ѧ видѣти сѧ оуѣѣмѣ ѧкѣно давали ѧ звышли во стѣй градѣ ѧ вѣсѣдокали з' многими, ѧк ѡ том пишет достовѣр'но во стѣмѣ еѣглѧй. И зновѣ пишет во ѧсторыѧ, которѣю то написали тогда Галинѣ ѧ Карынѣ оу Ерѣсалимѣ. Подалекѣ писалѣ единѣ ѡ дрѣгаго, а единое слово писали. Коли нѣ Хѣ вывел ис пек'ла, ѡни тѣе оушит'ко писали слово в слово, которѣю то ѧсторыю подали Жыдомѣ, которые нѣ свѣдокали, ѧк ѡни ѡтол выйшли. И тетѣ ѧсторыю Жыдове прочитав'ши чѣдокали сѧ

¹⁾ Тут пропускаємо оповідање про те, як Соломон вимурував ся з пекла, надруковане з сего рукопису в першій томі Пам'яток, ст. 293 4.

оушиток соворъ жыдовскій ѿ розейшли сѧ по домоу своѣхъ, ѿ много ихъ тогда оувѣрыло в Хѧ Гнѧ Бжго ѿ рекъли: „Во ѿстынѣхъ Гнѣ то Бжѣй естъ правдѣный!“ Я Галинѣ ѿ Карынѣ вѣлы были ѧкъ свѣтъ ѿ невидимы были, ѧкъ вѣтерѣ, пошли до раю.

И такъ оувѣлѣ Хсѣ оу рай людѣй своѣхъ со Ядамомъ. И рекъ Хсѣ до Ядама: „Видишъ, Ядаме, многѣ раны на моемъ тѣлѣ ѿ на моемъ лицѣ? То-мѣ дла тебе терпѣвъ. Видишъ, Ядаме, на головѣ моей . . . раны ѿ тернового вѣнѣца? То вѣсе дла тебе, черезъ твой престѣпокъ. Видишъ, Ядаме, въ рѣкахъ моѣхъ ѿ вѣ ногахъ раны ѿ вѣ ребрахъ моѣхъ смотры глѣбокъсю ранѣ копѣйню! То вѣсе дла тебе приѧхъ ѿ за ѿнѣшнихъ съ тобою. Точилемъ войнѣ со дѣаволомъ ѿ со Жыдами ѿ васѣ емѣ вызволи съ пѣшеки Ядовы. Сидѣтежъ теперѣ въ раѣ до вѣторого моего пришествѣя на сѣдъ мой, коли прѣйдѣ сѣдити всю вселеннѣю, живыхъ ѿ мѣртвѣхъ“.

Потреба намъ ѿ тоѣ знати, ели вы хѣто говорывъ: цѣи оушитѣхъ людѣй Хсѣ вывѣлѣ ѿсѣ пекѣла? Знаѣй же то ѿ томъ каждыѣ, же не вѣшитѣхъ, толко вывѣлѣ со Ядамомъ пророковъ, стѣхъ, правѣднѣхъ ѿ вѣкрѣныхъ своѣхъ людѣй. Я волѣофалци ѿ поганѣй народы, ѿ долопоклонники, геретыки, которые то нѣсномѣ Бжѣ Гавѣлѣ Готворытелеви не вѣрыли, ѧкѣ до потопа, такѣ ѿ по потопа, то ты ѿ теперѣ тамѣ оу Ядѣ пекѣлѣномѣ сидѣтѣ ѿ сидѣти вѣдѣтѣ до страшного сѣдѣ Хѣа. И такъ не сами сѧ тамъ дѣаволы востали; много ихъ тамъ ѣ ѿ не пѣсто ѣ пекѣло.

Оукойшоуѣши тогда Ядамъ зъ людомъ оу рай не знаѣшли въ немъ нѣкого, ко вѣсе ѿшло до пекѣла хотѣ грѣшныѣ, а хотѣ прѣдѣныѣ, доки Хсѣ пекѣла не зѣвѣрыкъ; пороженѣхъ былъ дотѣ рай за полѣшесты тысячѣ лѣтъ. Тылко тамѣ знаѣшолъ разбойника Гестѣ, который при мѣщѣ Хѣой былъ повѣшенѣ на крѣтѣ съ правого боку. Я дрѣгѣй былъ разбойникѣ повѣшенѣ со Хрѣстомѣ юродивыѣ Дыжманѣ, але тотѣхъ хѣланѣхъ Хѧ ѿ зѣсеравъ его стѣсю мѣтъ. Я Геста лавѣхъ Дыжмана ѿ свѣкрывъ Хсѣ при своей смѣрти ѿ рекъ: „Помани мѧ, Гнѣ, егда прѣйдиши во црѣтѣхъ си!“ Тамѣ рекъ Хсѣ Гестѣхъ разбойниковѣ: „дѣсь зо мѣною вѣдиши оу рай“. И далѣ емѣ Хсѣ крѣтноѣ знаменѣе ѿ послалѣ его до раю, а Дыжманѣ юродивыѣ пошолъ до пекѣла на вѣчѣныѣ мѣки.

Коли Хсѣ его стѣла мѣтъ воскресѣ, а прѣстѣ. Бѣа сидѣла на горѣници оу великомъ жалю, оу той часѣхъ пришѣла до ней вѣстѣ, ижъ то Хсѣ Гнѣ еѣхъ воскресъ изъ мѣртвѣхъ. Я мѣти Хѣа тогда оу той часѣхъ рыѣхъ ѿвѣдала. Почѣхъши ѿна тотѣхъ вѣстѣхъ станѣтъ мовити

до вшитких мовачи: „Не ѿмѣ а томѣ вѣры. Бо коли ви то Хсѣ Снѣ мой жыкодавецъ из мѣртвахъ воскрес, то вы ѡжыла тота рыба на мой трапезѣ“. И скоро мѣтка Хѣа тоѣ выговорила, зараз тота рыба на тарелы почала са метати і ѡжыла. Я юж ѡбѣ-
ѣдена была единѣ вокѣ, тылко са реберца zostали, и тоѣ са трепетало, и такѣ ѡжыла тота рыба. Видѣвши то пресѣ. Бѣа зрадовала са радостію великою и рекла: „Теперѣ вѣрѣю, иж то Снѣ мой воскрес и час той ѣ живый!“ И казала тотѣ рыбе оу море оуверечи. И ѣ и теперѣ такой рыбы оу моры много, цо из единого вокѣ самый ребра, и видишѣ скроз нихъ печѣночки и алита, и тымъ кокомъ до горы плаваецѣ оу водѣ. Але той рыбы не ѡдат, а тамешный люде зовѣтъ тотѣ рыбе „Бѣородичина рыба“, а ишѣ люде называють еѣ полѣрыбокѣ¹⁾. Я хѣто на моры бываец, то тѣю рыбе часто видаецѣ; и зѣснѣвши еѣ выносаѣ многіе до домовъ своѣхъ и держатѣ тотѣ рыбе про вѣсачинѣ: тота рыба добра про злого дѣа, про черлѣницію и про зѣмѣ и про вымѣтѣкѣ.

Цо оуѣчинили зловѣрный Жыдове почѣвши ѡ стражей, иж то сила Гѣа была при гробѣ Гѣи и нѣ оуѣстрашила и видѣли ясностъ некимовѣншю, иж то Хсѣ оуѣсталѣ из гроба? Тогда Жыдове намздили стражей, дали имъ много пѣназѣй, абы то людемъ не повѣдали, цо ѡни видѣли, але абы то повѣдали такѣ, иж то „мы оуѣснѣли тверѣдо, и пришовѣши оуѣчениники его и ѡкрали его“. „А мы и старостѣ перепросимо и васъ безъ печали оуѣчинимо“. Цо са такѣ и стало. Але то са Хѣо воскресѣніе не ѡтало, цакъ то са пише сѣѣ еѣглѣ ѡ Лѣки в главѣ кѣ. а вѣ зачалѣ сто второмъ на десѣтъ тыми словы мовачи: „Бо единѣ ѡ сѣѣѣтѣ велми рано пришли мирѣноснѣцѣ жѣны на гробѣ з дорогими мѣстѣми помазати тѣло Хѣо. И ѡвидѣли аѣо гробѣ Хѣѣ ѡтворѣн і аѣгла сидѣаго. Рекъ аѣгла до мирѣноснѣцѣ: „Не войте са, знаю, иж то Іѣса Хѣа ѡбѣаѣте, Назарѣнина распѣаго. Нѣкетѣ его тѣтъ, воскресѣо, ѣко же рекъ, оуѣпережаецъ васъ оу Галилѣи, тамѣ [его] оуѣвидите. Идѣте и повѣжѣте апѣстѣломъ и Петрови, иж то воскресѣ Хсѣ из мѣртвахъ“. Ѣни же пошѣвши до Галилѣи, и тамъ са имъ показѣ Хсѣ Снѣ Бѣый. Бо такъ са его сѣла мѣтъ ѡбѣцѣалъ мѣтры своѣи, мовилъ такѣ: „Не плач, мѣти моѣ, воскресѣо во третій дѣнь и се перше тоѣѣ са покажѣ“. Такъ же са и стало. Тогда са радѣстъ великаѣ стала; заразъ пронесли мирѣноснѣцѣ воскресѣніе Хрѣтоѣ, стали препѣѣдати: „Хрѣтѣосѣ воскресѣ и намъ дарѣвалъ

¹⁾ На марѣ. дописано: „ѡ рыбе Бѣородичной“.

животъ вѣчный!“ И такъ изъ радости великихъ коли съ миро-носницѣ цѣловали, брали по банци камѣнач'ко и тымъ съ едно дрѣгомъ даровали; и бѣжною силою с того съ камѣнач'ка мйца съ ставали чер'леные на стѣхъ и знаменіе людемъ вѣр'нымъ. И такъ съ людемъ вѣр'нымъ и хрѣтіан'номъ православ'нымъ оушит'кимъ стала съ великая радость, а поганымъ и проклатымъ Жыдомъ великая жалость и вѣчная погнбель дѣлаемъ ихъ, во ѡгнь негасимый, во т'мѣ кромѣшнѣю. Я насъ вѣр'ныхъ твоихъ пане Бже мѡстѣвый сохрани ѡ мѣкѣ пекел'ныхъ; а просиме тѣ оушит'ки, абы-съ намъ рачнаѣ дати радость свою, іако-съ оу той частъ далъ мѣры своей, коли тѣ оувидѣла оу Галилей, коли-съ изъ мртвыхъ воскресъ оушиткимъ вѣрнымъ людемъ. Бгѣ же нашему слава всегда і ннѣ и прѣно и во вѣки вѣкомъ. Аминь.

Жерелами отсега казаня крім канонічнихъ евангелій і другої части Нікодимового евангелія були, здається, народні вірування про рибу камбалі (Богородичну рибу), про початок крашанок; звісно, і тут треба в дальшій ряді шукати літературних жерел, пор. Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, стор. 334.

Е. Уніварський рукопис XVIII в. стор. 273—281.

(Казаніа на Вознесеніе Хѣо). Наймил'шій хрѣтіане а повожніе православ'ніе слѣхаче, наклонѣте сѣха ваша, а прислѣхайте съ с пил'ностію ѡ томъ стѣк хвалеб'номъ, ѡ воз'несеніи Гдѣ ншѣго Іс Хѣ, которій то быв'ши на землі пошовъ на нѣса со плотію бѣоприятною; ѡколъ былъ пришолъ, зновѣ тамъ пошовъ, випол'нив'ши ѡцев'ское приказаніа и спорадив'ши тѣ на землі вшитко, подав'ши намъ законъ и писмо, спорадив'ши намъ, цю належитъ до збавленіа члѣкомъ на семъ свѣтѣ мѣзерномъ, абы то члѣкѣ каждый, жив'ши тѣ на дочасномъ, мѣзер'номъ свѣтѣ, абы съ готовилъ на ѡнній свѣтъ вѣчний вѣдѣщій, до роскошей вѣч'ныхъ и нѣсныхъ, гдѣ ншѣ Сотворительъ кролюетъ, іако рекъ самъ: „ви же сидите во городѣ Іерѡлимѣстѣ“.

Часѣ тѣды единого збав'ши Хѣ, его стѣла мѣтѣ, сѣныковъ своихъ и прѣстѣю Бгѣ мѣкѣ своєю наймил'шѣю, пошовъ з ными на горѣ Ѣлишнѣскѣю, хотѣвъ имъ показати промишленіе свое, ко съ юж' приближилъ былъ часъ ѡходѣ его до неба. И зийшов'ши тамъ з ными на горѣ Ѣлишнѣскѣю бесѣдовавъ тамъ з ными роз'майтін бесѣди и ѡ црѣвіи нѣсномъ. тота гора потѣмъ съ назвала Ѣлишнаа, иж' то на ней тоті дѣрева сѣт' много, с которихъ

ѡлика течеть. ко са ѡлива [зовет] ѿ ма[с]лом дереваным', ѿ по-
тыхъ деревьяхъ называетъ са тота гора Елеѡнская або Ѣ-
лиѡнаѡ.

Потомъ Хсѣ рекъ: „Не ѡходѣте ви ныгдѣ ѡ Ерлима, але тѣ
сидѣте ѿ ждѣте ѡбѣт'ныци моеѣ. Иѣ ко вамъ пошлю ѡ Ѣѡда
Дхѡ моего мѣсто себе, которѣй потѣшитъ срдца ваша ѿ насчитъ
васѣ всего“. И тоѣ емѣ розмишляючи изъ ними ѡмиленно ѿ по-
тѣш'но, потомъ ѡстѣпникъ ѡ ныхъ мало, ѡкъ бы на стаѣ едины,
ѿ стѣпникъ на единъ кам'никъ, ѿ возношаше са ѡ ныхъ. ѿ тамъ
заразъ зѣйшокъ ѡблакъ свѣтлѣй и подалъ Хѡ ѡ ѡчѣй ихъ,
и ѡгглы ѡзали Іс Хѡ Еѡна Бжѣа рѣкама своимъ ѡ колѣ крѣгломъ,
которое то коло было ѡсно ѡко сѣнце, блѣки ихъ [и] вознесе са на
небо. Ѣвидѣв'ши то аплѣ ѿ прѣстаѣ Бѣа мѣка Хѣа почали рѣв'не
плакати и говорити: „Ѣ ꙗне нѣтъ и ѡчитѣлю доврѣй, не лиши
насъ сиротами! Що ми теперѣ маѣмъ чинити безъ тебе, ѡчитѣла
своего? Ѣ Гдѣи нѣтъ ѿ Бжѣ всемогѣщѣй! Ѣви намъ вѣднымъ! цюжъ
маѣмъ теперѣ почати безъ нашего настав'ныка?“ Такъ тежъ плакала
мѣка, прѣстаѣ Пѣа: „Ѣ сынѣ мой любѣй, свѣт[те] ѡчѣй моихъ,
чо мѣ ма лишалъ тѣ межи невѣр'ными Жидами а драпѣсцами
злыми?“ И смотрѣли пилю въ небо, ѡкъ Хсѣ ишогъ и вѣстѣпо-
валъ ѡ горѣ. тѣт са Гдѣ ѡмилвалъ надъ ними и надъ маткою
свою наймил'шою, заразъ посилаетъ къ нымъ двоухъ ѡггловъ ѡ вѣлихъ
шатахъ ѡкъ свѣтѣ, ави ихъ ѡтѣшили ѡ слѣз. И коли пришли
ѡгглы, стали по при вѣкъ прѣстой Бѣи, стали ей ѡтѣшати мо-
вою свою ѡгглою. ѿ до аптлокъ говорили показѣючи имъ небо
и мовили до ныхъ: „Мѣжѣ Галилейстѣи, чо го стоите и смотрите
въ небо пил'но? И то, ѡкъ видите, теперѣ Хѡ входачого въ небо,
такоюжъ дорогою прѣйдетъ изъ неба, ѡ в'торомъ пришествѣи, ѡс-
дити живихъ и мер'твихъ. И ви не плачѣте, не забѣдетъ васъ Хсѣ“.

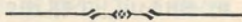
Ѣмотрѣли поки могли видѣти Хѡ вознесеннаго въ небо.
Ѣгглы ихъ вѣтѣшив'ши пошлѣ ѡ ныхъ въ небо. Прѣстаѣ Пѣа
ѿ аплѣ поклонив'ши са стопамъ Хѣимъ пошлѣ зъ гори ко градъ,
ко домъ свой. Ѣт' бо и днесъ на той горѣ Елеѡнской каменъ
тотъ, на которомъ то стоавъ Гдѣ нѣтъ Іс Хсѣ, ис которого то по-
шовъ ѡ небо. И коли на томъ каменѣ стоавъ Гдѣ нѣтъ Іс Хсѣ,
тогда ноги Ісѣсови ѡстраглы ѡ кам'никъ ѡко ѡ тѣсто, которѣи
то стоп'нѣ и днесъ сѣт'. И коли идѣтъ дождъ на той горѣ,
и въ тотѣ стоп'нѣ воды найдетъ, и ѡ той воды вываѣтъ проща
великаѣ людемъ, хто са тою водою ѡмнетъ або са ей напьетъ.
И нѣгди тотѣ стоп'нѣ не даѣтъ висихати водѣ и нѣхто не мо-
жетъ вичер'пати ей, и подновляетъ са дождемъ. Повѣдаѣтъ же са,

ижъ коли тоты стоп'нѣ западѣт воды до половицѣ, то значит сѣх'й рокъ и ѡскѣдостъ дождѣ на всю вселен'нѣю, и ѡскѣдѣт вода в рѣкахъ, в потокахъ, кир'ныцахъ. Зновѣ повѣстѣвет сѣ, коли, мовит, ѡ тѣхъ стопахъ Хѣыхъ воды не вѣдет, то юж значит кон'чина свѣта, тогда юж висухнет море, рѣки, потоки, кир'ныцѣ.

Гдѣ же нѣхъ Іс Хс пошохъ ѡ висотѣ скрѣзъ всѣхъ нѣса ажъ ѡ самое найвишее нѣво емѣп'крѣйское, на которомъ майстат бж'ій, самаѣ столица Бѣа Саваѡда. И коли его стѣю мѣтѣ аѣглы нѣсныи припровадили до коротъ столеч'ныхъ нѣсныхъ, стали мовити ныжн'и аѣглы выш'нымъ: „Ѣворѣте ворота, нѣсныи князи, ваша и Ѣворѣте ворота вѣчнаѣ, нѣсцѣтѣ, нехъ ѡвойдетъ црѣ слави!“ Зачѣдоваѣи сѣ горѣшн'е аѣгли, стали мовити: „Хто ѣ таков'й црѣ слави? Бѣхъ нѣхъ естѣ при насъ, на небеси сидитъ и црѣтѣветѣ на престолѣ величества, на високихъ, и не ходивѣ зъ майстатѣ нѣгдѣ“. Ѣповѣдѣли имъ дол'н'и аѣгли: „Гдѣхъ силамъ, пнѣхъ вшит'кихъ насъ, той ѣ црѣ слави“. Знаѣ же то кажд'й, ижъ то не всѣхъ аѣглохъ знаѣи, коли сѣ Бнѣхъ Бж'ій на земли родивѣ; тол'ко ныжн'и Хѣ Бнѣхъ Бж'іѣ знаѣи, іако сѣ родилѣ и ажъ сѣ крестилѣ, іако мѣки притерпѣлѣ, ажъ ѡ гробѣ лежалъ, іако пекло звѣрилѣ и народъ людцк'й с пекла вивѣкѣ и ажъ на земли живѣчи Гдѣхъ справи свои стѣми розмѣнт'и чинивѣхъ ѡстав'ши зъ мертвыхъ. Того аѣгли горѣш'н'и нѣчего не знаѣи, ток'мо самъ Бѣхъ Ѣцѣхъ нѣсный знаѣхъ ѡ томъ. Аѣгли долѣш'н'и воп'ютъ: „Ѣворѣте ворота, не вѣв'те Гдѣхъ!“ Горѣш'н'и засъ рекѣтъ: „Хто ѣ Гдѣхъ?“ Дол'н'и аѣгли: „Іс Хс, синѣ Саваѡдѣхъ, той ѣ Гдѣхъ силамъ, идѣтъ до Ѣца своего с повѣдою, ажъ црѣ гор'н'й“. Аѣгли зновѣ рекѣтъ: „Если ѡнъ Бнѣхъ Бж'ій, а чѣмъ же риза его во кровѣ?“ Дол'н'и аѣглохъ рекѣтъ: „Войнѣ точивѣ со дѣволомъ, Авциперомъ, спротив'никомъ бж'іѣмъ и нашимъ, и того повѣдикъ и пекло его зовѣвалѣ и некол'ныковѣ Ѣалѣ и в роскош'и райскѣи посадилъ, аѣи не пѣст'й былъ рай. И теперѣ идѣтъ ко Ѣцѣхъ своему с повѣдою“. Тогдѣ еѣнъ аѣглѣхъ зъ межи нѣхъ станѣтъ мовити: „Не корѣтѣ! Гдѣхъ ѣ нѣхъ, а ко его вѣмъ, а емѣхъ сѣзжилъ на молитвѣхъ его подъ часъ его страсти, коли сѣ ѡнъ готовилъ на смертѣ. И тогдѣ его стѣѣ мѣтѣ три разѣ сѣ моливѣхъ Ѣцѣхъ своему ѡ чаши; тогдѣ мѣѣ Ѣцѣхъ единого послѣ къ немѣхъ длѣѣ ѡкрѣплѣн'ѣѣ, и выхъ при его смерти. Ыи того не з'наѣте. Бнѣхъ то Бѣа Саваѡда естѣ, црѣхъ надъ црѣи, кроѣ надъ кроѣм'и, пнѣхъ надъ паны, томѣхъ сѣ поклонѣмѣхъ іако Бѣхъхъ нѣшѣмѣхъ, томѣхъ сѣдѣхъ ѡвѣсѣ дѣѣ Ѣцѣхъ“. И Ѣворив'ши ворота нѣсныи познаѣи его и поклонѣи сѣ емѣхъ со трѣпетомъ, и припровадили іако снѣ до Ѣца на майстатѣхъ величества, Ѣколѣхъ зновѣхъ прѣйдѣтъ на землю

свѣдѣти живихъ и мѣртвихъ. Нѣко томо подобаетъ всѣмъ намъ честьъ и поклонъ ѿдати Бг҃у во Тройци єдиному. Аминь.

Текст дуже близький до сего казаня був також у рукописі Ст. Теслевцьового на картках 180 v. — 183 v. старої пагінації; тепер двох карток у середині (181 і 182) нема, так що з казаня лишилися тільки початок і кінець. От тим то ми даємо повний текст із Унівського рукопису. Відки взяв автор сего казаня апокрифічні деталі вплетені в него, не беремося рішати. Оповідане про божі стопи витиснені в камені і повні цілющої води, бачили ми вже на стор. 119 отсего тома; воно стрічається часто в різних комбінаціях у середньовікових легендах (богату збірку цитатів і вказівок див. R. Andree, *Ethnographische Parallelen und Vergleiche*, Stuttgart, 1878, стор 94 і д.); переговори ангелів при райських дверях є очевидячки скопійовані із відповідної сцени з Никодимового євангелія. Чи ті додатки зроблені були на угорському ґрунті, чи автори наших проповідей знайшли вже готові такі казаня, сего поки що не можемо рішити.

IX. Вороги і приятелі Ісусові.

А. Рукопис Степана Комаревського, XVII в., стор. 334—337.

[Пилатів лист до кесаря Клавдія]. Йі потом сам Пилатъ посла книги во град римскій Клавдію црю рекый: „Понтийскій Пилатъ¹⁾ ко црю Клавдію своємоу²⁾. йстинно въ йі се сам йскъснхъ. Жидове завистьвомъ сѧ своимъ насладиша, а притранѣишо мѧкоу въ безчестивноу ю мѧчиша³⁾. того ради⁴⁾, йже мѧитвоу⁵⁾ ймѧша ѡци имѧ, да бы ймѧ Бгѧ нхъ послаа ѡ нѣсе стго своего, йже й дѧлы црь наричетъ сѧ⁶⁾. й той же ѡбѧща, ѡ дѧвца посла на землю⁷⁾. мнѧ князю соущю йюдѧмѧ Бгѧ еврейскій тогда послан⁸⁾. й видѧша Еврей слѧпыи просѧщающа, неприѧзни ѡгонаща ѡ всѧхъ, мѧтвыѧ воскрѧшающа, заповѧдающа вѧтромъ, ходаща соухомѧ⁹⁾ ногама по волнамъ морю¹⁰⁾, й многа дроугаѧ знаменія чудескм творѧщем¹¹⁾. й егда мнози ѡ мрака йюдѧйска Бгѧ Бжѧа ёго сѧща¹²⁾ вѧроваахъ¹³⁾, завидѧще противѧ ёмоу не терпѧша¹⁴⁾ прѧдній законници й книгочѧй, Фарисѧи йудѧистій, ймше же¹⁵⁾ й мнѧ кнзю предаша. й дроугъ дроугоу йхъ ко мнѧ ѡ немѧ лжюще рѧша велика ёго сѧща й противоу законоу йхъ творѧща. азъ же словесемъ йхъ вѧроу ихъ така сѧщем¹⁶⁾ й вѧкъ й предахъ во власть ймѧ, ѡни же на кѧтѧкъ распѧша й. й мѧтва погребше стражи приставиша, ѡ слоугъ ёго¹⁷⁾ й совѧтникъ гробъ ёго¹⁸⁾ хранити. й запечатлѧннѧ¹⁹⁾ гробѧ ёго, третѧй дѧнь воскрѧсе ѡ гроба. й толь много въсполнѧ²⁰⁾ безѧмѧе йюдѧиско, [такѧ] даша слоугамъ своимъ мытѧ глѧюще: „ищите²¹⁾: оуѧчѧици тѧло ёго оуѧкрадѧша нощѧю“. слоуги же приѧмше сребро молчати не можаахъ правды ёго, иж[е] сотворенна въ, но ѧвие ѡ гроба ёго въскрѧшениѧ²²⁾ свѧдѧтельствѧахъ, ѡ йюдѧи мыто

приѣмше повѣдаѹхъ. тѣмъ же наоучающе²³), црю, да всѣхъ сихъ
іако не лжею мниши, гл҃юща лжемъ иудейскамъ²⁴), послахъ вл҃д-
чествѣхъ нашему всѣмъ, іаже приключена соуть ѿ Іса ко дворци
моѣмъ“²⁵).

1) Стоян. дод. рабъ твой. 2) Стоян. нашему. 3) Стоян. притранѣшию моюкою
и безчестною сего мучише; Fabr. Judaeos per invidiam se suosque posteros crudeli
condemnatione punisse. 4) Fabr. denique. 5) Fabr. promissum. 6) Стоян. иже имъ
царь боудеть, Fabr. qui eorum rex merito diceretur. 7) Стоян. иже отъ двѣхъ рождъ се,
сего Богъ посла на землю Иудеомъ, Fabr. et hunc se promiserit per virginem mis-
surum ad terras. 8) Стоян. сего посла имъ, Fabr. Deus Hebraeorum cum misisset.
9) Стоян. вас. 10) Стоян. дод. яко по соуѣ земли. 11) Стоян. и чюдеса творешть.
12) Стоян. его исповѣдоушите. 13) Стоян. дод. въ нь. 14) Стоян. не трепеште. 15) Стоян.
сего. 16) Стоян. тако соущемъ глаголюштемъ, Fabr. ita esse. 17) Стоян. ихъ. 18) Стоян.
дод. повелѣше. 19) Стоян. сего запечатлѣвши; Fabr. vas. від слів „отъ слоугъ“ до
„хранити“. 20) Стоян. въсполѣ се, Fabr. in tantum autem exarsit. 21) Стоян. вас.
22) Стоян. его въскресеа. 23) Стоян. въспоменую ти о семъ все истинно, Fabr. Haec
ideo ingressi. 24) Стоян. да не вѣхъ дроуго, яко глаголюштемъ истинно мниши, Иу-
деомъ лжоуштемъ; Fabr. ne quis aliter mentiatnr et aestimet credendum mendaciis
Judaeorum. 25) Слів від „послахъ“ до кінця у Фабр. нема.

Отсей лист, вставлений у тзв. ширшу редакцію Нікодимового
евангелія, знаходить ся такожъ при иньшихъ творахъ; найстаршій
з тихъ творівъ, се псевдо-Гегезіопові *Ἀνακεφαλαιώσις*, тоб то історія
зруйнованія Єрусалиму. Сей лист знаходить ся не у всіхъ латинськихъ
текстахъ Нікодимового евангелія; Фабрицій видав його окремо від
сего твору (Codex аросг. N. T., 298—300); словянський переклад
опублікувавъ Стоянович у текстї Нікодимового евангелія (Гласник
63, стор. 119—120).

Б. Ковельська Палей, к. 299 г. — 300 г.

[Пилатів лист до кесаря Клавдія]. Й потѣмъ самъ Пилат на-
писа книги, іаже ѿ Єрлѣма оу градѣ римскій:

„Къ Клавдію кесарю римскомъ ѿ Понтіа Пилата [в ркп.
й Понтію Пилатъ] цѣлованно кѣ. то ти ісхжси¹). Жидове²)
зависткѣствомъ ихъ вѣщяницю великѣхъ іствориша³), Єна Божкѣ,
іс нѣсе пришедша, родивша сѣ ѿ стѣхъ дѣца Мрїа, й приведоша
ко мнѣ Іса, Бѣ ієврѣйска. й видѣша его. Єврѣй слепыѣ просѣк-
цающа, оуродивыѣ чистаща й хромыѣ цѣлаща, вѣсмі ѿ всѣхъ
ізгѣнаща й мрѣтвыѣ въскрѣсающа, й заповѣдающа вѣтромъ,
ходаща сѣхъама ногама по волнамъ морѣскимъ й многа іна зна-
мениѣ й чюдеса твораща. ігда мнози Іюдѣй вѣдахоу Єнѣ
Бжїй сжцѣ⁴) й івѣровахъ конѣ⁵), завистью же противъ ємъ не

терпаще сѣтъ законобѣчители прѣднѣи, книжници и Фарисѣи. и ѣмшии єго Юдеѡм⁶⁾ и предаша єго мнѣ кнѣзю, дрѣжѣ ѡ дрѣга мнѣ ѡ нѣмѣ илѣжюще и рѣше: „се єсть црѣ иудѣ-
ѣскѣ“, и рѣша: „не имамо црѣ, токмо кѣсарѣ“. азъ же вѣрѣж
идѣхъ словесемъ нѣхъ и вѣхъ⁷⁾ єго предахъ имъ во влѣстѣ нѣхъ,
ѡни же на крѣтѣкѣ пропаша и. и мрѣтва погребѡша, слоуги стража
поставиша и сѣвѣтници єгѡ грѡбѣхъ хранѣща, и запечатлѣша
грѡбѣхъ, и третѣи днѣ вѣскресѣ Ісѣ ѡ грѡба. толко много бѣспо-
лѣша сѣ⁸⁾ безправды⁹⁾ Юдеѣи, и даша мѣздѣ слѣгамъ моимъ ре-
кѣще: „ирицѣте вѣи людемъ, іако бѣченици єго бѣвѣрадоша, а намъ
спѣшимъ“. слѣги же бѣуже безправѣдствѣи не можахъ молчати,
іаже иствѡрено єсть, развѣ ѡ грѡба єго вѡскрѣніє проповѣдахъ
стражѣи Юдеѡмъ, прѣѣмши мѣздѣ ѡ свѣтници. тѣкѣже бѣвѣк-
щаю [в рѣп. бѣвѣкѣщають] тѣ, црѣю, іако бѣуже да вѣрѣжемъ кѣ¹⁰⁾ Ісѣ
Хѣ Гѣи Бѣжи, а не послажѣшемъ илѣжамъ євѣрѣѣскимъ. и послахъ
къ влѣдѣчѣствомъ твоимъ¹¹⁾ всѣ, іаже прикѣлючена сѣтъ ѡ Ісѣ вѣ
дѡрѣци моємъ“.

¹⁾ Сок. Понтію Пилатѣ искѣснѣиш. ²⁾ Сок. іако Жидѡе. ³⁾ Сок. завистію своєю
бѣзчинницѣи великѣ сотѡриша. ⁴⁾ Сок. вѣдѣхъ єгѡ Гѣи Бѣжи сѣща. ⁵⁾ Сок. в нѣго. ⁶⁾ Сок.
ѣмши єгѡ. ⁷⁾ Сок. кнѣ. ⁸⁾ Сок. воспали сѣ. ⁹⁾ Сок. безправѣдствѣи. ¹⁰⁾ Сок. дод. во истиннѣс.
¹¹⁾ Сок. ко влѣдѣчѣствѣи твоємѣс.

Сей другой, девчому відмінний текст Пилатоваго листа до
Клявдия даємо тут із Ковельської Палеї, а варіанти виписуємо
із Сокольського рукопису XVIII в., що містить тільки сам Descen-
sus без Пилатових актів, але з Пилатовим листом, вставленим
у текст перед остатнім реченням, що починається словами „Конча-
ніє прикѣлченіѣ“ і т. д., див. вище стор. 304 і 313.

В. Рукопис Теодора Поповича Тухлянського, стор. 38—39.

[Пилат і пресѣв. Богородиця]. Іди по вѡскресѣннѣи Христовѡмъ
пришла Прѣста Бѣи с почтѣю радѡсною до Пилата, до старѡсти
Ієрусалимского, и бѣвидѣ Пилат на головѣ єѣ свѣзѣс прѣскѣ-
тѣлю, и рече: „Мрѣе, что іѣ виждѣ на головѣ твоєѣ знаменнѣ!“
И оустѣвѣши старѡста хотѣлѣ оузѣати ѡнѣю свѣзѣс, а свѣзѣда
из головѣи изѣстѣвила на лѣвое плѣче. Онѣи там хотѣлѣ бѣзѣати
єи, а свѣзѣда зновѣи изнишла на головѣ Прѣчистѡи, а в томъ часѣкѣ
Пилатовѣи рѣка оцѣпенѣкла. Видѣачи то Пилат, оупадѣ в ногѣи

пречтї. Бїи и рече: „Ѣ Мріе, во истинѣ ти еси мѣти Хѣ Б҃га!“
 Ѣ поклони сѣ еи Ѣ прославила Хѣ Б҃га Б҃жїа и пречистѣю Мѣтер
 его и вѣрока во Хѣ со женою своею и со двома синами, іако
 Ѣ том пише широче в житии своем Пилатовом, како пострада
 за Хѣ со женою и синами скончи и приаша вѣнца мѣничїа
 во црѣтеѣ нѣсном.

Відки взято се оповідане — не звісно. Частина його, про
 звїзду, скопійована очевидно із оповіданя Афродитїяна про звїзду
 на богинї Урїї. Пилат був героєм многих пізнійших християнських
 легенд, із котрих одні роблять його остаточним християнином і му-
 чеником за Христову віру, иньші велять йому вмерти або з при-
 суду кесаревого за те, що легкодушно дав замучити Ісуса, або
 скінчити самовбійством, при чім додають, що його тіла не хотїли
 прийняти ні земля, ні огонь, ні вода. Див. Rud. Hofmann, Das
 Leben Jesu nach den Apokryphen, 337—338, 341; Jacobus de Vo-
 ragine, Legenda aurea, cap. 53 (ed. Graesse 1846, pag. 231). Оба ті
 типи легенд є і в наших текстах поміщених далї.

Г. Уніварський рукопис XVIII в. стор. 258—259.

[Покаране Жидів]. Ѣ Жидове злїи Ѣ немилостивїи!

Тота жона

не читаючи закона

анѣ пророцтва, бо писма не знала,

Ѣ Хѣ прѣдныком називала.

Ѣ Жидове, Саддсеи,

кныжници, ривѣи

добре закон знали

Ѣ пророцтво добре Ѣ їсѣ Сманїаѣ читали,

Ѣ злочинцем его називали,

Б҃гом Б҃жїим не казали сѣ називати.

Пилат рѣки смирает,

крви праведнычей сѣ не хочет тикати,

злочинцѣ Баравѣ им Ѣдает,

Ѣ Хѣ Ѣ Жидовѣ Ѣмовлает.

Жиди почали на Пилата кричати: „Распны! Распны!“ Ѣ мѣ-
 сѣлаѣ Ѣсѣдити Хѣ. Ѣ мовили злїе Жидове ко Пилатѣ: „нех на
 нас и на чадѣхѣ нїїхѣ кровѣ его вѣдет!“ Ѣтол же Жидове
 смѣрѣдатѣ ако Ѣи и сѣѣпи сѣ родат іако цената, и гди би
 хрестїанскою кровїю не помазали, то би до смѣрти не видѣли;

а то для того рѣжѣтъ Жиди дѣти христіанскіе. И впала кровъ [Хѣа] на нѣхъ и на дѣти ихъ, що са волочатъ, землѣ скєси не маѣютъ.

Отся диятріба протѣв Жидѣв помѣщена в переробцѣ слова Евзевія Александрийскаго, дуже подібній до той, яка надрукована у нас на стор. 317—326, у місці, де Пилатова жінка остерігає Пилата, щоб не робив ніякого зла Ісусови (пор. у нас стор. 324 рядки 14—17 з гори). Про віруванє, буцім то Жиди ріжуть христіанських дѣтей на кров, розширене в середньовіковій Европі, див. P. Cassel, Die Symbolik des Blutes. Berlin 1882, стор. 133—134. Цікаво булоб дійти, коли і в якій формі дійшло те віруванє до нас. Трохи чи не у-перве стрічаємо його в XVII в. в писанях Іалятовського.

Д. Унѣварський рукопис XVIII в. стор. 2—4.

[Чотири Іроди]. И то потреба нам знати, почомъ то са тот Ірод называет випородкомъ. А то для той рѣчи. Были на свѣтѣ чотири Іроды королѣ: єдинъ Ірод, которій то за Хѣа дѣ. тисащѣ дѣтей во Вифлѣемскомъ повѣтѣ потратилъ іскаючи Хѣа, — того черѣви живого розточили на столци кролевѣскомъ. Трѣтій Іродъ сынъ его былъ Ирѣхелай, того порѣкала горячка лютаа и смерть. Трѣтій Ірод коли го носила мѣмъ с черевѣ и захорѣла дѣже а смерѣла; скоро смерѣла, а дитина са металла живаа с черевѣ еа. видѣвши то пѣове казали єй распороти и дитинѣ ви- нати живѣю и выгодовали кролевича, которій былъ кролемъ оу Єрусалимѣ, с Галилейскої сторонѣ; потомъ то са ѡнъ называет випоротокъ. Четвертій братъ его былъ Филиппъ, але той побожній былъ црѣ в Тирѣскої и Сидонскої сторонѣ. Шо ж той злѣй випоротокъ? Сзвалъ жѣнѣ [в ркп. дод. ще раз жѣнѣ] брата своего Филиппа, славѣши с безаконіе споганѣлъ столецъ кролевѣскій и самъ злѣ погнѣлъ. во коли былъ на войнѣ з Іудичиками [sic!], стѣкаючи фризомъ не моглъ его [конѣ] здерѣжати, которій его наднѣсѣ над єдинѣмъ барѣзо глѣбокѣю дѣрѣмъ, в которѣю стрѣтила его невидимаа сила бжѣа и там са и кости его покрѣшили и злѣ скончавъ животъ свой. А потомка по немъ, то єсть дитинѣ не было, и так са скончали Іроды королѣ. Потом по смерѣти того Ірода королица, его жѣна, пошла с полѣ глѣдѣти са на зѣбожа, и тамъ громъ сдаривъ и забѣлъ, и такъ поганаа

жыкот' скончала. Дѣв'ка тежъ еѣ зостаѣши сѣ з сиротствѣ
единого дне грала сѣ ѣз скoими пѣами на едн[о]й рѣцѣ Мо-
радѣ на лѣдѣ. Шо сѣ стало з нею? Ѡстѣпила мало сама Ѡ че-
лади, там заразѣ лѣдѣ сѣ заламалѣ, тѣт' оупала, тѣт' сѣ
лѣдѣ заразѣ зновѣ ко едно, взалѣ ей за шию ѣ Ѡркзавѣ ей
ѣз вѣнцемѣ головѣ. слѣги видѣвши прискочили ратовати, схва-
таѣ за волоси, ано голова вер'хѣ лѣдѣ, а лѣдѣ под нею цѣлѣ,
а крви ѣ кроп'лѣ не было. там влак'ли сѣ вшитки страхом ве-
ликим', головѣ оузали, а тѣло ривѣ ѣз'кли, а кости вода ви-
вер'гла на берегѣ. которѣ то кости христѣанѣ взав'ши Ѡгнемѣ
спалили ѣ поп'лѣ на полѣ винесли ѣ на вѣтрѣ пѣстили, ѣ так'
сѣ скончила Ѡканнаѣ Дѣанна з нащадкомѣ своим. Стала сѣ
помѣста Ѡ Бѣа нечестивым за справедливого, Ѡдала Ѡканница
злѣ свою головѣ за головѣ, а дѣшъ свою Ѡдала дѣволѣ на мѣки
вѣкнѣ. Бѣѣ нѣмѣ слава всегда ѣ нѣѣ ѣ прѣно ѣ ко вѣки вѣком.
Аминѣ.

Отсе оповѣданѣ приточенѣ до казанѣ на усѣкновение голови
сѣв. Івана Хрестителя; початку сего казанѣ в рукописѣ нема, а те,
що ѣ на стор. 1, не мѣстить у собѣ нічого апокрѣфичного. Из жерел
отсего оповѣданѣ можемо вказати поки що тѣлько одно — грецѣке
оповѣданѣ про усѣкновение сѣв. Івана, надрукованѣ Василевим
(А. Vassiliev, *Anecdota graeco-byzantina*, стор. 4) і паралелѣ
його в *Chronicon Paschale* та у Нѣкіфора Калліста (тамже передмова,
стор. IV), пор. А. Н. Веселовскій, Изъ исторіѣ романа и по-
вѣсти I, 341; Разысканія въ обл. р. дух. стиха VI, 429—430.
Смерть жѣнки Ірода має собѣ паралелѣ у оповѣданю про смерть Ѡза-
велѣ жѣнки Ахавовѣ, див. Памятки I, 302.

Е. Маластѣвскій Пролог, рукоп. XVI в., на обложцѣ, писано
в XVII в.

(Сказаніѣ Ѡ смерти ѣ караню Бѣжѣимѣ влаговѣ
Бѣжѣихѣ). Ірод Антипа, который нарсгал сѣ з' Хѣ прѣд стрѣтѣю
ѣгѣ, который тѣж ѣ с. Івана Прѣдтѣчѣ невиннѣ дал ѣмѣ главѣ
оусѣкнѣти, ѣко выволанѣц з' землѣ мѣзернѣ горло далѣ.

Пласавица, ѣажѣ ради с. Іван Прѣдтѣча оусѣкнѣн, в' ѣном же
выволаню, хотѣчи замѣрзѣлю водѣ прѣходити, заломила сѣ
ѣ в' ѣстром лѣдѣ зависнѣв'ши головою, быстрою водою рѣшанаѣ
нѣкѣмѣ пласала, такѣ скончила.

Ірод Іґрипа, йже Іакшва апла Гїа оґен мечем, червми йза-
ден бы.

Пілат, йже ѡсѣди Хѧ на смѣртѣ, в' деспераціи ѿ в' незносом
болею сам себе рѣкою своєю замордовал.

Децій Кесарѣ преслѣдовца хрѣтіанѣ зараз потом оутратил
царство ѿ с' потомками своїми йзвѣиѣ бысть.

Велеріанѣ цесарѣ, преслѣдовца хрѣтіанѣ, на войнѣ перской
пойманий ѿ так сромотне в' вѣзено хований, же кроль перскій
по нем в' мѣсто столѣца на конѧ свого в'сѣдалѣ; на конецъ
былѣ живо ѡбѣдплений.

Іверіанѣ цесарѣ скоро почалѣ промышлати ѡ вигбѣленю
хрѣтіанѣ, з' нагла ѣго першнѣ оуѣстрашил; ѡнѣ не дѣаючи на тоє
гда южѣ декрет на хрѣтіанѣ списаний подписовати мѣлѣ, за-
разѣ ѣмѣ рѣка оуѣсхла ѿ сам за тымѣ здохлѣ.

Діоклитіанѣ, найтажшій мор'дѣрца хрѣтіанѣ, гда ѿхѣ вы-
гбѣити не моглѣ, з' того жалю ѡбѣглѣ цесарства, потом пѣ-
хлинною ѿ сѣхотами сѣхорѣвѣши, азыком рѣбаков пол'ным щѣкалѣ;
за тым оутѣккаючи пред' громом, сам себе замор'довалѣ.

Маѣмміанѣ цесарѣ, ѣго товаришѣ ѿ преслѣдовѣца хрѣтіанѣ,
ганебною хоровою былѣ заражений, потом ѡпѣстили ѣго, ѿ в' том
здохлѣ. Таковое теж каранѣ ѿ згинене ѡнеслѣ ѿ дрѣггій Маѣммин,
преслѣдовца хрѣтіанѣ на востоцѣ.

Іюліан цесарѣ, преслѣдовца хрѣтіанѣ, з' ѿка ранений, потом
земла ѡтворивѣши сѧ ѿ пламень пекельный выпѣстивѣши по-
жерла ѣго.

Теридат княжа Ірменское, который трималѣ с. Григоріа
чѣдотворца в' темници лѣт четырнадѣсѧ, ѿз' сенаторами сво-
ими в' свинѣ сѧ премѣнили ѿ сами сѧ пожѣрли.

Й ѿных множество многое, всѣ, которые хрѣтіанѣ преслѣ-
довали, всѣ злѣ погибли ѿ в' вѣзднѣ пекельнѣю пошли на вѣки.

Отея статья написана на одній сторонѣ fol. прилѣпленій до об-
ложки Маластѣвѣскаго Пролога (тепер у музеї Ставропігійскаго
Інститута), письмом XVII або початку XVIII в. На маргінесѣ при
кождім уступі статі вказано жерело, звичайно зовсім фантастичне:
для перших уступів книгу Діянній, а обіѣ неї якогось Евтропія,
котрий робить ся виключним жерелом для дальших уступів. По
своій провідній ідеї ся статья підходить до звѣсного твору латин-
скаго церковного писателя IV в. Ляктанція „De mortibus perse-
cutorum“.

Ж. Рукопис Іллі Яремецького-Білашевича стор. 141—142.

(Слово ш двох разбойниках ш Гестк и Дизмк, како сѧ зачали и како зросли и како распѧто ихъ на швѧ странѧ Гдѧ ншѧго Іс Хта). Ёгда ізѧи Ірод млднци ішвци Гдѧ ншѧго Іс Хта, тогда Іусефъ поѧм прѣчю Бцѧ со Іс Хтомъ и прійде во Ёгипетъ, шкъ емѧ казал аггль Господень. Бѧхъ ко во горѧ два разбойники со женами і со чадами своими, имѧхъ ихъ жени два млднца. Ёдна же жена разбойническаѧ волнѧ вѧ ї. дни, штроча же ѧѧ малодѧшно вѧ гладом, а дрѧгого же разбойника жена не взираше на тоѧ волнѧ чѧдо. Тогда свидѧли Іусефа со Бцю, носѧщаго Іс Хта. Швидѧ же разбойникъ волнѧ жени Мрїю со Шрочатем і возрадова сѧ і рече дрѧгомѧ разбойникѧ: „Не сотворѧм, братѧ, мѧжеки семѧ зла нѧ женѧ его“. Поѧмше же разбойници Іусефа со Мрїю во свою храниш, взѧм разбойникъ Шроча свое і вѧсть є Бци Мрїи и рече: „Накорми, жѧно, сосцѧми своими Шроча мое сѧ, не сотворимъ тебѧ никоѧи печали, ни мѧжеки твоѧмѧ“. Стѧѧ Бцѧ взѧмши Шроча разбойническоѧ и прекормитъ его ѧ. днѧ сосцѧми своими стѧими, жѧна же разбойническа возрадова сѧ. Разбойникъ же к ней глѧюще: „ѧще ѧи не прійшла жѧна сѧѧ к нам, то ѧже ѧи Шроча ншѧ смерло“. І такъ шпѧсти Іусефа и Маркю со великими дари. Млднца же разбойническѧѧ возрадова и ѧиша разбойници, ѧко же и родитѧѧ ихъ. Ёгда же распѧша Гдѧ ншѧго Іс Хта на горѧ Голгодѧ, в тоѧжъ времяѧ пойманно тихъ двохъ разбойниковъ на разбою и приведше ихъ до Пилѧта, Пилѧт же повѧлъ ихъ шсѧдити и распѧти на тоѧй же горѧ Голгодѧ. И сотворили ї. крѧсти с пѧвѧ, кипарисѧ и кедрѧ, на кедрѧ же распѧша Іс Хта, на кипарисѧ Дизмѧ правѧднаго разбойника, на пѧвѧ же Гестѧ невѧрнаго разбойника; Дизмѧ на правой странѧ Гдѧ, Гестѧ на лѧвой странѧ Гдѧ. Гдѧнъ же кртъ вѧ закопан на главѧ Іѧдамовѧ, и к теѧ часъ Іѧдамъ шкрѧтил сѧ кровѧю Хѧвою. Шнѧй разбойникъ, іѧже вѧ на правици, возопивъ гласомъ: „Помѧни мѧ, Гдѧ, єгда прійдеши во царствѧ сѧ!“ и ѧзыкомъ райъ шверзе. ѧ той, їже вѧ шшѧю, похѧли Гдѧ и за тоѧ во Іѧдѧ всѧлиѧ сѧѧ.

Два тексти отсеї легенди, взятої із апокріфічного „Слова о древѧхъ крѧстнѧхъ“, надруковано више, стор. 157—159 сего тома. Текст Яремецького Білашевича рѧзнять ся від нихъ деякими деталями; коли тамтѧ тексти не подають именъ розбійниківъ, сей подає і перемищує навпаки супроти того, що ми бачили в Вікодимовѧмъ євангелїю

і в тих текстах, які виплили з нього. Бо коли там спасенним розбійником являється Геста, тут Геста йде до пекла, а спасається Дизма. Про імена розбійників розпятих з Ісусом, див. Rud. Hoffmann, *Das Leben Jesu nach den Apokryphen*, 178—179.

3. Рукопис Іллі Яремецького-Білахевича, стор. 543—548.

(Сказаніе учителя церковнаго Іеронима сѣлаго
ѡ Іюдакѣ предателѣ Гдѣа нѣего Ійсѣа Христа). Бистѣ
нѣкій мѣжѣ во Іерусалимѣ именованъ Рувимъ, именоваше же сѣа
иначе Симонъ, ѡ колѣна Данова, ѡ немъ же пишетъ сѣа: „Да бу-
детъ Данъ змѣа на распѣтїи“, ѡ когю колѣна имать народити
сѣа Іахтихристъ. Сей Симонъ имѣаше жинѣ Іменемъ Циворїю, и за-
чатъ Циворїѣ сѣа, и снѣвши сонъ видѣ. Косѣсправивши же сѣа
ѡ сна страхомъ великимъ ѡдержима бистѣ; со въздыханїемъ же
и сѣтованїемъ мѣжѣ своимъ начатъ повѣдати гдѣа: „Видѣхъ сѣа,
рече, рождши сина сѣло злаго, иже іави сѣа всемъ родѣ нѣимъ
виною погибели“. Ко ней же мѣжѣ рече: „Пѣстешнаѣа и слышанїю
недостойнаѣа гдѣшинъ, лѣкавїй во дхѣ ѡустраши тѣа“. Къ немъ же
рече жена: „Аще — рече — не мѣдѣвши аще зачнѣ во чревѣ
и рождѣ сѣа, безъ всякаго ѡсѣумнѣнїа не лѣкавїй во¹⁾ дхѣ ѡу-
страши мѣа, но токмо естѣ ѡкровенїе истинно“. И авѣе к то вре-
мѣа зачатъ во чревѣ. Приспѣвшъ же времени рожденїа роди сѣа
имъ сѣа. И возахъ сѣа сѣло ѡ немъ, и что би емъ сотворили, ми-
слахъ во сѣбѣ гдѣюще: „Оубиави вихомъ сѣа своего, ѡужасно естѣ;
такожде и питати гдѣителя рода своего, и се бездѣлно²⁾ бѣтѣ“. И авѣе³⁾
написавши на картѣ⁴⁾ імѣа емѣ „Ісѣа“ кѣпно со нимъ
вложиша во ковчежецъ и на море пѣстиша. Волни же морскїа
принесоша его ко ѡстровѣ нарицаемїи Іскарїѡтѣ, и ѡ сего ѡстро-
ва Ісѣа Екарїѡскїи наречетъ сѣа. ѡстрова того царева жена не
имѣаше чада. Сѣа к то время изїде ко морю ѡутѣшити сѣа.
І видѣвши ковчежецъ влающий сѣа при брегѣ моря повелѣ его
взяти и ѡтворити⁵⁾, хотя видѣти внишее въ немъ. И ѡбръте
въ немъ ѡтроча красно, и въздыхавши въ сѣбѣ рече: „Оубїи мнѣ
неплоднїи! Хотѣла бимъ и азъ таковоѣ имѣти чадо, да не
ѡстане тѣе безъ наслѣдїа цѣткѣ мое“. И сего ради ко тайнѣ⁶⁾
повелѣ ѡтроча сѣе кормити⁷⁾, и сѣбе бити неспрашнѣа лестно рече,
по снхъ и родити мѣдница солга. И [ко] все емъ цѣткѣ слава ве-
ліа изїде ѡ семъ, іако цѣткѣа роди сѣа.

Мужъ еѣа, црѣъ, ѣко не знаѣа ѡ семѣъ, во правду вомѣнѣаше
и радоваше сѣа сѣла ради рождашаго сѣа, и вси людѣе его

с ним ликовашъ. Єіе ўтроча по чинѣ цркомѣ ѿ вѣгольнїю питати црѣ повелѣхъ. Не по мно[зкѣ] же времени царица зачєнши ко правдѣ ѿ скмєне мѹжа своего, во время свое сїа породї. Єгда же ѿба мѣдница подрастєша ѿ вѣхъ всегда ѿграюще со сокою, Іюда сїа црєва многождї ѿнїчижающе вїїашє ѿ множицею плакати ўтроча⁸⁾ творїашє. Црѣ же сїа видїа сѣло скорєнїашє на Іюдоу, многождї вїющи єго, знающе їако нѣсть сїѣ єя. По времени же немалѣ не стїа сїа неправдї дѣло, но ївѣ всѣмѣ ѿкри сїа, їако Іюда нѣсть сїѣ царєв, но на мори ѿвѣтє сїа. Єіе же Іюда ѿчєвши⁹⁾ ѿстїдѣ сїа сѣло, ѿ брата своего мнїмаго, сїа црєва, ѿвѣнкѣ, ѿвѣоши же сїа¹⁰⁾ надлєжїцїа сєвѣ вѣдї, да не ѿ сам того радї ѿвѣнѣ вѣдєтѣ, ѿтѣкѣ ѿ прїдєтѣ¹¹⁾ во Ієрлїм с тѣмї, їже данѣ ѿдати принєсєша царєкї¹²⁾. Ї прилѣпи сїа ко сѣбѣм Пїлатовїм¹³⁾, вївша в то время їгемонѣм Ієрлїмїанѣм. Я понєже вѣщи подѣбнї сєвѣ ѿдѣвѣ смѣситї сїа мѣгѣтѣ, прїдє ко Пїлатѣ ѿ ѿгѣдєнѣ ємѣ вїстѣ. Пїлатѣ же ѿвїдѣкѣ Іюдоу, їако правом подѣвѣнѣ ємѣ, прїїтѣ єго во двѣрѣ свой. Не по мнѣзкѣ же времени начатѣ сѣло лѣвїтї єго ѿ сотворї того старшїнѣ ѿ стрѣнтєлїа домѣ своемѣ, ѿ всї сѣбгї ѿ мала до¹⁴⁾ велїка¹⁴⁾, дажє до велїка, послѣшахъ єго.

Слѣчи же сїа во єдїнѣ ѿ днїѣ, їако Пїлатѣ возїрашє из домѣ своего на нѣкїѣ садѣ недалєчє сѣщїѣ ѿ двѣрѣ єго, ѿ вїдѣ к немѣ ївѣлока сѣло добѣрозрїчнї, ѿ нїх же жєлашє їїстї. Єїѣ же садѣ вїшє Рѣвїма ѿца Іюдїна, Іюда же Рѣвїма не¹⁵⁾ знаїшє, їако ѿцѣ ємѣ¹⁵⁾, тажєдє Іюдоу Рѣвїм не знаїшє їако сїѣ єго, но сїє токмо мнїшє ѿ всегда во срдцѣ своем помнїшїашє Рѣвїм, їако сїѣ єго со ковчєжєм потопє во мори. Тажєдє Іїюда ѿнїодѣ [не знаїшє]¹⁶⁾, кто єстѣ ѿцѣ єго ѿ їтї роднїшаиа того ѿ гдѣ єстѣ ѿчєствѣ єго. По сємѣ прїзвѣ Іюдѣ Пїлатѣ ко сєвѣ ѿ рєчє сїцє: „Жєлаєтѣ дїїа моїа плѣда вкѣситї ѿ сада ѿнаго; їако ащє не снѣмѣ ѿ него, смѣртїю ѿмрѣ“. Іюда же слїшавѣ сє слово тєчє скоро во садѣ ѿ нача ѿгѣднїа ємѣ ївѣлока ѿрївѣтї. По сѣбчїаю же в то время прїдє Рѣвїм ѿ вїдѣ Іюдоу во своем садѣ ївѣлока порївѣюще; разгнѣва сїа на него сѣло ѿ дрѣгѣ дрѣгоу (ѿднїѣ з дрѣгїм) начаша поношѣтї ѿ вранїтї сїа, по сїхѣ ѿ вїтї сїа, єднїѣ дрѣгѣмѣ ѿдолѣвѣюще. Послѣдї же Іюда вѣзєм камєнѣ ѿдарївѣ ѿ вїю ѿ вѣвѣ Рѣвїма їзвѣкою смѣртнѣю, ѿца своего, ївѣлока же вѣзємшї принєсє ко Пїлатѣ ѿ вѣсѣ прилѣчївшїа сїа ємѣ возвѣстї. Єгда же ко вѣчєрѣ вїстѣ, нашєдшїѣ ноцї Рѣвїм во садѣ своем ѿвѣрѣтє сїа мѣртвїѣ, ѿ всї

гѣхъ, іако напрасно, сирѣчь смѣтїю нечаемою семъ оумѣкти приключи сѧ.

Нѣкоемъ же времени минувшъ Пилатъ все ѧмѣнїе Рувима ѧ Циборїю женъ его, матеръ Іюдинъ, за женъ Іюдѣ, возлюбленномъ Фроку своемъ ѡдаде. Но единъ же ѡ днїи Циборїи тѣжко сѣтѣюще воздыхаше, мѣжъ же еѧ Іюда, что ей вистѣ, прилѣжно ѡ семъ испитоваше. Рече же ко немъ жена: „Оуѣй мнѣ, всѣхъ женъ азъ ѡкланнїиша, нѣ Фроча, сѧ моего, ковергохъ во море, мѣжа же моего напрасно оумѣрша ѡвѣрѣтохъ. Ещѣ же Пилатъ приложи мнѣ лютѣ оуязвленной слези ко слезамъ, текъ мѧ совокупивъ ѧ многимъ насилїемъ за женъ предаде“. И егда сѧ всѧ ѡ дѣтици своемъ ѧзрече Циборїа, і Іюда такожде приключивша сѧ емъ возвѣсти ей всѧ. Тогда ѡвѣрте сѧ, іако Іюда мѣръ свою взїалъ сѣбѣ за¹⁷⁾ женъ ѧ живаше с нею ѧ ѡца своего бѣи.

Его ради кающа сѧ по совѣтоу Циборїи матери ѧ жени своего прїиде ко Гдѣ нїшемъ Іисъ Хрѣтъ зчашъ к то время ѧ всѧ недѣжнїи ѧсѣклевахъ¹⁸⁾ во всей Ісдеи, ѧ прошенїа ѡ него ѡ грѣсехъ своихъ сподоби сѧ. Его Гдѣ по недѣждомихъ¹⁹⁾ сѣдѣхъ своихъ тако возлюбивъ, іако ѧ на апостолство сѣбѣ ѧзбра ѧ попеченїе емъ ѡ сѣбѣ ѧ ѡ прочїихъ апостолѣхъ емъ²⁰⁾ еже ко требованїю тѣлесному вѣрши. Ѣнѣ ко ковчежцѣ ѧмѣаше ѧ комѣтаемаѧ Хрѣтови ко мѣтїни ношаше. Той же по сихъ ѧ предатель вистѣ Гдѣу ѧ Вадїцъ своемъ. Еѧ скорыаше ѧ ко время страсти Гдѣна ѡ мирѣ, іако могѣще на трехъ сотѣхъ пѣниязъ продати сѧ ѧ дати сѧ нищимъ ко требованїе, не продано вистѣ, но тѣне пролїано²¹⁾ на главѣ Хѣсъ; не іако ко ѡ нищихъ печаше сѧ, но іако татѣ вѣ, по свѣдѣтелствѣ написаномъ ѡ стѣго Іѡанна Бѣлисты. Его ради шедъ продаде Гдѣ Ісѧ Іюдеумъ на тридесѧт сребренїцѣхъ, нѣже каждо в сѣбѣ содержаше десѧт пѣниязъ, пѣниязъ же ѧмѣетъ в сѣбѣ десѧт грошей полскихъ. И тако тѣетъ мира, трехъ сотъ пѣниязъ наполни сѣбѣ. Или іако ѧнїи глѣютъ, ѧже всего того, еже Хѣ приношаше сѧ, ѡ сихъ десѧтѣю часть всегда крадише, ѧ того ради за десѧтѣю часть, юже погѣи во мирѣ многоцѣнномъ, сирѣчь за тридесѧт сребренїкѣ, Ісѧ продаде, ихъ же по семъ расѣлавъ сѧ Жидомъ паки воспатъ возврати, ѧ повергши сребренїки во цркви, шедъ ѧ на дрекѣ ѡвѣсїиши сѧ бѣдави сѧ, ѧ пропаде сѧ посередѣ, ѧ ѧзлїа сѧ всѧ бѣтрова ѣгѡ. Подѣваше ко чресломъ ѣгѡ раздрати сѧ ѧ бѣтробѣ всей ѧзлїати сѧ, во ней же начатъ сѧ ѧ роди сѧ кобѣ ѧ предатель Гдѣ своего. Налѣжаше же

и оужеѣ срамотнымъ завязати сѧ гортани ѿгѡ, ѡнюдѡ же
 ѡзыиде положеніе цѣны кезцѣннаго Гдѧ и слово лѣкаво. Докрѣ
 сей на воздѣсѣ погинеѣ, иже ѡгловѣ и члѣковѣ ѡскорки: ѡ пре-
 дѣлѣ ѡгласнихъ и члѣвчскихъ ѡзгнанѡ нигдѣ ѡнде, токмо на воз-
 дѣсѣ со дѣмонѡ семѡ водворяти сѧ и погинеѣсти належаше. Нас
 же чтѣщихъ и слышавшихъ сѣ кеззаконное ѿгѡ житіе и дѣланіе,
 ѡ такового злаго нрава сохрани всѣхъ, Хсѣ Бжѣ нашъ, и спо-
 дови нѣсно[мѡ] цѣтвѣю твоємѡ, славимый со ѡцемъ и стѣмъ
 Дхѡмъ во вѣки вѣкомъ. Ѥминь.

Варианти Сокольського рукоп. стор. 299—303. ¹⁾ вас. ²⁾ и се некездѣано ³⁾ ѡбѣ
 же ⁴⁾ на хартіи ⁵⁾ ѡверти. ⁶⁾ тай. ⁷⁾ донти. ⁸⁾ вас. ⁹⁾ ѡцѣстниши. ¹⁰⁾ ѡгловѣ же сѧ.
¹¹⁾ гонимѡ и ѡгловѣ. ¹²⁾ вас. ¹³⁾ Пилата. ¹⁴⁾ вас. ^{15—15)} вас. ¹⁶⁾ Доповнено з Сок.
¹⁷⁾ ко. ¹⁸⁾ ѡсѣлавающѡ. ¹⁹⁾ Дод. кжѣстивнимъ. ²⁰⁾ вас. ²¹⁾ Тут уриваєть ся текст у ру-
 кописі Яремецького, решту беремо з Сокольського рукопису, стор. 302—303.

Оповіданє про Юду в тій формі, яку маємо тут, записанє
 у-перве в Золотій легенді (Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*
 cap. 45, ed. Grässe, 1846, стор. 184 і д.). Про иньші відміннї легенди
 див. Rud. Hofmann, *Das Leben Jesu nach den Apokryphen* стор.
 203—204, 333—334. Декілька старофранцузьких текстів, основаних
 на Золотій легенді і окрему легенду про смерть Юди подає Дюе
 (Duhet, *Dictionnaire des légendes du christianisme*, Paris, 1855,
 стор. 714—726). Словянські тексти звісні доси: у Костомарова (Ле-
 генда о кровосмѣсителѣ, *Истор. моногр. I*, 313—315), у Порфі-
 рева, *op. cit.* 231—235, наш, надрукований в додатку до статі Дра-
 гоманова „Славянскитѣ приправкѣ на Едиповата история“, стор.
 107—109 окремої відбитки і один із Погодињської збірки, опублі-
 кований С. Соловѣвим (Сергѣй Соловѣевъ, *Историко-литера-
 турные этюды. Къ легендамъ обѣ Іудѣ Предателѣ*. Харьковъ, 1895).
 Ще один рукописний текст сеї редакції, з відтінком великоруської
 мови, є в рукописі 13*. Від. надв. бібліотеки, зладженім у XVII в.,
 к. 295—296. Всѣ ті оповіданя належать до одного типу, що пішов
 із Золотої Легенди. Два грецькі тексти відмінного типу, хоча змі-
 стом досить близькі до отсих, опублікував Істрин (V. Istrin, *Die
 griechische Version der Judas Legende*. Archiv für slavische Philologie,
 Bd. XX, 605—619).

II. Рукопис Степана Теслевцьового стор. 320—323.

[Оповіданє про Юду Іскаріотського]. Тѣстъ єще послѣхайтѣ,
 якъ сѧ Іюда наредил на сей свѣтѣ. Был єдин члѣвкѣ в мѣстѣ

Скарыўтк, іма ём было Симеон, а жанк яго іма было Левайда. І таты людэ были заможныі так теж і богатыі і жылі из собою многіе лѣта. Потом тота Левайда оўродила сѣа і дали ём іма Іюстинк. І коли сѣа народил тей то Іюстин, то не былк на свѣтк тылко чотыры нѣлк, потом оумер. Ёцк яго і мѣти цю вчинили? Засмолили того Іюстина, свое дитѣ, оў чок'ник і пѣстали его на море. І много плакали за своимъ сномъ Іюстином Ёцк і мѣти, во был бар'зо красный, коли сѣа народилк. І так занесло его оў сторонѣ Іскрыіскѣю, і так промысломъ Бжыймъ тое дитатко ўжыло оу том чок'никѣ. І хитало его море, а ём сѣа видѣло, аж ещѣ оу мѣтерной оўтробк [есть]. Потом море оўтихло, а тое дитѣ почало плакати голосно. І члѣккъ рыбѣ ловилк на моры і знайшоу тотѣ дитинѣ засмоленѣю оу чок'никѣ. Розвивши чок'ник оуvidѣлк оў нем дитатко бар'зо красное, а с тою дитиною были записы, Шола ё і чый сѣк і акого родѣ і акѣ Ёцки его іма і мѣры і ём самомѣ, томѣ то дитаткѣ. І взав'ши его выгодавал в' мѣсто сѣа. Потом юж так выроск, дознав'ши сѣа Юда, иж то ём той члѣккѣ не Ёцк і не мѣти, замыслиа пойти ў нѣх оу ин'шѣю сторонѣ, во его дѣти тамош'ныѣ насмѣкали і прозывали его, мовили ём так: „Знайда, знайда, лаг'ла!“ І мовили ём дрѣгѣ дѣти, иж то ём не Ёцк і не мѣти, але знайшоу его. Потом Юда розсер'дивши сѣа, оузав'ши свой записи, лиши сѣа того члѣкка, цю его выгодавал і пошоу собѣ глѣди глѣдати. І зайшов до Скарыўтѣ, і там пришевѣ до Ёцѣа своего власного і до мѣре. І таты записы нѣкомѣ не сказовак, а сам не смѣл нѣ прочитати, а в'се нѣ держал, лѣбы то нѣх'то за нѣх не знавк. Потом сѣа наймилк слѣжыти оў Ёцѣа своего і мѣре, і там слѣжыл тры роки оу Ёцѣа своего і в' мѣре, але не знали сѣа меже собою, анѣ Юда Ёцѣа своего, анѣ теж его Ёцѣ. І выбыл' там тры роки, вѣр'но слѣжыл і вин'ницік дозиравак приазно. І так единого вечера почал мовити Симеон до жоны своей Левайды: „Пойдѣ — дѣ — а, жоно, оў нѣшѣ винницію послѣхати, ци стереже приазно нѣшѣ вин'ниці в' ночи нѣшѣ слѣга Юда? [Коли] его спячого изнайдѣ, то его настрашѣ“. І пошоу оу свой виноград. Оўкойшов'ши оў винницію оузалк за едино дерево і затраск mocno. І Юда оўзавѣ камѣнь великій і скрав'ши сѣа оўдарыв оў голокѣ, і там зараз оўмерѣ Симеонк, Ёцк Іюдинк. Потом ём право ўсѣдили, иж то не виненк, по прав'дѣ вин'ницік стережет. Потом прилаа его мѣти за мѣжа і жылі из собою шѣсть лѣтк, сѣк і з' мѣткою, і любили сѣа бар'зо вѣдч'не. Потом единого часѣ ўдойшоу на

дрѣгое село оуѣ гостинѣ, а тѣти свої записки твердо замыкаѣ, а тогды як на тож' забыла ихъ замѣкнѣти. Посмотрыт, ано не замкнѣвъ свою скриню; оузяв'ши Левайда тоты записки дала ихъ хлопецки прочитати. Станетъ ихъ хлопецъ чытати, тоты листы, ажъно записано, ижъ то изъ Екарышта Симоновъ снѣ ѿ Левайдинъ, которого пѣщено на морѣ оумерлого засмолив'ши оу човникъ, а ѿ ма емѣ крестное Іюстинѣ. Выслѣхав'ши тоѣ Левайда оуѣдарытъ сѣ оу черевѣ, почнетъ плакати рѣвно мовачи: „Ѡ нещасливаѣ моѣ го-дино! Ѡ свѣтѣ мой мѣзер'ный! Мѣти моѣ, чомѣ ты мене самѣю не стратила, коли-сѣ ма на сей свѣтѣ мѣзер'ный народила! Ѡ нещасливый мой снѣ Іюстине, то есѣ сѣ на кѣе злоѣ народилъ!“ И такъ Левайда плачетъ рѣвно своего нещастѣ ѿ своей пригоды злой, ажъно ѿдетъ Іюда, почнетъ свѣдокати мовачи: „Чомѣ такъ тажко, моѣ жоно, плачешъ?“ Я Левайда почнетъ говорыти: „Ѡ Юстине, снѣ мой ѿ мѣжѣ нещасливый, чомѣ ты сѣ не казавъ, хто ты естесѣ такій ѿ Ѡкола ѿ чый естесѣ снѣ ѿ акого родѣ? Я ты, Ѡказанный, ѿ Ѡца своего-сѣ забилъ на смѣртъ, а то южъ зо мною, изъ мѣкою своєю, шѣсть лѣт' живешъ“. Я Юстинъ почнетъ говорыти мовачи: „Естѣ оуѣ мене листы ѿ томъ писаны, але ѿ ихъ не смѣю чытати, а дрѣгомѣ нѣкомѣ не давалъ емѣ смотрѣти. Я тѣѣ знаю, ижъ то мене той чѣлкѣ на морѣ оу човникѣ засмолиномъ изнайшовъ ѿ выгодовѣл' ма. И такъ мене дѣкти насмѣкали ѿ называли ма знайдею, ѿ а за тоѣ сѣ роз'сѣрдилъ ѿ пошолемъ Ѡтол ѿ пришолемъ сюда до васѣ, ѿ вы мене наймили слѣжыти“. И такъ Левайда, мѣти Іюдина, перестала жыти изъ снѣмъ своимѣ Іюстиномъ. Мѣти сѣ Іюдина плакала грѣховѣ своимъ, а Іюда пошолъ по свѣтѣ такожъ мовачи сѣ Бѣсѣ. Я потомѣ Іюда присталъ слѣжыти до Іѣса Снѣа Бѣжого, ѿ былъ слѣга Хѣтъ вѣкр'ный ѿ докрый во вѣшткомъ, ѿ любылъ его Іѣсѣ Хѣсѣ, панъ и звѣвѣтелъ, лѣп'ше Ѡ свѣтѣ апостоловъ.

Отсе оповѣданѣ вставлено въ текстъ переробки слова Евсевіѣ Александрийскаго на страстный четверъ; изъ якихъ жерелъ черпавъ його авторъ, не вмію сказати; ані проф. Ієтрін, ані инші доступні менѣ збірки про сей типъ легенди не знають нічого, та за те маємо таке саме оповѣданѣ записанѣ зъ народніхъ устъ у с. Сенечовѣ, Стрийскаго пов., див. Етнографічний збірникъ, т. VII.

I. Угро-руське учительне евангеліє XVIII в. стор. 50—51.

[Про Лазаря]. Тѣды Хѣсѣ Ѡ Іордани пошолъ до Вѣданій ѿ тамъ къскресилъ его стѣла мѣсть Лазарѣ Ѡ мѣртвыхъ. ѿ тамъ стало сѣ

предивноѣ чѣдо, новина межн народомъ жидовъскимъ. За що шни великоюю ненависть поднесли ѥ радили ѥ томъ, іакъ бы его сѣюю мѣть закити. Чомъ? много ихъ для тако[го] чоуда ѡвѣрили въ Хѣ ѥ послѣдовали Хоѣ.

Ѧ коли ѡслышалъ Лазарь таковою ненависть ѡ Жидовъ на его сѣюю мѣть ѥ на себе, пошолъ ѡ нихъ до варышъ Кипрс, там же за ѥго годностю поставленъ былъ архіеіпкомъ въ градъ Кипрскомъ. ѥ былъ по томоу, іакъ Хѣ въскрѣсилъ его ѡ мѣтвыхъ, лѣтъ ѣ, а потомъ засъ оумеръ ѥ гробѣ преданъ въ чѣно. ѥ тамъ чѣда многіѣ ѡ его моцѣй сѣыхъ ставали сѣ: слѣпныѣ прозирали, хромыѣ ѥ розмайтыѣ хоробы лѣчили сѣ. Бо той сѣый Лазар по своемъ въскрѣсеніѣ николи не ѡдалъ хлѣба ѡжъ до преставленіѣ своего. Ѧ ризъ емоу сама прѣтѣла Бѣа своїми рѣками ѡрѣвила ѥ ѣмѣ ѡдала. ѥ потомъ его сѣе тѣло кѣгочестивый цѣрь Лев до своѣго монастыря принѣсъ, ѥ положенъ въ ѡ сѣомъ храмѣ, збоудованомъ оу ѥма ѣгѡ сѣе, Лазарѣ. Такъ же ѥ теперѣшными часы тѣло ѣго сѣе ѥсцѣленіе подлѣтъ въкрнымъ.

Отее оповѣданѣ виняте з поученѣ „Въ свѣтѣ Лазаревѣ сѣго поста“. Про жерела сѣѣ лѣгенди не можемо сказати нічого. Їѣ авторъ очевидно нічого не знаѣ ані про побутъ Лазарѣ в Рѣмѣ, ані про ѥго чудесну подорѣжъ до Масиліѣ, про що говорять иньші лѣгенди, див. у насъ далѣ в отѣсѣому роздѣлѣ.

К. Книга „Страсти Гѣа нашего Іѣ Хѣ“, рукоп. XVII в.
стор. 307—309.

[*Прихѣдъ Мартиѣ і Маріѣ сестеръ Лазаревѣхъ, Маріѣ Магдалини, Лонгина і иньш. до Рѣму. Нешиѣта рѣза Іѣсуса і уздоровленѣ кесарѣ Тиберѣя*]. (Глава пѣѣ.) По кознѣсеніѣ Гѣа нашего Іѣса Хрѣта, Тиверіѣю кесаріѣ ѣдиноначѣлствѣющѣ на землѣ ѥ ѡбладающѣхъ восточными странами ѥ западными, прѣѣдоша сестры Лазаревѣ Марѣа ѥ Маріѣа, ѥ Маріѣа Магдалина к' Тиверіѣю кесаріѣ со многими дар'ми, ѥ падше поклонѣша сѣ ѣмѣ сѣѣ глѣюще: „Ѧ державный ѥ грозный кесаріѣ! мы оуѣбо ѡ землѣ Маѣдіѣмскѣѣ прѣѣдохомъ державѣ твоеѣ поклонѣтѣ сѣ ѥ возвѣстетѣти страшно дѣло вѣжѣе, ѣже Бѣѣ роди сѣ ѡ чистыхъ дѣвы Мѣрѣи во Вѣфлѣѣмѣ Іс-дѣѣстѣемъ, ѥ кѣрти сѣ во Іѣрдани рѣѣѣ, ѡ немже Дѣхъ сѣѣый свѣдѣѣтелствѣовашѣ во зраѣѣ голѣвинѣ глѣа: „Сѣѣѣ ѣсть Сѣѣѣ мой возлюбленный, ѡ немже вѣговѣолихъ, тогѡ посаѣшайте!“ ѥ паки

рече: „Се агнецъ вѣій, в'земай грѣхѣи всего мира“. и в'зыде на горѣ Фаворексю со оучѣиѣи своими, съ Петромъ і Іаковомъ, Іоанномъ, и прѣобрази сѧ предъ ними, и просвѣти сѧ лице єго ꙗко сѣнце, ризы же єго быша в'ѣлы ꙗко свѣтъ. и словомъ единымъ мертвыхъ ѿ гробовъ воскрешаа, слѣпымъ дарова прозрѣніе и прокаженнымъ ѡчищеніе; и дхѣи нечистыѧ ѿ людей ѡгнаа, и прѣбвѣи кѣп'ѣи разслабленнаго словомъ исцѣли единымъ; и в домѣ Петровѣ тецѣ ѿгнемъ жегомъ здравъ сотвори; и на брацѣ в' Канѣ Галилейскѣи водѣ в' винѣ претвори; и «ѣ. народа патію хлѣбѣи прекорми до ѡз'овѣиѧ; и ѣ. вѣсовъ изъ Мрїи Магдалини ѡз'гна конъ; и брата нашего Лазарѧ оуже оумерша воскреси словомъ, изъ гроба ꙗки ѿ сна возвѣди, и ѡнъ оубо живъ єсть, ѡца повелиши ємъ, да прїидетъ. и в' празднѣи прѣполовенїѧ вииде Іисъ вѣ црковѣ, весь народъ оучаше раздѣи и премудрости, и нѣкѣи кровотокиѣи женѣ ѿ многихъ лѣтъ немоциѣи свѣи исцѣли; и ѡна многа чюдеса сотвори, ꙗже ѡсвѣсти [sic!] не возможна. єго же ѡнъ ѡсвѣсти не возможнѣи преславныхъ чюдесъ єго. ѡнъ же лѣбавѣи оученикъ єго зовомѣи Іуда Искариѡтскѣи прелѣсти сѧ сребролюбїемъ, предаде беззаконнымъ сѣдїамъ Іудейскимъ на смерть, да оубїютъ єгѡ, и вѣмъ за него л. сребренїкъ, самъ же шедъ на странѣи и оудави сѧ, познавъ ко прѣдатель невинность єгѡ. беззаконнїи же Жидове вѣмше Іисѧ виша єгѡ немилостивѣи и предаша єго неповиннѣи Понтискомъ Пилатѣ, ѡнъ же повелѣ єгѡ на крѣтѣи распати. ѡни же и ризѣи єго совакше, и терновъ вѣвѣцъ на главѣи єго возложиша, и тростїю по главѣи єго виша, и в' прѣстѣе лице єгѡ павѣахъ, и желчїю свиною єгѡ напоиша, и копѣмъ в' ребра єгѡ прокодоша, и лѣте ѡзыде кровъ и вода. и два разбойнїка ѡкрѣтъ єго ѡбѣиша, єдинаго ѡдеснѣи и єдинагѡ ѡшнѣи, и кельми рѣгающе сѧ ємъ. и єгда же повѣдоша єго на распатїе, мѣи же єго послѣдоваше ємъ плачѣи и рыдающе, с нею же и ѡны мнозы жены ѡдахъ, ѡхъ же исцѣли Іисъ ѿ различныхъ дхѣвъ. и в' томъ часѣи тма вѣсты по всей землѣи ѿ шестагѡ часа до девѣтагѡ, и земля трѣсаше сѧ, каменїе распадоша сѧ, сѣнце померче и лѣна в' кровь претвори сѧ, звѣса црковнаа раздѣи сѧ на двое с' верхнаго краѧ до нижнаго, гроби ѡверзоша сѧ и мертвїи ѿ гробовъ востаа. и нѣкїи Іѡсїфъ ѡже ѿ Аримѣѧ, потаеннѣи вѣ оучѣиѣи Іисѣвѣи, и прїшедъ ношїю в' Понтискомъ Пилатѣ со многими слѣзѧми, просѧ тѣло Іисѣво, просѧ тѣлѡ с'нати со крѣта. ѡнъ же повелѣ ємъ ѡдати. мы же прїшедше с нимъ ко крѣтѣи и снѣмше со крѣта тѣло Іисѣво, и во гробъ положихомъ и погребохомъ єгѡ по

ѡбъчаю, ѡко же ёсть лѣпо. ѡ в' третій день воскресѣ ѡ на нѣса вознесе сѧ. ѡ се мы прїидоухомъ возвѣстити ти всѧ приключила сѧ ѡ Хрѣтѣ".

Сїе же слышавъ кесарь страхомъ ѡдержимъ велїимъ ѡсѣтихъ гласомъ рече к нимъ: "Ѣ жены, ко ѡстиннѣ ли бысть такъ, ѡко же глѣте, ѡкѡ таковѡй члѣкѣ ѡви сѧ на земли? можетъ таковаѧ чѣдеса творити?" Ѣни же рекоша: "Ѣй, Ѣй, ѡстиннѣ глѣмъ, ѡ ѡ томъ мы свидѣтели, ѡже видѣша и слышаша [в рѣп. слыша сѧ]. ѡще намъ не вѣрѣши, то самъ своимъ ѡчиима оўзриши".

(Глава пѣ.) Тогда кесарь посла во ѡбрѣлимъ слѣгѣ своего ѡменемъ Кепсефа, да приведетъ недѣжныхъ ѡ ѡсѣкатѣвшихъ всѣхъ, ѡ Лазара ѡ Логина сотнїка в Римъ свидѣтел'ства ради, да видятъ ѡхъ и вѣрѣ ѡметъ.

(Глава ѣ.) Ѣ такъ приведени быша предъ негѡ. видѣвъ же ихъ кесарь, велѣмъ подиви сѧ таковомъ великомъ чѣдеси бывѣшемъ. Ѣгда же введенѣ быша в' полатѣ, тогда трѣсъ бысть велїй ѡ потрасе сѧ полата кесарева и хотѧ сокрѣшити сѧ. тогда рекоша к немъ вси предстоѡщїи: "Ѣ державный и грозный кесарю, Ѣгда сихъ ради людеѡ сотвори сѧ сїе велїе чѣдо, ѡже прїидоша державкѣ твоеѡ ѡповѣдати ѡ Хрѣтѣ распатомъ? повели оўбо ѡзыти конѣ ѡсѣ полаты, да не сокрѣшит сѧ полатное зданїе ѡли ѡснованїе. ѡ повели по ѣдиномъ члѣкѣ вхѡдити, да видимъ, когѡ ради члѣка чюдѡ бысть". Тогда кесарь по глѣ ихъ повелѣ всѣмъ ѡсѣ полаты ѡзыти ѡ паки прѣста полата трасти сѧ.

(Глава чѣ.) Ѣ начаша в' полатѣ вхѡдити по ѣдиномъ. Ѣгда вниде Логинъ сотнїкѣ паки в' полатѣ кесаревѣ, ѡ тогда бысть трѣсъ велїй и поколеба сѧ ѡснованїе полатное, хотѧ паки пасти сѧ полата. тогда кесарѣ ѡ всѣхъ предстоѡщїихъ людеѡ ѡвѣать страхъ велїй ѡ не можахъ зрѣти на Логина. ѡ рече к немъ кесарь тихимъ ѡ смиреннымъ гласомъ: "Ѣ члѣче, кто ёси ты ѡ что ёсть дѣло твое, ёже зримъ кываемаѧ ѡ вси хоцѣмъ погнѣнсти в' скорѣ? повѣжда намъ дѣла твое кѣз всѧкаго сомнѣнїѧ". Тогда ёмъ ѡвѣща Логинъ: "Ѣ державный ѡ грозный кесарю, не мене ради сїе бысть, но Хрѣта ради распатагѡ, нареченнагѡ ѡса, ѡ риза ёго на мнѣ ёсть. ѡзъ ко при распатїи вѣзѡхъ ю. Ѣгда кони рѣбра ёмъ прокоде, тогда ѡзыде кровь ѡ вода, ѡзъ же тогда немѡщнѣхъ быхъ ѡчиима, ѡ ѡвѣе ѡцѣстникъ кровь Хрѣтовѣ на тѣле ёго, ѡ вѣзѡхъ помаза ѡчи свои ѡ быхъ здрав ѡкѡ николи же болѣхъ, ѡ ѡ тогѡ часа вѣровавъ в него, ѡкѡ ѡстин-

сутности Пилата знов подобрів. Так було доти, доки не довідав ся, що Пилат приходячи до него, все має на собі Ісусову ризу. Коли її зняли з Пилата, Тиберий гнівно дорікав Пилатови і велів закинути його в тюрму, де Пилат сам зробив собі смерть.

Л. Книга „Страсти Г҃а нашего Іс Х҃а“, рукопис XVII в.
стор. 326—366.

[Переписка Пилата з Тиберием, смерть Пилата і покаранє Жидів]. Є҃е же слышавъ Пилатъ приходъ Марфы и Марїи сестръ Лазаревыхъ, и Марїи Магдалины к' кесарю, велми оубола сѧ кесарѧ и написа епистолю и посла в' Римъ к' кесарю хотѧ ѡправдити сѧ.

(Глава ч҃ѣ.) „Державномъ и страшномъ Тиберію великомъ кесарю Понтискій Пилатъ, рабъ твой, иже ѡ восточныхъ странъ начало имѣ твоєю властію и величествомъ. сѣ пишѧ твоємъ величествомъ страхомъ и трепетомъ ѡдержимъ многѣмъ. ѡ вещи бывшей во градъ Іерусалимъ. на Ісуса собраша сѧ все сїѣнство и весь народъ Іудейскій, предаша мнѣ нѣкоего члѣка глѣмаго Ісуса, и многу сла глѣхъ ѡ немъ, а не возмогоша единымъ словомъ бесѣдити є҃го. едина же є҃го вѣкъ вина, іако ѡнъ не ѡпражняетъ сѧ, но дѣлаше в' сѣбѣ вѣкъ, іако и во иныя дни, слѣпыя просвѣщаше, прокаженныхъ очищаше и мертвецы ихъ многѣа воскрешаше, и расслабленнаго лѣкы многѣми исцѣли, и Лазарѧ четверодневна мертва сѣща словомъ единымъ воскреси, точію имѧ є҃го возжа, и многихъ вѣснѣющихъ сѧ словомъ единымъ исцѣлаѧ и целомъдры показѧ. и пакы нѣкѣю кроветочивѣю женѣ ѡ теченїѧ кровнаго исцѣли, и ина многа чѣдеса Іисъ сотвори, ихъ же изъчести невозможно. и тогѡ ради негодоваша на негѡ родъ жидовскій, Архела и Филиппъ, Анна и Каіафа со всѣми людьми, іакѡ в' сѣбѣ вѣкъ недѣжныхъ исцѣлають. и предаша ми є҃гѡ іако злодѣка, и азъ испытахъ є҃го и не могохъ ни единыя вины ѡбрести в немъ, точію іакѡ сѣбѣ вѣкъ не хранилъ. азъ же видѣвъ неправдѣ ихъ, еже творѧхъ на Ісуса оубийство многое, азъ же подвижахъ сѧ ѡ рѣкъ ихъ изъбавити є҃го и не возмогохъ, понеже вси народи гласомъ велїимъ вопїѧхъ, да распнетъ сѧ. и видѣхъ азъ крамолѣ ихъ велїю воздвижающихъ и хотѧще ма к' тебѣ ѡклеветати, и ѡдахъ є҃го по волїи ихъ. ѡни же вѣзаша є҃го и сказавше рѣцѣ є҃гѡ и на шию є҃го возложиша члѣпъ, и виша є҃го немногостивно

всакими мѣками, и возведше его на мѣсто ловное и распаша. и ѿвѣе в' полудне сѣнце померче и тма вьсть ѿ шестаго часа и до деѡтаго, звѣзды с' ѿсе спадоша и лѡна в' кровь преложи сѡ. ѡмершѡ же ѿсе на крѣтк завѣса црковная раздра сѡ на двое с' верхняго краѡ до нижняго, и земля потрясе сѡ и каменїе распадоше сѡ и пропасти велїа ѡвиша сѡ даже до прейсподняго ѡда, и гроби ѡверзоша сѡ, и мертвїи ѿ гробовъ востаха, и кцы же ѿ ѿдеи видѣша ѡбрама, ѡсака и ѡакова и двѡнадесять патрїархов ѡмершихъ с' мѡуѡсеѡмъ прркомъ, и ѿнїи мнози с ними ѡва'шимъ сѡ на многъ час и паки невидими быша. сїе ѡзъ сам слышахъ. в' паток же поздѣ и в' сѡвѡтѡ в' вечеръ вьсть в' полуднощи громъ велїи, ѡко николи же вьсть такъ, и ѡвиша сѡ мѡжїе ѡдѣканїи сѣло пресѣктамы ѡдѣждами, звахъ глїюще: „Распы сѡ Хртѡсѡ восходитъ на ѿво!“ ѿ гласа же ѿхъ горы и вси холмы поколебаша сѡ, каменїе распадоше сѡ, ѡныхъ же пресѣктаыхъ лицъ бѡхъ число неизчѣтнѡ. всю же тѡ ноцъ неизреченный той свѣтъ и гласъ вьсть в' пропастьхъ ѡдѣскихъ ѿли земныхъ. тогда мнози ѿдеи, ѿже на Хрта совѣцаша, с'квозъ землю провалиша сѡ. сицеѡмъ чѡдеси самовидецъ ѡзъ быхъ, и страхѡмъ ѡдержимъ и написа ѡпистолїю к' твоѡмъ влѣдчествѡ на ѡвѣрїе, ѡже содѣкаша сѡ ѿ Хртѣ ѿсека“.

(Глава чѡ.) Ёгда же принесеннѡ бывшѡ писанїю в' Римъ к' Тиверїю кесарю, тогда кесарь повелѣ чести предъ собою. ёгда же прочтеннѡ бывшѡ писанїю (Глава чѢ), и ѡвѣе кесарь в' той день посла во стѣий градъ ѡерлїмъ к' Пилатѡ ѡпистолїю и повелѣ его привести со всѣми ѡрхїеренъ жидовскими, Жидовъ же всѣхъ повѣти.

(Глава чѢ). „Ѣ державнаго и грознагѡ Тиверїа кесарѡ Понтийскомъ Пилатѡ. вѣдомо текъ всди, понеже неправеднѡ и неповиннѡ смерть навелъ еси на ѿса Назарянина и предалъ еси слонравнымъ ѡдеѡмъ на смерть крѣнѡ, и не пострадалъ еси ёгѡ ради, но и гѡбою и кїей коннѣ текши наполнивъ ѡцта и конзе на трѡстѣ принесе ко сѡтомъ ѿсовымъ, ты же не возвранилъ еси ёмъ, — и сего ради да приведенъ вѣдѡши здѣ, ѡко слово воздади мнѣ ѡ Хртѣ, ёго же ты неповиннѡ предалъ еси ёго на смерть. ѡбаче ѿ твоей неправдѣ и безмїи ѡзъ слышахъ ѿ и кїиныхъ женъ Марфы и Марїи сестрѣ Лазаревыхъ, и Марїи Магдалины, ѡко многа чюдеса сотворилъ ёсть, сѣпнымъ даде прозрѣнїе, хромымъ ходити и мертвыхъ воскресилъ ёсть, и всѡ волѣзни словомъ ёдинымъ ѡсѣклалъ. какъ смѣла еси ёго предати на смѣртъ] неповинна сѡца? но ѿ ваго твоего писанїѡ го

ко мнѣ, мною ѣси ѣго предати беззаконнымъ Жидомъ азъ ѣнѣ не т[окмо тебе]*) на смерть осудихъ, но ѣ всѣхъ совѣтниковъ твоихъ, ѿ нихъ же мзда вѣла ѣси“.

И даде писаніе Рафаилъ ѣ повелѣ всѣмъ старѣйшимъ жидовскимъ, Архелъ нечестиваго сѣа Иродова ѣ друга ѣго Филиппа, ѣ архіереевъ Аїннъ ѣ Каїафъ привести въ Римъ, [Жид]овъ же всѣхъ повелѣ повѣсти.

[Пришедш]ѣ же Рафаилъ с' воинствомъ [. . . вѣ] Іерусалимъ, повелѣніемъ весь родъ Іудейскій ескій числомъ по всѣмъ странамъ ѣ рыданіе горѣкое нестерпимое ѣ погнѣбѣ вѣчнаѣ ѣ проклятіе безконечное всѣмъ Жидомъ, кои совѣщали зла на Гдѣ нашего Іиса Христа.

(Глава чѣ.) Вземъ Рафаилъ Пилата [въ реп. Пилатъ] ѣ Архелъ ѣ Филиппа, Аїннъ ѣ Каїафъ, связанныхъ приведе въ Римъ к' кесарю.

(Глава чѣ.) И вшедъ кесарь в' полатѣ ѣ сѣде на прѣтолѣ, ѣ вси князи обѣртъ ѣго стаща. ѣ повелѣ всѣхъ привести ѣ пред собою представити, ѣ по повелѣнію ѣхъ поставиша ихъ предъ кесарѣ. ѣ рече к нимъ кесарь: „Ѣмъ словестивѣи, какъ смѣли ѣсте тако сотворити, праведна ѣ неповинна мѣжа на смерть крѣтнѣю осудити, видѣвши знаменіѣ ѣ чудеса велѣѣ?“ Пилатъ же рече: „Ѣмъ державный ѣ грозный кесарю, азъ не повиненъ ѣсмъ семъ дѣлѣ, но начинатели ѣ повинныцы семъ дѣлѣ Іудеѣ“. Кесарь же рече: „Которѣи сѣтъ?“ Гдѣ Пилатъ: „Аїнна ѣ Каїафа, Архела ѣ Филиппъ ѣ весь родъ Іудейскій“. Кесарь же рече: „Ты по совѣтѣ ѣхъ послѣдовалъ ѣси ѣ сѣе сотворилъ ѣси, Ѣкканне“. Пилатъ рече: „Ѣмъ державный ѣ грозный кесарю, неистовенъ ѣсть родъ Іудейскій, не повинетъ сѣ державѣ твоеѣ“. Кесарь же рече: „Ѣгда прѣидоша к' тебѣ, ты чѣго ради не сохранилъ ѣси ѣгѣ ѿ беззаконства смертнаго? ѣ послалъ бы ѣго ко мнѣ жива сѣща. но послѣщалъ ѣси Ѣнѣхъ Жидовъ, распати такова мѣжа праведна сѣща повелѣлъ ѣси, ѣже велѣѣ знаменіѣ сотворилъ ѣсть [въ реп. ѣси], ѣко же ты самъ ко мнѣ писалъ ѣси Ѣ немъ, паче же ѣ титла написалъ ѣси на крѣтѣ: „Іисъ Назарѣнинъ црѣ Іудейскій“.

Ѣгда же кесарю ѣмѣ Хрѣстово ѣзрекшѣ, тогда все полатное зданіе потрясе сѣ, кесарь же со всѣми предстоѣщими людьми Ѣжасе сѣ ѣ велѣми вострѣнѣта. ѣ повелѣ Пилата со многою крѣ-

*) Видерто майже половину картки в рукописи.

постію влюсти ёго, да паки застра приведень вѣдетъ на сѣднице. самъ же кесарь воста съ престола своего ѿ изыде ѿс полаты.

(Глава чѣ.) Но стрѣй же день скде на прѣтолѣ своемъ ѿ повелѣ привести Пилата паки предъ всѣми глѣ: „Ѹ сло честиве Пилате, глаголи ѿстиннѣ, какѣ сотворишъ ёси надъ Іисомъ, кто оуко распный сѣ? мы точию ѿма ёго поманѣхомъ, ѿ страсе сѣ полатное зданіе [ѿ] ёдва не сокрѣши сѣ“.

Тогда ѡтѣраша архіерее ѿ книжніци жидовстѣи: „Ѹ державный ѿ грозный кесарю, послашай насъ рабѣ сконх! законъ оуко нашъ не сѣдитъ оувити челоѣкка, но аще самъ творитъ сѣ црѣмъ, смертію да смретъ. мы оуко ѡбрѣтохъмъ чѣка сего разворающа законъ нашъ ѿ црѣмъ творитъ сѣ, ѿ того ради ёмше ёго ѿ приведохомъ къ Понтискомѣ Пилатѣ, да повелитъ ёго оу-мрвити. ѿ ѿпытавъ ѡбрѣте ёгѡ повинна быти смерти, ѿ пре-даша ёго на распатіе“.

Тогда кесарь рече къ Пилатѣ: „Не азъ ли тѣ послахъ во Іерлѣмъ ѿ повелѣ текѣ право сѣдити? ты же возложишъ ёси рѣцѣ скон на Хрѣта ѿ неповиннѣ пролѣа кровъ ёго. ѿ за се самъ прѣмешѣ лютею смерть“. ѿ повелѣ мечникѣ оу Пилата главѣ ѡскѣ-ци. Пилатъ же моли кесарѣ глагола: „Гдѣне державный кесарю, повели мнѣ дати мѣчненіе, да ѡставатъ сѣ ми грѣхи моѣ, понеже азъ грѣшный сло сотворишъ праведномѣ семѣ Іисѣ“. Кесарь же повелѣ тако сотворити ѿ мѣчнѣи ёго различными мѣками. ѿ глѣ Пилатъ: „Помниши ма, Хрѣте црю, Сѣне Бѣа живаго ѿ творче всесилне! согрѣшихъ азъ предъ тобою, предавши тѣ на смерть непокинна сѣща“. ѿ глас высть с ѿвсе глѣ: „Радѣи сѣ, Пилате, іако мене ради страсть сѣю терпиши ѿли прѣмлеши! вниди оуко во ѡвѣтеле Оца моего, се во ѡверзоша ти сѣ врата райскаѣ, ѿ аѣглаское воинство собраша сѣ держаще вѣкнѣцъ ѿ свѣци, ждѣще прѣишествіѣ твогѡ“. ѿ тогда мечникъ ѡсече главѣ Пилатовѣ, аѣггѣ же Гдѣнь шедъ с ѿбси ѿ взѣтъ главѣ ёго ѿ паки вѣзде на нѣо.

(Глава чѣ.) Іаннѣ же Каіафина теста повелѣ в ѣ кожѣ воловѣю ѡвѣшити ѿ повѣсѣти прѣтивѣ сѣнца, да такѣ оу-мретъ. ѿ такѣ сотвориша по глагола ёго, ѿ всѣ вѣстрѣннаѣ ёгѡ ѿзде ѿз него ѿ такѣ оу-мре.

(Глава ѣ.) Сѣе же видѣвши архіерее ѿ книжніцы жидовскѣа рѣша в ѣ сѣвѣ дрѣгъ ко дрѣгѣ: „Бѣжимъ ѡ лица кесарева, да не погѣвѣтъ насъ!“ ѿ вѣжаша до нѣкоего мѣста разѣклѣнны ѿ скрыша сѣ тѣ. свѣтающѣ же дню, ѿ се множество вой ѿдѣще къ кесарю ѿ твораще на пѣти лѣвлѣа звѣрей, ѿ ѡбрѣтоша сѣхъ

мѣжѣй ѿ рекоша к' секѣ глѣюще: „Сини мѣжѣе почто тамъ скрѣпиша сѧ?“ ѿ познавши, ѿкъ ѿ римскѣа земли ѿзвѣкоша, ѿ ѿзвѣиша ѧ, с ними же ѣще повѣиша „Г. мѣжѣй. (Глава рѣ.) И пришедше возвѣстиша кесарю. Кесарь же слышавъ прослави Бѣа. ѿ вѣсть во ѿѣрланмѣк велѣе возмѣщѣнїе ѿ смѣтѣнїе, ѿ скорѣ ѿ вѣда и сокрѣшенїе.

(Глава рѣ.) Каѣафа же сѣе видѣкъ, текѣй ѿскры сѧ к' пѣщѣрк, хотѣа ѿзвѣити смерти. (Глава рѣ.) Тивѣрїй кесарь по нѣкѣемъ времени восхотѣ видѣти градъ ѿѣрланмѣк ѿ пойдѣ к немѣ, хотѣа видѣти зѣданїе ѿѣрланмѣское. ѿ ѿвѣхождаше всѧ мѣста, ѿ видѣвшѣе ѿже с нимъ ѣлена при горѣк нѣкоѣй ходаща ѿ возвѣстиша Тивѣрїю: „Гѣдинѣ Тивѣрїй, кесарю, возвѣщаѣмъ державѣк твоеѣи величїей: ходѣхомъ на локѣк звѣри ѿти ѿ видѣхѣмъ ѣлена зѣкло прекрасна“. ѿнѣ же слышавъ сѣе скорѣ пойдѣ с ними ѿ зѣрк ѣлена ѿздалѣча ѿ нача гнати к немѣ, ѿ постиже ѣго привѣкшиа к' нѣкоѣй горѣк. ѿ стрѣлиа по ѣлени стрѣлою, ѿ ѧвѣе стрѣлаа вниде к' пѣщѣрк ѿ стрѣлиа Каѣафѣс к' сѣрдѣе, ѿ тако сконча сѧ Каѣафа.

(Глава рѣ.) Стрѣлаа же кесарѣвы ѿскахѣ всюдѣ ѿ не ѿвѣркѣтоша ѧ, ѿ понѣдоша к' мѣстѣс томѣ, ѿдѣже стрѣлиа кесарѣ, ѿ внидоша к' нѣкъсю пѣщѣрк ѿли просто реѣи ѿмѣ, ѿ ѿвѣркѣтоша стрѣлаѣс зѣнѣ к' сѣрдѣе Каѣафинѣк ѿ Каѣафѣс мертѣа лежѣща. (Глава рѣ.) Возвѣстиша же сѣе кесарю, зѣнѣ же слышавъ сѣе велѣа ѿудѣи сѧ ѿ прослави Бѣа творѣщаго дивнаа чюдеса, ѿ пойдѣ к Римѣ со всѣмаъ воинствомъ сконѣмъ.

В виданїяхъ Тїльо і Тїшендора є два грецькї апокріфи, що були основою отеого оповїданя. Одинъ має титулъ „*Ἀναφορὰ Πωπλίου τοῦ Πιλάτου ὑπαρχόντος τῆς Ἰουδαίας περὶ τοῦ Τιβεριῶ Καίσαρι εἰς Ῥώμην*“; є се текстъ листу Пилатоваго до Тиберїя, близький до того, який є в нашїмъ текстї, тїлько троха обширнїйший. В безпосереднїмъ звязку з тимъ апокріфомъ є другий грецький апокріфъ „*Παράδοσις Πιλάτου*“, де оповїдаєть ся про Пилатову смерть такожъ подїбно до нашого оповїданя, але з деякими відмінїями. Нема в тїмъ текстї (анї в жаднїмъ звїснїмъ ізъ нїньшихъ збїрокъ апокріфївъ) листа Тиберїя до Пилата, а ватомїсь є листъ Тиберїя до головного коменданта переднѣої Азїї, Лїкїїяна, щоби пішовъ зъ вїйськомъ на Жидївъ і пометивъ ся за смерть Ісуса. Нема мови в тїхъ текстахъ про прїїздъ до Риму жидївѣськихъ архїєрѣївъ і ѿхъ переслухуванѣ передъ кесарѣмъ, анї про смерть Аннї та Каяфї. Близше до нашого тексту є словянське „Сказанїе о приходѣ въ Римъ сестеръ Лазаря Марѣи и Марїї“, надрукованѣ в двохъ

відмінних редакціях у Пипіна (Памятники III, 104—105) і у Порфірева (ор. cit. 197—204). Найблизша до нашого оповідання є редакція Пипіна, але в ній злучено разом оповідане подане у нас під К і отее, пропущено лист Пилата до Тиберія (котрий надрукований у Пипіна окремо два рази, в відмінних редакціях, стор. 102—103 і 106—107; до сего другого тексту є додане оповідане про смерть Пилата згідне з грецьким текстом Тішендорфа), нема листа Тиберія до Пилата, нема згадки про привезене Жидів до Риму, а натомість описуєть ся похід Тиберія на Єрусалим. Зрештою оповідане і в деталях відмінне від нашого.

М. Рукопис Михайлівського Золотоверхого монастиря в Київі
з XVII в. ч. 1653, т. III, к. 82—90.

(Житіє Мрїи Магдалини изкранъ ѿ многих писанїи стѣхъ). Оутѣшенїе грѣшникомъ, ѿбраз каючимъ са, оучителница блодудникѣмъ, ѿрадна всѣхъ добродѣтель къ истинному оуханїю, всѣмъ сїиѣмъ ѿ дщереѣмъ храмѣ Хѣа даѣтъ нїѣкъ блженна неѣста ѿ стѣа грѣшница Магдалини, ѣа же начало сквѣрно, конецъ же ѿраденъ; ѿ житїа вѣсовска ѿ сѣбѣ в' ней ѿбытелъ чѣтоты ѿ чертогъ стѣа Троица; ѿ ѿ сѣсѣда сквѣрнаго бѣ чаша къ пїтїю црѣа високаго, достоинъ трапезѣ ѣго. възненавїдѣна въ єдїномъ градѣ, сѣбѣ сѣа чюдна оученїемъ в' сѣмъ мирѣ.

Бѣ Магдалина чѣтнѣхъ родителъ ѿ сїѣв Іїлєвъ, ѿ Вїданїи града влїжнаго Ієрлїмѣ, сестра ѿскрѣна Мар'ѣи ѿ Лазарѣа. ѿже лѣтъ своѣхъ дошєдши, родителємъ же ѣа скоро ѿ сего вѣкоу прєшєдшиѣмъ, ѿмѣли мнѣжество ѿз'ѿвїлїа мїр'ска ѿставиша, лѣпотѣ телєснѣю выш'ше ѿныхъ ѿмѣще і ѿ похотѣнїа телєснаго ѿ сѣвѣта члѣкаго злєго, ѿсказатєльнаго н'рава ѿкѣ злѣмъ ѿвѣчаю приклонєна ѿ ко жизни ѿ пици вѣремен'нѣи, ѿ [в']простран'но житїє в' да сєбє, попоуцающе сквѣрнои плѣти похоти ѣго, в' немъ же в'сѣа дшїа ѿ добродѣтель погїнаєтъ. разлїчно ѿдѣще, ѿдѣланїємъ мнѣгоцѣннѣмъ оукрасивши сѣа ѿ прѣд ѿчїма члѣкѣма ѿвѣлати с[а] ѿ сама в лѣпотѣ своєи надѣкаше с[а]. ѿчи своєи на тѣхѣтѣоу і оуши къ злымъ вѣсѣдамъ заїати і ѿзѣкъ глѣомъ мнѣгимъ подати ко лїкованїю ѿ вѣсѣдѣ сѣѣтнѣи тѣщєвѣкъ выти, ѿ мѣтвѣ же ѿ постѣ николи же не радѣше [в рѣп. не радїши]. сѣа пол'за ѣи бѣ къ вѣрежїю ѿ погублєнїю наслѣдїа вѣчнаго.

и сице помалѣ оукрадаше с[а] клоуд и кестжаде перекѣ тайно, и по сем ѿвѣ. и сице оумнѣши сѧ злобою, ѿко вес іерѣим град кромѣ ѣа гнѣснѣише не имѣаше, и всѧк честен гнѣшаше сѧ ѣа. мнѣшаше сѧ грѣх на грѣх і еденѣ грѣх другаго призываше, съоузы того геенскаго верига едина ко другу припѣташе с[а]. и кѣ рака діавола сице, ѿко вѣ на седмѣ вѣсов вѣселиша с[а], іже прѣвѣе ѣа дшю нѣжнѣю свѣзаша, ѿко исполнена гордости сего свѣта, нечистоты телесной, лакомства на вѣзѣе сребра, гнѣвѣ, владословіа, зазрости, ненависти, ѿвѣжирѣства и тяжести помыслѣ ко Іс Коу, к нему же ѿвратити сѣдѣца набожными мыслами не возмѣже. сѣи вѣсы вѣреднѣиша паче нежелѣи егда тѣлом страждѣи и пѣны тѣла [sic!], ѿбаче же и аз мнимаю свѣтѣ, сѣа же дшѣ ѣа вѣ сицевыхъ грѣхахъ поработиша, ѿко и тѣло ѣа моучиша и ко земли меташа и вѣ ѿгнѣ, и ѿпочинѣи тѣла ѣа не даша, да сице смотреніемъ божиимъ ко оузнанію прійти възмѣже.

И егда Оуситель силъ свою надъ вѣсы ѿвѣлаше и сѣхъ ѿ члѣкъ изганаше, междѣ же иными приведена бы и сѣа Магдалины и пріѣхъ вѣгдѣ, ѿко ѿ неѣ изгнѣ седмѣ ѿнѣхъ гнѣсныхъ вѣсовѣ, съвѣтѣники вѣсакѣхъ закѣхъ грѣховѣ. имѣюще Магдалины миръ вѣ тѣлѣ своемъ, слышѣи словеса дшѣвнаго врача и Га, ѿбѣиде ѣа вѣтрѣ ѿстрѣи сѣдѣвѣ вѣжнѣхъ, ѿко мыслити нача ѿ гнѣвѣ и ѿрости вѣжнѣ надъ грѣшники. Размышляше съвѣтѣ страшныѣ казни Сѣдома, помѣсты надъ клоудницею Мадѣианнею и грозы вѣ законѣ на сицевыхъ сътворено, имже ѿ насъ силно оуверѣнна быти. помѣшла ѿ смѣрти, истѣкнѣе тѣла своего, разсѣдила мѣжи геенскѣа, іже сътвориша ѣи страхъ лютѣи, ѿко трепетати с[а] и ѿчаѣши сѧ и мѣкти и плакати неѣутѣшно начат. нѣ егда же второй вѣтрѣ вѣгдѣи Іс Хѣвъ възвѣкѣ, изѣѣи ѣи вѣгдѣи и вѣзчисленнѣю мѣтѣ вѣжнѣю, вѣ ней же ѣи до времени Бѣи ѿстерѣтѣ, и како сѧ не мѣсти и ко геенѣ не посла, и ѿко прѣрѣкѣ ѿнѣ і оучитель великій Іс, іже ѿзѣаки ѣа ѿ вѣсѣвъ, ко вратомъ мѣрдѣа вѣжнѣа грѣшнымъ ѿвѣрѣзѣныхъ оуказоуѣ і ѿхѣ пріѣмѣла и наоучѣла и кѣ свѣтѣ призывѣла. и тогда благоу мыслѣ имѣкти нача і ѿчаѣиѣа ѿхождаше и ко оуверѣнію великомѣ пріиде. и дѣклѣи Га Іс Хѣа размышляюще и знаменѣа ѣго, іже твораше, помѣщае, крѣпѣко оукрѣи сѧ, ѿко сѣи ѣстѣ Оѣи Бѣжнѣи послѣанный ко мирѣ на оукрѣеніе грѣховѣ члѣкѣхъ и на възысканіе дшѣхъ погибѣшихъ. имѣущи оуѣво вѣсю надеждѣ свою вѣ немъ, ѿко силнѣ ѣ ѿмыти вѣсѣа вѣзаконѣа ѣа, и възлюби ѣго ѿко Га Бѣа своего теплымъ сѣдѣцемъ. и ѿ сего времени нача вѣгодарныѣа и възлюбленныѣа

і сладкіа і оумыл'ныа слезы ѿ своих ѡчій іако ѿ двохъ источникъ испоус[ка]ти. і іако ёлень жагаєть на источники водныа, тако ѡна нача желати вєсѣды Хѣы, ѡбїе томѡ, иже на на възыраше, і тамо съ нею бжѣтвомъ быль і срдце ёа премѣнил і ко сєбѣ притягноул. і възвѣсти ёмѡ ѡбращєніє свое і сѣкрѡшенїє срдца, смиренїє і жалость ѡ грѣсѣхъ своихъ предъ нимъ сѣтвори. і ѡбїе растерѣза на сєбѣ ѡдѣканїє многотѣн'ное, иже мир'скомѡ сѡбѣтїю слѡжашє, і ѡвлече сѧ в хоудыа рызы, і вѣзавши сїє, иже имѣашє изацнѣйшаго в' домѡ своемъ, сирѣчь миро многое [в ркп. мирим'ное] і зѣло блговенное, ёго же на люковѣ помысль своихъ оуживашє, тече оубо і искаше Гѧ на томъ мѣстѣ, на немъ же оучашє. і тамо нашедши ёго, ёгда же оувидѣ, іако в домѡ вєсть Симонѡвѣ, фарисєа нѣкогого, чѣла чѣта, і понеже недостоашє в'ійти предъ ѡчиима чѣла сѣа женѣ клоудници, ёл'ма ж[є] не зван'нѣи нѣкимъ, і на часъ ѡбѣдѡ вѣшєствїа ёй възврани, ѡложивше же в' сѧ н'равы і стѣд і поношенїє, не хотѣше ѡкладати исповѣданїа грѣховѣ своихъ, ѿ великіа любви і вѣры не могуще оудрѣжати сѧ, і ѡбїе вѣѣже в' домѣ іако вєзѡмла, і лице свое слезами поливашє і власы главы разпрострѣтѣ, і въ смиренномъ ѡдѣканїи припадє къ ногамъ Гѣимъ, і глы ёа плачѣ бы і исповѣданїє, ногы слезами ѡмытїє і власы главы своѣа ѡтертїє, і сѣкрѡшенїє же дѣломъ ёа излїанїє мира многотѣннаго і на носѣ Хѣк. і кто изрєчи възможе такъ велико сѣкрѡшенїє срдца еї сѣго, имѣ же плакаше ѿ грѣсѣхъ, сама на сєбє жалоующїи предъ тымъ, емоу же словєсѣ не трєбѣ, иже на срдце ёа іако Бѣ възыраше!

[Пропускаємо дальше оповїданє, основанє на канонїчнихъ евангелїяхъ і тїлько риторично прикрашенє, про те, якъ Фарисєй Симонъ докоряє Магдалинѣ і Ісуса станувъ у ѣї оборонѣ (Лука VII, 37—50), про гостиницу Ісусову у Марти в Вифанїї (Лука, X, 38—42), про воскресєнє Лазаря на просьбу Марїї (Лука, XVI, 19—31), про другє помазанє Ісуса передъ тайною вечерєю (Матвїй XXVI, 6—13; Марко XIV, 3—9), про смєрть і воскресєнє Ісусове та його появу першїй Марїї Магдалинї, де копїювано деталї з усеїхъ чотирьохъ евангелїй, — і подаємо тїлько конецъ отсєго житїя].

Не тѣкмо оубо в' се время Магдалины видѣ Гѧ своѣго в' плоти [но] вѣскрѣнїю изъ мртвѡхъ, но і по семъ многократъ съ инѣми оученикы і женами, і ѿ сєго срдце ёа снмъ бол'ше в' любовь къ нему възгорѣ, сїце, іако і здравїа своѣго по вѣрѣ ёго исповѣданїи не възврани. Ёгда оубо гонєніє прѣвое ѿ Жидѡвъ на оученикы Хѣы прїидє, ѡвѡхъ оубо повиша, ѡвѡхъ изгнаша,

и сїю оубо съ инѣми хрїтіаны смрѣти ѡсѡдиша и в' лодїи на мѡре без' кормила поустїиша ю. Гѣ же вѣ хранитель ѡа, и зайде кодою чюдне вѣ ѡфракію, вѣ град Маснаї, гдѣ вѣкрѣ Хѣс мнѡжашѣ. ѡгда Мар'ѡс съ инѣми дѣцами в' монастыри ѡставили, Магдалина вѣ мыслѣно житїю наоучена сѡщи, вѣ поустыню глас-бокѡю поїде, гдѣ ѡи Гѣ Бѣ мѣсто и кер'тепѣ нѣкїи показа, и з' неа же аѣгласкымъ слѡженїемъ лютымъ и страш'нымъ смокы съ мнѡгимъ змїамъ и з'гнаны сѡт. и тамо мнѡго время в' покланїи прѣбѣ, каменїе ѡное слезами ѡмакаюци. іаковѣ тамо вѣсовскїа наважденїа претерпѣ и іако во ѡбронѣ аѣглаской прѣбѣ, тѣдно и з'реци и тѣ имѣт. коренїемъ тѣкмо и кодою, ѡю же вѣ ѡномъ кер'тепѣ поданїемъ вѣїимъ за молитвою своєю имашѣ, и симъ питашѣ сѡ. По семъ пища ѡи вѣ пѣнїе аѣглаское, ѡго же на каждо дѣи слышашѣ. и на воз'дохѣсъ вѣкаше вѣзносима аѣгласкїа рѣкама. Многократъ оубо Спасителя своѡго тамо видѣ, и подкрѣтомъ, иже вѣ вѣ вѣр'тепѣ поставленъ аѣгласкими рѣкама, мѣтвы творѣще, кѣтѣ тамо тайны Гѣна и дѣканїи ѡнѣхъ, на нѣхъ же оубо и сама вѣзыраше, видѣ съ великимъ оутѣшенїемъ своимъ. никтѣ же ѡ чѣкѣ ѡ ней тамо видашѣ, ни ѡ кого помѡщи не имѡущѣ. ѡгда же растѣша и раскїашѣ сѡ ѡдѣканїе ѡа, класы же покрывашѣ вѣсе тѣло свое. и живѡщи тамо лѣтѣ л. ѡгда же скончанїе ѡа приважи сѡ, смотренїемъ вѣїимъ слѡчи сѡ на мѣсто ѡное прѣзвитерѣ нѣкїи, иже такожде провождаше житїе поустын'ническо, іавленїемъ же Гѣнымъ видѣ, іако аѣгли ѡа на воз'дохѣ кѣ слышанїю пѣнїи вѣзношахѣ и приношахѣ ѡи хлѣбъ [в рѣкѣ жѣкѣ] в' мѣсто пища и на оубрѣкленїе тѣла ѡа. и закланїюще ю Бѣомъ, ктѣ сѣ вѣи, и слыша гласъ: „Магдалини азѣ ѡсмѣ оубо, грѣшница ѡнаа, ѡ ней же ѡвѣлѣ свидѣтел'ствовѣтѣ, и ииѣкѣ приваждаетъ сѡ часъ и сѡхожденїа моего. ѡгда же мене ради Бѣтъ тѣа послалѣ ѡ?“ и зѣвѣсти ѡмѣ вѣсе житїе свое и посла ѡго ко Мѣзїмнѣсѣ ѡпоу, да ждетѣ ѡа в' нѣлю в' цркви и вѣтвнѣхъ тайнѣхъ оубоготовит. и тако събѣи сѡ. сѣа же аѣгласкими рѣкама вѣи ношена, и зѣйти ѡ сѣго свѣта кромѣ причастїа вѣтвнѣхъ тайнѣхъ не восхотѣ. и сѣа, іаже вѣ грѣбѣ Хѣкѣ на аѣгласхѣ ѡ црї аѣгласкомъ пылаюци сѡ не прѣставала, и при смрѣти своей не [до]вѣкѣюци сѡ аѣгласкимъ ношенїемъ кѣ самѡмоу Хоу тѣиашѣ сѡ, иже естѣ вѣ божественѣи тайнѣи жертвѣ, і тамо тѣла ѡго сѣго съ великимъ вѣсѡговѣн'ствомъ междѣ сѣїен'никѣсѣ вѣ ѡл'тари причастивши сѡ, оумнано кѣ Хоу вѣзыраше, дѣхъ сѣи тамѣо вѣ ѡл'тари в' роуцѣ Хоу прѣдѣ. ѡи жѣ мы мѣтвѣамъ вѣсѣчаймъ

с[а] молаше са ГС, да сіа, ёже ѿ мѣтвѣхъ вѣскрѣніе врата своего ѿ Гѣ оумѣи, ѿ намъ оуко истинное съкрѣшеніе ѿ слезы грѣхѣи ѿмывающіе ѿ плоды истиннаго покаанія ѿсходотант оу Гѣ нашего Іс Хѣ. Поклоненіе ѿ честь вѣчнаа Боу нашему, ёмоу ж[е] слава вѣсгда ѿ ннѣ ѿ поно ѿ в вѣкы вѣкомъ. ѿминѣ.

Отес оповідане, основане в головному (з пропуском чудес, показаних у Масснлії) на тій редакції легенди про Марію Магдалину, яку в XIII в. списав Яков de Voragine в своїй Золотій легенді і яка була досить популярна на Заході. У Франції видано коло р. 1500 популярну брошуру про Марію Магдалину, основану на Золотій Легенді. Зрештою нема сумніву, що оповідане про пустинне житє і смерть Марії Магдалини скопійоване з невеличкими відмінами із славної (єгипетської?) повісти про велику грішницю Марію Єгипетську. Не треба мабуть і додавати, що потожсамлене Марії Магдалини з Марією сестрою Лазаря, з грішницею, що помазала Ісуса в домі Симона прокаженого і з другою жінкою, що помазала Ісуса не довго перед його смертю, не має ніякої основи і належить до обсягу пізної легенди. Див. Douhet, Dictionnaire des légendes du christianisme. Paris, 1855, стор 840—846.

Н. Рукописный Требник Якова Казиницького, XVIII в.,
стор. 106.

(**Е**тъѣ мироносицѣ и равноапѣлнѣ **М**артѣ **М**агдалинны). Изъ нея же иъиде словомъ **Г**иѣмъ седемъ вѣсовъ, и вѣ послѣдѣѣ **Х**ѣи даже до распятѣѣ и смѣрти, и воскресѣнѣю **Е**го перваѣ вѣговѣкѣтъница вѣстъ видѣвши **Г**ѣѣ, и по вознесенѣи **Г**иѣмъ проповѣдница вѣлѣю смотрѣнѣемъ **Г**иѣмъ в далней странѣ, во градѣ **М**ассилѣи. Послѣди же в пѣсѣтъни жестокоѣ житѣи препроводила естъ лѣтъ ѣ. лѣтѣомъ сослѣжающимъ ей, и тамо прѣстави сѣѣ.

Основою цієї коротенької статті було без сумніву те саме об-
ширне життя, з якого початок і кінець надруковано вище.

О. Комарнянський Пролог, стор. 187—189.

(Сѣмъ Веронику бывшю кровоточиву, и ж[е]
ицк[а]къ прикоснувшй подолц[а]къ ризы Гд[и] ѿшего Іѹ Хд[а].
в[с]ѣ ж[е] ѿ Панады [врп. Панедый]; сый помолшю

сѧ црѣу Йродоу испроси сътворити комиры по по-
довію Хїѣу ѿ доврѣ оустроивѣши ѿ мѣди ѿ сребра
сѣ златом преложши пред своим домом постави
ѿ всеѣх покланѣмоу быты). Йрод црѣ, иж[е] бѣ мѣ-
стовѣдчестоуѧ въ странѣ Трахонидскѣй, въ градѣ Севастїи,
ѿ жала си по Іѡаннѣ сїй црѣ Йрод, вторый по Филиппѣ,
ѿ града Севаста [прїйде] въ Паниѡ[д] град Іѡудеѧ. ѿ прїйде к не-
моу жена нѣкто богата, хотѣши, иж[о] же ѿцѣлѣвши ѿ Хїѣ,
ѿбраз ѣго поставити. не дрѣзноюуѣши без црѣ повелѣнїа того
творити, мѣткою пода томоу Йродоу ѿ просаши, да поставит
ѿбраз мѣдѧнѣ Гїѣсоу Хої. мѣтвы ж[е] написанїе ѿмѣкаше сице:

„Чтѣномоу мѣстодрѣжцѣ ѿ законоустановникѣу Іѡудеѧм' ѿ
Блѣнноу Трахонидскѣ[а] страны мѣнїе, мѣтвы ѿ Брѣнникїѧ
коларини града Паниѡда. правѣда ѿ чѣколюбїе ѿ надѣканїѧ хранѣт
вашѣ бжѣтвенѣѣ главѣ. ѿнѣ же ѿ аз' се видаши сѣ блѣгыми на-
деждами, нѣгли просимаго полоучю; чтож ѣ настоѣщаго про-
шенїа разоуѣм, прѣидѣши словес казает. ѿ дѣтства [в рѣп. дѣй-
ства] въпадши въ стрѣту кровоточныхъ рѣкъ, разоуривши ж[е]
свое ѿмѣнїе ѿ богатѣство, ѿцѣленїа не ѿбращоуши. Слышавши
ж[е] чуждаго Хїѣ ѿцѣленїа, иж[е] мѣтвыѧ въстави [и] пакы на
свѣтъ възведе, ѿ бѣсы ѿ чѣлѣ ѿзгна ѿ всѧ ѡза тѣлюща ѿцѣлїть,
к томоу ѿ аз [аки къ] Бгѣу прїтекѣши и прїблїживши с[а] ко
ѿнѣмѣ, стоѣщемоу народоу, оустрашивши с[а] исповѣдати ѣмоу
непрѣстан'ноуѧ мою ѡзю, егда како сквернаго моѣго вреда гнѣ-
шѧ сѧ на мѧ разгнѣвает сѧ ѿ волїи прїстѣпїть ми недоуѣтъ
ѡзвѣкъ, к себе помышляѣх, ѡко ѡце выхъ могла прикосноути с[а]
до подолка риз ѣго, ѿцѣлѣла выхъ. ѿ тако сквозѣ народ про-
бравши с[а] оуѣкрадоу ѿцѣленїе подолцѣ риз ѣго прикоснѣвѣши
с[а]. ѿ прѣставшоу ми источникѣу кровномѣу выхъ ѿноуд здрава.
ѿнѣ же паче ѡкы проповѣдатель моѣго срдѣца помыслоу возпи:
„Кто с[а] прикосноу мнѣ? сила ѿ мене ѿзыидѣ“. аз же оужасши
с[а] ѿ стѣнароу ми, ѡзю лоучшоу възвратѣцоу с[а] на мѧ
помышляющоу, припадшоу к немуу землю ѿплѣнїихъ слѣзѧми,
дрѣзновенїе исповѣдавѣши. ѿнѣ же ѡко блѣгѣ ѿ мѣрдовакѣ знамена
ми ѿцѣленїе рѣкы: „оуѣпавѣй, дїцї, вѣра твоѧ сїсѣт тѧ, ѿди
къ мирѣ“. тако ѿ вы, чтѣнїй, мѣткою выстрѣ пода[и]ти!“

Црѣ же Йрод слышавши мѣнїа ради възчѣуди с[а] ѿ чѣ-
дѣси ѿ оубѣдѣ сѧ таекнаго ѿцѣленїа реч[е] к ней: „Бывѣши
ѿ текѣ ѿцѣленїе, ѿ жѣно, кацїше ѣ капицнаго прошенїа. шедши
ско ѡко же хоуши постави ѣмоу ѿбраз, сѣ любовїю славаши
ѿцѣленїѧ тѧ“. ѿ двѣ ѿна посрѣдѣ града постави Гїѣн Боу

ниімоу Іѵ Хоѵ ѡбраз ѡ мѣди, примѣнивши нѣкоуа часть злата ѡ сребра. ѡж[є] ѡбраз єє въ Паниадѣ градѣ до ѡнѣ. ѡ прѣж[є] много лѣтъ принесєн со мѣста, на нем же стоѡ посрѣдѣ града, въ стоѡю црковь. Тому ж ѡбразу при ногу росташе лосіє крокотоцивымъ на помощь. єго же во Оулианова лѣта нечтѣивый сѣкроуши.

Текст отсего оповіданя, близький до нашого, надрукований у Порфірева (op. cit. 279—281). Є се переклад із грецької статї, поміщеної в хронїці Івана Малали (Corpus scriptorum historiae Byzantinae, Bonnæ 1831, стор. 237—239). В нашім тексті пропущено тільки кінцеве речєнє Малалиного оповіданя, будїм то воно випи-санє з хронїки якогось Васса, Жида, що писав у Панаєдї подїї всїх жидівських володарїв. Натомієць нема там звїстки про дозу, що росла при ногах статуї; ся звїстка взята з церковної історїї Евзебія, першого писателя, який згадує про отєю статую з тим до-датком, що він сам бачив її. Звїстка ж про звївечєнє статуї за часів Юліяна Апостати знаходить ся у Созомєна, історика з V в. Див. Порфирьевъ, op. cit. 68—71; Nikolaus Müller, Chris-tusbilder (Hauck, Realencyklopädie IV, 65—66), — там показана ѡ дальша лїтература предмету на стор. 63.

П. Маластївський Пролог, XVI в. під днєм 16 августа.

(Прєнесєнїє нерѣкотворєннаго ѡбразу въ цр-скїй градъ). Подобает мало ѡ том повєсѣдовати, ѡ самой бѣгодати Гѡ нїєго Іс Хѡ, многа чюдєса бѣголѣпнѣ сѣдѣлавшаго ѡ въ всѣх сѣстѣх повѣдаємым. Ёвгарѣ Єдєскый кнѡз, нже ѡ синѣа проказы ѡ разслабленѣ ѡ томим вѣс[тѣ] ѡ желашє своим лицєм таковых чюдєс дѣлатєи видѣти, ѡ писа к нємоу писанїє молєбно. ѡже вѣ ѡконописєць, посла ѡ заповѣдав ѡбраз лица єго прописавшє принєсти. ѡ дошєд Ієрлїма Ёнанїа, ѡ даст посланїє Хѡи ѡ вѣшашє сѡ вѣтєннѣ ѡбраз єго вапы на харатїи напи-сати ѡ не дооуѣмѣвашє, не во можашє вѣїю Єловѡ постигнѣти ѡбраз. тайнам же разѡмитєл тай вѣвающє їаки, ѡ водѡ ѡспросив Хѡ, оуѣмнѣ прѣтєе лице ѡ плащєнницю ѡтрє. ѡ чюдє! проста вода на вапноє ѡсѣжденїє ѡзбєжа ѡ ставы на плащєнницѣ ѡмашє. ѡ вдаст Хѡ Ёнанїи ѡ рєчє: „даж пославшємѡ тѡ!“ ѡ сє прїєм Ёвгарѣ ѡ прочєт посланїє, плащєнницѡ жє тѡ, на нєй же вѣ въѡбразєнїє лица Хѡа, ѡ любєзнѣ поклонив сѡ, ѡ нєйсѣкланѣх страстєй сѡбодѣ сѡ.

Оаддееви же аплѣ по спсєннѣи стѣти к немѣ пришедшѣ [в рѣп. пришедша] не подаж[?] Явгарѣ, нѣ съ всѣмъ домомъ пристѣпникъ къ вѣтвенномѣ крѣпленію. ѿ толѣкъ нача Явгарѣ чтити вѣтвеннѣю ѿконѣ Хрѣс, ѿ предъ градскыи враты [в рѣп. далѣ град] ѣллинскыи въ мирѣ разорити стоащѣ, ѿ нерѣкотворенныи ѡбразъ в того мѣсто поставити. заповѣда сѣце всакомѣ приходящѣ ѿ исходащѣ прѣвѣкѣ вѣтвеннѣи ѿконѣ поклонити сѣ, тако вхѣдити ѿ исхѣдити, написавѣ сѣце: „Хрѣ Бѣ нѣшѣ, всѣ надѣка сѣ на та не постыдит сѣ“.

Врема же прѣидѣ много, ѿ нѣкто ѿдолосѣжителъ прѣимъ властѣ града въсхѣотѣ разорити ѿконѣ Хрѣс, въсковское жѣ тѣлѣ в него мѣсто поставити. развѣмѣв же града того епѣпѣ сѣ чаемое промысленіе, сѣтворити [повелѣ] сѣктилникѣ вѣтвеннѣи ѿконѣ, въжег ѿ керемидѣю заложити [и] платами ѿзноу въходы загради ѿ равное ѡбавленіе стѣкнуѣ ѡправи. ѿ егда невидима ѡста сѣ, начен нечестивыи рече: „Чѣго сѣ невидимо въ времени ѡ сѣкровици?“ по семъ прѣидѣша хотѣще взѣти ѣдес град, ѿ на недовмыслѣ къташа граждѣне ѡ вещи ѿ Бѣ мѣщѣи сѣ роздрѣшеніе ѡбрѣт[о]ша. къ ѣдинѣ жѣ оуѣво ноцѣ Оуѣлю епѣпѣ того жѣ града жена ѡбѣши сѣ рече: „Врѣхъ сѣхъ вратъ сѣкровенъ вѣтвенныи ѡбразъ нерѣкотворенныи Сѣса Хрѣ. възми сего, доверѣ сѣ ѡдолѣеши“. ѡнѣ же показаннаго мѣста дошед ѿ ѡкопав ѡбрѣте вѣтвеннѣю ѿконѣ неврежденѣ ѿ сѣктилникъ за толико время не оуѣгасѣ, положена сѣхраниенъ сѣ керемидѣю, дрѣгое вѣ до доверѣ не измѣнно прѣвкомѣ къ ѡбрази сѣ на нѣн. ѿ виденіе въсѣлѣда епѣпѣ на различныхъ мѣстѣхъ ѡбѣла вѣтвеннѣю ѿконѣ ѡко ѡгнемъ прогоними вѣхѣ. ѿже вѣ надѣкаха сѣ града прѣити, Прѣсы пострадахѣ безъ оуѣспѣха ѡстѣпниша, понеже ѡ въсюдѣ црѣкви добраа прихѣждахѣ. къ же оуѣво хотеніе вѣжѣ ѿ вѣтвенномѣ ѡбразѣ съ ѿнѣми добрыи сѣкровеннѣи вѣвѣшѣ въ црѣкѣмъ градѣ, греческѣю властѣ дрѣжащѣ Романѣ, ѿ да съ тѣмою нарочитыхъ вѣннѣкѣ давѣ. сѣвѣрѣнникъ оуѣдрѣжащаго тогда града ѣдескыи мира, ѿ вѣзѣ нерѣкотворенныи ѡбразѣ Хрѣ, тѣмъ ѡбогати сѣ. ѿшедше епѣпѣ въспрѣла ѿ ѿ къ греческѣи земли несѣще всѣ недѣгы ѡ члѣкѣ ѡгонахѣ, въсѣ оуѣстрашающѣ ѡ члѣкѣ ѡвѣгахѣ, глѣще Константинѣ градъ сѣще слава ѿ радѣсть ѡбрѣте. сего жѣ довы Романѣ въ црѣво своѣ въ сѣ. ѡвѣста, ѣго жѣ црѣ ѿ сѣлѣ съ множествомъ народы сѣ радѣстѣю прѣемше ѿ вѣкрою поклонѣша сѣ ѿ вѣкроваша. ѿ ѡтолѣ празднѣетъ сѣктѣло црѣкви вѣтвенномѣ ѡбразѣ вѣгомѣжнаго зрака Хрѣа ѿстиннаго Бѣ нѣго.

Є се в скороченю той самий текст, який надрукував Порфірєв (op. cit. 247—250) і Ст. Новакович (Starine XVI, 60—63), тільки що у нас пропущено текст переписки Авгаря з Ісусом і оповідане про те, як принесено Ісусів образ до Едеси, звісні з иньших текстів (див. више стор. 206—210). У Порфірєва зібрано ще кілька інтересних причинків до історії розвою легенди про Ісусів образ на обрусї (op. cit. 239—270 j 61—68). Пор. Nik. Müller, Christusbilder (Hauck, Realencyklopädie IV, 70—71; про західню форму легенди про Веронїку тамже 71—73).

Р. Перемиський Пролог XVI в. стор. 287—288.

(Мѣла тогожъ къ днѣ сѣ. страстѣ] сѣго мѣнка
 Логина сотника кѣвшаго при Хѣк распѣтїи). Ло-
 гинъ сътникъ сѣй мѣнкъ кѣ при Тивирѣ црѣ ѿ странны Капа-
 докійскыя, сотническый дрѣжа сан ѿ с Пилатомъ къ Іерлѣимъ при-
 шедъ. къ вѣрѣмъ ж[е] стрѣти Гѣк повелено ємоу выс[ѣ] Пилатомъ
 ѿгемономъ послоужити къ чѣтныа стрѣти Хѣы при распѣтїи ѿ сѣ
 прочими сто конни стрѣци гробъ сѣ коустодїю, єже єс[ѣ] чинъ
 конныч[е]скый. видѣ оу же Хѣ предавшѣ дѣхъ, вѣгда вѣйни пре-
 виша разбойникомъ голени, і видѣкѣше Іса оу же оумрѣша, не прѣ-
 виша голению єго, нѣ єдинъ ѿ конн копѣемъ ревра єго проведѣ,
 дѣѣ ѿзыде крѣвъ ѿ вѣда. тогда видѣкъ Логинъ ѿ рече: „къ
 ѿстин'нѣ кѣ Гѣнъ вѣй сѣй!“ ѿ вѣрова къ Хѣ ѿ ѿстави квинство
 ѿ дошедъ своєа страны ѿко аплѣ проповѣдаше Хѣ. ѿ оу видѣкѣше
 же Іоудѣн ѿ дашѣ злато Пилатови, да єгда єго погѣбит. ѿ на-
 писа таи к Тиверїю ѿ той повелѣ ѿ оу сѣкнѣжти сѣ дѣкѣмъ вѣй-
 номъ ѿ посла главоу єго къ Іерлѣимъ. по єжѣтѣкѣномъ ѿкрѣвнѣж
 оукопашѣ ж Іоудѣє къ гнои нѣкѣемъ. ѿ по малѣ лѣт нѣкѣа жена
 ѿ Кападокыж сѣкѣа ѿ иде къ Іерлѣимъ ѿ оу вѣрте главоу сѣаго Ло-
 гина ѿ прозрѣ ѿ прослави Хѣ Бѣ.

Легенду про Лонгина сотника списав на основі якихсь дав-
 нїйших звісток Симеон Метафраст і в тїй формі вона вїйшла
 в грецькі і словянські Миней та Синаксарі. (Див. Четї Миней Ди-
 митрія Ростовського під д. 16 жовтня). Драматичне є тут оповідане
 про смерть Лонгина, пропущене в нашій статейцї. Убійці прихо-
 ходять до Лонгина не знаючи його, признають ся, що мають убити
 його і його двох товаришів; він гостить їх у себе, ночує, завідо-
 мляє товаришів, щоб приготували ся на смерть, і коли ті прийшли,
 він признаєть ся, що він є той, кого їм треба, і вони вбивають
 усіх трьох.

С. Перемиський Пролог 1632 р. к. {29.

(Гѣрѣтъ сѣмъ мѣниціѣ Фетинїи Самарянина і сїа ѣмъ Іωсифа). Фетинїа славнаа Самарянини, с нею ж[е] Гѣ на каадаши всѣдова, и сїа въ цѣтво Перона прїйде ѿ Самарїа к Рим поклонити сѣ сѣмъ апломъ Петрѣ и Павлоу. и по сѣмъ прѣкываше съ сїомъ своимъ Іωсїемъ въ Вар[да]генїи градѣ, истиннаго проповѣдаючи Хѣ Бѣ. снѣ же ѣмъ храбор сый на варвары моужествовав и бѣ воевода, и посланъ бѣ цѣмъ оу Галѣах оубивати свѣла хрѣтіаны. и понеже не оубивалше, но паче оучаше всѣхъ вѣровати Хѣи и многы къ вѣрѣ ѿбращаше, іако и того самага дѣда Севастіана наоучи вѣровати в Хѣ, і се оувѣдав цѣрѣ повелѣ сказати єго и привести къ сѣмъ съ прочїими, и различно моучими быша. ѿвѣмъ оубо ѿчи и звѣрѣтѣша, ѿвы же къ темницю вѣрѣжени быша гадовъ іадовитыхъ исплѣненоу сѣмъ. и в ни же іаки сѣмъ имъ Гѣ съ Петромъ и Павломъ оукрѣплаа ихъ. и по трѣхъ лѣтѣхъ и звѣд єго и повѣси на дрѣвѣ стрѣмъ главѣ і иже со нимъ вѣрныа, и стрѣгаше ихъ ногты желѣзными, и по сѣмъ содраша кожѣ всѣмъ, и моужемъ срамныа оуды ѿрѣзаша и повѣргоша псомъ. Гѣоу же Фетинїю по ѿдраниі дрѣвѣ дрѣвѣ сѣмъ оувѣше съ вѣрѣоу и приказаша ю, да ю растрѣгнѣта, но Бѣ сѣмъ оудѣ ю. И прочїи вси мечемъ скончаша сѣмъ. Гѣла же Фетинїа прѣкывши къ темници многы дни и Бѣ вѣгодараши съ миромъ оуспѣ.

Жерел отсего житія, що звичайну мученицьку історію сплітає з постатю Самарянки, що з нею розмовляв Ісус при криниці в Гаріцімі, я не міг допускати ся.

Х. Смерть Маріи Богородиці.

А. Рукопис Павла Кизикевича, писаний коло р. 1720,
стор. 290—294.

[*Пять болѣстей Богородицѣ*]. (Предсловіе къ читателю
благочестивому). Единъ старецъ ѿ вѣносныхъ ѿцѣ сто-
ящъ на молитвѣ къ ѿстрогъ, и оуслыша гласъ Гдѣ нашего Ісѣа
Хрѣта розмолкающаго со прѣтою Бѣю мѣкою своєю, и гдѣ къ
ней: „Ирци ми, прѣтаа мѣи моа, колико волѣзній найболшихъ
на свѣтѣ живучи претерпѣла єси мене ради?“

И рече прѣтаа Дѣла: „Снѣ мой и Бжѣ мой, найкол'шихъ
волѣзній претерпѣлаамъ тебе ради патъ: а. волѣзнь, єгда оу-
слышалаамъ ѿ пророка Симеѡна ѿ немилостивомъ оуѣніні, ижъ
мѣлкъ єси ѿ Жидовъ ѡкрѣтне забитїи [кыти]; б. волѣзн', єгда
къ Іерусалимѣ шѣкаючи през три дни тебе не видѣла; г. волѣзнъ
єгда ти поимано и сказано ѿ Жидовъ, презъ три дни тебе не
вѣдѣла. д. волѣзнъ єгда на крѣтѣ междѣ разъвоинниками рас-
пѣтаго видѣла есмь; е. волѣзнъ, егдамъ тѣ видѣла въ гробѣ
полагаема“.

И рече Гдѣ: „Прѣтаа мати моа, аще кто каждыѡ волѣзъ
твоѡ каждого дня почтетъ мѣтвоею, то єсть ѿче нашъ и ар-
хѣлгѣкое ѡбладованіе, єже єсть Бжѣ Дѣо радшъ са, за а. дамъ
ємъ познаніе грѣховъ и жалкніе и сокрѣшеніе в' нихъ, за б. дамъ
ємъ прощеніе всѣхъ грѣховъ єго, за г. привернѣ ємъ дѣвродѣ-
телеа през грѣхи изгнѣшии, за д. накормлю єго при смерти
тѣломъ и кровію моею вжѣтвеною, за е. ѡвлю са ємъ самъ
въ часъ смѣрти єго и примѣ дшѣ єго къ животъ вѣчний“.
аминъ.

Отея статя, хоча основана на канонїчних євангелїях, належить до обсягу апокріфічних молитов, котрим приписувало ся чудесне значінє. Сама статя, а так само і слїдуюча, повстала мабуть на основі широко розповсюджених на заходї мальованих „Рожанців“, то б то сцен із житя Богородиці і Ісуса, обведених і злучених до купи рожевими вінками. В таких рожанцях мальовано між иньшим „сім болїстей“ і „сім радостей“ Богородиці, часом з підписами під кождим образком. Див. Alwin Schulz, Die Legende vom Leben der Jungfrau Maria und ihre Darstellung in der bildenden Kunst des Mittelalters. Leipzig, 1878, стор. 80. Реєстр болїстей Богородиці, списаний на шматочку пергамену або паперу, ношено також на ший як амулет. Пор. Johannes Ficker, Amulet (Hauck, Realencyklopädie I, 467—476) і подану там обширну літературу.

Б. Рукопис Федора Шовіора стор. 91—92.

[*Сім радостей Богородиці*]. А. (Молитва Фтомы єпископа папы римскаго*). Кождаго дня поздоровлюю пречистую Дїву припоминаючи свѣхъ [радостей], котори мала на земли. [Первая] гдѣ Сина божяго почала. (Оченаш и Богородице).

Другая гди во животѣ своимъ носила. (Оченаш и Бго.).

Третая гди его породила. (Оче. и Богрд.).

Четвертая гди ся ему волхи кланяли. (Оче. и Богор.).

Пятая гди Христа по трнхъ [днхъ] во церкви нашли. (Отче и Богородице).

Шестая гди Христосъ мертвисталъ [sic!] и до неба ступилъ. (Отче и Бог.).

Седмая гди сама звята [sic!] до неба. (Отче и Бгдице). Конецъ.

Б. Первое веселе пресята Богородица во неби має, же со своимъ дїствомъ ангелохъ превищує. (Отчен. и Бгдице).

Другое веселе пресята Богородица має, же на свити покой чини. (Отчен. и Бгдица).

Третье веселе пресята Богородица має, же си мешканци суть во неби всѣ ей послужни. (Отчен. и Бгдиц.).

Четвертое веселе пресята Богородица має: что хоче, у своего Сина упросити може. (Отче и Бгди.).

*) В рукоп. „потѣ фтомѣ єпископѣ Катеринѣмъ скаго“.

Пятое веселе пресеята Богородица во неби мае, же ся сподобила систи блиско и наисятыйшей Троици. (Отче и Богородице).

Шестое веселе пресеята Богородица во неби мае, же веимъ людемъ утрапленым [в ркп. утраплена] в матка. (Отче и Бгди.).

Седмoe веселе пресеята Богородица во неби мае, же во вики радосць ей не съкончат ся. (Отче и Богор.).

В. Перемиеский Пролог XVI в. стор. 45—68.

(Мѣа тогож въ ѿ. дѣнь. рождество сѣма Бѣа, ѿ лѣтѣх жикота ѣа, рѣдсловіе сѣма Бѣа рѣно дѣм Мрѣа, списано иж[ѣ] къ сѣмъ ѿѣмъ нашимъ Ѣпифаніемъ ѣпномъ Купрьскимъ, слово ѡ житіи ѿ рождествѣ сѣ. Бѣа). [Ѧ] ѿзвѣстнѣи¹⁾ ѿ истиннѣи Бѣи ѿ рѣно дѣм²⁾ Мрѣи мнози ко провѣзвѣстиша Ѧ древныхъ ѡѣтѣхъ. прѣци ѡѣко многими виденіи ѿ имени ѡже ѡ ней, а ѡже Ѧ неа неизреченно рождѣшъ са Хоѣ истинному Бѣоу нашему прорекоша, сѣи же [в ркп. и ѡж] [аѣи ѣже] Ѧ неа въплѣщѣшаго са Слова вѣѣа тыѣанѣа³⁾ сѣтвориша ѿ к нимъ велѣми поноудѣша са, ѿ ней же мала нѣкла изрекош[а] ѿ лѣіе пройдоша, тако Дѣоу ѡустроившѣ. ѿ вси ж[ѣ] гѣтъ Ѧ Дѣа [в ркп. дѣа] ѿсходащен. ѿ похвалѣнници ж[ѣ] ѣа мнѣши Ѧ сѣмъ ѿѣхъ выша, нѣ ни ѣдин же Ѧ нихъ ѿ житіи ѣа [ѿ ѡ лѣтихъ ѿ Ѧ воспитаніи ѿ Ѧ конці ѣа] право ѿ вѣгопріѣтѣно проѡбрази, нѣ ѿ наченше [си ѿ ѡв] часѣтъ нѣкѣа изрекше не ѿправиша, нѣ сами сеѣ повинни башѣ. [же есѣтъ] Іаковъ Жидовин ѿ Андрѣисѣан Прѣсенин ѿ инни нѣѣи тоѣмо ѿ разоумѣ⁴⁾ ѣѣ изрекше лѣіе ѡумѣчаша. ѿ ѡспеніи ж ѣа Іѡанъ Селѣнѣин мнѣгоридѣно слово сѣтвори, самъ сеѣ ѡѣжасѣ. дроутѣи же Іѡанъ сѣтвори са Бѣословцемъ ѿ ложѣа винѣ самъ [на] сеѣ приведе. Андрей же иж[ѣ] Ѧ Іѣрѣлима ѣпѣкъ Критскѣи мало изреч[ѣ] ѿ исправи ѿ похвалѣннѣи чинъ ѡѣстави⁵⁾. мы ж сѣжъ применишѣ мнѣга ѿ извѣрѣше извѣстнѣиша ѿ вѣгоговѣнѣи ѿ истиннѣа ѿ еж[ѣ] Ѧ цѣковныхъ послѣдованіи ѿ Ѣвсѣа нариѣѣмаго Памѣфила ѿ Ѧ прочихъ ѡѣчителѣи ѿ списатѣл, простыми наказаніи желѡѣщимъ ѿже [Ѧ нѣи ѿзвѣстнѣи слышати] испроста речемъ, къѣгождѣ ѿма [в ркп. ѣмѣ] [приставимъ], ѿ Ѧ него ж [ч]тѣ въспрѣѣхомъ, на чѣлѣ къѡбразимъ, да не въсѣхотѣт нѣѣи прѣложити насъ,

¹⁾ Порф. Ѧ констѣннѣи истиннѣи. ²⁾ Ков. дѣи. ³⁾ Ков. тыѣанѣмъ. ⁴⁾ Порф. ѿ рождѣни. ⁵⁾ Ков. похвалѣннѣи чинъ ѿпоѣвѣданіѣ сѣстави.

ѣко своего что приложити хоташе или [в рукоп. хоташеи ми] ѡ жити. аще и ѡ тайны¹⁾ что примем или ѡ ѣретик, да никто ж нас похощит, иже ѡ врагъ [во] свѣдительства вкрѣпшиа сѣт, ѣкоже реч[е] великій Насилій; нѣ и чудный Кирилъ епископъ Плесандрійскій сице сътвориша.

Израилъ во Дѣда к рѣдсловѣи Іѡсифови окрѣчникуу въсенепо-рочнаа Бѣда Марѣа пач[е] (понеже ѡ сестры сѣ вахъ рѣднали Іѡсифъ же и Бѣда) показавъ, ѣко же съглашаѣта два еѣлисты, Матрѣи оубо исходаи, а Лоука оустремлаи с[ѣ] на Нарѣна сѣа Дѣда. ес[ть] же слово сего оуказанїа тако: ѡ колѣна Матрѣана сѣа Дѣда роди сѣ Левѣи, Левѣи же роди Мел'хѣж и Паир'фир²⁾, и Мел'хѣа помъ женѣ и оумре безчаденъ. Панфир же роди Пан'фира³⁾ и Ир'ва. Панфир рѣди Иѡакима ѡца Бѣорѣдичина. ѡ колѣна Соломонова сѣа Дѣда роди сѣ Мат'фанъ, сего ради рѣди Іакова ѡца Іѡсифа и оумре. и помъ женѣ его, мѣтръ Іаковлю, Мел'хѣа братъ Панфира, рѣди Ілію. Іаков оубо ѡ колѣна Соломонова, Іліа же ѡ колѣна Нафамова. и помъ женѣ его братъ его единомъ мѣтрѣ, Іаковъ, роди Іѡсифа. еством оубо [Іѡсифъ] сѣи ес[ть] Іаковъ, и по законѣ Іліи. живахъ же въ Галилеи. и пооста ж[е] ѡба брата едины женѣ, понеже оубо законъ велаше: аще кто оумретъ безчаденъ, да пойметъ женоу его братъ его и въставитъ сѣмѣа братѣ своему. Иѡакимъ же і Іліа ѡ оца Пан'фира брата сего, Іліа же ѡ оца Мат'фана; [сице Іліа и] Іаковъ братѣа еста. Иѡакимъ же роди Мрїю Бѣж, Іліа же роди Іѡсифа по законѣ, ѣко быти Іѡсифови и Мрїи братнимъ дѣтемъ.

Іѡсифъ же баше хъдожествомъ дрѣводѣла, имѣаше же ины единомъ мѣтрѣбратѣ именемъ Клопъ, иже нарицаетъ сѣ Клеопѣа. А по мѣтри же [родословіе] Бѣи: быс[ть] Мат'фанъ іерей ѡ Вифлѣмѣа имаше три дѣщери оубо сего, Мрїю же и Гови и Янноу. Мрїа же роди Соломѣжъ вакоу [Іѡсифъ], Гови ж[е] рѣди мѣтръ Іѡан[с] крѣлю Елисавер[с]. Анна жъ прѣа Иѡакима брата ѡца Іѡсифова, і иде Ан'на невѣстожъ въ Галилежъ въ градъ Назаретъ. и прѣбыс[ть] Ан'на съ Іѡакимомъ лѣтъ ѣ. и чада не сътвориета. и вѣ имѣа въходаши въ Іерлѣимъ въ праздникъ ѡбновленїа, — и мѣлашъ с[ѣ] Іѡакимъ въ етилицѣи, и быс[ть] оуслышанїе и гласъ съ нѣвесъ глѣаши емоу, ѣко вѣдетъ тѣи дѣтище и тѣмъ прославиши с[ѣ]. и зачатъ Ан'на жена его въ старости своѣи и роди дѣтище женскій полъ и нареч[е] имѣа ей Мрїа сестры своѣа ради. и сърадоваше сѣа с нею въси роди и дрѣси еѣа. бывшъ же дѣтищѣ Мрїи трехъ лѣтъ възведе-

¹⁾ Порф. ѡ скверныхъ. ²⁾ Порф. Панфира ³⁾ Порф. Ванпанфира.

ста жъ родителѣ въ Іерлѣимъ и предпоставиша ю предъ Гмѣ съ дары, и прѣлѣтъ ѿ [и] дары ежъ іерей же Варахѣа, ѿцѣ Захарїа, и вси іерей вѣхъ радующе сѧ. и помѣнившѣ сѧ и вѣнчаша Іѡакимѡу [и] Іѡанѡу и дѣтище Мрїю, и снїде въ Назаретъ. и въ седмѡе лѣто пакы възведоста ю родителѣ ѿ въ Іерлѣимъ и вѣдѣша ю въ даръ Бѣги въ оутвѣрженїе всѧ дѣи живота ѿ ѿ. и се [въ рукоп. не] сѣтворѣше по малѣ престави сѧ Іѡакимъ ѿцѣ ѿ ѿ, ѿкоже глѣтъ лѣтъ снѣи ѿ.

Мрїа же не ѡстѣпашѣ ѡ цркви никако ж[ѣ] дѣи и нѡрѣ. Іѡанѣ же ѡставѣвши ѿго Назаретъ и прїидетъ въ Іерлѣимъ и вѣтъ съ дѣще-реню своежъ Мрїю живашѣ дѣтъ лѣтъ и оумре вѣвѣши лѣтъ ѿ. и ѿ. Мрїа же ѡ всюду ѡсирѣтъвши и прѣкывашѣ не ѡсѡдащѣ ѡ домоу Гмѣ никако жъ, и аще потреба ѿи нѣкаа вѣше, токмо къ ѿисавѣрѣ ѡсѡдаше, вѣизъ во ѿжъ вѣ. и оучи же сѧ жидѡвѣтъи грамотѣ и вѣще живоу сѣщѣ ѿцѡу ѿжъ. и вѣше хитра и къ оученїю любима. и оужѣ ѿдинѣствоужѣи и троуждаѣщи сѧ на вѣтъвѣное писанїе, дѣло же ѿжъ вѣше вѣвна и лѣн и шѡлѣкъ и оунесѣ¹⁾. и оудивлена моудрѡстїжъ и разоумѡмъ пач[ѣ] вѣскѣхъ сѣщи въ родѣ томъ дѣцѣ, ѿко ж[ѣ] ѡ нѣи глѣти правѡцѡу Голомоноу, оубѡ ѿко вѣистинѡу глѣше: „женоу моужѣтъвѣи аще кто ѡбращетъ“ и прочѣе.

Бѣше мѣето ѡлоучено въ цркѣи Гмѣи вѣизъ лѣкѣи странѣи ѡлѣтарѣ, и дѣжъ ставаѣхъ токѡмо дѣца. и дроугѣи по ѡпѣнїю вси ѡсѡждаѣхъ въ своѧ сѣи, Мрїа же тоу прѣкывашѣ стрѣгѣщи жрѣтъвѣника и въ цркѣи слоужашѣ іерѣишѣи. ѡбѣчай же ѿ вѣше по всемоу вѣсѡко чѣтно, и малоглѣка, скоропѡслоужѣлика, вѣлгоимѣнѣита, недѣръзновѣна и къ всѡкомоу члѡку несѣмѣшѣлика, немѣтежна, вѣлгопрѣлѣтна и чѣтна, чѣтащи и поклѣнѣщи сѧ вѣскѣкѡмоу члѡку, ѿко дивѣти сѧ разоумѣи и глѣнїю ѿжъ. Вѣзрастомъ же вѣше сѣрѣдѣнаѣ, дроужѣи глѣтъ, ѿко пач[ѣ] сѣрѣдѣнка, рѣжѡ жѡлѣты вѣлѣсы, ѡчиѣи чѣрънѣки, вѣлгозрачна, чѣрънѡбриѣка, дѣлѣзѣкъ рѣцѣ, кроугла лицѣмъ²⁾, дѣлгопрѣста, вѣлгѣти вѣжѣи и красѡты ѡспѣнѣна, ѡпомѣсльѣна и ѡпѡстыдѣна, ѡпрѣкѣмѣнѣна, смѣкрѣнїе ѡпрѣкѣложѣно ѡмоущѣ. тѣмъ же и прѣизрѣкъ на нѣ Гмѣ Бѣжъ, ѿкожъ то рѣч[ѣ] вѣлѣнѣающѣи Гмѣ. ѡдѣждѣ ѿдинозрачѣи любѣашѣ и носѣашѣ, и сѣкѣдѣтельѣствѣетъ сѣтъи покровѣ ѿ. оубѣкрающѣи іерѣѣ³⁾ въ цркѣи Гмѣи и питѣашѣ сѧ въ цркѣи прѣкывѣающѣи въ мѣлѣваѣхъ и въ вѣдѣнїиѣхъ и рѣжѡдѣклѣи і въ всѡкой дѡбрѡдѣтели.

¹⁾ По грѣцѣи βῆσσοι. ²⁾ На марѣ. приписѣано: Подѣкѣнѣство Богѡродѣи: ѡбѣраза.

³⁾ Порф. тѣкаже же іерѣѣма.

И въ различ сѣни сѣтѣи Мрїи, вывѣши ей лѣтъ вѣ., и се въ единѣ ноцѣ мѣлашѣ сѣ ей предъ двѣрїю жрѣтѣвника и ѣкъ по-
лѣнощи свѣтъ въсѣа пач[ѣ] сѣанїа сѣнчнѣго и глас ѿ сѣилища
прїиде к ней глѣщи: „Родиши сѣнь мой“. ѿна ж ѿмѣлача и никѣ-
моу ж ѣсповѣда тайны, дондѣже Хсѣ въскрѣсе. Аѣта же архїтерей
родн Бѣлае, ѣго ж звахѣ Баракхїеж, той же Андреа¹⁾ и Захарїж
їереа. и поат Захарїа Елисавертѣ теткѣ Марїинѣ, и живахѣ
къ Вифлѣѣмѣ, родн же Іѡан[а] крѣтла. Андрей, братъ Захарин,
родн дѣщер ѣменемъ Соломѣж. и поат ю Іѡсифъ дрѣводѣла
сѣнь Ілїин [и] Іаковлѣ, братѣчаду Мрїинѣ, и родн ѿ неж ѣ. дѣтей:
Іакова, Семїишна, Іоудѣ, Іѡсифѣ, Марѣж же [и] Мрїю²⁾. и ѿмре
Соломѣа жена его и прѣвѣс[тъ] Іѡсифѣ [въ] вдовѣствѣ и в цѣ-
ломѣдрїи лѣтъ ѿубо пач[ѣ] ѣ., ѣменїемъ же хѣд, ремѣствомъ же
дрѣводѣла, нарочитъ же прѣвѣваа въ градѣ галилейскѣ Наз-
редѣ, Мрїа ж къ Іерлѣмѣ въ храмѣ Гнїи.

И вывѣши ей лѣтъ дѣ., ѣгда же и немощно ес[тъ] ѣство
женѣское ѣвѣтетъ сѣ, мѣлаше ж ѣдиносѣщїж ѿ многихъ, їерѣшн
ѿубо ещѣ не ѣвленѣна вахѣ ѣже ѿ ней таинѣства, сѣвѣтъ же
сѣтворѣше сташа на мѣтѣвоу ѣа радн. Захарїа же ѿцѣ Іѡан[а]
крѣтла въспрїа дванадѣсѣтъ жезлы ѿ Іѡсифа и влизѣца³⁾ поло-
жи а при ѣлѣтари и глѣ, да покажетъ Бѣ знаменїе, чѣа ес[тъ]
дѣца. Мѣкшѣ ж сѣ емоу прорасте жезлъ Іосифѣ дрѣводѣла.
прочѣе ж ѿубо соудомъ вѣїимъ порѣчиша емоу дѣцѣ Мрїѣ не на
бракъ, нѣ на соблюденїе непорочнаго дѣтва. и се ѣвѣтъ ѿ нѣхъ слово
сѣтыа Бѣа вывѣшее къ архїаггласъ Гаврїилоу. глѣвѣшѣ томоу к ней
ѿубо по цѣлованїи, и ѣако „Зачнѣши сѣнь мой и наречѣши ѣмѣ
емоу Ісѣ, и дастъ емоу Гѣ Бѣ прѣтѣ дѣда цѣа ѿца своѣго“. и глѣ
къ архїаггласъ дѣца: „Како мнѣ се боудетъ, понеж[ѣ] моужа не
знаѣ?“ ибѣ Іѡсифѣ законѣно присагѣ бракоу подѣать выст. и не
такѣ ѿубо ѿвѣща дѣца и реч[ѣ]: „ѿ слѣучнѣшаго ми сѣ моужа
ѣврѣченѣно всако зачѣнѣши“. вїждѣ и звѣстѣно, ѣако не на бракъ поат
ѣж, нѣ на сѣблюденїе и хранѣнїе. реч[ѣ]но слово, ижъ всакоа
їстинѣны ѣсплѣны: „Како мнѣ се вѣдетъ, понеж[ѣ] моужа не знаю,
ѣако не есмѣ въдана [в рѣп. ѣдина] моужѣ на брачѣное сѣвѣкоупленїе,
нѣ на сѣхранѣнїе вїнѣ ма дѣѣю чїстоу и несквѣрѣнѣ“. и та ѿубо не
в памѣтнѣ вїнѣ. Поемъ бо Іѡсифъ сѣстрычноу своѣ Мрїѣ ѿ рѣкы
Гнїа и свѣдѣтельствѣуетъ їерей и въведе ю въ домъ свой и прѣ-
дастъ ей дѣтѣ дѣщери свои ѿмѣдрити нѣхъ и въразѣумити, ѣако ж

¹⁾ Порф. Яггѣа. ²⁾ Порф. Іѡсѣю, Есѣфїрѣ жѣ и Марѣж. ³⁾ Порф. вѣ. жезлъ ста-
рець сѣїенинѣкъ.

и сама. хождаше въ Іулифоркѣ домоу съ всацѣм цѣломѣдріемъ и ѣтотѣж. сѣтвори же оу него мѣць шесть, по ѡбываю своему посташе сѣ. при ѡ-мѣ часѣ молаши сѣ ей, и се архѣггль Гавріилъ посланъ бытъ ѡ Бѣа и покѣда всѣ тайны, ѣже ѡ единочадѣмъ Бѣи Бѣи, и елика къ Бѣи списана соут. никтож разумѣ вышѣаго ѡ домѣ еѣ, она ж не възвѣсти никомѣ, ни ж самомоу Іулифору, донде ж оувидитъ Бѣа свѣго на нѣса въсходаши. сего ради глѣтъ еѣланствѣ Маріи: „И не разумѣша тоѣ вещи¹⁾“, дондеж[е] родитъ сѣа своего прѣвѣкнѣца“. еж[е] во не разумѣша тайны вѣѣа ни сѣкровеныя глоуеныя ѡ ней сѣвершенихъ вещей. Бѣ же дѣнь недѣла ѡ. мѣца къ кѣ., мѣць же марот, лоуныи дѣнь первыи по лоуномѣ кроуг[с]. мѣць ѡ. ес[тъ] къ мѣцѣхъ април, сѣи мѣць ѡ. къ мѣцѣхъ къ лѣто ѡ. и дѣнь, конѣ же прогна тѣмѣ и реч[е] Бѣ: „Да воудетъ свѣтъ“. мѣць шестыи, ѡнелѣ же Іулианъ крѣтъ зачатъ быс[тъ], къ 3-и мѣць ѡбновленіе праздника и прославленіе ковчега. потомъ вѣнѣидѣ Захаріѣа къ сѣла сѣихъ единѣ по закону покѣдити, и ѡни сѣ емоу архѣггль Гавріилъ. ѡтолѣ оубо чтѣтъ сѣ мѣцѣ по лоуномѣ (теч) кроуг[с]. послѣди въ разумѣша индикѣта и мѣца ѡ Грекѣ. и реч[е] дѣца сѣла Мрѣа къ архѣггль: „Како мнѣ сѣ вѣдетъ, понеж[е] моужа не знаю“, ѡко и прежде рекохъ. ес[тъ] иныи нѣкѣоторыи промыслѣ, ѣже прихѣдити на прѣвѣла нѣѣа сказана, еже сказаетъ сѣ: „Моужа не знаю и моужеска желаніа не стѣжахъ и не вѣдахъ похѣтѣнѣа плѣтскаго и желаніа моуж[е]ска“. не вѣ въ дѣтѣ по въздрѣжанію и подвижѣ, ѡкоже къ неоукрашенію и цѣломѣдрію прилежаніе, нѣ ѡ ества, ѡже израдѣно ес[тъ] въсѣмъ женамъ и странѣно чѣчоу ествѣ. и сѣ ѡ прѣрка Іезекиѣлѣ реч[е]нѣое: „Бѣдѣтъ врата затворена ѡже на възтокъ и никто ж[е] можетъ пройти сквозѣ ихъ, токѣмо Гѣ Бѣ единъ иѣлевѣ; той единъ вѣнѣидѣтъ и изыидѣтъ ими“. и вѣдѣж[т] та врата затворена и вси прѣрци и апѣли тако свѣдѣтелствѣжѣт. нѣ и ѡѣи наши свѣтѣлиници и оучѣли сѣѣа сѣворныя и апѣлѣскѣа црѣкѣе тако ж[е] сѣглашаютъ. тѣмъ же и великыи Дионисіи Прѣопагитѣ [в рѣп. Прѣакалѣда] реч[е] ѡ Хѣ, ѡко пач[е] человека чѣкѣла сѣдѣла, и послоушѣствѣетъ дѣца рождѣства сѣѣѣе безволѣзное. Иранасіи же Іаѣѣанъ дрѣйскыи и Лѣонъ Римскыи рекоша ѡ ней, ѡко хотѣнѣа моужѣска не позна. нѣ и сѣи вси сѣвори провѣзвѣстиша, [и] Бѣрѣки тако ж[е] послоушѣствѣютъ, нѣ и Іаковъ Жидовинъ тогда бывъ и ѡ ней написа глѣ, ѡко бывъ странѣнъ и прѣкѣмѣненъ ѡже прѣдъ всѣмъи рождѣ сѣа, и ѡсѣзана ѡ вѣѣѣ [в рѣп. Бѣа] бы ѡбрѣтѣ сѣа дѣѣою, ѡко же и прѣжде рождѣства.

¹⁾ У Порф. и не позна ѡа.

Рѣшим же іерей послушествоует, ѿ Бѣа во избѣжаніе пріем. ѿ нѣк^а который ѿ сей прѣславнѣк^а кѣи рекоша ѿ слышавше избѣжно иж[е] ѿврѣсти бѣтка иж[е] пач[е] бѣства ѿ дѣстака выс[тъ]¹⁾. сѣла ж[е] дѣца въ коупѣк^а іако прійде іавленіе агг^ала, ѿ акіе іде въ Бифлѣѡм къ Елисаверѣ. жидовство же прилежит Бифлѣѡм, вышше мѣсто ес[тъ] въ Галилен, иж же ес[тъ] Назаретъ. сего ради глѣть Аска: „Маріа же теч[е] в горнищѣ съ тѣжаніемъ в домъ Захаріинъ ѿ цѣлова Елисаверѣ“. вшедъ къ ѿ цѣлова ю, позна ѿ разсмѣ^а виденіе агг^ала ѿ слова его, іако моужескѣ полъ въ чрѣвѣ еѣ ѿ іако Захаріа агг^ала видѣвъ. ѿ сего ради дѣмълача, понеж[е] Захаріа ничтож[е] глѣше, не во можаше, ѿ тамъ межнъ съвожъ тайны імоуше ѿ никомъ възрѣсти глѣше сѣ еѣ. ѿ по трѣхъ мѣцехъ сънїиде сѣла Мрїа въ Галилену в домъ Іосифовъ. баше же послушавша словомъ ѿ ѡмычаемъ ѿ образомъ сѣа. лѣтоу ж[е] пришедшъ ѿ чрѣвѣ еѣ растѣшъ, Іосифъ видѣ сѣжа ѿ не въдѣи иж[е] ѿ ней таинства, въ стѣдъ впадетъ ѿ помышлѣше изгнати жѣ ѿзъ домоу своего тайно. агг^алъ ж[е] кожїи възврани емс, іако же реч[е] еѣлистъ Матрей.

Въ врѣмѣа ѡн[о] приключи сѣа написанію быти ѿ Явѣгѣста кесарѣа повеленіемъ. ѿ възыйде Іосифъ ѿ Галилеѣ въ Іоудеѣ съ вѣкмъ домоу своимъ написати сѣа по велѣнію кесаревѣа Явѣгѣстоу. сїи ж[е] своѣа послаа пред[и] ѿ дщери, сѣтоужъ же Мрїѣ Бїоу самъ въспріемъ подаремникъ свой іадѣше. не дошедше Іерлїма въ село внидѣста Бифлѣмїю, еж[е] стажаніе къ Голомѣкино, Бѣгородичны сестрычны. тоу навиташа на тоу ноцѣ, ѿ породи Емманоїла сѣла Бїца. послушникѣи еѣ ѿ всемъ Голомѣк, вѣвѣ сѣщи къ Бифлѣмѣк, сестрычнѣ еѣ сѣщи прѣтѣи Бїи Мрїи ѿ ѿ мѣрнѣа еѣ родѣ, іакож[е] Елисаверѣ женѣ Захаріинѣ. баше мѣсто тѣ, іадѣ же бѣхъ навиташи, върѣтѣ ѿ храмъ четверостолпѣнь. дѣвѣдавши ж[е] Елисаверѣ настолнѣе прійде ѿ принес[е] имъ иж[е] на потребу. ѿ иннѣ нѣкїи ѿ близкихъ дѣслышавши иж[е] ѿ пастѣховъ глѣмѣла ѿ оужасошъ сѣа.

Врѣмени ж[е] емоу не многоу минуѣвшѣ прїйдоша ѿ Прѣсиды вѣтѣки ѿ лѣпотнѣкѣа въстока ѿ лѣкѣвъ Іерлїма; тако прилежитъ Прѣсїа Іоудей. свѣзда ж[е] не въ іако ѿ проча свѣзда, нѣ надъ землею ѿ не по ѡмычаю, іако хождаше по нѣкѣоמוу настолнїю выклѣмѣ, никогдѣ же выклѣмоу. іавльши сѣа, іако же реч[е] великїи Касилѣ [ѿ] Іѡанъ Златоустый: „Идеже прѣтное ѿ неизглѣное выс[тъ] рожденіе Іѣсѣа? не въ върѣтѣкѣ бѣ, нѣ в нѣкѣотрой хра-

¹⁾ Порф. ѿ Елиинѣ же нѣкїи глѣхѣ, [іако] избѣжное нѣчто ѿврѣте сѣа бѣство, дрѣжнѣ же, [іако] паче дѣстака вѣсѣвнѣхъ бытъ.

минѣ нокѣи і Іса млада дѣтица^а, іако ж[е] ѿ той сам свѣди-
 телствоуетъ вѣтвннй еѵангистъ Матѣй въ всѣмъ, ѿже по явленію
 егда тамо выс[тъ]. Іѡсифъ же ѿ всенепорочнаа дѣвица ѿ неа
 рождашаго сѧ безъ сѣмене да ѿ ѿнородныхъ странныхъ вѣхровъ
 ѿ еже съхожденіе сѣтвори къ оучнкѡмъ. не токмо сѣ, ѿно весъ
 Іерѡнимъ ѿ тѣхъ властелии жидовстѣи ѿ той самъ Іродъ цѣрѣвоужѣи.
 ѿ въ ѿ. днѣ ѡбрѣза дѣтице¹⁾ ѿ нарекоша ѿ маѣ емоу Ісѣ, еже
 ес[тъ] спѣсъ, ѿ възвратиша сѧ въ Назаретъ. Скончавъши сѧ мѣ-
 днѣмъ ѿ приведоша дѣтице къ Іерѡнимъ ѿ прѣставиша Гѣи съ-
 дары, іако же Симеѡнъ старецъ приѣхъ на лонѣ свои ѿ блѣни. тогда
 назнаменовашъ вѣжати къ Египетъ Іѡсифѡки. Іродъ порѣшилъ
 ѿ вѣхрѣ ѿ посла ѿзбѣла всѧ младаѣнца въ Египетъ ѿ двоюж-
 лѣтоу ѿ нижаиши ѿ до полѣ лѣта его, ѿже ѿспыта ѿ вѣхровъ.
 ѡбѣ же весъ домъ егѡ Ірода въспрѣѣхъ любовнѣкѣ женѣ, ѿ неа же
 въспрѣѣхъ двѣ сѣна, Александра ѿ Яристоула, порѣбѣста жѣ тожъ
 двоюжъ, съ ними ж[е] ѿ двоугаго Антипата ѿ инѣхъ жены вывѣшѣ
 емоу. той же Іродъ самъ Бѡгомъ посланный емоу въ недрѣхъ впаде
 въ согнѣтѣе ѿ чрѣвѣмъ въскрѣпеніе къ оустѣхъ егѡ ѿ чрѣвѣхъ егѡ,
 ѿ изшедъ, іако свѣдѣтельствоуетъ Іѡсифъ ѿ еж[е] въ немъ послѣдо-
 ваніе. Слѡужащѣ Захаріи ѿ оубиша егѡ воини меже цѣрѣкѡю
 ѿ ѡлтаремъ, еже ес[тъ] оубиеніѣ егѡ къ надвожъ голобѣ. і двоугѣи
 оубѡ глѣхъ, іако съкрытъ вѣхъ ѿскомый ѿ Ирода, дрѣзи же: сѣмѣ
 цѣрѣца Бѣа, ѿдеже подѡкаше дѣци, въведе жѣ Захаріа въ мѣсто то
 ѿ ѡсѡужденъ выс[тъ] на оубиеніе ѿ книжѣннѣхъ, іавѣкѣ іако законъ прѣ-
 стѣплѣша, понеж[е] всѣмъ глѣше, іак[о] дѣца ес[тъ] ѿ ес[тъ], іако
 же прежде рожденіа выс[тъ].

Симеѡнъ же ѿ Египетѣмъ сѣщи въспрѣѣмше Іѡан[а] ѿ ѿде
 въ поустыню ѿ съхрани с[а] въ поустыни съ дѣтицемъ своимъ
 мѣ. днѣи въ нѣкоемъ вѣтѣпѣ. та ж[е] пакы възмыде едина, Іѡанъ
 же тамо въспитанъ выс[тъ] ѿ прѣкыс[тъ] въ поустыни до іавленіа
 Іѡлеа. Іѡсифъ же шедъ къ Египетъ ѿ сѣтвори тоу съ сѣмѣи сво-
 ими ѿ съ дѣщерми ѿ съ Бѣю ѿ съ Хѡмъ, іако же глѣхъ, лѣтѣ ѣ.
 ѿ пакы по ѡкровенію вѣжю възврати сѧ ѿ прѣѣде въ Назаретъ Га-
 лилейскѣ, іако ж[е] свѣдѣтельствоуетъ сѣѡе еѵангистѣ. помѣтъ же дѣщеръ
 егѡ Мрѣю въ женѣ сѣвѣ братъ егѡ Клопа ѿзъ единаго ѡцѣ Іакова,
 иж[е] по ѣствоу ѡцѣ Іѡсифѡва, ѿ рѡди сѧ ѿ неа Симеѡнъ речѣннѣи
 Клеѡпа. тѣи во Симеѡнъ съ Іаковомъ братомъ Гѣимъ ѣипѣ вѣкъ въ
 Іерѡлимѣхъ при Домѣнѣтѣнѣхъ цѣрѣхъ, по многѣхъ моукахъ послѣди
 распѣхъ выс[тъ] старъ велми, іако вывѣ лѣтѣ ѣ. ѿ ѣ. той ес[тъ]

¹⁾ На марѣ. приписано: Захаріа Іса ѡбрѣ.

Влѣшпа, иж[є] Хѣ вѣскрѣша ѿ мрѣтвыхъ видѣ в ѿ. днѣ [сѣ] съпоу-
тникомъ того Наданайломъ при веси Елмалоусѣ, іако ж[є] реч[є]
Лоука див'ный.

Іаковъ же снѣ Іѡсифовъ, іако рѣша нѣкоторыи, поа женоу
и поживе двѣ лѣта с нею, и оумрѣши той иныи не имѣ. Іюда
же братъ єго родикъ снѣ Зорика¹⁾ [и] Іакова. и сѣ цѣловаша и и тако
предсташа Доментіанѣ црѣу, іако соущей вноуци Дѣдвѣ, іакъ
вѣдцѣ нашемъ Ісѣ Хоу сродници. и наоучиша црѣа, Хѣо црѣтво
нѣсть земное, нѣ нѣсноє, и тоа добродѣтели ради и прѣмдрости
ѡста са ѿ зла хрѣтіанство генити. Іаковъ же і Іюда, брата Гѣа
наречен'наа, и в числѣ вѣста вѣ. айлоу. Іѡсифъ и Егмешн поа-
ста сѣвѣ жѣнѣ, Егмѣи же вѣше сѣ Мрѣж вѣк лѣта. Іѡсифъ²⁾ же
сиротетвомъ ѡставлѣ ѿ мѣре и вѣспита єго Мрѣа дѣци Еоломѣ-
ина, сестра єго сѣщи.

На праздникъ же пѣхы сѣжаж са ѿ Назарефта въ Іерлѣимъ.
и іако вѣ. лѣт сѣщи Ісѣу, и вѣшедшѣ ємѣ въ Іерлѣимъ и познанъ
высть ѿ мнѣгыхъ, оудивленъ высть прѣмдростію и развѣмомъ
и мнѣги въ Іерлѣимѣ оудиви книжники и Фарисеѣ, іако вѣскм
дивити са ѿ ѡктѣхъ єго. вѣше красенъ лицемъ сѣло, іакож[є]
реч[є] прѣркъ: „Красенъ доворотѣ пач[є] снѣовъ члѣскъ“. възрастомъ
же кѣ и высотѣ телесе шести стопъ сѣврѣшѣныхъ, и рѣсы имѣ
власы и не велѣми гоусты, пач[є] оубо до брады висѣщи, брѣвѣ
имѣа чрѣны и не велѣми наклонены, ино ѡчи єго рѣсы и ве-
селы³⁾, іако же ѡбразъ прѣѡца єго Дѣда скажетъ глѣи: „и той
чрѣменъ“, добрыма ѣчиима, ноздрѣ, брадою роуѣ, длѣгы имѣ
власы и николи жѣ вѣ стрыженіе възиде рѣжама члѣкыма, токмо
мѣрѣ єго въ младенствѣ, мало наклоненъ выеж и не велѣми
простъ, распрѣтрѣ имѣ възраст телесный и не велѣми имѣ лице
крѣгло, іако жѣ и мѣри єго, мало сѣходѣща, єлико іавлѣетъ чѣтноє
и развѣмноє нравомъ и кротѣстію. и по вѣсеому вѣзгнѣвѣи и по
малѣ того мѣри слова прѣжде написа и по всемѣ вѣ того приѣвѣ-
шаша са и подобаша са.

Лѣт ѿ. выи и крѣти са ѿ Іѡан[а] въ Іерданѣсткѣи рѣцѣ. Іѡанъ
же кѣ въ поустыни ѿ. лѣт и єдинаго лѣта. начинающѣ са лѣтѣ
єже ѿ сѣго ставрѣа мѣца, и выс[ѣтъ] къ Іѡанѣ слово Гѣе крѣщенѣа
ради. и прѣиде въ Іоудѣж и в Галилею крѣщенѣа ради и проповѣ-
даа покланіе и ѡставленіе грѣховъ црѣвѣа нѣснаго и се оубо [ѿ]
Дѣа сѣаго. Видѣщи же людѣе житіе єго страш'ное и дивное
и послѣдовашѣ ємѣ мнѣши и выша ємоу оуѣнци, и Ан'дрѣи ж[є]

¹⁾ Порф. Зѣира, Макарь. Мин. Зокира. ²⁾ Порф. Іѡсѣи. ³⁾ На марг. приписано:
Подобѣнство Ісѣа Хрѣста ѡбразъ.

[Ѡ] Вифсандекаго града Галилейскаго, Іѡанъ ж[є] сѣъ Зеведеѡв. архіерен же жидовстѣи ѡ Іѡан'нѣ же ѡ оученіи єго ѡвѣи гл҃ахъ, іако Хсѣ ес[тѣ], дроуєи же ни. ѡ сѣкъзысканіѡмъ выишѣ мнѡгѡмъ междѡ ѡми ѡ гл҃ѣ семъ, ѡ послаша къ Іѡан'нѣ ѡ вѣпросишѡ єго. сѣи же реч[є] ѡмъ: „нѣсмъ азъ Хсѣ, нѡ по мнѣ градый, срѣд насъ стоитъ“. ѡ вѣ оуко по днѣхъ прїдоша людіе мнѡзи ѡ кнѡзи вѣ пѣстыню къ Іѡан'нѣ на Іѡрданъ исповѣдающе ємоу грѣхы своѡ ѡ крѣщае сѡ ѡ него. Іѡанъ же людіе ѡглашающе вѣ Бидавар'стей веси і ѡк онъ полъ Іѡрдана, ѡ прїиде Ісѣ крѣтити сѡ ѡ него. вѣ ѡ. днѣ изыиде Ісѣ вѣ пѣстыню Іѡрдан'скѡ ѡ сѣтвори тамо мѣ. днѣи, єгда ѡ Ектона поѡт єго ѡ оуєрами сѡ по пощеніи єго, мѣ. днѣи искоушаемъ ѡ діавола. ѡ пакы вѣзврати сѡ къ Іѡан'нѣ. іако видѣ Іѡанъ Ісѡ грѣдоущѡ къ сѣбѣ ѡ реч[є]: „сѣ агнець вѣи вѣзнима грѣхы вѣсєго мира“. видѣ вѣ Дхѡ стѡго вѣ крѣщеніи єго сѣшедшѡ съ нѣсе ѡ прѣбывающѡ на немъ, ѡ гласъ съ нѣсе гл҃ай: „сѣ ес[тѣ] сѣи мой вѣзлюблен'ный, ѡ немъ же вѣго изволихъ“. слышашѡ людіе ѡ Іѡан'на о немъ і оудивлѣхѡ сѡ. на оутрѣѡ же пакы видѣ Іѡанъ Ісѡ ходѡща ѡ гл҃а о немъ: „сѣ агнець вѣи!“ ѡ слышав'шей оучниці єго Андрей, Іѡанъ і ѡставляше єго послѣдоваста Ісѡу ѡ пойдоста съ нимъ вѣ вителии ѡ прѣвѣст[а] оу него днѣ тѣи. ѡ ѡвѣрѣт же Андрей брата своєг[о] Симона ѡ приведе ѡ къ Ісѡу. слышавъ же Ісѣ, іако Іѡанъ прѣданъ вѣстѣ, ѡиде вѣ Галилеѡ на оутрѣѡ съ трѣми оучниѡмъ. ѡвѣрѣте ж[є] Филиппѡ ѡ поѡт єго Іѡанъ, ѡ Нарданаѡла. ѡ прїиде вѣ Ванѡ Галилейскѡю ѡ тѡѡ вѡше бракъ, звѡнъ же вѣстѣ Ісѣ на бракъ съ оучниѡмъ своимъ. ѡ не ѡмѡщимъ имъ вина прѣтвори водѡ Ісѣ вѣ вино. ѡ іма женихѡ Гимонъ, нж[є] по днѣхъ послѣдова Ісѡу; сѣи ес[тѣ] Гимонъ ѡ Кананитъ, єдинъ ѡ двѡнадцѡтѣхъ, ѡ ес[тѣ] же рев'нитель.

І ѡтѣдѡ прїиде вѣ Биданскій градъ Галилейскій, і вѣнїиде вѣ домъ Петровъ, ѡ колащѡмъ тиѡмъ єго Хсѣ прїшедъ ѡ ѡсѣлѡи ю. ѡ вѣзвратиша сѡ вѣ Назарѣдъ. Іѡсифъ же сѣѡвѣрѣчникъ ѡ хранитель дѣци прѣстави сѡ старъ, ѡспѣнь днѣи, іако же рѣкошѡ лѣтъ вѣс[тѣ] рѣ. ѡ і. сѡѡѡе же Іаковъ і Юда послѣдоваста Хоѡ ѡ хѡждѡста сѡмъ по вѣсѣмъ градомъ ѡ странѡмъ, проповѣдающе црѣвїе ѡ ѡсѣлающе вѣсѣкѡмъ недѣгъ. тиѡ же Петрова съ дѣцѣю своєѡ ѡ съ жѡноѡ Петровѡмъ послѣдовашѡ ємоу ѡ вѣше съ Бѣєю.

І вѣзѡмше сѡ ѡтоудѡу ѡ ѡдошѡ вѣ градъ нѣкѡторѣи Галилеѡ, ѡдѣж[є] ес[тѣ] єзеро нарицаємѡе Генисаръ, ѡж[є] ѡ Генисаретъ, вѣ томъ вѣ мнѡгѡ дрѣѡа насаждѡна, ес[тѣ] же пач[є] вар'самъ ѡ оуєсон¹⁾

¹⁾ Порф. балъзамъ ѡ чюднѡи вѣсѣѡ.

оумрѣтѣи ѿца своего продаст все имѣніе свое в Галилеи и пришедъ къ Іерусалиму и искоупи оубо. вышши ес[ть] Іерусалима та страна, и жидокстѣи архіереи и живота вѣчнаго того измѣнаху имѣніе, сѣли приходящихъ, тѣмъ и Кайапа не ѿ Іерусалима выс[ть], нѣ ѿ нѣкоторыхъ вышнихъ властей. Іерусалимъ бывшимъ того лѣта, не въ вѣкъ емоу домъ ѿвѣтели рекли ршдители имѣти, но во Іовановѣхъ наследіи. сего ради той ѿвѣст Іованъ глѣтъ, іако знаемъ въ архіерею оученикъ Іованъ, ибѣ половиною своего домоу вдалъ въ архіерею, а держоужъ самъ держалъ, въ немъ же и пасху съ оучники своими съверши и тайножъ вечерю вѣдѣа Хсѣ. тамо оубо, рече, вѣдѣа посла своихъ оучники, да оуготоважетъ пасху. еже во реч[е]: „идѣте къ оубоу селомъ“ — къ Іованову рече; нѣкоторый глѣютъ, іако домоу вѣдѣцѣ въ немъ прѣбывающъ, ибѣ Іованъ нѣколи же Хсѣ ѿлоучи сѣ, нѣ съ нимъ въ до того мирнаго распатіа. тамо оубо прѣбываху и пасху и тину вечерю съвершаху, тамо и Бѣа прѣбываше, ѿвѣстъ ж[е] поятъ жъ Іованъ. предстоаху оу крѣта Хсѣа, слыша ѿ него: „се мѣти твоя“, и пакы Бѣи: „се сѣнь твоя“. тамо во введе жъ, иже реч[е], іако во поятъ жъ оучники ѿнъ и веде жъ въ своихъ сѣ въ сѣи Гени, въ ѿвѣстѣа домоу своего. тамо во вѣидѣа Хсѣ дверемъ затворенномъ, стѣа посрѣдѣ ихъ и реч[е] имъ: „миръ вамъ“ и проча. мироносицѣ числомъ 3. Мрїа Магдалини и Соломѣа мѣти сѣоу Зеведавоу, Мрїа Іаковѣа малаго, мѣти же въ сѣнь Іосифовѣа, іа Анна, тѣо глѣаху нѣкотри, іако жена Петрова ес[ть], и сестра мѣтри Гѣни, Мрїа же Клеопова, жена брата Іосифова, понеж[е] Іованъ и Анна развѣ сѣи Бѣа иного чада не сътвориста. сѣа же преславнаа мироносица седмижды прїишоша къ гробу и къгда [Гдѣ въскресе], не разсмѣла. Бѣа же оу гроба не выс[ть], ѿ многонечаліа и скръби лежаше. и еже архіаглас глѣавшъ къ Мрїи Магдалини, Хсѣ іави сѣа прѣвѣе мѣтри своей въ домоу Іованна ѿвѣлога въ сѣтѣмъ Гени. тоу прѣбываху сѣа нежъ всѣа апѣли коупно съ мироносицами женами и съ братію его въ пощеніи и на земли лаганіи, въ мѣтвахъ и въ слѣзахъ іа въ непрѣстанномъ пѣнословіи. тамо іави с[а] имъ прѣвѣе Хсѣ дверемъ затворенномъ, тамо и ѿмоу оуѣври, тамо и сѣи Дхъ къ апѣламъ пжети. и посылаѣми къ мѣста пакы възвращающіа сѣа тамъ събираху сѣа.

Видѣвши ж[е] Бѣа еже на нѣса възнесеніе Гѣа своего, и на волѣше вдалъ сѣа пощеніе и колѣноуклѣніе, іако ж[е] Андрей реч[е] Іерусалимскій, архіепѣ Критскій, іако и до нѣнѣ знати ес[ть] въ мраморѣ колѣнное кланѣніе въ сѣтѣмъ Гени, іавѣла соутъ мѣста тѣа и възлаганіа ѣжъ на камени. идеж[е] малый ѣствѣный сѣи въспрїѣмши честь же и страхъ имѣаше, ѿ въсѣхъ чѣкъ слава,

не тѣмѣ ѿ вѣрныхъ, нѣ и ѿ Жидовъ и ѿ Елѣи, и никто ж[е] смѣаше ѿ Жидовъ или ѿ князъ или ѿ архіерей прикладывать са или глѣти что ѿ ней и сѣтворити. иже ж[е] превыкаше в домоу, и сѣклѣнѣа многа сѣвръшащии, волѣцимъ здравіе подающии и вѣсныхъ свобождащии ѿ нечистыхъ дѣхъ, млѣтна ж[е] прилежаніе твораше оубоимъ, вдовамъ и сиротамъ. рекоша ж[е] нѣкотори, іако единъ ѿ вѣ. аплѣу ѿстѣпниша далеч[е] или ѿлоучиша сѣ Іерлѣима в жикотѣ ежъ, нѣ и вѣ скорѣи вывѣмѣи и в гонѣніи црковнѣи и по оубѣиеніи прѣвомѣника Стефан[а] вси разыйдоша сѣ по градомъ жидовскимъ и самарискимъ, токмо вѣ. аплѣ, іако ж[е] Лоука еѣлистъ пишетъ.

Быс[тъ] же по оубѣиеніи прѣвомѣника Стефана, по 5. лѣтѣхъ Хѣа възнесеніа, имѣхъ ж[е] врата Гѣа Іакова ѿ всемъ прѣваго, сѣщаго [ради] в немъ вѣгѣршества, и кромѣ того не творѣхъ ничто ж[е]. жены ж[е] многи вѣхъ ѿ странъ богатыхъ сѣ Бѣею: ѿви же ѿ недѣла свобождени были, или ж[е] ѿ дѣховъ нечистыхъ, и ни же вѣрою к ней прійдоша, ихъ жена Павлова. и то слово вѣрно и по политѣ Оивейскій сказѣтъ, и. и 5. лѣтъ всего житіа ежъ. нѣ пронаренѣи Андрей иже ѿ Іерлѣима еѣи Критскій ѿ преданіа глѣа вѣ главожъ старостѣ сѣшедшъ и. ради лѣтъ главока старостѣ нѣсть, сѣща же тогда старости [в рѣ. радости] никто ж[е] списа ѿ ней.

Пач[е] же вѣ вѣрѣна тѣа вывѣющъ вѣ Іерлѣимѣ пѣи, нѣ по 1. лѣтѣхъ по Хѣа възнесеніи, прѣже пришествіа вѣ Іерлѣимѣ римскимъ воимъ апли вѣси вѣ Хѣа вѣровавѣи сѣшедше ѿ Іерлѣима по повелѣнію аггловъ и внидоша вѣ градъ прѣскій именемъ Пеласъ, сице зовомъ ѿ оуспеніи. Диѣнисѣа Арѣпагитскій глѣтъ вывѣ оу нежъ сѣ Тимодемъ и сѣ прочіимъ. сѣи жъ Диѣнисий и Тимодей оуѣици вывѣ Павла апла. Павелъ же по 5. лѣтѣхъ и 5. мѣсѣхъ по Хѣа възнесеніи крѣти сѣ и по 7. лѣтѣхъ начатъ [проповѣдати]. Диѣнисий глѣтъ же, вѣженый Павелъ по дѣ. лѣтѣхъ вѣзыйде вѣ Іерлѣимъ по проѣвлѣнію, іако ж[е] выти вѣскѣмъ лѣтомъ вѣ. сѣе ѿкровѣніе ѿвѣртохомъ в нѣкоторыхъ поминанихъ, іако ѿ Едеса вѣсхищенѣ выс[тъ] Павелъ аплѣ оуспеніа ради сѣи Бѣа. и глѣнное имъ кѣ Кориндомъ, іако іави сѣа вѣе ф. свѣтѣ вратѣи Хѣа еднач[е] по вѣскрѣи: на оуспеніе сѣмоу выстѣ сѣи Бѣа.

Мнихъ нѣкто прѣзвитеръ довродѣтеленъ и вѣкозникъ дѣломъ и словомъ вѣтѣвѣна погонѣа сказаше глѣа, іако прѣвыкающъ ми в сѣхъ вѣ еднѣи ноцѣ прѣдѣта ми нѣкто глѣи, іако аплѣ Павелъ ѿ Едеса вѣсхищенѣа выстѣ на ѿбѣлѣцѣхъ на оуспеніе сѣи Бѣа. и вѣзыйде до третѣаго поѣса свѣздынаго и оузрѣ іаже ѿвѣи поѣа ѿкѣана и самого раа. И слыша глѣи неизрѣченѣа и пѣиѣ

и аггальское и апльское. нѣцѣи же гла, іако елико ѿ апль вышла въ Іерлѣмъ, вси на ѿбѣлицѣхъ прійдошѣ. нѣ Дниѣнсий Ареѡпагитскій вышѣ тѣ сѣ[мѣ] не гѣтъ, наче же нѣкоѣмѣ смотрѣнію прежде исхода еѣ съврашѣ сѣ. и никто ж[е] оубо къ ѿ апль представи сѣ до оуспѣніа, токмо Іаковъ Зеведеѡвъ, братъ Іѡановъ, еѣ ж[е] оуби Іродъ Агриппа, и еѣре живѣ сѣи чръкѣми сѣдѣнь кыс[тъ]. препѣтла жѣ и прѣно дѣла и всенепорочнаа Бѣла прѣжде еѣ. дѣи прѣрѣсткова ѿ ѿшестѣи своемъ. прежде трехъ дѣи архѣггъ Гавриѣлъ представѣ къзѣкѣти еѣ еже ѿ ѿшестѣа пришествіе Гѣе. и пославѣши призва късѣ апль, ѿни ж[е] прійдоша к ней оубѣдавши Дѡухомъ сѣимъ преставленіе еѣ. и ниѣи мнѡзи прійдоша к ней, прійдоша и жены: Мрѣа Магдалини и дѣщери Іѡсифовы и ниѣи мнѡгы в родѣ еѣ вываѣщѣи. и мнѡгы словеса ѣзложила, тайны страшныа, ѣж[е] влагаѣщи въ сѣрдѣе свое хранѣще: и цѣлованіе аггъла и при видѣнію еѣ и прѣжнее ѣвленіе, еже прежде видѣла мѣлѣи сѣ къ цѣркѣи, іако ж[е] и къ апльскѣхъ посланѣахъ сказѣет, и завѣтъ творѣи, іако ж[е] вѣщѣетъ апль Варѣдолѡмей, кѣше ж[е] ѡбръжѣнна прѣкаѣго ради къздрѣжаніа. и еѣгда прійде часъ еѣ, всѣмъ ѣви себе Хѣ ѿ слова и ѿ просѣаніа и еѣж[е] ѿ немъ свѣта. и къси падоша на земли и вышла іако мѣртѣи. реч[е] Іѣ: „миръ вамъ“. [ѡ]ни же ничѣто же рѣкша ѿ радости оуѣстрашившей сѣ, пѣнѣе ж[е] слыша аггъльское невидимо. апль ж[е] стоахѣ оубѣныѣше, чюдеси дѣлаѣи сѣ. тако къспѣкша и апль, іако ѡкомъ сладкимъ развѣрѣшѣ оуѣста своа прѣдѣс[тъ] дѣхъ [своей Гѣѡу] своѣмоу и Бѣѡу нашемоу, соѣщѣи лѣтъ ѡ. и ѣ. и пакы аггълы къспѣкѣше ѡидѡша съ Гѣѣмъ на ѣвѣа, сѣиѣи же апль и іако ж[е] Ареѡпагитскій Дѣниѣсѣи гѣтъ. късѣ пѣс[нь] каждо ихъ къспѣкшѣ, а не в коѣпѣкѣ вси, понеж[е] Ероѣѡвѣсѣ пѣнѣію вси подивившѣ сѣа. и по ѡпѣкѣи оуѣстрѡнѣше тѣа и положивѣше тѣло еѣ въ грѡвъ къ Геѣѡиманинѣ, по малѣ всѣмъ сѣщѣимъ и зращѣимъ имъ еѣре, късѣхѣти сѣ стѡе еѣ и нескѣрѣное и всенепорочное тѣло ѿ ѡчѣю ихъ. еѣгда же вѣжѣтѣвнѣи съсѣдѣ неѣкѣрнаѣо късѣхѣнѣнѣи дѣрѣзѡс[тъ] еѣго ѡпѣсти сѣа творитъ, хѣвалѣше вѣжѣтѣвнѣи апль тако прослаѣѣвшѣа Гѣа и почтивѣшѣа жѣ, ѣдошѣ къждѡ къ своѣ сѣ. чѣтѣтъ же сѣ лѣта еѣжѣ сице: сѣдѣи лѣтъ принесѡста еѣ рѡдѣтелѣ еѣжѣ къ Іерлѣмъ, сътворѣи же къ цѣркѣи Гѣи полсѣдѣа лѣта, и в домѣ ѡбръжѣнѣи Іѡсѣфа ѣ. мѣиѣи, ѣдеже късѣмириѣю бѣѣи сѣа радѡстѣію, и къ еѣ. лѣто рѡдѣ Гѣа, съ сѣѡмъ же своимъ и Гѣѣмъ нашимъ Іѣ Хѡмъ сътворѣи ѣ. и ѣ. ѣж[е] кыѣѡт ѣсѣчѣаѣми, ѣ. и ѣ. дѣи по сѣѡвѣнемъ къзѣнесеніи на ѣвѣа в домѣ Іѡана Бѣѡсѡѡѡа, и прѣѣѣс[тъ] оубѣ

него съ прочими аѣлы лѣтъ кѣ., всѣхъ же лѣтъ вык'ши ей седмъ десѣтъ ѿ кѣ.

По оуспенїи ж[є] сѣла Бѣа всѣ аѣли разыйдоша с[а]. Іван ѿде въ Еѣес. Матрѣй же гѣтъ еѣлист, ѿко до пакненїа Іерлимова никто ж[є] ѿ аѣлъ далеч[є] ѿиде. ѿ жеже ѿ нем еѣлие по ѣ. лѣтъ списано повеленїемъ Іакова брата Гѣа, жеже кѣ жив по възнесенїи же Гѣи, ѿко гѣтъ, лѣтъ кѣ. сѣй же Іаковъ раздѣли имъ страны ѿ посла къждо ихъ ѿ повелѣваше имъ, ѿко подобаше оучити ѿ присылати по всѣмъ лѣтамъ къ нему. ѿни ж[є] ѿко оучѣнци Хѣи повелѣвающа послушають. ѿ вѣтъ всѣхъ гѣлъ сѣтворишъ прѣнѣтнїи ѿ прѣхвал'ни аѣли, да єдиногласвоужѣтъ къ всѣхъ проповѣдаа Хѣ Бѣа нашего, ємоу ж[є] слава, чѣтъ ѿ дрѣжака.

Автор отсеї компіляції хибно названий у титулі сеї статї Епіфанїемъ Кипрським. Інші копії називають його Епіфанїемъ монахом, ще інші додають, „монахъ Каллістратового монастиря в Константинополї“. З того, що в своїй компіляції він називає своїх попередників, що описували житє і смерть Богородиці, а власне (псевдо-) Івана Богослова (апокріф написаний у V в.), Івана Солунського, (переробка попереднього, деє із VII в.) і Андрея Критського (ум. 720 р.), догадують ся, що він жив деє у IX в. Його претензїя на критицизмъ супроти давнїйшихъ писателїв не виправдує ся змістомъ його писаня, наскрізь некритичного, не вважаючи на пробу установленя хронологїї подїй, і наскрізь непоетичного та низько-матеріалістичного (порівняй його пильне слїдженє генеалогїчнихъ звязківъ і маєтковихъ відносинъ сьвятихъ осіб!). Та про те його компіляція про житє Богородиці мала у насъ вплив і була основою пізнїйшихъ переробокъ, скорочень та витягівъ (див. прозопографїю Богородиці, стор. 150—151 сего тома і дальші статї). В рукописї Віденьської надв. бібліотеки ч. 9, де знаходить ся Ковельська Палєя, є такожъ копія отсего житня, що має титулъ „Житїє ѿ дїанїє прѣтой Дѣвы Мрїї мѣре Гѣ Бѣ Еїса нїїго, ѿложено сѣлыми зѣци“. Для вступу ми порівняли обї ті копії. Повний текстъ надрукувавъ Порфірєв (op. cit. стор. 295—311), але вінъ такъ відмінний відъ нашого, що ми тільки декуди могли вжити його до порівняня; надто конець у копії, з якої друкувавъ Порфірєв, а власне оповіданє про успенїє, взятий ізъ Івана Солунського. Ще одич і такожъ значно відмінний церковний текстъ отсего слова поміщено в Макарїєвихъ Четъ-Минєяхъ, виданихъ Археографічною Комісією підъ днемъ 8 вересня. Грецький текстъ опублікувавъ у перве Дрессєль у збірці творівъ Епіфанїа (Epirhanii Monachi opera, cura J. Dressel), а відси передрукувавъ Мінъ (Migne, Patrologiae cursus completus, series graeca, t. CXX, p. 185—216).

Г. Рукописе Якова Казиницкого XVIII в. стор. 116—122.

(Оуспеніе Прѣта славна Влѣща нашеа Бѣа и присно Дѣи Мрѣа. Совершеніе естъ всѣхъ нарочитиѣхъ праздникъ, в онже сказаніе во кратцѣхъ собранное ѿ вѣдоудохновенныхъ оучитель, сѣло полезно ѿ тайнѣхъ лѣт стѣго житіа єи). Внѣгда во приближати сѣ лѣтомъ во ѿкровеніе тайны смотреніа Влѣща сонитіа на землю и изкавленіа рода члвча ѿ насѣліа діавола, Прмѣрств Бжїа иъбра севѣ ѿ всѣхъ родовъ во полатѣ и прѣтол црѣїи вышю Хрѣвимъ и чтѣнїишю Герафимъ, прѣтсѣю Дѣс Бѣс. Иже ѿ преславныхъ и прѣдныхъ родителей во старости и неплѣдствїи свѣиѣхъ по ѿвѣщанїю ѿ Бѣа вѣговѣщенїемъ архаггеловѣмъ роди сѣ ѿ племени царска. Іѡакимъ во (іако же Дамаскинъ свѣдѣтельствуетъ) вѣ ѿ племени Дѣда црѣа, Янна же єго Левїт... *[тутъ бракуе картка рукопису]*.. днїи старѣ сїи (іако же глѣютъ) прѣстави сѣ в лѣта Гнѣа вацше ѣ. Всѣхъ же лѣтъ житіа єго быти чѣ. или іако Епифанїи иърече, рї., понеже Бѣкъ не всѣ ѿкрылѣ єстъ лѣта смотреніа своего, иже положи (іако самъ рече) во ѿвласти своей.

Во патнадесятѣе же лѣто Тѣверїа кесарѣа, по Явгвстѣхъ перваго, внѣгда иъполнити сѣ Гнїмъ по плоти лѣтомъ тридесатимъ и начинати сѣ тридесатѣхъ перкомъ, ѿмитїе первороднаго грѣха крещенїемъ Хрѣмъ во Иорданстѣїи рїцѣ ѿ Іѡанна выстѣ, идѣже прѣсвѣтлоє во Трїци Бѣа явленїе свѣдѣтельствѣа сѣа. По крещенїи же во пѣстини чѣтиридесатодневное пощенїе, иъскшєнїе тамо ѿ діавола, возвращенїе во Іѡаннѣс, єгда глѣше Іѡаннѣхъ: „Єе агнцѣ Бжїї“, собранїе дванадесѣти свѣиѣковъ, первое чѣдоуѣствїе Гдѣне во Кана Галїлеи, иъдеже званъ бѣ на бракъ со Мрїєю и свѣиѣками своими, єгда вода во вино прѣтвори сѣа, и ѿ сего и ина безчисленнаѣ чѣдоуѣствїа Гдѣна по радѣ, іако же ѿ сѣихъ всѣхъ чѣтїры вѣговѣствїа свѣдѣтельствѣютъ. Во шемнадесѣтѣе же лѣто тогожде Тѣверїа кесарѣа начинающѣ сѣ лѣтѣс девѣтнадесѣтомъ царствѣа єго, в жидовстѣїи же земли во дни Ирода Антїпѣта и власѣтїтелѣа сѣдїи Пилѣта Понтїйскаго ѿ кесарѣа поставленна, во лѣто дванадесѣтѣе царствѣа єго надъ Іерлїимомъ, іако приснаго дрѣвѣа своего, тогда во и Каїафа не ѿ Іерлїимѣанъ, но ѿ иѣккїихъ внѣшнихъ властїи архїерей вив лѣта того, внѣгда Гдѣ Іс Хс црѣхъ слави во лѣтѣ лѣто возраста по плоти своего, начинающѣ сѣ чѣтвертомъ, сїїснїе содѣка посрѣдѣ земли волнимъ на крѣтѣхъ рас-

патієм своимъ и смѣтїю своєю смерть оумертви и тридневнимъ ѿ запечатѣнна гроба воскресѣмъ своимъ всемъ мїрѣ живот дарова, и преславнїмъ на нѣса вознесенїемъ со плотїю и плѣнники ѿ оузъ Идовїхъ свобожденїи нѣній правїи пѣт' и восходѣ всѣмъ показа.

Во время же тогда крѣта возлюбленнаго сѣченика Івана предстояща предасть Гѣ висай во сїа мѣсто мѣри своей, колѣннѣнно же плачущю мѣрь свою ѿдасть во мѣрь возлюбленномъ. и ѿ того часа поат' ю оученикъ той во своа си и слышаше ей даже до оуспенїа ей. По воскресѣнїи же своемъ Гѣ и сїѣ ѣа перкѣе іави са (вкрѣмо естѣ) мѣри своей, во печали мѣсто радость твора ей, аще и во блговѣстїахъ не авѣ ѿ семъ ѣстѣ, яко да вкрѣмо паче ѿ инѣхъ свѣдѣтельство воскресѣа вѣдетъ; по семъ же мѣроносїамъ, Петрѣ іавѣ са, аплом и многимъ. Предъ всѣми же сими по четирыдесатїхъ днѣхъ воскресѣа своего возведѣ ихъ на горѣ Елеѣнскѣю, наказавъ, оутвердивъ, инаго оутѣшителя послати ѿвѣщавъ и блгословїа ѿ, зрашїмъ имъ самовластно возвыде на нѣо. И в денъ патдесатїй ѿ воскресѣа своего ѿвѣщанїе исполнаа, во огненныхъ іазїцѣхъ пославъ престїи свой Дхъ собранїи тогда и чаюшїмъ сѣченикомъ со прѣтою Матерїю его сѣществннѣ.

По прїатїю же Дхѣ стѣ. апли разѣкаша са по всѣхъ странахъ земля раздѣленно, проповѣдающе еѣлїе црѣвїа Бжїа и исцѣлающе недѣги и колѣзїи в людѣхъ. Возлюбленнїй же оученикъ Хѣвъ Іваннѣ оста во Іерлѣмѣ со Іаковомъ вратомъ Гнїмъ по плоты, ѣго же самъ Гдѣ постави тамъ епїпомъ, нѣвѣстѣнно ѿ слыженїа при прѣткїи Бжїїи Мѣри в домѣ своемъ. та во со многими стѣми женами тамо прекывающе исцѣленїа множества подаваше.

Во шестое же лѣто Клавдіа кесарѣ, иже царствова чѣтвертїи по Явгстѣ, пишетъ са ѿ оучителей церковныхъ, паче же ѿ Евсѣїа, яко во времена Клавдіа сего быти оуспенїю Прѣтїа Бжїа Мѣре во Сїѣнѣ в домѣ Іванна Бгослова во лѣто ѿ рождества по плоти Хѣа мїѣ. По вознесенїи же сїа и Бгѣ ѣа исполнїи са лѣтомъ патнадесатїмъ, яко всѣхъ лѣтѣ житїа ей быти ѡгъ, или яко же Епїфанїй стѣый иѣвѣстїе глѣтъ, кдѣ лѣтомъ по вознесенїи исполнїи са (исчїтаа жѣ ѿсемъ ѿпасно ѿ лѣтѣ восхїщенїа апла Павла ѿвѣлакомъ ко погребенїю ѣа), и совершїи са тогда всѣмъ лѣтомъ стѣго житїа еи ѡв. и повѣстѣветъ на концї быти црѣтва Клавдіа кесарѣ. Стѣый же Андрей Крїтскїй точію во глѣбочайшей старѣстїи оуспенїю ѣа изрече быти, яко тайнѣ Бжїю

Ѡ всѣхъ' сокровеннѣю назнамена симъ словомъ: „Неиспитанны во свѣтъ сѣдѣи Гнѣа, но паче оутѣненъ“.

Бгда же бл҃говоли Бѣ воспріати мѣрѣ к себѣ, прежде патнадесяти днѣй прѣтѣи Дѣк ѿ Мѣри, молащѣи са ѣи ѡбычно на горѣ бл҃гостѣи, масличнаа дрѣвеса прекланяхъ са, честь воздающе мѣри Бодѣтеле. ѡна же приемиши вравѣе Ѡ аг҃ла ѿ возвращши са прорече всѣмъ тогда ѡ ѡшествіи своемъ ко Гнѣа ѣа. ѿ архаг҃ла посланный Ѡ Бѣа прежде трѣхъ днѣхъ паки возвѣсти ѣи ѡ пришествіи Гнѣа. Тогда внезапно ѡблаки а҃ли Ѡ конецъ' земля восхичаеми маніемъ Гнѣа во свѣтъ предсташа чѣдно, вси бо во житіи а҃ли (развѣ Іакова оубиеннаго) быша, Діонисій ѿ Іеродѣи сѣли ѿ мнози жены спослѣдствовавшиа ѣи, плачущѣи са ѡ разлѣченіи томъ. Ихъ' же всѣхъ' сладкими словесы ѿ бл҃гословеніи, іако мѣи мѣра, оутѣши, наказа ѿ ѡ двою рѣзъ своєю вдовицамъ ѡдати заповѣда, ѿ ѡ всемъ мѣрѣ мѣити са ко Гнѣа своимъ непрестанно ѡбѣща. Внезапѣ же шѣмъ со нѣсе бы ѿ свѣтъ паче солнечнаго сѣнѣа во храмѣнѣ той пришествіемъ Гнѣа ѣа со множествіи аг҃ла ѡблѣста, пѣнѣа ѿ лики слышахъ са. Тогда всѣхъ' страхъ ѡбѣахъ' зращихъ бл҃дѣхъ своего, ѿ прѣтѣю дѣшъ мѣре своемъ снѣжними рѣками воспріемленѣ паче слова і разѣма, ѿ совозносимѣю со нимъ во славу вѣчнѣи.

А҃ли же оужасны нег҃лаиноѣ тѣло ѣа ко погребенію во Гѣфиманію весь со пѣнѣи аг҃лскіи провождахъ. Іадѣже ѿ сѣдѣ вѣи постиже дерзостнѣи рѣцѣ Евреина Іудѣа ко ѡпроверженію ѡсѣченіемъ, не прикасати са кѣѣтѣ вѣѣственномъ. По погребеніи же трѣми дѣи аг҃лскіа гласы лик ѡ грѣа слышаша са. Внегда (по смотренію Бѣію) Ѡма а҃ла приспѣи тогда вѣше, ѿ по трѣхъ днѣхъ его ради ко поклоненію паки ѡверзениа грѣа, не ѡвѣрте са прѣтѣе тѣло ѣа, точію погрѣбанаа [пелена]. ѿ хвалѣ Бѣа воздаше вси а҃ли вѣроваша, іако во истиннѣа достождно во небеснаа соцарствовати Гнѣа ѿ Бѣа своимъ паче вѣстества преселенна кѣи во безконечнѣа вѣки.

Є се, як видимо з тексту, компіляція з ріжних грецьких житий Богородиці, головнож із Епіфанія і Андрея Критського. Із нецитованих у текстї жерел перше місце займає Слово Івана Солунського, відки взято легенду про запізнений прихід ап. Ѡми на похорон Марії.

испѣна[ю]щи. ѿна же к' нимъ: „Ни, дрѣси ѿ оучици Сѣа моего ѿ Бѣа, да не жалос[тъ] съдѣловаете мою радос[тъ], нѣ мое тѣло ꙗкож само ѡзѣ въѡбразѣ, сътворите на моем ѡдрѣ“. сим оубо испѣнѣшимъ сѣа достиже вѣжен'ный ѿ вѣоубѣгодный Павелъ, съсѣд ѡбран'ный, ѡврѣ[гъ] ж[е] оубѣа своѣа многими похвалами похвалаше ю: „Радуй сѣа, глѣа, животѣ моемъ проповѣданіе [ѿ] притча! ѡще вѣо Хѣа плотію не видѣхъ, нѣ тебе сѣа, ѡного мнѣхъ видѣти“. та ж[е] съчиняетъ сѣа пакы дѣла, ѿ възаѣгаетъ на ѡдрѣ, въѡбразяетъ прѣтое свое тѣло, ꙗкож[е] хоцетъ ѿ ѡставленіе мира ѿ мирскаго житіѣа, мѣтвы творитъ, вѣвнѣемъ своимъ [въ реп. твоимъ] всакаа испѣнаетъ, ѿ тако въ рѣцѣ Сѣа ѿ Бѣа своѣго дѣхъ стѣый испѣститъ. ѿ [прежде] вси хъ начинаетъ ѿсходнѣю пѣнѣа Петръ. двигѣша прочіи ѡпѣли ѡдрѣ ѿ ѿнѣи же прѣдѣдѣхъ съ свѣщамѣи ѿ пѣнѣи, вѣопрѣатно тѣло въ грѣбѣ ѡсылающе. тогода ж[е] ѿ ѿггѣли поюще слышнѣи вѣхъ ѿ гласы премирныхъ чинѣвъ въздѣхъ испѣнахъ. вѣи же ѿоудейстѣи кнѣзи нѣкыхъ ѡ народа набѣстиша, начаша ѡкѣшаючи сѣа, ѣже на землю ѡдрѣ прѣдвратити, ѿдеже живѣосное тѣло лежаше. нѣ сѣхъ таковоѣ послѣахн[хъ] всюдѣ достигшѣ, ѡчю ѡсѣкпленіе вѣхъ ѿ мѣчитѣи. ѣдинѣ же ѡ нѣхъ ꙗростію оустремѣвша сѣа ѡбою рѣкамъ лишаемъ, ѣже сѣенномѣ ѡномѣ ѡдрѣ прикоснѣвшѣ сѣа, ꙗко вѣскѣти рѣкамъ на ѡдрѣ. ѿнъ же лежаше, ѡкаан'ное позорище, дондеже вѣровавши ѡ всѣа дѣла Петромъ исцѣленъ бысть. ѿ врачество полѣчивъ тако ѡсѣкпавши[мъ] сѣентелѣмъ быти всакимъ лицѣмъ тѣлаше сѣа, ѿ вѣзѣ ѡ рѣгоза часть ѿ приложъ къ страждѣцимъ, ѿ ѡкѣи исцѣли вѣровавшихъ. ѡпѣли же достигѣша села Гѣпсиманіи, положиша къ грѣбѣ живѣоначалное тѣло ѿ г. дѣи тамо прѣвѣша послѣоушающе ѡггѣлскаго гласа, вѣвающимъ непрѣстан'но по вѣжѣвномъ смѣтренію. ѣдинѣмъ оучѣкѣмъ ѡзоставшѣ ѿ не вѣвшѣ на погребѣни живѣоначал'наго телѣси, въ г. дѣнъ жаловавшѣ велѣи ѿ стѣжаше, занѣ не спѣдѣвѣти сѣа тѣи, ѣго же спѣдѣвши сѣа вси ѡпѣли. ѡзѡстѣа радѣи оучѣка ѡврѣзоша грѣбѣ, ꙗко ѿ тѣлаѣ поклонити сѣа мнѣци, ѿ того прѣзднѣа видѣше ѿ оужасѣа сѣа. рѣзѣ ѡврѣктѣе оутѣкѣнѣа дѣло хотѣцимъ скрѣбѣти ѿ прѣселенію нѣложное свѣдѣтелство, ѿво ѿ досѣлѣ въ камѣни сѣченъи грѣбѣ видѣти сѣа ѿ поклонѣетъ сѣа, телѣси ж[е] тощѣа вѣваѣтъ. съврѣшаѣтъ же сѣа таковыи съкѣоръ въ ѣтнѣмъ ѣ(го)а домѣ Блахѣрнѣ, трѣжѣствѣемъ вѣваѣтъ въ всакихъ мѣстѣхъ ѿ по стѣыхъ црѣвахъ. ѣа ж[е] мѣтвѣми Бѣа поѣмѣлѣи насъ.

Отѣя прѣложна еѣта ѣа въ головномѣ скорѣченѣмъ Слова Іѣана Солунѣскаго. Повного текѣту сѣго апокрѣфа мѣи не найшли въ до-

вождѣ васъ въ Іерѣлимъ, моцѣ ѿца ѿ сѣна съ мнозѣ ѿ зъ ва-
ми ѣ“.

Въстакше апѣли, носѣще ложе ѿ ѿдрѣ вѣдчца Бѣа ѿзышли
ѿз домоу ѿ стромленіе оуѣчиниша въ Іерѣлимъ на ѿбѣлацѣхъ вѣсху-
чени. ѿвѣрктохомъ сѣмъ въ Іерѣлимѣ въ домоу Бѣы. ѿ ставше пат-
дѣи мѣтвѣ оуѣчинихомъ не почижаѣще. ѿ всѣмъ мѣтвѣхъ творѣщимъ
ѿкило сѣмъ мнѣзство безъ числа аѣгѣль зъ нимъ, свѣтѣло знаменіе
предѣхѣ на сѣоуѣхъ Дѣоу пришествіемъ ѣдинороднаго сѣна.
ѿ възгласивъ къ матери рекъ ей Гѣ: „Мѣе!“ ѿнажъ рекла: „ѿко
възрѣла ѣси на покорѣностъ слоужѣвѣницѣхъ своимъ, ѿ бѣжатъ мѣмъ вѣси
народи“. ѿ рекъ Гѣ апѣломъ: „начнѣте пѣнѣ“. ѿ вѣси апѣли начаша
пѣти алѣуа. ѿ тогда пресвѣтило сѣмъ лице ѿбѣлачѣ ѣмъ ѿко сѣнцѣ,
а гласъ зъ нѣмъ рекъ: „бѣвѣна тѣмъ жежи женами ѿ бѣвенѣмъ ѿвоцѣ
зъ живота твоего!“ ѿ сѣи апѣли лѣзѣвше ѿ цѣлокаше нѣзѣ ѣмъ,
а сѣое тѣло ѣмъ възложили на ложе ѿ понесли. апѣли носѣще ложе,
вънезапѣжъ ѿ невидимо гвалѣтомъ вѣмъ. ѿбѣлаковъ свѣтѣлыхъ вѣсхути-
вши зъ тѣломъ Бѣжъ ѿ принесѣша въ незаходимаа мѣста, въ рай-
ское мѣшѣкана, до Авѣраама, Ісѣаѣа ѿ Іаѣкова. въ свѣтѣломъ жили-
щи цѣтѣвѣа прѣкывѣаше съ Дѣкѣдомъ вѣсѣгда поѣюще алѣуа ѿ хѣ-
лаше Бѣмъ къ Тѣрѣци ѣдинаго.

Отѣе опѣвѣданѣ є попуѣлярною ѿ скороченою перѣработкою най-
старшого апокрѣфа, що опѣвѣдає про успѣние Богородицѣ, такъ на-
занового Слова Івана Богослова на успѣние. Грецький текстъ сѣго
апокрѣфа опублѣкувавъ у перѣвѣ Тѣшенѣдорѣ (К. Tischendorf, Apo-
calypses apocryphae, Lipsiae 1866). Найстарший ѿного словѣяньский
перекладъ (вѣдривокъ руськоѣ копіѣ зъ XII в.) опублѣкувавъ Срезнев-
ський разомъ зъ критичнимъ обробленѣмъ пізнѣйшого руського тексту
по кѣлькомъ копіямъ (И. И. Срезневскій, Свѣдѣнія ѿ замѣтки
о малоизвѣстныхъ ѿ неизвѣстныхъ памятникахъ. Спѣб. 1867, N.
XXXVIII, стор. 61—76). Найстарший пѣвѣденно-словѣяньский ѿ най-
старший повный руський текстъ опублѣкувавъ Поѣповъ (А. Поѣповъ,
Библиографическіе матеріалы II—VII, стор. 1—39). Текстъ ізъ Соло-
вѣцького рукопису є такожъ у Порѣфирѣва (ор. cit. 270—279). Въ до-
ступнихъ намъ укр.-руськихъ рукописахъ ми не знаѣшли повного тек-
сту сѣго апокрѣфа, хочѣ нема сумнѣву, що вінъ бувъ у насъ звѣсний.

Ж. Унѣварѣський рукописъ XVIII в. стор. 402—410.

(Казѣны на ѿсѣпѣніе прѣстѣи Богородица). Тѣмъ,
Мѣтѣко Хѣмъ, призиваю, а вѣшихъ мѣтѣй прѣшѣ ѿ вѣсѣхѣана, ѿкѣ

то са преставила Мѣка Хѣа с того дочасного свѣта ко вѣчному житію в небесной ѡкителі. „Предста црѣца ѡдеснѣю тебе ѡдѣян'на ѿ прѣкрашенна, в ризахъ позлащенна“. Црѣъ Дѣдъ тоє написалъ ко пророцѣвѣкъ своимъ с ѡсламѣмъ мѣдъ.

Коли то, братіе, пришолъ былъ часъ, ижъ то Хѣ Гдѣхъ хотѣлъ ис того мѣзер'ного свѣта взати мѣксъ свою, пречистѣю гпѣжъ дѣсъ Бѣсъ до себе в небеснѣю кранисъ, то естѣ до црѣства своего сѣго, и такъ пер'ше трома дни предъ ей смѣртію послаетъ до ней Бѣкъ аггала Гавриїла ѿзъ райскимъ квѣткомъ пал'мовимъ, аби то пречистей дѣкъ ѡзнаймилъ днѣ и часъ, ижъ то са мает с того дочасного свѣта преставити и понти ѡ земля до неба, а же самъ Хѣ по дшѣ ей сѣсѣю мает прійти со аггали многими, со славою великою. Я ей сѣла мѣтъ, прѣстаа Бѣа, такий совѣтъ звычай мѣла, завше каждого днѣа ходила на горѣ Елеѡнскѣю до гроба Хѣа на мѣтви и тамъ подъ гробомъ Хѣимъ мѣла са за всѣхъ свѣтъ Бѣсъ нѣсномъ. Єдиногo днѣ, коли тамъ пречистаа дѣа на мѣтвѣ была и коли са кланала, тогди са изъ нею кланали и дерева садовіе до землѣ, которіе тамъ были на той горѣ Елеѡн'ской. Послѣхай же, православніи а повожніи члѣвче, а то видишъ, же са дерева кланали, же не маючъ чѣства жадного к совѣтъ, а кланали са Бѣсъ нѣсномъ, а ми не хотимъ са нѣкъ мѣты Гдѣсъ Бѣсъ, нѣкъ кланати и жадной рѣчи доброй не хотимъ счинити Бѣсъ сотворителеви своимъ, що сотворивъ насъ не акъ дерева, але по ѡбразѣ своимъ и по подобію, и давъ оу насъ дшѣ развѣмнѣю. але са грѣшніи люде валаютъ са с грѣхѣхъ своихъ, ако свинѣа с болотѣ лежитъ, ако камень тяжкій не хочетъ са двигнѣти до црѣкви вѣжон на хвалѣ божію и на молитвѣхъ пойти за свои грѣхи тяжкіи.

Тѣтъ, коли са пречистаа дѣа Бѣа мѣла Бѣсъ, тамъ загрѣмѣлъ громъ такъ моцно, ижъ са гора тота затрѣсла са ѿ дерева садовіе, которіе тамъ на той горѣ были. Я потомъ са показала асностъ варзо свѣтлаа, и тѣ пришолъ з нека посланицъ вѣжій до прѣстоа дѣкъ [sic!], то естѣ сѣый архаггелъ Гавриїлъ, и принѣсъ ей рожѣкъ, то естѣ квѣтокъ алѣко гроно райское на стѣхъ и на знакъ пананскаго ей звѣтазѣства. Я ставши передъ пречистѣю дѣсъ архаггелъ ѿ реклъ к ней: „ѡбрадованнаа мѣко Бѣлаа, Гдѣхъ с токою! а то Бѣкъ нѣкъ а Бѣкъ твой посла ма до тебе, аби ти ѡзнаймилъ, же то третего днѣа маешъ понти с того ѡбладнѣного свѣта до небесаго мешѣкана. ѿ маетъ самъ Хѣ прійти, Бѣкъ твой, по твою сѣсѣю дшѣ. а то ти прислалъ знакъ, райскій квѣтъ. бо ако тотъ квѣтъ нѣгди не зованетъ, такъ и ти, црѣце

лишаешъ сиротами? заставаешъ насъ межи тими невѣр'ными
 Жидами, іако ѡвца меже вов'ками?" Потомъ Павелъ аплъ при-
 пав'ши ко ногамъ мѣре Бжѣи станетъ со слезами гор'ко плакати
 и говорити: „ѡ мѣти Хѣ Бга ѿ оучителя моего, моєи проповѣди
 помощ'нице ѿ оутѣхо ниша великая, мы тебе маємъ помощ'ницѣ,
 по Бозк' заступ'ницѣ на землі, а ты насъ лишаешъ сиротк'“.
 Ї вшит'ки апли плакали со слезами. Тѣтъ ен сѣла мѣтъ станетъ
 говорити къ нимъ: „ѡ дрѣзи Сна моего ѿ Бга, не ѡвер'тайте
 моєи радости ко печалѣ! Але прошу васъ, погрѣкѣте тѣло мое
 и ѡдайте ми послѣгъ на єи часъ, если то васъ Бгъ зовралъ на
 мой погребѣ. Блгодарю тѣ, Гдѣи, же то послалъ єси зъ далекихъ
 краєвъ слѣгъ своихъ мнѣ на послѣгъ погрѣкательнѣ!“ Потомъ ен
 сѣла мѣтъ оукрашаетъ свое прѣчтѣе тѣло яко сама хоцетъ, станетъ
 мѣтви творити за в'єскъ свѣтъ и за люди и за родичк' свои,
 такъ тежъ за своєѣ сироти. Потомъ сталъ сѣ великій шѣмъ и громъ
 ѿ ѡбанста свѣтъ, наполи сѣ домъ асности великон и некимов-
 нон и запахѣ слѣчныхъ: тѣтъ пришовъ єго сѣла мѣтъ со мно-
 жѣствомъ аггъ, воинъ нѣсныхъ. Оув'кд'кѣши то прѣстѣла дѣла Бо-
 городица Іс Хѣ сна своего станетъ говорити: „Готово срдце
 мое, Бжѣе, готово срдце!“ Зновъ рече: „Божажда дѣла моя ко
 Бгѣ крѣп'комѣ и живомѣ“. Зновъ рече: „ѡ Снѣ мой ѿ Бжѣ мой,
 подай ми свою сѣбю рѣкѣ правѣ, нехай єа цѣлю! Я ты, Петре,
 начинай пѣснь погребѣн. Бо Геп'симанѣи селѣ погрѣкѣте тѣло
 мое, и ты, Снѣ мой ѿ Бжѣ мой, прийми дѣхъ мой!“ Потомъ легла
 на постели свои, которѣю то сама совѣкъ украсила, и тѣ Хѣ по-
 дала рѣкѣ сѣбю свою, абы цѣловала. Ї коли цѣловала рѣкѣ Хѣс,
 рече: „ѡ Снѣ ѿ Бжѣ мой, в рѣцѣ твоєи предаю дѣхъ мой!“ В той
 часъ дѣла єа сѣла вскочила къ рѣкѣ Хѣ Бга, и принав'ши Хѣ дѣс
 мѣтки своей, чѣтно попроважено в неко с пѣснями сѣхъ ликѣвъ
 аггълихъ. Я тѣло ен пречистѣе zostало мертво на постели и па-
 хнѣчєе яко араматѣи и сладко. Потомъ Петрѣ сѣхъ со сѣѣныками
 и аїстолами стали начинати пѣснь погребѣн по ѡбичаю, взав'
 ши тѣло Пречистѣи попровадили до грѣвѣ; ѿн'шѣи несли тѣло,
 а ѿн'шѣи ѿшли со свѣчами спѣваючи пѣснь. Тогда спѣвали
 ѿ аггъ сѣхъ на воздѣсѣ, чѣли то тамъ вшитки людѣ, котрѣе на
 погрѣкѣ вили. Знаѣ то ѿ каждѣй доверѣ, же то єдини аггъловъ
 войска попровадили дѣс со Христомъ в неко, а дрѣгѣе аггъловъ
 войска zostали при тѣлѣ мѣтки Хѣи при погрѣкѣ єи славноѣ.

Тамъ тежъ цю єчинив'ши проклатіє Жидѣ? Зненавидѣли
 зобрав'ши сѣ зъ громадѣ, почали сѣ радити, якѣи бы то глѣмъ
 мали вчинити надъ тѣломъ прѣстѣи Бжѣи. Тєди тамъ ѡбывралъ

са з межи ных єдин Жид на има Іѡфонїа слав'нїи: приєѣг'ши хотѣла стрѣтити з носилъ тѣло мѣки Бжїи ѡ каѡжѡ и хотѣвши тим смѣхъ ѡчинити. Ано, щож там са стало? Єтїи Мухилъ коєвода небесїи невидимо ємѡ мечем рѣки ѡтаєъ, и приєѣкли к носилам, а Жидъ зостав с киктами. и з коле-стїю великою кричачи голосом великим со слезами почалъ мо-вити: „ѡ прѣстаѡ дѣѡ Бгородице, вѣрѡю, же єстєс ти прав'ди-каѡ мѣка Бжїа и правдивїи Єнѣ твой єстѣ а Бгѣ нїѣ, кото-рого ти плотїю породила нам, але ми, мѣко Хѣѡ, слов'кр'нїи Жидове, що не хочем ємѡ вѣрити. Але ти, мѣко Хѣѡ, змїнаѣи са наѡ мною вѣдним! єсли ми мой ѡкланїи рѣки ѡсѣклишъ, своего врага, которїе тоєкѣ хѣкли гламъ ѡчинити, то а са ѡкрєпѡ зо вѣкмъ домом мойм и вѣрѡю Хсѣ Єнѡ Бжїѡм и то-єкѣ, мѣко Бжїа, и покланяю са ѡцѡ и Єнѡ и сѣѡмѡ Дхѡ, Троици єдиноєсѣн'кїи и неразѣкл'нои“. Тѣтѣ апѡлы и вєс соворѣ стали с тѣлом мѣки Бжїи ѡ казали пристѣпити томѡ зраѡци прѣстѡи Бжїи до тѣла, гѣ єго ѡ[та]тїє рѣки висѣли на носилах, и казали ємѡ кик'тѣ єго прїтѣлїи до рѣкѣ. Жидъ тот при-пав'ши со слезами ставъ цѣловати носила ѡнїє, на которїх ле-жало тѣло прѣтѡи Бжїи, и почалъ са молити просачи єи сѣѡи мѣти ѡ помочѣ. Єкоро прїтѣлїѣ кик'тѣ свои до рѣкѣ, там са зараз єго рѣки ѡсѣклили. И вєт ѡнїи Жидъ закричалъ ве-ликим голосом: „великїи єстѣ Бгѣ христинскїи и заправ'ди то єстѣ мѣка єго!“ И рєкаъ: „Вѣрѡю Хсѣ Єнѡ Бжїю и мѣри єго, прѣстѡи Бжїи, а свою злѡю вѣрѡ на вѣки проклїнаю“. И ѡкрєстїл са зараз там со вшїтким домом, само-єї, ѡ нарєченно ѡма ємѡ кїѡ Іѡанѣ. И то видѣв'ши Жидове ѡвѣрило нѣхъ ко Хѣ ї., Тѣрковѣ ї., Татаровѣ ї., Яраповѣ ї., Ин'диановѣ лѣ. Там ѡ той час сѣкпїи прозирали, вѣсноватїи са ѡчищали, многїє не-моєнїє здорєкими ставали при поєрєвѣ мѣки Бжїи.

И потом ѡєєр'нѣкѣ великїи ѡволоєкѣ лєнїи [кїєцѣ неѡ].

І отєє казанє є популярною перєробкою Слова Івана Бого-слова на успєнїє Богородицї, хоча, як бачимо, угрєєруєкїи попу-ляризатор поводїв сѣ з єєрковним текєтѡм досѣть свѡбѣдно, єднї деталї проєскав, вїншї, а єєблїво розмови, розводїв шїрше.

Доповнення і поправки.

До розділу І.

II. Крехівський рукопис XVII в. стор. 427—435 pass.

[Гермес Трісмегіст і Пітагор]. [Юліян Апостата, прибувши до Антіохії, переслідує християн. До него приводять священника Євгенія; Юліян одает ся з ним у розмову, закидаючи, що Христос не є вічний, бо родив ся за кесаря Августа. Євгеній відповідає, що родив ся як чоловік, але як Бог був завжди]. Престѣпникъ ж[е] мнѣкъ ненаказаннѣ быти нѣкоѣмъ Хѣж мѣнкѣ, ёллинскыѣ мдрѣти непричастноу, рѣгаѣ реч[е] к нему: „тѣм же, ѡ ѡкаанне, Хс твоѣ оубо двожды родил сѣ ёсть, ѣ ѡ сем хвалиши сѣ? соутъ ѣ въ ёллинѣхъ моужіѣ мдрѣишіѣ, не точиѡ двацѣ рожіѣ сѣ, но и трижды. Ёрми во Тревеликыѣ нарицаѣмый третицеѡ прїѣде въ миръ себе показѣѣ, іѣкѡ ж[е] сѣѣнныѣ ёго ѣ чудныѣ книги сказоуѡтъ, ѣ сего ради тревеликѣ ѣменѣмъ ё. по доврѣ же ѣ Пѣдагорѣ, ѣже того послѣднѣишій, ѣ тѣ третицеѡ прїѣде въ житіѣ: прѣкѣ оубо Ёгѣптенинѣ бывѣ Навкклѣрѣ, потѡм же Ёвѣфорѡс, ѣже ѡ ѡмира въспоманѣтѣи, послѣ же Пѣдагорѣ Мнѣсархѡс сѣѣ Гимнїѣнинѣ“.

[Євгеній відповідає, що Ісусів прихід віщували пророки „ѣ Євѣннїѣнїѣ писмѣна“ і ѣго наука здобула собі єсѣ свѣт та творила чуда, хочѣ апостоли були простї і неписѣмнїѣ]. „ѣ ѣх же ты, хѣдобѣмнѣи црѣю, привѣде рѣгаѣ сѣ Хѣс рѣтѣоу, моужѣ мдрѣ же нарицаѣ ѣ бѣгословны, іѣко ж[е] рече ѣнѣк быти сѣѣ блѣди, чтѡ рожшѣ сѣ двожды же ѣ трижды ѣ четырижды миръ ползовашѣ, ѣли частъ нѣкоуѡ ѡ мира, мало ѣли менше? Кто ѡ книгѣ Ёрмовѣхъ же ѣ Пѣфѣагоровѣхъ мртѣвѣхъ вѣскрѣсѣ, лѣ прокаженѣи ѡчѣсти, ѣли вѣскѣ ѣзгна, ѣх же вѣ слѣжите? но Ёрмїѣ оубо Тревеликѣ ѡ вас нарицаѣмїѣ Ёгѣптенинѣ“

вѣ члѣкъ, и ѳгипетскими законы вѣспитанъ бывъ, женѣ же по-
емъ чада роди, ихъ же старейшаго Татѣ именовѣтъ, къ нему же
той вѣсѣдѣтъ и своѣ словеса съчетовѣтъ къ иже Ѱ Пндавра
Исклиннѣ, предначеншѣмоу въ васъ врачевское хѣдожество, емоу
же и своѣ вѣсловнѣ изъывѣлѣтъ имоуще сице:¹⁾ »Бѣ разжмѣти
оуко небѣдѣвно, сказати же невѣзмѣжно; естъ бо трисоставенъ,
несказаненъ, сѣщество и естество не имѣюще въ члѣкъхъ оуподо-
вленнѣ. а еже вѣы именѣють члѣци, мног[о]вѣснѣноѣ и вѣазнѣноѣ
сѣвѣкъ привлѣкѣша“. и Ѱ Хѣк же пришествіи и той тонко нѣкоѣ
прѣрѣство сказѣтъ, не Ѱ сѣе, но Ѱ ѳврейскаго вѣсловнѣа то по-
черпъ. но что ми гнилыхъ же и смрѣдащихъ ѳрмовѣхъ глѣ, иже
вами почитѣемыхъ, привѣдѣти, оуже прѣжемнога съгнившихъ
и истѣлѣвшихъ? ни бо лѣпо ѳ Ѱ живыхъ вѣпрошати мертвыхъ, имѣѣ
Ѱ вѣомѣдрыхъ словесъ истинныхъ сѣвѣдитѣла, иже Хѣо пришествіѣ
и вѣтво прѣвѣзвѣстиша.

»Пндагоръ же иже италіистѣки началѣствовавъ ѳрѣси, что
велѣ и чуднѣ, къ житіи трижды привѣденъ бывъ, съдѣла?
развѣ іѣко въ Ѱлимпіи бывъ, іѣко ж[ѣ] вы глѣте, злато своѣ
стѣжно сѣдѣамъ показа, и волѣ пожертѣ быти хотѣши и порѣвак-
ши, »мѣжа — реч[ѣ] — мнѣкъ любимѣло дѣла имѣать, и рѣваніѣмъ
призывѣтъ мѣа“ — Ѱкааннѣй, и Ѱрѣла по высотѣкъ летающа
Ѱвѣланіѣмъ низпадѣнѣти на земѣю сѣтвори. сѣа иже трижды
родивѣй сѣа чудодѣиствова въ Ѱлимпіи бывъ, славонѣйствова-
ствѣи и мечтѣа сѣа, трѣѣкааннѣй, иже четвѣрѣнѣю клѣтѣкъ
положивѣй, и »тоу — глѣа — иствѣчникъ присно текѣщаго ества“,
иже кѣлѣми²⁾ чѣтѣй, ихъ ж[ѣ] ради и погыѣе съ своѣми
дрѣгы Ѱ Тарнинѣ гонимъ. не хотѣа бо мѣствѣ настѣжити, на
немъ же кѣлѣми сѣлѣни вѣѣхъ, тоу съ своѣми дрѣгы оучѣйки закла-
лѣтъ сѣа и врагѣмъ вѣкалѣтъ въ понѣшеніѣ. Ѱнѣвно ж[ѣ], того
жена и оучѣица, не хотѣици винѣ иѣзрѣици, ѳго же ради кѣлѣми не
іѣдѣтъ, іѣзыкъ иѣзѣркѣза навѣвши и тако погыѣлѣтъ. снѣа тѣонѣхъ
любомѣдрѣ прѣстованнѣи, иже двѣици и трижды родивѣшихъ сѣа,
іѣко ты вѣктѣиствова. Ѱна же моѣго Хѣа на сѣсеніѣ и вѣзвѣденіѣ
члѣкомъ родѣ чудодѣиствова. и Пифагоръ оуко и ѳрѣминѣ
члѣчскѣхъ дѣла въ ѣдово днѣ свѣдѣтъ, прѣвѣдѣшеннѣа нѣклѣа
и прѣтѣкканнѣа прѣвѣдѣще, Ѱкогда оуко въ вѣсловеснѣа животѣ-
нѣа и свѣтри снѣо прѣвѣдѣще, Ѱкогда же въ рыбы и садѣвнѣа и ина
нѣклѣа вѣзвѣращѣннѣа и Ѱвѣнѣхѣженнѣа низвѣлачѣе тѣа и прѣмѣтѣюще“.

¹⁾ На марі. инышоу, пізнѣйшоу рукоу приписано: ѳрѣминѣа вѣзнѣна Ѱ три-
сѣѣствѣннѣмъ вѣствѣкъ бѣа вѣанскаго“. ²⁾ Зъ грецѣкого *κνίμιος* — біѣ.

Отсе оповіданє виняте із минейної статї „Памать ст҃го ѿвѣ-
ликомїнка Артемїѧ, иж[є] вѣиѣ свѣтелъ Артемїѣ житїемъ,
посеченъ кѣзыи҃де на прескѣтлоу ю славоу. Ѡ бл҃“. Се житїє зна-
ходить ся в рукописній збірці Крехівського монастиря, стор.
392—512. Воно написане Метафрастом, котрий користувався
старшими істориками і записками зробленими мабуть швидко по
смерти Артемїя і тим то дає досить живий образ між иньшим тих
диспут християн з поганськими Греками, які вели ся за часів Юлі-
яна Апостати.

I. Крехівський рукопис XVII в. стор. 463—464.

[Пророцтво Аполлона про Ісуса]. [Св. Артемій, поставлений перед
Юліяном Апостатом, говорить про Ісуса:] „И что оубо снѧ гл҃ю? Хѧ
свыше прѣрци прокѣзѣхъ тиша, ѧко же ѧ самъ болѣи кѣси, ѧ мнѡга
сжѣть тѡго пришествїѧ свѣдѣтельствѧ ѧ Ѡ ѧже ками чѡмоухъ
богъ ѧ прорицанїи предг҃ланїѧ ѧ Екклїѧ писмена ѧ Брагылїѧ
Римлянина творенїѣ, еже кы ѧ чредарьское ѧменуѡте. ѧ самѧ
ѧже Ѡ вас чюдимѧ Аполонъ вѣхъиѣиѧ таково нѣкое Ѡ Хѣ
кѣзгласи слово. вѣпрошенъ кыкъ Ѡ своихъ сложителѧ, ѡкаиваетъ
снѣ: „не хоташе последнее ма ѧ конечное ѧзгнати злосмертїѣ
моихъ сложителѧ Ѡ чюднѣишаго вѣа, ѧ дыханїѣ. ѧже кѣа ѡкрѣтъ
грѣздовиѣнѣ ѧмоушаго звѣзды, свѣтъ, рѣкы ѧ Тартаръ,
кѣздоухъ ѧ водоу ѧ ѡгнь, ѧже ма ѧ не хотѧща дома ѧже зѣк
ѡгонать, моѣмоу тринѡгоу ѧ єиѣ ѡскоудѣтъ ѡтрорѡдица.
ѡвѣ, ѡвѣ, мене, троѣнози, постенете! Ѡхѡдитъ Аполонъ, Ѡхѡ-
дитъ! ѣлма земленъ ма ноудитъ нѣнѧ свѣтъ ѧ пострадавѧи
Бѣ єсть, ѧ не вѣтѣко пострада само“.

Уступ виятий із того самого життя, що ѧ попередній. Коли
справдї статя, надрукована нами на стор. 2—3, походить від Ки-
рила Єрусалимського, то отєя статейка могла бути взята з його
писань, бо хоча Кирил пережив Юліяна Апостату на 23 роки (ум.
386 р.), то житїє Артемїя писане було далеко пізнійше. В усякім
разї ми не можемо сумнівати ся, що легенда про те, буцїм то
грецький Аполлон сам пророкував про прихїд Ісуса, була попу-
лярна серед християн уже в половинї IV. віку.

К. Йоаннікія Іаліатовського „Неко новое“, к. 1—4.

Ч8да прѣтой Бѣи межи Сувѣллами пророчицями поганскими, которыи прѣд зачатїемъ ей за вѣгословенїемъ Бѣкимъ знали ей ѿ книгъ своихъ ѿнѣю писали ѿ людѣмъ проповѣдали ѿ славажи.

Ч8до первое.

Сувѣлла Персика пророкиимъ дхѣмъ ѿ Бѣа наполнена, такїи слова ѿ Прѣтой Дѣк в' своихъ крѣпахъ написала:

Прїдетъ на свѣтъ великій прркъ
Зъ нѣныхъ краинъ презъ ѡболокъ,
Зъ Дѣмъ сѧ чѣмъ народитъ,
И насъ зъ Бѣомъ погодитъ.

Ч8до второе.

Сувѣлла Ливика за повѣдкою Дхѣа сѣго такъ ѿ Прѣтой Дѣк пророковала:

Ѳто прїдетъ днь свѣтлости,
Роспорошитъ всѧ темности,
Котрого часъ вѣчный Панъ
Дла всѣхъ грѣхъ вѣдетъ посланъ,
Вѣдетъ вѣдѣгъ тѣла жити,
Панна егѡ вѣдетъ мѣти,
Накор'митъ пер'сми своимъ —
Такъ ѣстъ тайнами Бѣкими.

Ч8до третье.

Сувѣлла Делфика маючи в' совѣ Дхѣа сѣго такое ѿ Прѣтой Дѣк написала пророцтво:

О члѣвчѣ, знай Пана своего!
Прркъ прїдетъ дла звѣзденѧ твоегѡ.
Той навѣкою в'вѣсѣ свѣтъ ѡсвѣтитъ,
Нехай в' памяти каждый хочетъ мѣти.
Бѣкимъ сѧ дѣйствомъ изъ Дѣмъ народитъ
И своимъ крѣнымъ сѣдѣца ѡхолодитъ.

Ч8до четвертое.

Сувѣлла Хумерїѧ ѿ Дхѣа сѣгѡ навѣченна такїе ѿ Прѣтой Бѣи слова написала:

Дѣца в' молодомъ крѣсѣ
Вѣдетъ в' чести члѣвкѣсѣ.

Мы всѣ вѣдемъ ей чтити.
Црѣа в' рѣкахъ вѣдетъ мѣти,
Котромѣ принесѣтъ дары
Правотѣрные три цары.

ЧѢДО ПЯТОЕ.

Свѣклаа Самѣа за справою Дѣа сѣогѣ ѡ Прѣтой Дѣѣ
такъ пророковала :

Ото на свѣтѣ к' намъ прійдетъ Панъ богатый с' нѣа,
Народитъ сѣа з' оубогой Дѣици, такъ треба.
Звѣрата ѣмѣ хвалѣ вѣдѣтъ ѡдавати,
Нѣо, земля, ѡггѣа вѣдѣтъ визнавати.

ЧѢДО ШЕСТОЕ.

Свѣклаа Ксѣмеа такое пророцтво мѣла ѡ Прѣтой Дѣѣ,
даное свѣкѣ ѡ Дѣа сѣогѣ :

Южъ мои слова, южъ ѡстатечныѣ,
Правдивѣ сѣтъ ѣ вѣдѣтъ тежѣ вѣчныѣ,
Которыи намъ црѣа знаменѣютъ
Ѣ пристѣе ѣгѣ на свѣтѣ ѡбѣщѣютъ,
Котрый в' покою вѣдетъ з' нами жити
Ѣ всемѣ свѣтѣс милый маетъ быти.
Прійметъ на себѣ людское ѡнѣ тѣло,
Гдѣс Бгѣс тоѣ варзо мило ;
Дѣицѣс ѡзметъ свѣкѣ ѡнѣ за Мѣкс,
Ѣкачитъ божѣмѣ ей в' правымъ статѣс.
Прійдетъ первѣ насѣ невѣста годностю,
Покорою и цнотѣю, цѣдностю ;
Дла тогѣ звѣнитъ Пана тѣтѣ своего
К' чистый животъ свой з' нѣа высокого.

ЧѢДО СЕМОЕ.

Свѣклаа Гел'испонтѣа ѡ Прѣтой Дѣѣ дѣомъ пророцкимъ
такъ написала :

Гдѣмѣ тежѣ ѣакѣнѣ рѣчи розмышлала,
Паниѣс-мѣ к' великой чѣсти ѡгладала,
Котраа сѣого дарѣ такового
Годна з' прѣизрѣа Пана премѣдрѣгѣ.
Такъ оубажитъ Панѣ свою слѣжебницѣ,
Жѣ в' ѣй животъ прійдетъ ѣакѣ к' ложницѣ,
Ѣ той рожаѣ ѣстѣ варзо знаменитый,
К' Бѣкой справѣ такъ прѣдъ людми закрытый,

Же великое диво са покажетъ,
Панна такои речы гды докажетъ.

Ч8до 8мое.

Свѣклаа Фрѣга през' нахъ Дѣа стѣгъ пророкѣ вѣршъ
такѣи ѡ Прѣтой Бѣи зложила:

Видѣла-м' Пана надъ всѣхъ найкышшоу,
На злосливый свѣтъъ карзо гнѣкливого,
Мѣлъ южъ невозможныхъ людей загбѣти, —
Зновъ братерство з' ними сѣчетъ мѣти:
Пошлетъ к' Дѣици аѣгла своѣго,
Жеы з' вѣроу принала ѡноу.
Предвѣчномъ естъ Бѣа тоѣ мило,
Если ѡнъ ѡзметъ ѡ Дѣици тѣло;
Тоѣ за своихъ ѡнъ ѡфѣровати
Маетъ, оупалыхъ людей заховати.

Ч8до деватое.

Свѣклаа Еуропа за спораженѣм' Дѣа Бѣго такое прѣство
ѡ Прѣтой Дѣѣ свѣтѣ ѡбавила:

Прѣдетъ на свѣтъъ слово вѣчноѣ,
Вѣрнымъ своимъ пожыточное;
З' ѣка естъ ѡ Бѣа посланный
През' животъ цѣотливѣи Панны;
Горы ѡ великѣе валы
Прѣдетъ, вѣдетъ тѣтъ часъ немѣлый.

Ч8до десятое.

Свѣклаа Тивѣртина Дѣомъ Бѣкимъ наполненѣаа такѣ
слова ѡ Прѣтой Дѣѣ Бѣи в' вѣршахъ своихъ написала:

Бѣа правдивый далъ мѣк вымовъ такѣю,
Жемъ ѡбавила свѣтѣ Дѣицѣ дивнѣю,
Котраа вѣ Вифлѣшмѣ сѣачка породитъ,
Еднакъ дѣицѣ ѡнъ тоѣ не зашкѣдитъ.
Еѣла то, годнаа, цѣасливаа Мѣи,
Котераа дастъ томъ свой покармъ дѣтати.

Ч8до ѡдинадцатое.

Гды погане в' Римѣ звѣдокали божницѣ Иѣсовѣкъ богѣи
своѣмъ фалшивѣмъ, на той часъ пытали Свѣклаи Тивѣртини,
поки бы таа мѣла божница стоати? Ѣказала Тивѣртина: „Поки
Дѣица сѣа породитъ“. Такъ же са ѡ стало. Бо поты Иѣсова

вожница стояла, поки Пречѣтаѣ Дѣѣ Хѣ не породила. А скоро оүродила Хѣ, зараз' таѣ вожница в' Римѣ на землю оүпала.

Чѣдо дванадцѣтое.

Гды Октовіѣнѣ цесарѣ Римскіѣ хотѣлѣ звати сѣ Богомѣ, в' той часѣ Евекл'ѣла Тивѣртина, пророчица поганскаѣ, показала емѣ на нѣѣ Дѣицѣ держачѣю на рѣкахѣ своихѣ дитатко, и мовила: „Той ѣтѣрѣ ѣсть Сѣѣ Бѣгоѣ“. Для того Евекл'ѣла показала Дѣицѣ держачѣю на рѣкахѣ своихѣ дитатко, во пророковѣла ѣ тымѣ, же мѣла Пречѣтаѣ Дѣѣ Хѣ породити и ѣгѣ на рѣкахѣ своихѣ держати.

Порівнюючи сей текст із тим польським текстом, що надруковано вище (стор. 25—30) бачимо, що Галатовський по просту перекладав польські вірші, скорочуючи їх значно і пропустивши пророцтва двох остатніх Сибіль, натоміє розділив на три „чуда“ польське оповідане про Сибілю Тибуртинну.

Л. Рукоп. Від надв. бібл. 88, к. 49 v. — 50 v.

(О Ёл'линскихѣ философ'ѣхѣ, понеже и тѣи прознаменованіѣ ради вѣры и чѣтаго житіѣ ихѣ коснѣша сѣ итинны ѣ Дѣѣ сѣаго и глѣхѣ вѣдѣщаѣ члѣком).

О Фал'ѣ. Фалѣ или Фѣкидѣ философѣ, сѣѣ вѣсть в' цѣр'кѣ четвертого цѣѣ вавилонского Даріѣ Миданина, иже о померковеніи сѣнца мѣдрствова, сице рече: „ѣдино трѣ, а трѣ ѣдино, безплотно ѣбразно ѣсть Трѣѣ“.

О Ёрмїѣ. Ёрмїѣ Тревеликѣи вѣѣ мѣж хитрѣ, иже оүразмѣ златѣю рѣдѣ ископати, и первие нача злато ковати, сице рече: „Заклинаю тѣ нѣѣ, великаго Бѣѣ дѣло мѣдрѣ, закликаю тѣ гласомѣ ѣтчимѣ, иже провѣща прежде ѣгда весь мирѣ оүтверди и Оцѣ прогѣла ко єдинородномѣ Словѣ своемѣ“. и паки той же рече: „Бѣѣ размѣкти сѣѣ не сѣѣвно, ниже иѣзрѣи возможно, єсть во триѣпѣстасѣѣ Бѣѣ, а неказанѣѣ, сѣѣство же єѣго и єѣство не иѣмѣѣи в' чѣловѣцѣхѣ оүподобаніѣѣ“.

О Аристотѣли. Аристотель вѣсть в' цѣр'кѣ Аѣлександра цѣѣ Македонского. Сѣѣ мѣдрствова о нравѣхѣ члѣскаго єѣстѣства вѣлгѣхѣ же и злѣхѣхѣ, разсѣждаѣ сѣѣѣ тѣлесныѣ, прилагаючи сѣѣ разсѣмомѣ смысла сѣѣѣго в' дѣѣвѣкѣ живѣщимѣ в' члѣкомѣ, паки жѣ ко злѣмѣ, но не єсть бѣѣсловеснаѣ вѣѣѣ. почтенѣѣ єѣсть сѣѣѣ-

властнемъ члѣкъ ѿ спасень покажнемъ, ꙗко ѿ разбойникъ при крѣткѣ Гдѣни. Сей философъ рече: „несмынное бѣство бѣжа сѣшества, не ѿмѣши начала, ѿ него же все крѣпкое сѣществитъ съ словомъ“.

О Етисихорѣ. Етисихоръ философъ вѣсть к ѡкта Ёлиакима, ѿже ко Ёрѣлмѣ. Сей вѣсть ко Ёллинѣхъ писменамъ слагатель, сице рече: „почтемъ Марѣлмъ, ꙗко добръ скрывшю таинство вѣка, ѿ нея же хоцеть родити съ Бгъ“.

О Фисксдидисѣ. Фисксдидисъ ѿли Филодит, ѿже ѿ Пдинѣйски списатель, сице рече: „прежде Бгъ, таже слово, ѿ Дхъ съ нимъ“.

О Платонѣ. Платонъ рече: „Бгъ понеже вѣгъ бѣсть, ѿ благимъ виновенъ, слымы же никако же“.

О Дионисіи. Сей оубо не философъ, но кѣмиръ, ѿже ѿвѣты дла жерцѣ своемъ, рече ко Пропкѣ жерцѣ: „ѿнѣ ѿатъ съ ѿ насъ чѣть, ѿже ко ѿ небытиа къ бытию приведшее слово бжѣе прїиде неоктворѣ всаческаа“.

Отсей текст виявляє не тільки скорочену, але й річево відмінну редакцію від того, який надруковано вище на стор. 33—35. Згадана на стор. 35 праця д. Щоголева почала вже друкувати ся в „Извѣстіяхъ“ петерб. Академії Наук, та друк її поки що не дійшов до обговорення отсей статі.

До розділу II.

До тексту Д., стор. 59—65.

Сей текст є в першій частині (до слів „Гдѣ часъ пришоу рождѣству“ на стор. 63) скороченим перекладом польського тексту Опеця „Żywot Pana у Boga naszego Jezusa Chrystusa“, розділи I—XI; се й пояснює сей незвичайний у наших апокріфічних оповіданнях факт, що тут знаходимо деталі взяті з латинського, у нас зрештою незвісного Псевдо-Матвієвого євангелія про молодість Богородиці і Ісуса (поділ часу Богородиці в храмі у нас стор. 61, пор. Ev. Pseudo-Matthäi, VI; сватанє Абіатара і відмова Марії, тамже VII; нарада і аргументація сьвященників про дівочство Марії, тамже VIII, див. Tischendorf, Evangelia apocrypha, 63—67).

С. Угровуський рукопис із села Літманової, Спіжеського комітату, XVIII в., стор. 66—67.

[Із казаня „ѡ житїи чѣтнаго прѣрка ѡ прѣтчи ѡ крѣтѣ Гѣа Іѡанна“]. Тѣи предивный прѣркъ ѡ прѣтча, не чекаючи вѣзраста великаго, толко къ трехъ лѣтѣхъ вѣдѣчи, межѣ глѣхѣи лѣсы, дикѣи а ѡкрѣтѣи вѣстѣи на пѣстелничѣи животѣ оудал сѣ, ѡпѣстивши родичовѣ ѡ не чекаючи лѣтѣ томѣ звичайныхъ. Тамѣ зараз покормѣ материнѣского занежавши, ѡстрѣи животѣ провадил. не оучыл сѣ до роскошныхъ ѡ смаковитыхъ потрав, але саранчѣ. то ѣстѣ ѡлелѣ лѣсеню ѡ медѣтковой корѣночки во свой час поживалѣ, ѡ хлѣбѣ нѣ ѡ виноани мыслилѣ. ѡдѣна ѣго было верѣблюжа серѣтъ, подѣшки ѣго ѡстрѣи камѣна, ложе ѣго ѡ комора глѣхѣа скала, ѡкрѣта ѣго нѣи, товариство ѣго нѣмѣи звѣрѣта. межѣ которыми выжыкши лѣтѣ кѣ, ѡшолѣ нащати люди, проповѣдѣючи ѡмѣ поканіе ѡ црѣвѣ Бжїе ѡ ѡповѣдѣючи прихѣд Мѣссѣи Хѣ, правдивого Гѣа Бжїа.

Автор отсега казаня очевидно не знає апокріфічних оповідань про те, що Іван жив у пустинї від 40-ого дня по своїм уродженню. Але з якого жерела він узяв те, що св. Іван сам пішов у пустиню маючи три роки, не вміємо сказати.

Дс розділу IV.

До текстів Б, В і Г., стор. 153—157.

Текст Б (стор. 153) і текст В, чудо 2 і 3, текст Г, чудо 5, пор. Галятовский, Небо новое, стор. 18, чудо третє, з покликом на Кассіодора *Historia tripartita* і на Огородок Радивиловского, казанє 22.

Текст Б, стор. 154, текст В, чудо 5, текст Г, чудо 6 пор. Галятовский, Небо новое, стор. 18—19, чудо четверте, з покликом на ті самі жерела. Місто у Галятовского називаєть ся Сирем, як у нашім текстї Г, а начальник єгипетський названий Евфродозий.

Текст В, чудо 1, текст Г, чудо 9, пор. Галятовский, Небо новое, стор. 21, чудо 11 з покликом на Іоана Де Картаг[іне], автора незвісного менї.

Текст В, чудо 2 пор. Галятовский, Небо новое, стор. 17, чудо 2, тільки що чудо поміщене не в Гермополї, а в селї Натареї, і де-

рево фігове не кланяєть ся Ісусови, але робить намет, у котрому живе сьв. сімя, не мігши знайти хати в селі. Сю верзію Гальятовський узяв із Перегринациї князя Радивиля (Illustr. Principis Nicolai Christophori Radzivili... Jerosolymitana Peregrinatio, Antverpiae, 1614); перше виданє вийшло 1602, польський переклад 1607; Вішневський згадує про руський переклад доконаний кимсь незвісним (M. Wiszniewski, Historya literatury polskiej, t. VII, стор. 566 ноти 545 і 546). Зрештою осьме чудо у Гальятовського (стор. 20) більше зближене до чуда в нашім тексті, тільки що Гермополь означено ближше як місто, „которое есть в' Океандѣ“, а як жерело покликано Созомена Історию церковну, книга 15, глава 20. Текст В, чудо 4, текст Г, чудо 8 пор. Гальятовський, Небо новое, стор. 19—20, чудо 6 з покликом на Кассіодора і Радивилового.

До тексту В., стор. 154—155.

Подаємо тут повний текст польської апокріфічної пісні, друкованої для люду „za pozwoleniem zwierzchności duchownej“ в Печарах у Горішнім Шлєску, без означеня року, пз. „Pieśń o Najświętszej Pannie Maryi“.

Gdy Najświętsza Panienka po świecie chodziła,
A swojego Synaczka za rączkę wodziła,
Gdy oboje z Józefem tu na świecie żyli,
I co pracę rąk swoich Synaczka żywili.

Byli w mieście Nazaret, tam roboty mało
I nie mieli za co żyć, Dziecię głód cierpiało;
Ludzie z miasta Nazaret tak im doradzili,
Do Jeruzalem miasta by się tam dostali.

Jeruzolima wielka i bogate miasto,
Tambyście mieli życie i roboty nadto,
Ale do tego miasta jest tam bór nie mały,
A na pośrodku mieszka zbójnik tak zuchwały.

A gdy w ten bór przyjdziecie, dwie drogi znajdziecie,
Udajcie się na prawo, bo lewą zbłądzicie;
A gdy prawą pójdziecie, bór będzie zmniejszony,
Bardzo gęsta krzewina ze samej olszyny.

Gdy olszynę miniecie, na baczności miejcie,
Aże jako dom zbójcy daleko ominiecie;

Józef święty strachawszy bardzo był strapiony,
Oglądał się po świecie wnet na wszystkie strony.

Lecz Najświętsza Panienka Józefa cieszyła:
A z czegożby nas zabił? te słowa mówiła;
Pójdźmy na wolą Boga, darmo tu być mamy,
Gdy roboty i życia żadnego nie mamy.

Tak się na wolą Boga w tę drogę puścili,
Jak do pół boru przyszli, dwie drogi trafili,
Udali się na prawo, gdzie bór był zmniejszony,
Bardzo gęsta krzewina ze samej olszyny.

W tenczasz deszcz zaczął padać, bardzo zimno było,
I Dziecię im oziębło, aż im się kwiliło;
Usiedli pod drzewem, Dziecię ogrzewali,
Przytulili do siebie, rączki Mu chuchali.

Tymczasem zbójnik idzie, widzi trzy miesiące,
Wielce się uradował, myślał, iż tysiące;
Przybliżył się do krzaka, usłyszał gadanie,
I bardzo się zatworzył [sic!], dziwował się na nie.

Przyszedł wcale aż do nich, widzi troje ludzi,
Począł z nimi rozmawiać, bo go serce budzi;
Mówi: z kądżeście ludzie i dokąd idziecie?
Czy tu nocować chcecie? wy tu pomarzniecie,
I to wasze Dzieciątko marnie utracicie.

Lecz Najświętsza Panienka w radę z nim się dała,
O swych wielkich przypadkach mu opowiadała;
Mówi: idziem z Nazaret, miasteczka małego,
Bo tam roboty nie ma i życia żadnego.

Ludzie z miasta Nazaret tak nam doradzili,
Do Jerozolimy miasta byśmy się dostali;
Jerozolima wielkie i bogate miasto,
Tam byście mieli życie i roboty nadto.

Ale do tego miasta ma być bór nie mały,
A na pośrodku mieszka zbójnik tak zuchwały;
Tak się przeto bojemy, bardzo frasujemy,
Jedno drogi nie wiemy, zbójcy się bojemy.

Zbójnik im odpowiada; już go nie miniecie,
Aboć ja jest ten to sam, czy mi wierzyć chcecie?

Pójdźcie ze mną na drogę do domu mego,
A nie bójcie się śmierci przypadku żadnego.

Jak ich wywiódł na drogę, dom im pokazuje,
On chcący iść wartować, przyjść zaś obiecuje;
Jak się z sobą roześli, w dom jego przybyli,
Żonę jego z pokorą o nocleg prosili.

A żona im powiada: nie mogę nocować,
Bo mam męża zbójnika, poszedł w bór wartować,
Jak po borze pochodzi, w koło powartuje,
Do domu zaś powróci, wam też nie daruje.

A oni powiadają, że się z nim trafili,
Gdyby nam tu nie był kazał, tu byśmy nie byli,
Ale na rozkaz jego my tutaj przybyli,
Byśmy nocleg dostali, onego prosili.

Żona zbójcy to słyszy, wymawiać przestała,
Koło pieca ciepłego usiąść im kazała,
Ale oni od strachu grzać się zapomnieli,
I poszli na zapiece, przy kupce stanęli.

A zbójnik wtenczas idzie, ledwo w dom wstępuje,
Pyta się żony swojej: jeżeli kto nocuje?
Nocuje troje ludzi, na zapiecu stoją,
Ale nic nie gadają, bo się bardzo boją.

Zbójnik każe swęj żonie wieszczką gotować,
Dla tych ludzi i pościel wygodną szykować;
Jak wieszczką odbyli, szykują posłanie,
A Pan Jezus zaczyna rzewliwe płkanie.

Lecz Najświętsza Panienka te słowa mówiła:
Może On o to płacze, dawnom Go nie myśla;
A zbójniczka to słysząc, szykuje wianienki,
Srebrnej, obmyć Synaczka przeczystej Panienki.

Gdy Najświętsza Panienka te słowa mówiła,
Zbójnickiego w kolebce płakać usłyszała;
Gdy Jezusa skapała, zbójnicze mówiła:
Żeby też i jej syna w tę kąpiel włożyła.

Żona zbójcy powiada: mój syn jest zwrzodziły,
Gdyby do wody przyszedł, byłby płacz nie mały;

Lecz Najświętsza Panienka leguchno go wzięła,
W tę kąpiel go włożyła, płacz uspokoiła.

Ledwie w kąpiel włożyła, już jest uzdrowiony,
Od wrzodów i skorupy wcale oczyszczony.
Zbójnik się przypatruje, że skóra świecąca,
Mówi żonie: ta Panna bardzo wszechmogąca!

Mówi: zkądżeście ludzie i jakiego rodzaju?
Iżem was tu w dom dostał, chwała Panu Bogu!
Mówi powtórnie żonie: może to ci ludzie,
Co to pismo k'woli nich w całym świecie idzie?

Nazajutrz rano wstawszy, onych wypytuje:
Co wy za to żądacie? — płacić obiecuje;
Lecz Najświętsza Panienka tak odpowiadała:
Za wieczerzą i nocleg, com tu otrzymała.

Zbójnik im odpowiada: nie pyta się o to,
Bo mam dosyć wszystkiego, mam srebro i złoto;
I poszedł po pieniądze, w klin Jój wysypuje,
A jak wam tego braknie, przyjsć im więc kazuje.

I zaraz też ta woda, w której Go kąpała,
Jakoby drogi balsam, wonna maść się stała;
Tedy żona łotrowa mądrze postąpiła,
Do dzbanki ją wylała, w ziemię zachowała.

A gdy się rozejść mieli, sobie dziękowali,
Pan Jezus synaczkowi, aż się dziwowali,
Mówiąc: rośnięj braciszku, a jak porośniemy,
To oboje na krzyżu przy kupie pomrzemy.

A rodzice to słysząc, bardzo się strwożyli,
Wszystkie swoje marności zbójstwa położyli;
Jak syna wychowali, wszystko mu oddali,
Żeby sobie szanował, tak mu przykazali.

Gdy już mieli umierać, zejść ze świata tego,
Dali mu napomnienie, by nie krzywdził nikogo,
Lecz on po ich śmierci rozproszył to prędko,
Nie długo mu trwało, utracił to wszystko.

Poszedł do złodziei, tam z nimi targował,
Z jednym go chwycili, z którym on wartował;

Powiesili na krzyżu : trzeciego Jezusa ;
Jednak tego zbrojnika szczęśliwa jest dusza.

A ci jego rodzice mają darowane
Kary za grzechy ich przez to nocowanie ;
A że i syna z grzechu wyswobodził,
Sowiec Jezus za nocleg nagrodił.

Powiadał on w rozdziale : i teraz nagrodi,
Kto takiego nocuje, kto po świetle chodzi.
Zważcie chrześciance, którzy to czynicie,
Jako Bóg dobrotliwy, niebo otrzymacie. Amen.

Зміст отсеї пісні найближчий до тої версії оповідання про спасенного розбійника, яку подаємо далі з угоруського Літманівського рукопису як доповнене до розділу IX, під Т. І там мова тільки про одного розбійника, про вздоровлене розбійницького сина в Ісусовій купелі, є навіть такий деталь, як закопане масти, що зробила ся з тої купелі і оповідано далі історію її відкопаня. Нема сумніву, що обі ті версії, польська віршована і угоруська, черпали з одного жерела. З того самого жерела пішла ще одна польська вірша, також друкована на окремих листках, але тепер недоступна мені, де з розбійника зробив ся „ubogi wieśniaczek“, котрий ночує сьвяту сїмю, в ночі видить над сонними сьвітло, а коли рано його хорий син подужав у тій купелі, в котрій купав ся Ісус, батько жалує, що дав тим людям такий убогий нічліг; волів він був з жінкою спати коло порога, „a Najświętza Panienska w łóżku z Panem Bogiem“.

До текстів Ж, З, И, стор. 159—173.

Що євангелиє Θοми було звісне також Білорусам і уживало ся ними до ворожбитських цілей, бачимо з того, що деякі його розділи увійшли в склад ворожбитської книги званої „Загадки царя Давида“, котрої текст, на жаль неповний, опублікував Е. Р. Романов (Бѣлорусскій Сборникъ, вып. V. Витебскъ 1891, стор. 212—223). Ся книжка зложена з виривків ріжного змісту і ріжного походження; одні мають, судячи по мові, безперечно білоруську закраску, але багато є зовсім певно українсько-руських. З огляду на те, що доси при дослідах над Θοминим євангелиєм не звернено уваги на ті виривки, а вони мають у своїм текстї деякі інтересні

відміни і додатки, я передруковую їх тут, подаючи при кождім ви́ривку в скобках главу, з якої він узятий і пропускаючи при кінці неналежні до тексту ворожбитські формулки.

[I]. Пошолъ Іс Хс̃ играти з дитми жи́довскими на горѣ И҃годицѣ, и ставши пред ними взалъ паскѣ и поробивъ пташки, и сплеснѣвъ рѣками Іс Хс̃, и полетили пташки. И побегши дѣти жи́довскіа поведели ѿцем своимъ. и радъ бывъ Іс Хс̃ своимъ дѣлаш...

[II]. Ѣбачилъ Іс Хс̃, што Жи́дове на него лихими словами клеветѣють и ледашто говорять на Іса Хр̃та. Іс Хс̃ мовит до Жи́дов: „Дла чого вы на мене клеветете?“ И тако ле́дво до́ворожик са и своего дошолъ, и зара́зъ тей Жи́дъ здохъ.

[VII]. Єтѣй Иосифъ привел Іс Хр̃та до школы писма счѣти са, и ѿдавъ в рѣки оучителю, и тотъ оучител писмо вказѣючи Хр̃тѣ вдаривъ Хѣ по голове. Хс̃ же ѿказавъ оучителю: „Дла чого ты мене бѣишь, а самъ того не ведаешь часѣ, же не бѣдишь живъ?“ И зара́зъ падъ на землю и ємеръ.

[XII]. Привелъ Иосифъ Іса Хр̃та к майстерѣ оучити са євконъ красити. И розказал майстеръ Ісѣ Хр̃тѣ оукра́сити євкна по розныхъ цвѣтахъ, а самъ на часъ малый ѿшолъ з дома. Іс Хс̃ вклатъ во одне кладъ фарѣ чорноє. И пришолъ майстеръ, ставъ тѣжити и розгневал са на Ісѣа Хр̃та. Я Хс̃ ставши над кладѣю мовилъ до майстра: „Якого цвѣтѣ хочешь мити?“ Майстеръ мовилъ до Іса Хр̃та: „Дай ми́к розныхъ цвѣтовъ“. Іс Хс̃ вымалъ с той клади и фарѣ чорной на вси розныхъ цвѣты.

До тексту К, стор. 172—173.

Сей текст находитъ ся і в друкованих Прологах, а в рукописнім Пролозі Новгород-софійськім з XIII в. є ще до́лучена до него ось яка „прѣ“ між землею і морем: „Тогда пра́шетъ са земля с моремъ глаголющи: „Ѣда горши тебе єсмь, вѣзднѣвало єстьство, расла́кленое и несто́ящие, горко шю́мащие, пагѣбноє, сла́ное пиво, непотребное житию, не́тлачныи поу́тъ вѣ́тремъ и стѣ́женыи, посинѣ́ное ко́урею? си́це ли, іако реч[е], чѣ́стѣнѣиши мене, тѣ к тобѣ бы прѣ́же пришелъ Господь. ны́нѣ же отъсе́лъ явля́етъ ми са самъ Господь, іако сѣ́держащие тѣ єсмь, іако во ми́к испѣ́сти ло́уча вѣ́жества. или то́лицемъ тебе прѣ́жыши єсмь, іако ма́ти єсмь всѣ́мъ чело́вѣкомъ, а ты прѣ́смыкае-

мымъ гадомъ. азъ сватыа Дѣи іесмы мати, иже Бѣдѣхъ про-
зае, ты же лѣкакомъ змию, иже рѣгаетъ са животнымъ. азъ
мати іесмы аплъ и прѣркъ и сватымъ моужемъ, ты же дикнимъ
присмыкающимъ іеси мати и двоуплавающихъ тѣлесъ. азъ іесмы
ран плодѣнии, имѣла чвѣтча [sic!] арамафы, ты же вѣтры не-
строены. аще бы по мнѣ ходилъ, дабыхъ азъ держала Госпо-
да, не быхъ іемоу дала приближити са к тобѣ“. сиче [sic!] же
працима са тварма Иерданъ исполнише са водъ“. Див. Па-
мятники древне-русской церковно-учительной литературы, вып. IV.
Славяно-русскій Прологъ, ч. II. Спбургъ 1893, стор. 7—8 і увагу
проф. Пономарева, стор. 205—206.

До розділу IV.

Л. Угровський рукопис із села Літманової
к. 107 v. — 108 v.

(Слово ѿ разбойникахъ). Ёгда йскаше Іродъ оубити
Гѣ нашего Іс Хѣ, тогда пріемъ Іѡсифъ ѿ аѣгла во снѣ, идаше
съ Бѣю и съ ѡтрочатомъ Іѣсомъ въ Ёгипетъ. и вѣста въ еди-
ной горѣ лѣсной въ пещерѣ разбойника два съ женами и съ дѣт-
ми, и ѡбои имаше дѣтища малы, едина же вѣ жена ѿ еди-
номъ сосѣцѣ, и дрѣгла люте болаше ѿ. днѣи, еи же ѡроча оуже
гладомъ оумираша, и сѣи въ единимъ сосцемъ едѣа свое можаше
питати. тогда идѣши пѣтемъ іаша прѣстѣю Бѣсъ съ ѡтрочатомъ
Іѣсомъ и съ Іѡсифомъ и ведоша ихъ въ пещерѣ свою. тогда
рече разбойникъ, егожъ жена болаше: „не сотворимъ зла чѣкъ
семъ ни женѣ его ни ѡтрочатю, но да воздохъ ми чадо, да-
бы не оумерло“. и приведена бывши прѣстаѣ Бѣа воздохъ ѡтро-
чире то ѿ. днѣи и ѿ пеленъ Іѣсовыхъ вѣдою измы е и мѣръ
его болашею, и вѣ здрава, и ѡтроча воспита са красно. ди-
влахъ же са Іѣсови разбойника ѡного жена и глаголаше: „въ и-
стинѣ, іако ѡтроча, видѣтъ ми са, чѣкъ сей самъ Бѣъ естъ,
сѣкло во красно и прѣчюдно“. по семъ ѡпроводиша ихъ и дари
много воздаша їма. ѡтрочата жъ разбойнича возрастоша и выша
разбойници, іако же и ѡцѣи ихъ, и сѣи распѣа выша съ Хѣмъ:
его же воздохъ прѣстаѣ Бѣа, ѡдѣсеню Хѣ вѣк распѣтъ, їменемъ
Дижма, а еже единимъ сосцемъ питанъ, ѡшѣю Хѣ распѣтъ
выстъ, їменемъ Ёвѣстасъ, сей проклатъ.

Є се кінцевий уступ скорочевої редакції Слова про хрестове
дерево, що тут має титул „Извѣстїе ѿ чѣнѣмъ дрѣвѣ крѣта

стїго, на нем' же Х҃с распат висть". Супроти тих версій легенди, які надруковані вище [розд. III, текст В (чудо ѿ.), Г (чудо ѿ.), Д, Е, розд. IX текст Ж і поміщений далі в додатках до IX-го розділу текст Т] тут бачимо нові відміни і додатки, як ось те, що жінка одного розбійника мала одну грудь, що Богородиця вздоровила хору жінку розбійника водою, в якій мила пеленки Ісусові і т. и. Де з чого видно, що отсей текст, хоча вставлений у раму греко-руського апокріфа, був перероблений на основі якогось польського або чеського візрца.

До розділу V.

До тексту Д.

Той сам текст, що й Тіхонравов, із того самого рукопису Імп. публ. бібліотеки, зладженого в р. 1602, видав також Піпін у своїй збірці апокріфів (Памятники, III, 86—88) пз. „Слово о Ісусѣ Христѣ о Господѣ нашемъ". Сербський текст опублікував Ст. Новакович (Starine, 1884, кн. XVI, 86—89), а другий др. Ю. Полівка (Starine, 1890, кн. XXII, ст. 200—203).

До розділу VI.

До тексту Б, стор. 206—209.

Розібравши детально сирийські і грецькі свідощтва про переписку Авгаря з Ісусом і про християнство в Едесі, д. Ж. Воне-Морі доходить до висновка, що хоча сама переписка Авгаря з Ісусом і захована в сирийських текстах його переписка з Тибернем без сумніву неавтентична, то про те легенда має історичне зерно і традиція про проповідь Таддея (Леввея) = Юди в Едесі сягає II в. по Хр., коли християнство в Едесі справді здобуло собі значний успіх. Інтересно, що сирийські тексти, давнійші від грецьких, нічого не знають про нерукотворний образ Ісусів і викладають справу так, що Авгар був уздоровлений Таддеем (Аддеем) аж по вознесенню Ісусовім. Коли в сирийських текстах Авгар у своїм листі просить Ісуса, щоб уздоровив його, то грецькі тексти стилізують сей лист загально, що рад би бачити Ісуса і обіцює йому у себе захист від Жидів, а ще пізнійша редакція (до неї належить і наш текст) чинить Авгарів лист подякою за dokonane вже вздоровленє.

Див. про сю легенду G. Bonet-Maury, La légende d' Abgar et de Thadée et les missions chrétiennes a Edesse (108—180). (Revue de l' histoire des religions, t. XVI, Paris 1887, стор. 268—283).

До розділу VII.

Н. Рукопис Київського Михайлівського монастиря ч. 1737,
стор. 98—102.

Слово ѿ плачи Прѣтой Бѣи под крѣтомъ Гдѣнимъ
и ѿ снятїи тѣла Іс Хрѣта.

Бѣ мѣжъ именемъ Іѡсифъ благообразный, совѣтникъ ѡубо
іудейскій, но на ѡубѣненїе Хрѣта Гдѣ не совѣщавый нї соизволивый,
яко же Лука божественный глѣть: „и се мѣжъ именемъ Іѡсифъ,
совѣтникъ сый, мѣжъ благи и праведенъ, сей не бѣ присталъ
совѣтѣ и дѣлаѣ йхъ“. чєсо ради мнати нѣкїи, яко о немъ ѡпа-
ломъ первїи пророчскїи написа сѧ: „Блаженъ мѣжъ, иже не иде
на совѣтѣ нечѣстивыхъ, и на пѣти грѣшнихъ не ста, и на сѣда-
лищи гвѣителей не сѣде“. Сей видѣ знаменїа и чѣдєса бывшаѧ,
иже солнце сокри луча своѧ, ѡ шєстаго бо часа тма вьсть по
всей землї до часа девѧтого, и совѣсть сѧ писанїе Іммосомъ
прореченное: „зандє слонце вѣ полуднє, и померкнеть вѣ вѣнє свѣтѣ“.
той прїидє вѣ Ієрусалимъ, и шєрѣтє тѣло Ісѡво на крѣтѣ рапѣато
междѣ двома разєонники, и Марїю Мѣтръ єгѡ со єдинимъ ѡуче-
никомъ тѣ предстоѧщѣ, горко же рїдаѧщѣ¹⁾.

Ємѣ же ѡумерѣ єдинѣ ѡ воинѣ копїемъ ребрѣ єгѡ проводе,
и ѡбѣ изїидє кровь и вода: кровь на ѡкупленїє, вода же на ѡчи-
щенїє рода нѣєго. Зрѧщи-ж сѧ прєблагѡловєннаѧ Царица и речє:
„ѡ прєвєззаконїй злодѣю немилостивый, како ты руцѣ не ѡсѣхо-
ша, како же ты землѧ не пожрє, яко ѡўже мертвѣ сѧ твоиши
Сїѣ моємѣ и Бѣѣ всѣхъ, ѡбновлѧши ко жалость мою и вѣзвѣ-
жаєши вольный плачъ вѣ срдци моємъ, зрѧщой мнѣ провожденное
ребро Сїѧ моєго! ѡ вѣи мнѣ, чѣдо возлюбленное, не могѣ ѡзъ
зрѣти страданїѧ твоего! молю ти сѧ, пойми и менє со собою.
ѡ ѡутрѣбо моя и ѡ каменное сердце моє, чємѣ не разсѣдѣтѣ сѧ
с тѧжкою жалости сѧ! ѡ ѡчи мой, доколѣ не померкнєтє, что вѣ
азъ сѧ скорби не видѣла! ѡ вѣднаѧ ѡѣта моя, чємѣ не ѡнѣмѣ-

¹⁾ Пропускаємо риторичний плач Богородиці, її остатню розмову з розпятим Ісусом і опис його смерті, взятїй із канонїчних євангелїй.

єте, да вихъ далѣкъ ничто же ректи могла!“ ѿ зряци Жидовъ тамо стоящихъ гл҃аше їмъ: „соколѣзнуѣте жалости моеї, и дадите мнѣ тѣло мертво наго на крѣтѣ висѣющѣ [sic!]! вѣрно прошу ѡу вас, оу же во исполнили есте хотѣніе свое, жестоковинни юнци! прошеніе съ моленіемъ творѣ камъ: їли скоро мене вѣднѹю смерти предайте, или тѣло снѣвши ѡдайте мнѣ, камъ во оу же въ мертвомъ тѣлѣ нѣсть коєѣ пользи“. они же ѡнюдь не изволиша на такъ жалосное прошеніе, и брегоша, да би кто не изниа тѣла Ісѹова. Мати же его ласкавимъ видѣніемъ зряци Хр҃та на крѣтѣ висѣща, на нозѣ скон воспинаючи сѧ знимала сѧ ко горѣ, хотѣючи досѣгнути рѣкама прѣтаго тѣла сѧ своего и Б҃га, но не могла за висотѹ кр҃та. Падѣ же на землю силою волѣстїю изнемогши, все же лице и оуста кровїю С҃на Бж҃їа ѡной окровави сѧ. и еще не докѣло того Матери Гд҃а їшого, идеже во зрѣла каплю крови пренаидерогшой С҃на своего, сѣми оустѣ з' земли изнимала, а землю любезно цѣловала. Тогда соболезнава тварь творца оумершаго, и возжалѣ сѧ матери горко плачѹщей: закѣса во цр҃ковнѣ раздра сѧ на двоє, солнце свѣтлость свою во тмѹ преложи, и лѹна во кровь претвори сѧ, и вѣвѣ мир поколѣба сѧ ѡ несповѣдимаго трусѧ, громи же велїи выша и шѹмъ много, іако всѧ земля поколѣба сѧ, и каменїе рѣпадоша сѧ, многи же тѣлеса сѣихъ востаха ѡ мертвихъ внїйдоша въ сѣй градъ, іако и сами Жидове гл҃аша: „видимъ Івраама, Ісаака и Іакова и дванадесѣть патрїарховъ“. вѣсть же плачь велїй Іѹдеомъ страха ради, мнѣша во, іако нѣхъ живѣ сѣихъ земля пожре. и кто може изречи тогда страхъ нашедшїй въ срд҃ца їхъ! рѣша во: „вѣда намъ грѣшникомъ, іако кровь праведнѹю неповинно пролїахомъ!“ и вѣвѣ народъ сошедше сѧ на позор сѣй вїюще въ перси свои горко ридахѹ. стоѧ же тамо иже ѡ Примадея Іосифъ, ѡченикъ Ісѹовъ потаеннїй, зѣло плачѹщи сѧ, его же видѣ Дѣѧ Мрїѧ моленїѧ гл҃и прокѣщавѧ ридаючи: „потщи сѧ, благошкразнїй Іѡсифе, ити ко Пилатѹ, и испроси тѣло Ісѹово снѣти съ кр҃та очителя своего! подвинни сѧ причастниче скоро а не медли!“ И оуми сѧ Іѡсифъ прїиде без страха ко Пилатѹ, моля кланяючисѧ, просѧ тѣла Ісѹова гл҃ѧ: „ѡ Пилате, даждь ми тѣло Ісѹово распятое на крѣтѣ, оклеветанна тѣвѣ ѡ архїерей! даждь ми, ѡ Пилате, тѣло Ісѹово, его же єдинъ ѡ оученикъ прода“. и прочѧ ридающе гл҃ѧ ко Пилатѹ. оумили сѧ же Пилатъ, даде тѣло Ісѹово снѣти съ кр҃та, да би погребѧ е¹⁾.

¹⁾ Пропускаємо дальше оповіданє про те, як Йосиф з Нїкодимом знимали з хреста тїло Ісусово і як Марїя плакала над тїлом і не хотїла дати занадто швидко покласти його в гробі.

Ісусифъ же съ Никодимомъ взяша тѣло Ісѹво и несеша ѣ ко гробу. и возрида съ велїимъ воплемъ Ісусифъ гл҃юще: „оуви мнѣ, пресладкій Ісѣ, незаходимое солнце, творче вѣковъ, како нїѣк воспою ты надгробнїи песни? како ли тѣя понесѣ на мою рѣкѣ или како положишѣ тѣя въ хѹдомъ гробѣ? кою же плащаницею шевню тѣя?“ и тако несеша тѣло Ісѹво ко гробу, ничто колей возмогша за волѣзнь сѣрца гл҃ати. на онаѣ же молчанїи лицѣ и ничто же Б҃ѣ Слово ис плоти шевѣшаше, ѡбаче ко сѣрдцѣ Ісусифа невидимо гл҃аше: „не молчи носѣй мѣ ко гробу, но воспой ѡ аг҃гѣ и ѡ цр҃кве сладко оуминано поемое слово „Сѣтый Б҃же, сѣтый кр҃пкій, сѣтый вѣсмертнїй, помилуй нас!“ Ісусифъ же сѣтимъ Дх҃омъ нашенѣмъ, нача пѣти непрестанно, дондеже принесѣша и положиша тѣло Гд҃а Ісѣа въ каменномъ новосѣченномъ гробѣ, и тако Гд҃а предаша смертнѣмъ гробѣ. И егда вже вѣ затворен со Ісѹомъ гробъ, тогда ещѣ болшїй плачь раствори прѣблагословеннаѣ Дѣѣ Марїѣ, грѣкъ любезно шѣловизаючи, и непрестанно ридаючи гл҃аше: „оуви мнѣ! свѣтъ и радость ко гробѣ же затвори сѣ! ѡ жени мироносици, соридайте мѣ и плачѣте сѣ горцѣ, сѣ ко свѣтъ мой, а вашъ творецъ, оувиенъ вѣ и гробѣ преда сѣ, іако же зрите. азъ же волю сѣрдцемъ и растерзаю сѣ оутрѣвою. оуви мнѣ, снѣ и Б҃же мой, чемъ не гл҃ѣши ни єдиногѣ слова ко мнѣ равѣкъ своєй? оуже ко зашел еси ѡ очїю мою, снѣ, свѣте мой! азъ же раба твоѣа ни ѡ грѣба твоегѣ востанѣ, ни слези точити престанѣ. оуви мнѣ, снѣ мой сладчайшїй Ісѣ, почто мѣ єдинѣ оставилъ еси? но снїйдѣ нїѣк с тобою ко Ідѣ. Снѣ мой вселюбезнїй, воскресни тридневнѣ, іако же самъ ѡвѣща мѣ сѣа преставити волѣзнь смертнѣю и печаль на радость“. Гд҃ъ же в' тайнѣ изрече: „твар ко мою хѣцѣ мѣ спасти. изволихъ оумрѣкти, но воскреснѣ и тѣе возвелнѣхъ іако Б҃ѣ нѣсѣи ѣ земли“. и пристѣпи къ нѣй Іѣанъ оучнїкъ Ісѹовъ, плачючи и ридаючи горко воздвиже ю ѡ землѣ, занеже велїимъ плачемъ и жалостїю обѣята вѣк и изнеможе алканїемъ іако и на нозѣхъ мало стоѣшѣ. И тако єдка Іѣанъ со женами мироносицами съ велїимъ плачемъ ѡ грѣба въ Іерѣсалимъ возмогѣста ю вѣвести¹⁾.

Отеѣа статѣя мабуть словѣаньсѣкого, а може навѣтъ русьѣкого похѣдження, написана не безъ впливу захїднїхъ Пасїѣ, але такожъ пїдъ впливомъ шумно риторичногѣ слова Епїфанїѣ Кипрѣсѣкого на велику субѣту, з когѣрогѣ вона цитѣє дословно початокъ промови Іѣосїфа Ариматейсѣкого до Пїлата. Те слово Епїфанїѣ надрукованѣе Порфїрѣвимъ (op. cit. 214—228);

¹⁾ Пропускаємо кїнцевї рядки про поворотъ Богородицї до Єрусалиму.

копія його, де в чому відмінна від Порфіревої, є в рукописі Від. надр. бібліотеки ч. 9 (Ковельська Палєя) к. 310 v. — 317 v. пз. „Слово ѿ іс'натїи іс дрека Гѣ нїего Ісѣ Хѣ“. Для характеристики риторичного стилю сего слова досить привести отсе місце, де оповідаєть ся про прихід Йосифа до Пилата: „И кнїде чѣккѣ к чѣвоку просѣ прїѣти Бѣ чѣком. просѣше кернїе ѿ бернїѣ прїѣти твор'ца ксѣчєским; сѣно ѿ сѣна прїѣти небєскїи хѣкѣ; капѣ мала ѿ капѣ малѣ прїѣти вєзднѣ. и кто видѣ и кто слышѣ чѣккѣ твор'ца чѣкка даѣшѣ, вєзакон'ники правєдника и твор'ца законоу обнїцєваєтѣ дѣти, соуднїи ѿсѣждєнѣ їѣко ѿсѣждєн'на соудѣми и ко погребєнїє даєтѣ“ (пор. Порфирьевъ, op. cit. 217). Слїд впливу слова Епїфанїєвого бачимо і в тїм „Словѣ ѿ снатїю с крѣта тѣкла Гѣла нїего Ісѣ Хѣ“, яке надруковано у нас на стор. 246—252, хоча в тїм слові переважає оригінальна творчість укр.-руського автора. З другого боку нема сумніву, що поданє ось тут „Слово ѿ плачи прєстѣи Бѣи“ було одним із жерел угроруської Пасви, надрукованої у нас на стор. 222—235, пор. особливо таємні упїмнення мертвого Ієсуса до Марїї і до Йосифа, на стор. 235. Завважимо, що статя про плач Богородицї над тїлом Ієсусовим (прозою) є також у книжцї Транквїлїона - Ставровецького „Перло многоцѣнносє“, в части другїй. Не маючи сеї книжки під руками ми не можемо сказати, чи і на скїлько єя статя залежна від котрої з двох редакцій, „Плачу“, надрукованих у нас.

До розділу IX.

Т. Угроруський рукопис із села Літманової к. 77—79.

(Слово ѿ рѣшждєствѣ Ісѣ Хѣѣ). Коли аїгѣлѣ Гѣднѣ показѣл сѣ вѣ снѣк Іѣѣсїфови мѣкѣчї: „вѣстанїи Іѣѣсїфє и поїмї мѣтрѣ и ѣтрѣча и поїди скоро до Єгїптѣ и вѣди там, покѣл ти розкажѣ, вѣш хѣцєтѣ Ірѣдѣ царѣ гѣладѣти ѣтрѣчатє и погѣбєнтї єгѣш“, Іѣѣсїфѣ вѣставшїи ѿ сїѣл вѣзалѣ ѣтрѣча и мѣтѣс єго Мрїю и пошѣл скоро до Єгїптѣ. а коли ишѣл прѣз єдєнѣ лѣс, а бѣлѣ на томѣ лѣсѣк вєлїкїи разбѣйникѣ и мєнєм' Цѣтѣс, и ѣдїралѣ много лѣдїѣ. а коли Іѣѣсїфѣ ишѣлѣ тою стѣжѣкою, и вѣскѣчїлѣ на нѣ тєн то Цѣтѣс и з' сѣѣїми помѣщнїкїи, и поѣмѣлїи Іѣѣсїфа и Мрїю и повѣлїи ихѣ до сѣѣгѣш мѣксѣѣ закѣрѣтого, гдѣ єго жєна прѣвѣвала. и прїказѣлѣ разбѣйникѣ сѣѣїи жєнѣ, абѣи ихѣ пїлно вѣрѣвала, а коли нѣчѣ прїїдє, абѣи ихѣ . . . рѣлѣ. самѣ разбѣй-

никъ пошолъ йныхъ ¹⁾
 [сынъ] разбойника былъ слѣпый, горбатый, кривоногий и крикорѣй. а коли жена разбойникова вложила сѣна своего двѣ кѣпелы кѣпати, а сама рекла прѣтой Бѣи: „развѣй сѣна своего йзъ пеленокъ и скѣпи его съ моймъ сѣномъ“, — реч[е] прѣтаа Мрїа: „мысмо ѣзме Жыдове, не можеме мы дѣти свой кѣпати вѣдчи оу вазѣню“. рече жена разбойникова: „то ты про то не хочиш сѣна своего кѣпати съ моймъ сыномъ, йжъ мой сынъ естъ слѣпый и горбатый!“ а коли тоѣ слово оуслышала прѣтаа Мрїа, и оубошла сѣ ей, и розкила сѣна своего и положила его стѣмъ мѣть до кѣпели. а скоро положила Іс Хъ къ дитатю, зараз ѡтворили сѣмъчи его и розважали сѣмъ рѣки и ноги его, и тако стало сѣмъ все здраво ѡтроча разбойникова. тогда жена оуздѣла и посмолѣла на прѣтѣю Мрїю и рекла ей: „вѣрѣю ѣа, йжъ твой сѣнъ правдивый то естъ Бѣ!“ а сама жена пошла скоро ко своимъ мъжеви, къ разбойникови, и повѣдала емъ тыѣ кѣк речи, йжъ йхъ сѣнъ здравъ естъ. тогда онъ разбойникъ пошолъ скоро и знашол такъ, ѣако емъ жена его повѣдала. а самъ разбойникъ скоро оупадиши на свой колѣна и молиа сѣ Іс Хъ в лонѣ прѣтой Мрїи, а потомъ выпровадила йхъ блгоѣтнѣ ажъ до Єрусѣ, и вывелъ йхъ йзъ лѣса.

Я таа вода, что сѣмъ в ней кѣпалъ Сѣнъ Бѣй, вѣтѣ оучынила сѣмъ ѣако бы была з драгаго балсанѣ, блгоговонна масть. тогда жена разбойникова мъдре помыслила и вылала тѣю водѣ до звана, и шедши съ великою пианостію и закопала тѣю водѣ съ званомъ в землю. але перше, нижли прѣтаа Мрїа съ Іѡсифомъ пошла, и вывѣдовала сѣмъ, ѣако естъ ймено сѣнъ йхъ. повѣдала прѣтаа Мрїа: „сѣнъ моёмъ ймено е Іс“. а жена рекла: „а моёмъ сынъ естъ ймено Єзмасъ“. то взато ймено ѡ Гѣа, йжъ естъ товаришъ Ісѣ, йжъ въ единой кѣпели сѣмъ кѣпали, и про то естъ названъ Єзмас. а коли Єзмас выросъ, и такий былъ тыж разбойникъ, ѣако и ѡцъ его. а коли старѣа сѣмъ оѣцъ его и не могъ розвѣвати, и почал оубожати. тогда жена его споманѣла собѣмъ ѡ ной водѣ, што ей закопала. и шедши выкопала ѡнъйи званъ и ѡкрыла его, але масть сѣмъ оучынила с той воды блгоговонна. тогда жена его взяла єдинъ флашъ и насыпала полнѣ масти драгоцѣнной и рекла мъжеви своему: „пойди до Іерѣлима и продай тѣю масть, бо кжъ тебе не познають про то, же

¹⁾ Вирізано два або три рядки тексту.

юж ты старый члвкъ“. а ѡнъ разбойникъ послаухалъ жены своѣѧ ѡ вѣлѣнїи тѣю масть ѡ пошелъ до Іерлѡма ѡ ходилъ по торгѣ продаючи тѣю масть. тогда стрѣтилъ ѣго братъ сѣой Мрїѡ Магдалены ѡ реч[е] ѣмѣ: „что ты, члвче, продаѣшь?“ Ѧнъ рече: „продаю масть драгоцѣннѣю“. а коли позналъ, ѡжъ тѣѣ естъ масть, ѡ далъ ѣмѣ за ню ѡ. сребникъ. а разбойникъ вѣзавши пѣнѣзъ ѡ пошелъ къ своей женѣ ѡ покинулъ ей, ѡжъ продалъ добре ѡнѣю масть. ѡ жена его зновѣ насыпала дрѣгѣю флашѣ масти ѡ послала мѣжа своѣго. ѡ стрѣтилъ ѣго Никодимъ, тенѣ которїѡ былъ пришолъ въ ноци къ Ісѣви, ѡ тотъ вѣпилъ масть. а ѡна жена третю флашѣ наполнила ѡнѣи масти, тѣю вѣпила Іѡсифъ, которїѡ поховалъ Ісѣа. тѣды ѡ. флашѣ масти вылали Мрїѡ Магдалена на главѣ Ісѣѣ въ домѣ Симона прокаженнаго, ѡ. ѡ. флашѣ масти вылали на тѣло Ісѣ Хрїѣ хѣвючи ѣго до гробѣ. сѣ той то воды была масть, што сѣ вѣнѣ вѣпилъ Ѧнъ Бжїѡ сѣ сѣомъ разбойниковымъ. потомъ Ѧзмѣ къ ѡ. лѣтъ разбойникомъ былъ ѡко ѡцѣ ѣго, ѡ пойманъ былъ [сѣ] сѣоимъ товаришомъ, ѡмено ѣмѣ было Дижманъ, ѡ тако были сѣ Ісѣомъ крижованныѡ, Дижмана на лѣвѣи, а Ѧзмѣ на правѣи. къ тенѣ Ѧзмѣ перси сѣлѣ прѣтой Бжїѡ ѡ вѣдной вѣпели сѣ вѣпалъ сѣ Ісѣомъ ѡ сѣ нимъ ѡумеръ, къ рекъ: „Помани мѣ Гдѣ, ѣгда прїѣдѣши къ црѣтѣ сѣ!“ рече ѣмѣ Ісѣ: „ѡто повѣдаю ти, днѣ сѣ мною вѣдѣши къ рай“. ѡ про тожъ Ѧзмѣ выкладѣетъ сѣ „спѣнѣ сѣ Ісѣомъ“, ѡ былъ къ вѣдной вѣпели, ѡ на крижѣ ѡ вѣ рай. але Дижманъ выкладѣетъ сѣ „разлѣченъ“, ѡ его Бжѣ ѡлѣчылъ ѡ своей сѣой мѣти. ѡ коли былъ на крижѣ на лѣвѣи, ѡ рѣгалъ сѣ Ісѣ Хрїѣ, ѡ про тожъ ѡлѣченъ естъ ѡ Гдѣ Бжѣ ѡ досталъ сѣ до пѣкла вѣчного, ѡ тамѣ знашолъ сѣ сѣ Іѡдашомъ ѡ сѣ Пилатомъ ѡ сѣ Кайѣфашемъ ѡ сѣ Інашемъ ѡ сѣ Ірѣдомъ царемъ ѡ сѣ ѡными немилостивыми товариши сѣоими. ѡ мы того смотрѣмо, акѣзѣмо сѣ зѣ нима не зрѣвали! рѣчь насъ захѣвати, Гдѣ Бжѣ ншѣ, ѣже еси вѣвѣннѡ на вѣки вѣчнѣи. Ѧминѣ.

Отсе оповіданє найближше підходить до польської апокріфічної піснї про сѣв. сїмю в домі розбїйника, поданої на стор. 404–408; декуди подібність є майже дословна („жінка розбїйникова мудро придумала, зілляла масть у збанок“ і т. д.). Та про те годї думати, щоб автор угороруського казаня взяв зміст своєї повісти із польської піснї, бо його оповіданє подає дальші деталї про масть, яких нема в польській піснї, хоча муєли бути в тїм жерелї, відки черпав тему її автор. бо тїлько вони вияснюють, для чого розбїйникова

жінка „мудро зробила“ закопавши ту масть у збані. Значить, і польська пісня і руське оповіданє (писанє в кінці XVII або в початку XVIII в.) мусіли мати якесь спільне жерело. Може б воно знайшлося у Чехів або Словаків?

У. Рукопис Київського Михайлівського монастиря,
ч. 1650, т. III, к. 255—256.

Слово како Марда [ѡввини] Пилата пред црѣм Августом. вѣли ѡче проч[ести]¹⁾.

По вѣзнесеніи Гѣнишѣго Іс Хѣ вѣставше Мрѣа і ѡде в Рим ко црѣю Августѣс кесарю. ѡ припаде съ плачем і реч[е]: „помѣли ма вѣдѣко, да виждѣ ѡбраз твой ѡ да прогѣлю рѣч мою к тебѣ!“ тогда повѣдалше ѡ неи црѣви, і повелѣ црѣ ю привести к себѣ. ѡ вѣведоша ю к немѣ, і рече ѣи Августѣ: „что вѣпиѣши жено? повѣдай ми рѣч свою!“ ѡна же реч[е]: „гѣи, ѡмам ти повѣдати ѡ великои їстиннѣ. да наставит тѣ Гѣ, да ѡ правдѣ оѡслышиши ма“. реч[е] црѣ: „ѡ коа земля ѣси пришла?“ і реч[е] Марда: „ѡ земля Мадѣамскѣа ѣсмѣ і прѣидох ѡ правдѣ тебѣ гѣати“. црѣ реч[е]: „гѣи, ѣже хоѡши“. ѡна ж[е] реч[е]: „гѣи, ѡвила ми са мѣж крѣпокѣ ѡ силен, ѣго ж[е] земний ѡзрѣци никто ж[е] не может. ѡн мрѣтви вѣскрѣшает ѡ слѣпыа просвѣщаше ѡ вѣси прогонит. ѡ Пилат ѣго преда їудѣм, і распаше ѣго. і Логвин єдин сотник проведѣ в рѣбра ѣго, ѡ зѣде кров ѡ коа ѡз кокс ѣго. ѡ тои видѣ ѡ скѣдителствова“. слышав Август таковыа гѣи і съ радостію вѣпрошаше ю: „вѣ їстиннѣ ли гѣиши, ѡко таков вѣ чѣкѣ? может ли кто їныи ѡзрѣци, ѡко таков вѣ?“ Марда реч[е]: „гѣи, брат мой вѣа оѡмрѣа, ѡ вѣ грѣвѣ положен вѣ дѣа. ѡ того вѣскрѣси четвѣроднѣвна мрѣтвѣца. ѡ вси прокаженніи ѡ слѣпѣи, ѡх же ѡсцѣли, в мирѣ ходѣа“. реч[е] црѣ: „вѣ їстиннѣ пошлю вѣ їѣрѣлим і привѣдѣт ми ѡ недѣжных, ѡх же ѡсцѣли“. ѡ посла слѣгѣ Капѣафа, ѡ Мардѣ реч[е]: „їди ѡ приведи ми їстинных скѣдитѣли, і аз вѣрѣю“. ѡ тако кознавшие вси людѣи їѣрѣлимаѣне їстинное кесарѣво посланіѣ, ѡ съшѣдше с[а] вси єдиногласно написавше писаніѣ: „ѡ вѣ їстиннѣ право гѣет Марда“. ѡ послаше с нею Логвина ѡ Лазарѣ в Рим. ѣгда вѣидоша ко црѣю в полѣтѣ, ѡ вострасе с[а] полѣта і вѣи страхѣ на всѣх. і реч[е]

¹⁾ На марі, приписано півніційшою рукою: „І се нѣсть їстиннѣа, но лѣжа. Бѣе слово баламут...“

цркъ же стрѣлиѣ на ёлена і Каіаѣс оустрѣли оу срдце. і прїиде
 ѡтрок цркъ оузати стрѣлу і ѡбрѣте Каіаѣс лежача і спокѣда
 црю. цркъ же видѣвъ і рече: „слава тебѣ Хѣ Бѣ наш! келїа
 і страшна сѣт дѣла твоа! прїйми мѣтес мою, ёже не видѣвъ
 вѣрсю къ тебѣ ёдинаго Сїна Бжїта!“ емсж слава къ вѣки. аминь.

Отсе оповідане наближуєть ся до того, яке надрукував Пипін
 (Памятникъ, III, 104—1 5), хоча стилїзація у нас декуди досить
 відмінна.

P. S. Згадана на стор. 70—71 і полишена in dubio книга
 „Рай мысленный“, се мабуть за одинокa руська книга друко-
 вана на Афонї пз. „Рай мысленный, къ немже различни цвѣткы,
 прїдєнымъ Стефаномъ Стгогорцемъ собраны, ѡ стѣки Явонсткїи
 Горкѣ, присокосплєнно же ѡ монастыри Іверскомъ стѡ-вєр-
 скомъ“, видана 1658 р. Я не мав сеї книжки в руках і нїде не
 знаходив її [докладного опису, то ѡ не знаю, чи поклик на неї
 автѡра угро-руського казаня оправданий, чи нї.

ПОКАЗЧИК ІМЕН.

А.

- Аарон 40.
 Абіатар 402.
 Аввакум 301, 311.
 Авгар 206—210, 364—366, 411, 412.
 Август кесар 21, 43, 70, 114, 116, 118, 124, 205, 375, 384, 385, 418, 419.
 Августин сьв. 31.
 Авімелих 18.
 Авірон 40, 101.
 Авія архіерей 373.
 Авраам 33, 36, 45, 50, 51, 54, 57, 77, 84, 98, 112, 113, 183, 188, 269, 288, 316, 318, 354, 371, 390, 413.
 Авреліян кесар 341.
 Ага книжник 269.
 Аггей сьвященник 103.
 Агей пророк 28.
 Агей (Agaeus) книжник 269, 288.
 Агнісні книжник 288.
 Агрипа (Ірод) 341, 382.
 Агрипа книжник 257, 278.
 Агрипа див. Сивилла.
 Ад 251, 296—301, 305, 307—310, 315—323, 329, 342, 385, 414.
 Адам 32, 42, 92, 94, 96, 158, 159, 174, 176—179, 182—190, 197, 203, 235, 242—245, 251, 294—296, 300—303, 305, 307, 310—312, 315, 317, 318, 329, 342.
 Ада магістер 269, 288.
 Адамоіст книжник 288.
 Аданай 294, 305.
 Аддей апостол 209, 411.
 Адек книжник 278.
 Адонай 79.
 Адріатське море 242.
 Азія 1, 357.
 Аким (див. Іоаким) 58, 65, 99, 110.
 Александер Македонський 25, 27, 136, 401.
 Александер К. писатель 23.
 Александер книжник 253, 254, 274.
 Александер син Іродів 376.
 Александрія місто 22, 389.
 Алляций Лев 136.
 Алфей батько апостола 379.
 Алфей єгиптянин 147.
 Амаликити 31.
 Амврій волхв 260.
 Аммарь книжник 278.
 Аммос пророк 412.
 Ананія борзопиसेць 208.
 Ананія маляр 364.

- Андре Пішард 334.
 Андрій апостол 204, 205, 377—379, 389.
 Андрій брат Захарії 373.
 Андрій Критський 370, 380, 381, 383, 385, 386.
 Анзельм еп. Люкканський 268.
 Анень (Ананень) фарисей 42, 43.
 Анна архієрей (Аннаш) 229, 236, 253, 256, 257, 267, 269, 271, 272, 274, 277, 278, 286, 289, 291, 293, 304, 305, 313, 324, 353, 355—357, 417.
 Анна жінка апост. Петра 380.
 Анна жінка Пилатова 135.
 Анна мати Богородиці 36, 48, 50—55, 57—60, 65—75, 77, 79—81, 87—89, 98—102, 110—113, 371, 372, 380, 384.
 Анна пророчиця 136.
 Антверпія 242, 404.
 Антіохія 395.
 Антипа (Ірод) 340.
 Антипат син Іродів 376.
 Антипатер син Іродів 110.
 Антихрист 311, 343.
 Антоній книжник 357, 378.
 Апокрізіс книга 134, 136, 175.
 Аполлodor Ерitreйський 31.
 Аполлон 2, 3, 33, 34, 397.
 Апостольські діяння 172, 341.
 Арабське євангеліє (апокріф) 157, 159.
 Аравитські острови 3.
 Аравія 114.
 Арапи 394.
 Арв 371.
 Ареопатит див. Діонізий.
 Аріаваледа 374.
 Арімафея 265, 268, 270, 271, 285, 287, 289, 291, 293, 305, 350, 413.
 Арістотель 33, 181, 401.
 Арістоул син Іродів 376.
 Арістофанес 22.
 Артемій єв. 397.
 Архелай (Архела) син Іродів 116, 131, 142, 148, 339, 355.
 Археографічна Комісія 49, 383.
 Archiv für slavische Philologie 346.
 Асафатова долина 215.
 Асирія 124, 347.
 Аскліпій 1, 2, 396.
 Аспар 114, 127.
 Астерий книжник 257, 278.
 Атеней книжник 278.
 Atenu Nowe 32.
 Атенська бібліотека 149.
 Аттік, поет 26.
 Ахав 340.
 Афинеї 3.
 Афини 2.
 Афон 420.
 Афридин 10.
 Африка 19, 26, 34, 245, 246.
 Афродизий 10.
 Афродисей 155.
 Афродитян 3, 10, 11, 13, 17, 18, 34, 35, 116, 338.
 Афанасій Александрийський 194, 374.
 Аѳинеї 402.
 Аѳоній 386.
 Аѳродисіян 370.

Б.

- Базель 23.
 Барахїл 104.
 Белярмін 242.
 Береніке 239.
 Берлін 339.
 Берта 24.
 Бетанія 216.
 Бетсаїда 153.
 Бетулей Кенет 23.
 Бельський 24, 32.
 Бития кн. 188.
 Bibliotheca patrum Lugdunensis 218
 Білоруси 408.
 Біолон 253.
 Бірґітта (Бритіда) єв. 218.
 Біронція 262.
 Богородичина риба 330, 331.
 Бонé Морі 411 412.
 Бовн 364.
 Бораньця 262.

В.

Вавилон 1, 134.
 Валаам 11, 13, 14, 33, 114, 117, 123, 127.
 Валерій Максим 24, 25.
 Валтасан 114.
 Валтасар 11, 18, 127.
 Ванбанфир 371.
 Варава 231, 262, 282, 338.
 Варахіїль 106.
 Варахія 150, 372, 373.
 Варинсив монах 240.
 Варро М. Теренцій 22, 24, 25.
 Варшава 35.
 Варфоломей апостол 379, 382, 389.
 Василій Вел. св. 371, 375.
 Василєв 149, 200, 340.
 Васс едеський літописець 364.
 Велеріян кесар 341.
 Великоруси 22.
 Велион конзул 274.
 Величко Гр. др. 59.
 Вельзаул 253, 300, 325.
 Вельте 209.
 Веневитинов 123.
 Венеція 209.
 Вергілій 24, 28.
 Веренція 282.
 Веріан місцевість 389.
 Верона (Веронка, Верунка) 237—239.
 Вероніка 366.
 Веронікія 262, 362, 363.
 Веселовський А. Н. 24, 246, 340.
 Вифлеем 5, 6, 17, 21, 43—45, 49, 52, 53, 62, 69, 102, 110—113, 115, 116, 118, 121, 124—126, 131, 137—139, 141, 143—147, 150, 152, 153, 172, 191, 192, 213, 256, 263, 277, 283, 339, 349, 371, 373, 375, 376, 389, 400.
 Вифлемія 375.
 Вифсаїда 378, 379, 389.
 Вифтанія 214—216, 224, 322, 348, 359, 360, 378.
 Виноавар село 378.
 Відень 157.

Віденьська надв. бібліот. 346, 383, 401, 515.
 Віридар книга 134, 136.
 Вірмене 209.
 Вірунія 262.
 Вітебськ 408.
 Вішневський 404.
 Влахерні 110, 388.
 Волоколамський монастир 245.
 Волошки 113.
 Вольфенбіттельський рукопис 252.
 Врагилій 397.

Г.

Гавриїл архангел 41, 56, 79, 80, 89, 92, 95, 99, 107, 116, 147, 148, 247, 316, 317, 328, 373, 374, 389, 391.
 Гайдельберг 117.
 Галилейське море 211.
 Галилея 65, 110, 111, 131, 148, 153, 179, 180, 188, 211, 253, 265, 268, 269, 274, 285, 287, 288, 294, 306, 330—332, 339, 371, 375—380.
 Галилеянин (Галилейчик) 48, 153, 238.
 Галин 328, 329.
 Галицька Русь 65.
 Галле 156.
 Гамаліїл 253, 274, 293, 304, 305, 313.
 Гамбург 205.
 Ганновер 252.
 Гасим 269, 288.
 Гаук 206, 209, 314, 364, 366, 369.
 Гаусрат 117.
 Гебреї 336.
 Геднин 269.
 Гегезіп 136, (псевдо) 336.
 Гельфт 218.
 Гениса 379.
 Генисар 378.
 Генисарет 378.
 Гепсимація 56, 222, 382, 385, 388, 393.

Гераклід 25, 28.

Геракліт 22.

Герас 257, 278.

Гермес Трісметіст 1, 2, 27, 33, 35, 395.

Гермополь 154, 155, 403, 404.

Геродяш (Ирод) 219.

Герцог 23, 206, 209, 314.

Гесияр 11.

Геста (див. Геста) 264, 284, 329, 342, 343.

Гестан 284.

Гільдесгаймський Йоан 18.

Гнатюк В. 236.

Голгова 192, 215, 216, 232, 233, 238, 342.

Голїад 267, 286.

Головацький Я. 65.

Гомор 107.

Гоморяне 134.

Гонорат від свв. Марії 209.

Гофман Руд. 103, 111, 131, 132, 137, 149, 150, 157, 184, 205, 206, 314, 331, 338, 343, 346.

Гофман фон Фаллерслебен 252.

Греки 22—24.

Гречин 254.

Греція 11, 22, 184, 374, 397.

Григор Йосиф 50, 53.

Григорій богослов 181, 242, 246.

Григорій чудотворець 341.

Г.

Габінїй 24.

Галлія 267.

Галятовський 339, 398, 401, 403, 404.

Гаріцім гора 367.

Геден 21, 31.

Гелязий папа 209.

Герціян 28.

Гертруда свв. 216—218.

Геста 159, 233.

Гольгота 264.

Грессе Теодор 338, 346.

Гунїй поет 27.

Гутшмід 23, 209.

Д.

Давид 13, 35, 41, 47, 53, 59, 62, 63, 71, 74, 82, 94, 98, 102, 103, 105, 108, 112, 113, 124, 130, 180, 194, 199, 215, 216, 233, 236, 247, 254, 265, 267, 275, 282, 298, 299, 301, 309, 310, 315, 316, 318, 319, 325, 326, 370, 371, 373, 377, 384, 390, 391, 408.

Дамаскин 384.

Дамеїстр (зам. Ада матістр) 288.

Дан племя 343.

Дан ріка 179, 189.

Даниїл пророк 317.

Данило паломник 123, 149.

Данічіч 253—262, 264—266, 268, 269, 273.

Дарий 134, 136, 401.

Датан 253.

Дафам 40, 101.

Дельфи 24, 26.

Дельфіка див. Сивилла.

Деций кесар 341.

Дижма (Дижман) 329, 410, 417.

Дизма 159, 233, 264, 342, 343.

Дий 1.

Димитрій Ростовський 366.

Димофіла див. Сивилла.

Диня книжник 257.

Диоген 34.

Диоклитіян 134, 341.

Дионізий Ареопагіт 374, 381, 382, 386, 387, 392.

Дионізий кумир 422.

Дионіс 5, 8, 34.

Диопет 7.

Дияк книжник 257, 278.

Дніпро 184.

Доментіян кесар 376, 377.

Драгоманов М. 346.

Дрессель 383.

Дрогобицький рукопис 59, 245, 246.

Дуе (Douhet) 346, 362.

Дусман 284.

Е, є.

- Ева 92—95, 174, 176—178, 184—187, 243, 317, 318.
 Евгеній съвящ. 395.
 Євер 76.
 Євреї 78, 335, 336, 374, 386.
 Євреянин 75.
 Євреянка 20, 44.
 Евріпід 22, 26, 34.
 Європа 30, 220, 273.
 Європії див. Сивилла.
 Європія 1.
 Евсевій Александрийський 314, 317, 327, 339, 348.
 Евсевій Памфіл історик 208, 209, 364, 370, 385.
 Евсевій Самосатський 327.
 Євстас 410.
 Евтропій 341.
 Евфорвос 395.
 Евфродизій 403.
 Єгипет 1, 64, 115, 28, 131, 134, 138, 142, 143, 146—149, 152—157, 256, 260, 263, 277, 281, 283, 342, 376, 410, 415, 416.
 Єгиптяне 1, 135, 281, 395.
 Єдай 373.
 Едем 186, 243, 244.
 Едесса 206—210, 364—366, 381, 411, 412.
 Едіп 346.
 Едом 114.
 Єзавель 340.
 Єзман 417.
 Єзмас 416, 417.
 Ексапомирон книга 120, 122, 187.
 Єлазар 257.
 Єлена цариця 110, 242.
 Єлеонська гора 200, 224, 226, 227, 331, 332, 385—387, 391, 392.
 Єлиав 18.
 Єлиазар 102.
 Єлиам 3.
 Єлиамська гора 211.
 Єликур 14.
 Єлисавета 41, 45, 48, 62, 63, 69, 96, 98, 102, 104, 106—110, 146—150, 371—373, 375, 376.
 Єлисей 243, 270, 289.
 Єлиспонта див. Сивилла.
 Єллини 3, 255, 363, 375, 381, 395, 401, 402.
 Елмаус 377.
 Еммануїл 62, 124, 137, 318, 338, 375.
 Ємніш 281.
 Енній 25.
 Енох 199, 272, 292, 302, 311, 316, 327.
 Епідавр 396.
 Епіфаній монах 11, 150, 151, 206, 383—386.
 Епіфаній Кипрський 204, 370, 383, 414, 415.
 Єр ріка 179, 189.
 Єраполос 207.
 Єратостен 27.
 Єрдан 181, 189, 190, 306, 307, 410.
 Єрданська пуца 182.
 Єремія пророк 35, 115, 142, 315, 318.
 Єретри див. Сивилла.
 Єрихон 134, 191, 192, 214, 322.
 Єрмій Тревеликий (Єремія) 1, 2, 33, 395, 396, 401.
 Єрмон гора 179, 188.
 Єродій (боцян) 105, 106, 109.
 Єрофей 382, 390, 392.
 Єрофія див. Сивилла.
 Єрусалим 5—7, 12, 15, 16, 44—46, 54, 56, 57, 74, 75, 79, 80, 82, 84, 86, 100, 108—110, 113, 114, 116, 124, 129—131, 133, 134, 136, 137, 139, 143, 146, 150, 171, 191, 195, 196, 205, 206, 211—216, 219, 223, 224, 229, 230, 232, 243—245, 252, 254, 261, 269, 272, 275, 288, 290, 293, 294, 302, 303, 305, 311—313, 317, 324, 326, 328, 331, 332, 336, 337, 339, 343, 344, 351, 354—359, 364, 366, 368, 370—373, 376, 377, 379—385, 389, 390, 392, 402, 404, 405, 412, 416—419.
 Єрусалимляне 6, 418.

Есфира (Есфир) дочка Йосифа
обручника 103, 373.

Етнографічний Збірник 348.

Ефес 381, 383, 389.

Ефіопія 13, 114.

Ефраксія 361.

Ефрем місто 214.

Ж.

Жиди 22, 104, 105, 108, 112, 134,
135, 137, 139, 150, 159, 160—
162, 164—166, 169, 170, 208,
212, 213, 215, 220, 222—225,
227—235, 238, 240, 245, 246,
353, 254, 256, 259, 263, 265,
268, 269, 271, 272, 275—277,
280, 281, 285, 288, 290, 291,
302, 304, 312, 314, 318—324,
327—332, 335—339, 345, 349,
350, 353—355, 357, 358, 360,
364, 368, 381, 389, 393, 394,
409, 411, 413, 416.

Житецький 142.

Житє і Слово 164, 172.

Життя святих 143.

З.

Заведей див. Зеведей.

Захей учитель Ісусів 160, 161, 166.

Залижей учитель Ісусів 165.

Замойський рукопис 38, 43, 46, 47,
49, 50, 53, 146, 148.

Зарааш 278.

Затхей 170, 323.

Заулоня земля 294, 306.

Захарія 40, 41, 46, 49, 56, 63, 69,
72, 73, 79, 83, 84, 91, 100,
101, 104, 106—110, 136, 146—
150, 182, 372—376.

Зеведей 103, 378, 379.

Зембер книга 175.

Зіпрок 18, 23.

Зінцель 218.

Зіра 278.

Зоїр 377.

Зокир 377.

Зонарій 139.

Зорик 377.

I, (И).

Іанній 260.

Іван Богослов апостол євангелист
56, 57, 103, 104, 151, 152, 174,
179, 201, 205, 211, 217, 220,
225, 226, 234, 235, 237, 249,
250, 252, 265, 327, 345, 350,
378—380, 382, 383, 385, 389,
414.

Іван Дамаскин 120, 122, 123, 125,
180, 183, 187, 314, 326.

Іван де Картагіне 403.

Іван Золотоустий 71, 130, 136, 173,
375.

Іван, перед тим Жид Аѳоній 394.

Іван псевдо-Богослов 370, 383, 390,
394.

Іван Солунський 370, 383, 386,
388.

Іван Хреститель, предтеча 46, 63,
69, 70, 102—104, 106—109,
146—150, 180, 182—184, 190—
194, 198, 199, 295, 306, 316—
319, 340, 363, 371, 373, 374,
376—378, 384.

Іверський монастир 420.

Ідиней 257, 278, 403.

Ідумейчик 138, 141, 145.

Іезекііль 374

Іелисей 270.

Іелисур 18.

Іерданська ріка 377, 378.

Іерикхо 194.

Іермонська сторона 189.

Іеронім св. 343.

Іерофей св. 386.

Ізмаїл ангел 317.

Ізраїліти 269, 288.

Ізраїльтяне 57, 57.

Ізраїль 11, 14, 21, 33, 36, 40—43,
45—47, 50, 52—54, 57—59,
64, 75, 99—101, 114, 133, 137,
138, 143, 146, 269—272, 288—

- 291, 294, 295, 305, 306, 358, 374, 376.
- Ізраїльська земля 116.
- Ілія, пророк 64, 192, 199, 211—213, 234, 247, 270—272, 289, 290, 292, 311, 316, 327.
- Ілія стрий Іосифа обручника 02, 371, 373.
- Ілой ріка 243.
- Індійчики 339.
- Індія 105, 106, 389.
- Індіяне 106, 394.
- Іоаким (Аким, Яким) 36, 38, 39, 46, 47, 50—55, 57—60, 65—75, 78—81, 88, 89, 98—103, 110, 112, 113, 117, 123, 204, 371, 372, 380, 384.
- Іодай 150.
- Іор ріка 179.
- Іордан 173, 174, 179—184, 188—193, 243, 294, 295, 303, 348, 349, 378, 384, 410.
- Іорданська пустиня 109, 378.
- Іосиф Аримафейський 220, 227, 228, 234, 235, 240, 246, 247, 250, 251, 265—268, 270—272, 274, 286, 287, 289, 290, 293, 301, 305, 313, 327, 350, 412—415.
- Іосиф обручник (древоділя, козник) 17, 40, 42—44, 47, 48, 62—64, 88, 90—92, 94, 97, 101—103, 112, 115—119, 121, 127, 130, 131, 142, 143, 146, 148, 151—172, 204, 253, 256, 263, 274, 277, 283, 342, 371, 373—376, 378—380, 382, 404, 405, 409, 410, 415—417.
- Іосиф син Фетинії Самарянки 367.
- Іосиф Флявій жидівський історик 376.
- Іосія син Іосифа обручника 103, 373, 377.
- Іосія син Фетинії Самарянки 367.
- Іофонія (Авоній) 394.
- Іояда 149, 150.
- Ішполіт Овнейський 38'.
- Іра 3, 4, 34.
- Іреней 242.
- Ірина 34, 35.
- Ірияда 241.
- Ірод 7, 11—13, 16, 17, 45, 46, 63, 64, 69, 106, 109, 110, 113—116, 129—131, 134, 137—139, 141—150, 152—154, 157, 205, 230, 253, 256, 263, 274, 277, 283, 315, 316, 318, 319, 339—342, 355, 363, 376, 379, 382, 384, 410, 417.
- Ісаак 36, 37, 45, 50, 51, 54, 57, 98, 112, 184, 257, 269, 278, 288, 316, 318, 354, 390, 413.
- Ісав 94, 114.
- Ісаія пророк 62, 117, 136—138, 148, 234, 294, 298, 306, 309, 315, 317, 318.
- Ісаія Левіт 269.
- Ісахар 75.
- Ісимиел ангел 317.
- Іскаріот остров 343.
- Іспаський рукопис 159.
- Істріп В. 346, 348.
- Істуїк 33.
- Ісус 1, 7, 10, 13, 34, 35, 73, 87, 94, 98, 100, 103, 112, 113, 116, 123, 124, 131, 132, 137, 138, 146, 148—154, 156—174, 184, 188, 190—213, 215—220, 228, 233, 238—242, 245—250, 252—259, 261—297, 299, 300, 302—305, 307, 308, 312—314, 317, 320, 321, 323, 326, 327, 330—333, 434—339, 342, 343, 345, 346, 348—350, 352—357, 359, 360, 362, 364, 366—369, 375—379, 382, 384, 393, 395, 397, 402, 404, 406—418.
- Італія 1, 22, 30.
- Іюда Іскаріотський 214, 222, 224—228, 232, 233, 320, 323, 343—350, 379, 417.
- Іюда книжник 253, 257, 274, 278.
- Іюда патріарх 62, 143.
- Іюда син Іосифа обручника апостол 103, 123, 373, 377—379.
- Іюдеї 150, 240, 246, 250, 253—269, 274, 275, 277—288, 304, 313, 335—337, 345, 353—355, 363, 366, 413, 418.

Юдея 45, 116, 139, 148, 345, 349, 357, 363, 375, 377.
 Юдиє 37, 47, 51, 54, 99.
 Юліян Апостат 341.
 Юстин первісне ім'я Іюди Іскаріотського 347, 348.
 Юстин сьв. мученик 242.
 Яков Алфеїв апостол 379.
 Яков батько Іосифа обручника 62, 102, 37', 376.
 Яков внук Іосифа обручника 377.
 Яков Жидовин, автор Первовеангелія 370, 374.
 Яков Зеведеїв апостол 63, 103, 341, 350, 379, 382.
 Яков патріарх 12, 45, 46, 62, 63, 104, 114, 184, 269, 318, 354, 390, 413.
 Яков син Іосифів, брат божий, апостол 103, 123, 163, 168, 171, 172, 204, 205, 226, 373, 376—378, 381, 383, 385, 386, 389, 392.
 Яков, що зібрав кров Ієусову 240.

Н.

Казиницький Яков 210, 362, 384.
 Каїн 177, 178, 187, 278.
 Калитовський Омелян 14, 17, 146, 190.
 Каллістратів монастир 383.
 Калуський повіт 190.
 Кана Галилейська 152, 153, 262, 350, 378, 379, 384.
 Кападокія 366.
 Капеаф 418.
 Капернаум 379.
 Карас книжник 257, 278.
 Карин син Симеона книжника 252, 273, 293, 294, 303—305, 312—314, 328, 329.
 Карло Великий 314.
 Карльсруге 252.
 Кармеліт 209.
 Кареагенія 367.
 Кассель Павло 339.

Кассіодор 403, 404.
 Каспар 18.
 Кастелліо 23.
 Ката город 419.
 Катиліна 25.
 Кауфман 70.
 Каяфа 213, 229, 230, 253, 256, 257, 267, 269, 271, 272, 274, 277, 278, 286, 289, 291, 293, 304, 305, 313, 352, 353, 355—357, 380, 384, 417—420.
 Кашпер 14.
 Квіріній 117, 131.
 Кедрен 2.
 Кедрський потік 229.
 Керестур 195, 235.
 Керестурська Пасія 239—241.
 Керестурський рукопис 71, 191, 194, 21, 213.
 Керестурський єпіванник 237.
 Кизикевич Павло 53, 368.
 Київ 358.
 Київська Духовна Академія 156, 157, 206, 241, 315.
 Кипр город 349.
 Кир цар 28.
 Кирило Александрийський сьв. 2, 3, 150, 371.
 Кирило Єрусалимський сьв. 397.
 Кириней 117.
 Кириній 116, 117.
 Київська Старина 142, 190.
 Кіль 314.
 Кірпічніков 149.
 Кішка Тома 190.
 Клеопа 102, 103, 371, 377.
 Клеопатер 110, 111.
 Клопа 371, 376.
 Клявдій кесар 304, 314, 335—337, 385.
 Книга Судив 117.
 Ковельська Палея 273, 305, 310, 336, 337, 370, 383, 415.
 Козари 1.
 Комаревський Степан 252, 293, 335.
 Комарнянський Пролог 109, 152, 362.
 Константин 34, 35, 242.

Константин-город 365, 383.
 Константинополь 110, 210.
 Копсоф 351.
 Кордуба Мирон 22.
 Корей 47.
 Коринтяне 381.
 Костомаров 346.
 Краків 24, 327.
 Крехівська Палея 1.
 Крехівський монастир 49.
 Крехівський рукопис 395, 397.
 Кризипп (Хризипп) 26.
 Кринда 235.
 Крип 278.
 Крип 257, 278.
 Кріель 70.
 Крон 1.
 Кумейська див. Сивилла.
 Кур (Кир) 3.

Л.

Лазар 213, 214, 257, 262, 278, 282,
 297, 308, 315, 316, 322, 348—
 354, 357, 358, 360, 362, 418, 419.
 Лев книжник 253, 274.
 Лев цар 349.
 Левайда 347, 348.
 Леввей 411.
 Леввин 305.
 Леввій 371.
 Левгін 305, 312, 313.
 Левити 259, 567, 269, 272, 288, 384.
 Левитон 83.
 Леві 253.
 Левій 102, 109—111, 136.
 Левкій 273, 293, 314.
 Лентій 294, 304.
 Лентул 205.
 Леон Римський 374.
 Леонід архимандрит 71.
 Ливійський апостол 206, 208.
 Липськ 2, 98, 136, 154, 157, 164,
 209, 369, 390.
 Лисимах 34.
 Лисин 294.
 Лицеюш 303, 304.
 Лицинь 294.

Лиціюш 252.
 Лібіта город 26.
 Лібіта (Лібія) 26.
 Лікіян 357.
 Ліпсій Юст 242.
 Ліпсіус 209, 314.
 Літманова 403, 408, 410, 415.
 Логвин 234, 418, 419.
 Логин 264, 284, 351, 352, 366.
 Локвин 239.
 Лонгин 240, 349, 366.
 Лондон 209.
 Лот 107, 158, 159, 243.
 Лувійський (Лувськ) апостол 209.
 Лука євангеліст 102, 117, 124, 131,
 153, 206, 265, 330, 360, 371,
 375, 381, 389.
 Луципер 333.
 Любека 218.
 Любика див. Сивилла.
 Любек город 19.
 Люцифер 188.
 Ляктанцій 22, 24, 341.
 Львів 17, 146.
 Львівський рукопис 36, 38, 43, 47,
 49, 50, 116, 137, 148.
 Льоретанський дім Марії 35.

М.

Магда город 379.
 Магдалина 213, 214, 216, 223, 250,
 див. надто Марія Магдалина.
 Мадіам 243, 244.
 Мадіамська земля 349, 418.
 Мадіянка блудниця 369.
 Май Анджельо 23.
 Макарий митрополіт 47—49, 377,
 383.
 Максим Грек 11.
 Максимин єпископ 361.
 Максимін кесар 341.
 Максиміян кесар 134, 341.
 Малала Іван 2, 364.
 Маластівський Пролог 340, 341,
 364, 387.
 Малахія пророк 28.
 Малх 229, 236.

- Мандріш волхв 281.
 Маргарит 174.
 Марифин 253, 274.
 Марія Богородиця 3, 4, 7, 13, 15, 18, 19, 24, 36, 38, 40—45, 48, 52, 53, 55, 57—61, 63, 64, 68, 69, 72—74, 79, 81, 82, 88, 89, 92, 94, 98, 100—103, 110—113, 115, 116, 118—120, 122—125, 127, 128, 130, 131, 133, 136—138, 143, 148, 150—158, 166, 171, 172, 180, 189, 214, 216—219, 238, 247, 252, 253, 256, 257, 272, 274, 277, 291, 320—322, 337, 338, 342, 349, 368—375, 377, 383, 384, 386, 387, 389, 390, 402, 404, 412—416.
 Марія дочка Іосифова 373.
 Марія дочка Матеонова 371, 376.
 Марія Єгипетська 362.
 Марія жінка Матеонова 102.
 Марія Клеопова 380.
 Марія Магдалина 349, 350, 352—354, 358—362, 379, 380, 417.
 Марія сестра Лазарева 349, 352—354, 357.
 Марія Якова малого 380.
 Марко євангеліст 106, 180, 214, 265, 360, 389.
 Марта дочка Іосифова 103, 373, 377.
 Марта сестра Лазарева 213, 214, 216, 249, 352—354, 357, 358, 360—362, 418, 419.
 Массилія 349, 361, 362.
 Маслична гора 270, 272, 288, 289, 291.
 Матай 214.
 Матеоан 53, 102, 110, 111, 371.
 Матеей євангеліст 10, 102, 112, 117, 123, 131, 138, 142, 215, 265, 322, 360, 371, 374—366, 379, 383.
 Мелхіон 11, 114, 127.
 Мелхіседек 194.
 Мелхія 102, 371.
 Мельхіор 18.
 Менандр 34.
 Менегдим 269, 288.
 Мерка ріка 243.
 Мертве море 211.
 Метафраст 397.
 Мехтільда 218.
 Мидянин 401.
 Минейя 366, 383.
 Мирон 190.
 Мирра 158, 159.
 Михайл архангел 147, 174, 177, 185, 186, 197, 201, 295, 302, 303, 306, 307, 311—313, 317, 328, 394.
 Михайлівський монастир у Києві 358, 412, 418.
 Михей пророк 301, 311.
 Міллер Мик. 364, 366.
 Мінь 327, 383.
 Мірандоля 25.
 Мнісарх 393.
 Моавитське панство 114.
 Моан 11.
 Мойсей 61, 77, 136, 158, 159, 191, 211—213, 243, 244, 247, 259, 260, 263, 272, 273, 280, 281, 283, 292, 305, 316, 354.
 Мойсей Хоренський 209.
 Монахів 23.
 Моне 252.
 Монтеґльон 23.
 Моравська гора 215.
 Морава ріка 340.
 Морія гора 84.
 Москва 53, 149, 164, 168, 273, 314, 327, 389.
 Мостиський пов. 205.
 Мостица село 190.
 Мука (Ад) 297.
 Муссафія 23.
- Н.**
- Навклир 395.
 Назарет 74, 81, 82, 91, 110, 113, 116, 117, 124, 131, 148, 153, 180, 188, 192, 195, 211, 215, 371—373, 375—378, 404, 405.
 Назарянин 116, 148, 206, 207, 228, 229, 233, 330, 354, 355.

Назореї 86, 205, 206, 247.
 Нанаїл ангел 317.
 Натарея село 403.
 Нафан (Наоан) 102, 371.
 Наоанайл апостол 152, 153, 377, 378.
 Нерон 367.
 Нефталім 253, 274, 294, 306.
 Ніканор 25.
 Нікіфор Калліст 103, 111, 136, 206, 340.
 Нікодим 213, 234, 235, 240, 246, 247, 250, 253, 260—262, 265, 266, 270, 271, 274, 280—282, 285, 286, 289, 290, 293, 304, 305, 313, 327, 413, 414, 417.
 Нікодимове євангеліє 250, 273, 274, 304, 314, 331, 334, 336, 342.
 Німеччина 23, 136, 217.
 Новакович Стоян 8—10, 49, 50, 164, 366, 411.
 Новгород-Софійський Пролог 409.
 Новоросійський університет 53.
 Ной 316.
 Номоканон 245.

О.

Одесса 53.
 Оким 98.
 Оклоон 278.
 Октавія 28.
 Октавіян 24, 30, 112.
 Окталцій 24.
 Октовія 401.
 Олександр 275.
 Олівецька гора 218, 220, 269.
 Оливна гора 331, 332.
 Олімбія 396.
 Олор 34.
 Омир 34, 395.
 Омніси книжник 257.
 Омніш книжник 278.
 Онїй 136.
 Опець Бальтазар 327, 402.
 Орданська ріка 306, 313.
 Оріген 150, 206.

Осиф Аряматейський 285—287, 289—291, 293, 313.
 Оссолінських бібліотека 10, 24, 49, 148.
 Оштерин книжник 278.
 Оштрини книжник 257.

П.

Павзаній 22.
 Павло апостол 63, 188, 205, 241, 367, 381, 385, 388, 389, 393.
 Паїрфіра 371.
 Палестина 117, 194.
 Палестинський правосл. збірник 123.
 Палея 11, 35.
 Пансада 208, 239, 362—364.
 Панфір (Понфір) 371.
 Панхир 53.
 Панєир 102.
 Париж 2, 23, 346, 362.
 Партей 2.
 Пасія 235, 236, 240, 252, 317, 414.
 Пасхальна драма 190, 252.
 Патерик єгиптоскитський 237.
 Пафнутій сьв. 236, 237.
 Пекари місто 404.
 Пелас город 381.
 Первоеквангеліє 49, 53, 57, 59, 64, 70, 74, 98, 100, 102, 110, 116, 122, 138, 148—150, 154.
 Перемиський Пролог 110, 117, 131, 132, 136, 149, 152, 172, 173, 240, 366, 367, 370.
 Перемиський рукопис 57.
 Перемишль 59.
 Перло многоцїнное 415.
 Перси 1, 3, 5, 8, 365, 370.
 Персида 11, 13—15, 35, 143, 375.
 Персидіє 128, 129.
 Персянин 35.
 Петербург 35, 49, 123, 390, 410.
 Петро апостол 63, 198, 201, 204, 205, 211, 212, 221, 226, 227, 229, 230, 236, 252, 330, 350,

367, 378—380, 385, 388, 389,
392, 393.

Петро патріярх єрусалимський 110.
Пик 1.

Пилат Понтій 14, 135, 158, 159,
216, 218, 230, 231, 233, 234,
237, 238, 245—247, 252—268,
272—286, 288, 292, 304, 313,
314, 324, 327, 328, 335—339,
341, 342, 344—346, 350, 352—
358, 366, 384, 413, 414, 417—
419.

Пилатові акти 292, 305, 314, 317.

Пишін А. Н. 8, 49, 246, 254—256,
258—262, 264, 266—268, 273,
352, 358, 411, 420.

Пітагор 395, 396.

Пічман 2.

Плотомій 136.

Плутарх 22, 34.

Плятон 22, 33, 402.

Погодинська збірка 346.

Полівка 245, 411.

Полліон 25.

Польща 32, 205.

Пономарев 410.

Попов А. Н. 164, 389, 397.

Попович Теодор Тухлянський 13,
14, 18, 117, 142, 143, 184,
337.

Пор цар індійський 134, 136.

Порфірєв 8—16, 38, 46—50, 184,
246, 254—256, 258—262, 264—
268, 273, 317, 327, 346, 352,
358, 364, 366, 370—375, 377,
378, 383, 388, 390, 414, 415.

Потебня 65.

Прислопський Іван 109.

Прокла жінка Пилатова 256.

Прокопій 34.

Прокула жінка Пилатова 277.

Прольог 49, 50, 409, 410.

Пропко 402.

Прун жрець 5.

Пруній 4, 8.

Псалтир толкова 109.

Псевдо-Матвієве євангеліє 98, 154,
156, 157, 402.

Птоломей Лагос 137.

Р.

Рагуїл 317.

Радивил князь 404.

Радивилівський 403, 404.

Рай мисленний 70, 71, 420.

Райс Едвард 23, 132.

Райнш Роберт 156.

Рама город 141, 142, 145.

Рафаїл архангел 147.

Рафаїл посол Тиберія 355.

Рахиль 115, 141, 142, 145.

Reine Pédauque 24.

Ржах 23.

Рим 24, 30, 33, 217, 241, 242, 253,
273, 349, 351—355, 357, 367,
389, 400, 401, 419.

Римляне 21—25, 30, 113, 205, 213,
397.

Рихно город 191.

Ровоам 318.

Рожанці 369.

Роман Багрянородний 210.

Роман цар 365.

Романов Е. Р. 408.

Ротшільд Джеме 23.

Рувим 21.

Румянцівський музей 164.

Русь 209, 317.

Руфь 233.

С.

Сава край 13.

Саваоє 73, 79, 125, 227, 329, 333.

Савська цариця 23.

Садукеї 338.

Саломія 44, 45, 48, 102, 103, 110,
119, 126.

Самарія 367.

Самарянка 367.

Саміянин 395.

Самовила 24.

Самос остров 27.

Самуїл 48, 257, 278.

Сапар цар перський 110.

Сапор 111.

Сарра 37, 51, 54.

- Сатана 19, 184, 190, 201—203, 307, 309.
 Сатанайл 201.
 Саул 112.
 Севастія город 363.
 Севастіян дукс 367.
 Селуямська купіль 321.
 Семіон син Іосифів 373.
 Сенечів 348.
 Серафими 248, 305, 317, 384.
 Сергій 253.
 Сибілліни 22—24, 395, 397.
 Сивидла 24, 35.
 Сивилла 18, 22—25, 32, 33, 35, 71, 113, 244, 398, 401.
 " Агрифа 21, 25, 31.
 " Геллеспонтика 399.
 " Делфика 19, 22, 25, 26, 39.
 " Димофила 20, 28.
 " Європія 20, 25, 30, 400.
 " Блиспонта 20, 22, 25, 28.
 " Бретри (Брофилія) 21, 22, 25, 31.
 " Бриктерія 34.
 " Кумейська 22, 24, 25, 28, 116, 399.
 " Либика (Любика) 19, 22, 25, 26, 398.
 " Персика 19, 25, 26, 398.
 " Самія 22, 25, 27, 399.
 " Сивія 19.
 " Тибуртинія 21, 22, 25, 116, 400, 401.
 " Фратія (Фригія) 20, 22, 25, 29, 400.
 " Хивика (Химіка) 19, 27.
 " Химера (кіммерійська) 22, 25, 27, 398.
 Сигор 107.
 Сидон 250.
 Сидонська сторона 339.
 Симеон богоприємець 41, 43, 46, 133, 134—137, 272, 291, 293, 295, 305, 306, 314, 368, 376.
 Симеон Клеопа 376, 377.
 Симеон Метафраст 366.
 Симеон син Іосифів 103.
 Симіон книжник 274.
 Симон фарисей 222, 360, 362.
 Симон книжник 253, 417.
 Симон Кананїт 378, 379, 389.
 Симон отець Руфа 233.
 Симон отець Юди 343, 347, 348.
 Симон Петро апостол 378, 389.
 Синайська гора 211, 213.
 Синаксар 366.
 Синодальна бібліотека 208.
 Сирем (Сирен) город 156, 403.
 Сирій 274.
 Сирийські сторони 321.
 Сиф 114, 243, 295, 296, 306, 307.
 Сіон 56, 84, 213, 326, 243, 245, 247, 379, 380, 385, 386.
 Сіонська церква 317.
 Скаріот город 347, 348.
 Скіфія 1.
 Словаки 418.
 Слово о полку Игореві 317.
 Смаржевський 32.
 Сови дочка Матеванова 111, 371, 377.
 Совіанія 110, 111.
 Содом город 107, 359.
 Содомляне 134.
 Созомен 364, 401.
 Соколя село 205.
 Сокольський рукопис 154, 236, 237, 305—313, 337, 346.
 Сокретас 71.
 Солін 25, 30.
 Соловецька бібліотека 184, 273, 316, 317, 327, 390.
 Соловєв С. 346.
 Соломія баба Ісусова 371, 375, 377.
 Соломія жінка Зеведеева 379, 380.
 Соломія перша жінка Йосифова 373.
 Соломон 23, 26, 35, 84, 86, 102, 112, 243—245, 258, 279, 317, 318, 328, 371, 372.
 Солон 34.
 Сон Богородиці 220.
 Состр 2.
 Сосурні (Съсурні) 274.
 Сотона 178, 179, 222, 296—298, 300, 307, 308, 320, 378.

Софія 102.

Сперанский М. 53, 149, 164, 168,
169, 253—256, 260, 261, 264—
270, 273, 278, 280—283, 285,
286, 293, 314.

Спіжський комітат 403.

Срезневський 390.

Ставропігійський Інститут 341.

Староміське учительне євангеліє
389.

Стефан первомученик 381.

Стефан Святигорець 420.

Стисихор 402.

Стоянович Л. 257—270, 273—314,
336.

Страсти Христові (рукопис) 249,
353.

Стрийський повіт 348.

Суммас книжник 253.

Т.

Табор гора 213.

Таддей апостол 411, 412.

Тарквіній 20, 28.

Тарняне 396.

Тартар ангел 317.

Тартар пекло 300, 397.

Татари 394.

Тать син Гермеса Трімегіста
396.

Теодор з Дубівця 150, 158, 196,
199, 203, 242.

Теофілякт 130, 150.

Теридат князь вірменський 341.

Тесбіт 302.

Теслевців Степан 65, 71, 103,
109, 123, 132, 138, 153, 174,
222, 240, 241, 317, 327, 334,
346.

Техуті 2.

Тиберій кесар 253, 274, 349,
352—354, 357, 358, 366, 384,
411.

Тибуртина див. Сивилла.

Тимофей 381, 387, 392.

Тирська сторона 339.

Тібінга 157.

Тільмон 209.

Тільо 260, 314, 357.

Тіхонравов 8—10, 65, 184, 199,
203, 208, 209, 245, 411.

Тішендорф К. 49, 50, 98, 154, 156,
159, 164, 169, 293, 314, 352,
357, 358, 390, 402.

Томи євангеліє (апокріф) 154, 164.

Транквіліон Ставровецький 415.

Траян 134.

Трахонїдська сторона 363.

Тревір 241, 242.

Троя 20, 29, 31.

Турки 211, 394.

У.

Уваров 71.

Угорська Русь 65, 195.

Угорщина 235.

Угрюмська Пасія 415.

Угрюмське учительне євангеліє
112, 348.

Угрюмський рукопис 410, 415.

Удея 43.

Удит 37.

Улій єпископ 365.

Уліян Апостат 2, 134, 363.

Унїварський рукопис 331, 334, 338,
339, 390, 403.

Уранїя 4.

Уріїл архангел 147—149, 220.

Уріїна мати Соломонова 318.

Урія богиня 14, 15, 127, 128, 338.

Ю.

Юда (Леввей) апостол 411.

Юда Іскаріот 221, 236, 320, 323,
324, 346—348.

Юдаш 218, 220, див. Іюда.

Юдеї 13.

Юдея 5, 43, 45, 49.

Юдіноа 66.

Юліян Апостат 2, 364, 395, 397.

Юстин мученик 206.

Юстин первісне ім'я Юди Іскарі-
отського 348, див. Іюстин.

Я.

Ягодища гора 409.
 Яким 65, 66, 68, див. Іоаким.
 Яков автор Первоеквангелія 11, 46,
 49, 50, 70, 74, 98.
 Яков апостол 211.
 Яков de Voragine 338, 346, 362.
 Яков книжник 257, 278.
 Яков Малий апостол 380.
 Яков патріарх 11, 14, 33, 45, 112,
 114, 127, 288.
 Янус 21, 30, 400.
 Яремечкий-Білашевич 3, 18, 33,
 103, 137, 169, 200, 236, 237,
 243, 245, 246, 342, 343, 346.

Ф.

Фабрицій 49, 205, 209, 253—283,
 285—313, 336.
 Фаворська гора 350.
 Фаддей апостол 206—208, 253.
 Фадій книжник 274.
 Файфалік 157.
 Фал 401.
 Фаре 210.
 Фарисей 335, 337.
 Фетлін 157.
 Феодосій 252.
 Фетинія 367.
 Фикидид 33.
 Филудос 33.
 Филип апостол 339, 353, 355, 363,
 378, 379, 389.
 Филодит 402.
 Финноф 288.
 Фискидидис 402.
 Фізіольог 109, 184.
 Фіккер 76, 369.
 Філадельф Птолемей 137.
 Філіпе 209.
 Фін 2.
 Фінеес 257, 269, 278, 288.
 Фіяли 379.
 Флегон Тральський 22.
 Франція 23, 362.
 Фрагія 29.

Фтома єпископ римський 369.
 Фукидид 401.
 Фунеос 278.

Х.

Халдеї 1.
 Хамово племя 1.
 Харін 304.
 Харків 346.
 Хелон 34.
 Херувими 173, 177, 184, 248, 278,
 317, 384.
 Хивика див. Сивилла.
 Химера див. Сивилла.
 Хлудов 164.
 Хмельницький 143.
 Хмельовський 32.
 Хозрой 210.
 Chronicon Paschale 2, 340.
 Хронограф 103, 110.

Ч.

Четвероеквангеліє 205.
 Чехи 418.
 Чубінський 65.
 Чужбінський 184.

Ц.

Цан 23.
 Цариград 364.
 Цатур розбійник 415.
 Цезар Юлій 25.
 Цезарій Гайстербахський 69, 70,
 131.
 Цеклер 23.
 Циборія мати Юди 343, 345.
 Цигане 135.
 Curgus 253, 257, 278.

Ш.

Шатан 179, 232.
 Шафарик 245.

Шенеман 252.
Шлеск 404.
Шмід К. 209.
Шовгор Ф. 76, 191, 194, 195, 211,
213, 218, 236, 369.
Штутгарт 334.
Шульц Альвін 136, 157, 369.

Щ.

Щоголів 35, 402.

9.

Өаворська гора 247, 250.
Өадій апостол 209, 210, 265.
Өарсія 13, 114.
Өасано 396.
Өеаіда 404.
Өезвит 302.
Өеодосій цар 373.
Өома близнець апостол 379, 380,
386, 389.
Өома (псевдо-) євангелист 408.
Өрагія (Фрагія) див. Сивилла.

86
B-2286
1992

B 2.286
T.2(1899)